

سلسلہ مطبوعات مجلس مخطوطات فارسیہ کتاب نشان ۳

محسن اعانت دولت بہ آصفہ

ریاض الانشاء

از

خواجہ عابد الدین محمود گاو ان الملقب بہ صدر جہان (۸۸۶-۸۱۳ ہجری)

بہ تصحیح و تحسی

ادبیات سنیچ جانی سن - بی - بی - بی (آ آ لیس)

سابقہ سرکار سبھاوی سرکار محمد

ماہنامہ

دکتور علام یزدانی

در

دارالطبع سرکار عالی حابہ سند

محمد رانا دکن

سنہ ۱۹۳۸ ع

رياض الانشاء

از

حواجه محمد الدين محمود كلاً وان المتف به صدر حسان
(٨٦ - ٨١٣ هجرى)

فهرست عنوانات

صفحه	عنوان
ح ن ا ف - ه	تممہ از مدبر
ف - و ن ا ف - ح	مقدمہ مصحح کتاب
۱ - ۱۳	دیباچہ مصنف کتاب

مکتوبات

- (۱) الى الشيخ الامام العالم العارف المحقق صدر الدين رواسى قدس الله روحه ۱۹ - ۱۴
- (۲) الى المولى الامام العارف المحقق مولينا عبدالرحمن جامى
۱۹ - ۲۳ ادام الله تعالى بقائه
- (۳) الى المولى الشيخ الامام العارف بالله نور الملة والشريعة والتقوى
۲۳ - ۲۷ الخواجه عبيد الله ابد الله ظلال ارشاده
- (۴) الى السلطان الاعظم الاعدل الاكرم نوشيروان الزمان السلطان
۲۷ - ۳۳ ابوسعيد گورگان
- (۵) الى جناب السلطان الاعظم مالك الرقاب الامم السلطان
محمد مراد بك الرومى خلد الله تعالى ايام خلافته وشوكته وسلطنته ۳۳ - ۳۷
- (۶) جواب مکتوب الى جناب السلطان العادل علاء السلطنة
والخلافة والدين الكيلانى خلد الله تعالى ايام سلطنته وخلافته وشوكته ۳۷ - ۴۴
- (۷) جواب مکتوب الى حضرة السلطان الاعظم الاكرم الاعدل
السلطنة والخلافة والدين الكيلانى خلد الله تعالى ايام
معدلته ورافته ۴۴ - ۴۸
- (۸) الى واحد من افاضل اعظم الوزراء رحمه الله وادام آيابه ۴۸ - ۵۱
- (۹) كتب من الحكمة المشرفة الى جناب اخيه بالكيلان اسكنه الله
- فسح الجنان وادام ايام دولته ما اطلع النيران ۵۱ - ۵۶
- (۱۰) الى جناب اخيه من كيلان الى الشام فسح الله فى احله واسكنه
بمبوحة الجنان ۵۶ - ۶۲
- (۱۱) الى جناب المولى الامام والسيد الهام شرف الملة والدين على بزدى

ارکان مجلس

- (۱) عالی جناب نواب علی باور جنگ بہادر (صدر سببن)
  - (۲) الاسناد ہارون خان سروانی
  - (۳) ڈکٹور نظام الدین
  - (۴) ڈکٹور فاری رحمہ اللہ
  - (۵) ڈکٹور نعیم حسرت خان
  - (۶) مولانا ڈکٹور عبد الحق
  - (۷) مولانا سردار محمد اسمعیل فرید آبادی
  - (۸) ڈکٹور سلام سردانی
- (عنعنہ اعزازی)

رکن اعزازی

مولانا حبیب الرحمن خان سروانی المحاطب بہ نواب
صدر یار جنگ بہادر

- (٣٥) جواب مكتوب الى خدمة المولى الفاضل السيد ابراهيم بن سيد الشريف
نور الله ضريحه
١٣٣ - ٣٦
- (٣٦) الى ولده الكبير المخاطب من الحضرة العالمة بملك التجار ادام الله
تعالى ظلالة عليه ما ساعد الليالي والنهار
١٣٦ - ٣١
- (٣٧) ما كتب اليه من الله تعالى بخلود ظل والده عليه
١٣١ - ٥٢
- (٣٨) الى جناب السامي مولينا عبد الرحمن الجامي ادام الله تعالى
طلال ارشاده
١٥٢ - ٥٤
- (٣٩) الى السلطان الكيلاني ادام الله آياه عمره الى يوم الدين
واخبار فتح قلعة سنكسر وغيره وحالات ولده عبدالله
١٥٤ - ٦٤
- (٤٠) جواب مكتوب الى حصر المخدم الاعظم الاكرم السامي مولينا
عبد الرحمن جامي
١٦٤ ٤٢
- (٤١) جواب مكتوب الى حضرة المولى الفاضل جلال الملّه والدين
الدواني و يطله الى هندوسان بالتدريس في مدرسته
١٤٢ - ٤٣
- (٤٢) جواب مكتوب الى جناب العالم العامل مولينا كمال الدين فاضل
الرومي على يد ولده مولينا خليل الله ادام الله فضايله وبقائه
١٤٣ - ٤٥
- (٤٣) جواب مكتوب الى المولى الفاضل ابوبكر الظهري و دعاه الى
الهندستان
١٤٥ - ٤٤
- (٤٤) جواب مكتوب الى جناب مخدم الاعظم الاكرم خواجه خواجگان
خواجه عبد الله قدس روجه
١٤٤ ١٤٩
- (٤٥) الى ابن اخيه عميد الملك المكيه المشرفه عظمها الله تعالى
١٤٩ - ٨٠
- (٤٦) جواب مكتوب الى واحد من وزراء محمد شاه الهميني
١٨٠ - ٨١
- (٤٧) الى ولده الصغير المخاطب به الغخان قدس الله روجه
١٨١ - ٨٣
- (٤٨) جواب مكتوب الى بعض وزراء دكن وكان المخدم في سنكسر
١٨٣ - ٨٣
- (٤٩) جواب مكتوب الى واحد من الخلان من عسكر سنكسر
١٨٣ - ٨٥
- (٥٠) نسخة مكتوب الى المولى الفاضل القاضي شرف الدين المخاطب
بصدر جهان
١٨٥ - ٨٩
- (٥١) جواب مكتوب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه الهميني الى
السلطان الاكرم محمود شاه الكجراتي . خلد الله ملكها
١٨٩ - ٩١
- (٥٢) الى ابن اخيه الجناب الفاضل والاديب تكامل جمال الملّه والتقوى
والدين حسين حين وصل الى بندر واهول من المكيه المشرفه و
كان المخدم في سنكسر
١٩١ - ٩٢

ب

عنوان

صفحة

- ٦٢ - ٦٩ افاض الله تعالى عليه سبحانه كرمه
(١٢) جواب مكتوب كتب من لسان السلطان الاعظم الاكرم محمد شاه
- ٦٩ - ٤٠ المهمنى الى السلطان الكجراتى
(١٣) الى السلطان الاعظم الاكرم شمساً لفلک السلطنة والخلافة والدنيا
- ٤٠ - ٤٦ والدين سلطان محمد الكيلانى خلد ملكه وسلطنته
(١٤) الى جناب اخيه تغمذ الله تعالى برحمته وادام دولته وجلالته
- ٤٦ - ٨٢ الى جناب اخيه رحمة الله عليه
(١٥) الى ابن اخيه عميد الملك عفر الله تعالى لابيّه -
- ٨٢ - ٨٣ الى جناب اخيه عسر الله له
(١٦) كتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه المهمنى الى السلطان
- ٨٣ - ٨٤ العادل محمود شاه الكجراتى خلد الله سلطانها
(١٨) الى حضرة حلف المشايخ شيخ داؤد رسول السلطان محمود الحلجى
- ٨٤ - ٩٣ الى ابن اخيه عميد الملك حنين وصل من المكة المشرفة الى دابول
(١٩) الى جناب السلطان الاعظم الاعدل علاء السلطنة والجملة
- ٩٣ - ٩٣ والدين الكيلانى ، خلد الله ملكه وسلطانه
(٢٠) حواب مكتوب الى جناب اخيه اسكه الله فى فرايس الحنان و
- ٩٣ - ٩٤ خلدّه الى آخر الزمان
(٢٢) كتب من لسان السلطان العادل محمد شاه المهمنى الى السلطان
- ٩٤ - ٩٤ محمود شاه الكجراتى ادام الله ايامها على طريقها
(٢٣) حواب مكتوب الى واحد من افاضل الوزراء
- ٩٤ - ٩٨ ما كتب فى جواب بعض اقاربه
(٢٤) الى ولده الصغير المحاطب له العخان ظل والده
- ٩٨ - ١٠٣ الى ولده الصغير طول عمره
(٢٥) الى حبابه المولى الفاضل العالم الكليل موليا شمس الدين محمد لارى
- ١٠٣ - ١٣ الى عمده الملك ادام الله كماله
(٢٦) الى المولى العاصم موليا ابوسعيد عفر الله له
- ١١٣ - ١٣ حواب مكتوب الى حباب سيد السادات سمد مهدي تيريرى
(٢٧) حواب مكتوب الى جناب الوزير الفاضل محمود شاه الرومى عفر الله له
- ١٣٣ - ١٦ الى حضرة ولده العزيز الخواجه عبد الله حنين وصل من كيلان
(٢٨) الى بدر وابل ، عمرها الله تعالى
- ١١٦ - ١٤ حواب مكتوب الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٢٩) المحاطب بشرف الملك
- ١١٤ - ١٨ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٠) المحاطب بشرف الملك
- ١١٨ - ٢٠ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣١) المحاطب بشرف الملك
- ١٢٠ - ٢١ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٢) المحاطب بشرف الملك
- ١٢١ - ٢٢ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٣) المحاطب بشرف الملك
- ١٢٢ - ٢٣ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٤) المحاطب بشرف الملك
- ١٢٣ - ٢٥ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٥) المحاطب بشرف الملك
- ١٢٥ - ٢٩ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٦) المحاطب بشرف الملك
- ١٢٩ - ٣١ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٧) المحاطب بشرف الملك
- ١٣١ - ٣٣ الى حبابه المولى الفاضل الوريه صدر بن كبير
(٣٨) المحاطب بشرف الملك

- (٤٣) الى جناب العالى المخاطب بعמיד الملك حين وصل الى بندر
وابول من مكة المشرفة
٢٣٣ - ٢٥
- (٤٥) جواب مكتوب الى جناب الرفيع الودود الشيخ داؤد المندوى
رسول السلطان محمود خلجى
٢٣٥ - ٣٤
- (٤٦) جواب مكتوب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهنى
الى السلطان محمود خلجى ، خلد الله ملكها
٢٣٤ - ٣٨
- (٤٧) جواب مكتوب الى المولى الفاضل شمس الملة والدين محمد لارى
من عسكر سنكيسر
٢٣٨ - ٥٠
- (٤٨) الى ولده الاعز الغ خان
جواب مكتوب كتب الى ولده الاعز الغ خان
٢٥٠ - ٥١
- (٤٩) جواب مكتوب كتب الى ولده الاصغر المذكور
من السلطان الاعظم محمد شاه البهنى الى السلطان الاكرم
٢٥١ - ٥٢
- (٥٠) جواب مكتوب كتب الى ولده الاعز الغ خان
محمود شاه الكجراتى
٢٥٢ - ٥٣
- (٥١) جواب مكتوب كتب الى حضرت المولى الفاضل مولينا ابوسعيد
رحمده الله عليه
٢٥٣ - ٥٤
- (٥٢) جواب مكتوب يحتمل المدح والذم الى الشيخ محمود المندوى
كتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهنى الى السلطان
٢٥٤ - ٥٥
- (٥٣) محمود شاه الكجراتى خلد الله سلطانها
من لسان السلطان الاعظم العادل محمد شاه البهنى جواباً عن كتاب
٢٥٥ - ٥٦
- (٥٤) ارسل الى خدمت السلطان محمود الخاجى خلد ملكها
الى ابن اخيه برهان الدنيا والدين ابراهيم
٢٦٣ - ٦٣
- (٥٥) الى ولده المخاطب من الحضرة العالى به الغ خان
الى بعض الوزراء
٢٦٣ - ٦٦
- (٥٦) الى فاضى القضاة صدرجهان
الى بعض السلاطين العظام انكيلان
٢٦٦ - ٦٤
- (٥٧) الى ولده المخاطب بملك التجار طال بقائه
الى ولده المذكور بطريق العتاب
٢٦٤ - ٤٢
- (٥٨) الى بعض الوزراء كيلان
في مبارات رفته كتبها الوزير الفاضل الخواجه شمس الدين صاحب
الديوان الى اخيه الفاضل الخواجه علاء الدين صاحب الديوان
٢٦٤ - ٤٤
- (٥٩) الى بعض السلاطين العظام انكيلان
الى بعض الوزراء كيلان
٢٤٤ - ٨١
- (٦٠) الى ولده المخاطب بملك التجار طال بقائه
الى ولده المذكور بطريق العتاب
٢٨١ - ٨٣
- (٦١) الى بعض الوزراء كيلان
في مبارات رفته كتبها الوزير الفاضل الخواجه شمس الدين صاحب
الديوان الى اخيه الفاضل الخواجه علاء الدين صاحب الديوان
٢٨٣ - ٨٦
- (٦٢) الى بعض الوزراء كيلان
في مبارات رفته كتبها الوزير الفاضل الخواجه شمس الدين صاحب
الديوان الى اخيه الفاضل الخواجه علاء الدين صاحب الديوان
٢٨٦ - ٨٤
- (٦٣) في مبارات رفته كتبها الوزير الفاضل الخواجه شمس الدين صاحب
الديوان الى اخيه الفاضل الخواجه علاء الدين صاحب الديوان
٢٨٤ - ٨٨

صفحة	عنوان
١٩٢ - ٩٣	(٥٣) جواب مكتوب الى واحد من السادات الكرام
	(٥٤) جواب مكتوب الى السلطان العادل الاكرم علاء الدولة والدين
١٩٣ - ٩٨	الكيلائي
١٩٨ - ٢٠١	(٥٥) الى السلطان الاعظم والخاقان المعظم حسين بايقرا خلد الله ملكه
٢٠١ - ٠٥	(٥٦) الى السلطان الاعظم الاكرم الاعدل محمد مراد الرومي
٢٠٥ - ٠٤	(٥٧) الى الامير الكبير امير جهانشاه اللاري في مست فتح جرون
	(٥٨) الى المولى الاعظم السامى مخدوم مولينا عبدالرحمن الجامى قدس الله
٢٠٤ - ١١	روحه
٢١١	(٥٩) الى ابن اخيه جناب العالى عميد الملك بانكة المشرفه
٢١١ - ١٣	(٦٠) في جواب بعض اتقياء السادات
	(٦١) جواب مكتوب الى جناب السيد الامام الهام العالم العلامة نور الصلة
٢١٣ - ١٣	والتقوى والدين عند الله
٢١٣ - ٢٠	(٦٢) الى السلطان العادل الكامل سلطان محمد الكيلائي
	(٦٣) الى السلطان العادل علاء السلطنة والخلافة والدين الكيلائي
٢٢٠ - ٢٤	خلد الله سلطانه
	(٦٤) جواب مكتوب الى جنابه الفاضل السامى عبدالرحمن الجامى ابد الله
٢٢٤ - ٣٢	تعالى ظلال ارشاده الى يوم الدين
	(٦٥) كتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهمنى الى السلطان
٢٣٢ - ٣٣	العادل حسين شاه الجونپورى غير ذكر الكاتب والمكتوب اليه
٢٣٣ - ٣٣	(٦٦) جواب مكتوب الى جناب واحد الافاضل
	(٦٧) كتب من لسان السلطان الاعظم الاكرم محمد شاه البهمنى الى
٢٣٣ - ٣٥	السلطان الاعظم الاكرم محمود شاه الكجراتى خلد الله ملكها
٢٣٥ - ٣٦	(٦٨) الى جناب العالى ملك عميد الملك بانكة المشرفه
	(٦٩) جواب مكتوب الى حضرت الوزير الكبير المخاطب به نام الملك
٢٣٦ - ٣٨	ادام الله تعالى
٢٣٨ - ٣٩	(٧٠) الى خدمة واحد من افاضل ارباب صحبته
٢٣١ - ٣٢	(٧١) الى المولى الفاضل القاضي شرف الدين المخاطب بصدر جهان
٢٣١ - ٣٢	(٧٢) جواب مكتوب الى ولده الصغير المخاطب به النخ خان
	(٧٣) جواب مكتوب الى جناب العالى المخاطب به اسلام خان وكان
٢٣٢ - ٣٣	رولا من الكجرات

صفحة	عنوان
٣٥٣ - ٥٥	الى بعض الملوك خلد الله ملكه (١٢٥)
٣٥٥ - ٥٤	الى بعض الوزراء (١٢٦)
٣٥٤ - ٥٩	الى بعض السلاطين (١٢٤)
٣٥٩ - ٦١	في جواب بعض نساء السلاطين (١٢٨)
٣٦١ - ٦٢	الى بعض اولاد السلاطين ادام الله ظلاله (١٢٩)
٣٦٢ - ٦٥	الى بعض اولاد السلاطين (١٣٠)
٣٦٥ - ٦٦	الى المولى الفاضل العارف مولينا عبد الرحمن جامي (١٣١)
٣٦٦ - ٤٢	الى بعض السلاطين (١٣٢)
٣٤٢	الى بعض السلاطين (١٣٣)
٣٤٦ - ٤٨	ما كتب من قول السلطان الى السلطان مصر (١٣٤)
	ما كتب من قول السلطان الى سلطان العراق سلطان الاعظم (١٣٥)
٣٤٨ - ٨٠	سلطان حسيني بيگ
٣٨٠ - ٣٨٢	الى بعض ابناء الملوك (١٣٦)
٣٨٢ - ٨٣	الى بعض الملوك (١٣٤)
٣٨٣ - ٨٦	الى بعض ابناء الملوك (١٣٨)
٣٨٦ - ٨٤	الى بعض اقاربه (١٣٩)
	ما كتب من قول السلطان محمد الى السلطان محمود الكجراتي (١٤٠)
٣٨٤ - ٨٨	خلد سلطانها
٣٨٨ - ٩٠	الى جناب مولينا اسماعيل (١٤١)
٣٩٠ - ٩١	الى بعض افاضل الوزراء (١٤٢)
	ما كتب من لسان السلطان الاعظم سلطان محمد شاه البهمني (١٤٣)
٣٩١ - ٩٣	الى السلطان الاعظم محمد شاه الرومي
٣٩٣ - ٩٨	الى سلطان محمد شاه الرومي (١٤٤)
٣٩٨ - ٣٠٢	الى بعض اقاربه في الجواب (١٤٥)
٣٠٢ - ٠٣	الى بعض اقاربه (١٤٦)
٣٠٣ - ٠٤	الى بعض سادات السلاطين (١٤٤)
٣٠٤ - ٠٩	الى بعض افاضل الوزراء (١٤٨)

٢٨٨	في مبارات صاحب المذکور	(٩٦)
٢٨٩	في مبارات صاحب الاعظم المذکور	(٩٧)
٢٨٩-٩٣	في جواب مكتوب الشيخ العالم محمود الماندوی	(٩٨)
٢٩٣-٩٣	الى بعض بنات الملوك	(٩٩)
٢٩٣-٩٦	الى بعض الوزراء	(١٠٠)
٢٩٦-٣٠٠	الى السلطان الكريم الحليم علاء السلطنة والرافة والدين	(١٠١)
٣٠٠-٠٣	الى جناب الفاضل العارف مولينا عبد الرحمن الجاسمی طال بقائه	(١٠٢)
٣٠٣-٠٦	الى العارف الكامل الشيخ بايزيد الخلخالی	(١٠٣)
٣٠٦-١٠	الى السلطان العادل محمد بن سلطان ناصر الكيلاني	(١٠٤)
٣١٠-١٢	الى بعض السادات الكرام	(١٠٥)
٣١٢-١٣	الى بعض الوزراء	(١٠٦)
٣١٣-١٦	الى بعض افاضل السادات	(١٠٧)
٣١٦-١٨	الى بعض الوزراء	(١٠٨)
٣١٨-٢٠	الى جناب جامع مآثره السلطنة والسيادة على ابن سلطان محمد الكيلاني	(١٠٩)
٣٢٠-٢١	الى بعض الشجعان	(١١٠)
٣٢١-٢٣	الى بعض بنات السلاطين	(١١١)
٣٢٣-٢٥	الى ابن اخيه عميد الملك سلمه الله تعالى	(١١٢)
٣٢٥-٢٤	الى بعض ابنا الملوك رحمهم الله تعالى خلمهم	(١١٣)
٣٢٤-٣٠	الى السلطان الاعظم والقهرمان الاكرم السلطان حسيني ادام الله تعالى	(١١٤)
٣٣٠-٣١	جواب مكتوب الى سلطان عادل علاء الدولة الكيلاني خلد الله ملكه وسلطانه	(١١٥)
٣٣١-٣٣	الى بعض اقاربه على مسيل الشكوه	(١١٦)
٣٣٣-٣٨	الى بعض افاضل الوزراء	(١١٧)
٣٣٨-٣٠	دب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهنئي الى السلطان الاكرم العادل محمود شاه الكجراتي خلد الله تعالى ملكها	(١١٨)
٣٣٠-٣٤	الى بعض اعاضم الوزراء	(١١٩)
٣٣٤-٣٩	الى بعض اعاضم الوزراء	(١٢٠)
٣٣٩-٥٠	الى ولده الاعز في تعزية امه السميده	(١٢١)
٣٥٠-٥١	الى بعض اصدقائه	(١٢٢)
٣٥١-٥٣	الى السلطان ابوسعيد انار الله برهانه	(١٢٣)
٣٥٣-٥٣	الى بعض اقاربه في تعزية ابن عمه صفی الملك	(١٢٤)

تہید از مدیر

مجلس کو اس کتاب کی اساعت کا خیال مدن سے نہا۔ لیکن لائق مصحح کے نہ ملنے سے یہ آرزو پوری نہ ہوتی تھی۔ مجھے بے حد مسرت ہوئی جب پروفیسر شیخ چاند حسین نے ریاض الانشا کی تصحیح کے لئے اپنی آمادگی ظاہر کی۔ مجلس نے فوراً پروفیسر موصوف کو کام کرنے کی اجازت دیدی۔ شیخ چاند حسین صاحب دکنور مارگولیویوہ کے نساگردہیں۔ اور پونا کے اورینٹل ریسرچ انسٹیٹیوٹ میں بھی بہ حیث استاد نہایت اعلیٰ خدمات انجام دیجئے ہیں۔ ریاض الانشا کے متن کی تصحیح انہوں نے نہایت محنت اور قابلیت سے کی ہے۔ لیکن طباع میں صحح کا معیار چونکہ ہندوستان میں اب تک یورپ کے مشہور مطبعوں کے معیار کو نہیں پہنچا ہے، اور کتاب کی عبارت بھی نہایت مرصع اور مغلق ہے اس لئے بعض مقامات پر غلطیاں نظر آئیں گی۔ ناہم شیخ صاحب کی جانکاہی کو ہم سراہے بغیر نہیں رہ سکتے۔ اور یہ انہی کی کوشش کا نتیجہ ہے کہ کتاب کا متن مع ان کے عالمانہ مقدمہ اور حواشی اور اساریہ کے آپ کے سامنے پیش ہے۔ مجلس مخطوطات فارسہ ان کی عالمانہ خدمات کا اعتراف کرتی ہے اور ان کو اس موقع کام کی تکمیل پر مبارکباد دیتی ہے۔

فن انشاء بھی فارسی ادب کا ایک اہم جزء ہے۔ میں نے خود خانگی تعلیم میں انشا مادھو رام اور رقعات مبرزا قتل پڑھے تھے۔ اور کالج کے نصاب میں بھی انشا قائم مقام فارسی درس میں شامل تھی۔ ایشیائی دماغ کی کاوش اور ندرت پسندی نے اس فن کو کمال پر پہنچادیا۔ چنانچہ تشبیہ و استعارہ، تلمیح و کنایہ اور معانی اور بیان کی کوئی صنعت ایسی نہیں ہے جو فارسی نظم میں تو موجود ہو اور انشا پردازوں نے اس کو چھوڑ دیا ہو۔ شاعروں نے بہاریہ قصيدے لکھے ہیں، فارسی مکتوبات میں بھی بہاریہ تلازمہ موجود ہے۔ چنانچہ

---

۱ ہندوستان میں جو انشا کی کتابیں لکھی گئیں وہ زیادہ تر ہندو اصحاب کی ہیں مثلاً انشا برہمن، انشا صاحب رای، انشا لچھی نارائن، انشا ہرکرن، انشا نیاز نامہ، (سجان رائے پوری)، منتخب الحقائق (دلپ رائے)، گلدستہ فیض (تھوری مل منشی)۔

” و قراضہ از کان معانی بسورت آتس طبع در دارالضرب ضمیر مسبولک می ساخت ، و صفحہ بیان آن را باسم سریف سلاطین و اخوان مسکوک می داشت ، و در نظر صرافان بازار دانش سرہ ہی نمود ، و بر محکم خاطر اهل فضل و بینش از سمت ثنائے بہرہ نبود ، و در ہر طرف کہ وارد می سدکواکب مناقب و محامد از مطالع السنہ افاضل و اماجد ظاہر می گشت **** اگرچہ در مقابلہ کلام بلعای عالی مراتب نغابل سیف قاضب و مخراق لاعب است ، اما ابکار معانیٰ جمیلہ اس در حلّی و حلل عبارات جریلہ از سائج خاطر این فقیر اس ، ولآئی تراکیب و زواہر اسالینس از سائیب ضمیر این حقیر **** چہ بعرایس افکار حسن و وساح افصاح افاضل زمن قلم بصیب و طومار نالین بدست گرفتن ، و بلباس کسان مبان افاضل و اکابر زمان دعوی قوت انسا و اختراع کردن عین ننگ و عار و محض سین و سنار است **** و باوجود آنکہ بحر کرم وجود حصرت واجب الوجود از لآلی قبض مملو است و افاضل دیم کرمس بر معارف تمام ام امری مرجو ، دیدہ مع بر فراید قلابدہ خواطر ادکباء داستی ، و صورت عروس شہرہ و ناموس خود را بان آراسن ، سیوہ کسے است کہ گجینہ مخترعات مردم را بلہ ساختہ بمال معروض مستعار مبان منمولان رسہ بار او افتکار دسار افتحار و استکبار بر فرق عجب و پندار نہد ، و چہرہ دعوی انداع و اشا را بدست مشاطہ طباع کسان موشع و موسی سازد - نہ طریقی این فتنہ کہ سبح سار بحار قبض الہی است ، و سیاح دیار کرم نامناھی الخ - (دیباچہ ، صفحات ۱۳ - ۱۱)

محمود گواں کے مکدوبات پر جب مجموعی طور سے نظر ڈالی جاتی ہے۔ تو اس کے اسلوب بیان میں ادبی مٹھاس کی بجائے علمب زیادہ محسوس ہوتی ہے۔ لیکن اس کی قادر الکلامی میں کوئی سک نہیں۔ اس کی ذہنی فوٹ ، سیاسی اسعداد اور وسع علم و دانش ایسے اوصاف تھے جن کی وجہ سے بڑے بڑے بادشاہ اپنے دربار میں محمود گواں کو رکھنا چاہتے تھے۔ لیکن طبع میں کچھ ایسی ضد اور خود پرسی (جذبہ انانیت) تھا جس کی وجہ سے نہ گیلان کے بادشاہ سے نبھی اور وطن مالوف کو خیر باد کہنا پڑا۔ نہ بہمنی دربار میں اطمینان خاطر رہا اور آخر اپنی جان گودادی۔ بڑے بھائی ، بہتیجوں اور رستہ داروں سے بھی غالباً اس بری خصصات کی بدولت ان بن ہوئی ، ہاں تک بیٹوں سے بھی شکر رنجی رہی۔ چنانچہ علی کو جسے بہمنی دربار سے ملک التجار کا خطاب مل گیا تھ

محمد بردگاوواں نے جو خط اپنے بھتیجے برهان الدین ابراہیم کے نام لکھا ہے اس میں بہار کے رنگ کو ملاحظہ فرمائے ، تمہینہ بیسٹری ہے ۔

تا شہر بار نامیہ در مصاف بہار از پیکان غنچہ و سنان خار و ناچ
بنفشہ و گویال گلار و خود نیلوفر و سپر گل و خنجر گل چنبہ و جعبہ سنبل آلات
پنکار و ادوات کارزار مرتب می دارد ۔ و دست چنار بدعای فتح سوسوی آسان
کشادہ است ، و صفوف اشجار در موافقت جوئبار باقدام خدمت ایستادہ ،
ہموارہ از ہار آمال برسجر بال آن فرزند رشد منال ، مجد مال مننج اثمار
حصول مراد و موجب ترویج شام فواد باد الخ (مکتوب ۸۷ - صفحہ ۶۴ - ۶۵)

اس تمہید میں بہار کی لوازمات کے ساتھ اسلحہ جنگ کو بھی وابستہ کر دیا گیا ہے تاکہ عبارت میں رزمیہ رنگ بھی رہے ۔

ہر مکتوب کے شروع میں اس کے مضمون کے لحاظ سے ایک تمہید ہے ۔

جس میں ذہن کے مرصع کار نے قرآن و احادیث ، الہیات و فلسفہ ، نجوم و ریاضیات ، شعر و سخن ، معانی و بیان ، جغرافیہ و تاریخ ، حوایات و طبیعیات مناظر قدرت اور واقعات زندگی کے جواہر پاروں کو ایک دلکش انداز میں ترتیب دنا ہے ۔ یہ رنگ محمود گاوواں کا مخصوص رنگ نہیں ہے ۔ بسوں انسان کی

کتابیں اسی مرصع کاری سے بھری بڑی ہیں ۔ اور انشاء کو حیوڑ کر ناریج اور قصص کی کتابیں بھی دیکھیں تو یہ آراستہ تمہیدیں ہم کو ہر باب کے شروع میں نظر آتی ہیں ۔ جہاں علم و فضل کی نمائش زیادہ ہے وہاں عبارتیں

اور زیادہ مغلق ہیں ۔ لیکن جن مصنفین کا ادبی ذوق سستہ ہے انہوں نے معانی کو نمایاں رکھنے کی کوشش کی ہے اور عبارت کو گور کھ دھندا نہیں بنایا ۔

ریاض الاسما میں بھی علم و فضل کی آرائش کے اندر مطالب کے چہرے صاف اور روس ہیں ۔ زبان میں عربی آمیزش بہت زیادہ ہے ۔ لیکن اسلوب بیان اور انداز خیال خالص عجمی ہے ۔ اس زمانہ کا خود عربی ادب اس عجمی

مرصع کاری کا سکڑ بن گیا تھا ، اور فرات اور دجلہ کے کنارے اپنی سادگی اور ابتدائی زور کھو بیٹھا تھا ۔

محمود گاوواں نے ریاض الاسما کے دیا چہ میں اپنی تحریر کی مقبولیت کا ذکر کیا ہے ۔ اور یہ بھی لکھا ہے کہ میرے مضامین خود میری ذہنی کاوش اور ادبی ذوق کے پہل ہیں اور کسی اور مصنف کے علمی مال و متاع کی چوری نہیں ۔ محمود گاوواں نے اس مضمون کو اس طرح ادا کیا ہے ۔

ی - ج

کے رہنے والوں کی شکایت سے چونکہ بادشاہ خواجہ جہاں کی طرف سے بد دل ہو گیا تھا ، اس لئے جو جعلی تحریر خواجہ جہاں کی نمک حرامی کے بارے میں اس کے دشمنوں نے بادشاہ کے ملاحظہ میں پس کی اس کو بادشاہ نے صحیح سمجھا اور وزیر کے قتل کا مصمم ارادہ کر لیا ۔ سخاوی نے جو محمود گواں کے قتل کے اسباب بیان کئے ہیں ان میں مزید وضاحت موجود ہے کہ محمود گواں بادشاہ کے کام میں دخل در معقول کرنا تھا اور اس کے اختیارات کو محدود کر دیا تھا، اس لئے بادشاہ کو خواجہ سے نفرت ہو گئی تھی۔

سخاوی نے جعلی مکتوب کا ذکر نہیں کیا ۔ لیکن بادشاہ کے برخلاف بغاوت کے جھوٹے الزام اور امراء کی سازش کا ذکر کیا ہے۔ فرشتہ اور علی طباطبا دونوں جعلی مکتوب کا ذکر کرتے ہیں، جو نرسنگ رائے کے نام لکھا گیا تھا۔ سخاوی محمود گواں کا ہم عصر تھا اور علی طباطبا اور فرشتہ سو سو برس کے بعد کے مؤرخ ۔ چونکہ نرسنگ رائے سے سازش کا جھوٹا الزام جعلی مکتوب میں درج تھا، اور بادشاہ کے برخلاف بغاوت کا الزام بھی نرسنگ رائے کی سرکوبی کی سہم کی ضمن میں بیان کیا گیا ہے ، اس لئے بغاوت کی زبانی جھوٹی خبر کا سو سو برس میں جعلی مکتوب بن جانا کوئی تعجب کی بات نہیں ۔ نہ امر السنہ علی طباطبا اور سخاوی دونوں کے بیانات سے واضح ہے ، کہ بادشاہ خواجہ سے اس کی تمکنت کی وجہ سے پہلے ہی سے ناراض تھا ، اور جیسا کہ میں اوپر لکھ چکا ہوں یہ تمکنت اس کے مکتوبات سے بھی جو خواجہ کی زندگی کے واقعات سے معلوم ہیں عیاں ہے ۔ اس لئے قتل کے اسباب بیان کرنے میں جہاں دربار کے امراء کی سازش بیان کرنی ضروری ہے وہاں خواجہ کی تمکنت کا اظہار بھی لازمی ہے ۔ کیونکہ اسی خصلت نے سلطان علاء الدین گیلانی کو خواجہ سے برگشتہ خاطر کیا اور اسی خصلت نے محمد شاہ بھنپنی کو ایسا بد دل کیا کہ آخر اس نے خواجہ کو ختم کر دیا ۔

مکتوبات سے خواجہ کے کردار کے متعلق جو اور کمزوریاں نمایاں ہوتی ہیں ان میں درگزر اور معاف نہ کرنے کا عیب بھی شامل ہے ۔ ایک مکتوب میں جو بڑے بھائی (شہاب الدین احمد ؟) کے خط کے جواب میں ہے ، لکھا ہے کہ افسوس صد افسوس آپ ناج الدین بن نجم الدین کے ذمہ جو میرا مال واجب الادا

گساختی اور بد زبانی پر کوسا ہے۔ ریاض الانشاء میں بیسیوں ایسے مکتوب ہیں جن سے محمود گواں کی تمکنت مزاج ٹپکتی ہے۔ فرشتہ نے اپنی تاریخ میں محمود گواں کی سرن کو بہت سراہا ہے اور قتل کا سارا الزام محمد شاہ بہمنی کے سر تھوپ دیا ہے۔ اور واقعات کے بیان کرنے میں مبالغہ آبرز روایات پر انحصار کیا ہے ۱۔ محمود گواں نے جو خط کوکن کی مہم سے قاضی شرف الدین کو جو صدر جہاں کے لقب سے ممتاز تھے لکھے ہیں ان سے ظاہر ہوا ہے کہ دربار میں بادشاہ کو بہکانے کے لئے بہت سے حاسد اور دشمن موجود تھے۔ ایک مکتوب میں تو یہاں تک لکھا ہے سوائے ہادیوں بادشاہ (بہمنی) مرحوم کے میری گردن کسی کے احسان سے دی ہوئی نہیں ہے ۲۔ جس سے یہ نتیجہ نکالا جاسکتا ہے کہ محمود گواں کچھ محمد شاہ کے برتاؤ سے بھی خوش نہ تھا۔ خطوں میں اس قسم کے بیباکانہ جملوں سے محمود گواں کی تمکنت صاف ظاہر ہے۔ کیا بادشاہ کو محمود گواں کے اس کبر و غرور کی خبر نہ پہنچائی جاتی ہوگی۔ بادشاہ کے محمود گواں سے ناراض ہونے کا پتہ کوندویر کی مہم سے بھی چلتا ہے جس نے علی طباطبائی سے برہان مآثر (صفحہ ۱۲۶) میں تفصیل سے بیان کیا ہے۔ اجمال یہ ہے کہ جب بادشاہ نے قلعہ کا محاصرہ کیا تو اہل قلعہ نے پناہ طلب کی اور فریاد پس کی کہ دربار میں ایسے کار فرماؤں کے ہاتھ میں مملکت کا انتظام ہے جنہوں نے اپنی فاسد اغراض کے مد نظر ہم پر نالایق حکام کو مسلط کر دیا ہے جو نہایت ظالم اور اورسفاک ہیں، اور ہم نے آخر تنگ آکر اطاعت گزاری کو ترک کر دیا ہے۔ کیونکہ جو عرضیاں ہم نے روانہ کیں وہ آپ کے ملا حظس پسنس نہیں کی گئیں۔ بادشاہ نے حالات سن کر مظلوموں کے گناہوں کو معاف کیا اور قلعہ کو مع مضافات ملک حسن (ہایون شاہی) اور النغ اعظم نظام الملک بحری کے سپرد کر دیا۔ اور خواجہ جہاں (محمود گواں) کی طرف سے برگشتہ خاطر ہوا اور یہ ٹھان لی کہ خواجہ کو ختم کر دے۔ علی طباطبائی نے آگے چل کر جہاں محمود گواں کے قتل کی سازش کا ذکر کیا ہے وہاں کوندویر کے واقعہ کو پھر دہرایا ہے اور لکھا ہے کہ کوندویر

۱ فرشتہ نے اپنی تاریخ محمود گواں کے قتل کے کوئی سو برس بعد مرتب کی اور خود اس کے قول کے بموجب واقعات ملا عبد الکریم کی کتاب سے لئے ہیں۔ یہ ظاہر ہے کہ ایک مقتول شخص کے حالات اس کے دوستوں اور عزیزوں کی زبانی نہوڑے ہی عرصہ میں کیسے کیا ہو جاتے ہیں۔

میں متعدد خطوط ہیں جو شاہ گیلان ، شاہزادی گیلان ، وزیر گیلان اور دیگر عائد گیلان کے نام ہیں جن میں عبد اللہ کی کمزوریوں پر چشم پوشی اور اس کے اصلاح حال کی جانب توجہ کی استدعا کی گئی ہے ۔ اولاد کے معاملہ میں محمود گواں خوش نصیب نہ تھا ۔ جھوٹا بیٹا الغ خان بہت کند ذہن اور بدشوق تھا ۔ متعدد مکتوب ایسے ہیں جن میں تحصیل علم کی طرف سوق دلانے کی کوشش کی گئی ہے ۔ ایک خط میں لکھا ہے ۔ کہ پندرہ برس کے لڑکے کو توفیقی کی شرح شمسیہ اور کافہ کا حاسیہ پڑھنا چاہئے ۔ نہ یہ کہ وہ نوست و خواند کا بھی سلفہ نہ رکھتا ہو ۔ ایک مکتوب میں عافی کر دیے کا بھی اشارہ کیا ہے ا ۔ بڑے بیٹے علی کی گستاخوں سے بھی ناراض تھا ۔ خواجہ کے اثر سے بادشاہ نے اس کو ملک الجار کا جلیل القدر خطاب دیدیا تھا ۔ ایک مکتوب میں خواجہ نے علی کے تکبر اور غرور کی مذمت کی ہے اور لکھا ہے افسوس ہے تم نے اپنے بوڑھے باپ کی قدر و منزلت نہ کی ، اور اس کی نصیحت پر عمل نہ کیا ، اس کا نتیجہ تمہارے لئے اچھا نہوگا ۲ ۔

مکتوبات میں محمود گواں کی زندگی کے مختلف پہلوؤں کو دیکھنے کے لئے کافی مسالہ موجود ہے ۔ کہیں بیٹے کو اس کی ماں (یعنی اپنی سوی) کے مرنے پر صبر کی تلقین کی ہے ۔ کہیں کسی اور عزیز کو اپنے جیجا زاد بھائی فخرالدین احمد المخاطب بہ صفی الملک کی موت پر تسفی دلائی ہے ۔ کہیں کسی دوست کو لکھا ہے کہ گھوڑے ، اور سامان جو تم نے بھیجا تھا اس کی قیمت تمہارے آدمی کے ہمدست جو خط لایا ہے روانہ کر رہا ہوں ۔

علماء کے ساتھ خواجہ کا سلوک نہایت محبت آمیز اور عقیدتمندانہ تھا ۔ تحصیل علم میں مختلف اسلامی مالک کا سفر کیا تھا ۔ اس لئے اپنے ہم عصر علماء سے یارو ذاب واقفیت بھی با رسل و رسائل کے ذریعہ سے محبت اور یگانگت پیدا کر لی تھی ۔ جہانچہ مشہور مورخ سجاوی جو خواجہ کا ہم عصر تھا لکھتا ہے کہ محمود گواں نے ماہرہ میں سیخ بخاری (محمد بن محمد بن محمود الشمس النحوی) کے علم و فضل سے استفادہ کیا اور اسی طرح زین زرکشی سے صحیح مسلم کا درس لیا ، اور بعض شام کے علما سے بھی جو اپنے فن کے امام سمجھے جاتے تھے

۱ ملاحظہ ہو مکتوب ۷۲ صفحہ ۲۳۱ ، و مکتوب ۷۸ ، صفحہ ۲۵۱ ۔

۲ مکتوبات ۹۳ - ۹۲ ، صفحات ۸۵ - ۲۸۲ ۔

ہے اس کو معافی کرنے کی سفارش کرنے ہیں حالانکہ وہ نہایت ناشکر گزار اور بد سیرت ہے۔ اسی خط میں شیخ علی بر بہت لعن طعن کی ہے جس کو خواجہ کے بیٹائی نے لاهجان کی رسالت پر متعین کر دیا تھا۔ شیخ علی خواجہ ہی کے بڑھائے ہوئے لوگوں میں سے تھا، لیکن بعد میں سلطان علاء الدین حاکم گلان سے نواجہ کی تمکنت اور حکومت ہسندی کی شکایت کر کے سلطان کو خواجہ سے ایسا بدظن کیا کہ اس کو مال و مہار اور اولاد کو چھوڑ کر گیلان سے بھاگا پڑا۔ اس مکتوب میں خواجہ نے شیخ علی کو بہت برا بھلا کہا ہے، ملاحظہ ہو۔

یقین داند کہ اساس صفات آن سگ مہاب بہ نجاست ذات حنان ملوث است کہ بآب سیل باران بہاران و تمام بحار عالم زمان و مکان پاک نمی شود، کہ ما بالذات لایزول بما بالعرض۔ بلکہ اگر ذرات جسد ناہا کشش ار نکباے نکست و صرصر قہر حضرت عزت در ہوائے ما رود، از رواج مستہ شم ذسمہ و عظام ریمہ انش مسام سکان کرہ زمین و قبہ آسہں درین مکتدر گردد۔ الخ (مکتوب ۰۲۲، صفحہ ۱۰۸)

خط میں آگے چل کر اس سے بھی زیادہ ست و شتم ہے۔

محمود گواں کی فحاشی اور داد و دہش کی سب مورخین نے عرف کی ہے۔ خصوصاً علما کے ساتھ خواجہ کے سلوک نے اس کی شہرت کو چار دانگ عالم میں پھیلا دیا۔ لیکن ابن دین کے معاملہ میں وہ سخت تھا۔ چنانچہ ایک مکتوب میں جو بیدر سے ذی قعد کے آخر میں کسی وزیر کو لکھا ہے یہ درج ہے "سید حسن گیلانی اور سہاب الدین گیلانی کو بطور وکیل مقرر کر کے اس لئے بھیجا جا رہا ہے کہ جو مال حسین تمجانی اور قبہ محمد گیلانی کے نصیب میں تھا اس کو ان دونوں وکلوں کے حوالہ کر دیا جائے۔ اور اگر ان میں سے ایک فوت ہو جائے تو اور رفیق جو ساتھ ہیں ان کے سامنے دوسرے وکیل کو سب رد کر دیا جائے۔"

خواجہ کو اپنے وطن میں خاندانی وفار کو قائم رکھنے کی بڑی تمنا تھی۔ لیکن اس کے بیٹے عبد اللہ کی ناہنجاری سے یہ تمنا پوری نہوسکی۔ ریاض الانشا

حالانکہ خواجہ کے بڑے بھائی کچھ عرصہ پہلے خواجہ سے ناراض ہو گئے تھے ، لیکن شاہ اویس گنجی کی مدد کے لئے خواجہ نے بھائی کو لکھنے سے دریغ نہ کیا ۔ اسی طرح سید انسرف کی مدد کے لئے جو مشہور نحوی سید شرف جرجانی کی اولاد میں سے تھے پھر اپنے بھائی کو لکھا ۔

پندرہویں صدی عیسوی میں اسلامی بادشاہوں کے دربار میں علماء کی بڑی قدر و منزلت تھی ۔ سلطان ابوسعید گورگاں اور سلطان محمد مراد بک (شاہ روم) علم و فضل کے خاص سرپرست تھے ۔ چنانچہ مکتوبات سے معلوم ہونا ہے کہ محمود گاوہ کی ان بادشاہوں سے راسب مراسلت تھی ، اور فاصد اور پیام آتے جاتے رہے تھے ۔ ۲۔ محمود گاوہ نے بحشت وزیر بہمنی بادشاہوں کی جانب سے سلطان عراق ، سلطان روم اور ہندوسان کے بادشاہوں میں سلاطین گجرات ، مالوہ اور جونپور کو خط لکھے ہیں ۔ جن کی تاریخ کے طالب علم کے لئے بڑی اہمیت ہے ۔ ۳ ۔ بعض مکتوبات میں فرمانروائی اور حکومت کے سیاسی اصولوں کی تسریح کی گئی ہے ۔ یہ خود خواہ کے سیاسی نظریہ اور اس زمانہ کی عام اسلامی سیاست پر روسنی ڈالنے ہیں ۔ ۴ ۔ ایک مکتوب میں یہ بھی لکھا گیا ہے کہ مالوہ کی جانب فوج کشی کسی طرف سے کی جائے ۔ اور دکن کی تاریخ اور اسلامی تہذیب اور ثقافت کے لئے نو ہر مکتوب میں کچھ نہ کچھ مسالہ موجود ہے ۔ چونکہ مکتوبات کی عبارت بہت مرصع ہے اور زبان بھی عربی آمیزش کی وجہ سے سہل نہیں ۔ اس لئے مکتوبات کا مختصر خلاصہ ذیل میں درج کیا جاتا ہے ، تاکہ طالب علم کو وہ بابیں جو تاریخ کی کتابوں میں درج نہیں ہیں معلوم ہو جائیں ۔ اور اگر درج بھی ہیں تو ان کی توثیق ہو جائے ۔ عام طالب علم کے علاوہ تحقیق کرنے والے کے لئے بھی یہ خلاصہ مفید ہوگا ، کیونکہ ساری کتاب پڑھنے کی بجائے یہ اس کو ان مکتوبات کے مطالعہ کی طرف رہنمائی کریگا جن میں سے اس کو مطلوب معلومات حاصل کرنی ہیں ۔

۱ مکتوبات ، ۱۱ ، ۱۴ ، صفحات ۶۲ - ۵۶ ، ۵۷ - ۷۷ -

ملاحظہ ہوں مکتوبات ، ۱۱ ، ۱۴ ، ۱۵ ، ۱۶ ، ۱۷ ، ۱۸ ، ۱۹ ، ۲۰ ، ۲۱ ، ۲۲ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۵ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۲۸ ، ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۸ ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۶۵ ، ۶۶ ، ۶۷ ، ۶۸ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۱ ، ۷۲ ، ۷۳ ، ۷۴ ، ۷۵ ، ۷۶ ، ۷۷ ، ۷۸ ، ۷۹ ، ۸۰ ، ۸۱ ، ۸۲ ، ۸۳ ، ۸۴ ، ۸۵ ، ۸۶ ، ۸۷ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۰ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۳ ، ۹۴ ، ۹۵ ، ۹۶ ، ۹۷ ، ۹۸ ، ۹۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ ، ۱۰۳ ، ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ ، ۱۱۱ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۱۲۳ ، ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۵ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۴۵ ، ۱۴۶ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۵۷ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۲ ، ۱۶۳ ، ۱۶۴ ، ۱۶۵ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۷۱ ، ۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۷۴ ، ۱۷۵ ، ۱۷۶ ، ۱۷۷ ، ۱۷۸ ، ۱۷۹ ، ۱۸۰ ، ۱۸۱ ، ۱۸۲ ، ۱۸۳ ، ۱۸۴ ، ۱۸۵ ، ۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۱۹۷ ، ۱۹۸ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۰۴ ، ۲۰۵ ، ۲۰۶ ، ۲۰۷ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۲۱۴ ، ۲۱۵ ، ۲۱۶ ، ۲۱۷ ، ۲۱۸ ، ۲۱۹ ، ۲۲۰ ، ۲۲۱ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۲۲۵ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷ ، ۲۲۸ ، ۲۲۹ ، ۲۳۰ ، ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴ ، ۲۳۵ ، ۲۳۶ ، ۲۳۷ ، ۲۳۸ ، ۲۳۹ ، ۲۴۰ ، ۲۴۱ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۴۴ ، ۲۴۵ ، ۲۴۶ ، ۲۴۷ ، ۲۴۸ ، ۲۴۹ ، ۲۵۰ ، ۲۵۱ ، ۲۵۲ ، ۲۵۳ ، ۲۵۴ ، ۲۵۵ ، ۲۵۶ ، ۲۵۷ ، ۲۵۸ ، ۲۵۹ ، ۲۶۰ ، ۲۶۱ ، ۲۶۲ ، ۲۶۳ ، ۲۶۴ ، ۲۶۵ ، ۲۶۶ ، ۲۶۷ ، ۲۶۸ ، ۲۶۹ ، ۲۷۰ ، ۲۷۱ ، ۲۷۲ ، ۲۷۳ ، ۲۷۴ ، ۲۷۵ ، ۲۷۶ ، ۲۷۷ ، ۲۷۸ ، ۲۷۹ ، ۲۸۰ ، ۲۸۱ ، ۲۸۲ ، ۲۸۳ ، ۲۸۴ ، ۲۸۵ ، ۲۸۶ ، ۲۸۷ ، ۲۸۸ ، ۲۸۹ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۲۹۳ ، ۲۹۴ ، ۲۹۵ ، ۲۹۶ ، ۲۹۷ ، ۲۹۸ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۰۱ ، ۳۰۲ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴ ، ۳۰۵ ، ۳۰۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸ ، ۳۰۹ ، ۳۱۰ ، ۳۱۱ ، ۳۱۲ ، ۳۱۳ ، ۳۱۴ ، ۳۱۵ ، ۳۱۶ ، ۳۱۷ ، ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۲۰ ، ۳۲۱ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۳۲۴ ، ۳۲۵ ، ۳۲۶ ، ۳۲۷ ، ۳۲۸ ، ۳۲۹ ، ۳۳۰ ، ۳۳۱ ، ۳۳۲ ، ۳۳۳ ، ۳۳۴ ، ۳۳۵ ، ۳۳۶ ، ۳۳۷ ، ۳۳۸ ، ۳۳۹ ، ۳۴۰ ، ۳۴۱ ، ۳۴۲ ، ۳۴۳ ، ۳۴۴ ، ۳۴۵ ، ۳۴۶ ، ۳۴۷ ، ۳۴۸ ، ۳۴۹ ، ۳۵۰ ، ۳۵۱ ، ۳۵۲ ، ۳۵۳ ، ۳۵۴ ، ۳۵۵ ، ۳۵۶ ، ۳۵۷ ، ۳۵۸ ، ۳۵۹ ، ۳۶۰ ، ۳۶۱ ، ۳۶۲ ، ۳۶۳ ، ۳۶۴ ، ۳۶۵ ، ۳۶۶ ، ۳۶۷ ، ۳۶۸ ، ۳۶۹ ، ۳۷۰ ، ۳۷۱ ، ۳۷۲ ، ۳۷۳ ، ۳۷۴ ، ۳۷۵ ، ۳۷۶ ، ۳۷۷ ، ۳۷۸ ، ۳۷۹ ، ۳۸۰ ، ۳۸۱ ، ۳۸۲ ، ۳۸۳ ، ۳۸۴ ، ۳۸۵ ، ۳۸۶ ، ۳۸۷ ، ۳۸۸ ، ۳۸۹ ، ۳۹۰ ، ۳۹۱ ، ۳۹۲ ، ۳۹۳ ، ۳۹۴ ، ۳۹۵ ، ۳۹۶ ، ۳۹۷ ، ۳۹۸ ، ۳۹۹ ، ۴۰۰ ، ۴۰۱ ، ۴۰۲ ، ۴۰۳ ، ۴۰۴ ، ۴۰۵ ، ۴۰۶ ، ۴۰۷ ، ۴۰۸ ، ۴۰۹ ، ۴۱۰ ، ۴۱۱ ، ۴۱۲ ، ۴۱۳ ، ۴۱۴ ، ۴۱۵ ، ۴۱۶ ، ۴۱۷ ، ۴۱۸ ، ۴۱۹ ، ۴۲۰ ، ۴۲۱ ، ۴۲۲ ، ۴۲۳ ، ۴۲۴ ، ۴۲۵ ، ۴۲۶ ، ۴۲۷ ، ۴۲۸ ، ۴۲۹ ، ۴۳۰ ، ۴۳۱ ، ۴۳۲ ، ۴۳۳ ، ۴۳۴ ، ۴۳۵ ، ۴۳۶ ، ۴۳۷ ، ۴۳۸ ، ۴۳۹ ، ۴۴۰ ، ۴۴۱ ، ۴۴۲ ، ۴۴۳ ، ۴۴۴ ، ۴۴۵ ، ۴۴۶ ، ۴۴۷ ، ۴۴۸ ، ۴۴۹ ، ۴۵۰ ، ۴۵۱ ، ۴۵۲ ، ۴۵۳ ، ۴۵۴ ، ۴۵۵ ، ۴۵۶ ، ۴۵۷ ، ۴۵۸ ، ۴۵۹ ، ۴۶۰ ، ۴۶۱ ، ۴۶۲ ، ۴۶۳ ، ۴۶۴ ، ۴۶۵ ، ۴۶۶ ، ۴۶۷ ، ۴۶۸ ، ۴۶۹ ، ۴۷۰ ، ۴۷۱ ، ۴۷۲ ، ۴۷۳ ، ۴۷۴ ، ۴۷۵ ، ۴۷۶ ، ۴۷۷ ، ۴۷۸ ، ۴۷۹ ، ۴۸۰ ، ۴۸۱ ، ۴۸۲ ، ۴۸۳ ، ۴۸۴ ، ۴۸۵ ، ۴۸۶ ، ۴۸۷ ، ۴۸۸ ، ۴۸۹ ، ۴۹۰ ، ۴۹۱ ، ۴۹۲ ، ۴۹۳ ، ۴۹۴ ، ۴۹۵ ، ۴۹۶ ، ۴۹۷ ، ۴۹۸ ، ۴۹۹ ، ۵۰۰ ، ۵۰۱ ، ۵۰۲ ، ۵۰۳ ، ۵۰۴ ، ۵۰۵ ، ۵۰۶ ، ۵۰۷ ، ۵۰۸ ، ۵۰۹ ، ۵۱۰ ، ۵۱۱ ، ۵۱۲ ، ۵۱۳ ، ۵۱۴ ، ۵۱۵ ، ۵۱۶ ، ۵۱۷ ، ۵۱۸ ، ۵۱۹ ، ۵۲۰ ، ۵۲۱ ، ۵۲۲ ، ۵۲۳ ، ۵۲۴ ، ۵۲۵ ، ۵۲۶ ، ۵۲۷ ، ۵۲۸ ، ۵۲۹ ، ۵۳۰ ، ۵۳۱ ، ۵۳۲ ، ۵۳۳ ، ۵۳۴ ، ۵۳۵ ، ۵۳۶ ، ۵۳۷ ، ۵۳۸ ، ۵۳۹ ، ۵۴۰ ، ۵۴۱ ، ۵۴۲ ، ۵۴۳ ، ۵۴۴ ، ۵۴۵ ، ۵۴۶ ، ۵۴۷ ، ۵۴۸ ، ۵۴۹ ، ۵۵۰ ، ۵۵۱ ، ۵۵۲ ، ۵۵۳ ، ۵۵۴ ، ۵۵۵ ، ۵۵۶ ، ۵۵۷ ، ۵۵۸ ، ۵۵۹ ، ۵۶۰ ، ۵۶۱ ، ۵۶۲ ، ۵۶۳ ، ۵۶۴ ، ۵۶۵ ، ۵۶۶ ، ۵۶۷ ، ۵۶۸ ، ۵۶۹ ، ۵۷۰ ، ۵۷۱ ، ۵۷۲ ، ۵۷۳ ، ۵۷۴ ، ۵۷۵ ، ۵۷۶ ، ۵۷۷ ، ۵۷۸ ، ۵۷۹ ، ۵۸۰ ، ۵۸۱ ، ۵۸۲ ، ۵۸۳ ، ۵۸۴ ، ۵۸۵ ، ۵۸۶ ، ۵۸۷ ، ۵۸۸ ، ۵۸۹ ، ۵۹۰ ، ۵۹۱ ، ۵۹۲ ، ۵۹۳ ، ۵۹۴ ، ۵۹۵ ، ۵۹۶ ، ۵۹۷ ، ۵۹۸ ، ۵۹۹ ، ۶۰۰ ، ۶۰۱ ، ۶۰۲ ، ۶۰۳ ، ۶۰۴ ، ۶۰۵ ، ۶۰۶ ، ۶۰۷ ، ۶۰۸ ، ۶۰۹ ، ۶۱۰ ، ۶۱۱ ، ۶۱۲ ، ۶۱۳ ، ۶۱۴ ، ۶۱۵ ، ۶۱۶ ، ۶۱۷ ، ۶۱۸ ، ۶۱۹ ، ۶۲۰ ، ۶۲۱ ، ۶۲۲ ، ۶۲۳ ، ۶۲۴ ، ۶۲۵ ، ۶۲۶ ، ۶۲۷ ، ۶۲۸ ، ۶۲۹ ، ۶۳۰ ، ۶۳۱ ، ۶۳۲ ، ۶۳۳ ، ۶۳۴ ، ۶۳۵ ، ۶۳۶ ، ۶۳۷ ، ۶۳۸ ، ۶۳۹ ، ۶۴۰ ، ۶۴۱ ، ۶۴۲ ، ۶۴۳ ، ۶۴۴ ، ۶۴۵ ، ۶۴۶ ، ۶۴۷ ، ۶۴۸ ، ۶۴۹ ، ۶۵۰ ، ۶۵۱ ، ۶۵۲ ، ۶۵۳ ، ۶۵۴ ، ۶۵۵ ، ۶۵۶ ، ۶۵۷ ، ۶۵۸ ، ۶۵۹ ، ۶۶۰ ، ۶۶۱ ، ۶۶۲ ، ۶۶۳ ، ۶۶۴ ، ۶۶۵ ، ۶۶۶ ، ۶۶۷ ، ۶۶۸ ، ۶۶۹ ، ۶۷۰ ، ۶۷۱ ، ۶۷۲ ، ۶۷۳ ، ۶۷۴ ، ۶۷۵ ، ۶۷۶ ، ۶۷۷ ، ۶۷۸ ، ۶۷۹ ، ۶۸۰ ، ۶۸۱ ، ۶۸۲ ، ۶۸۳ ، ۶۸۴ ، ۶۸۵ ، ۶۸۶ ، ۶۸۷ ، ۶۸۸ ، ۶۸۹ ، ۶۹۰ ، ۶۹۱ ، ۶۹۲ ، ۶۹۳ ، ۶۹۴ ، ۶۹۵ ، ۶۹۶ ، ۶۹۷ ، ۶۹۸ ، ۶۹۹ ، ۷۰۰ ، ۷۰۱ ، ۷۰۲ ، ۷۰۳ ، ۷۰۴ ، ۷۰۵ ، ۷۰۶ ، ۷۰۷ ، ۷۰۸ ، ۷۰۹ ، ۷۱۰ ، ۷۱۱ ، ۷۱۲ ، ۷۱۳ ، ۷۱۴ ، ۷۱۵ ، ۷۱۶ ، ۷۱۷ ، ۷۱۸ ، ۷۱۹ ، ۷۲۰ ، ۷۲۱ ، ۷۲۲ ، ۷۲۳ ، ۷۲۴ ، ۷۲۵ ، ۷۲۶ ، ۷۲۷ ، ۷۲۸ ، ۷۲۹ ، ۷۳۰ ، ۷۳۱ ، ۷۳۲ ، ۷۳۳ ، ۷۳۴ ، ۷۳۵ ، ۷۳۶ ، ۷۳۷ ، ۷۳۸ ، ۷۳۹ ، ۷۴۰ ، ۷۴۱ ، ۷۴۲ ، ۷۴۳ ، ۷۴۴ ، ۷۴۵ ، ۷۴۶ ، ۷۴۷ ، ۷۴۸ ، ۷۴۹ ، ۷۵۰ ، ۷۵۱ ، ۷۵۲ ، ۷۵۳ ، ۷۵۴ ، ۷۵۵ ، ۷۵۶ ، ۷۵۷ ، ۷۵۸ ، ۷۵۹ ، ۷۶۰ ، ۷۶۱ ، ۷۶۲ ، ۷۶۳ ، ۷۶۴ ، ۷۶۵ ، ۷۶۶ ، ۷۶۷ ، ۷۶۸ ، ۷۶۹ ، ۷۷۰ ، ۷۷۱ ، ۷۷۲ ، ۷۷۳ ، ۷۷۴ ، ۷۷۵ ، ۷۷۶ ، ۷۷۷ ، ۷۷۸ ، ۷۷۹ ، ۷۸۰ ، ۷۸۱ ، ۷۸۲ ، ۷۸۳ ، ۷۸۴ ، ۷۸۵ ، ۷۸۶ ، ۷۸۷ ، ۷۸۸ ، ۷۸۹ ، ۷۹۰ ، ۷۹۱ ، ۷۹۲ ، ۷۹۳ ، ۷۹۴ ، ۷۹۵ ، ۷۹۶ ، ۷۹۷ ، ۷۹۸ ، ۷۹۹ ، ۸۰۰ ، ۸۰۱ ، ۸۰۲ ، ۸۰۳ ، ۸۰۴ ، ۸۰۵ ، ۸۰۶ ، ۸۰۷ ، ۸۰۸ ، ۸۰۹ ، ۸۱۰ ، ۸۱۱ ، ۸۱۲ ، ۸۱۳ ، ۸۱۴ ، ۸۱۵ ، ۸۱۶ ، ۸۱۷ ، ۸۱۸ ، ۸۱۹ ، ۸۲۰ ، ۸۲۱ ، ۸۲۲ ، ۸۲۳ ، ۸۲۴ ، ۸۲۵ ، ۸۲۶ ، ۸۲۷ ، ۸۲۸ ، ۸۲۹ ، ۸۳۰ ، ۸۳۱ ، ۸۳۲ ، ۸۳۳ ، ۸۳۴ ، ۸۳۵ ، ۸۳۶ ، ۸۳۷ ، ۸۳۸ ، ۸۳۹ ، ۸۴۰ ، ۸۴۱ ، ۸۴۲ ، ۸۴۳ ، ۸۴۴ ، ۸۴۵ ، ۸۴۶ ، ۸۴۷ ، ۸۴۸ ، ۸۴۹ ، ۸۵۰ ، ۸۵۱ ، ۸۵۲ ، ۸۵۳ ، ۸۵۴ ، ۸۵۵ ، ۸۵۶ ، ۸۵۷ ، ۸۵۸ ، ۸۵۹ ، ۸۶۰ ، ۸۶۱ ، ۸۶۲ ، ۸۶۳ ، ۸۶۴ ، ۸۶۵ ، ۸۶۶ ، ۸۶۷ ، ۸۶۸ ، ۸۶۹ ، ۸۷۰ ، ۸۷۱ ، ۸۷۲ ، ۸۷۳ ، ۸۷۴ ، ۸۷۵ ، ۸۷۶ ، ۸۷۷ ، ۸۷۸ ، ۸۷۹ ، ۸۸۰ ، ۸۸۱ ، ۸۸۲ ، ۸۸۳ ، ۸۸۴ ، ۸۸۵ ، ۸۸۶ ، ۸۸۷ ، ۸۸۸ ، ۸۸۹ ، ۸۹۰ ، ۸۹۱ ، ۸۹۲ ، ۸۹۳ ، ۸۹۴ ، ۸۹۵ ، ۸۹۶ ، ۸۹۷ ، ۸۹۸ ، ۸۹۹ ، ۹۰۰ ، ۹۰۱ ، ۹۰۲ ، ۹۰۳ ، ۹۰۴ ، ۹۰۵ ، ۹۰۶ ، ۹۰۷ ، ۹۰۸ ، ۹۰۹ ، ۹۱۰ ، ۹۱۱ ، ۹۱۲ ، ۹۱۳ ، ۹۱۴ ، ۹۱۵ ، ۹۱۶ ، ۹۱۷ ، ۹۱۸ ، ۹۱۹ ، ۹۲۰ ، ۹۲۱ ، ۹۲۲ ، ۹۲۳ ، ۹۲۴ ، ۹۲۵ ، ۹۲۶ ، ۹۲۷ ، ۹۲۸ ، ۹۲۹ ، ۹۳۰ ، ۹۳۱ ، ۹۳۲ ، ۹۳۳ ، ۹۳۴ ، ۹۳۵ ، ۹۳۶ ، ۹۳۷ ، ۹۳۸ ، ۹۳۹ ، ۹۴۰ ، ۹۴۱ ، ۹۴۲ ، ۹۴۳ ، ۹۴۴ ، ۹۴۵ ، ۹۴۶ ، ۹۴۷ ، ۹۴۸ ، ۹۴۹ ، ۹۵۰ ، ۹۵۱ ، ۹۵۲ ، ۹۵۳ ، ۹۵۴ ، ۹۵۵ ، ۹۵۶ ، ۹۵۷ ، ۹۵۸ ، ۹۵۹ ، ۹۶۰ ، ۹۶۱ ، ۹۶۲ ، ۹۶۳ ، ۹۶۴ ، ۹۶۵ ، ۹۶۶ ، ۹۶۷ ، ۹۶۸ ، ۹۶۹ ، ۹۷۰ ، ۹۷۱ ، ۹۷۲ ، ۹۷۳ ، ۹۷۴ ، ۹۷۵ ، ۹۷۶ ، ۹۷۷ ، ۹۷۸ ، ۹۷۹ ، ۹۸۰ ، ۹۸۱ ، ۹۸۲ ، ۹۸۳ ، ۹۸۴ ، ۹۸۵ ، ۹۸۶ ، ۹۸۷ ، ۹۸۸ ، ۹۸۹ ، ۹۹۰ ، ۹۹۱ ، ۹۹۲ ، ۹۹۳ ، ۹۹۴ ، ۹۹۵ ، ۹۹۶ ، ۹۹۷ ، ۹۹۸ ، ۹۹۹ ، ۱۰۰۰ ، ۱۰۰۱ ، ۱۰۰۲ ، ۱۰۰۳ ، ۱۰۰۴ ، ۱۰۰۵ ، ۱۰۰۶ ، ۱۰۰۷ ، ۱۰۰۸ ، ۱۰۰۹ ، ۱۰۱۰ ، ۱۰۱۱ ، ۱۰۱۲ ، ۱۰۱۳ ، ۱۰۱۴ ، ۱۰۱۵ ، ۱۰۱۶ ، ۱۰۱۷ ، ۱۰۱۸ ، ۱۰۱۹ ، ۱۰۲۰ ، ۱۰۲۱ ، ۱۰۲۲ ، ۱۰۲۳ ، ۱۰۲۴ ، ۱۰۲۵ ، ۱۰۲۶ ، ۱۰۲۷ ، ۱۰۲۸ ، ۱۰۲۹ ، ۱۰۳۰ ، ۱۰۳۱ ، ۱۰۳۲ ، ۱۰۳۳ ، ۱۰۳۴ ، ۱۰۳۵ ، ۱۰۳۶ ، ۱۰۳۷ ، ۱۰۳۸ ، ۱۰۳۹ ، ۱۰۴۰ ، ۱۰۴۱ ، ۱۰۴۲ ، ۱۰۴۳ ، ۱۰۴۴ ، ۱۰۴۵ ، ۱۰۴۶ ، ۱۰۴۷ ، ۱۰۴۸ ، ۱۰۴۹ ، ۱۰۵۰ ، ۱۰۵۱ ، ۱۰۵۲ ، ۱۰۵۳ ، ۱۰۵۴ ، ۱۰۵۵ ، ۱۰۵۶ ، ۱۰۵۷ ، ۱۰۵۸ ، ۱۰۵۹ ، ۱۰۶۰ ، ۱۰۶۱ ، ۱۰۶۲ ، ۱۰۶۳ ، ۱۰۶۴ ، ۱۰۶۵ ، ۱۰۶۶ ، ۱۰۶۷ ، ۱۰۶۸ ، ۱۰۶۹ ، ۱۰۷۰ ، ۱۰۷۱ ، ۱۰۷۲ ، ۱۰۷۳ ، ۱۰۷۴ ، ۱۰۷۵ ، ۱۰۷۶ ، ۱۰۷۷ ، ۱۰۷۸ ، ۱۰۷۹ ، ۱۰۸۰ ، ۱۰۸۱ ، ۱۰۸۲ ، ۱۰۸۳ ، ۱۰۸۴ ، ۱۰۸۵ ، ۱۰۸۶ ، ۱۰۸۷ ، ۱۰۸۸ ، ۱۰۸۹ ، ۱۰۹۰ ، ۱۰۹۱ ، ۱۰۹۲ ، ۱۰۹۳ ، ۱۰۹۴ ، ۱۰۹۵ ، ۱۰۹۶ ، ۱۰۹۷ ، ۱۰۹۸ ، ۱۰۹۹ ، ۱۱۰۰ ، ۱۱۰۱ ، ۱۱۰۲ ، ۱۱۰۳ ، ۱۱۰۴ ، ۱۱۰۵ ، ۱۱۰۶ ، ۱۱۰۷ ، ۱۱۰۸ ، ۱۱۰۹ ، ۱۱۱۰ ، ۱۱۱۱ ، ۱۱۱۲ ، ۱۱۱۳ ، ۱۱۱۴ ، ۱۱۱۵ ، ۱۱۱۶ ، ۱۱۱۷ ، ۱۱۱۸ ، ۱۱۱۹ ، ۱۱۲۰ ، ۱۱۲۱ ، ۱۱۲۲ ، ۱۱۲۳ ، ۱۱۲۴ ، ۱۱۲۵ ، ۱۱۲۶ ، ۱۱۲۷ ، ۱۱۲۸ ، ۱۱۲۹ ، ۱۱۳۰ ، ۱۱۳۱ ، ۱۱۳۲ ، ۱۱۳۳ ، ۱۱۳۴ ، ۱۱۳۵ ، ۱۱۳۶ ، ۱۱۳۷ ، ۱۱۳۸ ، ۱۱۳۹ ، ۱۱۴۰ ، ۱۱۴۱ ، ۱۱۴۲ ، ۱۱۴۳ ، ۱۱۴۴ ، ۱۱۴۵ ، ۱۱۴۶ ، ۱۱۴۷ ، ۱۱۴۸ ، ۱۱۴۹ ، ۱۱۵۰ ، ۱۱۵۱ ، ۱۱۵۲ ، ۱۱۵۳ ، ۱۱۵۴ ، ۱۱۵۵ ، ۱۱۵۶ ، ۱۱۵۷ ، ۱۱۵۸ ، ۱۱۵۹ ، ۱۱۶۰ ، ۱۱۶۱ ، ۱۱۶۲ ، ۱۱۶۳ ، ۱۱۶۴ ، ۱۱۶۵ ، ۱۱۶۶ ، ۱۱۶۷ ، ۱۱۶۸ ، ۱۱۶۹ ، ۱۱۷۰ ، ۱۱۷۱ ، ۱۱۷۲ ، ۱۱۷۳ ، ۱۱۷۴ ، ۱۱۷۵ ، ۱۱۷۶ ، ۱۱۷۷ ، ۱۱۷۸ ، ۱۱۷۹ ، ۱۱۸۰ ، ۱۱۸۱ ، ۱۱۸۲ ، ۱۱۸۳ ، ۱۱۸۴ ، ۱۱۸۵ ، ۱۱۸۶ ، ۱۱۸۷ ، ۱۱۸۸ ، ۱۱۸۹ ، ۱۱۹۰ ، ۱۱۹۱ ، ۱۱۹۲ ، ۱۱۹۳ ، ۱۱۹۴ ، ۱۱۹۵ ، ۱۱۹۶ ، ۱۱۹۷ ، ۱۱۹۸ ، ۱۱۹۹ ، ۱۲۰۰ ، ۱۲۰۱ ، ۱۲۰۲ ، ۱۲۰۳ ، ۱۲۰۴ ، ۱۲۰۵ ، ۱۲۰۶ ، ۱۲۰۷ ، ۱۲۰۸ ، ۱۲۰۹ ، ۱۲۱۰ ، ۱۲۱۱ ، ۱۲۱۲ ، ۱۲۱۳ ، ۱۲۱۴ ، ۱۲۱۵ ، ۱۲۱۶ ، ۱۲۱۷ ، ۱۲۱۸ ، ۱۲۱۹ ، ۱۲۲۰ ، ۱۲۲۱ ، ۱۲۲۲ ، ۱۲۲۳ ، ۱۲۲۴ ، ۱۲۲۵ ، ۱۲۲۶ ، ۱۲۲۷ ، ۱۲۲۸ ، ۱۲۲۹ ، ۱۲۳۰ ، ۱۲۳۱ ، ۱۲۳۲ ، ۱۲۳۳ ، ۱۲۳۴ ، ۱۲۳۵ ، ۱۲۳۶ ، ۱۲۳۷ ، ۱۲۳۸ ، ۱۲۳۹ ، ۱۲۴۰ ، ۱۲۴۱ ، ۱۲۴۲ ، ۱۲۴۳ ، ۱۲۴۴ ، ۱۲۴۵ ، ۱۲۴۶ ، ۱۲۴۷ ، ۱۲۴۸ ، ۱۲۴۹ ، ۱۲۵۰ ، ۱۲۵۱ ، ۱۲۵۲ ، ۱۲۵۳ ، ۱۲۵۴ ، ۱۲۵۵ ، ۱۲۵۶ ، ۱۲۵۷ ، ۱۲۵۸ ، ۱۲۵۹ ، ۱۲۶۰ ، ۱۲۶۱ ، ۱۲۶۲ ، ۱۲۶۳ ، ۱۲۶۴ ، ۱۲۶۵ ، ۱۲۶۶ ، ۱۲۶۷ ، ۱۲۶۸ ، ۱۲۶۹ ، ۱۲۷۰ ، ۱۲۷۱ ، ۱۲۷۲ ، ۱۲۷۳ ، ۱۲۷۴ ، ۱۲۷۵ ، ۱۲۷۶ ، ۱۲۷۷ ، ۱۲۷۸ ، ۱۲۷۹ ، ۱۲۸۰ ، ۱۲۸۱ ، ۱۲۸۲ ، ۱۲۸۳ ، ۱۲۸۴ ، ۱۲۸۵ ، ۱۲۸۶ ، ۱۲۸۷ ، ۱۲۸۸ ، ۱۲۸۹ ، ۱۲۹۰ ، ۱۲۹۱ ، ۱۲۹۲ ، ۱۲۹۳ ، ۱۲۹۴ ، ۱۲۹۵ ، ۱۲۹۶ ، ۱۲۹۷ ، ۱۲۹۸ ، ۱۲۹۹ ، ۱۳۰۰ ، ۱۳۰۱ ، ۱۳۰۲ ، ۱۳۰۳ ، ۱۳۰۴ ، ۱۳۰۵ ، ۱۳۰۶ ، ۱۳۰۷ ، ۱۳۰۸ ، ۱۳۰۹ ، ۱۳۱۰ ، ۱۳۱۱ ، ۱۳۱۲ ، ۱۳۱۳ ، ۱۳۱۴ ، ۱۳۱۵ ، ۱۳۱۶ ، ۱۳۱۷ ، ۱۳۱۸ ، ۱۳۱۹ ، ۱۳۲۰ ، ۱۳۲۱ ، ۱۳۲۲ ، ۱۳۲۳ ، ۱۳۲۴ ، ۱۳۲۵ ، ۱۳۲۶ ، ۱۳۲۷ ، ۱۳۲۸ ، ۱۳۲۹ ، ۱۳۳۰ ، ۱۳۳۱ ، ۱۳۳۲ ، ۱۳۳۳ ، ۱۳۳۴ ، ۱۳۳۵ ، ۱۳۳۶ ، ۱۳۳۷ ، ۱۳۳۸ ، ۱۳۳۹ ، ۱۳۴۰ ، ۱۳۴۱ ، ۱۳۴۲ ، ۱۳۴۳ ، ۱۳۴۴ ، ۱۳۴۵ ، ۱۳۴۶ ، ۱۳۴۷ ، ۱۳۴۸ ، ۱۳۴۹ ، ۱۳۵۰ ، ۱۳۵۱ ، ۱۳۵۲ ، ۱۳۵۳ ، ۱۳۵۴ ، ۱۳۵۵ ، ۱۳۵۶ ، ۱۳۵۷ ، ۱۳۵۸ ، ۱۳۵۹ ، ۱۳۶۰ ، ۱۳۶۱ ، ۱۳۶۲ ، ۱۳۶۳ ، ۱۳۶۴ ، ۱۳۶۵ ، ۱۳۶۶ ، ۱۳۶۷ ، ۱۳۶۸ ، ۱۳۶۹ ، ۱۳۷۰ ، ۱۳۷۱ ، ۱۳۷۲ ، ۱۳۷۳ ، ۱۳۷۴ ، ۱۳۷۵ ، ۱۳۷۶ ، ۱۳۷۷ ، ۱۳۷۸ ، ۱۳۷۹ ، ۱۳۸۰ ، ۱۳۸۱ ، ۱۳۸۲ ، ۱۳۸۳ ، ۱۳

ملاقات کی - ریاض الانشا میں جو مکتوبات علماء کبار کے نام ہیں ، ان میں سے بعض میں خواجہ نے اپنی عقیدت کا اظہار کیا ہے اور دعا چاہی ہے ان بزرگوں میں خواجہ خواجگان عبید اللہ ، سیخ بایزید خلخالی ، امام صدر الدین رواسی اور مولینا جامی خاص طور سے قابل ذکر ہیں ۱ - مولینا جامی کو تو ہندوستان آنے کی کئی بار دعوت دی ، اور جب ذرا ناامیدی ہو گئی تو یہ شعر لکھا -

لن ترانی میرسد از طور موسیٰ را جواب

اس ہمہ فریاد مساقان ز استغنائے اوست

خواجہ کو علماء اور صالحین سے حقیقی انس تھا - اور خود اس کے فضل و کمال اور داد و دہش نے جس کا ذکر ہم عصر مؤرخین نے کیا ہے ، اس کو اقصای عالم میں مشہور کر دیا - سہرہ کی وجہ خاندانی اعزاز اور مہنی وزارت کا جلیل القدر عہدہ بھی تھا - مکتوبات سے معلوم ہوتا ہے کہ بعض جید علماء کو خواجہ نے اپنے مدرسہ کے لئے جس کو پندرہ میں قائم کیا تھا دس بلا یا بھا - ان میں جلال الدین دوانی ، اور ابوبکر طہرائی کے نام قابل ذکر ہیں - جلال الدین دوانی نے جب شیخ سہاب الدین سہروردی کی مشہور کتاب ہاکن السور کی شرح الموسوم بہ سواکل الحور لکھی تو شرح کو محمود گواں کے نام سے معنون کیا ۲ - اسی طرح جب مولینا جامی نے فصوص الحکم کی شرح لکھی تو اس کا ایک نسخہ ہدیاً خواجہ کے پاس بھیجا ۳ - مراسلت سے بھی جو مولینا جامی اور خواجہ کے درمیان ہوتی تھی اور جس کے بعض مکتوبات محفوظ ہیں ، علمی دنیا میں خواجہ کی عزت و وقار کا پتہ چلتا ہے ۴ - صالحین اور بزرگ زادوں کی مدد خواہ وہ کسی مملکت میں ہوں خواجہ بڑے حوصلہ سے کرنا تھا - چنانچہ ایک مکتوب میں اپنے بڑے بھائی (شہاب الدین) کی بوجہ ساء اویس گجبی کی مصیبتوں پر دلائی ہے جو ظالموں کے ہاتھوں سے ان کو پہنچ رہی تھی -

۱ ملاحظہ ہوں مکتوبات ۳۱ ، ۳۸ ، ۴۰ ، ۵۸ ، ۶۳ ، ۱۰۲ -

۲ ملاحظہ ہو قلمی نسخہ کتب خانہ آصفیہ فلسفہ ۶۶ ، ورق ۲ ، اور کشف الطون ،

حصہ ششم ، صفحہ ۵۰۵ -

۳ مکتوب ۳۸ ، صفحہ ۱۵۶ -

۴ رقعات جامی ، قلمی نسخہ جامعہ علانیہ نشان (۱۱۱۷) -

کے لئے ملاحظہ ہو حبیب السمر، جلد سوم، جزء سوم، صفحات
- ۲۰۰-۰۱

۳ : ۲۸-۳۲ سلطان ابوسعید گورگان کے نام ہے۔ بادشاہ کی معدلت
گستری اور جہانبانی کی تعریف کی ہے، اور فتح و نصرت
کے لئے دعا دی ہے۔ اور آخر میں التجا کی ہے کہ اس
بندۂ اخلاص، کو اپنے خاص خادموں میں نصور فرمائیں،
اور سعادت نشان فرمانوں سے عزت بخشنے رہیں۔ (سلطان
ابوسعید گورگان کے لئے ملاحظہ ہو حبیب السمر، جلد سوم،
جزء سوم، صفحات ۹۶-۱۷۶)۔

۵ : ۳۳-۳۶ سلطان محمد (مراد نک) بادشاہ روم کے نام ہے۔ سلطان
کی سوکت اور قوت اور جہاں کشائی اور ملک داری کی تعریف
کی ہے اور دست بوسی (قبیل انامل بحر نایل) کی آرزو ظاہر
کی ہے۔ اور آخر میں اقبال و یاوری اور طول عمر کے لئے
دعا دی ہے۔ (سلطان محمد مرادبک کے لئے ملاحظہ ہو
انسائیکلو پیڈیا او ف اسلام، جلد دوم، صفحات ۲۹-۷۲)۔

۶ : ۳۷-۳۳ (وسط رجب) سلطان علاء الدین شاہ گیلان کے نام ہے۔
محمود گاواں نے ایک مکتوب میں جو ریاض الانشامیں
شامل ہے، سلطان کو یہ لکھا تھا کہ اگر میری طرف سے
اب کوئی شبہ باقی نہیں رہا ہے تو میری اولاد کو جن میں
عبد اللہ بھی شامل ہے میرے پاس بھیج دیا جائے، بعد میں
اس کو خدمت گزاری کے لئے بھیج دیا جائیگا۔ سلطان نے
شاید اس درخواست کو منظور کر لیا اور خواجہ کے بیٹوں
کو دکن جانے کی اجازت دیدی۔ موجودہ مکتوب میں
محمود گاواں نے شاہاں گیلان کی نسبت اپنے اخلاص اور عقیدت
اور قدیم خاندانی تعلق کا ذکر کیا ہے۔ اور استدعا کی ہے
کہ عبد اللہ کو اپنے خاص ملازمین کے زمرہ میں داخل
کرے اور اس کا شمار، جملہ زید و عمر و خالد و بکر،
میں نہو۔ مکتوب کا اسلوب نہایت لجاجت آمیز ہے۔ خود

مکتوب	صفحہ	خلاصہ
۱	۱۳-۱۹	(اوایل شعبان) شیخ صدرالدین رواسی کے نام ہے - خواجہ نے خود کو معتقد مخلص لکھا ہے ، اور شیخ کو نہایت عجز سے اس ملک میں بلایا ہے ، اور بیان کیا ہے کہ جو کمزوریاں اور فاسد خیالات دل میں اثر پذیر ہیں ان کا ازالہ مکتوبات کے مطالعہ سے نہیں ہوتا - یہ بھی لکھا ہے کہ اس ملک میں اور بہت سے مستعد طالبان فیض ہیں جو قدم بوسی کے آرزومند ہیں - شیخ صدر الدین رواسی (وفات ۱۸۷۱ء) کے لئے ملاحظہ ہو حسب السیر ، جلد سوم ، جزء سوم ، صفحہ ۱۹۷ -
۲	۱۹-۲۲	مولینا جامی کے نام ہے - اپنے کو خواجہ نے ' معتقد بجان مستمند ، لکھا ہے اور والہانہ محبت اور کمال احترام و اعظام کے اظہار کے بعد مولینا کو دکن آنے کی دعوت دی ہے ، اور یہ تمنا ظاہر کی ہے - جہاں وصال صوری . . . قبل از غروب آفتاب روز عمر بمغرب فنا در آئینہ حیات دیدہ آید - (مولینا جامی کے لئے ملاحظہ ہوتا ریح ادبیات ایران ، مؤلفہ پروفیسر براؤن ، اور تذکرہ الشعراء دولت شاہ مصححہ براؤن ، صفحہ ۳۸۳) -
۳	۲۳-۲۷	خواجہ عابد اللہ کے نام ہے جو سلسلہ نقشبندیہ کے ممتاز رہنا تھے - مولینا جامی کو خواجہ عبید اللہ سے بہت عقیدت تھی - محمود گواں نے بھی اس مکتوب میں اپنے کو ' مرید معتقد ، لکھا ہے ، اور بیان کیا ہے کہ جو نور اور روشنی مطلوب ہے وہ اکابر زمان کی تصنیفات کی سبھی کے سرمے سے اور اصطلاحات کی شمع سے حاصل نہیں ہوتی - اور اس ملک میں کوئی ایسا رہنا نہیں جس کی باطنی شمع سے دل کا اندھیرا دور ہو جائے - اس طالب زار ، مہجور پر نظر کرم رکھیں ، اور اپنے رشحات قلم سے میرے دل کی حرارت اور ہمس ماندگی دور فرمائیں - خواجہ عبید اللہ (وفات ۱۸۹۶ء)

کرنے کا ذکر کیا ہے ، اور امید ظاہر کی ہے کہ بادشاہ کا فضل و کرم اس کے شامل حال رہیگا۔

۸ ۴۹-۵۰ (اوایل محرم ، محمد آباد بیدر) کسی وزیر کے نام ہے
سوف ملاقات ظاہر کیا ہے ، اور پھر حامل رقعہ کی سفارش
کی ہے ، کہ ایسے ادیب اور حکیم کی مدد کرنا موجب حسنات
ہوگا۔

۹ ۵۱-۵۵ اپنے بڑے بھائی (سہاب الدین ؟) کو جو گیلان میں
ہیں مکہ معظمہ سے لکھا ہے ۔ تعلقات دنیا سے کنارہ کشی
اور تلاس حو اور 'ہدایت مرشد سفيق' کا ذکر کیا ہے ۔
بھائی کو بھی تحریک کی ہے کہ اس ناریک ماحول (گیلان)
اور فاسد اور منافق لوگوں کی صحبت سے نکل آئے تو
' محض صلاح و عین نجات خواہد بود ، -

۱۰ ۵۶-۶۲ (ماہ محرم ، دارالاسلام سام ، دمشق ؟) بہ حظ بھائی کو
سام سے لکھا ہے ا۔ اور مضمون سے معلوم ہونا ہے کہ
اس وقت بھائی (سہاب الدین) وزارت کے عہدے پر فائز
ہو گئے تھے ، اور دربار میں جو حریف اور دشمن تھے ان پر
غالب آگئے تھے ۔ وزارت کے فرائض کی تصریح کی ہے اور
خواجہ اویس گجھی کے احرام اور اعظام کے متعلق سفارش
کی ہے جس میں بعض سریر لوگوں نے ستار کہا ہے ۔ اور یہ بھی
لکھا ہے کہ آپ کا خط آجانے سے میرا رنج و غم رفع ہو گیا ،
جو اس اطلاع سے پیدا ہو گیا تھا کہ مفسدوں نے اپنی افترا
پردازی سے آپ کے دل میں میری طرف سے بدگمانی پیدا
کر دی ہے ۔

۱۱ ۶۳-۶۸ (ربیع الاول ، محمد آباد بیدر) یہ مکتوب مولینا شرف الدین
علی بزدی کے خط کے جواب میں ہے جنہوں نے سلطان محمد
والی ، گیلان و دیلم کے دل میں جو شکوک خواجہ اور

۱ اس مکتوب کے عنوان میں جو یہ درج ہے ۔ 'الی جناب اخیہ من گیلان الی الشام ،

سہو کاتب ہے۔ الی جناب اخیہ من الشام الی گیلان ہونا چاہئے۔

کو ' دعا گوے کمینہ ، اور ' کمترین مخلصان ، لکھا ہے اور خود مکتوب کو ' ضراعت نامہ ، بیان کیا ہے۔

عبدالرزاق سمرقندی ہندوستان کی سفارت کے بعد گیلان کی سفارت پر بھیجا گیا تھا وہ تقریباً محمود گاو کا ہم عصر تھا۔ مطلع السعدین سے گیلان کے حالات پر روشنی پڑتی ہے۔

قطب الدین محمود نے اپنی کتاب درہ الناج میں امیرہ دویاج کا جو مغربی گیلان کے حکمران تھے سجرہ نسب دیا ہے۔ کتب خانہ آصفیہ میں اس کتاب کا نہایت عمدہ نسخہ موجود ہے۔ میں نے سجرہ نسب کو پڑھا جو حضرت بوح سے گزر کر حضرت آدم تک پہنچتا ہے۔ اور محض روایتی اور غیر محققانہ ہے۔ مکتوب (۱۳۸) میں جو گیلان کے نادناہوں کا نسبی تعلق بیان کیا گیا ہے وہ زیادہ صحیح معلوم ہوتا ہے۔ ملاحظہ فرمائیے درہ الناج ، فلمی نسخہ مطبوعہ نصاب ۱۹۶۷ء اور مطلع السعدین عبدالرزاق سمرقندی ، فلمی نسخہ مطبوعہ برطانیہ نصاب ۱۹۶۱ء۔

(محمد آباد، اوایل سبعان) یہ مکتوب بھی سلطان علاء الدین شاہ گیلان کے نام ہے ، اور پہلے مکتوب کے بعد لکھا گیا ہے۔ معلوم یہ ہونا ہے کہ جو رسل و رسائل گیلان سے خواجہ کے پاس آنے تھے ان سے بعض اوقات بادشاہ کی طرف سے مطمئن ہو جانا تھا اور بعض اوقات نہر سک میں پڑ جاتا تھا۔ پہلا خط جو وسط رجب میں لکھا تھا اس وقت محمود گاو شاہ عبد اللہ کو روانہ نہ کرسکا ، اس لئے اس کی روانگی کے متعلق یہ دوسرا مکتوب لکھا۔ اس مکتوب میں خواجہ نے شاہاں گیلان کے احسانات کا اعتراف کیا ہے ، جو خود اس پر اور اس کے آباء و اجداد پر کئے گئے ہیں۔ پھر اپنے حرمان و حسرت کا اظہار کیا ہے کہ کہیں ایسا نہو کہ 'حصول لقا' سے پہلے داعی، اجل کو لبیک کہنا پڑے۔ ایسے حالات کے مد نظر اپنے بیٹے عبد اللہ کے روانہ

گجرات سے بطور قاصد آیا تھا - مکتوب میں درج ہے، اتفاق
ویگانگت کی اس کے مواجہ میں توثیق کی گئی اور عہد نامہ
پر کلام پاک کی بھی شہادت پیش کر دی گئی - افواج کو
فتح آباد (دولت آباد ؟) اور آسیر کی جانب محمود خلجی
(شاہ مالوہ) کے قلع قمع کے لئے بھیجا گیا ہے - اگر گجرات
کی فوج بھی آسیر کی سرحد پر پہنچ جائے تو دشمن کوشکست
فاش ہو جائیگی اور ہماری سلطنتوں کا اتحاد سب کو
معلوم ہو جائیگا - دشمن کو تباہ کرنے کے لئے جو تدابیر
اختیار کی جانے والی ہیں، ان کی تفصیلی کیفیت خان اعظم
بیمور خاں کی زبانی معلوم ہوگی جن کو بطور ایلچی بھیجا
جا رہا ہے -

(عشر ربیع الثانی) یہ مکتوب سلطان محمد گیلانی کو کوکن
کی مہم کے دوران میں روانہ کیا گیا ہے - لکھا ہے کہ
ربیع الاول کے دوسرے عشرہ میں ہمیں فوجوں نے ماچال کے
قلعہ کا محاصرہ شروع کیا - اور بلوار، نیر اور ننگ کے
زور سے قلعہ کے کنگوروں اور برجوں کو منہدم اور اہل
قلعہ کو گرفتار کر لیا - اس قلعہ کا انتظام کرنے کے بعد ہماری
فوجیں کھیلنا کے قلعہ کی سختی کے لئے بڑھیں - اور محاصرہ کرنے
کے بعد نروں کی ایسی بارس کی اور بیغ زنی کے ایسے جوہر
دیکھائے کہ اہل قلعہ نے عاجز آکر قلعہ کو حوالہ کر دیا،
اور تمام مال و سناع سپرد کر کے جان کی امان چاہی -
بعد ازاں ہماری فوجوں نے بلوارہ کے قلعہ کا رخ کیا اور
آخر اس کو بھی مستخر کر لیا -

ان قلعوں کی فتح سے خواجہ کو بے حد خوشی ہوئی
ہوگی - اور آپسے اس کارنامہ کا ذکر خواجہ نے سلطان
گیلان کے خط میں اس لئے کیا ہے کہ وہ اس کو اپنا محسن
اور مربی سمجھتا تھا - ان قلعوں کی فتح کا ذکر اور

خواجہ کے خاندان کے افراد کی جانب سے پیدا ہو گئے تھے ان کو رفع کرنے کی کوشش کی تھی، اور خواجہ کو لکھا تھا کہ گیلان کے ایلچی تمہارے بھتیجے شمس الدین شیخ محمد کو لینے آئے نہیں لیکن تمہاری چونکہ مرضی نہ تھی اس لئے شیخ محمد کو گیلان نہ بھیجا گیا اور ایلچیوں کو واپس کر دیا۔ خواجہ نے مولانا یزدی کی عنایت کا شکریہ ادا کیا ہے، اور لکھا ہے کہ سلطان محمد کی ملازمت اگرچہ ہمارا خاندانی ورثہ ہے، لیکن اس وقت چونکہ حکومت حاجی محمد سپہ سالار اور شیخ علی دبیر اور وزیر کے اختیار میں ہے، اور سلطان ان کے ہاتھ میں کٹ پتلی بنا ہوا ہے، اس لئے خود مجھے اس سرزمین سے باہر نکلنا پڑا۔

مکتوب میں خواجہ نے حاجی محمد اور شیخ علی پر اپنے احسانات کا بھی ذکر کیا ہے، اور یہ بھی لکھا ہے کہ میرے بھائی (سہاب الدین) نے ان کے مکر کو ابتدا میں نہ سمجھا لیکن آخر میں جب حقیقت معلوم ہوئی تو وہ مکہ معظمہ چلے گئے، اور اپنے بیٹے خواجہ شمس الدین شیخ محمد کو وطن میں چھوڑ گئے۔ خواجہ شمس الدین کو بھی جب ان دونوں سربروں نے تنگ کرنا شروع کیا اور اقترا اور بہتان سے سلطان کو شمس الدین کی طرف سے بدظن کر دیا تو وہ بھی وطن سے بھاگ نکلے۔ مکتوب کے آخر میں خواجہ نے مولانا یزدی کی عنایت کا شکریہ ادا کیا ہے کہ انہوں نے سلطان گیلان اور دربار کے امراء کی بدگمانی کو دلائل اور حقیقی واقعات کے انکشاف سے رفع کر دیا ہے۔ (شرف الدین علی یزدی (وفات ۸۵۸) کے حالات کے لئے ملاحظہ ہو بیاب السیر، بلد سوم، جزء سوم، صفحہ ۱۳۸)

یہ مکتوب محمد شاہ بہمنی کی طرف سے خواجہ نے سلطان گجرات (محمود شاہ) کو لکھا ہے۔ خان اعظم صفدر خاں

عجز و انکساری اور فدمبوسی کی تمنا کا اظہار کر کے نظام الملک کے قریب پہنچ گیا۔ اور اپنا زہر میں بچھا ہوا خنجر نظام الملک کے پہلو میں اس طرح بھونکا کہ ایک گھنٹے میں وہ ختم ہو گیا۔ نظام الملک کے کردار پر بھی حواجہ نے اس مکتوب میں روسنی ڈالی ہے۔ بھر محمود خلجی کے گھبرلہ کی جانب بڑھنے کا ذکر ہے۔ اور مقابلہ کے لئے نصیر خاں فاروقی کے علاقہ سے ایسی روانگی کا بیان ہے۔ مکتوب کے آخر میں محمود خلجی کی بیہاری اور بہمنی فوجوں کی فتح سے اس کی سراسیمگی اور ہاڑی راسنہ سے نھاگ جانے کا حال بھی درج ہے۔ اس واقعہ کا ذکر برہان مآثر (صفحہ ۱۰۸۔ طبع حیدرآباد مجلس مخطوطات فارسہ) میں بھی موجود ہے اور فرسنہ میں بھی (جلد دوم ترجمہ برگر، صفحات ۸۰۔ ۸۹) درج ہے۔ لیکن ان دو مورخین نے محمود دوان کے محمود خلجی کے مقابلہ میں روانہ ہونے کا اور محمود خلجی کے فرار ہونے کا ذکر نہیں کیا ہے۔

(اوائل صفر، محمد آباد بیدر) بڑے بھائی (نہاب الدین؟) کے حظ کے جواب میں ہے، جنہوں نے خواجہ کی سیرت اور علمی قابلیت پر بدگمانی ظاہر کی تھی۔ خواجہ نے بھائی کو لکھا ہے کہ آپ نو مبرے اخلاق (حمیدہ و ذمیمہ) کو سفر اور حضر دونوں میں اچھی طرح پرکھ چکے ہیں، اور بادشاہوں اور اکابر کی صحبت میں بھی میری خصایل کی مقبولیت اور خلوص و وفا کے اثر کو ملاحظہ فرما چکے ہیں، جو بدظنی کہ حاسدوں اور دشمنوں کی غیبت سے پیدا ہو گئی ہے اس کو یگانگت اور محبت کے جذبہ سے رفع فرمادیں، اور وہی عنایت اور الفت جو پہلے تھی اس اخلاص کیسے کے حال پر پھر ہو جائے۔ خواجہ نے آگے چل کر اس کی بھی سکایت کی ہے کہ بعض لوگوں نے جن کا مبلغ علم اور قوت ادراک نہایت محدود ہے میری ذہنی استعداد اور علمی

مکتوبات میں بھی درج ہے جو خواجہ نے اپنے دوستوں اور عزیزوں کو لکھے تھے -

(بیدر) بڑے بھائی (سہاب الدین ؟) کے نام ہے -
ابدأ میں لکھا ہے کہ میں اپنے خلوص اور عفیت مندی کے متعلق لکھنا چاہا تھا لیکن بھائی کو اس قسم کی باتیں لکھنی چونکہ ایک طرح کی دنیا داری ہوگی اس لئے ایسے اظہار سے گریز کی - بھر داد و دھنس کی تعریف کی ہے اور اس ضمن میں سید اسرف (سلالہ سید سرف جرجانی) کی مدد کی ستائش ہے - آخر میں آئندہ سال اپنے مکہ معظمہ جانے کا ذکر ہے - (سید سرف جرجانی کے لئے ملاحظہ ہو حسب التیسر، جلد سوم، جزء سوم، صفحہ ۸۶)

۷۶-۸۱

۱۴

(اوائل دی وعد، گبرگہ) بڑے بھائی (سہاب الدین ؟) کے نام ہے جہوں نے مولانا فخر الدین احمد اسمرائی کی سفارس کے لئے خط بھیجا تھا - خواجہ نے بھائی کی لطف و احسان، کی خصالت کی تعریف کی ہے اور یمن دلایا ہے کہ مولانا فخر الدین کی آرزو اس ملک میں جلد پوری ہو جائیگی اور وہ کامیاب اور خوش و نرم اپنے وطن واپس پہنچ جائیگے -

۸۲-۸۳

۱۵

اپنے بھتیجے عمدا الملک کے نام ہے - محمود خلجی سلطان مالوہ کے حملے کی مدافعت کے لئے اول اپنی فتح آباد (موقعہ حاندیس ؟) اور ملک یوسف برک (المخاطب بہ نظام الملک) کی ماہور میں نعمتانی کا ذکر کیا ہے - پھر گھیرلہ کی جنگ کا ال درج ہے کہ کس طرح سراج الملک (سردار افواج مالوہ) کو مع اہل و عیال اور تئیس ہاتھیوں کے گرفتار کر لیا اور دشمن کے تقریباً پانچ ہزار سوار و پیادے مارے گئے - پھر نظام الملک کے قتل کا واقعہ درج ہے، کہ ایک ہندو سردار جس کے اہل و عیال قید ہو گئے تھے،

۸۴-۸۷

۱۶

نو عہد نامہ مرتب کر لیا جائے، اور اگر کوئی مکر اور حیلہ نظر آئے نو فوراً واپس آجائیں - چونکہ گجرات اور دکن کی مملکتوں میں خدا کے فضل سے اتحاد اور یگانگت قائم ہے اس لئے آپ کو ان تمام امور کی اطلاع دینی ضروری سمجھی گئی - ورستہ (ترجمہ برگز، جلد دوم، صفحات ۸۳-۲۸۱)

اور برہان مآثر (صفحات ۱۱-۱۱۱، اساعت مجلس مخطوطات فارسیہ) میں مالوہ کے سمر اور صلح نامہ کی سرائٹ کا ذکر ہے - لیکن اس مکتوب میں ایلچوں کے نام اور صلح کی وجوہ زیادہ وضاحت سے بیان کی گئی ہیں -

یہ مکتوب شیخ داؤد (ایلچی سلطان مالوہ) کے خط کے جواب میں ہے - جو غالباً فاضی لادن اور اسحق طاہر کی سفارت سے پہلے لکھا گیا تھا۔ خواجہ کے مکتوب سے معلوم ہونا ہے کہ شیخ داؤد نے اپنے خط میں بہنی خاندان کے بادشاہوں کی تحقیر کی بھی اور ان کی جنگی قوت کا مضحکہ اڑایا تھا۔ خواجہ نے اس مکتوب میں شیخ داؤد کو کھری کھری سانی میں - مالوہ کے خلجی بادشاہوں کی غداری کا ذکر کیا ہے کہ کس طرح نظام شاہ بہنی مرحوم کے زمانہ میں جب مالوہ کے ایلچی آئے تو ان کی خاطر مدارات کی گئی اور یہاں سے قاصد بھیجے گئے تو ان سے بد سلوکی کی گئی اور اوباسوں کی باتوں پر اعتبار کیا گیا - پھر لکھا ہے کہ اگر صلح کا حقیقی ارادہ ہے تو برسات کے شروع ہونے سے پہلے مجھے اطلاع دیدی جائے تاکہ میں عہد نامہ کی سرائٹ کے طے کرنے میں کوشش کروں - ورنہ ہمارے بہادروں کی نلواریں اور نیزے اور گرز اور تبر اس سارے غرور اور تکبر کو خلجی سپاہیوں اور سرداروں کے سر سے نکال دینگے جو ان کے دماغ میں بھرے ہوئے ہیں

ہم عصر مؤرخین کی نالیفات میں محمود گلاں کے اثر کا

قابلیت کے متعلق آپ کے دل میں شک پیدا کر دیا ہے ، حالانکہ آپ علمی مجلسوں اور مناظروں میں دیکھ چکے ہیں کہ کس طرح میری طبیعت کی جدت اور کلام کی فصاحت اور بلاغت کی تعریف ہوتی ہے ۔ آخر میں لکھا ہے کہ خدا آپ کو ہمیشہ دشمنوں کے فساد سے محفوظ رکھے اور آپ کی بزرگی اور احسان کا ذکر ہمیشہ تمام بنی نوع انسان کی زبان پر رہے ۔

یہ مکتوب محمد سہا بہمنی کی جانب سے محمود شاہ گجراتی کو لکھا گیا ہے ۔ جس میں درج ہے کہ مالوہ کے بادشاہ نے قاضی لادن طاہر اور اسحق طاہر کو اس مقصد سے بھیجا ہے کہ اسلامی سلاطین کے آپس کی دشمنی اور اختلاف رفع ہو جائیں ۔ اسلامی اخوت کے مد نظر یہ پیغام مستحسن معلوم ہونا ہے ، لیکن محمود خلجی نے حوغداری اور حبلہ گری اب تک برقی ہے اس پر سوچا جائے نواس پیغام میں صداقت نظر نہیں آتی ، اور سلطان مالوہ سے عہد نامہ کرنے میں تامل ہوتا ہے ۔ تاہم بہمنی دربار کے اکابر اور فضلاء کی یہ رائے ہے کہ اگر دشمن صلح کے لئے جھکے تو خود بھی جھکنے چاہئے (بفحواشی و ان جنحوا للسلم فاجنح) ۔ اس لئے مالوہ کے ایلچیوں کے ہمراہ اس دربار کے قاصد روانہ کرنا قرین شعار اسلامی ہوگا ۔ گزشتہ سال بھی جب شیخ داؤد سلطان مالوہ کے پاس سے پیغام لایا تھا تو یہاں سے یہ جواب دیدیا گیا تھا ، کہ اگر تقسیم علاقہ کے بارے میں پہلے سلاطین کی مقررہ حدود کو ملحوظ رکھا جائے تو صلح نامہ کی ترتیب میں مابدولت کو کوئی انکار نہوگا ۔ اس جواب کے مد نظر قاضی شیخن محاسب اور قاضی احمد نائب کو مالوہ کے ایلچیوں کے ہمراہ روانہ کیا جا رہا ہے کہ اگر سلاطین ماضی کی تقسیم کے موافق حد بندی ہو جائے

خطاؤں سے درگزر کرنا ہرگز مصلحت نہیں - لیکن آپ کے فرمانے سے میں نے اپنے دعوے کو اٹھالیا ہے، ورنہ ارادہ تھا کہ مال وصول ہونے پر مصر چلا جاؤں - پھر سیخ علی کے بطور ایلچی لاہجان بھیجے جانے پر خواجہ نے بڑے سدد و مد سے اپنی ناراضگی اور غصہ کا اظہار کیا ہے، اور لکھا ہے کہ وہ نہایت مکر اور منقنی ہے، اور اس کی سفارت سے تم دیکھو گے کہ رسد اور لاہجان میں جلد فتنہ پیدا ہو جائیگا۔ آخر میں بھائی کو لکھا ہے، کہ مجھے اب کوئی دنوی تمنا باقی نہیں، اور اس وقت میرا میلان اور بوجہ ایک اور عالم کی طرف ہے - گیلان کے بادشاہوں کے مجھ پر بیحد احسانات ہیں، لیکن سلطان علاء الدین کے انتقال کے بعد میرا گیلان واپس جانے کا ارادہ نہیں، تم خاطر جمع رکھو۔

یہ مکتوب غالباً اس زمانہ کا ہے جب دونو بھائیوں میں صفائی نہیں تھی -

یہ مکتوب سلطان محمد سہا بہمنی کی جانب سے محمود شاہ گجراتی کے خط (صحفہ شریفہ) کے جواب میں لکھا گیا ہے۔ سلطان گجرات نے سہا مالوہ کے حملوں کو روکنے اور اس کی جنگی قوت کو توڑنے کے لئے سلطان جونپور کی مدد کا (عالباً) ذکر کیا تھا - محمد سہا بہمنی نے جونپور کے بادشاہ کی دوستی اور نائید کو سراہا ہے، اور لکھا ہے کہ سلطان جونپور کی مدد سے مفسدوں کا قلع مفع ہو جائیگا۔

ریاض الاسا میں اور مکتوب بھی سلطان جونپور کی نائید کی ضمن میں موجود ہے - سلطان گجرات کا علاقہ مالوہ سے ملحق تھا اس لئے ہمیشہ اسے محمود سہا خلیج کی بڑھتی ہوئی قوت کا ڈر تھا، اور جونپور اور دکن کے سلاطین کی دوستی اور اتحاد کو اسی وجہ سے ضروری سمجھتا تھا کہ کہیں اس کی مملکت کو گزند نہ پہنچے -

جو اس نے صلح نامہ کی شرائط کے طے کرنے میں خلجی ایلچی پر ڈالا، کوئی ذکر نہیں ہے۔

اپنے بھتیجے عمدا الملک کو اس کے خط کے جواب میں لکھا ہے۔ مرحوم بھائی (شہاب الدین؟) کی خصایل اور علم و فضل کی نسبت سے بھتیجے کو سراہا ہے، اور ملنے کی نمنا ظاہر کی ہے۔ یہ خط اس وقت لکھا گیا ہے جب عمدا الملک مکہ کے سفر کے بعد دابل کی بندرگاہ پر انرا تھا۔

۹۷ ۲۰

سلطان گیلان کے نام ہے۔ خواجہ کو سلطان نے بلایا ہے، لیکن وہ گیلان کے حالات اور خود باد ساه اور اس کے اسرا کی طرف سے مطمئن نہیں ہے۔ وطن مالوف واپس آنے کی تمنا کا اظہار کیا ہے اور ساہان گیلان کے احسانات کو نہایت عقیدتمندی سے دھرایا ہے۔ لیکن ساہو ہی یہ بھی لکھا ہے کہ بغیر سفر کی صعوبت کے حضرت رسول درم نہ بھی آنا سجا، کا امتبار حاصل نہیں ہوا۔ مجبوری اس طرح ظاہر کی ہے، کہ سلطان ہمایون ساہ بھمی مرحوم کا مجھ پر سجد لطف و کرم تھا اور اس کو میں ہرگز فراموش نہیں کر سکتا۔ سلطان کا بیٹا نظام ساہ ابھی کم سن ہے اور اس کی خدمت سرنے لئے فرض ہے۔ اگر وطن چلا آؤنگا تو ناسکری کا الزام عاید ہوگا۔ البتہ میرے بیٹوں کو جو گیلان میں ہیں اگر ہاں بھیج دیا جائے، ہواں میں سے جو خدمت گزاری کے لائق ہوگا اس کو گیلان بھیج دوںگا۔ لیکن اگر بیٹوں کو نہ بھیجا گیا تو سمجھو نہ کہ ابھی تک سلطان کا دل میری طرف سے صاف نہیں ہے۔

۹۸-۱۰۳ ۲۱

اپنے بڑے بھائی کے نام ہے، جو غالباً اس وقت گیلان میں وزیر تھے۔ بھائی نے خواجہ کو لکھا ہے کہ ناج الدین بن نجم الدین کے تصور کو معاف کر دو، اور جو کچھ تمہارا مال و مناع اس کے پاس رہ گیا ہے اس کا مطالبہ نہ کرو۔ خواجہ نے جواب دیا ہے کہ ایسے کمینے اور احسان فراموش کی

۱۰۳-۱۲ ۲۲

سنگسر کی مہم کے دوران میں ہے یہ خط اپنے چھوٹے ۱۱۷ ۲۶

بیٹے الغ خاں کو لکھا ہے - جس میں تن آسانی کی مذمت کی ہے، اور جفاکشی اور محنت کی تعریف کی ہے۔ یہ بھی لکھا ہے کہ مہری نصیحت پر تم عمل نہیں کرتے، حالانکہ میں ایک مہم سر کرنے آیا ہوں لیکن تمہاری بے توجہی کی خبریں سن کر مجھے ہاں بھی رنج و ملال ہوتا ہے۔

یہ مکتوب بھی الغ خاں کے ہی نام ہے - اس کی بد تنویر ۱۱۸-۱۹ ۲۷

پر اظہار ناراضگی کیا ہے، کہ اگر رضا الہی اور میری خوسنودی چاہتے ہو، تو تحصیل علم و ادب میں کوشش کرو اور جوانی کے زمانہ کو اوبانسوں اور برے لوگوں کی صحبت میں ضائع نہ کرو۔ یہ خط بھی سنگسر کی مہم کے دوران میں لکھا گیا ہے -

یہ مکتوب مولانا سمس الدین لاری کے خط کے جواب میں ۱۲۰-۲۱ ۲۸

ہے، جنہوں نے خواجہ کی مصائب اور ہجوم حادثات پر سلی دلائی تھی - خواجہ نے لکھا ہے کہ آپ کے مکتوب سے میرے دل کو سکین ہوئی اور محبت اور الفت نازہ ہو گئی - پھر سکوہ کیا ہے کہ آپ نے عجیب ہے کہاں خاں کے فرزند کی کادھی اور تحصیل علم سے بے توجہی کا ذکر سن لیا - آئندہ مکتوبات میں ضرور اس کا حال لکھیں تاکہ آپ کی محبت میرے دل میں قائم رہے -

عمدہ الملک (عمید الملک) نے خواجہ کو کسی واقعہ پر تعزیت کا ۱۲۱-۲۲ ۲۹

خط لکھا تھا اور ریگنا کی فتح پر مبارکباد دی تھی - خواجہ نے جواب میں لکھا ہے کہ آپ کی ہمدردی سے دل کونسلی حاصل ہوئی - ریگنا کی فتح سے اب کھیلنا بھی فتح ہو جائیگا اور اس علاقے میں جتنے قلعے ہیں اور ملیبار کی جتنی بندرگاہیں وہ بھی فتح ہو جائیں گی، اور گوا کے جزیرہ کی فتح کی تو اسی مہینے میں امید ہے -

۳۲ ۱۲۵-۲۹ (اوائل محرم ، محمد آباد بیدر) یہ مکتوب محمود ساہ وزیر سلطان روم کے خط کے جواب میں ہے۔ خواجہ نے دونو سلطنتوں میں دوستی اور اتحاد کی ترقی پر خوشی ظاہر کی ہے اور محمود ساہ کا شکریہ ادا کیا ہے، کہ آپ ہمیں سفروں اور فاصدوں کی جو خاطر مدارات فرما رہے ہیں وہ آپ کے اعلیٰ اخلاق کی دلیل ہے۔ بھر رسل و رسائل کے سلسلہ کو جاری رکھنے کی تمنا ظاہر کی ہے۔ اور آخر میں لکھا ہے کہ ہند اور روم کی مملکتوں میں اگرچہ فاصلہ بہت ہے، لیکن رومی کاغذ (باض) اور ہندی ساہی کا باہمی نعلی انسانا اللہ دلی فریب پیدا کر دیگا۔ اس مکتوب میں خواجہ نے محمود ساہ کے اعجازِ علم کی طرف بھی ان الفاظ میں اشارہ کیا ہے۔

” بقلم عصا صوبت ثعبان سمرت موسوی دعوی سحرۃ مصر بلاغ رايكسره باطل ماسد ۔۔

۳۳ ۱۲۹-۱۳۱ یہ خط خواجہ نے اپنے بیٹے عبداللہ کو لکھا ہے جو گیلان سے ہندوستان آیا ہے اور دابل کی بدرگہ پر اتر ہے۔ خواجہ نے اس کی سلامتی اور عافیت پر والہانہ خوشی ظاہر کی ہے، اور لکھا ہے کہ جلد میرے پاس آجاؤ۔ بھر جو فرمان ہمیں بادساہ نے عبداللہ کے نام صادر کیا تھا، اور جس کے ساتھ خلعت بھی بھیجا تھا خواجہ نے لکھا ہے کہ اس کا استقبال کرنا اور تمہاری جو آرزوئیں ہیں وہ جلد پوری ہو جائیں گی۔

خواجہ نے سلطان گیلان کو لکھا تھا کہ میرے بیٹے جو وہاں رہ گئے ہیں ان کو میرے پاس بھیج دیا جائے ان میں سے جو خدمت کے لائق ہوگا اس کو گیلان بھیج دوںگا (ملاحظہ ہوں مکتوبات نشان ۶ و ۲۱)۔ معلوم ہوتا ہے کہ عبداللہ کا باپ کے پاس آنا سلطان گیلان کی اجازت سے ہوا ہے۔

۳۴ ۱۳۱-۳۳ یہ مکتوب خواجہ نے صدر بن کبیر (المخاطب بشرف الملک) وزیر مالوہ کو اس کے خط کے جواب میں لکھا ہے۔

خواجہ نے اس خط میں اپنے کو محمود الخطاب بہ ملک التجار لکھا ہے۔ خواجہ جہاں کا خطاب اب تک عطا نہیں ہوا تھا۔ کوکن کی فتح محمود گواں کا بڑا کار نامہ ہے۔ فرسہ (ترجمہ برگز ، جلد دوم ، صفحات ۵۵-۵۴) اور برہان مآثر (طبع مجلس مخطوطات فارسیہ ، صفحات ۱۶-۱۱۳) دو نو میں کوکن کی فتح کا ذکر موجود ہے۔ لیکن جو حالات خواجہ نے مکتوبات میں لکھے ہیں وہ مہم کے واقعات پر مزید روشنی ڈالتے ہیں۔

۳۰ ۲۳-۲۲ بہ مکتوب مولانا ابوسعید کے نام ہے جنہوں نے خواجہ کو کچھ عرصہ سے حظ نہیں لکھا تھا۔ مکتوب میں مولانا ابوسعید کو لکھا ہے کہ فلعہ کہیلنا کے اسحکام کو اپنی آنکھوں سے دیکھ کر اور قلعہ رینگنا کی بلندی اور وسعت کے حالات سن کر مجھے یقین ہو گیا کہ محض جنگ و جدل سے یہ فلعہ مسخر نہو نگرے۔

جانجہ حب نائند الہی سے رینگنا کا فلعہ ۲ محرم الحرام کو فتح ہو گیا، نو کہیلنا کے قلعہ کی نسخہ کی صورت بھی پیدا ہو گئی۔ اور میں نے جاکہو رائے اور اس کے سرداروں کو داد و دھن اور میٹھی زبان سے ایسا نوازا ہے کہ وہ سب مطیع اور فرمانبردار ہو گئے ہیں، اور اپنی کمزوری اور زبوں حالی کو محسوس کرنے لگے ہیں۔ ماہ ربیع الاول میں آگے بڑھنے کا بکا ارادہ ہے، اور امید واثق ہے کہ کہیلنا کے قلعہ پر مع اس کے خزانوں اور دفینوں کے قبضہ ہوا جائیگا۔ ہم افزائی فرماتے رہیں تاکہ یہ مہم سر ہو جائے۔

۳۱ ۲۳ سید مہدی تبریزی کے مکتوب کا جواب ہے۔ مولانا تبریزی نے اپنا کلام خواجہ کو بھیجا تھا۔ خواجہ نے اشعار کی تعریف لکھی ہے اور تبریزی کی صحت و عافیت کے لئے دعا کی ہے۔

یہ خط خواجہ نے نادبی انداز میں اپنے بڑے بیٹے علی کو لکھا ہے۔ بہمنی سلطان نے اسے ملک التجار کا خطاب عطا فرمایا تھا اور وجیا نگر کی مہم پر روانہ کیا تھا۔ بیٹے کی لغزتیں باپ کے کان تک پہنچی ہیں چنانچہ اس نے نو نصیحتیں کی ہیں جو حسب ذیل ہیں - (۱) شاہیل پسندیدہ اور صفات حمیدہ کا جامع رہے۔ (۲) مقاصد کی طلب میں ہمسہ عواقب امور پر نظر رکھے۔ اور باپ اور دادا کی دوررس نگاہ پر کاربند ہو۔ (۳) چھوٹے اور بڑے امرا اور سورما سرداروں کے اعزاز کا خیال رکھے ان کی دلجوئی کرنارہے اور ملول نہ ہونے دے (۴) عفو اور سیاست میں تدبیر برتے اور افراط نفریط نہونے پائے اور ہر عمل خوش اسلوبی سے ہو۔ (۵) ایسے افراد جو صاحب عقل و دانش ہیں اور جن کے اثر اور فراست اور گفتگو سے فتنہ و فساد رفع ہو سکتا ہے ان پر ہمیشہ نوازش رکھے اور ان کے مقاصد کو پورا کرتارہے (۶) ایسے افراد کی صحبت سے گریز کرے جو اخلاق اور شاہیل حمیدہ سے عاری ہوں اور جن کے ادراک و فہم سے معاملات کی گلجھٹیاں نہ سلجھ سکیں۔ (۷) ملک و رعایا کو ظالموں کی زیادتی سے محفوظ رکھے۔ (۸) فوجی عہدہ داروں اور رؤسا کی ننخواہوں ، راتبوں اور معاشوں کی اجرائی میں ہرگز سستی اور لا پرواہی نہ برتے۔ تاکہ متعلقہ جمعیت ، سوار و پیادہ ، خوش دل رہے۔ اور لشکر کے عہدہ داروں اور سرداروں سے ایسے کام نہ لے جو ان کی بساط سے باہر ہوں اور جس سے وہ ننگ آجائیں۔ (۸) معاملات کو سلجھانے اور مہمات کے سر کرنے میں خود غور و فکر اور تدبیر کرے۔ اور بمعجز و نیاز خدا تعالیٰ سے طالب توفیق اور مدد ہو۔ اور جب کوئی تدبیر ذہن میں آئے نو معرکہ آرائی سے قبل تجربہ کار بڈھوں اور روشن ضمیر جوانوں سے بھی مشورہ کرے۔ (۹) جب میدان جنگ میں قدم رکھے اللہ کی

صدر بن کبیر نے بہمنی ایلچیوں کے پہنچنے کا ذکر کیا تھا کہ قاضی احمد اور سید محمود کو میں شادی آباد (مانڈو) میں چھوڑ آیا ہوں اور خود سارنگ پور جہاں آج کل بادشاہ (محمود شاہ خلجی) مقیم ہے جا رہا ہوں۔ صدر بن کبیر نے یہ بھی لکھا تھا کہ آپ کی (خواجہ کی) حسن نیت اور صفائی باطن کو میں بادشاہ کے ذہن نشین کر چکا ہوں۔ خواجہ نے اس عیارانہ چالپلوسی کا اپنے مکتوب میں نہایت لطف پیرایہ میں جواب دیا ہے۔ اور لکھا ہے کہ یہ عاجز انہی تک دنیا کے جھگڑوں میں گھرا ہوا ہے اور فکر عقی سے غافل ہے۔ اور کسی تعریف اور توصیف کا اہل نہیں۔ لیکن اپنے ولی نعمت (بہمنی بادشاہ) کی خدمت گزاری کو واجب سمجھتا ہے۔ پھر لکھا ہے کہ جن خطوط کا آپ نے ذکر کیا ہے ان میں سے بعض موجود ہیں بعض غائب ہو گئے، اور چونکہ خطوں کے لیجانے سے قاصدوں نے انکار کر دیا ہے اس لئے راستوں کے پر امن ہو جانے اور امانت دار قاصدوں کے ملنے تک یہ مکتوبات روانہ نہ کئے جا سکیں گے۔

معلوم ہوتا ہے صدر بن کبیر محمود گواں کو توڑنا چاہتا تھا۔ لیکن وہ گرگ صد باراں دہلہ تھا، خلجی وزیر کے دام تزویر میں نہ پھنسا۔ خلجی بادشاہ سے عہد نامہ کی تدوین کے متعلق مکتوبات نشان ۱۸ و ۱۹ بھی ملاحظہ فرمائے جائیں۔

یہ مکتوب عربی زبان کے مشہور نحوی سید سرف جرجانی کے بیٹے سید ابراہیم کے نام ہے جنہوں نے خواجہ کو خط لکھا تھا اور اپنے آنے کی اطلاع دی تھی۔ خواجہ نے سید ابراہیم کی انشا پر دازی اور علم و فضل کی تعریف کی ہے اور ان کے آنے پر خوشی کا اظہار کیا ہے۔

خواجہ سید شریف کے خاندان کا بڑا خیال رکھتا تھا۔ (ملاحظہ ہو مکتوب نشان ۱۴)

خلاق المعانی کمال اصفہانی کے لئے ملاحظہ ہو تذکرہ دولت شاہ سمرقندی، مصحفہ براؤن، صفحات ۵۳-۵۲، حبیب السبر جلد دوم، جزء چہارم، صفحہ ۱۹۰، تاریخ ادبیات ایران (انگریزی متن) مؤلفہ براؤن، جلد دوم، صفحات ۴۲-۵۴۔ اوحدالدین انوری کے لئے دیکھئے تذکرہ دولت شاہ، مصحفہ براؤن صفحات ۸۶-۸۳، حبیب السبر جلد دوم، جزء چہارم، صفحات ۴-۱۰۳، تاریخ ادبیات ایران (انگریزی متن) مؤلفہ براؤن، جلد دوم، صفحات ۹۱-۳۶۵ اور بدیع الزمان ہمدانی انوالفضل احمد بن الحسن کے لئے ملاحظہ ہوں یتیمہ الدھر، مؤلفہ ثعلبی، جلد چہارم، صفحات ۶۹-۱۶۸، تاریخ ادبیات ایران (انگریزی متن) مؤلفہ براؤن جلد دوم، صفحات ۱۳-۱۱۲۔

۳۸ ۱۵۲-۵۶ یہ مکتوب مولینا جامی کے نام ہے، سگیسر کی مہم کے دوران میں لکھا گیا ہے، مولینا سے اس علاقہ کی فتح کے لئے باطنی نائید اور دعا چاہی ہے۔ اور لکھا ہے کہ اس خطہ پر اب تک کسی مسلمان ناساد کا قبضہ نہیں ہوا۔ بہت سے بلند مقامات پر مستحکم قلعے ہیں، اور اہل اسلام پرستند اور خسیکی دیو میں لوٹ مار کی جاتی ہے۔ پھر لکھا ہے کہ آپ کا مکہ معظمہ جانے کا قصد ہے اگر ہندوستان کے راستہ سے جائیں تو مجھ جیسے بھٹکے ہوؤں کو ہدایت حاصل ہو جائیگی۔ اور ذات عالم ناب کو خراسان سے ہندوستان آنے میں کسی گہن کا اندیشہ نہیں، البتہ آپ کے نور جہاں سے یہ خطہ منور ہو جائیگا۔

مولینا نے فصوص الحکم کی شرح کا ایک نسخہ بھی خواجہ کو بھیجا تھا۔ خواجہ نے شکریہ ادا کیا ہے اور لکھا ہے کہ توحید کے متعلق جو سکوک تھے۔ وہ اس

مدد پر بھروسہ رکھے - جان کی محبت اور ذاتی خواہشوں کو بھول جائے - اور ہمت اور جرأت کو اصل سعادت اور ننگ و ناموس سمجھے - حقیقت یہ ہے کہ پیشانی پر شہادت کا ٹیکہ بزدلانہ زنداگی کے رنگ و روغن (گلگونہ) سے کہیں شاندار ہے -

آخر میں لکھا ہے کہ اگر ان نصیحتوں پر عمل کیا گیا تو مجھے امید ہے کہ جلد یہ خبر سنونگا کہ تمہاری سپاہ بیجانگر (وجیا نگر) کے وسط میں پہنچ گئی -

علی کی کردار کو سمجھنے کے لئے مکتوبات نشان ۹۲ ۹۳، صفحات ۸۱ - ۲۸۰، بھی ملاحظہ ہوں -

یہ خط غالباً عبداللہ کے نام ہے جو گیلان میں تھا - ۱۳۱-۵۲ ۳۷
اول بیٹے کو یقین دلایا ہے کہ یہاں (دکن میں) ہر چیز دلی مراد کے مطابق ہے اور دشمن اور حامد ذلیل و خوار ہیں - پھر بیٹے کو نصیحت کی ہے تم بھی سکون قلب رکھو اور توکل اور بارگاہ ایزدی میں عجز و نیاز اختیار کر کے دشمنوں پر غالب رہو - میں نے جو لآمئہ قصیدہ کمال الدین اصفہانی کے قصیدہ کے جواب میں لکھا تھا اور دو فصیدے جو بادشاہ (محمد شاہ بہمنی) کی مدح میں انوری اور بدیع الزماں ہمدانی کے قصیدوں کے طرز میں مرتب کئے تھے ، ان کی نقول تمہارے التماس کے بموجب بھیج رہا ہوں -
پہلے قصیدہ میں محمود گواں نے کمال اصفہانی پر اس طرح اپنا نفوق جتایا ہے -

از نور آنس طبع و ز چری زبانم
مصباح نظم و نثرم روشن کند محافل

گر شد کمال در شعر بے مثل لیک نبود
در فضل و علم و دانش این بندہ را مائل

کے مطالعہ سے رفع ہو گئے ، آخر میں پھر عقیدت مندانہ تمنا
ظاہر کی ہے کہ ہندوستان ضرور شریف لائے۔

(اوائل ماہ رمضان) سلطان گلان کے نام کو کس کی
کسی چٹاونی سے لکھا گیا۔ مکتوب کو ہایت عجز و انکسار
۱۵۷-۶۵ ۳۹

سے شروع کیا ہے۔ اپنے کو " کمسنہ مخلص باوفا ،، کہا ہے۔
پھر دولت خواہی کا اظہار کیا ہے اور سلطان کو کوہ دم
اور کوچستان کی فتح پر مبارکباد دی ہے۔ کوکن کی مہم
کے حالات کی ضمن میں لکھا ہے کہ رینگنہ کا مسیحک

اور بلند قلعہ محرم کے مہمے میں فتح ہو گیا تھا ، لیکن
سنگیسر کے راجہ کو اپنے علاقے کے دسوار گزار پہاڑوں اور
جنگلوں اور مصبوط قلعوں پر بڑا گھمٹ تھا۔ اور راجہ اور
اس کے سعلقیں کے تقریباً بیس سو چہار مسلمانوں کا مال و
اسباب لوٹنے کے لئے سمندر میں محنت سمون میں چلتے تھے۔

مقابلہ اور اس علاقہ کی سختی کے لئے میں نے سوچا کہ
جنگی فوج کے علاوہ مال و زر اور سختی قلوب کو بھی کام
میں لانا چاہئے۔ چنانچہ یکم رجب کو میں نے اپنی بہادر
سباہ کے ساتھ جس میں ترک و عرب اور کرد و حبوش شامل
تھے ماچال کے قلعہ کا محاصرہ کر لیا ، اور بیرون کی ایسی
یوچھاڑ کی اور بیع زنی کے ایسے جوہر دکھائے کہ قلعہ

نہوڑی دیر میں فتح ہو گیا۔ ماچال کے مسخر ہو جانے سے
راجہ پر بڑا اثر ہوا اور کبلنا (کھیلنا) کے قلعہ سے جہاں
وہ مع اہل و عیال اور مال و متاع مقیم تھا اپنے بیٹے کو
معتبر آدمیوں کے ہمراہ اطاعت کے پیغام کے ساتھ بھیجا۔

چونکہ اصلی مقصد اس علاقہ پر قبضہ کرنا تھا اس لئے اس
کی اور اس کے اہل و عیال کی جان بخشی مصلحت سمجھی۔

اور ولایت اسلام میں سے جس قدر گاؤں اس کے گزارہ کے لئے
کافی ہو سکتے تھے اس کو عطا کئے گئے۔ بعد میں گووا کے جزیرہ کا
رخ کیا جو بیجا نگر کی حکومت کی سب میں بڑی بندرگاہ

چاہیں نواہیک سال کے بعد آپ کو ایسا سرافراز اور فائز العرام پہنچا دسا جا ئگا کہ جھوٹے بڑوں کی نگاہ میں آپ کی عزت اور وقار میں مزید اضافہ ہو جائیگا۔ اس مکتوب میں بھی سنگسر کے علاقے کی سنگسر کا ذکر ہے۔

۱۷۷-۷۸ ۳۳
خواجہ عبداللہ (عبداللہ؟) کے مکتوب کا جواب ہے۔ پہلے اپنی عمدتمندی کا اظہار کیا ہے۔ پھر صفائی ظاہر و باطن کے لئے ہدایت و توجہ چاہی ہے خواجہ عبداللہ (عبداللہ؟) کے لئے ملاحظہ فرمائے حسب آسیر، جلد سوم، صفحات ۱۰ - ۲۰۰۔

۱۷۹ ۳۵
اپنے بھتیجے عمد الملک کو جو اس وقت مکہ معظمہ میں بھا لکھا ہے، کہ دعا کرو کہ ملیبار کی بندرگاہیں حوتمار کے مضہ میں ہیں ہمارے خاندان کی سعی و کوشش سے فتح ہو جائیں۔ یہاں کے موجودہ حاکم جو کافر ہیں مسلمان سناہوں اور بنا بروں کو لوٹنے میں اور مار ڈالتے ہیں۔ حدائے بزرگ اس مقام پاک کی ترک سے ہماری عاجزانہ دعا کو قبول فرمائے۔

عمد الملک اور عمدہ الملک دونوں خطاب تقریباً ہم معنی ہیں۔ ممکن ہے کہ تینوں کی غلطی سے عمید 'عمدہ' ہو گیا ہو۔ یا عمدہ 'عمید' ہو گیا ہو۔ مکتوب نسان (۲۹) میں اس بھتیجے کا خطاب عمدہ الملک درج ہے۔ اور یہاں عمید الملک لکھا گیا۔ اکثر مکتوبات میں عمید الملک ہی لکھا گیا ہے۔

۱۸۰-۸۱ ۳۶
بھتیجی سلطنت کے کسی وزیر کو ایسی چھاوی سے لکھا گیا ہے جہاں سے گووا صرف چودہ (۱۴) فرسخ رہ گیا ہے۔ خواجہ کی فوج کے بعض افسر وہاں پہنچ چکے ہیں، چنانچہ لکھا ہے اسعدخان اور کشورخان وہاں ہمارا انتظار کر رہے ہیں۔ گووا کی زرخیزی اور تبادلی کی تعریف کی ہے، نارچیل اور چھالیہ کے درخت بکثرت ہیں اور نیشکر اور پانوں کی بھی

۱۷۲-۷۳ ۴۱ مسطور عالم جلال الدین دوانی کے نام ہے۔ ان کو دکن بلایا ہے اور لکھا ہے کہ اگر علوم ظاہری کے پڑھانے کی طرف طبیعت مائل ہو تو اس کا بھی بہاں پورا اہتمام ہے اور صاحب اسعداد طالب علم موجود ہیں۔ آخر میں ان کی صحت اور عاقبت پر خونی ظاہر کی ہے اور ملے کی تمنا کو ان الفاظ میں بیان کیا ہے۔ 'طیران مرغ خاطر این فتر در هوای آن طرف است و جسم دل مسنہام مستطر نظارہ رخسارہ آن عز و شرف'۔

جلال الدین دوانی کے لئے تمہد صفحہ ۱۱۱ - و اور حبیب السیر، جلد - سوم، جزء چہارم، صفحہ ۱۱۱ ملاحظہ فرمائے۔

۱۷۳-۷۵ ۴۲ مولانا کمال الدین رومی کے مکتوب کے جواب میں لکھا گیا، مولانا نے اپنے بننے حلیل اللہ کو ذکر بھیجا تھا، خواجہ نے کوکن کے ہی کسی مقام سے جواب دیا ہے، اور لکھا ہے کہ گزستہ سال سے میں اس علاقہ کی سخیر کے لئے آیا ہوا ہوں، یہ سے قلعے فتح ہو چکے ہیں، شروع دی وعد نک بیدر واپس پہنچ جاؤنگا۔ آپ مولانا حلیل اللہ کی طرف سے بالکل مطمئن رہیں، میں ان کی مرضی کے مطابق انتظام کر دوںگا۔ اس مکتوب میں چونکہ اصطلاحات اور افلاکیات کی اصطلاحات کا تلامزہ ہے اس لئے معلوم ہوتا ہے، کہ مولانا کمال الدین کوہیٹ اور متعلقہ علوم میں خاص مہارت تھی۔

۱۷۴-۷۶ ۴۳ ابوبکر طہرانی کو سنگیسر کی بندرگاہ سے لکھا گیا ہے۔ ابوبکر طہرانی بڑے پایہ کا ادیب معلوم ہوتا ہے، وہ ہندوستان آنے سے ذرا گھبرانا ہے۔ خواجہ نے اسے اطمینان دلایا ہے کہ یہ ملک داد و دہش اور عالی ہمتی میں دنیا کے تمام ملکوں میں ممتاز ہے، اور یہاں ہمیشہ علماً اور فضلاً آتے رہتے ہیں۔ اگر یہاں آنے کے بعد آپ واپس وطن جانا

۵۰ ۱۸۵-۸۸ یہ مکتوب فاضی سرف الدین (المخاطب بہ صدر جہاں) کے نام ہے۔ اس میں خواجہ نے صدر جہاں کی کم التماق کا سکوہ کیا ہے۔ بھر لکھا ہے کہ مری گردن سوائے ہانوں ساہ بہمی کے احسانات کے اور کسی کے فضل و کرم سے دی ہوئی نہیں ہے۔ اور اگر میں نے کسی کو وارد یا مملکت کے کسی رہنے والے کے ساتھ سلوک کیا ہے تو یہ میری عادت ہے کسی کا کوئی حق مجھ پر واجب نہ تھا۔ اور چونکہ ببری آپ سے دوسی ہے اس لئے صاف صاف لکھ رہا ہوں۔ آخر میں خط بھیجے کی آرزو ظاہر کی ہے تاکہ دل کی کوفت رفع ہو۔ اور یہ بھی لکھا ہے کہ میرے دسموں اور حاسدوں کے کہنے سے کسے نہ کریں۔

فاضی سرف الدین کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۱۷۱، صفحات ۳۲-۳۱

۵۱ ۱۸۹-۹۰ یہ مکتوب محمد ساہ بہمی کی طرف سے محمود ساہ سلطان گجرات کے نام ہے۔ اسلام خان گجرات سے بطور سفیر آیا تھا اور دوسنی اور اتحاد کا پیغام لانا تھا۔ مکتوب میں اس پیغام پر خوشی کا اظہار کیا گیا ہے اور یہ بھی درج ہے کہ یہاں سے (بہمی حکومت کی جانب سے) سید مظفر الدین کو روانہ کیا جا رہا ہے تاکہ باہمی اتفاق اور یگانگت اور مستحکم ہو جائے۔ پھر لکھا ہے فلاں (خواجہ محمود گاواں) کو سنگسر کی مہم کے لئے نامزد کر دیا گیا ہے۔ تاکہ اس علاقہ کی ہر بدرگہ میں مسافروں اور ناچروں کی جان و مال محفوظ ہو جائے اور وہ بے کھٹکے آجا سکیں۔ گزشتہ سال ریگنا کا قلعہ جو ملیار کی بندرگاہوں کی کنجی ہے فتح ہو گیا تھا۔ اور کچھ عرصہ سے مابدولت کی فوجیں ماچال، کیلنا (کھیلنا)، بلوارہ، مریاد اور نگر کے قلعوں کا محاصرہ کئے ہوئے تھیں، تائید الہی سے یہ سب قلعے فتح ہو گئے۔ آخر میں سید مظفر الدین

فراوانی ہے۔ رینگنے کے قلعہ کی نسخیر کی ضمن میں لکھا ہے ،
کہ سنگیسر کے راجہ کا غرور اور گھمنڈ اپنے علاقے کے
فدائی موانع اور قلعوں کی مضبوطی پر غیر واجبی نہ تھا۔
اور ہم بغیر درہم و دینار اور نالیف قلوب محض بہادری
سے اس علاقہ کو فتح نہیں کرسکتے تھا۔ مکتوب کے آخر
میں وزیر سے ہمت افزائی چاہی ہے۔

۱۸۱-۸۲ ۳۷
چھوٹے بیٹے الغ خاں کو محبت اور مسقت کی نصیحت کی
ہے، اور سستی اور کاہلی پر ناراضگی کا اظہار کیا ہے۔ اور
پھر اس کی بد دہنی اور غفلت کو اس طرح بتایا ہے کہ
دو برس ہو گئے اور ابھی م نے کافہ بھی ختم نہیں کی۔
اور دو مہینے میں جو خط لکھا ہے اسکی عبارت دوسروں
کی تحریر سے اڑائی ہوئی ہے۔ آخر میں اس کو عاں کر دینے
کی دھمکی دی ہے۔

۱۸۳ ۳۸
دکن کے کسی وزیر کو سنگیسر کی جھاووں سے لکھا ہے
کھیلا کے قلعہ کی فتح کی امید ظاہر کی ہے۔

۱۸۴ ۳۹
اپنے کسی دوست کو سنگیسر کی جھاووں سے لکھا ہے۔
اس دوست نے محمود گواں کو کچھ نصیحتیں کی تھیں جن
میں 'عواقب امور، پر نظر رکھنے کے لئے بھی کہا تھا۔
محمود گواں نے دوست کی نسیبہ کی قدر کی ہے، اور یقین
دلایا ہے کہ آپ کی نصیحت پر عمل کیا جائیگا۔ پھر لکھا
ہے کہ کھیلا کا قلعہ جلد فتح ہو جائیگا، لکن اس کی
سحیر کے لئے قوت جدال و قتال سے صبر اور استقلال
کی زیادہ ضرورت ہے۔ آخر میں لکھا ہے کہ ایک مکتوب
پر بولی سے روانہ کرونگا جو عنقریب آپ کو ملیگا۔ اس مکتوب
سے معلوم ہونا ہے کہ خواجہ کے برخلاف کوکن کی مہم
کے زمانہ میں بھی بعض عائد سازش کر رہے تھے۔ اور اس
کو خاطر خواہ مدد نہیں مل رہی تھی جس کا ذکر خواجہ
نے بعض اور خطوں میں صراحت سے کیا ہے (ملاحظہ ہوں
مکتوبات ۶۶، ۷۰، ۸۹، ۹۰)۔

بیجا نگر کے علاقہ کی تسخیر کے لئے بھج دیا ہے، اور اس نے بعض اہم مقامات پر قبضہ کر لیا ہے۔ آخر میں استدعا کی ہے کہ میرے بیٹے عبد اللہ کی تربیت پر نظر لطف رہے تاکہ وہ اس دعا گو کی خاندانی عزت و ناموس کو گیلان میں برقرار رکھ سکے۔

اہم امور سے مراد غالباً صوبوں کی تقسیم اور ان کے حاکموں کے اختیارات اور فوج کی تعداد کا معین ہے۔ نہ مکتوب کوکن کی مہم کے بعد لکھا گیا ہے۔ جب کہ محمود گاواں بہمنی سلطنت کے تمام امور پر پورے طور سے مختار ہو گا تھا۔

۱۹۹-۲۰۱ ۵۵ سلطان حسین بایقرا کے نام ہے۔ پہلے فتح و نصرت اور برقی عمر و اقبال کی دعا دی ہے اور بادشاہ کے علم و فضل، ہمت و شجاعت، اور انصاف و معدلت گستری کو سراہا ہے۔ پھر سکایت کی ہے کہ آپ کے بعض عہدہ داروں نے میرے متعلقین کی عزت و ثروت کو تباہ کر دیا ہے اس لئے اپنی جان بچانے کے لئے وہ آپ کی مملکت سے بھاگ آئے ہیں۔ چونکہ ایسا ظلم و بعدی آپ کی حکومت میں مجھے عجب و غریب معلوم ہوا اس لئے میں نے واجب سمجھا کہ واقعات کو آپ کے گوش گزار کر دوں تاکہ آپ کو یہ خیال پیدا نہو کہ میں نے اپنے متعلقین کو آپ کی مملکت اور سہروں میں جانے سے منع کیا ہے۔

سلطان بایقرا کے لئے ملاحظہ ہو۔ حسیب السر، جلد سوم،

جز سوم، صفحات ۷۰-۲۰۰۔

۲۰۱-۰۳ ۵۶ محمد مراد بک سلطان روم کے فرمان کے جواب میں ہے۔ خواجہ نے اپنی بندگی اور عقیدت کا اظہار کیا ہے، اور سلطان کو فتح و نصرت کی دعا دی ہے۔ سلطان روم نے اپنا فرمان امیر جلال الدین کے ہمدست روانہ کیا تھا جس کا نام مکتوب میں درج ہے۔ محمد مراد بک کے لئے ملاحظہ

کی رسالت کا پھر ذکر ہے کہ دوستی اور اتحاد کو دونوں سلطنتوں میں مستحکم کرنے کی غرض سے سید موصوف کو یہ خدمت سپرد کی گئی ہے -

اپنے بھتیجے جمال الدین حسین کو لکھا ہے جو مکہ معظمہ اور مدینہ منورہ کی زیارت سے مشرف ہو کر دابول کی بندرگاہ پر اترا ہے - ظاہری اور باطنی مدارج کی نرق کی دعا دی ہے اور ملنے کا شوق ظاہر کیا ہے - پھر لکھا ہے کہ تمہارے آنے تک کھیلنا کا قلعہ فتح ہو جا ئیگا - اور اس کی فتح تمہارے آنے سے اسی طرح مسوب ہوگی جیسا کہ خیبر کی مسخیر جعفر کے آنے سے -

کسی ایسے بزرگ کے نام ہے جو آل نبی ہونے کے علاوہ علم کی دولت سے بھی مشرف اور ممتاز تھے - خواجہ نے ملاقات کا سبق ظاہر کیا ہے ، اور اسدعا کی ہے کہ مکتوب سے سرفراز فرمائے رہیں -

سلطان علاء الدین گیلانی کے نام ہے - خواجہ نے رمضان میں ایک عریضہ سلطان کی خدمت میں بھیجا تھا جس میں کوہ دم کے باغیوں کی سرارت کی وجہ سے رسب کی مملکت میں جو تغیر ہو گیا تھا اس پر افسوس ظاہر کیا تھا - اب جو اس علاقہ کی فتح اور دشمنوں کی سرکوبی کی خبریں آئیں ، تو خواجہ نے بے حد مسرت کا اظہار کیا ہے اور بادشاہ کو نصیحت کی ہے کہ پڑوس کے سرداروں کے مکر و بیوفائی سے ہمیشہ ہوشیار رہیں ، اور اہل رائے سے مشورہ کرے رہیں - پھر اپنے بارے میں لکھا ہے کہ اس سال میں اس لئے فوج کشی نہ کرسکا کیونکہ مجھے سلطنت کی حدود کا تعین کرنا ہے اور بعض اور اہم مسائل بھی طے کرنے ہیں - لیکن میں نے اپنے بیٹے (علی) کو جسے بہمنی بادشاہ نے ملک التجار کے خطاب سے سرفراز فرمایا ہے

- ۵۸ ۲۰۸-۱۰ مولینا جاسی کے نام ہے تشریف لانے ، شرف دیدار اور ہدایت حاصل کرنے کی عقیدتمندانہ آرزو ظاہر کی ہے ۔ اس مکتوب سے اس ارادت کا بھی پتہ چلتا ہے جو خواجہ کو طلب حق میں بزرگان دین سے تھی ۔
- ۵۹ ۲۱۱ اپنے بھتیجے عمید الملک کو جو مکہ معظمہ میں ہے لکھا ہے ۔ سلطان گیلان کی والدہ کی وفات پر افسوس ظاہر کیا ہے اور دیوانی کے فرائض کو ادا کرنے میں جو مجبوریاں ہیں ان کی توضیح کی ہے ، پھر یہ لکھا ہے کہ سلطان کے حکم کی اطاعت فرض ہے ۔ اور آخر میں دعا دی ہے کہ خدا تم کو ہمت عطا کرے اور دشمنوں کی طرف سے جو خال تمہارے دل میں بیٹھ گیا ہے وہ رفع ہو جائے ۔
- ۶۰ ۲۱۲-۱۳ کسی سید عالم با عمل کے نام ہے ۔ خود کو 'محب معتقد' لکھا ہے اور ملے کی آرزو ظاہر کی ہے (برکات ملاقات جہانی پیس از چاک سندن بقای این جہانی مقدر باد) ۔ آخر میں مکتوبات سے سرفراز فرماتے رہنے کی استدعا ہے ۔
- ۶۱ ۲۱۳-۱۴ (اوائل سہر محرم ، محمد آباد بیدر) ۔ علامہ نورالدین عبد اللہ کے نام ہے سوق ملاقات ظاہر کیا ہے ۔ پھر قاصد کے مع گھوڑوں اور مال و اسباب کے پہنچنے کا ذکر ہے ۔ پھر لکھا ہے کہ اصل باقی ، کا خط لے کر قاصد واپس چلا گیا ہے ۔ اس خط میں درج ہے کہ گھوڑوں اور اسباب کی قیمت اس رقم میں سے (از جملہ مبلغ معلومہ) جس کی صراحت خواجہ نے غالباً اصل باقی ، کے مکتوب میں کر دی ہوگی منہا کر لی جائے ۔ معلوم ہوتا ہے خواجہ نے بہمنی دربار کی ملازمت کے زمانہ میں بھی گھوڑوں اور ساز و سامان کی تجارت کو جاری رکھا تھا ۔ تجارت اسلامی تہذیب میں ہمیشہ کسب معاش کا ایک باعزت ذریعہ رہا ہے ۔

ہوں مکتوبات ۵ اور ۱۴۳ اور انسائیکلو پیڈیا اوف اسلام ،
جلد دوم ، صفحات ۲۹ - ۷۲۸ - اور سخاوی ، جلد دہم ،
صفحہ ۱۵۲ -

۲۰۵-۰۷ ۵۷

(۲۷ - رمضان ، محمد آباد بیدر) امیر جہانشاہ لاری
کو جرون کی فتح پر مبارکباد دی ہے اور ضیاء کی شکست
پر اظہار خوشی کیا ہے - پور لکھا ہے کہ کافروں کی سب
میں بڑی ولایت بیجا نگر ہے ، مسلمان حاکموں کو چاہئے
کہ کافروں کے مقابلہ میں ایک دوسرے کی تائید کریں -
بیجا نگر کے علاقہ کی تسخیر کو میں نے اپنے ذمہ لے لیا ہے ،
اور توفیق الہی سے بہت سے قلعے فتح ہو گئے ہیں - اگر
ضیاء (ے دین) کے مقابلہ کے لئے جمعیت ، اسلحہ ، گھوڑوں
اور ساز و سامان سے مدد کی جائے تو ایک قابل تعریف
کام ہوگا - اور اس بارے میں آپ اپنے سرداروں اور نائبوں
کو ہدایت فرمادیں اور جو سردار اس مہم کے لئے ہماری
طرف سے متعین ہیں ان کو اپنا ہی خادم سمجھیں اور ان
کی ہمت افزائی اور اعزاز کی جانب متوجہ رہیں -

جرون ایران کی بڑی بندرگاہ ہرمز کا دوسرا نام ہے - عبدالرزاق

سمرقندی نے مطاع السعدین میں جرون کی عظمت اور اہمیت کا
تفصیل سے ذکر کیا ہے - بیجانگر کے جہاز بحیرہ عرب میں مسلمان
حکومتوں کے جہازوں اور کشتیوں پر لوٹ مار کرتے تھے محمود
کاواں نے بیجانگر کی بحری قوت کو توڑنے کے لئے امیر جہانشاہ کی
مدد چاہی ہے - خواجہ گووا کے علاوہ بیجانگر کی اور بندرگاہوں پر
جو مغربی ساحل پر تھیں قبضہ حاصل کرنا چاہتا تھا نھام عصر مؤرخین
نے بیجانگر کی مہم کی ضمن میں جہانشاہ سے بحری نائند حاصل
کرنے کا ذکر نہیں کیا ہے - جرون کے متعلق ملاحظہ ہوتا ریج
ادبیات ایران مولفہ براؤن ، انگریزی میں ، جلد سوم ، صفحات
۹۸-۳۹۷ - امیر جہان شاہ کے لئے ملاحظہ فرمائیے حبیب السیر ،
جلد سوم ، جزء سوم ، صفحات ۱۳۳ ، ۸۱ ، ۱۸۰ ، ۸۷ ، ۱۸۶ -

خاندانی اعزاز اور امتیاز چونکہ شاہان گیلان کا عطا کردہ ہے اس لئے عبد اللہ کو خدمت گزارى کے لئے وہاں چھوڑ دیا ہے۔

بگڑا شتہ ام خدمت دیرینہ بفرزند
اور را بخدا و بخداوند سپر د م

آخر میں یہ بھی لکھا ہے کہ میرے کسی رشتہ دار کی موت و حیات یا عزل و نصب کی وجہ سے میرے بیٹے کے اعزاز و تربیت میں فرق نہ آئے۔ کیونکہ صاحب اخلاص خادموں کے لئے بادشاہوں کی نظر عنایت ایک ایسی نسبت ہوتی ہے جس پر وہ اور ان کی اولاد ہمہ سہ فخر کرتے ہیں۔ اور آخر میں بھی ان کو اپنے اخلاص اور وفا داری سے نجات اور سرخروئی حاصل ہوگی۔

۶۴ ۳۲-۲۲ مولنا جامی کے خط کا جواب ہے۔ محب معتقد، کی حبت

سے دیدار کا سوف اور ہندوسان شریف لانے کی تمنا صاھر کی ہے۔ اور لکھا ہے کہ میرے علاوہ بہت سے طالبین علوم ناطنی اور سالکین راہ خدا ہیں جو آب کی ہداہت اور فیضان کے مستظر ہیں، بہت سے ادیب بھی آپ کے علم اور کمال سے خوسہ جننی کرنا جاھے ہیں۔ کعبہ اللہ کی زیارت کے لئے بھی بعض معتقد آپ کی رہ نمائی کے متمنی ہیں تاکہ اس مقام متور میں خاطر خواہ روحانی فروغ حاصل کر سکیں۔ ہندوستان کے راسہ سے جانے میں بہت سے سپہروں کا سفر اور سمندر کی مصیبتیں کم ہو جاہینگی۔ ماہا کتوت سے اچھے جہاز موجود ہیں اور ماھر ناچر اور عملہ ہمرکابی کے لئے حاضر ہے، علاوہ اربں علاموں اور خادموں کا بھی انظام ہے۔ چونکہ آپ کا زیارت کا پکا ارادہ ہے اور بہاں کے معتقدین آپ کی ہدایت کے متمنی ہیں اس لئے مجھے قوی امید ہے کہ میری آرزو ضرور پوری ہوگی اور آپ ہندوسان شریف لائنگے۔

۶۲ ۲۱۳-۲۰ (اوائل رمضان ، دارالحرب بیجانگر) - سلطان محمد گیلانی کے نام ہے - بادشاہ کے حسب و نسب کی تعریف کی ہے اور فتح و نصرت اور اقبال و سلطنت کی دعا دی ہے - پھر شوقِ خدمت اور جذبہٴ عبودیت ظاہر کیا ہے اور لکھا ہے اگر چہ مجھ کو اس ملک میں ہر طرح کی عزت اور آبرو حاصل ہے لیکن شاہان گیلان کی تابعداری اور ملازمت کو فرض سمجھے جاتا ہوں، اور اسی وجہ سے میں نے اپنے بیٹے عبد اللہ کو گیلان میں خدمت گزاری کے لئے جھوڑ رکھا ہے، اگر اس کے وہاں دشمن ہیں تو میری رعایت اور حمایت کا خیال نہ فرمائیں بلکہ اپنے جاہ و جلال اور معدلت و مکرم سے عبد اللہ پر نظر سفت رکھیں -

مکتوب میں یہ بھی درج ہے کہ گرسہ سال سجانگر کے بعض فلعے اور بددراکا ہیں فتح ہو گئی ہیں اور عنقریب کچھ اور مقامات بھی مسخر ہو جائیں گے - آخر میں استدعا کی ہے کہ فرامین سے مجھ کو (سوختہ آنس انتظار) سرفراز فرماتے رہیں - سلاطین گیلان کے نسب کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۱۳۸ -

۶۳ ۲۲۰-۲۶ (اواخر ماہ شعبان) سلطان علاء الدین سہ گیلانی کے نام ہے - خواجہ نے اپنے خلوص اور پاک نیت کو امتحاناً پیش کیا ہے - پھر لکھا ہے کہ آپ کے باپ اور دادا کا تربیت یافتہ ہوں جن کے الطاف سے کبھی دشمن مجھ کو نقصان نہ پہنچا سکے - چونکہ بوڑھا ہو گیا ہوں اس لئے خود خدمت گزاری سے معذور ہوں - اپنے بیٹے عبد اللہ کو بھیج رہا ہوں اس کو میرا بدل سمجھیں، اور اگر اس میں کوئی کمزوری ہو تو اپنے کرم عمیم سے چشم پوشی فرمائیں، اور شفقت و تربیت سے اس کے رتبہ کو بڑھائیں - یہ بھی لکھا ہے کہ سلاطین بہمن نژاد (بہمنی بادشاہوں) کے لطف و کرم سے مجھے مال و منال، لشکر و قوت حاصل ہے - لیکن

۲۳۵-۲۳۶ اپنے بھتیجے عمید الملک کو جب وہ مکہ معظمہ میں

بھی لکھا ہے۔ بعض تمناؤں کے پورا ہونے میں خواجہ کو مایوسی ہوئی ہے اس لئے فناعت اخبار کرنے اور حرص و آرزو کو حیوڑنے کا مکتوب میں ذکر ہے۔ آخر میں یہ بھی لکھا ہے کہ مکتوب میں (عمید الملک کے مکتوب میں نا خواجہ کے کسی مہلے مکتوب میں) چونکہ واقعات کی تفصیل درج ہے اس لئے ان کو دھرانا مناسب نہیں سمجھتا۔ طلب دعا بر مکتوب کو ختم کیا ہے۔

عمید الملک کے نام مہلے خطوں کے متعلق دیکھئے

مکتوبات ۰۱۶۔۰۱۷۔۰۱۸۔۰۱۹۔۰۲۰۔۰۲۱۔۰۲۲۔۰۲۳۔۰۲۴۔۰۲۵۔۰۲۶۔۰۲۷۔۰۲۸۔۰۲۹۔۰۳۰۔۰۳۱۔۰۳۲۔۰۳۳۔۰۳۴۔۰۳۵۔۰۳۶۔۰۳۷۔۰۳۸۔۰۳۹۔۰۴۰۔۰۴۱۔۰۴۲۔۰۴۳۔۰۴۴۔۰۴۵۔۰۴۶۔۰۴۷۔۰۴۸۔۰۴۹۔۰۵۰۔۰۵۱۔۰۵۲۔۰۵۳۔۰۵۴۔۰۵۵۔۰۵۶۔۰۵۷۔۰۵۸۔۰۵۹۔۰۶۰۔۰۶۱۔۰۶۲۔۰۶۳۔۰۶۴۔۰۶۵۔۰۶۶۔۰۶۷۔۰۶۸۔۰۶۹۔۰۷۰۔۰۷۱۔۰۷۲۔۰۷۳۔۰۷۴۔۰۷۵۔۰۷۶۔۰۷۷۔۰۷۸۔۰۷۹۔۰۸۰۔۰۸۱۔۰۸۲۔۰۸۳۔۰۸۴۔۰۸۵۔۰۸۶۔۰۸۷۔۰۸۸۔۰۸۹۔۰۹۰۔۰۹۱۔۰۹۲۔۰۹۳۔۰۹۴۔۰۹۵۔۰۹۶۔۰۹۷۔۰۹۸۔۰۹۹۔۱۰۰۔

۲۳۶-۲۳۸ نظام الملک (وزیر) کے مکتوب کا جواب ہے۔ معلوم

ہو گیا ہے نظام الملک نے خواجہ کی روس اور طرز عمل کی سبب کی نہیں۔ خواجہ نے صفائی نسی کی ہے اور لکھا ہے کہ جو کچھ بدسرگی ہوئی ہے وہ آپ کے بعض متعلقین کی فساد انگیزی کا نتیجہ ہے۔ ورنہ مجھ کو آپ سے اب بھی ایسی ہی محبت ہے جسے مہلی نہیں، اور آپ کی منفعت کو میں اپنی منفعت سمجھتا ہوں اور آپ کے نقصان کو اپنا نقصان، سرے دل میں کسی قسم کا بغض اور رنجش نہیں ہے، اور اتحاد و محبت میں ہم دونوں کا فائدہ ہے۔ آپ نے جو اخلاص اور صفائی کا قدم اٹھایا ہے اس میں بیشک فلاح اور بہبودی ہے اور آپ مجھ کو صاحب وفا اور اتحاد میں عبرت ملزل پائیں گے۔

۲۳۸-۲۳۹ خواجہ نے نہ مکتوب اپنے کسی دوست کو گوا کی

سخ کے بعد لکھا ہے۔ جب وہ گوا کے قریب کسی بلند مقام (عتبہ) پر چھاؤنی ڈالے پڑا ہوا تھا۔ کمک اور مدد کے نہ پہنچنے کا گلہ کیا ہے، اور لکھا ہے کہ میرے حاسد تو یہ چاہتے تھے کہ گوا کے جزیرہ میں جو مسلمان تھے

ہندوستان کے راستہ سے مکہ معظمہ جانے کے لئے خواجہ نے کئی خط مولینا جامی کو لکھے ہیں جن سے معلوم ہوتا ہے کہ خواجہ کو مولینا سے بے حد ارادت تھی (ملاحظہ ہوں مکتوبات ۱۳۱، ۱۰۱، ۴۳۸، ۱۳۱، ۱۰۱)

۶۵ ۲۳۲-۲۳۳ اگر چہ عنوان میں یہ درج ہے کہ یہ مکتوب محمد سناہ بہمنی کی طرف سے حسین ساہ سلطان جونپور کو لکھا گیا ہے۔ لیکن مکتوب کے سن میں کوئی باب اسی درج نہیں ہے جس سے عنوان کے بیان کی تصدیق ہو۔ عام اتحاد اور دوسری اور رسل و رسائل کے جاری رکھنے کا پیغام ہے البتہ قاضی عثمان کے بطور قاصد بھیجے جانے کا ذکر ہے، اور یہ بھی لکھا گیا ہے کہ مسلمانوں کی بہبود اور خلق اللہ کی رفاہ کے لئے جو پیغام وہ پہنچائے اس کو رضا و رعیت سے سن لیا جائے۔

۶۶ ۲۳۳-۲۳۴ خواجہ نے اپنے کسی عالم دوس کو جو دارالخلافت (بیدر) میں تھا گویا کے قریب کی کسی پہاڑی (غٹھ) سے جہاں وہ چھاوٹی ڈالے پڑا ہوا تھا لکھا ہے۔ مکتوب میں درج ہے کہ میں نے اسعد خاں کو گویا بھیج دیا ہے، لیکن بادشاہ سلاطین چونکہ دارالخلافت سے باہر آگئے ہیں اور مفسدوں نے طرح طرح کی جھوٹی سکایتیں میرے برخلاف کی ہیں، اس لئے ارادہ ہے کہ بادشاہ کی لشکرہ دہ میں پہنچ کر خدمت میں حاضر ہوں، تاکہ غلط فہمی کا ازالہ ہو جائے۔

۶۷ ۲۳۴-۲۳۵ یہ مکتوب محمد سناہ بہمنی کی طرف سے محمود ساہ سلطان گجرات کو مخدومہ جہاں کی تعزیت میں لکھا گیا ہے۔ رنج و ملال کا اظہار کیا ہے اور سلطان گجرات کو صبر کی تلقین کی ہے۔

وہ کفار کے ہاتھوں سے شہید ہو جائیں ، اور اس طرح میں بد نام ہوں - لیکن خدائے تعالیٰ کی تائید سے ہم کوفتح حاصل ہوئی - میں لشکر کی واپسی کا انتظار کر رہا ہوں اس کے آنے ہی متواتر کوچ کرنا ہوا دارالخلافتہ بساط بوسی کی غرض سے پہنچ جاؤنگا - اسی مضمون کا خط خواجہ نے اپنے ایک اور دوست کو بھی لکھا تھا - ملاحظہ ہو مکتوب ۶۶ -

۲۳۹-۴۱ ۷۱ فاضی شرف الدین صدر جہاں کے نام ہے - خواجہ نے عرصہ سے خط روانہ نہ کرنے کا گلہ کیا ہے ، اور آخر میں لکھا ہے کہ مری جان و دل بادساہ (بہمنی نژاد) کی قدم بوسی کے لئے بے تاب ہے اور اس خط کے بھیجنے کے نہوڑے ہی دن بعد یہ سرف حاصل کرونگا -

اس مکتوب سے بھی یہی پایا جاتا ہے کہ بادساہ خواجہ کی رونس سے خوش نہ تھا - اور بادساہ کی ہی ناراضگی کی وجہ سے صدر جہاں نے خواجہ کو خط نہجے بند کر دیے تھے - صدر جہاں کے وسلہ سے خواجہ بہ ہاھنا تھا کہ بادساہ کا دل اس کی طرف سے صاف ہو جائے - خواجہ کے اور خط جو صدر جہاں کے نام ہیں ان کے لئے ملاحظہ ہوں مکتوبات ۹۰۱۵۰ -

۲۴۱-۴۲ ۷۲ اپنے چھوٹے بیٹے الخ خاں کی کند ذہنی اور بد شوقی پر اسوس طاہر کیا ہے - اور لکھا ہے کہ میرا بیٹا ہو کر پندرہ برس کی عمر میں نو اس کو قطنی کی سرح سمسہ اور کافہ کا حاسیہ بڑھنا چاہئے تھا ، نہ ایسا بالائیکہ ایک خط بھی ٹھیک طور سے نہ لکھ سکے - خواجہ نے اس بیٹے کو جو اور عتاب آسز خط لکھے ہیں ان کے لئے ملاحظہ ہوں مکتوبات ۸۲۱۸۰۰۷۹۱۷۸ -

۲۴۲-۴۳ ۷۳ گجرات کے ایلچی اسلام خاں کے مکتوب کا جواب ہے - خواجہ ابھی تک کوکن کی مہم سے فارغ نہیں ہوا تھا -

خلاصہ

کے لئے میں بیارہو گیا کہ رینگنہ کا قلعہ حوالہ کر دیا جائے بارہ لاکھ نقد نا مال کی صورت میں ادا کئے جائیں، اور جاگو کا بٹا بطور پابندی سرائٹ بھج دیا جائے۔ لیکن جب غنیم نے دیکھا کہ رینگنہ کا قلعہ اگر سوئے دیا گیا تو گووا اور رینگنہ کے علاقے کی پادہ سپاہ اور کرھر اور چاکنہ کی سوار فوج کے ہجوم سے سنگیسر تو کبا بیجا نگر کی مملکت کا بڑا حصہ مستخر ہو جائیگا، تو جو سرائٹ بیتنی کی تہیں ان پر پچتا نے اور سرے دل میں جو سبہا مفسدین کی طرف سے بھے وہ صحیح نکلے۔ جن کا ذکر میں بادشاہ سلامت کی حدیث میں جب حاضر ہونکا عرض کرونگا۔ اب برسات کے موسم میں اس علاقہ میں اس غرض سے ٹھیر گیا ہوں کہ غلہ اور کپڑے کی رسد بالکل بند ہو جائے، اور دسم کی خوف اس سواح میں پڑی ہوئی ہے خوشی سے با مجبوراً میری اطاعت قبول کرے۔ اور فوج کی کمی اور رسد کے نہ سہجے سے دسم کا زور ٹوٹ جائے۔ اور بادشاہ سلامت کی عظم اور فوٹ اور سری کوسس نارچ میں یاد کار رہ جائے۔

۷۸ ۲۵۰-۵۱ چھوٹے سٹے الخ خاں کے نام ہے۔ کوسس اور محبت کی نصیحت کی ہے۔ اور کھلی اور بد سوئی کی مددت۔ لکھا ہے کہ سعادت مند وہ ہے جو تحصیل علم و ادب کے لئے بوفیق الہی کا خواہاں رہے، اور بارہ خدا میں عاجزانہ التجا کے ساتھ دن رات محنت اور مستقیب بھی کرے۔ اگر میری نصیحت کو اب بھی نہ سنا تو اپنے کو عاقی سدہ سمجھو۔

عاق کرنے کی دھمکی خواجہ نے ایک اور خط میں بھی دی ہے۔ ملاحظہ ہو مکتوب ۷۴، صفحہ ۱۸۳۔

۷۹ ۲۵۱-۵۲ یہ خط بھی الخ خاں کے ہی نام ہے۔ لکھا ہے کہ اگر تم باپ، دادا کے مربیہ پر پہنچنا چاہے ہو تو تحصیل علم میں کوسس کرو۔ بعد جد و جہد کوئی چیز حاصل نہیں ہونی۔ شعر -

زیادہ کمزور نظر آتی ہیں۔ ہم جنگ کے لئے آمادہ ہیں اور اگر آپ کوئی عہد یا میثاق کرنا چاہتے ہیں تو وہ بغض و عناد کے طعن و نسبیع پر مبنی نہ ہو، بلکہ ایسی محبت و اتحاد پر قائم کیا جائے جو اسحان میں پورا ابر سکے۔

گھبرلہ کے قلعہ کو پہلے بہمنی بادشاہوں نے خلجی سلطان کی حدود میں تسلیم کر لیا تھا۔ ملاحظہ ہو فرسہ (ترجمہ برگز) جلد دوم، صفحات ۸۳ - ۸۲، اور برہان مآثر صفحات ۱۱۱ - ۱۱۰ (سلسلہ مخطوطات فارسیہ صدرآناد)۔

۴۶ مکتوب خواجہ نے محمد ساء مہمی کی جانب سے محمود خلجی سلطان مالوہ کو لکھا ہے۔ فاضی احمد کو پہلے بہمنی دربار سے بطور ایلیچی ماندو بھیجا گیا تھا۔ مکتوب میں درج ہے کہ فاضی احمد کے معروضوں اور ملک نصر جہاں کی زبانی گفتگو سے معلوم ہوا کہ اب (محمود خلجی) کی جانب سے اتفاق اور دوستی کے آثار نمایاں ہیں اور اسی عرض سے یاد دہر کو بطور سفیر بھیجا ہے۔ اس سارک کلام کے تحت کہ، اگر صلح و آسٹی کے لئے وہ جھکیں تو ہم بھی جھک جاؤ، خان اعظم صدر خاں کو ہاں سے یاد دہر کے ساتھ بھیجا جا رہا ہے۔ خان اعظم کی زبانی آپ کو حالات اچھالی طور سے معلوم ہو جائیں گے اور تمام معاملات مقصد کے مطابق طے ہو جائیں گے۔

خلجی بادشاہ سے عہد نامہ کے متعلق ملاحظہ فرمائیں مکتوب ۷۵ فرشتہ (ترجمہ برگز) جلد دوم، صفحات ۸۳ - ۸۲، اور

برہان مآثر، صفحات ۱۱۰ - ۱۱۱

۴۷ ہوائینا شمس الدین محمد لاری کو ان کے خط کے جواب میں کوکن کے کسی مقام سے لکھا ہے۔ مکتوب میں درج ہے کہ سنگیسر کے راجہ کے فائدہ چونکہ بادشاہوں اور امرا (خوانین) کے پاس پہنچے نہیں، ان شرائط پر صلح

۸۳ ۲۵۵-۵۶ مولینا ابو سعید کے مکتوب کے جواب میں یہ لکھا ہے، جن امور کا آپ نے ذکر کیا ہے ان سے مجھے سخت ملال ہے۔ آپ ان بانوں سے ہرگز متاثر نہ ہوں، اور جو آپ کی مراد ہے وہ اللہ جلد پوری کر دیگا۔ خدا دشمنوں کو غارت کرے۔

۸۴ ۲۵۶-۶۱ یہ مکتوب سیخ محمود مندوی کے نام ہے۔ جس نے نجم الدین محمود کے ہمدست ایک خط اور زبانی پیغام خواجہ کو بھیجا تھا۔ خواجہ نے اپنے جواب میں لکھا ہے کہ آپ کے مکتوب میں دو اہم باتیں درج نہیں اور مجھے سے خواہس کی گئی تھی کہ میں ان کو بادشاہ سلامت کے گوش گزار کر دوں، چنانچہ میں نے دونوں کو بارگاہ خسروی میں عرض کر دیا۔ پہلے پیغام کے متعلق تو یہ فرمان ہوا ہے کہ آپ کے بیان میں چونکہ بیرونی ملمع گری اور اندرونی کھوٹ ہے اس لئے اس کا جواب بجائے بلم کے بلوار سے دیا جانا زیادہ مناسب ہے۔ اور اس اندرونی کھوٹ کا حال ذیل کے واقعات سے کہلنا ہے۔ پچھلے بہمنی بادشاہ کی وفات کے بعد ابھی مملکت کا انتظام پورے طور سے قبضہ میں نہیں آیا تھا کہ جاجگر اور نلنگانہ کے راجا اور زمیندار موقع کا فائدہ اٹھا کر مملکت کے اندر گھس آئے اور آپ کی جانب کے جو سردار سرحدوں پر تھے انہوں نے حیلہ و مکر کو اختیار کیا اور اس مملکت اسلام کے برخلاف کافروں کو مدد دی۔ لیکن نائند الہی سے نہ صرف سرکنی اور باغی راجاؤں کو ہماری فوج نے شکست دی، بلکہ مہاب خان حاکم چندری اور ظہیر الملک کو بھی جو بائیں دسنہ کی قیادت کر رہے تھے علاقہ کر دیا۔ البتہ ملک سے ترک نے ہماری طرف سے ذاتی اغراض کے مد نظر بیوفائی کی اور وہ بھاگ گیا، اور اس کے فرار ہوجانے سے آپ کی سپاہ کا غلبہ ہو گیا، لیکن یہ کامیابی ایسی ہی عارضی حیثیت رکھتی ہے جیسی کہ ابوسفیان کی کامیابی حضرت رسول خدا کی فوج پر

خلاصہ

ناپردہ رنج گنج میسر نمی شود
مزد آن گرفت جان برادر کہ کار کرد

تم نے ہرمز اور خراسان کے حالات پوچھے ہیں وہ ویسے ہی
ہیں جیسا مولانا عبدالرحمن کی کتاب میں سرف خان کی
مثال دیکر بیان کئے گئے ہیں۔

۸۰ ۲۵۲-۵۳ یہ مکتوب بھی الغ خان کے نام ہے۔ تحصیل علم کاشوف
دلایا ہے، اور کوشش اور محنت کی تعریف کی ہے۔ اور آخر
میں لکھا ہے کہ اگر میری خوشنودی چاہتے ہوں تو طلب علم
و ادب میں مشغول رہو۔

۸۱ ۲۵۳-۵۴ یہ مکتوب خواجہ نے محمد شاہ بہمنی کی طرف سے محمود ساہ
سلطان گجرات کو لکھا ہے۔ ناساھوں کی صفات میں عالی
ہمتی کی تعریف کی گئی ہے، اور فسق و فساد کو رفع کرنا ان کا
فرض قرار دیا ہے۔ اگر اللہ کے نیک بندوں کی دلجوئی میں
کوئی ہارج ہو تو اس کا مٹانا ایسا ہی ضروری ہے جیسا کہ
کسی بچھو یا سانپ یا موذی جانور کو ہلاک کرنا۔
ملک السرو جز کو بطور ایلچی بھیجا جا رہا ہے، چند اور
باتیں آپ کے گوش گزار کرن گے۔

اس مکتوب کا مضمون چونکہ سرسری ہے اور ملک الشرو
کے آگے بھی 'فلاں، کا لفظ درج ہے اس لئے یہ امر مشتبہ
ہے کہ یہ فرمان محمود شاہ گجراتی کو بھیجا گیا یا نہیں۔
کیونکہ کوئی پتہ کی بات اس میں نہیں ہے۔

۸۲ ۲۵۴-۵۵ اس خط میں الغ خان کو پھر نصیحت کی ہے اور لکھا ہے
کہ ذیل میں جو شعر درج ہیں ان میں سے جو حال اپنے
لئے پسند کرتے ہو اختیار کر لو۔

آدمی زادہ طرفہ معجونست از فرسہ سرستہ وار حیوان
گر بدیں میل می کند کم ازین و ربدان میل می کند بہ ازان
مجھے رات دن تمہاری محنت اور کوشش کا حال سننے کی
فکر دامن گیر ہے۔ خدا تعالیٰ میری آرزو پورا کرے۔

مسحکم کرنے کے لئے سند مظفر الدین کو خان اعظم کے ساتھ روانہ کیا جا رہا ہے ، نہ بہت عالی نسب ہیں اور آداب سادھی اور وفاداری اور حلوص کی صفات سے ممتاز ہیں ۔ اس وقت ہماری فوجیں تلمار میں چٹاؤنی ڈالنے پڑی ہیں اگر سرین کے قلعہ فتح کرنے میں آپ کی جانب سے فوراً مدد دی جائے تو اس نائند کو ہم ہمبہہ بنظر اسحسان دیکھیں گے ۔

تلمار سے نائناً سرار نا دراڑ مراد ہے جو بیجا پور سے دابول کی قدامت سڑک پر واقع ہے ۔ چونکہ اس مکتوب میں مہم کی غرض خستکی اور سمندر کے ناجروں اور مسافروں کے جان و مال کی حفاظت بھی مان کی گئی ہے ۔ اس لئے تلمار دو موجود دراڑ مان سے میں سرینڈ نائند حاصل ہوئی ہے ۔

اس مکتوب کے عنوان میں درج ہے کہ یہ خط حوالیدنے

۲۶۳-۶۴

۸۶

محمد سہ مہمی کی جانب سے محمود حجبی سہ مالوہ کو لکھا تھا ۔ لیکن مضمون محض رسمی ہے اور کسی ایسی بات کا ذکر نہیں جس سے تعلق ان دونوں مملکتوں کی باہمی دوستی یا سہ سے ہو ۔ فاصدوں کے نام بھی درج نہیں ہیں اور صرف فالان ، لکھنڈا نا گیا ہے ۔

اپنے بھتیجے - رعان الدین ابراہم کو جو مکہ معظمہ میں تھا لکھا ہے ، کہ اس سال چونکہ مجھ کو بادشاہ نے انتظامی اور مالی معاملات کے سدو بیست کے لئے ارالخلافہ میں ٹھہرا لیا ہے ۔ اس لئے سری بجائے میرے بیٹے علی کو جسے بادشاہ کی طرف سے ملک التجار کا خطاب عطا ہوا ہے بیجا پور کی مملکت کے خلاف مہم لے جانے کے لئے نامزد کیا گیا ہے ۔ یہ مملکت بہت عظیم الشان ہے اور اس میں بہت سے قلعے اور بدرگاہیں ہیں اور اس لئے کہ مسلمانوں کا اس علاقہ پر کبھی پورے طور سے قبضہ نہیں ہوا یہاں کے راجہ بہت مغرور اور متکبر ہیں ۔ لیکن تائید الہمی

۲۶۴-۶۶

۸۷

فتح مکہ سے قبل - اور مکتوب میں جو یہ لکھا گیا ہے کہ آپ کی فوج کنسی کا مطلب اڑیسہ کے لسکر کوشکست دینا اور ہم کو مدد دینا تھا وہ سرنا پا جھوٹ ہے، جس کا اظہار مفصلہ ذیل حرکات اور افعال سے بھی ہونا ہے۔ یعنی باوجود ہماری جانب سے آپ کے قاصدوں کی عزت و احترام کے آپ کا ہمارے ایلچی کو دلیل کرنا اور پھر کوچ بکوچ آپ کی سپاہ کا ہماری مملکت کی جانب بڑھنا۔

دوسری بات جو آپ کے مکتوب میں درج تھی وہ ماہور کا معاملہ تھا۔ ایلچپور اور ماہور کے علاقے پہلے کافروں کے قبضے میں تھے۔ احمد شاہ بہمنی نے دونو علاقوں کو ماہور کے مقدم کے قبضہ سے نکالا۔ اور فروز شاہ کے زمانہ میں بھی نرسنگ حاکم علاقہ گوندوانہ نے ماہور کے مقدم کے نعلب کی سکیت کی تھی، اور انہوں نے بتس نفس نرسنگ رائے کی نائید کے لئے فوج کنسی کی۔ اسی صورت میں یہ دونو علاقے نرسنگ رائے کی ملک کس طرح قرار دئے جا سکتے ہیں۔ اور اگر ایسی نے نناد بانوں کا ذکر کرنے سے جنگ کرنی مقصود ہے تو بسم اللہ ہم بھی بیارہیں، اور ہرے ہادر مالوہ میں جا کر انعام لیسکے۔

اس مکتوب میں مانوہ کے خلجی سلطان اور بہمنی نادساہوں میں جو خصومت کے اسباب درج ہیں وہ نارنج کی کتانوں میں ایسی تفصیل سے نہیں ملتے۔

۸۵ ۲۶۱-۶۳ یہ مکتوب خواجہ نے محمد شاہ بہمنی کی جانب سے

محمود شاہ سلطان گجرات کو لکھا ہے۔ محبت اور اتحاد کی تمہید کے بعد مکتوب میں درج ہے کہ خان اعظم اسلام خاں جو گجرات سے بطور قاصد روانہ کئے گئے تھے یہاں دربار میں پہنچ گئے ہیں۔ جو مکتوب وہ ساتھ لائے تھے اور ان کے زبانی پیغام سے اطمینان ہوا۔ موافقت اور دوستی کو مزید

بعض ایسے سرداروں نے جن کو خواجہ نے انعام و اکرام سے سرفراز نہیں کیا تھا دربار میں بہ خبریں پھیلائی ہیں کہ خواجہ نے اپنے آدسوں کو بھرنے میں شاہی خزانہ خالی کر دیا ہے۔ خواجہ نے اس مکتوب میں ان خبروں کی تردید کی ہے اور داد و دھس کے متعلق اپنے اصول کو بیان کیا ہے۔ لکھا ہے کہ خدا کے فضل سے بادیساہی خزانہ مالا مال ہے۔ انعامات صرف انہی لوگوں کو دئے گئے ہیں جنہوں نے اس سہم میں نمایاں کام کئے ہیں، اور جن کی ہم افزائی نہ کرنا سرداری کی شان کے خلاف ہونا۔ بزدلوں اور سبردلوں کا کوئی مقابلہ نہیں اور حرص اور ہوس کا دامن بھرا نہیں جاسکتا۔ اور میں حاسدوں کی شکایت کی مطلق پروا نہیں کرنا۔ مرا مسلک نوکل ہے اور میں نائد الہی اور احسان سہسہامی پر پورا بھروسہ رکھتا ہوں۔

۹۱ ۸۱-۲۷۷ (اواخر جہادی الاول) سلطان گیلان کے نام ہے۔ پہلے اپنی وفاداری اور نیک نیتی کا ذکر کیا ہے، پھر خدمت کی سعادت حاصل کرنے کی آرزو ظاہر کی ہے۔ اس تمہد کے بعد بیان کیا ہے کہ میں نے اپنے بٹھے عبداللہ کو گیلان میں اس لئے چھوڑا تھا کہ جس طرح آپ کے جد محترم کی فضیلت اور نظر میری تربیت پر رہی اسی طرح آپ کا لطف و کرم اور خاص نوجہ عبداللہ کے حال پر رہیگی۔ ہرمز اور عراو سے جو خط آئے ہیں ان سے معلوم ہوا کہ اس کی صحبت خراب ہو گئی ہے، اور وہ لہو و لعب میں بڑ گیا ہے۔ ان خبروں سے مجھے بہت رنج ہوا اور میں نے مولینا محمد اور معتمد سرور کو حالات کی اصلاح کے لئے فوراً روانہ کیا لیکن جو اطلاعاتیں حال میں آئی ہیں ان سے میری پریشانی اور بڑھ گئی ہے، اور آپ سے استدعا ہے کہ ایسا فرمان جاری فرمائیں جس سے عبداللہ کی حالت کی اصلاح ہو جائے اور ہمارے خاندان کی عزت کو گیلان میں داغ

اگر شامل حال رہی تو ہماری فوجیں جلد اس علاقہ پر قبضہ کر لینگی - آپ حرم شریف میں ہمارے لئے فتح کی دعا کریں -

یہ مکتوب غالباً خواجہ نے کوکن کی فتح کے بعد لکھا ہے ، جب اس کا اقتدار بہت بڑھ گیا تھا - اور بادشاہ نے مملک کے صوبوں کی تقسیم اور دیگر اہم امور اس کے سپرد کر دیے تھے -

۲۶۶-۶۷ ۸۸ یہ مکتوب چھوٹے بیٹے کے نام ہے جس کو بادشاہ کی طرف سے الغ خاں کا خطاب عطا ہوا تھا - عینی اور نینہرستی کی برائی کی ہے اور محنت اور مسقت کی تعریف - آخر میں تمنا ظاہر کی ہے کہ بڈھے باپ کی نصیحت پر عمل کرو گے -

۲۶۷-۷۱ ۸۹ غالباً بھنی دربار کے کسی ایسے وزیر کے نام ہے جو خود دکن کا رہنے والا نہیں تھا - خواجہ نے اپنی خصلت کے متعلق لکھا ہے کہ میں نے کسی کی دل آزاری نہیں کی بلکہ جو مبرے دشمن ہیں ان سے بھی مدارات برتی - لیکن مجھ سے حسد کرنے والے جو اکثر میرے ہی پروردہ اور بڑھائے ہوئے ہیں میرے برخلاف طرح طرح کے الزام تراش رہے ہیں - اگر ان کے دل میں ذرا بھی انصاف ہونا تو وہ اس قسم کے بہتان مجھ پر نہیں اٹھاتے - پھر لکھا ہے کہ اگر ہندوستان میں میرے علم و فضل کی قدر نہیں ہوئی تو مضائقہ نہیں کیونکہ یہ ملک ہی ایسا دزست سواد، ہے - میری عادت سکایت کی نہیں ہے ، اس وقت میں چونکہ متاثر تھا اس لئے یہ کلمات دشمنوں کے متعلق میری قلم سے نکل گئے -

چوں زحد بگزشت زخم نینغ دشمن بردلم

خون دل آمد سیاہ و ریخت از نوک قلم

۲۷۲-۷۶ ۹۰ یہ مکتوب قاضی صدر جہاں کے نام ہے اور غالباً کوکن کی مہم کے دوران میں لکھا گیا ہے - معلوم ہونا ہے

میں مکتوبوں کے روانہ کرنے کا مہینہ آخری جاہدی الاول
درج ہے -

وزیر کو لکھا ہے جو خط مکہ معظمہ، ہرمز اور عراق سے
عبد اللہ کے کردار کے متعلق آئے ہیں ان سے میں سخت پریشان
ہوں - ان خطوں میں لکھا ہے کہ اول تو اس کی صحبت بہت
خراب ہے دوم شراب پینے کی عادت پڑ گئی ہے ، اور اچھی
بانوں سے بالکل غافل ہو گیا ہے۔ چونکہ اس کی اصلاح کے لئے
سوائے سلطان (گیلان) کی مدد کے مجھے کوئی اور ندبیر
کارگر ہوتی نظر نہ آئی اس لئے میں نے سلطان کی خدمت میں
معروضہ گزارنا ہے آپ بھی تائب فرمائیں اور میرے معتمد
سرور پر بھی نظر عنایت رکھیں ، اور تمام امور میں اس کی
مدد فرمائیں -

۲۸۷-۸۸ ۹۵-۹۷ ادیب اور شعراء اپنے فن کا کمال دکھانے کے لئے دوسرے
ادیبوں اور شعراء کے نظم و نثر کے مضامین اور عنوانوں
پر طبع آزمائی کرتے تھے اور اہل ذوق داد دیتے تھے -
چنانچہ بیسیوں مشویاں ، فصائد ، غزلیں اور قصے قدما کے
رنگ میں بعد کے شعراء اور ادیبوں نے لکھے ہیں - ان
میں مختصر مکتوبوں (۹۷-۹۵) میں بھی خواجہ نے ان
مکتوبات کے مضامین اور عبارت آرائی کا مقابلہ کیا ہے
جو خواجہ سمس الدین نے اپنے فاضل بھائی خواجہ علاء الدین
کو لکھے تھے اور جس میں مختلف صنایع اور بدایع کے ساتھ
نہوں ملاقات ظاہر کیا گیا تھا - پہلے خط میں بہاریہ رنگ
اور اجرام فنکی کا بلازمہ ہے - دوسرے مکتوب میں بھی
کم و بیش بھی رنگ ہے لیکن خوشبوؤں اور فرحت آمیز
ہواؤں کا اور اضافہ کر دیا گیا ہے - تیسرے میں بزمیہ
رنگ زیادہ واضح ہے اور نغم بلبل کے ساتھ غانیات حور
صورت کا بھی ذکر ہے -

یہ مکتوب شیخ محمود ماندوی کے خط کے جواب میں ۲۸۹-۹۳ ۹۸

نہ لگے۔ اور میری یہ بھی تمنا ہے کہ معتمد سرور کی تربیت پر بھی لطف خاص فرمائیں۔

اس خط کے آخر میں حضرت جید اور معروف کرخی کا واسطہ دیا ہے جس سے معلوم ہوا ہے کہ ان بزرگان دین کا گلان کے نادساہوں پر بڑا اثر تھا۔ خواجہ نے اپنے مکتوبات کو اکثر حضرت رسول خدا اور حضرت علی کریم اللہ وجہہ کے واسطے سے ختم کیا ہے۔ ندیں الفاظ بمحمد و حدر۔ عبد اللہ کی اصلاح کے لئے ملاحظہ ہوں مکتوبات ۱۰۰۱۹۹۰۶۔ ۱۰۰۳۱۰۱۔

۲۸۱-۸۳ ۹۲ اسے نئے علی کے نام ہے جس کو نادساہ کی طرف سے منب التجار کا خطاب ہوا تھا۔ اس کے غرور اور رعوت کی سبب کی ہے اور لکھا ہے کہ میں بوڑھا ہو گا ہوں لیکن تم نے میری ویر و سرباب کو نہ بھجانا۔ میری نو یہ آرزو یہی کہ تم میرے دینی اور دنیوی جانسی ہوئے۔

مرد آن بود کہ از حسنات خصال خویش

گردد سنان و اند خود و طب حاندان

علی کے بکبر اور بغوت کے متعلق مکتوب (۹۳) یہی ملاحظہ ہو۔

۲۸۳-۸۵ ۹۳ یہ مکتوب بھی علی کے نام ہے۔ نئے در عبات کیا ہے اور لکھا ہے کہ تمہارے خط سے یہ معلوم ہوا ہے کہ میری عرب اور آبرو کو حد درہم (دنیوی اور ذاتی اغراض) کے لئے بیچ دینے پر آمادہ ہو۔ تم کو اس غرض سے اس مہم پر روانہ کیا گیا تھا کہ تم باغیوں کا قلع قمع کرو گے۔ نہ اس لئے کہ ان کی عداوتی چھپانے کے لئے عذر پس کرو۔ اب بھی اگر میری خوشنودی چاہے ہو تو ان مفسدوں کو ختم کر دو۔

۲۸۶-۸۷ ۹۳ (آخر جادی الاول) یہ خط گلان کے وزیر کو وہاں کے سلطان کے خط (مکتوب ۹۱) کے ساتھ لکھا گیا تھا۔ دو نو

خطاؤں کو معاف کرنے اور اس کے حال کی اصلاح کرنے کے متعلق خطوط لکھے ہیں۔ ملاحظہ ہوں مکتوبات۔ ۱۹۳۔

۱۱۰۱۰۳۱۰۱۱۰۰ -

۱۰۰ ۲۹۳-۹۵ (محمد آباد، بیدر) یہ خط بھی عبد اللہ کی بری عادتوں

کے متعلق کسی وزیر کو لکھا گیا ہے خط میں درج ہے عراق اور گیلان کے تاجروں کی زبانی معلوم ہوا کہ عبد اللہ کے دوست اور ملنے والے رذیل لوگ ہیں وہ شراب اور کدے کا متوالہ ہو گیا ہے، اور ہمارے خاندان کی عزت و وفار کو نقصان پہنچنے کا اندیشہ ہے۔ میں نے سلطان کی خدمت میں معروضہ گرانہ ہے آپ بھی تائب فرمائیں۔

۱۰۱ ۲۹۶-۳۰۰ (اواخر ماہ رمضان) یہ خط سلطان علاء الدین ساہ گلان

کے مکتوب کا حوالہ ہے۔ اپنے بیٹے عبد اللہ کے بارے میں لکھا ہے کہ میں ابھی چند سال اپنے پاس اور رکھنا چاہتا تھا تاکہ بری صحت کا اثر اس کی عادات سے رفع ہو جائے۔ لیکن اپنی کبر سی اور ضعف قوی کی وجہ سے عقل کا یہ تقاضہ ہوا کہ اس کو آپ کی خدمت میں بھیج دوں۔ لیکن جو خط آرہے ہیں ان سے معلوم ہوتا ہے کہ اب تک عبد اللہ کی صحبت رذیل اور بد سعار لوگوں میں ہے۔ جس سے معلوم ہوتا ہے کہ آپ کی توجہ اس کے اصلاح حال پر نہیں ہے ورنہ بسہ اور لطف و کرم سے وہ بری صحت سے نکل آتا۔ دوسری النجا یہ ہے کہ میں نے اپنے معتمد سرور کو جو بارگاہ عالی میں بھیجا ہے اس کے اتماس کو آپ براہ کرم بوجہ سے سنیں اور میری تمنا یہ ہے کہ اس عاجز (بندۂ اخلاص) کو فرامین اور مکتوبات سے سرفراز فرماتے رہیں۔

۱۰۲ ۳۰۰-۰۳ (اواخر ماہ رمضان) مولینا جامی کے نام ہے۔ شوق

ملاقات اور آرزوئے دیدار کا نہایت محبت آمیز اور عقیدتمندانہ پیرایہ میں اظہار کیا ہے۔ لیکن مولینا نے جو وجوہ اپنے

ہے۔ شیخ نے کسی ایسے شخص کی سفارش کی تھی۔ جو پہلے بہمنی دربار کے ملازمین میں شامل تھا اور محمود گاوآن نے اس کی تربیت اور ترقی کے لئے خاص سعی کی تھی بعد میں تمک حرامی کر کے وہ مانڈو چلا گیا اور وہاں اسے بڑا عہدہ اور وسیع اختیارات مل گئے، اور ساہی خطاب سے بھی سرفراز کیا گیا۔ خواجہ کو اور بہمنی سلطنت کے اور کارپردازوں کو خلجی دربار کی یہ نوازش ہرگز پسند نہیں آئی ہوگی۔ چنانچہ اس مکتوب کے مضمون سے معلوم ہوتا ہے کہ اس عہدہ دار کی اولاد اور عیال کو مقید کر لیا گیا تھا۔ خواجہ نے لکھا ہے کہ اس عہدہ دار کے کفرانِ نعمت کو ہرگز معاف نہیں کیا جا سکتا اور نہ اس کے اہل و عیال کو رہا کیا جاسکتا ہے۔ اور اس نالائق کو جو اختیارات سونپے گئے ہیں اس کا نتیجہ فتنہ و فساد کی صورت میں آپ عقرب دیکھ لینگے۔

ممکن ہے یہ تمک حرام عہدہ دار ملک سے ترک ہو جس کا ذکر مکتوب میں ہے۔

گیلان کی ساہزادی کے نام ہے۔ عبد اللہ کے حال پر توجہ دلائی ہے۔ اور لکھا ہے کہ سلطان کی خدمت میں جو معروفہ قاصد کے ذریعہ بھیجا ہے اس میں مفصل کثمت درج ہے۔ سب سے خاندان کی عزت و حرمت کا خیال رکھا جائے اور پند و نصیحت کی باگ ڈور سے عبد اللہ کو سزاہ روی سے بچایا جائے۔

معلوم ہونا ہے کہ عبد اللہ کی ناہنجار حرکتوں سے سلطان گیلان ننگ آگیا تھا اور اس کو ایسی سزا دینا چاہنا تھا جس سے خواجہ کے خاندان کی عزت اور حرمت کو بٹہ لگنا تھا۔ اسی وجہ سے خواجہ نے سلطان گیلان وزیر گیلان، شاہزادی گیلان اور عمائد گیلان کو عبد اللہ کی

ہم بگو نو ہم نو بشتو ہم نو باش
ما ہمہ لاشیم نا چندین تراش

۱۰۶ ۳۱۲-۱۳ (دارالامان محمدآباد) گیلان کے کسی وزیر کے نام ہے -

لکھا ہے کہ میرے خاندان کی سمہرت اور عزت جو تمام دنا کی مملکوں میں عام طور سے اور گیلان میں خاص طور سے ہوئی ہے اس کا حال آب کو اچھی طرح سے معلوم ہے - اور دشمنوں کے حسد اور عیب سے جو گزند مبرے سے ملنے کو پہنچا ہے اس کی ذمہ داری گیلان کے عالی قدر فرمانرواؤں پر ہرگز نہیں ہے بلکہ انہی مکاروں کی خستہ طبیعت، اور رسہ دوانی کا نتیجہ ہے - آج چونکہ حقیقت کو جاننے میں اس لئے ہماری عزت اور ناموس کو محفوظ رکھیں آج کی نصیب بسندی اور نائند حنی کی نعرہ دہمسہ دنا میں ہوئی رہنکی - آخر میں لکھا ہے کہ میں نے مولنا نعمت اللہ کو اس عرض سے پہنچا ہے کہ وہ ربانی بھی حمت معاملات کو آپ کے سامنے بنا کر س - مجھے امید ہے کہ آپ پیام کو بوجہ سے سننگے اور ان کو جلد کاسب واپس فرمائینگے -

۱۰۷ ۳۱۲-۱۶ کسی سیادت سب، بزرگ کو لکھا گیا - مکتوب میں

خواجہ نے بیان کیا ہے اگرچہ دنوی مقاصد میں یہاں پورے طور سے کامیاب ہوں لیکن عارفوں کی صحبت سے محروم ہوں - خبریں برسانید ہمرغان چمن کہ ہم آواز بنا در قفسی افتاد دست آخر میں باطنی توجہ اور ہدایت کی آرزو ظاہر کی ہے -

۱۰۸ ۳۱۷-۱۸ (محمد آباد) کسی وزیر (گیلان؟) کے نام ہے - اپنے اخلاص

اور دوستی کا اظہار کیا ہے اور لکھا ہے کہ بعض مجبوریوں کی وجہ سے اگرچہ دور ہوں - لیکن آپ کی نیک خصائل اور ہسندیدہ عادات کی ہمیشہ تعریف کرتا رہتا ہوں - اور قلبی اور روحانی بگاڑت جسابی محبت کی صورت میں نمودار ہو رہی ہے -

ہندوستان نہ آنے کے بیان کئے ہیں اس کے جواب میں
خواجہ نے یہ شعر لکھا ہے -

لن نرائی! می رسد از طور موسیٰ را جواب
این همه فریاد مشتاقان زاستغناء اوست

اسی مضمون کے جو خط خواجہ نے مولینا جامی کو
لکھے ہیں ان کے لئے ملاحظہ ہوں مکتوبات ۱۰۹، ۱۰۷، ۱۰۶، ۱۰۵
- ۱۳۱، ۱۶۴

۱۰۳ ۳۰۴-۰۶ یہ مکتوب شیخ بایزید خلخالی کے نام ہے - بحیث
ایک راسخ العقیدت طالب کے باطنی ہدایت اور بصیرت
کے لئے مدد چاہی ہے -

۱۰۴ ۳۰۶-۱۰ (اوائیل ماہ سوال) یہ مکتوب سلطان محمد بن سلطان
ناصر گیلانی کے نام ہے - لکھا ہے کہ عد اللہ کو آپ کی
نارگہ میں اس امید سے بھیجا گیا تھا ، کہ ساہانہ توجہ
سے اس میں نیک خصائل پیدا ہو جائیں گی اور میرے
خاندان کی عزت اور حرمت برقرار رہیگی - چنانچہ التجا
ہے کہ ساہانہ توجہ اور احکام اس کے اصلاح حال پر جاری
ہوں تاکہ مجھے دلجمعی حاصل ہو اور ہمارا خاندانی وقار
قائم رہے - اسی مضمون کے اور خطوط کے لئے جو شاہ گیلان
کے نام اس کتاب میں شامل ہیں ملاحظہ ہوں مکتوبات
- ۱۰۱، ۱۰۹، ۱۰۶، ۱۰۳، ۱۰۲، ۱۰۱

۱۰۵ ۳۱۰-۱۲ (محمد آباد ، بیدر) کسی عالی مرتبت ، آل رسول ، صاحب
علم و فضل شخص کے نام ہے - مکتوب میں خواجہ نے
اظہار عقیدت اور سونو ملاقات کو لطیف پیرایہ میں بیان
کیا ہے اور ہدایت اور ارشاد کی تمنا ظاہر کی ہے - اپنے
وجود اور کوشش کو ذات شیخ میں اس طرح مدغم تصور
کیا ہے -

۱۰۹ ۳۱۸-۲۰ (اواخر سہر رمضان) سلطان علی بن سلطان محمد گیلانی

کے نام ہے۔ بادشاہ کے حسب و نسب کی تعریف کی ہے اور لکھا ہے کہ بعض مجبوروں کی وجہ سے خود حاضر ہونے سے قاصر ہوں لیکن معروضوں کے ذریعہ سے آپسے اخلاص اور خدمت گزاری کے جذبات کا اظہار ضروری سمجھنا ہوں۔

اب یہی سہری تمنا ہے کہ میرے خاندان پر مراحم و عواطف حسروانہ جاری رہیں، اور مولانا نعم اللہ پر جی حن کو میں نے بطور قاصد بھیجا ہے نظر لطف و کرم رہے۔ اور فراموش اور احکام سے مجھے سرفراز فرماتے رہیں۔

۱۱۰ ۳۲۱ کسی سپہ سالار کو لکھا گیا ہے۔ اس کی بہادری اور سجاغت کی تعریف کی ہے اور لکھا ہے کہ آپسے حالات سے مطلع کرتے رہو آخر میں رفع مرہم کی دعا دی ہے۔

۱۱۱ ۳۲۲-۲۳ (ماہ مبارک رمضان) مخدومہ جہاں ساعرا دی گیلان کے

نام ہے۔ اس وقت معلوم ہوا ہے مخدومہ ۵ نسا گیلان کا بادشاہ تھا۔ کیونکہ دعا میں یہ حملہ لکھا ہے۔ 'و نفا' و دھا علی سریر الملک و العدل دایما... شکر و سپاس کی ضمن میں بیان کیا ہے کہ آپ کے عی خاندان ۵ بیورزدہ اور تریس باقتہ ہوں اور اگر آپ کے والد مرحوم کی جانب سے کوئی نا پسندیدہ حکم میرے متعین کی سبب جاری ہوا تو مرحوم کی سبک خصائص میرا اس حکم سے ٹوٹی دھتہ ہیں آنا ہے، کیونکہ سارے فساد اور شرارت کے اس نالی مبنی وہ اشخاص ہیں جو ایک زمانہ میں میرے ہی ماتحت اور ملازم تھے۔ پھر لکھا ہے۔

وفا کیس وہ رنجہ اگر جتا سم کہ در طرفت ما کفریست رنجیدن

چونکہ مجبوروں کی وجہ سے میں خود حاضر نہیں ہو سکتا اس لئے التجا ہے کہ میرے خاندان پر ایسی عنایات اور احسانات ہوں کہ اس کی عرت اور حرمت باقی رہے۔ مولانا

کردار کی اپنے لطف و کرم سے اس طرح اصلاح کریں کہ ادھر مجھ کو خونی اور اطمینان حاصل ہو اور ادھر گیلان میں ہمارے خاندان کی عزت و شان قائم رہے۔

اسی مضمون کے اور خطوط کے لئے ملاحظہ ہوں مکتوبات

- ۱۱۳۱۱۱۱۱۰۹۶۱۰۶

۱۱۶ ۳۳۱-۳۳ کسی رشتہ دار کے نام ہے جس نے خواجہ کو عتاب آمیز خط لکھا تھا۔ خواجہ نے جواب دیا ہے کہ آپ کے مکتوب میں شروع سے آخر تک مجھ کو ہدف ملامت بنایا گیا ہے۔ اس کے جواب میں سوائے خلوص اور محبت کے میں کیا پیس کر سکتا ہوں۔ مجھے رنج اس بات کا ہے کہ آپ نے ایسے شخص کے بیان پر اعتقاد کیا ہے جو میری نظر میں پچھ اور چیونٹی سے زیادہ قدر و حیثیت نہیں رکھتا۔ آخر میں بطور طنز دعا دی ہے کہ خدا آپ کو اپنی عزت و ناموس کے بچانے کی توفیق دے اور آپ کے دل کو حقیقت شناسی کے نور سے منور فرمائے۔

۱۱۷ ۳۳۳-۳۳۸ بہنی دربار کے وزیر کو یہ خط غصہ اور عتاب کے انداز میں لکھا ہے۔ خواجہ غالباً اس وقت کوکن کی مہم کے سر کرنے میں مصروف تھا۔ پہلے اس امر کی شکایت کی ہے کہ میں نے آپ سے ایک لائق اور مستحق شخص کی سفارش کی تھی لیکن آپ نے میرے التماس پر توجہ نہ کی اور ایسے لوگوں کو بڑھایا جو غیر معروف اور نااہل تھے۔ حالانکہ جب میری روانگی کے متعلق شاہی فرمان صادر ہوا تھا تو آپ نے مجھ سے اتفاق اور یگانگت کا عہد کیا تھا، اور نتیجہ سوائے نفاق کے کچھ نہ نکلا جس سے مجھے مایوسی ہوئی۔ جہاں تک میں نے سنا ہے مجھے معلوم ہوا کہ آپ کی روش میں یہ اختلاف آپ کی مجلس کے بعض شریروں کو گوں کے کہنے سننے کی وجہ سے ہوا ہے۔

بابوں سے خالی۔ جوانی کے زمانہ کو بادیساہی صفات کے حاصل کرنے کے لئے مغنم سمجھنا چاہئے۔ اور فضول اسفال میں گنوانا نہ چاہئے۔ بعد میں مکتوب میں استدعا کی ہے کہ میرے خاندان کی طرف ایسی توجہ رہے کہ آپ کے لطف و کرم کا حال سب چھوٹوں، بڑوں کو رو سن رہے۔ آخر میں یہ بھی لکھا ہے کہ مولینا نعمت اللہ کو جو میں نے بھیجا ہے اس کے معروضہ کو توجہ سے سنیں اور اس کو جلد واپس فرمادیں۔

اس مضمون کا خط جو مخدومہ جہاں کو لکھا ہے اس کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۱۱۱ صفحات ۲۳ - ۲۲۲۔

۱۱۳ ۲۹-۳۲۷ سلطان حسین بایقرا کے نام ہے۔ مکتوب میں سید جہاں الدین حسین کی سفارش کی ہے اور پھر معافی بھی مانگی ہے کہ میری گستاخی اور جسارت کو معاف فرمایا جائے گا۔ بادشاہ کے اخلاق اور معدلت گستری کی تعریف کی ہے۔ اور خود خواجہ پر جو نظر لطف و عنایت ہے اس پر بخر کیا ہے اور اپنی عقیدت اور اخلاص کا اظہار کیا ہے۔

سلطان حسین بایقرا کے نام جو اور حصہ ہے اس کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۵۵، صفحات ۲۰۱ - ۱۹۸۔

۱۱۵ ۳۱-۳۳۰ (اوائل شوال) سلطان گیلان علاء الدولہ کے نام ہے۔ اپنے خلوص اور عقیدت کا اظہار کیا ہے اور ریا اور نفاق اور بد باطنی سے بریت ثابت کی ہے۔ اور یہ بھی لکھا ہے کہ اگر مجھ پر کسی قصور کا شبہ ہو گیا ہے تو وہ جلد حالات معلوم ہونے پر رفع ہو جائے گا۔ پھر یہ استدعا کی ہے کہ میرے خاندان پر حسب سابق عنایت و مرحمت رہے۔ اس غرض سے میں نے مولینا نعمت اللہ کو بھیجا ہے جو آپ کی بارگاہ کے قدیم ہوا خواہ ہیں۔ ان کے معروضہ کو توجہ سے سنا جائے تاکہ جو جھوٹ سچ الزام میرے خاندان کے برخلاف حاسدوں نے لگا دیا ہے وہ دور ہو جائے۔ اور عبد اللہ کے

دبا تھا - اور جواب میں مسرف الملک نے لکھا تھا کہ
 حسن دلیوی چونکہ اس مملکت (بہمنی) سے تعلق رکھتا
 ہے اس لئے اس کے اثر کو جس طرح مصلحت سمجھیں
 متادیں - اور اس عہد نامہ کی اب تک کوئی خلاف ورزی
 نہیں ہوئی اور دونوں مملکتوں میں اتحاد اور دوسری فائز
 ہے - لیکن فساد نسہ لوگ ہمیشہ یہ چاہتے ہیں کہ
 یہ اتفاق باقی نہ رہے اور اس میں مخاصمت پیدا ہو جائے -
 معاملہ کو واضح کرنے سے نہ غرض ہے کہ آپ کی جانب
 سے مہاجر کے عمل کے نام ایسے احکام صادر فرمائے جائیں
 کہ وہ اپنی ناہنجار حرکتوں سے باز رہیں -

۱۱۹ ۳۳۰-۳۳۱
 نہ مکتوب کسی جلیل القدر عہدہ دار کو لکھا گیا ہے
 جو حال ہی میں وزارت کے عہدہ بر فائز ہوا ہے - اس
 کی فرانس اور سجاغ کی تعریف کی گئی ہے - یہ بھی لکھا
 ہے کہ بعض مفسد آت کے برخلاف ہیں - لیکن آپ کی
 فصیح ، آپکا دسر اور اخلاق حمیدہ اسے ہیں کہ دشمنوں
 کا کہہ اور بعض آپ کو ہرگز کسی قسم کا گزند نہ
 پہنچا سکیگا -

۱۲۰ ۳۳۲-۳۳۱
 (اواخر رمضان) یہ مکتوب بھی کسی وزیر کے نام ہے -
 سو ملاقات ظاہر کیا ہے اور لکھا ہے اگرچہ بعد مساف
 کی وجہ سے ملاقات نہیں ہو سکی ہے لیکن میرا دل آپ
 کی عنایات اور احسانات کا سکرگزار ہے - میرے متعلقین
 پر جو لطف و کرم آپ نے فرمایا ہے اس کا حال آپ کے مکتوب
 سے معلوم ہوا - میں خواجہ جلال الدین محمود کو بھیج
 رہا ہوں تاکہ دوستی اور یگانگت میں ان کی رسالت سے
 اور ترقی ہو - امید ہے کہ نامہ و پیام سے آپ کی سلامتی
 اور "اسقامت حال" کی کیفیت معلوم ہوتی رہیگی -
 یہ خط گیلان نا کسی اور ایسی مملکت کے وزیر کے
 نام ہے جہاں خواجہ کے متعلقین موجود ہیں اور جن کی
 فلاح و بہبود کا خواجہ کو خیال ہے -

ع - ب

خلاصہ

مکتوب صفحہ

اور ان کا میری برائی کے لئے کوشش کرنا ایسا ہی بے سود ہے جیسا کہ کوئی سورج کو گوبھٹنے کے پنہروں سے نفعان پہنچانا چاہے۔ صادق القول اور صاحب وفا اصحاب سمجھ سکتے ہیں کہ اتحاد اور بگائگ صرف اسی صورت میں قائم رہ سکتی ہے جب کہ کمیے اور غرض سد لوگوں کے کہہ ستنے پر عمل نہ کیا جائے۔

یہ مکتوب محمد شاہ ہمپی کی طرف سے سلطان محمود شاہ گجراتی کے نام ہے۔ اور بعض اہم تاریخی واقعات پر مستند ہے۔ مکتوب میں محمد شاہ ہمپی نے لکھا ہے کہ حال میں مہاراج (نندردہ) کے تہانہ کے عہدہ داروں نے حظ مرتضیٰ آباد کے تہانہ کے عہدہ داروں کے نام آیا ہے جس میں راجپوری کے متعلق چند اسے بیانات درج ہیں جو سمجھ میں نہیں آتے۔ حضرت حال یہ ہے کہ حسین دہلوی کا تعلق غرضہ سے مرتضیٰ آباد (سدر) اور مصطفیٰ آباد کے حفاظی دستوں (چشمہ) سے ہے۔ اور وہ اور اس کے قبیلہ اور جماعت کے لوگ مع مسئلہ فوج کے ہمسر ہماری طرف سے اس علاقہ کی مہموں کے سر کرنے میں شامل رہے ہیں۔ مابدولت کی حکومت نے حسین دہلوی کو ستاب حال کے خطاب سے بھی سرفراز کیا ہے۔ اور یہ امر کہ راجپوری کا محل وقوع مرتضیٰ آباد اور مصطفیٰ آباد کے درمیان ہے، محتاج بیان نہیں۔ اور راجپوری اور مہاراج میں ساٹھ لوگ (کروہ) کا حصہ حائل ہے۔ اور دو نو مملکتوں (بہمی اور گجرات) کے درمیان جو عہد نامے مرتب ہوئے ہیں ان میں درج ہے کہ آپ کی طرف سے دونی اور سنگن کو جو باعث فساد ہیں مسحق سزا قرار دیا جائیگا اور اس طرف سے سنگسر (رائے) اور حسین دہلوی کو۔ اور سید مظفر الدین نے ہماری جانب سے حضرت حال کو واضح

۳۳۸-۳۰

۱۱۸

کے وزیر کے خط کے جواب میں ہے۔ جس میں غالباً خواجہ کے متعلقین یا خاندان کے برخلاف کچھ شکایات درج تھیں۔ خواجہ نے لکھا ہے کہ مرے اور میرے آباء و اجداد کو جو نسبت سلطان گیلان سے رہی ہے اس کے متعلق اہل گیلان سے دریافت کیا جاسکتا ہے اور اگر میرے بیٹے عبد اللہ سے خطا نہیں سرزد ہوئی تو آپ اس کے اصلاح حال پر توجہ فرمائیں۔ پھر وزیر کو نصیحت بھی کی ہے کہ اللہ تعالیٰ کے کلام پاک میں فرمایا ہے۔

”ان الله نامرکم ان بودوا الامانات الی اهلها“۔ احسان

۵ بیج ایسی زمین میں بوؤ کہ اس کے پودے اور شجر اور پھل و دیول سے مخلوق خدا کو فراغ خاطر اور مسرور حاصل ہو۔

عبد اللہ کے اصلاح حال کے متعلق ملاحظہ ہوں مکتوباً

۱۱۵۹۱۰۳۱۰۱۱۰۰۳۹

۱۲۷ ۳۵۷-۵۹ نہ مکتوب ساہ گیلان کے نام ہے۔ لکھا ہے کہ آپ کے والد ماجد اور جد محترم نے میری تربیت میں ایسے احسانات کئے ہیں کہ اکابر سلطنت کو حیرت ہوتی تھی اور اب بھی جب کہ آپ کی بارگاہ سے میری وہی عقیدت اور تعلق ہے میں اپنی تماموں کے پورا ہونے میں کہوں محروم رہوں، مجھے امید وانی ہے کہ عبد اللہ کی تربیت اور اصلاح حال میں لطف سامعانہ کار فرما رہیگا۔ اور اس کی عزت اور وقار برقرار رہیگا۔

۱۲۸ ۳۶۰-۶۱ گیلان کی شاہزادی کے نام ہے اس کے مکتوب کا عقیدہ تمدانہ طور سے سکریہ ادا کیا ہے۔ پھر لکھا ہے کہ عبد اللہ کے متعلق جو خبریں مجھے معتبر آدمیوں کے ذریعہ سے وصول ہوئی ہیں۔ ان سے معلوم ہونا ہے کہ نہ اس کا کردار درست ہے نہ اچھے آدمیوں کی صحبت حاصل ہے۔ اس کے گیلان بھیجنے کا بڑا مقصد بھی تھا کہ وہاں کے عظیم الشان بادشاہوں کی توجہ

ع - ۵

خلاصہ

مکتوب صفحہ

۱۲۱ ۳۴۹-۵۰ یہ خط خواجہ نے اپنے چھوٹے بیٹے کو اسکی ماں کی تعزیت میں لکھا ہے۔ صبر کی تلقین کی ہے اور اپنے پاس بلایا ہے تاکہ اس کے غم میں عزیز واقارب سے مل کر کمی ہو۔

۱۲۲ ۳۵۰-۵۱ کسی دوست کو لکھا ہے کہ آپ سے ملنے کا بے حد اشتیاق تھا۔ اب چونکہ آپ تشریف لا رہے ہیں یہ تمہا پوری ہو جائیگی۔ اور آپ کے قبض صحبت سے بقیہ عمر سکون خاطر اور نور معرفت سے بہرہ ور رہیگی۔

۱۲۳ ۳۵۱-۵۲ سلطان ابوسعید (تیموری) کے نام ہے۔ بادشاہ کے جاہ و جلال عدل و احسان اور فتح و نصرت کو سراہا ہے اور دعا دی ہے۔

از فراز عرش آمیں میکد روح الامیں

چون دعای پادشاہ ملک و ملت می کم

آخر میں یہ التماس کیا ہے کہ اس ” سدہ اخلاص “ پر نظر التفات رہے اور اس ناچیز سدہ کو فرامین اور احکام سے سرفراز فرماتے رہیں۔

سلیان ذو ملک تفقد هد ہدا

واصغر ما فی الطایرات الہد ہدا

۱۲۴ ۳۵۳-۵۴ اپنے چچا زاد بھائی خواجہ فخر الدین احمد (المخاطب بہ صنی الملک) کی موت پر اس کے بیٹے کو تعزیت کا یہ خط لکھا ہے۔ انسان کے لئے قضا و قدر کے مقابلہ کے لئے سوائے رضا و تسلیم کے اور کوئی چارہ کار نہیں۔ صبر اور استقلال کی تلقین کی ہے۔

۱۲۵ ۳۵۴-۵۵ یہ ایک رسمی مکتوب ہے جو کسی بادشاہ کے نام ہے۔ سوائے فن انشاء کی خصوصیات کے اس کی کوئی تاریخی اہمیت نہیں۔

۱۲۶ ۳۵۶-۵۷ (اوائل رمضان ، دار الامان محمد آباد) یہ مکتوب گیلان

اجداد کی خصایل حمدہ پیدا کرنے کی کوشش کریں۔ خدا
آب کے اقبال کو ہمسہ فائیم رکھے۔

۱۳۱ ۳۶۵-۶۶ مکبوب مولنا جاسی کے نام ہے۔ سوو ملاقات، فیض
صحبت اور طلب ہمدان کا ذکر ہے۔

مولنا جاسی کو خواجہ نے جو اور خط لکھے ہیں ان
کے لئے ملاحظہ ہوں مکبوبات ۱۳۸، ۱۳۷، ۱۳۶، ۱۳۵، ۱۳۴، ۱۳۳، ۱۳۲، ۱۳۱۔

۱۳۲ ۳۶۷-۷۲ (اواسط رمضان، محمد آباد، مدر) گلان کے ناساہ کے نام ہے

لکھا ہے خواجہ احساناں آب کے آباء و اجداد نے سری بریب اور
عرب ادراہی میں کئے ہیں ان کے مد نظر دلی تمنا یہ بھی
کہ ساری عرب آب کی خدمت میں گرے۔ لیکن بعض
گنہگار (ملازم) انہیں ہو گئیں اور حاسدوں کی عیب
اور ملامت کرنے والوں کے لعن طعن نے مجبور کیا کہ وطن
کو چھوڑ دوں۔ اب یہاں پہنچ گیا ہوں فوی صعب ہو گئے
ہیں اور بڑھانے سے سر ستم کر دیا ہے۔ اور اولاد اور
ازواج کی اور بڑیاں بڑگنی ہیں۔ اس لئے خود ادراک
سعادت سے محروم ہو گیا ہوں۔ لکن اپنے بٹھے عبداللہ کو
اس عرصے سے نہ جھاننا ہے کہ آب کے فیض نرسٹ اور لطف و
درم سے خاندان کی عزت اور وقار کو فائیم رکھے۔ اگرچہ
آب کی بارگاہ سے ہرگز کے فساد کی وجہ سے کوئی فرمان سرے
نام صرف صدور نہیں لانا۔ لکن جو محترم ذات ابھی اس
حظہ میں گلان سے وارد ہوئی ہے ان کے زبانی بیان سے میرے
دل کا عم و ریح دور ہو گیا ہے۔ اسدھے مجھے ہمسہ فرامین
اور احکام سے سرفراز فرمانا جائے گا۔

۱۳۳ ۳۷۲-۷۵ اس مکبوب کے عموں میں صرف الی بعض السلاطین،

درج ہے اور نام نا مملکت کی صراحت نہیں ہے۔ لیکن
آخر میں خواجہ جلال الدین لطف اللہ نرخاں کے بحیثیت
فاصلد آنے کا ذکر ہے، اور خواجہ کی طرف سے سمس الدین

اور برس سے اس کے اخلاق اور ذہنی قوی حاضر خواہ سنووتہ
 بائینگے اور وہ حاندان کی سرت و ووز کو فائزہ ز نھ سکیگا۔
 گزستہ سال اس کے اصلاح حال کے بارے میں ایک معروضہ
 گزرانے کی جرات کی گئی تھی۔ اسدھے مہری استدعا کو
 سرف قبول بخشناگا ہوؤ۔

خواجہ کے پہلے معروضہ کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۹۹۔

۱۲۹ ۶۲-۶۱ (اواخر رمضان) ہندوستان پہنچنے کے بعد خواجہ نے
 یہ مکتوب کسی استانی مملک (گیلان) کے ساہرادے کو
 لکھا ہے۔ اسدا میں ساہرادے کے حسب و سبب اور داں
 اوصاف کی تعریف ہے اور یہ بھی درج ہے کہ میرا دل غمشہ
 آپ کے حاندان کے احسانات کے دائرہ میں مسعول ہے۔
 مکتوب کے وسط میں نصیحتیں بھی ہیں۔ وہ یہ ہیں کہ
 بادشاہوں کی دل کی مراد اسی وقت بر آسکتی ہے جب کہ
 ان کی داب حسن صفت سے آراستہ ہو، اور حلو حد صفت
 حسنہ کے لحاظ سے ان کو سادھی دیراوار سمجھے۔ بادشاہوں
 اور بادشاہرادوں کو نیک اوصاف حاصل کرنے کے لئے
 علم اور اکبر (تجربہ کار سیاست دانوں) کی صحبت اور مشورہ
 سے استفادہ حاصل کرنا چاہئے۔

بادشاہرادوں کو سادھی مکارم اور فرمانروائی کے لئے
 خواجہ نے جو نصیحتیں کی ہیں ان کے لئے ملاحظہ ہوں
 مکتوبات ۱۲۹، ۱۳۸۔

۱۳۰ ۶۵-۶۴ (اواخر سہر رمضان، محمد آباد) یہ دسی اسے ساہرادے
 کے نام ہے جو باپ سے نکڑ کر دارالخلافت سے چلا گیا تھا،
 لیکن اب واپس آگیا ہے۔ خواجہ نے اپنے مکتوب میں لکھا
 ہے کہ مجھے اس خبر سے بے انتہا حوشی ہوئی کہ آپ اپنے
 والد محترم کے فرمان کی تعمیل میں دارالخلافت میں واپس آگئے
 ہیں۔ باپ کی خوننودی فتح و نصرت کی لنگھی ہے۔ آپ اپنے

لطف اللہ ترخان کے آنے سے خلوص عقیدت ، اور حسن طویت ، میں اضافہ ہوا ۔ جو خواجہ کے ذاتی تاثرات معلوم ہوتے ہیں ۔ ممکن ہے کہ عراق کے علاقہ کی کشتیاں ہندوستان کے تاجروں اور مسافروں کو لوٹ لیں ہوں۔ اور بہمنی بادشاہ نے اول خواجہ کو سلطان عراق سے رسم و راہ بڑھانے کے لئے اسارہ فرمایا ہو ۔ اور بعد میں خود بھی مکتوب بھیجنے کا ارادہ رکھتا ہو ۔ اس مکتوب کا تعلق مکتوب شان ۱۳۳ سے بھی ہے جس میں عراق اور دکن کے ایلیحوں کے نام کی تصریح ہے ۔

۱۳۶ ۳۸۰-۸۲ (اوایل سوال) گیلان کے بڑے ساہرا دے کو بادشاہ کی موت کے بعد لکھا گیا ہے ۔ اول اس ساعہ پر اظہار رنج و غم کیا ہے بعد میں اطمینان ظاہر کیا ہے کہ اب عنان حکومت آپ کے قصے میں آگئی ہے ۔ آخر میں فرانس اور احکام سے سرفراز فرمانے کی تمنا ظاہر کی ہے اور یہ بھی استدعا کی ہے کہ سرے بٹے عند اللہ پر نظر سفتت اور نریب رہیگی ۔

۱۳۷ ۳۸۲-۸۳ یہ مکتوب گیلان کے چھوٹے ساہزادے کو اسی موقع پر (ملاحظہ ہو مکتوب ۱۳۶) بطور نصیحت لکھا گیا ہے کہ مفسدوں کے مشورہ پر عمل نہ کرے اور بڑے بھائی کو مثل باپ بصورت کرے کیونکہ مخالفت سے سوائے ندامت کے کچھ حاصل نہوگا اور انفاق اور یگانگت سے دبو کی سلطنت قائم رہیگی ۔ چونکہ آپ کے دادا اور والد سرے مشورہ کو اچھا سمجھتے تھے اس لئے آپ کو بیبی صلاح دینے کی جرات ہوئی ۔

۱۳۸ ۳۸۳-۸۶ یہ خط بھی گیلان کے اسی ساہزادہ کے نام ہے ۔ لکھا ہے کہ باپ کی طرف سے آپ کا سلسلہ نسب لہراسپ اور گستاسپ کو پہنچتا ہے اور مان کی (طرف دیگر) جانب سے قابوس اور نیجاسپ نک ۔ اس طرح سے آپ مملکت

محمد سروانی اور شیخ محمد احمد کا بطور ایلچی روانہ کیا جانا بیان کیا گیا ہے۔ ان واقعات سے گمان ہونا ہے کہ مکتوب سلطان حسین بیگ کو لکھا گیا ہو۔ جس کا دربار بھی علم اور علماء کی سر پرستی کے لئے اس زمانہ میں ممتاز تھا۔ مکتوب میں خواجہ نے اپنی عقیدت مندی کا اظہار کیا ہے اور بادشاہ کے جاہ و جلال کی ترقی کے لئے دعا دی ہے۔ سلطان حسین بیگ کو جو خط خواجہ نے علانیہ لکھا ہے اس کے لئے ملاحظہ ہو مکتوب ۱۳۵، صفحات ۸۰-۸۱-۳۷۸۔

۱۳۴ ۳۷۶-۷۷ یہ مکتوب عربی میں ہے اور خواجہ نے غالباً سلطان عراق کی طرف سے سلطان مصر کے نام لکھا ہے۔ کیونکہ آستی اور اتحاد کی تمہید میں جو درجے ہیں اور فرات اور وسط العرب کا نثار ہے رکھا گیا ہے اس سے یہ گمان پیدا ہوتا ہے۔ فرات اور وسط العرب کو عراق سے وہی معلوم ہے جو نیل کو مصر سے۔ مکتوب میں حافظ عبد اللہ کے بطور ایلچی بھیجئے جانے کا بھی ذکر ہے۔ یہ بھی لکھا ہے کہ بعد مساوت، دوستی اور محبت کی ترقی کی راہ میں حایل ہو گئی۔

۱۳۵ ۳۷۸-۸۰ اس مکتوب کے عنوان میں یہ درج ہے کہ یہ خط خواجہ نے سلطان (بہمی؟) کے فرمانے سے سلطان حسین بیگ کو عراق کو لکھا تھا۔ لیکن مضمون میں کوئی ایسی بات درج نہیں ہے جس سے دو بادشاہوں یا دو مملکتوں کے درمیان اتحاد اور دوستی قائم کرنے کی بات معلوم ہو سکے۔ تاہم خط میں خواجہ لطف اللہ ترخان کے عراق سے بطور ایلچی آنے کا ذکر ہے۔ اور اس سے خواجہ نسیم الدین سروانی اور مولینا شیخ احمد ختجی کا بھیجا جانا درج ہے۔ اور غرض یہ بیان کی گئی ہے کہ محبت اور موافقت میں ترقی ہو۔ لیکن ساتھ ہی خواجہ نے یہ بھی لکھا ہے کہ

ف۔ ۱

خلاصہ

مکتوب صفحہ

رفع ہو گئے۔ مجھے امید ہے کہ آپ کے ہاں بیٹا ہونے کی خوشخبری مجھے جلد ملیگی۔ آخر میں عمر اور اقبال کی ترقی کی دعا دی ہے۔

۱۳۰۔ ۳۸۷-۸۸ یہ مکتوب محمد شاہ بہمنی کی طرف سے خواجہ نے سلطان

محمود گجراتی کو لکھا ہے۔ معلوم ہونا ہے کہ یانو گجرات سے کوئی مکتوب یا ایلچی بہمنی دربار میں نہیں آیا تھا۔ یا محمد شاہ بہمنی نے محمود شاہ گجراتی کی علالت کی خبر سنی تھی۔ کیونکہ مکتوب میں درج ہے کہ خان اعظم بصرہ جا کے آنے سے تردد اور برہمنی جو آپ کی (محمود شاہ گجراتی کی) سلامتی کے بارے میں پیدا ہو گئی تھی، رفع ہو گئی۔ آپس کی دوستی اور محبت میں مرید اضافہ کرنے کی عرض سے سید مظفر الدین کو بھیجا جا رہا ہے۔ اس کے سامنے مفسدین کی زبان بند ہو جائے گی۔

۱۳۱۔ ۳۸۸-۸۹ یہ خط خواجہ نے محمد شاہ بہمنی کے مکتوب کے سلسلہ

میں مولانا اسماعیل کو لکھا ہے۔ جن کا تعلق گجرات کے دربار سے ہے اور معلوم ہوتا ہے سلطان محمود شاہ گجراتی پر ان کا اثر ہے۔ ہمیں ایلچی سید مظفر الدین مسعود کی خاندانی وجاہت اور ذاتی صفات کی تعریف کی ہے اور مولانا سے امید ظاہر کی ہے کہ سید موصوف کی آؤ بھگے اور عزت و احترام میں کوئی کوتاہی نہ ہوگی۔ پھر مولانا سے خط و کتابت جاری رکھنے کی استدعا کی ہے۔

۱۳۲۔ ۳۹۰-۹۱ خواجہ نے یہ مکتوب بھی سید مظفر الدین کی رسالت

کے بارے میں لکھا ہے۔ مکتوب گجرات کے کسی وزیر کے نام ہے جس سے یہ استدعا کی گئی ہے کہ بہمنی بادشاہ (محمد شاہ) نے جو امر مظفر الدین مسعود کو بطور ایلچی بھیجا ہے، آپ براہ کرم ان کی اعانت فرمائیں۔ اور خط و کتابت

ایران کے بھی مالک ہیں اور طبرستان کے بھی حاکم مطلق۔ آپ کو آباء و اجداد کی خصائل پیدا کرنی چاہئیں۔ آپ کے بڑے بھائی حلال الدین سلطنت کے معاملات میں آپ سے صلاح و مشورہ کرتے ہیں۔ اور جب وہ بزرگ ہونے کے باوجود مصالحت اور موافقت کے طالب ہیں تو آپ کو بھی مخالفت نہ کرنی چاہئے۔ اور اتحاد اور محبت سے دیوبند کی حکومت (سلطنت و جلال) قائم رہیگی۔ دوم یہ کہ اخلاقِ حمیدہ پیدا کرنے کی اس طرح کوشش کی جائے کہ سلطنت کے استحقاق کے بارے میں آپ کی اہلیت روز بروز ترقی پندرہویں سویم نہ ہے کہ اپنی ذات اعلیٰ کو ایسے سویم سے مبرا رکھنے کی حد سے زیادہ عادت، نامتھی ہوگی۔ اس کے اثر کے۔۔ نتائج سے محفوظ رہیں۔ چہاڑ یہ کہ علم اور فصاحت کو اپنی صحبت میں لیں۔ قابل اعتماد وزیروں کے مشورہ پر عمل کرو۔ سچے اور وفادار اور خوش کلام ایلچیوں کو دوسرے نادیاہوں کے دربار میں بھیجیں۔ تاریخ کی کتابوں کا مطالعہ کرو۔ اسے ملازم رکھیں جن کی عادات اور کردار پسندیدہ ہوں۔ مملکت کے انتظام اور مالہ کے اضافہ کے لئے کوشش کرو۔ بوجہ اور محبت کو راحت اور مرض سمجھیں اور کھیل کود اور غفلت کو باعث بدنامی اور ندامت سمجھیں۔ یہ کہ جو اشرافیت و مانروائی اور حکمرانی میں آپ کے سریک کار ہیں ان پر نظر رکھیں اور غافل نہ ہوں کہ گیلان کی مملکت میں اشرافیت کے سردار کار سے غافل رہیں کی وجہ سے ہوتے ہیں۔

۱۳۹ ۳۸۶-۸۷ حواہ نے یہ مکتوب اپنے لسی رسد دار کو لکھا ہے۔ پہلے سویم ملاقات طاهر کیا ہے پھر بیان کیا ہے کہ سید جمال الدین اسحق کے آنے سے اور ان کی گفتگو سے بے حد مسرت ہوئی، اور جو سبھی پیدا ہو گئے تھے وہ

میں بیٹھی ہوئی تھی لیکن خواجہ کی وزارت نے اثر کی عظمت و شان میں اور چار چاند لگائے۔

۱۳۵ ۳۹۸-۴۰۲ اپنے کسی عزیز کو لکھا ہے کہ تمہارے مکتوب کے پہنچنے سے میرے دل کو ویسی ہی تسکین ہوئی جیسا کہ حضرت یعقوب کے دل کو حضرت یوسف کے پیرہن کی خوشبو سے ہوئی تھی۔ پھر ہایوں شاہ بہمنی کی مدح میں جو رائے قصیدہ خواجہ نے لکھا تھا وہ درج ہے۔ اور اپنے عزیز کو لکھا ہے کہ تم نے اس قصیدہ کو منگوایا تھا، اس لئے بھیج رہا ہوں۔ اس قصیدے کے یہ دو شعر پر لطف ہیں۔

علت غائی رعدم نیست الا خاک پای

ورنہ بی آب بنا در ظلمت آبادم چہ کار

سد بجای خود مرا ساکن سدن در ہند از آنکہ

مردم دیدہ باشند ساکن الٰجای نار

اس قصیدہ میں خواجہ نے ہایوں کی تعریف کی ہے ایک اور مکتوب (صفحہ ۱۸۷) میں بھی خواجہ نے ہایوں بادشاہ کے احسانات کو سراہا ہے۔ تعجب ہے کہ فرشتہ نے ہایوں بادشاہ کو نہایت ظالم اور سفاک ثابت کرنے کی کوشش کی ہے۔ ممکن ہے ہایوں اپنی صحت کی خرابی کی وجہ سے بد مزاج ہو۔ اس نے صرف تین برس سلطنت کی۔ انہارہ برس کی عمر میں نخت پر بیٹھا اور اکیس برس کی عمر میں انتقال ہو گیا۔ خود اس کے قرابت داروں نے بغاوت کی اور عائد سلطنت نے ان کا ساتھ دیا۔ اس لئے اگر ہایوں نے ان کا قلع قمع کیا تو تعجب کی بات نہیں۔

۱۳۶ ۴۰۲-۴۰۳ اپنے کسی قرابت دار کو بیٹھا ہونے پر مبارکباد دی ہے۔ اور پھر لکھا ہے کہ آپ کو اور آپ کے بچے کو دیکھنے کا

کا سلسلہ جو عرصہ سے بند ہو گیا ہے اس کو پھر جاری فرمائیں -

ان تین مکتوبوں (۴۲ - ۱۴۰) کے مختلف ارباب اقتدار کے نام جانے سے معلوم ہونا ہے کہ بہمنی اور گجرات کی حکومتوں میں شاید کچھ کسیدگی ہو گئی تھی اور رسل و رسائل کا سلسلہ بند ہو گیا تھا - ان مکتوبات کے ذریعہ سے کوشش کی گئی ہے کہ محبت اور اتحاد پھر حسب سابق قائم ہو جائے -

۱۴۳ ۳۹۱-۹۳ (اواسط ذی قعد) یہ مکتوب خواجہ نے محمد شاہ بہمنی کی طرف سے سلطان مراد نک شاہ روم کو لکھا ہے اس کی عظمت و شوکت، جود و سخا، اور شجاع اور ہادری کی تعریف کی ہے - پھر لکھا ہے کہ بعد مساف کو دلوں کے ملنے میں حایل نہ سمجھنا چاہئے - آپ کی فتح و نصرت کی خبروں سے بے انتہا مسرت ہوئی اور حدبہ سوف کے تحت فارس حان کو بطور ایلیچی روانہ کیا جا رہا ہے تاکہ وہ مابدولت کی دوستی اور محنت کو واضح کر دے -

سلطان مراد نک کی سہرت فتح و نصرت کے علاوہ اس کی علم دوستی اور معارف نوازی پر بھی مبنی ہے - ملاحظہ ہو سخاوی، جلد دہم، صفحہ ۱۵۲ -

۱۴۴ ۳۹۳-۹۸ یہ مکتوب خواجہ نے اپنی طرف سے سلطان مراد نک کو لکھا ہے - سلطان نے خواجہ ہال الدین حسن کو بطور قاصد روانہ کیا تھا اور اس کے ہمدست فرمان بھی بھیجا تھا - خواجہ نے اس عزت افزائی پر اپنا فخر ظاہر کیا ہے - اور سلطان کے جاہ و جلال اور فتح و نصرت کی افزونی کی دعا دی ہے - خواجہ کی سہرت سلطان روم کے دربار میں اس کے علم و فضل اور عزت و وقار کی وجہ سے بھی تھی - بہمنی سلطنت کی شان و شکوہ کی دھاک تمام اسلامی ممالک

کتاب کا خلاصہ ختم ہوا اور اگر یہ طالب علموں کے لئے مفید ثابت ہوا تو مجھے بہت مسرت ہوگی۔ میری غرض اس طویل (تمہید) سے یہی تھی کہ تاریخ کے حقیقی ذوق رکھنے والوں کو محمود گواں کی کردار اور سیرت، ذہنی قابلیت اور سیاسی تدبیر کی ایک صحیح تصویر مل جائے۔ تاریخ کی اکثر کتابوں میں جو بڑھا چڑھا کر انسان کو فرسندہ بنانے کی کونسنس کی گئی ہے وہ میری ناقص رائے میں درست نہیں۔

پروفیسر براؤن مرحوم نے مسنات فریدوں کے دائرے کو لکھا ہے کہ ان مکویات سے ہم عصر واقعات پر روشنی ڈالنے کے علاوہ خود بادشاہوں کے باہمی تعلقات کا حال اچھی طرح معلوم ہو جاتا ہے۔ ریاض الانشا کی اہمیت بھی بہمنی سلاطین کے زمانہ کے تاریخی واقعات کے لئے ویسی ہی سمجھنی چاہئے جیسی کہ فریدوں کے مسنات کی برکتی اور عنایت خاندان کے بادشاہوں اور حکمرانوں کی تاریخ اور آس کے تعلقات کے لئے یورپ کے بعض مؤرخین اور مستشرقین نے تسلیم کی ہے۔ مسنات فریدوں کے میں ایک مکویات بہمنی سلطان کے نام کا بھی موجود ہے۔

آخر میں دارالطبع سرکار عالی کے لایب ناظم مولوی عبدالقویم صاحب ایچ۔ سی۔ اس کا شکریہ ادا کرنا لاری سمجھتا ہوں۔ جنہوں نے نہایت ضبط و تحمل سے اس کتاب کی طباعت کا انتظام فرمایا۔ کیونکہ بعض اوقات مصحح کے پاس سے زیر طبع اوراں کئی کئی مہینے تک وصول نہیں ہوتے۔

دولت آصفیہ کی معارف نواری اور مالی اعانت سے سلسلہ مخطوطات فارسیہ کی جو یہی کتاب طالبان علم کے لئے پس ہے۔ خدا اس مملکت اور اس کے علم دوست اور ذی جاہ سلطان کو ہمیشہ قائم رکھے۔ آمین۔

غلام یزدانی

باغ نارنج، خیرت آباد

حیدرآباد، دکن

تحریر ۱۲ - مئی سنہ ۱۹۴۸ ع

یہ کتاب سنہ ۱۲۷۴ھ میں قسطنطنیہ میں چھپ چکی ہے۔ پروفیسر ایچ، اے، گبنز (H.A. Gibbons) اور ہمبر برگسٹال (Hammer-purgstall) نے اپنی تالیقات میں مسنات فریدوں کے سے استفادہ کیا ہے۔ ملاحظہ ہونا تاریخ ادبیات ایران (انگریزی متن) مؤلفہ براؤن، جلد سوم، صفحات ۱۰۱-۱۰۰۔

نے حد اشتیاق ہے۔ آخر میں دعا بھی دی ہے اور بیان کیا ہے کہ کثرت اشغال اور عام لوگوں کے میل جول نے روحانی سرمایہ سے محروم کر دیا ہے، چاہتا ہوں کہ آپ کی توجہ سے مجھے باطنی استفراق اور محویت حاصل ہو جائے۔

۱۳۷ ۳۰۳-۰۷ (اوایل شوال، محمد آباد) کسی ایسے بادشاہ کے نام

ہے جسے آل رسول (قرۃ العین سلطان الانبیاء، فلذہ کبد پادشاہ اولیاء) ہونے کا فخر حاصل ہے بادشاہ کی تعریف و

توصیف کے بعد کسی بزرگ ہستی کی موت پر اظہار افسوس کیا ہے اور بادشاہ کو صبر اور طہانیت خاطر کی تلقین کی ہے۔

پھر لکھا ہے کہ میرے بعض متعلقین وطن کی محبت کی وجہ سے آپ کے سپہ (دارالسلطنت) میں ٹھہر گئے ہیں

اور ان کی جائداد (املاک خاصہ) جو سلا بعد نسل موروثی تھی اور جس کے حقوق کے متعلق سلطان مغفور نے

کوئی تعرض نہیں کیا تھا اب ضبط ہو گئی ہے۔ اسدھے اس کو اپنے کرم و فضل سے مجال فرمایا جائیگا۔ اور اس معتقد

(کمیسہ) کو فرامین اور احکام سے سرفراز فرمایا جائیگا۔

۱۳۸ ۳۰۷-۰۹ (او آخر ذی قعد، محمد آباد) یہ مکتوب غالباً گیلان

کے وزیر کو لکھا گیا ہے۔ تسلیات و تحیات، کے بعد درج ہے کہ جو مال حسن نجانی (باغی) اور فنیہ محمد گیلانی مرحوم

کے تصرف میں تھا اس پر قبضہ حاصل کرنے کے لئے سد حسن گیلانی اور شہاب الدین گیلانی کو وکیل بنا کر بھیجا جا رہا

ہے۔ آپ بندوبست فرما کر مال کو ان دونوں وکیلوں کے حوالہ کر دیں۔ اور اگر ان میں سے ایک فوت ہو جائے تو دوسرے

کو جو زندہ رہے ان لوگوں کے مواجہہ میں سونپ دیں جو ان وکیلوں کی ہمراہی میں روانہ کئے گئے ہیں۔ آخر

میں وزیر کو صحت اور درازی عمر کی دعا دی ہے۔

ف - ز

که خواندن متن آن هیچ اشکالی ندارد - مسافانه در اوراق این نسخه قدیم و پر بها از کاتب و تاریخ کتابت خبری نیست - اما از قراین معلوم که در قرن هفدهم در احاطه تحریر آورده شده -

(۲) نسخه قدیمه که در کتاب خانۀ دارالعلوم بومبائی (BUL) وجود

دارد بوسیله صدیقی الکتور پی - ایم - جوشی - ایم - ای ، پی - ایچ ڈی -

(Dr. P. M. Joshi, M.A., Ph.D.)

بدست بنده رسید - این نسخه نسبت بہام نسخه های دیگر که بدست بنده رسیده است، صحیح تر است - شرح این نسخه بی بها در فرست* استادی و محرمی خان بہادر استاد شیخ عبدالقادر سرفراز - ایم - ای ، آی - ای - ایس ، دام ظلہ یافتہ میشود -

(۳) نسخه (BH) که در کتابخانہ بہندارکر اورینٹل رسرچ انسٹیٹیوٹ پونا

(Bhandarkar Oriental Research Institute, Poona) بنمرہ ۱۸۵

مندرج شدہ و بوسیله همکارم و صدیقی الکتور داندیکر (Dr. R. N. Dandekar, M.A., Ph. D.) بدست بنده آمدہ ، ہم در خط نستعلیق نوشتہ شدہ است - اوراق این نسخه بی شیرازہ و پارہ شدہ است و بگاہم بعضی از آنها گم شدہ است - این نسخه تاریخ کتابت و نام کاتب ندارد -

(۴) نسخه کہ در کتابخانہ شخصی علامہ الکتور مولوی عبدالحق ،

مدظلہ ، معتمد انجمن ترقی اردو دہلی، (AH) میباشد، یکی از خوبترین درین نسخه های است کہ در دسترس بنده گراشته شد - اما ترتیب خطوط درین نسخه در بعضی جاها از ترتیب خطوط نسخه های نمبر (۱) و (۲) و (۳) و (۴) و (۵) مختلف است خیلی متشکرم کہ علامہ الکتور نسخه بی بہای خود شان را ببندہ تحویل دادند -

نسخہ ہذا مکمل است و قبل ازین مہری داشتہ اما این مہر ازین روت است -

(۵) نسخه قدیمہ کہ در کتابخانہ حبیب گنج علی گڑہ (HG) محفوظ

میبانند، بوسیله آقادی محترم استاد غلام یزدانی بہ اہریت گرفتم - از نواب حبیب الرحمن خان شروانی ، مدظلہ ، تشکر میکنم کہ بندہ را اجازہ دادند کہ در تصحیح متن ریاض الانشا از نسخه بی بہای ایشان نیز استفادہ کنم - این نسخه ہم در خط نستعلیق است در حروف جلی ، و عنوان ہر نامہ بہ روشنائی سرخ رقم شدہ است ، اما نہ تاریخ کتابت دارد نہ اسم کاتب بنظر نسخه قدیمی باشد -

* K. B. Prof. Shaikh 'Abdu'l-Qādir-i-Sarfāz (M.A., I.E.S. (Retd.)

ف - و

باسمه تعالی

مقدمه مصحح

حمد محمود منشی ازل را سزد که عالم انشاء را به ریاض گوانی ابقدر سرمبیز و شاداب داشته که هر ورق از آن باغبانان گلشن بلاغت و فصاحت را انگشت تحیر و تفکر در دندان کرده - و درود نامعدود بر روح پاک سرور انبیاء و حاتم رسل ، صل الله علیه و سلم ، باد که از مکاتبات و مراسلات نموده های برای پیروان خودشان برای تعقیب و تتبع گزاشته و علی اله واصحابه و ازواجه و ذریاته و اهل بینه اجمعین -

اما بعد چنین گوید اقل عباد شیخ چاند ابن حسین احمد نگری ثم ناگوری عنی الله عنہا ، که چون جناب آقای استاد غلام یزدانی ، دام ظلہ ، ناظم سابق آثار قدیمه قمرزاعلیٰ حضرت خسرو دکن ، خلد الله ملکه و سلطنته ، بنده را ببلده حیدرآباد ، عمرها الله تعالیٰ الی یوم المیعاد ، احضار نموده یک دانه نسخه کتاب مستطاب ریاض الانشاء از آثار خواجه جهان ، خواجه محمود گوان ، نورالله مرقله ، لطف فرمودند و خواستند که بده بتصحیح متن آن کتاب پردازد ، بنده بفرمان این چنین استاد والا مقام اطاعت نموده و فرمائش آنجناب را موجب افتخار و مباهات شمردم و بمطالعہ و مقایسه نسخه های مختلف این کتاب ، که در کتاب خانه های هند یافت می شود ، پرداختم - الحمد لله و الحمد له که بعد از محنت سه ساله ، نسخه متن مصححه این کتاب را پیش آقای نام برده تقدیم نمودم - مفتخرم که ایشان این مساعی را به نکه تحسین و تشویق تقدیر نمودند - و بنده جسارت میکنم و این مساعی کم بها را بحضور قارئین کرام تقدیم میکنم -

بعض از احوال نویسنده این کتاب در مقدمه ، بزبان انگلیسی ، شرح داده شده است ، و ایجا نکرار آن لازم نیست - اما مؤلف هستم که شرح مختصر در اطراف نسخه های خطی که برای تصحیح متن این کتاب بکار برده شد ، بدهم -

(۱) نسخه قدیمه که از آقای محترم استاد غلام یزدانی (GY) در یافت نمودم ، بخط نستعلیق مرقوم است - حالا این نسخه را بطوری درست کرده اند

بسم الله الرحمن الرحيم

یا من توحد ببدایع الابداع و الانشاء و نفرد باجراء قلم الاخراج علی وفق علمه کیف بشاء، و یا من وضع فی اجواف اصداق الکلم فراند المعانی و فوائد الحکم، کما یرفع¹ علی لمعات جاله و سطوات جلاله نقاب سحاب العالم، و یا من ابداع من مصباح المعنی² فی مسکوه الحرف نارا علی علم، کما اطلع انوار افکار³ عوالم الوجود من مطلع صورت آدم، صل علی ادله مسالك السعادة و اجله مهالك، غایه الابداء⁴ و الاعداء، و خصص من سنهم دلیلا الهادی من کمره⁵ الظلماء الی ضحوة الوحدة و الصفاء، محمد المصطفی المجنبی و علی اهله فک العباء⁶ المسرفین تتبجان⁷، الالمودة فی الفربی، و صنادید مساند الصحة علی ارائک العهود⁸ الذین سباهم فی وجوههم من ابر السجود، و سلم سلما کسرا کثیرا - جواهر زواهر مقال، که واسطه سلك بعضی حال و خلاصه فلاده عظیم و اجلال آید و دست قدرت مناظره فکر بر و دوس نوعروسان مصصه خال و گردن و گوس ماه رخا تنق سرا رده نال بان آراید، فراحور سباس و سالیس حضرت آفرید گاریست که گلبرگ لسان بسان⁹ بنی نوع انسان در نسیجه دهان به نسیم ذکر احسان او منفتح است و گلتنن صدور و جمن جان اهل سهود و حضور نانوار و ازهار سکرش منتشر - ست :-

هرزبانی⁹ که نه ذکر نو کند گوبا نیست

و آن دلی را که تو مسهود نه بیبا نیست

فادری که شمس خور و لوحه قمر و وفوف و آیات نوابت و سبارت بر اورای

اطبافی ساوات از مزینات¹⁰ مصحف فدرب اوس - بیت :-

از مصحف کمال نورلوح لا جور

یک وف آینی¹¹ ست باب زر آفتاب

کرمی که گوهر وجود هر موجود از دیم اب جودش قطره نم است، و از سف عرش

نا سطح فرش در پیشگاه ناب آفتاب کرمسنی از دره کم -

1. BUL and ASB give یرفع 2. AH gives المعانی 3. AH, ASB and BUL omit 4. AH and GY give عانت الابداع while ASB. gives عایت الابداء 5. GY, BH, HG and ASB give الكفة 6. ASB has آله فلك السواد 7. BH omits 8. The same in ASB, but GY, BUL, BH, AH and HG omit 9. BUL has مردمانی 10. ASB gives جرنیات 11. GY, BUL, HG and AH give وقف و آیتی

ف - ح

(۶) نسخه (ASB) که در کتابخانه اشیاتک سوسائتی بنگاله موجود است (Royal Asiatic Society of Bengal) نامکمل است و بسیاری از نامه‌های که در نسخه‌های دیگر یافته میشود، درین مجموعه وجود ندارد - این نسخه نیز در خط نستعلیق نازک و ریز مرقوم است - المستشرق ایوانو (W. Ivanow) که فهرست نسخه‌های اشیانک سوسائتی مرتب کرده، حدس میزند که کتابت این نسخه در قرن نوزدهم پایان رسیده باشد، و الله اعلم - ممنونم که کارمندان این انجمن نامبرده نسخه ایشان ببنده مستعار دارند -

قبل از این که سخن پایان برسانم خود را موظف میدانم که بخدمت آقایان شمس العلماء الدكتور عمر بن محمد داؤد پوته، و الدكتور تارا پور والا، الدكتور ایس - ایم کتری و الدكتور مرحوم محمد بذل الرحمن و استادی و محترمی خان بهادر پروفیسر شیخ عبدالقادر سرفراز و استاد محترم الدكتور غلام یزدانی و صدیقی آقائی محمد عبدالقیوم، هدیه امتنان و تشکر تقدیم کنم - نیز از کارمندان و کارفرمایان مجلس مخطوطات فارسیه، حیدرآباد، تشکر میکنم که مساعی بنده را بچشم قبول پذیرفته مسئولیت و زحمت نسر این کتاب را بعهدہ گرفتند - اشتباهاتی که در متن این کتاب یافت میشود در اثر کم مایگی و ناپختگی مصحح میباشد و امیدوارم که قارئین محترم از راه لطف تام این عذر خام بنده را خواهند پذیرفت - و السلام -

کوئٹہ، بلوچستان ۶ - جون سنہ ۱۹۴۷ مسیحی

شیخ چاند این حسین عفی عنہ

و رواج صلوات شایفه ، که شمه از شہام نکہتہنس لخلخہ مشام فدسبان
ملانک و مادہ انشراح ارواح سکان سبع ارائک باشد ، و فواج درود و نسلج
لابہ ، کہ طبیب محاسن صفات فائقہ اش از ساحت قبض سہاب ناسوت نا عرصہ
بمنتع المساحت ملکوت معطر دارد ، چنانکہ ما عاجزان خاک سرشت کنہ سیا
بر و فی امر "صلوا علیہ و سلموا سلیمان" بموقف عرض میرسانیم بر طبق مبعاد¹
"ان الله وبلائکته بصلون علی النبی" بہار افطار امطار ، و تعداد امواج بخار ،
بر روضہ رصہ و حطرہ حطرہ سند اولیا و سب انبیا - بیت :-

محمد کاصل ہسی شد وجودس
جہاں گردی ز شادروان جودش

و بر آل و عرب طاہرہ او ، کہ مظہر سبع² نعم ظاہرہ و باطنہ اند ، و
بمضای فحواہ " کتاب اللہ و عمرتی " بر نغ نکیریم و بعلیم صاحب دہیم افتران
کلام فدم و در نظم سلک صلواہ و نسلہ کہ اللہ صل علی محمد و علی آل محمد
صمم دکر حضرت رسول کریم . و بر اصحاب ہدایت فاب ، کہ در مصاف محامد
اوصاف موصوفند بصف " اشداء علی الکفار رجاء سہم " و در محافل فضایل مسعون
بنعت اصحابی کالحوم نانہم ابدیتہ اہدیتہ . متواتر واصل و نازل دار و نظر عفو و
رحمت بر عاصیان است آنحضرت گار - رہی رسول مسعون القیب لازم الرحمت کہ از
طلوع مہر داس بر افی اعیان و سعت اسداد زمان و مسحت پیس طاق کون و مکان
سمت ایجاد و صف احداث و دیکوین ناف - بیت :-

کف کدل سب دواب دواب کون
ورنہ سوادہستی کونین از کجا است

و از برور منجوق دین ہدایت فرسینسانی شتعار کفر و ضلال منسوح شد ، و از
سمول احکام فویم و شوع طریق سرع مسقیمین آنا رسبل رسل سابقہ مدروس و
منسوخ ، و دروازہ اتباع نبوت دیگری بفقل امتناع مسدود گسب - و سایہ جتر
آسان ماس³ "کنتم خیر امہ اخرج للناس" از سان تمام امم بر معاری این است
کرامت نوام مخصوص و محدود آمد - شعر :-

لہ داعی اللہ داعنا نطاعته
باکرم الرسل کنا اکرم الامم

و حون بر طبق حکم خالق بشر و منسور دیوان فضا و قدر انوار ظہور خورشید

1. The same in BUL, BH, AH and ASB but GY and HG give میاد
2. The same in BUL, AH, BH and HG but ASB gives شیوع while
3. The same in GY, BUL, BH and AH but ASB gives عام
سبوق

و باد و آتش آه و گداز است ، شربت سفای لفا کرامت فرمای ، و ماسوخنگان
بادیه نمنای عشق و بستگان اودنه سودای شوق و پس ماندگان فوافل شوارع
ذوق را به سر حسمه زلال وصال خویشی راه نمای ، و زنگ نعلبات فانه ار صفحه
آئینه سینه بمصفل جدبات^۱ عنایت دبرسه بزداى - بست -

افقال عم اندود ز ابواب سعادات
کس جز بمفاسح عایاب^۲ نونکنسود

و ساحب فصرجان را مجاروب^۳ "لا" از غبار عور اغبار بردار، و از بسنگه ناره دل،
که نظرگه نادساره وحدست، هجوم نظارگان کثرت را نه دور باش^۴ "الا" دور ساز -

بیب :- یارب بحق کعبه که سنگ سار راه^۵
در زمزم عدم فکن ار فله ده ما

و جیسم همت جان را بپور معرفت حیاں زوس آردان که در بحالی حروف
کثرت جر نور الف وحدت هیچ^۶ در نباید ، و نسس اسعه حورسد نمهورت دراز
نمودار^۷ عالم مطلقاً عدم نماید - شعر :-

أنت أم أنا هذا العین و العین
حانسی حاسای من اباب انیس
بینی و سنک انی سازعی
فارفع بفضلت اننا من المن
نظم :- بغیر بود نودر جیسم کس وجودی نسس
ز هر چه هست بغیر بوجز نمودی نسس

و دیده سربرت فواد را نکحل سداد و ارساد بطوری منور دار که حهره
نخدرات آتاب قدس در مرانی مجلوه آفای و انیس ناحس صور^۸ جلوه لر آند ، و
استات معنات وجود تقاب خودد اصل مقصود نه سود ، و حجت فوای مدرکه و
محرکه مانع ادراک رخساره شهود نگردد - بست :-

گر بی تقاب دنده دلی 7 دند روی دوست
کافر دلست گر نظرس جر نسوی اوسب

1. The same in *GY*, *BH*, *AH* and *HG*, but *BUL* and *ASB* give جدنه
2. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* give هدایات
3. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *ASB* and *BH* give حرص
4. *ASB* gives درو هیچ 5. *AH* gives درازت حله سودار 6. The same in *BH*,
but *GY*, *BUL*, *ASB*, *AH* and *HG* give صورت 7. The same in *GY*, *BUL*,
and *HG* but *AH*, *BH* and *ASB* give دل Furthermore *BH* gives another
variant reading of the first hemistich thus: - گر بی تقاب دیده در آید روی دوست

و بهرام ، که ضرغام آجام انفاسست ، چون نشات سحاب دمای خصمهای آنجناب را بر خاک حواری می ریخت و بدست لسان و نوح اجساد حساد شرعش نغزال درع بیدریغ می بخت . هر آنسه سالار ساه کواکت آمد و مسحت مساحت ندویرتن بر نداویر بواب افلاک غالب - بب :-

سسه مناسبت بهرام در بند کس محکم

زان از ممل سمس ندویر اوس اعظم

و برحسب سعد سرست حون و نایق حم هدایت خلایق نام آن محمود مقام بینونت ، و در بایه "سسم از سبر خرخ برن حطه خم" نبوت و دین ده" ولیکی رسول الله و خاتم النبیین " نکوس هوش اهل تقلید و یقین می خواند ، لاجرم در محکمه دارالفضای بیه نامضای حکم فضا مسرف کسب - بب :-

لر مسری حوی ر هوای بوکم لند

کبازه مرعرار فب حوسه رسه دان⁴

و لئوان حون خودرا در عنقه ناب عمدوی بواب می بنداست و بر درکه رغب اساس لوارم بندگی الهی می داشت تا در وسایل و درایع باند⁵ حاهس بخت سابع رسبد -

بب :- بر در قصر جلالس چون رحل سد برده دار

سبعه⁶ سیاره را شد زیر دست او مدار

و سایه جسم پاکش . نه رسک روان روسان افلاکسب ، ازان بر سطح کره خاک به افاد تا بر دیده اونی الانصار طاهر و واضح تردد که جسم روح ماترس مبرا از نوارم و عواسی مر نشات و عناصر است ، و اذبال ضلال دولت مسائل از عروض کرد امتثال و عمار زوال بی و طاهر ، و حکمت اقامت حیرت سجات بر فرو عرس سالی انجات آنست که بر ثروندان سلاسل سعاع بصر . نه و مانند آن فافله فکر و نظریه ، مانند طوع مهر از افق سپهر روس تردد نه دست صرف کرامت و معجزاتس بر حسب وجود نشات جو⁷ محدود است ، و لمر حدیث و ادعان آن عالی سان

1. The same in *GY, BUL, BH, ASB* and *HG* but *AI* gives *دستان*

2. The same in *GY, BUL, AI, ASB* and *HG* but *BH* gives *ماده*

3. The same in *GY, BUL* but *AI* and *ASB* give *خاتم* while *BH* gives *حام*

4. The same in *GY, BUL, ASB* and *HG* but *AI* and *BH* read *ناد*

5. The same in *GY, BUL, BH, ASB* and *HG* but *AI* reads *پای*

6. The same in *GY, BH, ASB* and *HG* but *BUL* and *AI* read *مشه*

Logically the latter reading should be considered as more sound in view of the fact that the term *سعد سیاره* also includes *رحل* so that without *ت* the number would be 7. The same in *GY, BUL, BH, AI* and *HG* but *ASB* omits *جو*

اثرش در زمان دور قمر بود، ماه وهاج از این نسبت منافی نناج¹ کلاه فرحت و ابهاج بر فمه قبه مسا انداخت، و سر نواز و خضوع بر زمین عجز موضوع ساخت نادر سلک ممالک محسوب گردد و در زمره باسداران شب بطلیعه لشکر دیس منسوب - بنا برین گوش ماه را بسرانگشت اشارت منشی ساخته به هلال موسوم آمد - و گاه داغ کف از روی فخر و شرف بر رخساره اش مرسوم آمده، نامش بدر شد و مستحق موهب سرهنگی حشم شب و سساهل² ایالت ملک زنگی سلب گشت

بیت :- گریست رای مه که شود نعل مر کبش
ناج سرخود از چه کند هدوی شبس

و خون نیر دیر در دیوان فلت مسدیر سیوه تملی و امراج داس و در سعادت و غوست ناسعد و نخس اردواح، بسبب این نفاق معدب باس احمر او آمد -

بیت :- چون دو رنگی سیوه تیراست بر ووی نفاق
لاجزم در دور چرخ آمد نصیبس احترای

و رهزه راهره نه در برمه دننا دوایر فلت بر حلالل³ میسوازد و بهر اهل صوح و عنوی از فوس افی جیک می سارد وده در خانه نرازو بنسته مرائس بهر سو سردر می آرد و زبان خویش کم و بیس بیرون مکسد، در سر بارار فلت دواز بر نور آبیای حرح سوار داسد⁴ - بیت لمونفد :-

جوں مطربی و ریو بود رهزه را شعار
آری بحکم سرعت سود نور را سوار

و خون خورسد جهان افروز حسب مساومه⁵ شکان زاویه عالم برورش مناس است و روز سگردد⁶ و ماه را نه حادمه مهده عهد سیادت آنحضرت است و رخساره لیل سعادتس محی نه وسنه است ولادت او ناقصت ثناء و نور انگشت تهای جمهور دهور مسباح، از این است بر سریر خارج المراد فلت سسسه از مصنی ندویر محفوظ و مصنون است، و رفعت ریس از مقتصد رجعت محروس و مامون آمد -

بیت :- هر که در سایه جاه تو بود خون خورسد
در⁷ رخس کسی نتواند که کند بیر بلاه

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* has نناج
2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives متاعل
3. *ASB* gives حلالل 4. *BH* gives دشت
5. The same in *GY*, *AH*, *ASB*, *BH* and *HG* but *BUL* gives مناده
6. The same in *AH* and *HG* but *GY*, *BH*, *ASB* and *BUL* give میگرد
7. The same in *BUL*, *AH*, *BH* and *ASB* but *GY* and *HG* give بر

لاجرم^۱ بر وفق نوبت ربانی ، در صغر سن و حدائق جوانی چندان شغف و الساع
باستماع صریر یراع و سناهدة حسن چهره معانی داشت که گردن جامه جان از
بطوئ تعلق اغانی و غوانی^۲ عاطل بود ، و در ریعان نیاب چندان اسناس بمطالعه
خط و خال کتاب و نوک اهداب اقلام مشکین نقاب داست که نفوس مزحرف هوا
وهوس و مثل صورت و صحبت هرکس و الفاف ساع احادبت مدلس خیال باطل
مینمود - شعر :-^۳

مدامی مدادی و الکؤس محابری
ندامای اقلامی و فاکهتی شعری
و مسمعی و رقاء ضنت بحسنها
فاسدلت الاسار من ورق خضر

و همگی جان و دل با کتساب جلال فضایل مایل^۴ بود ، و باغبان روان در چمن
فواد باجنتای با کوره فضل و سداد مستعل و آنس طلب بری و کمال در کانون دل
منسعل ، و فوافل محبت صحبت افاضل در صدر دل ، که منظره چهارطاق آب و گل
است ، نازل - شعر :-^۵

اصحب اخاکرم محظی بصحبیه
فالطبع مکتسب من کل مصحوب
والریح آخدة ما نمر به^۶
ننما من التین أو طیبیا من الطیب

و چون در عالم صور و مواد چهره احوال والد و اجداد بخط و خال وزارت سلاطین
عالی نژاد موسوم بود و پیشم رضای اهل بصارت بعضی از ادوات و رار^۷ اسحقاق
قربت ناجداران سرر امارت بر جبهه فابلیب این حقیر مرفوم و مرسوم مینمود ،
و حال آنکه دوش هوتس این صعیف از احمال اقال^۸ وزارت مجسب بود ، و سبب
همین معنی از وطن مالوف و مسکن مسغوف مغترب - شعر :-

تالی البرق نجدیا فقلت له
یا ایها البرق انی عنک مسغول

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ABS*, and *HG* but *BH* omits لاجر
2. *ASB* omits وغوانی 3. *ASB* omits the following verses, although
there is a blank space left in the *MS*. for these verses.
4. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, and *HG* but *GY* and *ASB* omit مایل
5. *ASB* omits these verses, but blank space is left for these in the *MS*.
6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives «و الریح آخدة ما نمر به»
7. The same in *GY* and *HG* but *ASB* gives دولت و امارت , while *BUL*,
BH and *AH* read ادوات وزارت و امارت 8. The same in *GY*, *BUL*, *AH*
ASB and *HG* but *BH* adds وزر after اقال

بر میان جان علوبات و سفلیات معقود ، و وجود آن ذات کامل صفات از اجاد
تمام کائنات مطلوب و مقصود و اقدام احکام دولت خامش بر رباب واردان اقلیم
وجود -

بیت :- طیب لطفش ارمی گشت مایل
نوانسی بیکدم کرد¹ زایل
زکام از صبح ، و از خورشید صفرا
دوار از جریخ و از سب رنگ² سودا
ز مه دق و سبل از چشم کوکب
زدریا رعسه وز باد صبا نب

ونکته حجر بر طرف بن بستن ، و دندان در فشان برین سنگ کستن آنست که
در کارخانه اراد اری بجرارت نارحمت لم یزلی حاتم و خودس از نند کان رسالت
و نبوت مصوعس ، و جواهر زواهر کان عرفان درسیه پاکش موضوع -

رباعی لمولفه :- چو خاتم بود جمع انبیا را
ازان بر سینه بستی سنگ خارا
چو بودس زیر خاتم هر دو عالم
ردندس سنگ بر دندان چو خاتم

و متحقق و بنین که عقل کفص آن انگسترین است و نفس نگنش نص ، و ما
أرسلناک الا رحمه للعالمین -

بیت :- ای خاتم کمال ترا عقل کل نگیں
وز سدره نا جاب نوصد سدره نا زمین³

ألنهم صل علی محمد و علی آل محمد نعدد مخزونات غلک و مکونات حکمک⁴ و
مصدورات امرک و مقدورات مدرک صلوه بلیق بافاحه قدسک و اسفاضه انسک -
اما بعد -

چین گوید فقیر جانی محمود بن شیخ محمد الکیلانی نورالله قلبه بجناب العجل⁵
و جعل صوره ماله منسوده فی مرآه النال ، که چون کوکب حسن تقدیر ازلی
از افق ولاد این فقیر طالع بود و سهم السعادت عنایت لم یزلی در درجه طالع واقع ،

1. The same in GY, BUL, BH, AH and HG but ASB reads گشت

2. The same in GY, BUL, BH, ASB and HG but AH gives کرد

3. The same in GY, BUL, BH, AH and HG but ASB gives.

و سدره جاب نوصد سدره نا زمین

4. The same in GY, BUL, AH and HG but BH gives حدت while ASB
reads حدت 5. The same in GY, BUL, BH, ASB and HG
but AH gives اکمال

رادت خالی دهور منوط - مثنوی :-

دست نی نا دست جیبانی بدفع
نطق نی نا دم زنی از ضر و نفع
ضر و نفع ما همه از حی بود
حکم حق بر فرو ما مطلق بود

لاجرم زمام رضا یکف فدر و فضا داد و سرسلیم بر خط اتباع حکم مامضی نهاد تا حسب نفدر و عدم اصابت ببر ندبیر وزر وزارت بر کواهل ظواهر خاطر افناد، وقوت عافله در دفع این واقعۀ هائله و حادثه سنکله مدهوش و حابر ماند و دانس که بر مقضای "عرفت الله بنقض العزائم"، سهام عزایم ضایر بر اهداف مطالب غیر صایب اس، و سلب مفهوم اخبار از ذات محکوم علیه خاطر واجب - رباعی :-

ان هسنی بو هستی هست دگر اس
وین مسنی بو مسی مست دگر اس
رو سر بگریبان نفکر در کس
کبن دس بو آسین^۱ دست دگر اس

با بر موجب "الضرورات ببح المخطورات"، طی طوابر مافی الضمیر بدست فکر و قطع عفتان و فایع^۲ دیوان بیای صبر لازم کس - بیت :-

من جهد همی کم، فضا بگوید
پیرون ز کفایت بو کار دگر اس

و ناوجود و فور اشغال و امور و وجوب مخاطبه و مجاوبه بر حسب رضای جمهور و تلاطم امواج افکار مسجه المرام در انضباط امور و نعور اسلام و نسخیر مدن و ولایات عبده اصنام و نفاقم مواساه صد و ند و تراکم مدارات ملوک^۳ همد، گه گه^۴ جهت اسحان طبع کسلان بمراسله و مکاتبه محادیم و یاران افدام می نمود، و فراضه از کان معانی بسورت آس طبع در دار الصرب ضمیر مسبوك می ساخت و صفحه بیان آترا به اسم سرف سلطین و اخوان مسكوك می داست و در نظر صرافان نازار دانس سره مینمود، و بر محک خاطر اهل^۵ فضل و بنس ارسمت ما بی بهره نبود، و در هر طرف که وارد می سدکواکب مناب و محامد از مطالع السنه افاضل و اماجد ظاهر میگس - اما چون از فراج خاطر فابر بود مسحق آن نمی دند که

1. The same in *BUL* but *GY*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* omit

2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *BH* and *HG* but *ASB* gives

3. *AH* gives ملك 4. *ASB* gives only one 5. *ASB* omits

چه ، بصر^۱ بصیرت بر زخارف صورت وزارت افگندن ولجج بچار معارف^۲ بقینی و
براری و بوادی مسالك معنوی بقدم همت نه بمودن از ماء معین و جمال حور عین
بلمعه سراب و صورت حباب فناعث نمودنست - نظم :^۳

۱ - منت چرا بریم عطای زمانه را

همت چرا کنیم به هرکار مختصر^۴

۲ - دریا و کوه را بگذارم و بگذریم

سبمغ وار زبر بر آرم بجز و بر^۵

۳ - با بامراد بر سر همت^۶ نهیم بای

با مرد وار در سر همت کنیم سر

و چون از بدو زمان الی هذا الآن دست همت متشبت بمفراك نهسواران مصاف
عسوی است^۷ که بجوگان شیوی و بازوی ذوفی گوی جمعیت خاطر از میدان نرفه
باطن و طاهر روده ، هیچ التفات به کره غبرا و صولجان فلك اعلی ندارند ، بنابراین
چه عجب که اریمن نظر اکسیر انرا ایسان شهباز همت این درویش نظر محبت
جانی بسیمن عالم هیولانی نه افگند ، و پروبال التفات در فضای جهات جهات فای
نه گسترد ، و عین اعتبار بر مرغزار نمودار نعینات هالکه نه افگند ، و از سموم
حیات لدات فانکه^۸ بالذات پیر هرد - بب : -

هردل که یاف^۹ رونق بازار حسن دوست

دوکان هر دو کون بحسب مس حفر شد

فرخنده طایری که ز خنگ جهان برسد

وانکه بدام عشق دل او اسبرسد

نا از سرونس عالم غیب ، که رخسار بمالنتس مبرا از غبار رب است ، بسمع جان
رسید که بر مضمی مغزای " فل کل من عند الله " ، خطوط جباه^{۱۰} اهل انبناه بنمات عجز
تقویض منقوط است ، و أعتنه اخبار جمهور و حل و ربط و قبض و بسط امور بدست

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* omits سر

2. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* has معرفت

3. This *Qit'a* is omitted in *BUL*. 4. *AH* puts this hemistich first

5. The same in *GY*, *AH*, *ASB*, and *HG* but *BH* gives خشک و بر

6. *BH* gives یا بامراد بر سر گردون هم پای

7. *ASB* omits است 8. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, and *ASB* but

GY and *HG* give قاتله 9. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but

ASB gives حیات دید 10. *ASB* gives حیات

طریق این فقیر، که سبح تار بحار فیض الهی است و سیاح دیار کرم نامتناهی -

لمؤلفه :- چون حباض خاطر هست از سحاب فیض پر
از زلال طبع هر کس حاجت فواره نیست
جوهر عین الهی فکر مرا در درج دهر
جز زکان خاطر از طبع کس زناره نیست

و از مبصران چارسوی بازار کن فکان و جوهریان دکان کوی کون و مکان مامول
و مسئول است که بحسب وسع و امکان نقاب چهره محدره عفو و اغماض گسمرده
چهره محدره فکرت این نانوان را^۱ بناخن انگشت اعراض مجروح نسازند^۲ و نظر
نامل و تفکر و بصر رضا و ندبر بر وجوه نوجه آن اندازند - بت :-

کز بن طریق نیابد کمال شان نقصان
ولی نقب شرف روزگار من باسد

و بیس ارباب بصرت و صدر نشنان مجالس حسن سیرت بمنع و متین است که
عین عدل و انصاف ناظر اصناف محاسن اوصاف است و جسم عیب جوان عذرای
فصاحت مظهر آثار ساجت و فباح است و نانی حسن صباح - عربیه :-

فعلن الرضا عن کل عیب ککله
ولکن عین السخط نبدی المساوبا

بالفارسیه :- چشم حسود نوکه برکنده باد
عیب نماید هنرش در نظر
ور هنری داری و هفداد عیب
دوست نه بیند بجز آن یک هنر

و اگر در آئینه خاطر وفاد و ضمیر نقاد شان صورت خطا و سهو بناید، بانامل
حسن سنابل، که بمنقضی عفو است، موسوم بسمت محو گردانند که "لکل جواد کبوه
ولکل صارم نبوه ولکل عالم هفوه" - و در بعضی از مکاتب این کتاب، که قبل ازین
در وقت کتاب^۳ لباس^۴ خطاب و جواپس موصوف بصفت اطالت و اسهاب نبود،
در حین تالیف خیام عبارسی مزین به بساط بسط و مسید^۵ باطناب اطناب ساخت -

1. *ASB* has تواره 2. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*,
AH and *ASB* omit "چهره محدره" 3. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB*
and *HG* but *GY* omits که قبل ازین در وقت کتابت
4. *GY* reads شات instead of لباس 5. The same in *GY*, *BUL*,
AH and *HG* but *BII* adds مسود after مشید while *ASB* gives شد only.

بر سیل نالیف نب اوراق دفاتر گردد - لمؤلفه :-

من در صف فرسان فصاحت چه کنم
تا تیغ زبان کشیدن آید هوسم

ناجمی از دوستان، که هر یک از ایشان صدر محافل افاضل بودند و مهر سهر علوم و فضایل، بوجوب جمع و تالیف آن اجتماع نمودند و نجوم الزام و ابرام از افق اجتهاد و اهتمام دایمۃ الشعاع فرمودند، بنابراین مکتوبی چند که مسوده آن از عروض حوادث مجده زمان محفوظ مانده بود و مظنه آن می شد که بعین رضای اهل دانش ملحوظ گردد، در سلك تالیف انتظام داده و آنرا کتاب ریاض الانشاء نام نهاده؛ اگرچه در مقابله کلام بلغای معالی مراتب تقابل سیف فاضب و مخراو لایع است، اما ابکار معانی جمیله اش در حل و حلل عبارات جزیله از نتایج خاطر ابن فقیر است، و لالی تراکیب و زواهر اسالیبسن از سبابب ضمیر این حقیر - شعر :-

من بسی اجزای برج و هفت طبق¹ آسمان
میخورم سوگند و دایم موجب کفاره نیست
کین بنات خاطر م را در نجلی گاه عرض
جزز بنج انگشت من بر فرف یک سرخاره نیست

چه بعراس افکار حسن و وشاح افصاح افاضل زمن فلم تصنیف و طومار نالیف بدست گرفتن و بلباس عبارت کسان میان افاضل و اکابر زمان دعوی قوت انشاء و اختراع کردن عین ننگ و عار و محض شین و سنار است - شعر :-

روز عروسی شود نمانه حکایت کند
آنکه به موی دروغ زلف نهد بر عدار
هیچ کسی را بدو باز نخوانند، اگر
دایه بجان پرورد طفل کسان در کنار

و باوجود آنکه بحر کرم وجود حضرت واجب الوجود از لالی فیض مملو است و افاضت دم کرمش بر مفارق تمام اسم امری مرجو، دبدۃ طمع بر فراند فلایده خواطر اذکیا داشتن، و صورت عروس شهرت و ناموس خود را بان آراستن، شیوه کسی است که گنجینه مخترعات مردم را قبله ساخته بمال مقروض مسعار میان متمولان رسته بازار افتکار دستار افتخار و اسنکبار بر فرف عجب و پندار نهد و چهره دعوی ابداع و انشاء را بدست مشاطه طباع کسان موسح و موشی سازد، نه²

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BH* gives *تبع*, while *BUL* and *ASB* read *سج*
2. *ASB* give *وهر*

فسحت ساحت سنه بجاروب "لا" از غبار تعلق اغمار برداخته و جتر فواد بر سر ربحان
سایبان پادشاه خمال آن صاحب کمال ساخته ، بیت :-

تخت روان و تاج دل بی جم عسقی هج نسبت
بی خط داغ عاسی باد سواد بی تلف

و نخم اسد وصال در سزارع نال بدست خسوع کاسه و از نسوع غرام و ولوع
بماه دسوع ربان و شاداب داشه ، و بوسله اس بصاعت و ذریعه ابن ضراعت از
حضرت سلطان بارگاه ارل و قاض رباض نوسان اسل مسؤل و ماسول است که
عمریب بی بعلل و نسوب و تمهل و نوبف اشعه لمعات بارقه وصال آن قطب فلک
کمال و مرکز دایره مظاهر¹ جهال ، خورسید آسمان دقایی نحقی ، جمسید جهان
جهاب بدقی ، عادی خلیلان اودنه طلب ، ساقی غلیلان نادنه عشق رب ،
سردقتر صوفان صوبعه حاک ، نور بجنس مجاوران فیه افلاک ، نفاذ حقایق رموز و
اسرار ، کساف غوامص دقایی عبارات² الذی لم تتخلص بعموب القلوب عن عاوه
الاحتران والکروب الا برواح نوسف وصاله ، ولانسفی ابوب القواد من بله
الانثار الا سرنه ماء الحوه من وحه جهاله ، اللهم کما وقسه سعاده الجمع بین العلم
والعین ، وادنه فی اراله عاوه الرب من نصره سکان بفاع الکیف والاین ، ارفع
عناوه فلویا سور لقائه من الین مخدوما صدرا ، وفی السباء الارساد بدرا ، از افی
موص³ قدسی مسطور نظر حسی گردد ، مخلص معتقد ، که سبب ارتباط عاسق روان
بعمو و بدن و وبدعظام وطبات اعصاب⁴ برامون خمه دل و سرا برده⁵ سراسد وصال
آن صدر محافل قرب وانس و نوید فدوم⁶ آن سهباز فضای قدس است - عریبه :-

فلولا رجاء الوصل ما عسنت ساعه

ولولا خیال الطف ما اهجعت

بیت :- گر اسد وعده فردای وصلت نیسی

آه سبگیرم بر اندودی در مشرف بهی

من العلقی⁷ الی العسقی دعوات اجابت آبات و سلیمان مجاب بسات ، که⁸ از سواد

1. The same in BUL, BH, AH and ASB but GY and HG give مظهر

2. The same in BH, but GY, BUL, AH, ASB and HG give تاویلات

3. The same in BH and HG but BUL, AH and ASB give ارفاق فیض while GY merely gives رفیوض

4. The same in BH but GY, BUL, AH, HG and ASB give وتد اطبات اعصاب

5. The same in BH but GY, BUL, AH, ASB and HG give تش

6. The same in GY, BUL, AH and ASB but BH gives قدم

7. The same in BUL, BH, AH, ASB and HG but GY gives من العلق

8. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH adds

از نقطه خط معاوت و خلوصیت سویدای دل اهل یار هویدا باشد و

بیت :- در ذوق^۱ عقل هر سخنی کان بود بلیغ
چون زندگی خوش است اگر چه مطولست

تا جماعت مترسلان کیاست بضاعت را سبب ازدیاد مواد براغ گردد و موجب بصارت و مهارت در سلوک طرق صنعت - و چون سواد خطاب بر باض این کتاب مانند زلف مهر خان به سمت نر منسوب بود ، کواکب مکاتیب در سای نالیف بطرز ثواقب منشور مکتوب گشت تا نقاب تکلف نفدیم و تاخیر مکاتیب ، که از ملاحظه مرئیة مکتوب الیه ناشی است ، از چهره مخدیره کتاب مسلوب باشد ، و صورت جمع مکاتیب مطابق وضع^۲ ذثر اسالجب گردد - رجا و اتق است که بوسیله جمله عنایت حی جلیل میدان امتداد و اتساع عمر عریض و طویل آید ، تا بعضی از فوائد قواعد انشاء ، که آنرا زبان قلم بلغا افشا نکرده است ، مقدمه این رساله سازد تا سالکان بوادی طلب و جویندگان نقود علم و ادب را شروع مسالك ابداع و اختراع ، که فی الحفظة از مزالی اقدام اکثر طباعست ، بر سبیل حسن بصیرت باشند ، و در معرفت انضمام لفظ فحل و ابداع معنی بکر میسوفی دیوان درک و فکر و سرد فتر جریده اهل نظم و نثر گرداند - و در احیاط مسالك ارتباط درج افنباس یای فکر و خیال شان ملاقی خار عجز و یاس نه سود ، و به بنظم لآلی العاب و منافب در سلک رعایت ادای^۳ و اواسط و اعالی مراتب سالار فوافل فصحای کلام ، و دلیل ره روان کعبه مفضی مقام آیند - الله ولی التوفی و بیده از مه التحفیق -^۴ اللهم ارنی صورة الهامول فی مرآة الحصول و نظم فراید المسئول فی سلک الاجابه و القبول بالرسول و اولاد البنول -

(۱)

کتاب^۵ الی الشیخ الامام العالم العارف المحقق صدر الدین روایی

قدس الله روحه

فواد به نور المحبة ساطع
ولیس لنجم العقل فیه مطالع
فلا النار الا فی فوادى محلها
ولا السحب الا بالجفون نداع

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *IIG* but *BH* gives گوش
2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives سلم و نر
3. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BH*, *BUL* and *ASB* omit ادای
4. *ASB* has العتیق 5. The superscriptions of the letters contained in this work vary from manuscript to manuscript, although they usually name the addressee. This letter is II in *BH*, the first being the III in this edition.

فلولا زفیری¹ أغرقتنی ادمعی
ولولا دموعی أحرقتنی زفرقی

وگلشن حیات را بمباه امید ملاقات فیض تجلی مضاهات مخضر می دارد ، و فوز نوید سعادت قدوم آن سهباز هوای قرب فیوم را بفوق وثوق² رجا حاصل می داند -

لمؤلفه: — در امید وصل را دور حیات من صدف
ناوک سست شوق رادلنده طاق¹ و جان هدف

یقین وائق است و رجا صادق که بر مقتضای مغزای شوق فزای این بیت که
بت: — دل کسشنی نمی کند هیچ به سوی او مرا
ناکسشنی نمی شود سوی دلم ز سوی او

سواد دیده سکان ابن بلاد و دیار از آنار قدوم فبض نثار آن مصباح سنسکوة¹ ولولم
مسمسه نار، بانوار عرفان منور آید و جلال آن مجلای صور تحفیف در آئسه نوفین به
نظر ابن بی ادب و بصر بصیرت ابن سوخته هاویه طلب جلوه گر نماید - عربیه: —

أتلنی الهی مارجوب بحبهم
و بدل خطبانی بهم حسنانی

این صحیفه شوق مضمون بخامه مرگان جفون و مداد سویدای دل محزون در او ابل
شهر شعبان، که در جبهه اسهب نهاد و ادهم سنب نار بفره دری شعبان سهری
موسومست، مسطور و مرفوم گسب مبنی بر آنکه سراط و علل حضور باسرها مجمع
است و حجب کثرت از بیس بصر بصیرت بالکله مرفع - الحمد لله علی آلائه و
السكر علی مزید نعمائه - اما بر خاطر فیض مظاهر، که مصقل آئینه بواطن از زنگ
عیب و جام جهان نمای صور اسرار شهادت و غیب است، مخفی نیست که التهاب
درون طلاب بانسکاب سحاب خطاب و جواب انظفا نمی پذیرد و صنوف امراض
فاسده و الوف اعراض کاسده، که از لوازم نعبات کمرنست، بوسایل مطالعه رسایل
و مسایل انتفا نمی یابد - شعر: —

فکل حدیث ساع فی السن الوری
عن العین فی التحق للعین رادع
فسر الهوی عن فایله محجب
و کبف و ساع الحدیث توابع

بلکه از کثرت مطالعه کتب اصطلاحات، کواکب ذوق طالب در مغارب خمول

1 AH gives درقی 2. The same in BUL, BH, AH, ASB and HG but GY gives و فوق

مداد خامه آن ماء الحیوة قبول جاری باشد و از الناع شعاع بیاض نامه اش فروغ دروغ و سمعه و ربا در بس حجله خجالت سواری ، ابلاغ میدارد و یرلیغ نبلیغ آنرا طغرای مناسبر اوراد و مجلی نباشیر صبح نجح مراد میداند¹ - شعر :-

ای هدهد صبا به سبا میفرستم
 بنگر که از کجا بکجا میفرستم
 نال لشکر غمت نکند ملک دل خراب
 جان عزیز خود به نوا میفرسم²
 عربیه :- و لپی مذ ابقاه حسنک عنده
 نجابه منکم البکم تسارع

مدان عمر بسیار تنگ است و مرکب امل سخی لنگ و دست مقدرت از تماسک دامن مقصود شل و بای رجا از مسی مسالک تدارک منی³ در وحل - بیت :-

برسم که روز وصل نو نادیده ناگهان
 سر برزند ز مشرق عمرم شب اجل
 عربیه :- ایا کعبه الآمال وجهک حجتی
 و عمره نسکی انی فک والع
 بمزدلفات فی طریق غرامکم
 عوابق من دون اللقاء فواطع⁴

و سعله آنس لوع و غرام ، وانصاب سحاب دموع و انسجام ، محرو مدرکات حواس درونست ، و مغرف مردمک دنده در بحر عبون - عربیه :-

حالی و حزنی و عتفی کف اخفیه
 وانب فی وسط قلبی ساکن فیه
 مولای خذ بیدی مادام بی رمق
 وامن⁵ علی جسدی ان شئت محبه

اما نایره حرفت درون را نه سجم دموع نسکینی می دهد ، و سلان سرسنگ را به دس رجای القای آن خورسد لفا سدی می بندد - عربیه :-

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives می یدارد
 2. The same in *GY* and *HG* but these two lines are omitted altogether in *BUL*, *AH* and *ASB* while *BH* gives only the first two hemistiches. 3. The same in *GY*, *AH*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *BH* omits می 4. *AH* gives من دون اللقا و فواطع 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *ASB* read واحسن while *HG* gives واحسن

اگر آفتاب النفات بر ذرات وجود طالبان این دیار تابان دارند ، و غیاهب این
بلاد را بانوار شرف قدوم محسود روشنان مشارق و مغارب گردانند ،

فلاغرو من المسک ان بفوح و من الکوکب ان بلوح - بیت :-

ای جهانی به تو روشن نو بنائید خدای

نفسی می زن و آفای منور می کن

چون محقق اسب که تخضر دل قابلان طالب بر ذمه فباضان^۱ کامل واجب است ،
زبانده برین مصدع اوقات با برکات و مضیع ساعات فیض نفحات نشده همواره مذاق
اوقات آن ولایت آیات از شرب شهود محظوظ باد و وجوه الناسات معمدان اخلاص
سپات بنظر قبول و رضا ملحوظ - بالنبی و آله الامجاد -

(۲)

کعب الی المولی الامام العارف المحقق مولینا عبدالرحمن جاسی

ادام الله تعالى بقائه

فنی کل عضوفی کل صبابه

الله و سوفی جاذب لزمامی

اصلی فاشدد و حین الوبذکره

و اطرب فی المحراب و هو امامی

طاران بیان شوق و غرام از بید دام خطوط و حبس فقص کلام و دانه نقاط و
علیق شاخسار افلام منعطف و منصور اند - بیت :-

کبودرخانه روحانان را

نقاط و حرف کی دام اسب و ارزن

و عبور^۲ ناربان بسوق و الباع بسفاین انادی سراع و دعام و شرع قرطاس و
براع و هبوب^۳ نسایم طسه انفاس و دلالت معلم فوب ابداع و اختراع بصفت
امساع منصف ، نارین دست تحریر از داس تفریر شوق ضمیر کوناه داشنه و نهال
امبد وصال بر سر جسمه سرنسک ، که مسمی ببالس ، کانشه ، و از حضرت و هاب بی منت
و منان بی ضنت بلسان عجز و آز و زبان رمز و نیاز خواهانست که نقد نضرع
و ابتهاج ، که در یونه بال منسبک است ، و لآلی متلالی دعا ، که در رشته جان
منسلک و به یواقیت مواقیت مظان اجابت مشتبک ، حلی و وشاح نوعروس قبول

1. GY has فیضان 2. BH resumes the text here. 3. The same in
BH but GY, BUL, AH, ASB and HG omit هبوب

غارب می گردد ، ولموع بارقه شوق و خسوع از نفاطر دیم دسوع خایب می شود -

عریبه :- حدبت الهوی سرو فی السرلم نزل

وما القبل للعشاق والقال نافع

فدع عنک دعوی القول فی النکته الهوی

فراخله الالفاظ فی السر ظالع

و انوار یفن حاصل است و ظلام شکوک و اوهام زابل که سلوک طریق مساهده

غضیق و طلوع مهر سپهر نوفی موقوف سرف خدمت و صحبت آن^۱ صاحب ربت است

که سانه نشین چهر قرت و صاحب لوای مصاف عساکر محبت بانند - عریبه :-

هم الذخر للملهوف والکنز للرجاء

و منهم ینال الصب ما هو طامع

هم القصد و المطلوب والسئول و المنی

و اسمهم للصب فی الحب ساقع

و درین زمان از تمام فطان بدع و اصقاع جهان ذات کامل صفات اس خورسد سب

بانوار این نعوب محلی و موسح اس و جمن زمن از نسیم معارف عوارف آن خلاصه

اکوان مروح - عریبه :-

لکل زمان واحد نضدی به

و هذا زمان انب لاسک^۲ واحد

سب :- گر بگویم و گرنه داند^۳ عفل

کن طراز قبای ربت کست

بیت القصیده کتاب و حاصل الجریده خطاب آنکه بسی از مسفضان قابل عارف

و مستعدان فضان مواد معارف درین ملک مجتمع اند و از افق حال و فلق بال انسان

کواکب ادب و مهر طلب ملتعم و به لسان فال و زبان حال ذاکر این مقال اند

که - عریبه :-

الاقل لسکان وادی^۴ الحمس

هنیثا لکم فی الجنان الخلود

افیضوا علنا من الاء فیضا

فنجن عطاس و اتم ورود

1. *BII* suddenly breaks off here as a number of folios are missing from it.

2. The same in *GY*, *AH*, *BUL* and *HG* but *ASB* gives ذلك 3. The same in *BUL*, *AH*, *ASB* but *GY* and *HG* give ستوید although the latter gives داد as a variant. 4. The same in *GY*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *AH* gives داد

نهاية آمالى لقاءك مرة

فيا ليت شعرى هل يساعدنى الدهر

بيت :- مراد ماز تماشای باغ عالم جست

بدست مردم چشم از رخ تو گل جیدن

اللهم اجب دعائى ولا تخيب رجائى انك على ذالك قدير و بالاجابة جدير -
برخاطر غیب مناظر ، که خلعت الفاظ فاخره بر قامت ابکار افکار فیض مظاهرش مطرز
بطراز ” ان من البان لسحرا ، اسن ، و بر رای بواطن آرای ،¹ که مجلای جمال حال و
آئینه معال ” آنست من جانب الطور نارا ، هو بداس که فائده نعلق فطراب ارواح
بمکن اصداف اسباح آنست که در فعر بحر وجود بوسیله جمله و ذریعه منعه محض
فیض وجود گوهری منور باحسن صور مصور گردد ، و بدست استادان بازار عرفان و
ادب به اجمل طریق و اکمل تمییح مجلی و منقب آمده ، قرطه گونس نادتناه
مهاک غیب و شهود آید ، ناممزل معهود و منهل موعود خوس و ورود نافه باسد -

رباعی :- چون قطره جان در صدف بن بوسه

در بحر وجود گوهری صورت بست

گوهر جو تمام نند صدف تانه سکست

بر طرف کله گوشه سلطان نه ننسب

و مانند صباحت مهر رخشان و ملاحظت چهره ماه رخان معلوم هس که² غایت غرب
و احزان حضرت یوسف کنعان در چاه مدلب و هوان و نهایت ابلای غدر و مکر
اخوان گرگ نشان آن بود که بسارت مسرت انار ففسی که ” وقال الملك ائونی
به اسخلمه لفسی ، در مجمع جان بسمع جان سنیده باران فیضان عفو و اغماض
” لا شرب علیکم البوم ، برسفارق ذنوب قوم سقاطر دارد و جسد حسد سواد
ایسان را از غبار حوادث بسربت باک گرداند -

در نامه سعادت خود دردمند عسق

بی داغ محنتی رفم دولتی نیافت

و غایت منفعت حضرت کلیم از احتمال آلام و اصطبار سبانی اغنام آن بود که بسنرف
گرامی ” انی اصطفیک علی الناس برسالاتی و بکلامی ، فابزگشنه ، نابعان دبن
و مطبعان احکام بقبن خود را شربت ماء معن ” انعمت علیکم و انی فضلکم

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BII*, *AII* and *ASB* omit بواطن آرای

2. The same in *BII* but *GY*, *BUL*, *AII*, *ASB* and *HG* omit the passage
which begins with عابت غربت احزان حضرت یوسف and ends with

بی داغ محنتی رفم دولتی نیافت

آمده قبل از طلوع^۱ شفق الاعذار من افق الاعمار، گلبن جمن حیات بانوار ازهار ملاقات فیض مساوات آن آفتاب فلک عرفان، گنجور کنوز رموز حقیقت انسان، صراف ایریز کان طریقت، غواص درر بحرین شریعت و حقیقت، شہسوار معارک و مصنف "من عرف نفسه فقد عرف" مطمح انظار و مظهر اسرار کرامت و شرف "فخلقت الخلق لاعرف" الذى ما انعقد مثله در فی صدف البحر الوجود، و ما اسخرج شبهه جوهر من معدن الاعمان النابتة فی اطباق عالم الشهود، و ما رصعت نبجان الافلاك الامن سفطات لطایف فوابده و ما الفلک الدوار الاسحابة من بخار بحار عوائده، فلا زالت القلوب مسنيرة من نيرة نثره^۲ و من شعری شعره، و مجامع المظاهر و صوامع الخواطر مسضئته من مصباح قلبه، الذى فی محراب صدره فلانا، در نظر مراد و بصر فواد منور و مزهر تماہد - معقد بجان مسنمند، کہ جمال کمال شوق و ولوعس بطلاى چہرہ زرد و لالی دسوع محلی است، و از معایب تکلف و مثالب نصلف حون چہرہ ماہ و خور مبرا و معرا، لایلا و نہارا و سرا و جہارا ضروب غیب و سلام، کہ از غرہ جیہہ صبح فاسس انوار صفای صباہت و ادام مہائل سعاع خورشید و سناکل الماع کوکب نوید حصول ابد لامع و طالع است، بدس خضوع و ضراع^۳ بر فواد مرغان اولی اجنحہ مثنی و ثلاث و رباع سہہ انحاف و اهدی سدارد . عربیہ :-

اھدی سلامی علی من لست اخقبہ
وان ذکرک سواہ کتب اعنہ
فیا رسولی تضرع فی السوال لہ
عساک تعطفہ نحوی و سنبہ

فواى محرکہ، کہ خدام زاویہ بن اند، ساحب صفہ آنرا از خاک^۴ و خاشاک ما و من برداخہ اند، و نفس ناطقہ، کہ نسخ بفعہ بدن است، بر مناظر حواس مدرکہ چشم انتظار جار ساخہ کہ جمال وصال صوری آن مجلای صور عالم حضورى بی حجال و حجاب^۵ لعل و عسی و قبل از غروب آفتاب روز عمر بمغرب فنا در آئبہ حیات دیدہ آمد، نا عنادل دل و جان بر ساخسار لسان سکر حضرت منان بہ ہزار دسان سرایند - عربیہ :-

1. The same in *BH* but *ASB*, *HG* and *GY* read وقيل طلوع, while *AH* and *BUL* give پشاز 2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives اسر نثر من شعری شعرہ مستفیرہ من 3. The same in *AH* but *GY*, *BUL* *ASB* and *HG* give رباع while *BH* gives رباع 4. The same in *GY*, *BH*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *AH* gives حار 5. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *ASB* but *AH* gives بی حجال حجاب while *HG* reads بی حجال حجاب.

درهٔ خلاص بر تاج اخلاص خواهد دید - بت :-

آفانیست قبول نظر اهل کمال
که به یک نابش او¹ سنگ شود صاحب حال

زیادت بر این اطناب ارفام پیرامون خیام مرام برگردن او باد افلام نینداخت، و
بیش ازین آتش ولوع دل شغوف در کانون الفاظ و حروف مشعل نه ساخت -
همواره در محراب شریعت بر سجادهٔ طربف بوجه کعبهٔ حقیقت مشغول باد و قبول
مامول مخلصانتی بوجوب ازدیاد عروج و وصول - بالرسول و اولاد البول -

(۳)

کنب² الی المولی الشیخ الامام العارف بالله نورالمه و الشریعة و
النقوی الخواجه عبید الله ابدالله ظلال ارشاده -

لئن لم نفر عینای منک بنظره
ولم اقص من لفباک ما کنب آمل
فعالم ما یخنی السرابر عالم³
بانک فی عینی و فلی نازل

طاق مفرس دل ، که تحنگاه دارالخلافة آب و گل است ، بجلوس سلطان خیال آن
فص رسان سکان کون و مکان رنک رواق نه طافی آسانست ، و نقد سرسک ، که در
بوئه حدفهٔ دیده مسبوکست ، و بسکهٔ شوی و ناز آن پادساه افلم روز مسکوک ،
در حدود حدود روان - بت :-

بجان خواجه و عهد قدیم و مهر درس
که مؤنس دم صبجم دعای دولت نس
سرنسک من که زطوفان نوح دست برد
زلوح سینه نیارس نفس مهر نوش

فماض ازل و وهاب لم بزل برکات آن ذات فک سہات ، ملک صفات ، فطب آسان ولابت ،
خورشید طربق هدایت ، گنجورکنوز بدایت و نہایت ، سلجان جهان معرفت ، آئینهٔ
تجلیات ذاب در اجمل صفت ، طاؤس ریاض رضا⁴ فاموس لالی فریت و ولا - بیت :-

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AI* and *HG* but *ASB* gives آن
2. This letter happens to be the first in *BH*. 3. The same in *GY*, *BUL*,
AH, *ASB* and *HG* but *BH* gives شاهد 4. *GY* omits وما

علی العالمین، از منبع قبض یزدان بمذاق جان رساند، و فایدهٔ تبصر¹ و تحمل حضرت خاتم رسل صل الله علیه و سلم اهانت بیگانه و خویش از مضرو و ربین آن بود که مفارق سالکان طریقی متابعت و شارعان مشارع اطاعت خویش را بعامهٔ کرامت علامت "کنتم خرامه"، مشرف گرداند، و ایشان را از حسیض غفلت بر اوج علو مرتبت² رساند، و از فروغ این فصول و فروع این اصول واضح و روشن است که حصول غایت جزئلهٔ دخول سراچهٔ بعن، و فایدهٔ جلیلهٔ ورود ضیاف خانهٔ تکون³ موقوف نظر اکسیر نایر کاملان خورنبد ضمیر است که ظلام طبیعت بشریت، به انوار لمعات ربیت، مسنانس "نور من جانب الطور"، گرداند، و رهنمونی هایمان وادی هجر و بین بر ذمت همت خویش فرض عین دانند - عربیه -

هم الناس فالزم ان عرفت جنابهم

فبهم لضر العالمن منافع

بنابرین مدمات مرفوم اگر رباع⁴ و بقاع این مرزوبوم را بفدوم قبض موسوم منور سازند و دماغ جان و راغ جنان اهل ابن مکترا به نسیم ملاقات سعادت مضاهات معطر گردانند، از مکارم عرفان و لوازم احسان آن مطلع مهر ایقان عجیب و غریب نخواهد بود - عربیه -

نعلوا الغصون اذا عد من ثمارها

و المنمرات دنون للمتناول

بیت :- گریه ارواح رساند نفسی بوی تو باد

عمل و جان گوهر هستی به نثار افشانند

و یسبیه بعبوب قلوب اهل کروب به نایج نوافح⁵ بوی یوسف وصال از عباوه ناسف و عشاوه تلهف خلاص خواهد یافت - بیت -

ناز گرد⁶ ره مردی نکنی سرمهٔ حسم

از بس پردهٔ غیب نماید جمال

و ذوالنون دل طلباب، که در ظلام "فالقلمه العوت"، بصفت "لابحی و لایموت"، موصوف و منعونست، از انوار آفتاب فیض فرین "و نجنه من الغم و کدالك تنجی المومنین"،

1. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives تبر
2. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives مراتب
3. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives تکون
4. The same in *GY, BUL, BH, ASB* and *HG* but *AH* gives ادراع
5. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives فواج
6. The same in *BUL, AH* and *ASB* but *BH, GY* and *HG* give کردی

شیدت للدين والدنيا بقاءها
 الله ابقاك للدنيا و للدين
 بیت :- بارب پناه خلق جهانس تو کرده
 اندر پناه خویش بدار ابن بناه را

عقل بر¹، که خلیفه دیپرسان ایجاد و ابراز هست و خلع و وجودش به طراز
 "اول ما خلق الله العقل"، ممتاز، در ضبط کمیت ابعاد صوت و اوام و بسط بساط
 کیفیت نوق و شرام دست عجز و نیاز بگونش و ردای فصور و احتراز بر دوش دارد -
 زیرا که مبادی بوادی بیان و محاصرو نوادی سرح آن ازان وسیع تر و رفیع تر است
 که سداى اطوای قدم همم بلقاء² و فصحاء به سرحد ارجاء و انخای آن تواند رسید
 و فاساد نظریه و مقدمات شعریه برامون بان آن تواند بوئند - بیت :-

زبان ناطقه در وصف سوق مالالست
 چه جای کلک بریده زبان بهیده گوست

سعادت ادراك فرت اكسر رزبت، که عنوان صحائف کمالی و طغرای سنانیر جل
 مراد و کامرانی است، بصوری، که مامول جانس، مبدول باد، بالنبی و
 آله الامجاد و صحبه الانجاد - شعر :-

وما عرفات الوصل الا جنابکم
 فطوبی لمن فی حضره القدس و افع³

بعد هذا بر ضمیر منبر، که مسکوه مصباح نور علی نور است و علم نار و آئینه انوار
 من جانب الطور، هودا ناد که آنس سوی درون در کانون دل سخت مستعمل
 است و چنتم جان به سرمه سواد بصانف اکابر زمان مکحل، اما انسان عن نور
 ذوق از مراد⁴ افلام و مداد کحل فام نوری، که مطلوب فلویست، نمی نابد و
 از شمع اصطلاحات، که در صوامع الفاظ و مجامع عبارات موضوع است، روشنی،
 که موجب وصال جمال مقصود باشد، به دل نمی نابد - شعر :-

(۱) فسر الهوی عن حظه الفول خارج
 و ما الفضل للعساق و القال نافع

1. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* gives عقل دور بین

2. The same in *BH* but *BUL, AH, GY, ASB* and *HG* omit سداى اطوای

3. The same in *GY, GY* gives قدم , *ASB* تقدم in place of قدم

4. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives فطوی لمن حمیرت فی اللدوس راتع

4. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives تراود

گر آفتاب دلش سابه بر فلک فگند
 جو روی روز سود طره شب یلدا
 کسی که جوهر نصحتش چو لولو اندر گوش
 کند، هر آئینه مقبل بود به هر دوسرا

الذی جل جناب ثنائیه عن بلثم شفاہ الافلام و سمی سده تیان¹ بیان اطرائه عن تقبیل افواه الاوهام ، رب کما نورب افالم المعالم بمصباح زجاجه صدره ، نور سرائر الضاہر و بصایر الخواطر بانوار نهار مخدوما طول عمره تا روز قیام باینده و مستدام داراد - مرید معتقد ، که حرارت و رطوبت عزیزی حیاتس از آب دموع و آنس ولوع² مسفاد است ، و جان بیمار زارنس از کاسه فواد بشریت دم و غذای غم معتاد ، فنون دعوات اخلاص آفات ، که گلستان جمن صفات آن مانند گلزار بوستان جنان از نند باد خزان ریا³ در امان بانسد و گلبن گلشن صفاتس منور درون محفل⁴ قدسیان و معطر مشام صدر نسیبان مجالس کروبیان بود، از سرسوز و نیاز و درد و گداز گه در صحاف اطناب و ایجاز و گه در ظروف حقیقت و مجاز بدست برسد صبا، که مروح قلوب سوخنگان فیفای شوق و نواست ، ابلاغ و اهدا مدارد و اسنادد بقای آن خلاصه اولاد آدم که در اصلاح مزاج احوال عالم اسرار دم عیسی و آثار قدم موسی دارد ، بجان و حنان خواهان است - شعر :-

احی تک الله هذا الخلق کلهم

فان روح و هذا انخلق جتہان⁵

فادر بر کمال ، جل عن النسبه و المنال ، صورت و ماده قیاس حیات و ترتیب و اساس بقا و ثبات آن ذات ولایت⁶ بینات را ، که نیران⁷ بیاب افلاک از حصاه ساحت جنابس صبا و سنا اقباس کنند و معتکمان معابد ملکوب از سدنه کرامت دندنه اش سعادت نظر التماس نماید ، از نقوض تفصیل و اجال⁸ مصون و از عروض اختلال و زوال⁹ محفوظ و مامون داراد - شعر :-

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* omit تیان
2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* omits و آنس
3. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives خزان زمان
4. The same in *BH* but *AH*, *ASB* and *HG* give کل while *GY* and *BUL* give کل and کمال respectively. 5. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives اجسام 6. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *ASB* but *AH* gives ذات شریف ولایت 7. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* read بیات 8. The same in *GY*, *BH*, *AH* and *HG* but *BUL* and *ASB* give تفصیلی و اجالی 9. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* reads از عروس اختلال و زوال صور

مخلصان مبذول دارند ، و وجود ذرهٔ مثال را از اشعهٔ خورشید نظر بنهات مسئول
 رسانند فلا غرو من المسك ان يفوح ومن الكوكب ان بلوح - بیت :-

ز النفات توبا من نوان ستاهده کردن

که چون کند بعظام ربم روح اعادت

نعر :- ابننا تجار الذل نحو ملبکم

و ارواحنا المزجات تلك البضاع

تحکم بما نهواه فی فانی

فیر بسطان المحبه طائع

نوع دیگر ازان بانی مبانی کرم و مسند اساس مکارم شمع آنست که به رشحات کلک
 سحاب منظر، احبا مخبر، حرارت دل این غلیل طلب و غلیل مفاوز تعب را زایل
 فرمانند¹، و بدست قدرت و انامل همت پردهٔ ارباب و حجلهٔ حجاب از بصر بصیرت
 این براب اقدام طلاب مرفیع گردانند² - بیت :-

روزم نو بر فروز و شیم را تو نور بخش³

کاین کار سب کارمه و آفتاب نسبت

همواره عرایس مرحمت و شفقت آن والا منقبت در حلل حروف مکاتب و حلی
 بریب براكب بر معنقدان صافی طوبت جلوه گر ناد و از فطرات غمام اعلام درر
 آیدار غلطان در اصداف آذان مخلصان معن و معرر، و بردوش حورای مکرم
 و ضیعب آن ملك شرعب در دیدهٔ رمدهٔ مسافان بجواهر الفاظ لطیف و سلک
 اسالب خطاب شریف مزین و منور - بالشقع المشفع يوم المحسر -

(۴)

کتب⁴ الی السلطان الاعظم الاعدل الاکرم نوشیروان الزمان السلطان

ابو سعید گورگان -

یامن اعاد ربم الملك مشورا

و ضم بالعدل امرا کان منسورا

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give کردانند
2. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give فرماید
3. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give روز کن
4. The earlier portion of this letter is missing in *BUL* and as no actual folios seem to be missing, it can be inferred that the copyist forgot to copy it.

(۲) و کبف بفض الفول اسرار وحدة

ولو ان فه من بلاغ مصافع¹

بیت :- مرا که روی نو باید بگلستان چه کنم

چو خط و خال بو خواهم بحرف و نطقه چه کار

و در سواد این بلاد کسی نیست که از اشعه نور درون او به دل ناریک انعکاسی
رسد و از پرنو جمال کمالنس افباسی رود - لاجرم هایم و حابر در بیدای حسرت
سایر است - شعر :-

فؤادی وا فؤادی وا فؤادی

فؤادی هایم فی کل وادی

و مرغ روح در فضای نوا بجنابن ذوق و سوف طایر، و عندلب جان از ففض
نعین تن نسیم اصلی و آسبان اولی را طالب و ذاکر - بت :-

بسته دام بلا باد جیو مرغ وحسی²

طایر سدره اگر در طلبنس طایر نیست

سعر :- و کم هم نضو ان بطیر مع الصا

الی السنام لولا حسبه³ نعال

بنا برین سرطلب بر آستان ادب و روی نیاز و اسکانت به درگاه ساهان فریب و مکنات
نهاده و در کوی مسألت و افقار و کوچه مدلت و احقار افاده، از آفات همماهل
کمال خواهان نظر است و از ضمیر اکسیر نانس واقفان گنج معرفت جوان ابر -

بیت :- آنانکه خاك را بنظر کما کند

آنا بود که گوسه جنمی بما کنند

خصوصا ازان جناب مکرمت مآب، که مس وجود مخلصان از نانس نظر اکسیر
نظرش باقرص مهر و ماه مایل است، و جمال حال طالبان زار سهجور از پرنو حاطر
هر نورش بجمهره خور مشاکل، بیت :-

ر و بسوی که آورد دل بامید نمکوی

جون دل و دین و دیده را قبله آرزو توی

گر از علوسان و سمو مکان و غانت احسان و نهابت امتنان ملمس و مامول اقل

1. *BH* gives the second *bayt* after the following Persian verse.

2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives مرغی وحسی

3. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* gives حسبه while

HG reads وجره, although the gloss in between the lines indicates without
any doubt , for the meaning given is واگر نه محوس بودی

بیت: — چه ننا گویمت ای سایه الطاف خدای
یارب این سابه بسی بر سر اسلام پیای

واجب بی علت و واهب بی منت ابن بادشاه یم همم ، دیم شیم ، جمشید تمکین ،
فربدون آئین ، ¹ خورشید نکوبن ، سلیمان نگین سایه نشین جتر انالت افالیم سبعة
فالطول والعرض ، آئینه جمال کمال ² انا جعلناک خلیفة فی الارض ، مشرق آفتاب
امان خلق ، مطلع انوار استحقاق فاحکم بین الناس بالحق ، محسود روان طغرل و
سنجر ، مسجود روح کسری و فیصر ، قطعه: —

ای مکحل دبدۀ بختت به کحل لانام
وی مخاطب پنجه مهر بچکم لا تذر
گرنه گستی ³ گوهر ذاب شرفت واسطه
می گسست ایام سلك عقد نسل بوالبتتر

بادشاه نوسبروان داد ، اسکندر استعداد ، سهنساه نیمور نژاد طیفور سداد

بیت: — بر کسند دست فدر این قرطه کحلی ز جرخ
گر اشارات ترا نماید از جان انقباد

جامع رفعت فلک و سرعت ملک مخاطب زلیخای دنا بخطاب هیئت لک ⁴

مؤلفه: — ای به بین رخس عزمت دور عالم نم نک
لشکر منصور راب راست عقل کل یزک
عرصه ملک فزون از حیطه این است و کم
عالم فدر برون از سبر وهم و سورسک

با من بضع الفلک جسمه علی باب جنابه لنبل العدر والجلال ⁵ و اذا تهلت جمهه
بلصوق برابه سمی بالهلال ⁶ ولا یسنضی فضاء که نائه من اکار زنت الخبال
فی مصباح المعانی ⁷ علی مسکوه المقال - شعر: —

1. *BUL* resumes here the broken thread. 2. The same in *GY*, *BH*,
AH, *ASB*, and *HIG* but *BUL* gives آئینه کمال 3. The same in *GY*,
BUL, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives نودی 4. The same in *BUL*,
BH, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* omits the sentence جامع رفعت فلک ..... هیئت لک
5. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL*, *BH* and *ASB* omit القدر
6. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* gives و اذا هلت
7. The same in *HIG* gives عدته بلصوق ترا سمی بالهلال
فی مصباح المعانی

لازال قالیک بالمنشار مشورا
و صدروا البک الزوار منشورا

بر ذمت اولاد آدم و همب افراد اهل عالم جون فرض عین و ادای دین بی ریب و مین
واجب و لازم است که بر مقتضی فحوای - شعر :-
افادتکم النعماء منی ثلثة
بدی و لسانی والضمیر المحجبا

گوش و بر و دوش و صدر عروس بیان منصفه لسان را بجواهر زواهر حمد بیجد و
نوادر عواطر شکر بیعد مزین و معطر دارند ، و اغصان ارکان ابدان از اثمار و
ازهار ستاینس سها آراستی بطرزی مثمر و مزهر گردانند که بمودار کواکب بواب
بستان آسمان نماید و لکن جنان بانوار سمع ساس بیقیاس چنان روشن سازند که از
اقتباس انعکاس آن نوادی و بوادی ناسوت و مناظر و محاضر ملکوت منور آید -

بیت :- شکر منعم واجب آمد بر خرد
ورنه بکنتاید در خشم ابد
غفلت از نعمت بود ذکر انباه¹
صید نعمت کن به دام شکر ساه

که درین ظلام جور و عدوان زمان و غم غموم و احزان جهان آفتاب جهانتاب
جهانبانی² از مشرف عنایت الهی طالع است که عرصه دلهای بنی نوع انسان چون
مرآت خواطر فیض مظاهر عارفان روشن و نابان است و از تعرض زنگ هموم
مطلقاً در امان و خطور مامول بال اهل جهان و ظهور نوفق حصول آن نوامان -
بیت :- آن لطف حق که عقل نه دید است و نی شنید
شکرانه واجب است که در روزگار ماس

و ظللال عدل برمفاری خلاصی شایع که بادی و حاصر از اصاغر و اکابر بماسن محاسن
رافتش از عروض حرارت الم و آفت مصون و محروس اند ، و بنعمت فراغ بال و
رفاع حال مخصوص و مانوس - شعر :-

انکر ماره فلسن ما ترا
ولکنهن فلا بد الاعناق
فالتم انامله فلسن انامله
ولکنهن مفاخ الارزاق

1. The same in *GY*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives دکر تاه 2. The same in *AH* but *BH* and *HG* give آفتاب جهانتاب ; *ASB* gives آفتاب جهانبانی while *GY* gives آفتاب تابی

آب وضو داده در محراب ابروان و زاویۀ اجفان بر سجاده صوف¹ السمک مزگان
از سر خضوع سابل ساخته که وجنات و خدود عروس جهان بخال ظلال چتر شهنشاهی
جنان مزین و محلی آید که روی زمین شبیه رنای خلد برین نابد - بیت :-

ای سواد در گهت بر روی دولت خال دین
هذه جنات عدن فادخلوها خالدین

و وسعت عرض و طول ارض و فسح سینۀ اهل نفل و فرض، که از ظلمات ظلم²
سیراکمۀ جماعت جور صناعت برآدمه و افواج امواج بعدنات سلاطمۀ آن زمره
فجره دون هم مسائل درون لبام و معادل دل عبده اصمام و عنده اسلام ننگ و
ناربتک گشته بود، از اسعۀ آفتاب معدل ناب آنحضرت خلافت فباب مهائل درون
کرامت مستحون اسخیا فسح و مانند خاطر فرض مظاهر اولباء روشن و وضیح گردد-

بیت :- ای جهانی بو روشن، تو نائند خدا

نفسی می زن و آفاق سور می کن

شعر :- فد شرف الله ارضا انت مالکها

و شرف الناس اذ سواک سلطانا³

و اگر چه بحسب ظاهر تسخیر اکناف بلاد و فور وصال بجمال مراد منوط⁴ به طی و
قطع بلال و وهاد اسب و سف محصل سبغای فواد معلق نجاد⁵ جد و اجمهاد،
الحمد لله که این معنی را آن اسکندر بانی بطریق تحقیق حاوسب و این حدب را
آن روسنی دبدۀ بمور خان⁶ علیه الرحمه والغفران از آبا و اجداد موصوله الاسناد
بالاسناد راوی، مصراع :-

خود کدام آب لطف است که در شان تو نیست

طایر روح بر وبال نضرع و آز در فضای مطان اجابت باز کساده است و نرگس وار
همگی نن چشم انتظار بر راه نهاده و بفسنه دبار⁷ جملگی بدن گوس هوس⁸
بر استماع اخبار داسه و چنار کردار سربانای دست نناز بحضرت آفریدگار فراز ساخته
که بر موجب کلام وحی پیام⁹ ان الارض ربها عنادی الصالحون و فحوای
غم زدای لله الامر من قبل و من بعد و بوسئذ نفرح الموسون نملک تمام مهالك آفاق

1. The same in *GY*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *BH* and *AH* give صوف
and مموف respectively. 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*
but *BH* omits ظلم 3. *BUL* gives سلاطی 4. The same in *GY*,
BUL, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives مربوط 5. The same in *GY*, *BUL*,
AH, *ASB* and *HG* but *BH* gives معلق باشد بجاد 6. *BH* gives تیمور خانی
7. *BH* gives آتاد 8. *BH* omits گوش 9. *ASB* gives بیان

وان فمبصا خط من نسج سعة
و عشرین حرفاً عن معالیه^۱ فاصر

رب کما نورت اغصان اللسن و لسان الزمن بانوار ازهار حمده و شکره ، شرف رقاب
الافالیم بقلاید اطاعت نهیه و امره و زین صدور الدهور بتایم دوام بقائه ملکه و
قدرة نا ظهور نفع و بروز حشر و نسور پایده و مسدام داراد - بالبی و آله الامجاد
و اصحابه الانجاد - شعر :-

و هذا دعاء فد اجیب و انما
یربد به ذاعبه اظهار اخلاص

عالم جزئیات و کلیات و واقف خفیات نات و طونات مطلع است ، و کفی بالله شهدا
که و اللیل اذا عسعس و الصبح اذا نفض بموجب نوبد اجیب دعوه الداع ادا دعان
و مقتضی خبر مرحمت ابر من نغرب الی ذراعاً نقرت الیه باعا بدایع و صنایع دعا ،
که در آئینه اخلاص و حسنوع آن صورت قبول و اجاب انطباع نابد ، بر فوادم حاکم
اولی اجنحه مننی و نلات و رباع معروض و مرفوع مبدارد - بیت :-

بسوی سدره زمن مرغ طاعی نبرد
که رفعه نبرد از دعاب در منقار^۲

و بلاوب مصاحف حمد و ثنا و فرأت صحاف مدح و اطرای^۳ آن بادناه حطه
رافت و داد و سپهتاه خطه خلاف و سداد را طغرای منسور بهای داب و برلبغ
بیاض و سواد سب و نسات حات خود می داند - و بجان و جنان ، در عبان
و نهان خواهان که اناره سریر و افسر سلطای و دانه جبر عدل گسر سلجانی بعینه از
زر بغس خور خاور^۴ و بجنسه^۵ از اطلس منقس^۶ خرخ مدور باشد -

بست :- — بهر چتر قدر نوا بزد ز اول کرده است
جرخ اطلس بجه انجم عقل کل اسناد کار

و نفس ناطفه را ، که مطلع^۷ انوار ادراکات خفیه^۸ است ، بر ذروه کاخ لامکان
معرا از هوا جس و غواشی عالم امکان منضرع و مبتهل دانسته ، و انسان عین را از نبوع دسوع

1. The same in *BUL, BH, AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give معالیک
2. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* gives که از دعاب ندارد
3. The same in *GY, BH, AH, ASB* and *HG* but *BUL* gives صحیفه در منقار
4. The same in *GY* but *BUL, BH, AH* and *ASB* omit خاور
5. *GY* and *HG* give بجه
6. *GY* gives منقسم
7. The same in *GY, BH, AH, ASB* and *HG* but *BUL* gives مطالع
8. The same in *BH, AH* and *ASB* but *GY, BUL* and *HG* give حقه

خوبست اختصار ولیکن کلیم وار
اطناب در مکالمه دوست^۱ خوشتر است

الناس از درگاه مرصوص الایاس آسان ماس آنست که بر جریمه و جسارت ابن بنده
اخلاص انارت ظلال عفو و اغاض گسترانیده در سلك بندگان منخصص و منخرط
و بجواهر اوامر سعادت مظاهر گردن افتخار و گوش هوش انتظار را مرصع و منسمط
فرمانند همواره اقالیم هفت کسور و اطراف ممالک بحر و بر میدان سمنند آن سلمان
رمان باد ، و بنسماح رماح و نعبان سنان سلاب^۲ اسباح و جذاب ارواح دشمنان
و غبار مصاف عساکر نصرت مآنرس سحاب ماطر و غم هامر امن و امان قطعه :-

نا می کشند سریر زر آفتاب^۳ صبح
کنش روزگار بیل سفید دمان نهاد
نادا مطیع هندوی نو بل صبح کو
سر در سواد لسکر هندوسان نهاد
جاوید حکم راں که بنام بود رارل
امزد اساس سلطنت جاودان نهاد

(۵)

کنب الی جناب السلطان الاعظم مالک الرفاب الامم السلطان محمد مرادیگ الرومی
خلد الله تعالی انام خلافه و سوکوه و سلطنه -

بشری لعد انجز الافبال ما وعدا
و نجم حکمک بن افو العلی صعدا

مناشیر بشایر عالم غیب مطرز به طغرای ذالک الکناب لاریب چون تو اور و
تقاطر امطار و تراکم افواج امواج بحر زخار بردس فاصدان مسالک الهمام و نحقیق و
وافدان مدارک تائید و بوفیق بمسماح قطان^۴ محافل فدس و مجامع سکان صوامع انس
واصل و نازل است که خورنید دولتی ، که سحاب انقلاب^۵ و زوال حاجب جبال
کمال آن نشود و گرد تصور افول^۶ گرد اذیال جلالش به هیچ حال نگردد ،

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* reads در مکالمه بادوست
2. *GY* gives سیلاب 3. *AH* gives سریر زدر آفتاب 4. *ASB* gives قطمان
5. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives افای
6. The same in *BUL*, *AH*, *BH* and *ASB* but *GY* gives تصور اقوال while *HG* reads تصور اقوال

بی احتمال عروض مشاق بلعمان بیع آفتاب اشراق محصل و مقدر گردد - شعر :-

بوجه وفد^۱ المصر والفتح حیث ما
نوجه فی عون الاله لوانه
فکل مکان مس حافر خبله
تخلص من ایدی الفناء فنائه

قطعه :- عبیری بیامیخت مشاطه فتح
عروس ظفر را زگرد سپاهت
به هر سوکه رو آوری چشم دولت
بمرگان به روید همه خاک راحت

و سطح اقالیم جهان ساحت بسان قصر قدر آن صاحبقران آید و اصناف مخلفه نوع
انسان انوار و ازهار منلونه چمن آن نماید - بس :-

ای ملک ترا عرصه عالم سرکوی
در ملک تو نا ملک سلمان سر موئی

و هر چند محقق است^۲ که مبادی بوادی بنای آنحضرت بی آنها است و سرحد
عد و احصای آن بیرون تخطی اتمام کماست و نبی، و نگوس هوش افلام از ملههان
عالم قدس خطاب لم نکنونوا بالغبه الابسو الانفس مواصل و ارومه عبارت و جریومه
کنایت و اسعارت در مناهل فکر و مراحل حروف نازل، و قبایل سنابل و جلابیل
فضایل آن بادشاه مهالک قلوب افاضل از مسازل نعمل و ادراک راحل - شعر :-

ابمد نحو النجم را حه فاصر
واین الثریا من بد المناول

و اما فلم سودائی مزاج را فوب^۳ باعنه وصول کمال، که ما تم به النوع است،
مقتضی شروع درین مغال آمد، و واضح و هویدا است که اجل رتب قصه^۴ آنست
که ذوق شربت سکر از کسه زبان بقوب ذایقه انسان رساند - بنا برین کمر خدمت
بر میان جان بسه از شکر و بنای آن فک جباب باکساب کمال انتساب داد و
بسبب کمرت سوی تذکار از صوب ابجاز و اخضار در سمت اسباب و اطناب افناد،
چه سلوک طریق اطباب نزد اولی البلاعه والالباب در بعضی محال اولی و اخری
است - لمؤلفه :-

1. *BH* gives دون 2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *IIG* but *ASB*
omits عمق است 3. The same in *AH* and *IIG* but *GY*, *BUL*, *BH* and *ASB*
omit قوت 4. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH*, and *ASB* give قصه
while *IIG* gives قضیه

ازان اسلوب ، که منافی رضای اهل قلوبست، اجتناب نمود ، و بموجب فحوای کلام العشاق بطوری و لایحکی ، طی طوامیر منا سیر آن بمنهج قویم دانش اقرب و مسلک مستقیم بینش انسب¹ دانست - بنابراین بنان نعرض بیان از دامن کمال آن کوتاه داشته و تخم رجا در چمن جناں بدست نیاز کاشته که زنگ حرمان از آئینه جان بمسقل و نووی بزداید ، و جبین رخساره مهر آئین نو عروس مفصود از روزنه عین البقین جلوه نماید ، یعنی تقبیل انامل بحر نابل ، ابر خصایل ، بمساعدت توفیق بی حجاب سراپرده تعویق باکمل طریق حاصل آید ، انه علی ذالک فدیور و بالاجابة جدبر - عالم خبانای سرار و واقف خفایای ضاهر شاهد حال و ناظر روایای بال است ، و کفی بالله شهیدا ، که در زمان فیضان وتوو رجا و آوان مظان اجابت دعا ، لالی غلطان سبحة سرشک در رسته جان بدست خضوع منسلک است ، و در مسجدین و محراب دل سجاده خضوع انداخته ، و مرغ بال بر وهاد وتلال بضرع و اتهال طائر ساخته که مفاح فتوح خاققین و دره الحاج سلطنت مسترفین درین فران برج آبی بحسب موعود بضع سنین کنایی ، و بر حسب احکام منجیان حاوی² بکف کاف آنحضرت منوط باسدوعرصه اسلام از بارقه منجوفی رایات ظفر آیات منور و مضبوط³ -

بیت :- جنبن که من به دعا دست برفرانسته ام

قرین سوز دل و ناله سحرگاهی

عجب ندارم از الطاف حضرت نزدان

که زیر حکم بوآرد زماه تا ماهی

شعر⁴ :- و هذا دعاء لا برد لانه

دعاء لاصناف البریه شامل

بر سدنۀ ملائک دیدنۀ نواب کاماب ، طوبی لهم و حس مات ، روشن و مبرهن است که سطح بسط افالم ارض بالطول والعرض جهت سسط و ربط و حکم و ضبط آن پادشاه جهان بیه مرتب و موضوع اسب ، و ممدان عالم امکان بسبب جولان سمند دول آن سپهشاه فلك بارگاه آماده و مصنوع ، و با وجود اسباب اسلا و سرباط و ارکان استعلا و ظهور اسعۀ مهر بوفیق و بروز آثار انوار هدايت طریق نای همت فلك ربیت در دامن فناعب کسیدن و ذیل لباس سعادت اساس اناجعلناک خلیفة فی الارض فاحکم بین الناس بدست نعلل و نعوو درچیدن ، نه مفضی ربیت فلك مسببت آن صاحبقران است - بیت :-

1. GY omits انسب 2. The same in GY, BUL, BH, AH and HG but ASB gives علوی 3. The same in BUL, AH, BH, ASB and HG but GY gives مبسوط 4. This bayt is omitted in GY; HG puts it in the margin.

بر ساحت بحر ساحت فلك مساحت آن صاحبفران ممنع الفربن و آن واجب اسبیلا
لازم المکین، مظهر انوار اسرار و القیت علیک¹ بحجه منی، مطلع آفتاب موهبت هنی
قد آتیننی من الملک و علمنی، بوسف مصر جامع خلافت، خورنید آسان احسان و
رافت، ثمرة شجرة طيبة ذرته بعضها من بعض، صاحب لوی کرامت احنوی جعلناکم
خلائف فی الارض، الذی جل جناب² مناب جلاله عن غطی الافهام باقدام
الافلام وینرجی اشهب الفلک ان نکون له مرکبا و المجره له الخرام، و بنمنی
عون کواکب السماء ان یکحل علی عنبه بابه من براب الافدام - بیت :-

گر بگویم و گرنه داند³ عقل

کین طراز فیای ربیت کیست

سلطانانمسا لفلک السلطنه و الخلافة و المعدله، رب کما سلمت الیه زمام ذمام⁴ الدین
و جعله من افضل افاضل السلاطن، شرف مسامع مجامع المسلمین من صبه
فحجه المبین مفرطه بساره ظهور و عدک ”سنغلون فی بضع سنین“، تا قیام ساعت
و ساعت پیام تابان و درخسانست -

بیت :- بدین مرده گرجان و سنام رواسع

که این مرده آسانس جان ماس

افل خدام بانام⁵، که سبحان افالم سبعه و سبحان بحار افلاک سعه، نفوس
افدام حدس⁶ و احساس و قدرت بازوی فکر و فباس سرحد رسم و حد ما هب احلاص
و اختصاص آن نوانند رسد، و این الثریا من بدی المناول، بنیل جمس حسن
نت و عدلیب گلبن صفای طوبسی از ناخسار ابلاغ و ارسال عبودیت بغرد
ادعیه لازمه القبول و اهه الامول گوس هوس سکان ملکوت را مروح مدارد، و
هردم اونار دموع بر عدنان صلوع بمضرب مرگان در مقام اسکات و خسوع
مینوازد - مصرع :-

خود همین کار کند هر که مسلمان باشد

چهره ماه رخاں سوی دسنبوس را ناظفار نکلف خراسیده دانسن و بوسف مهر
ملازم سعاد افروز را در چاه سطور محبوس ساختن، نزد مبصران بازار غرام
و صرافان نقود بی غس اوام بر مقصای و اسفاعلی بوسف حیف تمام بود، لاجرم

1. *ASB* gives *ایک* 2. *GY* omits *جات* 3. *GY* gives *گروید*
while *HG* gives *داد* as the correct reading in the margin. 4. The same
in *BH* and *ASB* but *GY* *BUL*, *AH* and *HG* omit *ددام* 5. The same in
GY, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* and *ASB* give *انام* 6. *GY* and *HG* give
افدام اقلام حدس

جواب مکتوب کتب الی جناب السلطان العادل علاء السلطنة والخلافة
والدين الكيلاني خلد الله تعالى ايام سلطنته وخلافته وشوکه -

الله اکبر بحر اللطف قد زخرا
و هيج الريح موجا بقذف الدررا
بين :- چه لطف بود که ناگه رشحه فلمت
صنوف خدمت ماعرضه کرد بر کرم
بنوک خامه روم کرده سلام مرا
که کارخانه دوران مباد بی رفس

کتاب وحی گرامی و برید نوید ساد کامی معنی آئینه جمال اجلال انی
اصطفیتک علی الناس برسالاتی و بکلامی دره بیضای ناج تارک ، پرتوانوار
آفتاب کتاب انزلناه البک مبارک، که از حضرت پادشاه ولی نعمت ، نهنشاه جم
نسب فریدون عظمت، غایت برتیب¹ کارخانه تکوین و ایجاد ، محی آثار اجداد
کیقباد نژاد ، بیت :-

در عرصه وجود بنای فک نبود
کاقبال رخ خوینس دران خاندان نهاد

منظر جار طاق غایت² عناصر ، پنجره رواق ادراک عقل عاشر ، لایق خلافت و
ایالت اعالم اراضی ، محسود ارواح سلاطین حال و ماضی ، الذی ترجی البحر
ان یكون قطره علی خضرة حدیقه جوده ، وبمنی الفلک ان بصبر من اصفاغ ملکه
والکواکب من سکان حدوده - شعر :-

لو اشبهتک بحار الارض فی کرم
لاصبح الدر مطروحا علی الطرف
او اشبه الغیت³ جودامتک منهرا
لم ینج فی الارض مخلوق من الغرق

اللهم كما جعلت اغصان اللسان فی بسائین افواه افواه الانسان متمره بدکر
وصفه الجمیل ، اجعل جلیل عنایتک و جزیل هدایتک له الفائد والدلیل و جموح⁴ الفلک
له ذلولا مطیعا و المجره له السبیل علاء السلطنة والخلافة والدنبا والدین -

1. BH gives دنت 2. GY gives عنایت 3. GY gives الغیت
3. BUL gives جموع

بدیای آن دولت تازه عهد

عروس جهانرا بیارای مه‌د

سعر :- ان الخلافة توب قد خصصت به

اذا لبست فلم يفضل ولم يفر

ما اودع الله في احدا فنا بصرا

الا لنفرق بين الدر والخزر

و حون نفود کون و مکان از مکان من کان اسکان بامید الفاب^۱ سعادت نشان آن صاحبقران
مسنخرج اسب و لآلی دعا و ثنا از بجار خواطر اهل باطن و ظاهر درچار سوی بازار
صباح و مساجهت تحلی عرایس آمال آنحضرت آسمان رفعت مدخرج ، رابطه رجا محکم
و دست عمل بر دامن کرم مبدأ اول سخن مبرم اسب که صورت هر مراد ، که کلک
امید آن سکندر سداد بر لوح فواد نفس میکند ، به اجمل و جوه و اکمل شکوه
در آئینه حصول حاصل آید ، و سهام هر مراد که آن خاطر الهام مظاهر در کمان
گان و ونر بولک و مگر می نهد^۲ بر هدف مامول واصل نماید و خورشید سلطنت
فضا مکننت آن حضرت در اقالیم سبعة ارافق حسی جنی و انسی عنقرب طلوع
نموده ، صبت اسعلا و استیلای آنحضرت جمسند رات چون برید صبا گیتی مسهر
و مانند اشعه تیغ آفتاب جهانگیر باسد - سعر :-

بمس مدی الافلاك ملكك راسخ

و ظلك محدود و بابک عامر

برد^۳ سناک البدر و البدر زاهر

و یفغو نداک البحر و البحر زاهر

قطعه :- ازان جیه عهد وجود است و مدت اند است

هزار سال بقای نو باد افزون تر

به هرچه روی نبی و به هرچه روی آری

خدای عز و جل بادت اندران یاور^۴

1. *GY* and *HG* give التفات 2. The same in *GY*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *AH* gives نعمة الدهر حرف امتیازات می هد 3. *AH* gives بوق 4. These Persian verses are omitted in *BH* and *ASB*.

سوار و عسکر حواس مدر که در بمب و فوای محر که در یسار بحدت نبغ اخلاص و مصادقت کثرت جمعیت نفاوی و مبادفت را کحمر مسنفره قرب من مسوره آواره گردانیده در مظان اجابت دعا و آوان اصابت رجا سر اسکانت و آز با دسوع خستوع و نیاز بر سجاده سینه و محراب دل در مسجد تن ، که معبد افالم آب و گل است ، نهاده - از حضرت منان، جل شانہ والبرهان، به الحاح خواهانست که بقا و ارفنای آن خاندان چون فبه مینا فام آسان مبین مقادیر اسداد زمان و محدد جهات عالم کون و مکان باشد - نظم :-

(۱) چنین که من به دعا دست بر فراشته ام

فرین سوز دل و ناله سحر گاهی

(۲) عجب ندارم از الطاف حضرت یزدان

که زیر حکم تو آرد ز ماه ناماهی^۱

طاران صیابت و نیاز از نسمن اسکان بان پرواز نموده اند و در هوای فضا پر و بال باز کرده که شهباز فکر بجنابین حنم و مجاز و ساهین فهم بقوب خوافی وقوادم اطناب و اجاز پیرا مون بیان آن نمیتواند گنس . اگرچه خیاط خاطر فانر^۲ مساعی حمیده در شرح و بسط آن ظاهر گردانیده میخواهد که بخطه دوف فکر و سوزن مژگان بصیرت و مقراض سفین جان و مفاس مواد خطاب و برهان خلعت بسط کلام بر اندام کمیب شووی و غرام بردازد ، اما فصل و وصل و حصر و فصر آن بادوات حسی و هندسی وآلات فکری و حدسی محض خیال و فرض محال اسب - بیت :-

آهنین بای چو پرکار تند و هم نرسید

بیک اندیشه دربن دابره الا به خیال

شعر :- ایتمد نحو النجم راحه فاصر

و این الثربا من یدالمتناول

دست رجا در دامن قبول دعا سخن مبرم است و یای همت در رکاب و ثوف عجب محکم که لالی آمال . که در صدف صدر^۳ بواسطه تموج موانع دهر مکتوم است، در رشته امنداد زمان عمر، که به بوافیت زرد و کبود شب و روز منظومست، سمت انضمام و صفت انضمام یافته واسطه فلابه گردن حیات و فرطه گوش نوعروس منصه نجاج و نجات گردد -

1. The last *bayt* is omitted in *ASB*. 2. *BH* omits خاطر

3. *BH* gives در صدی مدور و مال

بکمترین مخلصان، که داغ بندگی و اخلاص آن دودمان برجهه جان و وجنه جنانش مبین است و طائر روانتس در فقس جثان بطوق منت آن خاندان مزین-

شعر :- لا اوحس الله من قوم مکارهم
و فضل جودهم کالطوق فی جبدی
بیت :- ز احسان جد و بابن طوق بگردن جان¹
زین طوق گردن جان هرگز مباد عاطل

صادرگشته بود، در ازین ازسنة و امن آونه مانند فیضان حیات بر قالب رسم سات مجاوران زاویه مهات و مسابه² باران غمام بهار بر انسجار و ازهار چمن روزگار شرف نزول سعادت وصول ارزانی داست - شعر :-

فقلها ثم قبلتها
و بالحمد والشکر فابلتها

نظم :- آب حیوانی³ که اسکندر باریکی نیافت
در سواد حبر⁴ آن مکوب مضمیر یاقم
ز اشتباوی دست گوهر بارنس آن الفاظ را
گاه بر دل گاه بر لب گاه بر سر باقم

هانا که جان غم فرسود از سر منزل عدم در شهر وجود باسقبال این طالع مسعود آمده بود، الحمد لله تعالی که نوعروس مفسود در آئینه حصول به احسن وجوه روی نمود - بیت :-

دل رفته بود و جان سده ، مس خدای را
کان دل به سنه آمد و آن جان به بن رسید

دفتون عبودیات خالصه و ضروب خدایات مشخصه ، که بساب آفات آرا فداستان عالم یاک در مدارح معارج افلاک بسبجه نواب و ساراب اوراد عقب⁵ صلوات داند و روسن صمبران صوبعه محبت و وداد ، که او باد فبام برا کسب خاک و ناد و صدرنسیبان محاول معرفت مبدأ و معاد اند ، نقد احلاص حویس رابه سکه صفای آن مسکوک گردانند، از غره صباح نا طره رواج آئنه وار مقابل جمال آن الطاف داسه می آبد⁶ سلطان سر بر جان، که سسمی بجان است ، بر روسن ناد پای نفس حیوانی

1. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives طوق بگردن جان
2. BH gives مدارح معارج افلاک بسبجه نواب و ساراب اوراد عقب⁵ صلوات
3. BH gives آب حیوانی
4. BH gives سواد حبر
5. GY, and
6. The Same in BUL, AH, ASB and HG, but GY omits
مقاله
آئینه وار مقابل جمال آن سلطان کمال داشته می آید
while BH gives

بیت :- گرزانکه بنده را همه اعضا زبان شود
صد یک ز شکر او نتواند شمار کرد

و نوبد عالم غیب، که مصون از شابیه ربیب و مامون از غائله سین و عیب است،
از پنجره حواس و منظره حدس و فباس بگوس هوش برسد که بر جاده رجاء مستهم
و در سرکوی ونوف مفیم باش که به فانون حکمت الهی وضع سابق مقتضی وضع
لاحق اسب، و چون در فاتحه صحیفه حبات ابن جهانی آنه عنایت کرامت هذا
عطاؤنا فامنن او امسک ظاهر و مبین است، طوا میر منانیر خاتم و عاقبت آن
بوفیع منیع² مخموم ختامه مسک معنون و مزین خواهد بود - لمؤلفه :-

ای پستی خاک کرده محسود فلک
وانگاه به لطف کرده مسجود ملک

لایق بود که نقد امید مرا
سازی تو زر قلب بهنگام محکم

نسر :- اذا ابتدأت بالاحسان تمم
وما الاحسان الا بالنهائم³

بعد از عرض حال خویش بر رای نواب صواب اندس⁴، که مرآب صورت جان
این درویش است، معروض سمدارد که چون مس وجود ابن نابوان ازین اللفاف
آن خاندان مانند نقد مهر دارالضرب سپهر، که بخطوط شعاعی⁵ مهر یافته است،
در شش جهات جهان روان است - بیت :-

نقد وجود ماست به بازار کن فلک
از سکه محبت جانان شده روان

و نفس نعلین نای ثریا سای⁶ آن دودمان در جسم بصر نشن محراب خان و قبه
جنان - بیت :-

خاکی که نعلین تو سود از دیده دارم دوستر
از مابه آری دوستر دارند مردم سود را

لاجرم خرد خورده بین چنان می سود که این دعاگوی کمینه در سلک

1. *BH* omits دعا 2. *BH* omits منیع 3. *BH* gives the Arabic
verse before the preceding Persian *Ruba'i*. 4. *BH* gives بردای نواب ادویش
5. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give شعاع
6. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* omit پای
7. *BH* gives خاک

فيا ليت شعري هل يساعدن الدهر
فيا هه آمالى لقاءك مرة

بيت :- چندان ز روزگار مرا سهلت آرزوست
کز خاک آستان نو چشم شود قریب¹

در تاریخ اوسط² نهر الله الاصم ، که بر فلک سنین و عوام و بروج اشهر حرام بدر
اتم است³ ، این ضراعت نامه بارسال آن آستان دارالمقام سمت کرامت یافت
مشعر و مخبر از آنکه نقود آمال جنان ، که در کتم کان اسکان موضوع و دفین بود ،
بالتفات ضمیر خورسید نظیر و برکات نظر اکسیر تاثر آن خاندان جمشید سریر⁴ ،
خورشید ننور ، در بونه دل به نار نیاز مسبوک گشسه در دارالضرب انام بدست
نوفیق حصول مسکوک است - بیت :-

ازان زمان که بر آن آسان نهادم روی
فراز مسند خورشید کبه گاه من است

شعر :- لاشکر کم مادمت جا و ان ام
ولم اوفه ، اوصیت بالتشکر آلیا

و یوسف رجا ، که از جنگال نکال اخوان⁵ گریگ نسان زمان در چاه تحسر⁶ و ناسف
بر مفضی و اسفا علی بوسف مبتلا بود ، عزیز مصر وجود و گنجور خزائن مطلوب
و مقصود است - الحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عباده و خصصنا بتشبت اذنال
اهل و داده - و اعظم مواهب آن که در موازات هر موهبت حمید و نعمت جدید
آیه کریمه لان شکرتم لازیدنکم ولان کفرتم ان عذابى لشدید آئنه بصر بصیرت ،
و روزنه قصر سریرت داشته مذاق جان را به سکر سکر جزبل و سریرت حمد⁷
جمل رب قد آتینی من الملك و علمتی من ناویل محلی میدارد - شعر :-

و لو ان لی فی کل منبت شعرة
لسانا لیا اسنوفیت واجب حمده

1. AH gives قریب 2. The same in AH but GY, BUL, BH, ASB and HG
give اوسط 3. The same in BUL, BH, AH and ASB, but GY and HG add است
after درساتین قبول اعمالهم باران فیقرسان 4. The same in GY, BUL, AH, ASB and
HG, but BH omits «خورشید نظیر و برکات نهار اکسیر تاثر آن خاندان جمشید سریر»،
5. The same in GY and HG but BUL, BH, AH and ASB omit اخوان 6. The
same in GY, BUL and AH but BH and ASB give تحیر while HG gives تحسر
7. BH omits در

رباعی :- از لطف تو هیچ بنده نوبید نه شد
مقبول نوجز مقبل جاوید نه شد
لطف بکدام ذره پیوست دمی
کان ذره به از هزار خورشید نه شد

و سبب نوبت اسسال¹ آن بود که مناسبات آن بلاد مع یوافی اسباب از اطراف و ملاد مرئب گردد - نوبت و طماع از خدام فلک ارتفاع ملک طباع آنست که بموجب مضمون انا وجدنا آباءنا علی امه و انا علی آناهم مهندون انوار بریت² خورشید اشراق بر طبق بفضل و انصاف ، نه بروفی استهال و استحقاق ، شامل حال او گردانند - و او را در تعداد سدگان قدم ، که برجاده عبودیت مسقیم اند ، در آورده از جمله زید و عمر و خالد و بکر نه دانند ، و سابه³ مرحمت خسروانه بر ظواهر حال و بواطن منال او بران منوال مسوط گردانند که نامه⁴ نیکنامی⁵ آن پادشاه بهمین حسب گنتناسب نسب را شاه سوار ناطقه⁶ بی نوع انسان ، که فارس گلگون لسان است ، و رسول ناربه فدسی و ناظر مناظر عقلی و حسی در اصفاغ افالیم سبعه و اقطاع مهالک مرکبات عناصر اربعه واصل گردانند⁷ ، و کاروان سالار فافله⁸ دهر اننع⁹ لطف و مهر⁵ آن حضرت فربدون مسس سکدر دانش را بر فطار⁶ هفت⁶ ابام هاده ، در نیز بازار دنیا به درر و غرر حمد و ثنا و جواهر زواهر مدح و دعا بیع و سری کند - بیت :-

نکن معامله ، و بن دل سکسه بخر⁷
که باشکستگی ارزد به صد هزار درس

زیادت برین⁸ اقدام افلام بر بساط انساط نه نهاد و دست ابراز براعت در آستین فناعت و پای اظهار کمال صناعت در دامن فلت بضاعت کسیده : و بس ازین کلک مدفوف سمت مسسعی صف از ظروف الفاظ و عبارات آب اطاب نه داد ، هر چند⁹ بیت :-

1. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* gives و سبب
توقیع امساك آست 2. The same in *GY, BUL, AH, BH* and *HG* but *ASB*
gives ترتیب 3. The same in *GY, BUL, ASB* and *HG* but *AH* gives
که تا نامه⁵ نیکنامی *BH* reads while نام نامی 4. The same in *GY, BUL,*
AH, ASB and *HG* but *BH* gives کرداند 5. The same in *GY, BUL,*
AH, ASB and *HG* but *BH* reads مهربانی 6. The same in *BUL, BH, 7 AH.*
ASB and *HG* but *GY,* gives اقطاع 7. *BH* gives بکن معامله و این دل شکسته را تو بحر
8. *BH* gives ازین 9. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH*
gives هر چند and omits آب اندازد

بندگان دیرینه منخرط می بود ، و گوشت هوش او بجواهر او امر شهنشاهی منقرط ،
 وسالمهاست که طبع این رجا دردیگ دماغ بآتش طلب و هوس در جوش است ،
 و عقل و هوش از صهبای این اقتراح در بزم گلستان صباح و شبستان رواج بجام
 افراح¹ مست و مدهوش :-

شعر :- شربت بکاس الحب فی المهد شربة²
 حلاونها حتی القيمة فی حلقی³

نظم :- من جرعه نوش بزم نو بودم هزار سال
 کی ترک آب خورد کند طبع خوگرم
 گر برکنم دل از تو و بردارم از نو مهر
 این مهر برکه افگم، آن دل کجا برم

اما تیرندبیر بی شست بازوی نقدیر از کمان ذوالفرنین قباص بر هدف مامول ممتنع
 الوصولت :- نظم

عمریست نا در آرزوی خدمت نوام
 و این دولتم ز بخت بیسر نبامده است
 خور خون رسد بمحضرت تو زآنکه او هنوز⁴
 گامی زاوج چرخ فراتر نبامده است

و چون⁵ نو عروس این مرام در حجله موانع ایام مسور نمود و به رکوب توسن رجا⁶
 و نازیانه سعی و اجتهاد سلوک مناهج این مراد غیر مقدور بود ، مشر فکر ، که
 میر وزبر و امیر سربر دانش و ضابط ممالک ندبیر و بینس است ، چنان ستود که
 فرزند عبدالله را بسعادت ملازمت درگاه گینی پناه ، که بحسب ارشاد واکنساب از
 وقت کیومرث و لهراسپ نا زمان آن ذات ملک شان⁷ ملک نشان قبله جای⁸
 شفاه ملوک جهان و قبله گاه سلاطین زمان بود و هسنت و خواهد بود ، روان گرداند -
 و بصر بصیرت و سریرت او را بخاک آن آستان مانند چنمه آفتاب روشن و نابان -

1. *BH* gives ادواح 2. The same in *GY*, *BUL* and *ASB* and *HG*
 but *BH* and *AH* give شربت نکاس لب شربة لعلکم 3. *BH* gives فی الحلق
 4. *GY*, *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* give خود چون رسد بمحضرت تو زآنکه او هنوز
 but the reading adopted seems to be better. 5. The same in *GY* and *HG*.
 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *ASB* but *BH* gives و مرکب قوس سداد
 7. *BH* and *HG* omit شان while *ASB* reads 8. *BH* gives ملک سات فلك نشان
 قبله ملاک جای

بر شاخسار ابلاغ و اصدار متغرد فرموده بودند، در ساعتی، که خورشید وصول امید از افق نائید صورت حصول امانی را در آئینه احسن عبارات و معانی ارزانی فرمود

بیت :- آمد بسوی بنده مهجور مستهام
مرغی ز فصر قدر شهنشاه نامه نام
عقلش خطاب کرده که یا ایمن الحدیث
روحس لقب نهاده که یا احسن الکلام

از رویت رویت کتاب ضمیر و هاج سویدای دل و جان را ابتهاج و روح را باسکان
صوامع ملکوت و قطان بارگه جیروت امتراج¹ حاصل آمد - شعر :-

فحلث صمیم القلب حنی کانه
لسامعه فی کل جارحه عطف
له عرف سلطان الملوك وطبه
فلا عضو الا ود لو انه انف

بروایع دعوات صافیه و بدایع صوفات عبودیات وافه²، که بالانسیبان مخدره ماه و خور و سیجه طرازان بهست هشت در انوار و اضوای ازدیاد فریت و اکتساب موجبات علورنیت از زنده بوسان زاویه صفا و محبت و سوخنه دلان اودیة اخلاص و صفوت آن افنباس تمانند، مواجبه و مشافهه کرده آمد؛ نسم جان در لگن جنان افروخته و جنم همت بر راه اجابت دعا دوخته که مبانی بقا و ارتقای آن خورسید لقا چون قطب فلك مسندیر فایم و راسخ ناسند، و فرس فصر عالی فدرس مانسدفلك الافلاك شامخ - بت :-

فارغم ز آمن جو میدانم که طوافان فدس
استجابت با دعای بنده مفرون کرده اند

حون اfdام افلام بخفاف حروف و مسامیر اصفار مات و الوف در طی معارج و مضامیر بیان اشجان ضمیر چون قدم حکم سنائی³ در معرفت اسرار نسرع منیر غیر ماشی است، بلکه چشم تعقل عمول از ادراک هوس ماهیتنی سغاشی و فوت قدرت بشر بآلات و ادوات قواعد نظر در بیان کمت و کیفیت آن متلاشی، در بیان آن جه گوند و در بیابان جان جیرا نوند - لمؤلفه :-

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* omits روح را
2. The same in *GY* and *HG* but ناسکان صوامع ملکوت و قطان نارگاه دعوت امتراج
BUL, *BH* and *AH* omit صوفات while *ASB* gives بروایع دعوات صالحه وافی
3. The same in *BUL*, *BH* and *ASB* but *AH* gives متاثیر while *GY* and *HG* read متاهی

در ذوق عقل هر سخنی کان ثنای نست
چون زندگی خوش است اگرچه مطولست

و بدعای دولت روز افزون ، که از صولت تطاول زمان محروس و مصون باد ، اختتام نمود ، و نوعروس این دعا به عزاجابت و قبول مقرون بالصاد و النون -

(۷)

ایضا جواب مکتوب کتب الی حضرة السلطان الاعظم الاکرم الاعدل
علاء السلطنة و الخلافة و الدین الکیلانی خلد الله تعالی ایام معدلنه و رافنه -
الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب ، و خصص خلص عبادہ بخلعة اساء
الحکمة و فصل الخطاب ، مطرزة بطراز "ان له عندنا لزلفی و حسن مآب ، ، -

بیت :- اینکه می بینم به بیدار بست بارب یا بخواب
خوبشتن رادر جنین نعمت¹ پس از چندان عذاب

یعنی حامه نامه نام ، که از حرم کعبه خلافت و حظیم قبله جود و راف . سلطان
فریدون نباهت ، خافان سکندر روت و بداهت ، بادشاه عبسی سرب² بوسف جیهر ،
نہسوار ادهم ماه و زردہ سہر ، مطلع انوار انظار قبض احدی ، روزنه رواف و بنجره
چار طاق هبلی ملکا لاینبغی لاحد من بعدی ، الذی تشرف بحرالدهر بجواهر زواہر
مآثره و تذلت صعاب³ الافلاک لاعنه نواہیہ و اوامرہ ، اللهم ادم سحاب فیضانہ⁴
علی اغصان بستان الامکان ، و غمام انعامہ و احسانہ علی ازہار اشجار الاکوان ،
لیجنتی من ارم کرمہ و روضہ نعمہ کل فاص و دان ، علاء الخلافة و السلطنة فی زمان ،
در چمن تعظیم و گلشن تکریم این بندہ فدیم ، کہ گلبن اخلاص عجیب الشان
کثیر الافنان آن دودمان را در باغ جان و راغ جنان ببس از تعیین هویت ابن و
آن کاشته است ، و فوایج روایح آن را نقویت دماغ بقا و لخلخه قوت سامه ارتما
داشته ، بیت :-

نشان بر صفحه هسنی نبود ار عالم و آدم

کہ جان در مکتب عشق از نولای⁵ تو مبرز دم

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives دولت
2. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give سریرت while *ASB* gives سربر
3. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives اصمات while *ASB* gives اصمات
4. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB*, and *HG* but *BH* gives فصله
5. The same in *AH* and *ASB* but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give تمای

و از بدو غربت و انتقال الی هذا الحال هر چند که بر مقتضی مصرع :-
 بقدر اجتهاد الوسع و الوسع مبدول

سمند قدرت و توان در میدان زمان تاخ، گوی وصال بچوگان سعی و اجتهاد
 نه ربود، و نفس حصول مرام از طاس فلک مینا فام و نخه سیمین ابام به هیچ وجه
 روی نمود - بت :-

اگر محمول حال جهانمان نه قضاست
 چرا مجاری احوال بر خلاف رضاست¹

آری آری² - بت :-

بزرگنبد خضرا چنان توان بودن³
 که افضای فضابای گنبد خضراست

باکار بدانجا رسد که دنده امید از عروض سبل موانع مخمل آمد، و سراب امل
 در فراهی سینه نخل حرمان مبدل گنبد، و در انانای ظلام حیرت و تنگنای مضیق
 فکر ندای هادف غمب، که میرا از عروض من و رب است، بصاخ جان رسید
 که رباعی⁴ :-

ای هستی تو هستی هست دگرست
 وین هستی تو هستی هست دگرست
 رو سر بگربان بفکر درکنس
 کن دسب تو ز آسنن دسب دگرست

چون⁵ مرام جان از نکمای خزان زمان ذبول ناف، و خورسد این مفصود
 و مامول از افق فلک حصول ننافت، بالضرورت بر حسب مقتضی حال، نه بر وفق
 مرضی بال، فرزند عبدالله را در سده سنه و عبیه علیه، که محط رجال آمال و
 سهبط کمال اقبال است، ارسال داسه، و نخم امید نریبت و احسان بماء و بوی
 انفاق آنحضرت سحاب فیضان در مزرعه جنان کاتبه، امید است که بموجب مفهوم
 آب کرامت ربیب نکل سنبله مائه حبه بمره و بهره دهد، و بر وفق الطاف آبا و
 اجداد آنحضرت نو عروس ناموس بندگان مرحمت مانوس در آئنه مراد مرئی گردد
 تا کبابه مآر الطاف مظاهر آنحضرت بر صفحه جار طاق عناصر نگاشته گردد و رایت
 افتخار این خدمتگار بر دیوار فلک دوار افراشته - بت :-

1. The same in GY, BUL, BH and HG but AH and ASB give
 2. BH and ASB omit 3. BH gives 4. GY, BH, ASB
 and HG omit 5. BH gives

هوبات غم عسی اسب بیرون ار حد فکرت¹
ز تحریر و بیان آن زبان و کلک را حرت

شعر :- و ان فمبصا خط من نسج نسعه
و عشرین حرفا عن غرامی لفاصر

بنابرین لآلی دسوع بصر در خطوط سعاعی² نظر منظوم ساخته و جمن رجا باران
سرنسک مهاتل رناص جنان ربان دانشه است که نهال آسالم وصال بر وفق مبتغی بال
واغصان منراکمه الافنان مراد بر طیفی مرتضی³ فواد منمر آمده توفیق تقبیل⁴
انامل سحاب معادل بحر منساکل مرزوفی شفاه جبات جان و دل گردد - بیت :-

از هر کرانه⁵ تیر دعا کرده ام روان
باشد کزان مسانه بکی کارگر سود

این صحیفه ضراعت مضمون اخلاص مسحون در اوائل سبعان ، که براند برکات
آیه السبعان نهری سالار عساکر نهود و صاحب لوای لسنکر دهور اسب ،
بمداد سوبدای فواد از دارالسداد محمد آباد سمت سواد ناف مسی برآنکه هر نفد
اسل که درکان امکان مسنر⁶ و مندسج بود ، و در نهانخانه امور منسیره الظهور
مندرج ، و از حرانه همت و گنجینه نهم اهل دنبا خارج ، از ابر نظر آبا و اجداد
آنحضرت در حوزه سسر و حطه تسهیل⁷ مسسر و سهیل اسب ، و مردم حشم
جنان نکحل الجواهر سکر آن خاندان مکحل - اما سحنه لسنکر خوف و هراس
بر سکان ساحت ادراک و احساس⁸ موکل است که مبادا قبل از حصول لقای آن آفتاب
آسمان دول⁹ طوامر مناسر اسل بدست کاتبان دیوان ابل مطوی¹⁰ گردد - بیت :-

ای کرده درد عشق بو انکم به خون بدل¹¹
وی ابزدم سرشته ز عشق بودر ازل
نرسم که روز وصل نونادیده ناگهان
سر برزند ز مشرق عمرم شب اجل

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* but *AH* reads thus
بروست ار حد عشقت هوبات غم و فکرت 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and
HG but *BH* reads شماع 3. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*,
but *BH* gives مقتضی 4. *BH*. gives توفیق رفیق تبدیل 5. The same in *GY*,
BUL, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives کمار 6. *BH* gives مستبر 7. *BH*
gives تسحر 8. *BH* gives احساس 9. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*
but *BH* gives معنای دل قبل از حصول لقای آفتاب آسمان دول 10. The same in
GY, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* but *AH* gives مسطور 11. *AH* gives بخون دل

بنابراین اعراض ازان اسلوب و توجه با وفق دروب اولی و اخری دانسنه دست
 ابتهال و ضراعت درمضان اجابت دعا وقبول طاعت سوی بارگه بادشاه بی کیف و
 ابن و درگه شهنشاه¹ بی ریب و مین فراز دانسنه ، و تخم رجا بمیاه دموع در مزارع
 صدق کاشته تا ابن غریق بحر اشتیاق و حربی زفره نار فراق را که باصطبار نار لوعه
 اشواق و احتمال هموم عزام مالایطاق مینلاست ، خط اخلاص بر ناصیه ولا املا
 با فنه شرف دریافت ملاقات آن حطیم ملایک مطاف ، و حریم فضابل اوصاف ،
 قبله نبیله جلالیل شایل²، کعبه قوافل محاسن خصایل - لمؤلفه :-

در کعبه جلالش گر بنگری بگردون
 نه چرخ یک قطاریست از بهر بار محمل

واسطه قلاده وجود، رابطه صورت و ماده مروت و جود، الذی تکحلت عین انسان
 الوزاره و انسان عین الاماره بقبار مواکب صفاته ، و تصقلت مرآة الوجود
 لنجلی فیها جمال بکون ذاته لازالت اودام افلامه علی هامه الحکام³ جاربه ولیقه
 مداد دوانه لزواب العور مجاربه فلانا ، در اوب انام بی حجب سرا برده عوایق
 شهور و عوام مبسر گردد - بت :-

گنجیست وصل دوست که عالم طلسم اوست
 هر کس که یافت ، حکم سعادت به اسم اوست

محب اخلاص نوام، که از تپاسر صح قدم نا ابن دم عندلب گلبن آن⁵ اخلاق
 و نسیم و طوطی سنکرسان آن همم و کرم اسب ، شجون انبئه متلاصقه الافنان و
 فنون ادعبه متعاقفه الاغصان ، که بلبل نامه آن به لسان گلگون ازهار مخبر حصول
 ثمار خلوص و صفا و مذکر نفسبر فحوای⁶ اصلها نابت و فرعهای الساء باسد، در چمن
 ابلاغ و گلشن ارسال نهال مسگرداند - شعله ضرام لوعه و غرام و دبعه شمعه⁷
 عیون دل مستهام نه چنان متعالی و منفاطر و موبر و منناشر اسب که به انصباب
 سحاب صبر و مقراض انامل اسناد اطناب و قصر منطقی و منقطع گردد ، بلکه کیفیت
 و کمیت و ابیت⁸ آن ازان متجاوز است که مساطه خامه عارض عروس نامه را بزور
 مفصل و مجمل آن⁹ مزین و مکمل تواند ساخت - امید ناچج و رجا راجج اسب که
 درر غرر ماسول، که در صدف سینه مکتمن است، در نظر جوهریان بحرین عین سمت

۱. The same in GY and HG but BUL, BH, AH and ASB give
 ۲. GY omits ۳. BH gives الاحکام ۴. BH gives کام
 ۵. BH gives گلشن نان ۶. BH omits فحوای ۷. The same in GY,
 BUL, AH, ASB and HG but BH gives ودع و شبع ۸. The same in BH
 but GY, BUL, AH, ASB, and HG omit ابیت ۹. BH omits آن

گرم بگوشه چشمی شکسته وارثینی
فلك شوم به بزرگی و مشتری بسعدت

جون بر طریق شمول و عموم باران احسان آن دودمان بر عام و خاص مبسوطست،
و رابطه حیات ابن بنده به حبل الوریب اخلاص آن خاندان مربوط، و از نیروی
احسان آن دودمان اکباد و قلوب اضداد بمنشار حسد و عناد مقطوع و منشور،
و این معنی نزد بادی و حاضر و مقیم و مسافر مانند مثل سایر معروف و مشهور،
یقین و اناقی است و رجای صادق که سهام التماس مخلص قدیم بر هدف قبول موصول
خواهد بود، و مخدرة ماسول در آئینه حصول به احسن وجوه^۲ روی خواهد نمود -

بیت :- استحان کن که بسی جام مرادت بدهند
کز خرابی چو مرا لطف تو آباد کند

زبادت برین سفاین اقلام در مجاز کلام جاری نه داشت، و بپس ازین فراند اهام
و جواهر کنایت و اسنخدام در سلك مقضی مقام انتظام نداد - همواره افالیم دنیا
که ثواقب منافب آنحضرت افلاک مراکب نجوم مواکب بر طبق فحوای انا زینا
الساء الدنيا بزینة الکواکب محلی و موشح باد، و چمن خاطر اصاغر و اماجد از
سحاب فواید عواید آن مهالك محامد مخضر و مرتیح -

(۸)

نسخه مکتوب کتب الی واحد من افاضل اعظام الوزراء رحمه الله و ادام
ایامه -

چون ریاح خزان نکلف موجب ذبول جمن تالف است، و تحلبه جال یوسف
خلاص به حلی و حلل القاب محض تعسف، بلکه آئینه صورت نالم و تاسف وا اسفا
علی یوسف، شعر :-

وما الحلی الا زینه لتقیصه
میم من حسن اذا الحسن فصرا^۳
واما اذا کان الجال موفرا^۴
کحسنک لم یحنج الی ان بزورا

1. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives شکسته را بی
2. The same in GY, BUL, BH, ASB and HG but AH gives وجه
3. BH gives ادکان قصره 4. The same in GY, BUL, BH ASB and
HG but AH gives مورا

در چنین کار کبیر و خیر خطیر^۱ بموجب الدال علی الخیر کفاعله نامۀ حسنات اعمال خویش را به نثر این حال و نثر این مقال محلی گرداند و بدسب سعی و اجتهاد مفتاح کنوز دعا به مدلول لبس للانسان الاماسعی جهت افتتاح ابواب ثواب عقبی در حرکت آرد - زیادت بر این جردان اقدام افلام بر صفحه صحنه مرام موجب ایلام و مسنلزم ابرام دانست - همواره زمان بقای اهل خصام چون مدت وقت شام قصیر باد ، و مانند لمعۀ بارقه و مشابۀ سهب شارقه بفنا فرین - مصرعه :-

زانکه مهلت عمر اعدا را نباید پیش ازین^۲

آمین

(۹)

نسخة مكسوب كسب من مكة المنسرفة الى جناب اخيه بالكيلان اسكنه الله
فسح الجنان و ادام انام دولته ما طلع البران -

سنت :- بیان شوق چه حاجت که سوز آنس دل

نوان سناخت ز دردی^۳ که در سخن باشد

شعر :- ولوعی و اشجانی و شوق ولوعی

کجوهر ذاتی فی الغرام طبایع

غرامی نار و الهوی فهو الهوی^۴

وبری و الماء ذلی و المدامع

نسب و اغصان عسقه^۵ عشق و اشجان ، که برامون سجره جنان برآمده است و از ثوران نابهر آن حیان ذبول و ذوبان نافه که ازو بجز^۶ نام و نشان نمانده است ، حکیم فلسفی ، که دیده بصیرس از ادراک آفتاب شوق و التهاب در بس یرده حجاب مانده است ، عروق و اعصاب سی نماد - بس :-

مران سمند که رگهای سینه بیتو مرا

طنباب^۷ گردن جانست و تازیانه دل

1. The same in *GY, BU, L, BH, HG* and *ASB* but *AH* gives امر خطیر و کار کبیر
2. The same in *BH* but *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* give رانکه مهلت
3. The same in *GY*, and *HG* but *BUL, BH, AH* and *ASB* give عمر اعداد رساند پیش ازین
4. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* gives زسودی
5. The same in *BUL, BH, AH* and *HG* but *GY* and *ASB* give والهوی فی کالهوی
6. The same in *GY* and *HG* but *BUL, BH, AH* and *ASB* give عشقیه
7. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* gives کبد

ظهور نابد^۱ - بت :-

مرا امید وصال نوزنده میدارد
وگر نه چون رهد ابن جان من ز جنگ فراق

اللهم ارزقني حصول ما لا عوض عنه قبل حلول ما لا بد منه - اوادل نهر محرم الحرام برید فلم برگام، که نرجان بلدان کلام است، جریا علی الهام لا مسبا علی الافدام از سواد محمد آباد هند در حال اطاعت ضد و منابعت ند در بیدای بیضای ورق^۲ بموجب فحوای لم بکونوا بالغیه الا بشق، سایر و دائرگست، سبی برآن و سنی ازان که کواکب نواب حصول مراسم از افق عنایت حی^۳ در دوام طالع است، و الوبئه غرائب رغائب بانادی توفیق حضرت واجب بر مناکب وصول و کواهل حصول واقع، الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدبنا الله - بت :-

سکر خدا که هرچه طلب کردم از خدا
بر مقتضی^۴ همت خود کامران سدم

بر طبع نهاب وفاد، که محرق اجساد سیاطین مواد حساد و سنور نواطن صدر نستان محافل مروت و سداد است، هودا باد که حامل صحفه الموده از السنه خواص و عوام و روات نفات کرام محقق کرده بود که آفات محبت و موافقت بن الجانین از افق بگانگی درخسانست و از سحاب ارباب بگانگی در امان - بابرین در وقت نوجه بدان کعبه مفصود سفارنس نامئه الماس نمود و الحق از فنون فضایل ادبی وافر البضاعة است، و در اخبار دقایق حکمی کامل الصناعه - و بر حازان کنوز رموز سیادت و فایزان مکنون و بروز سعادت بی رب و مین عین فرض و فرص عین است که توسیم جبهه فواد حنین فابلان و ناصیه اسنعداد مثل ابن فاضلان را به ارقام اکرام واحسان از غنایم سعادات^۵ دو جهان دانند، و نخم اصطاع و عواید، که در چنین زمین وافر الفوائد میکارند، ذخایر عظیم الرتبة مفضض الفرته فی کل سنبله مائه حبه را در خرمن رضا و قول حضرت واهب^۶ المامل جمع انگارند - چون آنجناب به وقور فضایل و کمال خصایل شهباز اصطاد قلوب و سرزبان و ببر بیان آجام ازاله هموم و کروبست، احباج به ننبه نه دد^۷ - اما می خواست که

1. *GY, BUL* and *HG* give امت 2. The same in *AH* but *BH* gives
دق *GY* and *HG* give برق while *BUL* and *ASB* give ورق کالوق

3. The same in *GY, BUL, BH, ASB* and *HG* but *AH* gives حق

4. The same in *GY, BUL, ASB* and *HG* but *BH* and *AH* give برمتبای

5. *BH* gives سعادت 6. *AH* gives واح المامل 7. The same in *GY* and
احتیاج تا کیده بدید while *BH* gives بود

مسند الیه اسانبد کرم ، فرد فرید و ما صدق و حید علو همم -

بیت :- مثل او^۱ در جهان ندید^۲ کسی

ور تو گوئی که هست ، هان ، بنا

شعر :- فوالله لولا الله قال لك الوری

مقال النصاری فی مسیح ابن مریم

یا من نباهی کرة البرا^۳ من شرافة قدمه علی هامه الثریا ، و تفاخر ترب الارض بتقبیل نعال خیوله^۴ علی هلال^۵ السماء و تبختر زاویة آثار خفه علی زوایا الفلك الاعلی - شعر :-

فما البس الله امرء افوق جسمه

من المعجد الا بعض ما انت لابس

رب كما جعلت ثواب آرائه الوضاحة مسنکفة علی استضواء الكواكب و مواجب مکارمه العامة صابه علی البرایا کالعام الصایب ، اجعل اسعه سمامیر نعال خوله^۶ فی المحارب^۷ محسودة لالتاع^۸ انوار الثواب^۹ مغبوظه^{۱۰} للسمس فی اضاءة اقالیم المسارق و المغارب شهابا ، بوجهی ، که سناطه جال آمال در آئبئه خیال جلوه داده است ، مبرگرداناد^{۱۱} بت :-

غالبا خواهد گشتود از دولتم کاری که دوش

من همکردم دعا و صبح صادق مبدمید

مفصل و مجمل دفاتر اخلاص خاطر در ذکر حسن مآر و نسر منافب و مفاخر آن فضایل مظاهر محبر عمود بنان اصاغر و اکابر است و فوافل مدح و سا در حرم صفا و ولاگرد کعبه صفت آن ملکی سات دایر -

حجی البک و رسم دارک کعبنی

ولدبک سعی والطواف و عمرق

ولباس احرامی النجرد^{۱۲} عن هوی

الا هواک و عند بابک و فنی

1. *BH* gives كثيرة الثرا 2. *BUL* gives شدند 3. *BH* gives 4. *BH* omits خيوله 5. *GY* omits هامة الثريا و تفاخر 6. *BUL* and *BH* give خيله while *ASB* gives فعال خياله 7. *BH* gives المحارب 8. *GY* gives محسود كالالتاع 9. *BUL* gives التاق 10. *AH* gives منسوفة 11. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *IIG* give سرداد 12. *BUL* gives الجمود

و خار بندی، که شحنة قصبه وجود جهت حراست خیال آن جال با کمال¹ و منع دخول صور اغیار آن خیال² گرد ساحت دیده کستیده است، مجوسان حیطة حدس و حواس و کوته نظران خطه عقل و قیاس، که در تیه هوا جس نفسانی و دبجور خسایس همولانی هایم و حیرانند، اهداب و مزگان می خوانند - شعر :-

جعلت من الاهداب جفنی مشوکا
لانک لم نخرج و لم یدخل الوسن

بیت :- بگرد زیده خود خار بندی³ از مژه کردم
که فی خیال تو بیرون رود نه خواب⁴ در آبد

و چتر روان و تخت جنان⁵، که رسام نقش نامه ازل و قسام کار خانه لم بزل جهت سلطان خیال آن دیدار سعادت ایثار به لالی مثلالی دموع ظاهر و جواهر زواهر خشوع خاطر مرصع ساخته است، طیب⁶ طبع از سر کج طبعی بخار لطف و سکل صنوبری مبداند - لمؤلفه :-

چتر روان و تخت دل بی جم عشق هیچ نیست⁷
بی خط داغ عاشقی باد سواد نن نلف

کمند دعا بدست و توفق رجا نافه و برکنگره کرم کبریا انداخته و بذروه فضل و عطا محکم ساخته که از خزانه احسان بی عوض و بدل و گنج خانه فضان بی غرض و علل موهبت عالی منقبت سامی زینت معنی النقای لقای ملائک ارفای آمحضرت، بسر صورت ملک سیرت، دره بیضای کمال سریرت، عره و ضحای جبهه بصیرت -

بیت :- خجسته ذاب کریمش بصورت بشری
تبارک الله گوی که رحمتیست جسم

سراج ارواح سکان عالم پاک، مصباح⁸ جامع صوامع افلاک،

بیت :- روانش خرد دان و تن جان باک
تو گوئی که بهره ندارد ز خاک

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL*, *BH* and *ASB* omit باکال
2. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *ASB* but *AH* gives مرد عالم مثال جمال while *HG* gives جمال
3. The same in *ASB* but *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* give خارستی while *HG* gives خار دست
4. *BUL* and *ASB* give غیر
5. *AH* gives تخت و چتر روان و جان
6. *GY* gives طیبیت
7. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* but *AH* gives تخت روان و تاج دل بی جم عشق هیچ نیست
8. *GY* omits مصباح

بودی هجران را بزال وصال ریان گردانند ، و جز امید النقای لفای آن جناب¹ نفس نعلق از صفحه سینه ابن محب محو داند و صورت مزوق مال و جاه از لوح خاطر فاتر این دولخواه بدموع خشوع و انبیه مسغول ، و آئینه باطن از زنگ علقاف ظلمت آفات عالم تعسات مصقول ، زیرا که مفتح کنوز صحت فقرا و مصباح رموز قرب عرفا را موجب² انفتاح خزاین جود و مستلزم وجدان دفا بن مکون و بروز وجود دانسته از مقیدات مموهه حسی و ادراکات مزوفه عقلی و حدسی فارغ البال و رافع³ الحال است - بیت :-

دل را حلال گشت ز عشق نو دم زدن
زان روکه یاد غیر تو بر وی حرام شد

و بر ضمیر منبر مخفی نسبت که طی مفاوز طریق تحقیق موقوف بیدرفه نوبت و مشروط بملازمت مرسد سقیق است ، و بکران همت ابن فقیر در میدان جهان باین سبب سار است ، و مرغ جان در هوای ابن طلب طائر - بیت :-

نارب این آرزوی من چه خوش اسد
تو بدین آرزو مرا برسان

اسد بمیغ کرم فیاض⁴ بی دروغ جنانست که باران حصول مامول بر مزار دل باران دارد ، و سجره رجای جان را در باغ جنان بی ورف و بمر نگدard ، و چون غواسی بدن و نعاسی دنده تن را سلاسی ساخته است ، و ساح فیض سامت دل از غبار مقتضی آب وگل برداخته ، و بوف حاصل است که سلوک طریق طلب بمنزل حصول مآرب⁵ واصل گرداند ، و ظلام شکوک و اوهام از بس بصر⁶ بصرت بالکلیه زایل ،

بیت :-
گر چه منزل س خطرناک است و مقصد نابدید
هح راهی نیست کانرا نیست بابان، غم مخور

اللهم ان کرمک اوفی ، وانت بفیضان فیضک علی الراجیین احری⁷ - اگر آنجناب نیز خود را از ظلمات آن سواد و مصاحبت مصاحبان فساد نهاد نفاو جواد آن بلاد خلاص دهند ، محض صلاح و عین نجات خواهد بود - بیت :-

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* gives

رافة الحال 2. *BII* gives رموج 3. *BH* gives امید

4. The same in *BUL*, *BII* and *AH* but *ASB* gives امید بمیغ فیاض بیدریغ

5. *BH* omits امید بمیغ فیاض پادشاه and *HG* gives امید بمیغ فیاض پادشاه

6. *ASB* omits سلوک طریق طلب بمنزل حصول مآرب واصل گرداند و

7. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and

HG give اللهم ان کرمک وى وانت بفیضان فیضک علی الراجیین حری

در در غرربا و جواهر زواهر دعا، که لاین بر و دوش و گردن و گوس خلوص و اعتقاد و خصوص صفای فواد باشد، در درج زبان دوکان دهان و بازار بیان نبافت - لاجرم قدم شروع در بیابان¹ بیان آن نه نهاد - اما کبوتر بال، که از ساخسار² خیال ناظر آن جال بی هال بود، بر مقتضی ندای، شعر :-

حامه جرعی حومه الجندل اسجعی
فانت بمرئی من سعاد و مسمع

بتنعم اهدای خدمات و تتریم ابلاغ نسلیات خود را منظور نظر اکسیر ابرگردانیده، و حامه عباسی عامه بعرض این اخلاص نامه خود را از هامة عامه گذرانیده، بر برای نوار، که جام جهان نمای اسرار و مجلی صور الهامات حضرت آفریدگار است، معروض میدارد که بیازوی توفیقی پادشاه نارگه ازل و نیروی عنادت سهنساره درگه لم نزل، سهام هر مراد، که در کان عسی و اگر و ونربوک و مگر موضوع بود، بر هدف وصول ماسول واصل است، و صورت هر مرام، که کلک خیال بر لوح اندسسه بال تصویر کرده، باجمل طریق واکمل³ نسنسی در آئینه حصول حاصل -

بیب :- هرکرا اقبال مادر زاد رهبر می شود
همت اندر هرجه می بدد بسر می سود

الحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عبادہ ان رنا لغفور سکور - اما حکمت بالغه و قدرت غالبه حضرت لائزالی، که منشور احکام افعالش از رقم کم و کف و حروف افسوس و حیف متعالیست، خون شربت حیات و زندگانی در ظروف و اوانی اعجاز زمانی موضوع فرموده است - و نسبتاً دل عشاء را، که از آس حمایتی سنوف درجوش و فلق است، بر طای فک معلی به سلاسل وسایل⁴ و اوضاع مختلفه معلی⁵ نموده است، و محفو است که جان فالی را با حوادث متراکمه و عوانق مصادمه فدرب مقابله و بقاومه و قوت مجادله و مصادمه⁶ نخواهد بود - بدن سبب حواس باطن و ظاهر چون بید مضطرب اند و سعلت ناسف و نلف از کانون دل ملنهب، که ناگاه کوکب اقبال قبل طلوع خورشید وصال در ظلام وبال محبوب ماند، چه آفتاب بهای افراد انسانی قریب بغروب⁷ است، و ادای صلوات مامولات بر مسافران طریق عشاء و غدات بطریق قصر مندوب - بنا برین بر سبیل تعجیل بی نوسف و ناجل نشتگان

1. The same in *BUL*, *BH*, and *AH* but *GY*, *ASB* and *HG* give بیان

2. *BH* omits در 3. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* but *AH* gives متعاق

4. *ASB* gives سلاسل معلی وسایل 5. *BH* gives باجمل طریق واکمال 6. *GY*, and *HG* give مصادمه 7. The same in *GY*, but *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* give قریب الغروب

عتبی¹ و متنبی ، جامع شرایط و ضوابط وزارت باسرها معین حال و مبین مقال احق
بها و اهلها - شعر :-

علت الوزارة اذ علوت محلها
با خیر من عقد الامور وحلها

الذی سار جنب الافلاك بنعال الالهة و مسامیر الكواكب فی مواكب رفعة
شانه ، و اصیحت منطلقه البروج مرصعة بالثوابت الزواهر نطاقا علی خواصر خدمه
و غلانه ، رب كما جعلت مجرة الافلاك² من مسالك قدم هممه³ ورقاب ارباب الالباب⁴
و اصحاب الآداب مطوقة باطواق نعم کرمه ، اجعل مدارج معارج آمال الدنيا و
الاخرة مطوبة باخص فدمه ، و امضاء اوامر القضاء موافقة لانفاذ کلمه و مطابفة
لارنسام ارقام فلمه ، سها با بر مسند وزارت و صدارت دایم باشد بمحمد وآله الایجاد -
بورود سطور مشکین نقاب آن خطاب هر یک از رؤسای کتاب⁵ بر سبیل رغبت و
ارتعاب بسمت و صفت خر راکعا و اناب انصاف یاقته⁶ و کلاه کج اسکبار و
اسجبار از سرعجب و پدار انداخه ، از روی تامل و افکار جواهر معانی نوار و
آلی الفاظ آبدار آنرا دره الساج نارك افتخار ساختند - بیت :-

زهی دفا بق لفظت⁷ خفی چو جرم سها
ولیک گشته چو خورشید در جهان مشهور
صر بر کلک تو در کشف مشکلات علوم⁸
چنانکه نغمه داؤد در ادای زبور

و چون در مشافه آن کلام وحی مشابه نه سبحان را بر بساط مکالمت بازوی مجابوت
است و نه حسان را در راه مبارات نیروی محاذات⁹ و مخاطبت ، بلکه قوت ناطقه
بشری و قدرت فایقه عطارد و مشتری طیلسان اظهار عجز و عناء، که ولا تحملنا مالا
طاقه لنا، بر سرو دوش دارند ، و عقل دراک و وهم بی باک بعد از تقدم قدوم یسری
و باخر یمنی حلفه لا تواخذنا ان نسینا او اخطانا در گوش هوش خاطر فاتر گرد
سرا پرده عهده جواب آن بجه طریق گردد ، و فطیر این خیال خام را بکدام دل گرمی
بر نثور¹⁰ تابه سینه بندد - بیت :-

1. *ASB* omits عتبی 2. *HG* gives عمرة الملك 3. *CY* and *HG* give
خطاب 4. *BH* gives الاقلام while *HG* gives اللسان 5. *BUL* gives
لغت 6. *BH* omits یاقته 7. *AH* gives طقت while *HG* reads
8. *ASB* gives امور 9. The same in *GY*, *BH* and *HG* but *BUL* and
عبارات while *ASB* gives عبارات 10. The same in *AH* but
GY, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* omit تور

بعزم مرحله عشق پیش نه قدمی
که سودها کنی ار این سفر توانی کرد

تا از انوار مصاحبت و اشراف مشاهدت و مخاطبت آن آفتاب آسان منقبت آنچه
در قوت نخیله مصور است ، در حوزه حصول میسر آید و افاضه مطالب و افاده
مآرب معین و مفرر ، و طهارت ذاتی و لطافت صفاتی مقتضی آنست که امهال را
محال دانند و لوازم امهال را به هیچ حال مجال ندهند - بیت :-

دارم امید بدین اشک چو باران که دگر
برق دولت که برفت^۱ از نظرم باز آید

در زیادت نوشتن هیچ فایده صورت نیست ،

مصراع :- قلم اینجا رسید و سر بسنکست

همواره مرأی تعیناب کثرت مجلی کمال صورت وحدت باد ، بالنبی و اولاده وصحبه
وتابعیه الامجاد -

(۱۰)

جواب مکوب کتب انی جناب اخیه من کیلان الی الشام فسخ الله فی احله
واسکنه بمجوحه الجنان -

صبحی که از کویت گذرا فند بسویم باد را
ناشامم آید قدسی هر دم مبارکباد را

ملوك كلام متوح بتيجان الهام مرصع بيواقيت تطبيق مقتضى المقام ، که برسر
موضوعه الفاظ داب العباد و فصوره^۲ مرفوعه سطور لم مخلق مثلها فی البلاد اجلاس
فرموده بودند ، خطیب بیان از مشاهده جمال کمال آن بر منبر پیکر والا قدر انسان
با حسام لسان و دراعه صبح فام اسنان منشور عالی شان نوقی الملك من تشاء بنام
آن مالک مهالك ابداع و انشاء بر سکان اقالیم صباح و عشاء فرو خواند - معکفان
مسجد اقصی بلاغت و براءت و مجاوران قبه صخره کمال صنایع سر عجز و استکانت
بر سجاده استفادت موضوع داشتند و دست ثنا و دعا^۳ سوی آسان افاضت و عطا
مرفوع ، که آن ذات فلك سات ملک صفات مظهر کمال مواهب واجب ، محسود
فضایل فواضل^۴ صابی و صاحب ، مشرق آفتاب علوم ادبی ، ناسخ فصاحت و بلاغت

1. *BII* gives شد 2. *BII* gives تصویر 3. *ASB* gives دست تناول
4. *ASB* gives فواید

اشراف و صدور طالع بود و شهب ظهور حساد و کواکب وجود اهل تضاد و عناد
و از اشعه لمعه آن رای خورشید ظهور در نواری عدم مستور مینمود ، عندلیب دل
و جان به هزار دستان در ترنم اطرای¹ لنا و دعا افزود که

ناسن اعاد ریم الملك منشورا
و ضم بالرای امرا کان منشورا
لازال فالیک بالمنشار منشورا
و صدر والیک للزوار منشورا

و فواج بخور حمد و سباس از پنجره حواس و روزنه ارکان بدیع الاساس بدماغ سکان
زمین رسانید - بیت :-

شکر ابزد که باقبال کله گوسه گل
نخوب باد دی و شوکت خار آخزند

مضمون این ارقام از دارالاسلام شام عمرها الله تعالی الی فام² الفبام در ماه محرم
الحرام حمت عن الآلام سمب اننظام یافت مبنی بر آنکه از ورود این حدود
واقفالنور والسرور راعه صدی فایحه بلدة طیبه ورب غفور مسمام جان رسید، و گلبرگ
زبان را که در غنچه دهان نهان بود ، بنسیم بیان الحمد لله الذی اذهب عنا الحزن
ان ربنا لغفور شکور سنگفه دبد و تکرار³ انظار بر سواد این دیار و انوار ارهار
جنت آنارس سبب جبر حواس باطن و ظاهر و موجب ازدباد مواد⁴ نعنوی خاطر
آمد -

غزال صادنی طرفا نواری النمس والفرع⁵
بزدک وجهه حسنا اذا ما زده نظرا

شام کو خال رخ عرصه گینی ست تمام
خوش سوادیست بنه دل که علیکم بالشام

اما چشم بصیرت غرق سرشک تحیر است ، و بلبل دل در بوسنان ترکیب آب و گل
مبتلای خار تفکر و تحسر ، که آنحضرت سها رفعت همواره از رسجات دوات دیم تسم ،
و قطرات دریا کرم⁶ قلم ، رفاض حبات و حیاض نجات ابن محب را معمور و معمور

1. The same in *GY, BH, ASB* and *HG* but *BUL* and *AH* omit اطرای
2. The same in *GY, AH, BUL, ASB* and *HG* but *BH* gives یوم
3. The same in *GY, BH* and *ASB* but *BUL, AH* and *HG* give تکرر
4. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* omits مواد
5. *ASB* and *HG* omit the first *bayt*. 6. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* omits قلم

من نمی دانم که ابن نوع سخن را نام چیست
نی نبوت می نوام گفتنش فی ساحری

بعد بروز حمزه خجل از وجنات و ظهور صفره و جل از جهره ذات بر مقلضی
الضرورات نبیح المخطورات بصنوف دعوات خالصة الانات و الوف نسلجات صادفة
البنات، که درك دفايق حفايق¹ اختصاصی بصر بصیرت افهام را غابت مرصد
باشند و احساس غبار مواكب اخلاص و انشش² دیده سربرت صدر نشینان ملایک
ارایک قدس را نهایت مقصد، موازات و محاذات داده آمد - چون وفور شوق و
صبايت درون و ظهور آلام تخنن دل محزون ازان افزونست که دیده نعل و احساس
از فلعه فاف ادراك اناس در معارج بیدای و مدارج ططف³ قبه کم و کف آنرا تواند
دید و یا مرغ طبع حافی⁴ بقوادم و خوایی و قدرت همت وافی در بوادی بان بل
مبادی فبافی آن تواند پیرد - لاجرم بنان زبان از اذبال⁵ بان آن کوباه داسنه آمد⁵ -

شعر :-
ولوان اسواقی تناهت لثبها
البک واسهب العبارة فی کتبی
ولکنها طالت فلبس بقادر
علی حصر ادنها لسانی ولا فلی

شجره طبیه رجا در چمن دل بصفات اصلها ناب و فرعها فی السماء موصوف است و
عنان حابک سوار امید بصوب اصوات لا بأسوا من روح الله معطوف که قبل از
هبوب صرصر آفات و نکبای نکبت نبات محصول حیات در خرمن ملاقات جمع آید و
عنتربب های سعادت فال وصال بروبال فیضان دولت و اقبال مبسوط داسه
سوخگان هواجر هجران و اسیران ترکناز عساکر حرمان را از حرفت فرقت اخوان
و ضربه حربه حوادث زمان خلاص داده به سابه آنحضرت جنان نشان رساند -

رباعی :-
در وصل نوصد هزار صاحب هوس است
نا خود بوصول نوکرا دسترس است
آنکس که بافت دولتی بافت عظم
و آنکس که نیافت درد نایافت بس است

حون از افی سطور مضمنة الفرح والحبور آفاب صحت و حضور آن ملاذ اکابر

1. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* omit حفايق
  2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives آتش
  3. *BH* gives طق 4. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give جای
  5. The same (*AH* explains it as جماعده), while *ASB* reads جای
- اند 1n *AH*, *BUL*, *ASB* and *HG* but *GY* and *BH* give

سلك انتظام باشد ، و در^۱ رضای احرار و ابرار از اصداف لیل و نهار و بحار زخار روزگار بیرون آرند و آنرا فلامه گردن حسنات اعمال و دره التاج ناموس و اقبال و گوسواره نو عروس حصول آمال سازند ، و وضع شی در موضع خویش بی عروض تخلل کم و بیس بتقدیم رسانند ، و بنیان احوال بعضی از فطان خطه خاك ، که از ظلم ظلمه بیباک محمل^۲ است ، چون طای مقوس و رواق مقرنس افلاک اسنوار گردانیده و ساحت سینۀ بنی نوع انسان را مانند صومعه دل عارفان از خاناک ملال پاک دارند - و خلایق را ، که ودائع خالفند ، از تعرض تطاول ابن و آن در کف امان محفوظ و بعین عدل و احسان ملحوظ سازند - و بیت الفصیده کلام و حاصل الجریده پیام آنکه درین حین یقین گست که بوم ظلم و عدوان و جغد تغلب بعضی ناکسان باطاؤس ناموس جناب سلالة الاکابر ، مجامع المحاسن و المفاجر ، خواجه نسخ اویس گجی در مقابله آمده مخلب نعرض و منتقار ناذی دراز کرده اند - اما از ادراک قمه قدرت آن خاندان عزت مقرون حشم بصیرت آن خستسان^۳ دون ار کحل نوفی غیر مکحولست ، و از تنسم^۴ فوایج گلستان مکارم آن دودمان مسام جان سان جعل صفت معلول ، لاجرم صدور این چنین افعال سنعه و ظهور این نوع اعمال^۵ سعه از آن خببتان ناپاک و لثیان بیباک عجب و عریب نمود ، لیکن حرد خورده دان ، که صراف بازار مملکت امکان است ، درین کار بسار حمرانس که باوجود طلوع آفتاب دولت آنحضرت زمره خفاس و گروه اوباش راجه فدرت نعرض طاؤسان بوسان فدرست و کجا نارای ایذای شاهبازان فصای انس ، سر :-

اذا غیر الطائی بالبخل مادر
و غیر قیسا بالفهامه^۵ بافل
وقال السها للشمس انت خفیه
وقال الدجی للصبح لونک خابل
فیاموت زران الحیوة ذمیمه
و نانس جدی ان دهرک هازل

زیرا که اعظم اسباب منع و ظلم و عدوان از ساحب قبض ساحت جهان خوف حکام زمانس ، کم فال عثمان ابن عفان ان الله لیخوف بالحکم اکرم مما یخوف بالقران ، بنا برین مقدمات بدیهه الانتاج توقع از فیضان انوار آن سمس و هاح آسنت که ظلال

1. The same in GY, BUL, AH and HG but BH and ASB give كموهر
2. ASB and HG give متائل 3. ASB gives خبتان 4. The same in GY, BUL, BH and HG but AH gives تنسم while ASB reads تنسم
5. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives العاوة

میفرمودند و اکنون مدب بکسال است که آن عواید مالوفه و عوارف معروفه را
بی شایبه زلتی و رایبه علتی مقطوع و موفوف داشته بودند - نظم :-

سر دقتران عشق که در بزم مکرمت
بپوسته می زجام وفا نوش کرده اند
آبا جه بود شان که بیکبارگی چنین
از مخلصان خویش فراموش کرده اند

هانا که فرقه ارباب حرص ، فزادهم الله مرضا بعد مرض ، و زمره اصحاب حسد ،
فی جیدها جبل من مسد ، که بیهوشان باده ماده جسمانی و مدهوشان جرعه جام
هیولانی اند ، میخواستند که بر وفق مبنغی خاطر عنید و بر مشتهی ضمیر بلید خویش
از جبهه اخوت و وجنه محبت را بداغ جهان و افترا موسوم ساخته این مخلص جانی
را در محافل سرهنگان فرهنگ و دانش مجرم و جانی سازند - شعر :-

دع الوشاة و ما فالوا و ما نفلوا¹
بینی و بینکم ما لس ینفصل

بیت :- همی خواهند بد گویان مرا دور از نکوروبان
باوازسگان نتوان زکوی دوست گردیدن²

اما عری اخوت و مروت آنحضرت در حرکت آمده و شجره طبه مواخاة نوباوه
باغ حیات بر آورده کتاب بلاغت خطاب ، که درین وقت فرسنادند غبار و باری
و وحشت و افکاری ، که چشم هوش ازان کلیل بود و بردوش روان او تحمل اعبای
آن ثقل ، با بادی عبارات محبت انگیز و انامل استعارات توبخ آمیز بالکلیه مرافع
گشت - شعر :-

ما عودونی احبائی مقاطعة
بل عودونی اذا قاطعنهم وصلوا -

بیت :- اگر جفای تو روزی دلم بیازارد
کمند لطف تو بازش بعنف باز آرد

بعد از ادای لوازم صفای طوبت و فضای فوایت مقتضی حسن نیت انهای ضمیر منیر
خورشید اساس دقایق شناس می رود که غایت تیقظ در اسلوب وزارت و نهایت³ ننبه
منفقان نقد عمر در تعمیر مبنای دولت و امارت آنست که جواهر زواهر امور انام در

1. BH omits the Arabic *bayt*. 2. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives برگشتن 3. ASB gives غایت

بلابل الارواح في اقصا الاشباح على ورد جال مقاله ، و تنورت ساحة رواق
الاکوان من اشعة لمعات کماله ، رب کما شرفت¹ بسیت² الارض بامتداد ظلاله ،
خلصنا بوسيلته عن وهاد الضلال و تلاله و خصصنا بتمسک عروة اذاله³ و سهل
علينا سلوك مسالك اتباعه و زين خلعة حيوتنا بطراز لطفه و اصطناعه محذوما سرفا
علبا باین معنکف کوی عجز و ناز و مقيم زاویه شوق و آرز ، از روی تذکر و نفقد
بر مفضی مالی لاری الهدهد اصدار یافته بود ، از شرف وصول آن گلشن حیات
به ازهار و انوار⁴ مسرت مباهات محلی سده ، و نازک افتخار مباس نرک تاج نرنا
گشمه ، کمر اعتبار بسده زر بفت جوزا محلی آمد - جال نوعروس آن بلاغت و براعت
را آئینه قلب بضاعت و فصر باغ در صناعت مواجبه داشته ، بدعای بقای آن ذاب
ملکيه الطباع فلکيه الارنفاع ، که مطلع انوار آفتاب جمع فنون⁵ و مجلی جبال شهود
و شبون است ، مقابل کرده آمد - بيب :-

بدین لطافت و خوبی کسی نباراند
به حلهای عبارت عروس معنی را

چون تجرب صورت ضجرب فرای و فزبر صوره ماهبت انسانای بفوت یراع و فدرت
اختراع بنسر و اسعاد منسیان دیوان قضا و فدر و امداد مداد بحر محط و بیاض
ساحت سطح بسبط از مسنبعدات عقلی و مسنبحلات نقلی⁶ بود ، نرک بیان آن اولی
نمود - شعر :-

لوان البحر اصبح لی مدادا
و دجله و الفراب وکل وادی
و نبت الارض افلاما جمیعا
تخط بها الی یوم النناد
اذا لم اسنطع احصاء ما بی
من الشوق المبرح فی فوادی

لیکن در صدر صفه دل ، که شاه نشین رونوی آب و گل است ، بساط امل مفروش
اسب و بیس طاق بیرون چهره زعفران گون و بسنگرف سرشک و دود آه درون
مزین و متقنوس که بی نعلل و اهل مال مورد الهام حصول وصال و مهبط بنارت القای

1. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *BH* اشرفت
2. *AH* gives سبط 3. The same in *HG* but *GY, BUL, BH, AH* and
ASB omit وخصصنا بتمسک عروة اذاله 4. *AH* gives نوار 5. The same in
GY, BUL, BH and *HG* but *AH* and *ASB* add مبع عیون after
6. The same in *ASB* but *GY, BUL, BH, AH* and *HG* give عادی

اقبال بران سلاله دودمان فضل و افضال بنوعی ممدود دارند که خطبای اقلام
افاضل بر مدارج منابر انامل بسنر فضایل آن ملک خصایل رطب اللسان و عذب
البیان باشند ، و قوت ناطقه بعبارات رانقه و استعارات شایقه دیباچه کتاب امتداد
جهان بالقاب و نام آن آفتاب آسان احسان مزین و محلی دارد - شعر :-

أرى المجد سيفاً والثناء نجاهه
ولولا نجاد السيف لم تنقلد
و خير حالات السيوف حاله
مخلت بابكار الثناء المخلد

زیاده برین شوق ادهم قلم بفرسان بنان در میدان بیان موهم سامت خاطر بحر
فیضان دانست - بنا برین عنان لسان از سمت اطناب و اسباب بصوب ایجاز و اختصار
معطوف داشته آمد - همیسه آنحضرت ، ملک مستفت ، فک مرتبت ، مطلع انوار
انقباس فاحکم بین الناس باد و سعی و اجتهادش در تعمیر بفاع و بلاد و ننویر
صوامع فواد عباد احیای مراسم دین و داد ، که روز بروز افزونست ، بعز کرامت
دارین مقرون جزاء بما کانوا يعملون بالصاد و النون -

(۱۱)

جواب مکتوب کتب الی جنابه المولی الامام و السید الهام شرف المله و
الدين على یردی افاض الله تعالى علیه سحاب کرمه - آمین -

تباتبر الصباح وقت شرا
بتلج من دياجير الظلام
لقد عطف العنان الی بخت
و ولی الهم منخلع اللجام

خطاب بلاغت نصاب جیهره نمای عروس ناموس انی الفی الی کتاب مبین اعجاز و
آستین طراز تجری با مره رخاء حبت اصاب مصباح انوار و مفتاح اسرار انا مدینه العلم
و علی بابها ، که از جناب شرافت سبب سمرغ قاف قطع علایق ، شاهباز هوای
فضای حقایق ، گوهر سادوار بحار علم و شرف ، گنجور کموز من عرف نفسه همدعرف ،
دلیل سالکان ، و سالار کاروان صراطا سونا ، رافع رایت^۱ و مطلع آفتاب آیت و
رفعناه مکانا علیا ، رضیع لبان^۲ و ضجع مهد احسان من لدنک ولیا ، یا من ترنمت

۱. ASB gives دایات 2. BH gives لبان است

فلا تعذّر في الحب بالملك والعدى
فليس بصب من تمسك بالعدز

اما چون در بنوقت بخطاب مستطاب و نصاح سعادات استيعاب بر مقتضى هذا عطاءنا فامتن او امسك بغبر حساب ابن معفد اخلاص اساس را از حضيض حرمان و ناس به اوج فلك اسيناس رسانيده اند، اسبد وائق و رجای صادف است كه آئنه جان از زنگ موانع زمان مصفول گردد، و نفس جموح در زبر ران شهسوار روح رام و ذلول، تا رجبق تحقبق از خمخانه نوفوق نوشده آبد و به انوار شهود و عبان انار ظلام كئرت اكوان معدوم نمايد. و آنچه در باب آمدن اللجيان گيلان بايه سربر اعلا خلد الله سلطنه الى اننهاى الدنيا بطلب فرزند ارجمند خواجه سمس العلة والدين شيخ محمد صانه الله تعالى من سرحاسد اذا حسد وباز گردانيدن¹ اللجيان خائب و خاسر و روان دانستن فرزند مذكور بر وفق مبتغى خاطر ذكر فرموده بودند از مكارم احلاق و لوازم اشراق آن خورسند آسمان عرفان و جمشيد جهان ايقان عجب و غريب نمود. فلا غرو من على ان يسود و من ولى ان بجود - بر ضمير منبر، كه بى كم وز نادب آئيه غيب و سهاد تاست، مخفى نمايد كه اگر چه بندگى امير محمد ابا عن جد، رحم الله سلفه و اكرم خلفه، ولى نعمت ابن خاندان و ملاذ و معاذ² اين دودمان است، اما درين وقت از كسوت اختيار مطلقا معراست و بنام اخسارس در دست بعضى از وزرا و امرا، كه هريك از ايسان سالارساه بل هم اضل و صدرنسن محافل درك اسفل اند، يعنى سپه سالار حاجى محمد امير و مسير است و سبخ على، كه دبير و وزير، فى الحقيقت حاجى محمد مذكور در جمن ريبت بات نرست اين مخلص نسو و نما بافته است - شعر :-

و ودكان عصنا ذاوبا³ فسقيته

الى ان كسنه باهنامى اوراق⁴

و باشه دل و جاننن ار دست دبير اين فسر نذرو مقصود را صد کرده⁵ و سوق بوسن دولس بر ذروه سواهى مجد و سبى شهسوار⁶ رتبتنس بر سابقان نلال نجد بقوت معلم اين حفر بوده، و در مجالس و محافل بر سبيل بخت و تفاخر خود و برادر مرحوم او بهادر كواكب⁷ شكر نرست و نعلم اين خاندان را از افق لسان و ارکان ظاهر

1. AH gives گردیدن 2. The same in GY, AH, ASB and HIG but BUL and BH omit و معاد 3. BH gives ذواناه 4. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives الى ان كسبه باهنامى اوراقه 5. AH gives كوكبه كواكب 6. BH gives شهسواران 7. AH gives

جہاں آن آفتاب آسمان فضل و کمال گردد - بیت :-

در وصل نو بسنه ام همه همت خویش
باشد که منتهای همت برسم

این صحیفه خلوص اعتقاد از دارالسداد محمدآباد ، حجت عن الفساد و صیبن صاحبها عن الاستبداد ، در ماه ربیع الاول سمت سوادیا ف - چون مغزای مکوب فرحت فزا حاکی از سلامتی ذات ولایت آیات¹ بود ، مذکر لسان از مدارج محارج دهان تمجید و تمجید حضرت منان بمسامع سبحه² طرازان مجامع ملکوت و گوشه ننبینان صوامع جبروت رسانید - شعر :-

وجودك فبنا نعمة الله بننا
ونحن باوفی سكرها نستدبها

مدت مدید و عهد بعد است که کبوتر دم کین جان در فقص مسدس جہان³ از سر سوق و نیاز نالانست و فرمی خاطر بر اغصان مشاعر باطن و ظاهر جبران و ولہان ناباشد که از اوکار افکار و نشیمن حس و عقل مسعار خلاص نافه جہاں آفتاب نرف معرفت از منظر نظر⁴ ولات مالک فیض و راف بر مظاهر اسعداد ابن معتقد بر وجه احسن باشد - لکن دست تمناع در و فضا بر روی ارادت و سنه رضا ہر دم از سوی⁵ ہویدا می سد ، و هر لحظه از رباح خزان احزان زبان در گلستن عزایم جنان ذلولی بیدا سگست - شعر :-

و کم هم نضوان یطرمع الصبا
الی المنام لولا حبسه بعقال

و شک نیست که طالبان کعبه تحفین و ایقان را به اذیال اعذار سنس کردن و لوازم کا سده⁶ ذوات بنررا مقتضی قضا و قدر گفتن و بیر هوا و هوس از کبان طبیعت بر وفق مسنہای جہاں و کسالت انداختن و عمل قضا برفیضه⁷ آن نبستن منافی طریق اهل ادبست و مخالف نیوه سوختگان آتش طلب - شعر :-

أیا طالب العرفان من مسلك الصفا
فکن انب اصفی فی الوداد من القطر

1. *ASB* omits آیات 2. *ASB* gives سده 3. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HIG* give حمار 4. *BH* omits نظر
5. The same in *BUL*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HIG* give از هر سوی while *BII* reads ارسوی آسمان 6. *ASB* gives کاسره 7. The same in *GY*, *BH*, *AII* and *HIG* but *BUL* and *ASB* give قصه

وربط و معهد فبض و بسط آن بلاد بود ، بعد از مدت دو سال ، که تقاطر غلام انعام حی بر دوام بر باطن فبض مظاهرش متواتر گشت و آئینه خاطر شریفش از زنگ استغال امور دنیوی متنفر آمد ، ایضا بطرف کعبه معظمه شرقها الله تعالی عازم گشته و فرزند ارجمند خواجه شمس الدین سیخ محمد مذکور را در وطن مالوف فایم مقام خوینس داشتند - دران زمان آن شخصان بد فرصت و علان بد خصلت مذکور تیر زهر آلود غدر و مکر در کمان فلت حنا و عدم فکر بنهاده بجانب فرزند مذکور ابداختند ، و بحسام حیلت و سنان خدیعب طوامبر احوال فرزند مذکور مخمل ساختند - شعر :-

لقد رست جروا طول عمری

فلما صار کلبا عض رجلی¹

چون فرزند مذکور دید که بندگی امر اعظم سلاله ملوک الجبل والدیلیم امیر محمد ، خلد الله تعالی ظلله حتی الابد ، در دسب آن دوی مروت ناباک مغلوبست و آثار سرم و انوار قلوب و آزر از حهره ظاهر و باطن اسان مسلوب ، بر مفضی الفرار مهالا نطاق من سنن المرسلین نطاق هجرت بر کمر حفظ حرمت بسته سفر بر حضر اخبار کرد - شعر :-

ان نکر موتی فانی غرس دولنکم

فما بقست فمطواع و مدعان²

و ان اهتم فارض الله واسعه

لا الناس اتم ولا دنای جلان

و آن³ مقیمان کوی بباکی از کثرت خبانت و ناباکی اختراع مفسد غربیه و ابداع مکاید عجیبه کرده کفای مزوره و حکانات مموهه و کلمات مزوهه ، که لازم ذاب و مفهوم صفات اسانست ، نوشته در پایه تخت آن بادشاه اسلام ، مدالله ظللاله من اللیل الی الابام ، اما کرده اند و صورت حال ابن مقال ، که حرام علی النفس الخبیثه ان تخرج من الدنا حی نسئی الی من احسن البها ، در آئینه افعال خویش به بیگانه و خویش نمودند ، و خرمن حنوف و ساحت را بمکبال عقوق و اساءت پیمودند -

نظم :- زید گوهران بد نباسد عجب

سیاهی بر بدن نه شاید ز شب

گراز کوه یرسی بیابی جواب

که ساخ خطا بار نارد صواب

1. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives اللهم اکرع اعن رجلی

2. AH gives مدعان 3. BH omits آن

نموده اند^۱ - اگرچه این فضر از شکر و سپاس آن حق ناشناس^۲ فارغ البال است ،
 و یقین میداند که فرض رقم مروت بر لوح دل او محض محال^۳ است - نظم :-

آنکه حیا از رخ او گشته محو

هست با وظن وفا عن سهو

نیست وفا در نظرس جز جفا^۴

سگ به ازان کس که ندارد وفا

و حال شیخ علی مدکور آنست که چون وقوع اسس و طلوع شمس و ظهور آنا
 حواس خمس بر اهالی آن حوالی، از ادانی و اعالی ، واضح و هویدا اس که گلشن
 ارفقای او و برادرس و چمن بقای پدر و مادرش از انصیاب سحاب احسان ابن
 خاندان سیراب گنسه است، و مال مانه و منال و بانه از فضلۀ انعام و وسلۀ خدمت
 ابن دودمان در حوزه حصول بافنه ، بلکه در ابتدای حال نهال آمال جاه و مال از
 سرزمین سنه به بل قنوط و باس از اصل برکنده بودند و جهت لعمۀ و حرفۀ در
 محراب ابر نعال عمال ، که ارذل رجال اند ، از سر بضرع و ابتهال بنده وار سجود
 مینمودند تا آنزمان که عرف غیرت از جهت قرابت ماسی که بود در حرکت آمده
 بخدست ابن خاندان مخصوص گرداننده از جاه مذلت و هوان بجاه وزارت دیوان
 رسانیده آمد - و چون ابن قنبر اهمام و اعسای جناب برادر والا قدر شهاب المله
 والدین اطال الله بقاءه و رزفی لقاءه در ناره^۵ او بمرنبۀ اعلی و درجۀ فصوی مساهده کرد ،
 و خداع سکر او^۶ ، که در صورت صفای صدر بجناب اخوی می نمود ، دلایل عقلی و
 وسایل نقلی به هیچ وجه سودمند نبود - بنا بر غفلت اخوی و عطلت حضرت نادرشاه
 که ولی نعمت حقیقی اس ، خروج از حدود آن ارض خون عین فرض بر خود واجب
 بلک سردقتر حصول جمیع مآرب دانست نا ناگاه برید کاروان الدی جاهدوا فسا
 مزده سعاد لازمۀ لنهدینهم سبلا بگوش هوس رسانند ، و بر حکم ابن پیام
 دولت التزام بعزم و اهتمام تمام سعیا علی الهام لامسبا علی الافدام بسوی
 آستان کعبۀ معظمه شرفها الله نعالی ، که محط رجال آمال حجاج و ماحی ذنوب
 مجاوران زاوۀ احباجست ، توجه نموده آمد و جناب احوی مخدومی اعظمی ،
 اطال الله بقاءه و اوصل الی ذروة العلی ارتقاءه ، که بعد از سفر ابن^۷ فقیر منکمل حل

1. BH gives آمد 2. The same in GY, BUL, AH, and HG but BH and ASB give ماحق شاس 3. The same in GY, BUL, BH, ASB and HG but AH gives خیال 4. AH gives وفا 5. HG gives دربان 6. The same in GY and HG but BUL, BH, AH and ASB omit او 7. BH gives مدت سفر

جواب مکتوب کتب من لسان السلطان الاعظم الاکرم محمد شاه الهمنی
الی السلطان الججراتی ولم یذکراسم الکاتب والمکسوب الیه فجرت عادنها علیه -

حمد و ساس بدع الاساس ، که روشن ضمیر آن مدارس افلاک و شمسواران
میدان ادراک از انهای بیکران آن بابادی عجز و قصور معترف آبد و فوب روست
کمل^۱ اناس ، که واضعان قوانین حد و قیاس و رافعان حجب اشباه و الباساند،
از درک کسه آن به حیرت و فور معترف ، حضرت آفریدگاری را، جل سکره وعم بره،
که ناچ کرامت و انساه بر سر برگزندگان درگه خویش بی کم و بس ارزانی داشت
و به سهم وفای و اتحاد شان طیور ارواح اهل فتنه و فساد از اغصان جنان و
بوسان اجساد اینسان افتراق داد و زبام قوام عالم و سبب انظام احوال بنی آدم
بکف کاف ندبیر فدر تاثیر انسان نهاد ، وصلوات ناماب و بحیات مسکیة الفوحاح
بر روح پرفوح حضرت غایت ایجاد مکونات و خلاصه و سلالة موجودات
محمد رسول الله صلعم - بیت :-

آن کهر ناچ فرسنادگان
تاج ده گوهر آزادگان

وبر آل و انسباع و اصحاب و اتباع او باد - بعد از ادای محامد عواید الهی و
و ببلغ محات بجناب نامساهی، که سهام آن بکمان صفا و سست وفا از بازوی صداقت
و ولا برهدف اجابت لاحی باسد ، روشن^۲ و مبرهن باد که بمحضور خان اعظم
جامع المحاسن و مکارم السیم صمدر خان دام سموه مبانی محبت و وفای را بعمود و
میثاق مشبد گردانیده و سلك یمن به در نمین کلام رب العالمین نوشیح و نزئین
داده قلاده^۳ نوعروس اتحاد و پیرابه جلال مخالصت و داد کرده آمد - و عنایت بیغایت
سبحانی را که طغرای^۳ مناشیر سعادت دو جهانی اسب ، مقدمه^۴ عسا کر ظفر مآثر
ساخنه و اسباب خون آشام از غلاف انتظار فرصت انقام بیرون آخنه بروفق کلام
قدیم الاساس و طبعی نص هدایت استنیاس وانرلبا الحدید فه باس سندید و منافع
للناس ، و بر مصداق حدیث حضرت نبی رؤف که الحجه تحت طلال السبوف جهت
قطع نایره فساد و جدال و فمع ماده ظلام و ضلال^۴ عزیمت طرف فتح آباد و آسبر

1. BH gives کل 2. BH omits روشن 3. BUL omits طغرای
4. AH gives طلال

جه اشراق آفتاب فضل و احسان بر نافیلان عرصه زمان آن حکم دارد که اظهار
ظلام حرمان بر ساحت حال مستحقان اکوان - بیت :-

نکوئی با بدان کردن چنانست
که بد کردن بجای نیکمردان

شعر :-   اذا انت اکرمت الکریم ملکنه
و ان انت اکرمت اللئیم نمردا

فوضع الندی فی الموضع السف بالعلی
مضرکوضع السف فی موضع الندی

امالله الحمد که آنجناب معارف آفات مکارم رباب شعله ناره افساد آن لبام را بمیاه
احسان و اکرام اطفا فرموده اند ، و صور نبات خبانت سہب آن حساد را در آئینه
دلایل خطابی و برهانی بخدام بانام حضرت سلطانی ، خلدالله ظلالة ، علی الافاصی
و الادانی باز نموده ، و نکمت نہامه آنہ بین ان جاء کم فاسق نباء فسینوا ان
نصبوا قوما بجهالة فتصبحوا علی ما فعلتم نادمین بمسام جان خاص و عام رسانیده -
چون بان آیات الطاف آنجناب ازان افزونسب که مفسر افهام و مدکر افلام بر
صفاح دفاہر شہور و اعوام مذکور و مسطور سازد و یا منسی خاطر بقوانین اطاب
و ایجاز و اسالیب مخلفه حقیقت و مجاز در صفحہ تقریر و صفحہ تحریر بردازد¹ ،
لاجرم عذر آن الطاف و اشفاق بمکارم اخلاص آن بگانه آفاق محول گسه ، و صحائف
محاسن و مکارم آن فافله سالار کاروان لایخافون لومه لائم در برو دوس فکر و هوس
اهل روزگار نوعید و هیکل آمد - همواره آن حضرت ، که مغبوط کاملان عرصه حال
و مستقبل است ، در کنف صیانت حی لم یزل باد و بصر بصیرت راهروان مفاوز
محب بکحل الجواهر هدایت آن واقف رموز بدایت و نہاب مکحل -

و هذا دعاء لوسکت کفبته
لانی سالب الله فیہ وفد فعل

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *IIG* but *BH* gives در سمعه و صحیفه
تقریر و تحریر بردارد

اجزای جهان اگر همه دیده شود
 ممکن نه بود که در جلال نرسد
 شعر: — و ان فمیصا¹ خیط من نسج نسعة
 و عشرین حرفاً عن معالیک فاصر

لا جرم دست ترجی و تمئی از دامن نعمد مدح و تنا کوتاه ساخته و از سر خضوع و
 خشوع سوی آسان استجابت دعا برداشته که ابزد ببعدیل جل عن الشبیه
 و التمثیل آن حضرت خورنید شان جمسند نسان مرکز دابره خلافت و نمکن² در
 دریای³ ایجاد و نکون ، بیت: —

ای سواد درگهت بر روی دولت خال دبن
 هده جنات عدن فاد خلوها خالدبن

الذی سار بسابن الفلوب من ادرا رو غمام انعامه کجبات تجری ولعت اسعة
 مصباح راقه من مشکوه سربر خلافه کانه ککوب دری - بیت: —

ای جو عقل اول از آلابش نفضان بری
 خون سهرت بر جهان از ندو فطرت برنری
 سایه و خورسید نتوانند بیمودش⁴ تمام
 گرز جاه خوینس در عالم بساطی گستری

رب کما جعل انظار الاستدلال العلمی فی مدارج معارج البرهان السلمی کللمة
 عن ادراک مرانب فدره و ارفائیه ، إجعل طول الامتدادبن من البرهان الطبیبی
 أقصر من مدی مدة عمره و بقاءه را بافام⁵ فبامت بعینه الی لانام ملحوظ و کتفه
 الذی لا یرام محفوظ داراد - مخلص کمترین و منخصص کمترین ، که از خلوص نقد
 اعتقادش فرص زر خورنید در بونه حسد مذابست و چهره خور از اشعه صفای
 نورش و رای حجله خجلت در حجاب ، با بلاغ درر دعا و انهای جواهر ننا ، که
 درسلک اجابت و اصابت منظوم باشد و آثار قبول بر ناصیه اخصاص اخلاصش
 مرسوم ، خود را ذره وار در نظر نوار آن نادساره سلمان امدار معروض میگرداند -

بیت: — خود را بزرگ میکنم اندر میان خلقی
 فی آنکه خدمتی ز برای تو میکنم

چندانکه برید فکر و نظر جهت بیان شوف آن آسان سلطنب مقر در تمدادی بوادی

1. AH gives وکل قیص 2. AH gives تمکی 3. IIG gives in the
 margin دره بی بهای 4. BH gives پیسودن 5. BH gives قام

نموده آمد ، تا خاک وجود خلجی مردود به بادپایان عربی و شراره آتش شرارت او باب سیوف مصری و رباح مغربی منتفی و منطفی گردانیده آید - اگر درین وقت ازان طرف نیز انوار اعلام لشکر ظفر پیکر سرحد ولایت آسیر لامع گردد ، بی شبه آن غدار مکار به تیغ آتش بار صاعقه کردار از مکارم معارک کار زار فی الدرک الأسفل من النار نازل خواهد شد ، و از بارقه نعال خیول عساکر نصرت مظاهر طرفین سواد بلادش ، که منشاء ظلم و فساد و مبدأ ضلالت و عناد است ، باسرها محروق و بائر و صورت اتحاد و جهال حسن اعفاد جانبین در نظر سکان مشرقین و مغربین چون ظهور شمس و وقوع امس ظاهر و باهر خواهد نمود - بیت :-

از دشمنان کشند به تیغ وفاق پوست
با بکدگرشوند چو دو بادشاه دوست

و آنچه از مقتضیات سداد و قامعات ماده افساد اضداد است علی التفصیل والاجمال خان اعظم نیمور خان¹ ، که اخص مخمصان و اخلص مخلصان است ، بسمع شریف خواهد رسانید ، استماع و اصفا فرمایند - زیادت حاجت ندید - اعدای طرفین به تیغ بیدریغ هالك و لسان اودای دولتین در طریق ادای رسالت بقدم صدق سالک باد ، بالنبی و آله الامجاد و صحبه الانجاد -

(۱۳)

نسخه مکتوب کتب الی السلطان الاعظم الاکرم شمسا لفلک السلطنه
الخلافة و الدنيا و الدین سلطان محمد الکیلانی خلد ملکه و سلطنه آمین -

هرچند شمسوار عقل دراک نشب و فراز کره خاک و حضیض و اوج بسط افلاک ادراک را بخطوات انتقال افهام و سطوات اعنصام حی لابنام طی کرد ، نا بسمام الهام و سنان اقلام از اواید معانی شکاری تواند کرد که بطریق توصیف باجمل اسلوب مجاز با نقل مناسب نعت آن مرکز کره علم و فضل و نقطه دایره شهامت و بذل باشد ، لیکن سنان ابداع و سهام اختراع پیرامون شکار صحرای امتناع نمیگردد² - رباعی :-

فی عقل به سرحد کمال تو رسد
فی جان به سراجة وصال تو رسد

1. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HB* give ترخان

2. *AH* reads میگردد

شد از کشته برپشه بالا و پست
باراج جان مرگ بکشاده دست

و صغیر و کبیر و برنا و پیر در بند کمند اسیر آمدند و امیر و وزیر و غنی و فقیر
در عقد فید دسگیر شدند - شعر :-

فکل عظیم لم یذل لعزه
فنی سافه فید و فی جیده غل
بیت :- هر آنکو نه شد کشته بنگ و تر
بپردند غار تگرانش اسیر
زن و بجه و خان و مان آنچه بود
گرفند و باراج کردند زود

وسلاسل و اغلال اطواف سعادت و اقبال آن فرقه¹ ضلال گسته و عبده و دوسواع و
و عنده سنت و اجماع² از هاوئه کفر و ظلام³ خلاص یافند ، و بانوار سعادت آثار
اسلام مناص گرفتند و حون نظر نامل و نفکر در علل و اسباب حریت و عودیت
عبد و حر کرده میسود ، منشاء حالین بی رب و مین ظاهر و هوداست ، زیرا که
آنکسان که بطوع و اخسار⁴ بی اکراه و اجبار در نمن کتاب و اخبار در گوس هوش
گوسوار کردند ، عامه حرمت بر مفارق اینسان کرامت ند ، و آنکه دسار اسکیار
بدست اعراض و انکار بر سر نهادند ، از مرکب راهوار اختار در کمند اضطراب و
اضطرار افادند و برگردن حیات بند اسنرفای بافند اما از شمول حکمت دین قویم
و از عموم شفقت نی کریم گردن جان اینسان از اطواف اسحقاف اعای عاطل نسبت
و بعضی بوسیله عبودیت برانب⁵ علمه و مناصب سنبه فابز مبرگردند ، بلک بعضی از
علو بخت بر سموتخت می نسیبند و بعد از ضبط این مقام و بسط بساط⁶ اسلام از آنجا
بطرف قلعه متبته کهلنه ، که از غایت رفعت و مسانت حون دماوند بلد و محکم
است از فرط رسوخ و حصانت باقبه هر مان نوام ، بعد الوصول بپایه آن حصار ،
که ملاذ زمره کفار و معاذ طابغه فجار است ، مهائل کره افلاک گرد مرکز خاک
و مشاکل اشعه شعله نار حوالی اجساد فساد نهاد کفار حلقه کرده آمد ، و از باران
سهام عساکر نصرت پیام صفحه لوح نهار در جستم آن ملاعن بد کردار سب تار
گشتت ، و غزال صحرای سهر از صلابت و صولت شیران آدمی چهر در مغارات⁷

1. *ASB* gives طلال 2. *ASB* gives ودو سواع ست و اجماع 3. *ASB* gives قرعه
4. *AH* gives بطوع و رغت و اختیار 5. *GY* omits مرات 6. *ASB* omits
7. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* and *ASB* give معادات بساط

صنوف عبارات و فیاقی غیر مساهی اسالیب استعارات بقوت و اعتضاد فض الهام و نیروی بازوی بلاغت و براع کلام بالنواصی والافدام دوانست ، بدابت بیدای ادای آن ورائی فوای طابران عرصه امکان بیرون افالیم اقدار سکان خطه زمان و مکان دبد ، لاجرم اخلاص صرف رابی نفن لباس صوت و حرف و تزنن طراز نحو و صرف و سبله جمله قبول مامول و ذرعه جزیله حصول مسئول ساخته که عنفریب الایام دیده رمد دیده هجران بکحل الجواهر نراب آن اقدام مکحل گردد ، ووبفته انقضای مدته لعل و عسی بروفی مسغی رضادر دار الفضای قدر و فضاه بتوفیع امضا مسجل آید۔ در عسر ربع النانی ختم بالخیر والامانی صباد زنگی سلب خامه درفضای بیضای نامه طابران معانی عالم ابداع و اخراع را، که منعت بنوع اولی اجنحه مننی و ثلاث و رباع اند ، به نثر دام خط و نثر دانه نقط مصبد و مقید ساخت ، مبنی از آن که بعنایت بیغایت حضر موجد کل ، جل جلاله ، و یمن اتباع سالار هادیان سبل ، صلی الله علیه و سلم ، سرط و علت سلامت دین و اسقامت ملت به اکمل طریق و اجمل ننسفی حاصل است ، و بر مفضی آیت کلام مجید و فرقان حمید که و انزلنا الحدید فیه باس سندید هر سال فحی جدید منواصل ، و از صصر فهر لسکر اسلام راباب کفر و ظلام فی الدرك الاسفل من النار نازل۔ الحمد لله علی توادر آلائه و برادف نغائه ۔ و مبنی این حال و معنی این مقال آنکه از فروغ رایاب نصرت آنا الهی که در مقدمه عساگر نصرت مظاهر ساهی نابانست ، و گروه سنکوه الطاف نامساهی ، که در طلیعه لسکر طفر مخبر سهنساهی روان ، در نارنج نانی عسر ربع الاول لسکر فرح انر خون هاله در اطراف فمر و مانند اورای پیرامون شجر قلعه منعه ماچال را محصر ساخته جمیع جوانب او را مواقع دعایم خیام و مواضع فوام سعار اسلام گردانده و عندلبب ایمان کامل بر سناخسار دل ابن بنده منقبل بمعهوم بسارت اسا و استعنوا بالله واصبروا ان الارض لله نورها من بساء تغرد و نوا مینمود ، و ملهم سلوک مفاوز طریق و مدرس طالبان تحقیق در مدرسه فیضان نوقی محال مسکله کتاب ضمیر ابن فمیر را بانه کریمه نصرت ضمیمه تحسبهم جمیعا و قلوبهم ننی محشی سفرمود ، بنا برین بسارت سیلاب خونبار بکان سر و آب شمسیر رعد جیکاچاک صاعقه نایر جنان باران گردانند که کنگره و طاق و پنجره و روای قلعه آسان طبای بر مفضی فجعلنا عالیها سافلها باهامون خاک انطباق یافت ۔ بیت :-

بیارید چندان نم خون زنیغ
که باران به سالی نبارد زسغ

چه در آئینه جلیه حسن تدبیر جمال نو عروس مفاصد ضمیر مسطور است ، و در چارطاق فصر تجارب کتابت سعادت افاضت رای صائب مسطور - بب :-

جزعکس رای اهل تجارب گان مبر
 آئینه که چهره نماید درو ظفر
 رای قبل نجاعه الشجعان
 هو اول وهی المحل الثاني
 و اذا هما اجتماعا لنفس حرة¹
 بلغ من العلیاء کل مکان

با رسام کارخانه فضا و قدر و نقاش صور خیر و سر صورت سطوت و هبیب و عدت و اهبت لسنکر نصرت ابر بموجب فحوای ظفر نمای نرهبون به عدو الله و عدو کم در بصر بصیرت آن مخاذیل آجیانکه بمضی مقام و مرئضی بال اهل اسلام بود ، نمود ، و هر یک ار لسنکر سعادت طباع نصرت الناع سار و اوریکم ارضهم و دبارهم و اموالهم بگوش هوش بشنود ، و بعد از ملاحظه این سوانح بسارن انوار و سواده لواح بساست آنا ، بر وفق مدلول و جادلهم بالی هی احسن ، باران نرهبیب و برغیب بر وجه ازین و طریق ابین بر چمن دل آن گروه بارید ، و آدن کثرت لسنکر ظفر مغفر محیط حواس باطن و ظاهر ابا ن گرداند - و عقیب آن باب اسنالت و افر و نوازی سنکائر ریان و ناخر ساخت ، و باعنضاد و استناد لطف هی فدبر نبر ندبیر بر کنگره نسخیر آن حصن حصین ، که مفارن کره ابر اس ، بینداخت ، والحمد لله تعالی که بر هدف مامول وصول باف ، و آنچه ازان حضرت جل جلاله مسئول بود ، بر وجه مطلوب مبذول گشت ، و بهوت نائید و بوفیق مراسم کفر و بدعت منقطع و منسجم² گشت ، و معالم سرك و سنت منقلع و منهدم و معابد اصنام و اوانان مساجد اهل اسلام و ایمان شد ، و سعادر ظلام و صلال به شرایع سعادت مال سیادت منال منبدل آمد ، و کفره فجره بملت حیفه بیضا متخل³

نسر :- و قد علم الکفار مذ نصر الهدی
 بان لبس للدين الحنفی منسخ

و معابر و مراصد اهل اسلام از عبور منفسد و متمرد مصون ماند و مطالب⁴ و مآرب صادر و وارد و موحد و معاهد⁵ بفوز و نجاح مفرون گشت ، و قلاع فلک اربفاع

1. The same in *GY, BUL, AH, ASB* and *HG* but *HG* gives مره
 2. The same in *AH* but *GY, BUL, BH* and *HG* give مسح while *ASB* reads مسح
 3. The same in *BUL, BH, AH* and *ASB* but *GY*, and *HG* give متحل
 4. *BH* gives مطارب 5 *AH* gives معابد

بروج مستتر - شعر :-

بری ذنب السرحان فی الجوساطعا
فهل ممکن¹ ان الغزاة نطلع

وشاهباز تیر تیز بر از نشیمن کمان وتر در هوای غزا مطبر گشته جنگال اهلک
برنذرو حیات آن طایفه ناپاک محکم ساخت ، و تمساح حسام در بحر حرب ظفر اختتام
حینان وجود آن لیام را طعمه صبح و شام ساخت ، و اشباح شباغین اشباه آن گروه
از آتس رماح شهاب شکوه محترق و مرجوم گشت و چهره ذواب ذسمه صفات ایسان
از انوار² امید نجات محروم آمد ، و نواصی و جباه³ حیات اکثر آن ملاعین بداغ مهات
مرسوم ، و از صولت نصال و حمله سیران فال و ضربه گرز و حربه و صدمه انراس
خورشید قبه قلعه رعبه چنانکه طایران وهم و خیال رابر شواهی جبال آن عروج
ممکن نبود ، و کنگره دیوار حصارش در نظر عفل و حواس ماس محذب فلك البروج
می نمود ، بعجز و ابتهال و نضرع- و انکسار نسلم نمودند و جمیع اموال و مواسی
رابی بعلل و تماشای سپر امان جان⁴ خود ساختند - و خارج ضابطه عد و احصا⁵
از جنس نقود و جواهر زواهر گران بها بر طبق و معانم کثیره ناخذونها به لسکر
ظفر اثر⁶ بگذرانند و بدین وسیله شردمه قلیله که بقیه السیف لسکر منصور بودند ،
زمات نجات یافتند ، و سعادت اسلام ، که فصوای هم و قصارای دولت انعام
است ، دریافتند ، و از آنجا با رایات فتح آیات بطرف قلعه سحاب ناره بلواره⁷ عزم
جزم گشت ، و قلعه مذکوره ، که احکم قلاع آن بقاع است و از غایت ارتفاع
ملاصق⁸ ثریا و معانق ذراع ، و صورت حصول تملیکنس در نظر خیال موصوف
بصفت اسناع ، و دست ضمیر بازوی تدبیر و نیروی مساورت مسیر حمال برودوش
تسخیر آن نمیشد ، و خورشید هم سلاطین ممالک افتناص از مطلع برجی
استخلاص آن لامع نمیگشت - بناء علی هذا پای عزم در رکاب جزم در آورده که
شمر ذبلا و ادرع لیل و گوی تحصیل مآرب بمیدان تجارب در افکنده آمد ، و
شهسوار ناطفه را بر نوسن قوب عاقله سوار ساخته ، و در بوادی اکنسب مطالب
مبادی در انداختن مزین به زین فکر دو پیکر اساس مشدود بخرام نوبه شرایط و
تفیه مواد فیاس تا ببازوی توفیق و اجتهاد آهوان مقصود و مراد شکار کرده آید ،

1. *ASB* omits ممکن 2. *BUL* and *ASB* give 3. *ASB* omits جاه
4. *ASB* gives جان 5. The same in *GY*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BUL*
and *BH* give خارج مسط عدو احصا and خارج این صاط عد و احصا
respectively.
6. *AH* omits ظفر اثر 7. This seems to be the correct name although
all the *MSS.* collated give باواره 8. *BH* gives ملاحق

قبله حطيم كرم و اقبال محسود رفعت و شكوه فلك ، مسجود جباه گروه ملك ، وزير
مشتري مشير خرد مسنينر، طغرای تباشیر مناشیر حسن ندیر، آئینه صور عرابس تقدیر،

بیت :- آنکه در حفظ ممالک منزل اندر شان اوست
حکم ان من امة الا¹ خلا فيها نذیر

غره جبهه² آفرینش ، جبهه غره دانش و بینش ، خاتم نگین فضل و حکم و نگین
خاتم بذل و کرم ، نظم :-

طباب خبمه افلاك باد فتنه بگستى
به او باد بفانسى گر نگستى در ازل محکم
زهى همچون صدف دايم سرف را ذات نومولد
زهى چون مملکت دين را ، خرد را رای نو نوام

الذى بمنى الافلاك للسرف ان دفبل له فدما و سمدعى النبراب فى انقباد الاوامر
ان نكون له خدما و بلنمس الغمام ان شبه به همما و يود الفمقام ان يمتل به كرما -

سعر :- سما على وزراء الارض فاطبة
فالكل ارض اذا ما لاح و هو سما
اجرى بجار الندى من بعد ما نسفت
لا انشف الله باردبه له فلما

رب كما جعلت نعرف محاسن ذاته آساعن ان يحاط لفظا و اسما و صبرب بان ماهية
صفانه متجاوزا عن طوف البسر حدا و رسما ، اجعل نمره سجره نوبقه و سجرة نمره تخصفه
دايم النسو والنما حتى يقال اصلها ناس و فرعها فى الساء مخدوما سهابا راس و زبا
بود و هست و بادا - بم :-

جلالت از گریبان سپهر آورده سر برون
زمانت دامن آخر زمان را مرسل اندر یا

این درویش دلرس میخواست که سکه اخلاص و وفاى خوبتى بر درهم بياض
اوراق زده از دارالعارضوب حقيقت و مجاز در سر سز بازار اطباب و ايجاز روان
دارد ، لکن چون دند که این معنی از شعار اهل روزگار است ، اجساب ازان واجب
بود - بنا برین بدست صدق و صفا غبار منظره ربا از دامن مقال دور نمود - بیت :-

1. The same in *GY, BUL, ASB* and *HG* but *BH* and *AH* give آية
2. The same in *GY, BUL, AII, ASB* and *HG* but *BH* gives چهره

مذکوره را به سران نامدار و سواران کرار منمنع الفرار و بیادگان چالاک بینمارچنان استوار ساخت که حباب نمینبات اضداد و مورد وهم و خبال اهل عناد پیرامون ارجا و احای اونواند گشت، و دست آمال اهل کفر و ضلال معانق نوعروس وصال او ننواند گشت، و دست آمال اهل کفر و ضلال معانق نوعروس وصال اونواند سد، چون صور کیفیات مذکوره¹ مواجه و مقابل مرآت کلمات مسطوره بود، رسانیدن بسمع نواب ملانک مناعرا اسمعها الله البشائر واجب نمود، زبانت بردن اقدام انبساط افلام بر بساط بسیط و رباط کلام خارج مفتضی مقام دند، لاجرم بای بیان در دامن ابجاز و اخصار کشید - همواره اقالیم کره ارض بالطول والعرض بمجوافرخبول ظفر مامول شاهی و صمصام نل قام نصرت مسلول² شهینشاهی مسخر باد، و سهام عزایم آن³ بادشاه جمسبد مکارم برهدف مرام بقدور و میسر بمحمد و حیدر -

(۱۴)

ایضاً ما کسب الی جناب اخیه نعمد الله تعالی برحمه و
ادام انام دوله و جلاله -

مدت مدید است و عهد بعید که فلک پیر بر وفق حکم اسناد کارخانه نقدبر سبحانه و هو علی مانشاء قدیر، با خرقه خضرا و دراعه صبح بیضا، جون کاسه ماء و کسکول خور و سبجه مجره و عصای محور در منازل صباح و مراحل رواج بو نانست و در مساجد رجای عواید و معابد اسد فوا بد از سر اسکان و خصوع، مع جربان کوا کب دموع در سجود و رکوع جوان⁴، و از غایت وجد و اسعراق آس حرارت اسنای بخرم آفای زده در راونه زمان و بفعه مکان، که بعد مجرد عبار از آنست، چنان سماع کتانب که عامه خورسبندس از طرفی افانست و آسین مطرز بما هس از طرفی خیزان که تایک جوهر ذات کامل صفات از کان امکان و بجر احسان در دامن آخر زمان مسنهود او گردد، و نوباوه آمالنس از شاخسار اقبال بدست مردم چشم حیده آید - والحمد لله تعالی که چون سپهر انور و قمر لیله البدر در بصر بصیرت سکان خانقاه لیل و نهار و نظر مبصر ان چهار سوی بازار روزگار واضح و هویداس که خلعت این علامات حسنه و طراز آسین ابن شایل و دبدنه بر قامت قبض کرامت آن کعبه حرم آمال و

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* omit مذکوره
2. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *ASB* gives نصرت و مسول
3. *ASB* omits آن
4. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* give خواهان

شستم بآب چشمهٔ اخلاص مهر دوست
 از لوح جان صفحهٔ دل هرچه غیر اوست
 دست :- ولو کنت محتاجا الی ذی شهادة
 فلی الف عدل من ضمیرك شاهد

و خود را ، که اسمبست بی مسمی و درس فیکای فنا کسر اب بقیعة یحسبه الظان ماء
 بذریعه منبعهٔ ابلاغ¹ تحب و الحاح دعا در سلك سالکان مسالك من تقرب الی ذراعاً
 تقربت الیه باعاً منخرط و منسلك گردانیده امیدوارست که آئینهٔ جاننش مجلی جبال
 اجیب دعوة الداع اذا دعان گشته دعایم سموسروری و قوام علومهتری آن
 جناب ملاصق فمه ادراك اهل نهی و ملاحق ذروهٔ سدره المنتهی باشد ، بمحمد و
 آنه و صحبه الامجد - دل حزن و خاطر غمگین ، که رشنهٔ² جانس از شعلهٔ ضرام و
 لوع و ضربهٔ مضراب سورت عزام محروق و مفظوع است ، در مجامع سنو و آز و
 صوامع بوی و نیاز از کوس ارغوانی دموع و اصوات مرغهٔ³ اونار عروق بر عبدان
 ضلوع سکران و ولهانست ، و شجون و غصون نال از هبوب نسیم امید وصال
 حماروار⁴ و سروسان⁵ دست افسان و سراندازان - بیت :-

در جمن ذکر فدش خون رود ، از وجد جنار⁶
 دست برهم زند ، و سروسری جنانند

کمند رجا بر کنگرهٔ کاخ کبریا انداخته و دست امل بر دامن کرم حیلم نزل محکم
 ساخته و لوح سینه از نفس مسوتس تفکر و نامل برداخته و دیباحت رجاى القارابه
 لوحهٔ ونوف آراسنه که از بحار زخار قبض⁷ بی انتها بر مقتضی یحی الارض بعد موتها
 در الرعای جسمانی در سلك اقصر امتداد زمانی منسلك نماید و نقد حباب مسكوك سكهٔ
 ملاقات گنسه در درج خزانه محتوم خنامهٔ مسك جمع آید - شعر :-

لئن درست اسباب ماكان بیننا
 من الوصل ، مانسوق البکم بدارس
 وما انا⁸ من ان یجمع الله شملنا
 باحسن ماکنا علیه بأس⁹

این صحیفه الوداد بقلم اتحاد و مداد سویدای فواد از دارالسداد محمدآباد سمت

1. The same in BH but GY, BUL, AH, ASB and HG omit ابلاغ
 2. BH gives چادرکردار 3. ASB gives قطع رشته 4. AH gives مرقع
 5. HG gives سروشان 6. HG gives جان 7. AH omits فیض
 8. HG omits اما 9. BH adds عمی وعسی من اعدطول التفرق علی کل ما نرجوا من العیش لکتی

و من الكواكب ان بلوح - بیت :-

لطف از تو و بوز مسک و نور از خور سید

رسمست قدیم و عادی معهود است

دیگر بر طبع نوار، که انوار اسرار غیبی را چون نکات^۱ و نوادر علوم ادبی جامع است، مخفی نماند که عزم جزم است و زین اجمال اقبال به حرام^۲ ابن عزم نیک محکم که بعنایت الله تعالی و حسن نوقفه در سال آینده عبیه علیه کعبه معظمه را به نسیف خضوع و جباه خضوع ملثوم و مسجود سازد، و آئینه نامه اعمال را از زنگ ذنوب به مصبل عمره و طواف بپردازد، و نلوفر دهنده، که از کربت عدم قربت آن آفتاب عالمناز بر مفضی و ایضت عسای من الحزن بی نور مانده است، بالتفای خورشید لفای آن مقام سرف منور گرداند، و لب امید را، که از حرارت حرمان و سرارت ضجرت هجران خسک گسه است، از قبله و اسلام حجر الاسود، که سواد دهنده دین احمد است، ماء الحیات زمزم مغرب بحساند، و به اقتاد حکم جهان مطاع، واجب الانباع و لله علی الناس حج البیت من استطاع الیه سبیلا، پای همت در حرم حرمت و من دخله کان آمناً، که منتهای مرام اهل نبی است، نهاده، آبار آنام و زلت بآب میزاب رحمت محوسازد، و نقره^۳ دوفی طاعات و استطاعت عبادات بیازوی انکسار فواد و نیروی اسعفار و دعوات از کان فیض سات جیل عرفات مستخرج ساخته و در بونه سینه باس سوز دل و دم آه گداخته به سکه بادسای سهنسای عشق آراسنه در نیز بازار مینای منی سلعه بفا و امتعه عمی خریده آید - شعر :-

الهی اتلنی ما رجوب بحبها^۴

و بدل خطبای بها حسنائی

همت عالی، که مرفات برفبات به دروه معالی است، دروغ ندارند و سفینه سینه را از نقابس لوازم اخوب مسجون دانند - زبانت برین گل چهره کمال محبت و اخوب، که منتسم از نسیم مهیب قدم است، به شوک نوک فلم رستن نساخت و بیس ازین رخساره و داد و محادیه خط و خال حروف و نقاط ناراست - همسینه آن کعبه عز و علا و حطم جود و عطا مطاف قوافل حمد و نای باد، و حریم حرمنس حمی حایم اولی اجنحه منی بالنی المصطفی و آله المرتضی و صحبه المجنبی -

1. *ASB* gives تکلمات 2. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *AH* and *ASB* omit احوال اقبال and give instead حرم while *BH* gives حرام in place of حرم 3. So in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* give تقد 4. *AH* gives محم

لواهب النعم علی مقنضی الجود که کل این صفات بعضی از مکارم ذات آن خورشید ساتست ، و تمام این نعوب نمری ازان شجر و لازمی از لوازم آن جوهر ، که فی الحقیقت او حد بنتر است و بی شبه نانی مطروبی شک ثالث شمس و قمر - شعر :-

وکاد یحکيه صوب الغیث منسکبا
لوکان طلق المحبا یطر الذهبا
والدهر لولم یغن والشمس لونظفت
واللبت لولم یصد والبحر لو عذبا

بنابر استماع ابن حدیث از رواة و تحقیق ابن معنی از تقاة جناب سیدالسادات و منبع السعادات سلالة اولاد الرسول و خلاصه اکباد البول سید اسرف ، که سلالة آن عالم ربانی و آن واحد بلانانی و معلم علمای افاضی و ادانی حضرت سید سربف جرجانی است ، آنکه ، بیت لـؤافه :-

زلوح خاطرش نک حرف عقل کل اگر خواند
کند طغرای معلومات افلاطون یونانی

چون بستان احوال و گلستان اعمال خود را از نکای نکب آوان و خزان حوادث زمان بی برگ و نوا دید ، دست آمال و امانی از دامن مواجب و ادرار سلطانی و عطایای بواقی افراد انسانی کنشده ، بموجب شعر :-

اذا زرته فاسنغن عن باب غیره
فساقطه بالواجبات النوافل

جهت جبر کسر بال و سبب نخصصل رفاع حال مساف بیکران بر و بحر بامید سحاب و احسان آن یگانه دهر مساحت نموده است ، و امتداد دریای مسفت و عنابه سفینه سحبنه رجا و شرع اتساع منی بیموده - شعر :-

و فدکان¹ هذا البحر لس بجوده
من الناس الا خائف² او مخاطر
فاضحی انسابنا بک عامرا
کان له الآمال فیه الفناطر

گر خورشید النفات آنحضرت بر ساحت حال و فضای منال او لامع گردد و حاض فضفاض آن کف فیاض حدت حوادث را ، که بر ظاهر حال او حادثست ، بالکلیه رافع آید و بطواف³ آن حطیم کعبه اقبال و اعکاف آن حرم قبله آمال ، اوساخ افلاس او جون احباط ساتن باب حسنت منقلع و منقمع شود فلا غرو من المسک ان یفوح

1. *HG* gives كما 2. *HG* gives (?) خایمت 3. *AH* gives بطوف

منفتح است و خاطر فاتر از جام امید وصال منشرح که در افرب زمان چمن جنان،
 که از خزان هجران ذبول دافته است، از سحاب لطف الهی ساداب آند
 و کوکب اقبال، که در مغرب وبال افول بذیرفته است¹، از مسرق کرم نامتناهی
 باحسن وجوه برآید - بیت :-

دارم امید بدین اشک جو باران که دگر
 برق دولت که برفت² از نظرم باز آید

ابن صحیفه الموده در اوایل شهر الحرام ذوالقعدة از بلده مبارکه³ گلبرگه بر قوم
 صفا و ولا مرفوم گشت و بقلم حمده و ننا مرسوم مبنی بر آنکه صحیفه شریفه، که
 به سفارنس جناب فلک نجوم بدقیق و ملک سهای تحمق مولنا فخرالدین احمد اسفرائینی،
 دام الله تعالی افادنه و فارن بحس الخلق طبعه و عادیه، مشحون بود، در ساعتی،
 که کواکب⁴ عباس حضرت باری در طالع وقت ظاهر بود و ثواب سعود⁵ بدرجه
 ودقیفه آن ناظر، واصل شد - و از مطالعه آن انواع لطف و اصطناع به نسبت
 جناب مولنای ملک طباع معلوم و حاصل - واز مکارم ذات آنجناب رفعت سہات، که
 مصدر افعال حسان و مسداله مفهوم لطف و احسان⁶ است، بدع و عجب نمود،
 زیرا که از احوال مسافران امید آفاق، که خلعت دولت بر قامت اسحقاقی ایشان
 راس است و نهال افعال سان از جو بار نوقی ننو و نما با فیه است، فائده عظمی
 و منفعت کبری آنست که از آفتاب عالماب علوم رنبت و سموه مت صوامع فلوب
 هابمان کربت و مجامع هموم اهالی غرست منور دارند و نخم موهبت امانی در مزارع
 درون افاصی و ادانی و بساتین سسه محس و جانی بکارند، نامحصول عجب السنان
 آن محسود خرمن آسمان آمده در انبار خانه حسان حباب مجتمع آند، و دست نقصان
 و زوال از دامن کمال آن منقطع - والحمد لله تعالی که تمام اسباب و علل احسان
 مع السراط و الارکان از نسیم و سجانای آن افضل زمانست و محبت روان و مدحت
 زبان تمام افراد انسان شاهد بر آن - شعر :-

لبس من الله بمسنکر
 أن یجمع العالم فی واحد

برضمیر منبر، که آئینه جمال صور نمذیر و فهرست کباب احکام حسن تدبیر است،

1. The same in *GY*, *BUL*, *AII*, *ASB* and *IIG*, but *BII* omits است
2. *BH* gives شد 3. The same in *BUL*, *AII*, *ASB* and *IIG*, but *GY* and *BH* give مارك 4. *GY* and *IIG* give کوک 5. *GY* and *BH* gives مسعود
6. *BH* gives حسات 7. The same in *GY*, *BUL* and *IIG* but *BH* omits که

ماکتب الی جناب اخیه رحمة الله علیه

تا استغناى سالکان طریق ایقان باوجود لمعات اشعه اشواق و اشجان از پرتو
چراغ تعریف و برهان چون استغناى صباحت صباح از وشاح مصباح به بداهت
معلوم است ، مصرعه :-

چراغ بیوه کجا شمع آفتاب کجا ؟

همواره جواهر محامد و زواهر مدایج ، که از مکامن کان فیضان در ساحت قبض
مظاهر خواطر وارد و سانح است ، و نوافب مناقب ، که انوار دولت ابدی و سعادت
سرمدی از برین ولمعان آن لایح ، نثار و ایبار آن ذات کامل صفات باد که فی الحقیقت
سباق فرسان میدان منطوق و صدرنشین مجامع مغرب و منسرف و خلاصه نایر و نابر
وجوب و امکان و سلالة امتزاج و ازدواج افلاک و ارکان و آئینه کمال علم¹
کون و مکان است ، و صفایح اوراق مدایحش اطباق زرافتنان ساوی ، و سواد حروف الفناش
انسان عبود اعیان ملکوت را مساوی ، الذی ترتعس² الشمس من قبضان نظره
فی المطالع و بفاخر علی احداق العون بفطر دررنعمنه حفاق المسامع - شعر :-

تود عبون الناس عند نائه

لو انقلبت احداقها بالمسامع

رب کما زینت صحائف العواطف بطغراء حمده الوارف . احفظ ساحة سرادق جلاله
عن عروض الوفائع و وفوف المخاوف نخبه و دعاء که نجابت اجابت از غره غرای آن
کالشمس و ضجها پیدا باشد و مدح و ثنا ، که نوعروس حسن صفای آن برساف
قد و صباحت خد و تناسب اعضا محلی بود و از عروض عیب رب و ربا معرا و
ببرای فی البیل اذا نغسی و النهار اذا تجلی مبلغ و مهدی است و در بئین کمت آلام
فراوی و بوضوح کفمت اوام و انواق اگر دبیر عقل بر را کلک و مجرار ماه و
محور باشد و سطوح افلاک او راوی دقتر ، از ضبط جمل و نفاصل³ آن فاصر آمد ، و حمرة
خجل و صفره و جل در فواعد تحریر و معاقد نبر بر آن از وجنات و جوه فصحای حاضر و
بلغای غابر کالشمس فی اوقات الهواجر روشن و ظاهر گردد و غنجه دل از نسیم رجا

1. The same in *GY*, *BH* and *HG* but *BUL*, *AH* and *ASB* give عالم
2. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives ترعس
3. *AH* gives تمصیل

کمال جدست ، مخفی نماند که صور مامول در آئینه حصول منظور است، و بقلم مننی دیوان توفیق و نائید برجیه و ناصیه حساد و عنید رعبا و رعبا رقم کلیم باسط ذراعیه بالوصید مزبور و مسطور - الحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عباده ان رنا لغفور شکور - و درین سال جهت قوام ملک و ملت و نظام احوال دین و دولت بندگان حضرت، رانات فتح آیات، خلدالله ملکه و خلافه، ابن محب را در فتح آباد جهت دفع مضار حاجی مردود نامزد فرمودند¹ ، و مستند عالی ملک بوسف نرک المخاطب من حضرة الخلافة به نظام الملک را با تمام حشم و لشکر اراں خود و ولایات² مهور در طرف کهرله جهت کسر عسکر آن مخدول، که دران طرف آمده بودید تعین نمودند - و بمجرد وصول عسا کر ظفر مآثر در موضع کهرله سراج الملک ، که راس و رئیس آن فتنه و مشعل³ بود ، در اول واهله به تمام عیال و اقبال بمدار بست و سه سلسله در فید اسیر گرفتار آمدند، و مقدار پنج هزار پیاده و سواران فرفه نابکار طعمهٔ بعبان سنان و لقمهٔ ضرغام حسام خونخوار گشتند - بیت :-

حدت دندان ریح⁴ زهره جوشن درید

صدمهٔ آسبب گرز نارک مغفر شکست

نست به بیغام نبر خطبهٔ جان فسخ کرد

دس بایمای تیغ منبر بکر سکست -

و بعد از هبوب ریح نصرت سنان و انخفاف عذبات فتح آیات ، کا فری که عبال و اطفال او در نطرس به اسبری میبردند ، و در بیسن او عویل و نباح⁵ و فریاد و صیاح مسکردند ، از سر عجز و اسکانت نزد ملک نظام الملک دوده و در اننای کلام بیهانهٔ نفیل و اسلام نزد ملک مذکور خزید ، و به خنجر زهر آلود پهلوی ملک مذکور حنان محروح گردانید که در نکساعت کالبد او را در مفرس نعش و بیسرفر خوابانید انه علی ماسناء فدر و به اظهار کمال فدر به جدبر - و هر چند که ابتجانب گوسن هوسن او را بجواهر نصاب مفرط⁶ می ساخت و به درر مواعظ سعادت سنای بوسف اعرض عن هذا مسط مبرکد و بفتون و ضروب ننبض⁷ و ایدا محاذات مبنمود طبع معلول او را سرب قبول نصیحت مبدول نبود ، و خیانت و غدر و خیانت و بکر،

1. *BH* gives فرموده اند 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *ASB* give ولایت 3. The same in *GY* and *BH* but *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* give مشغله 4. *BH* gives تیغ 5. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH*, and *ASB* give نباح 6. The same in *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives مصایع in place of نباح while *GY* mentions مفرط instead of مفرط 7. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*, but *BH* reads بمیمین

مخفی نماند که از ین اشفاق آن یگانه آفاق دست آمال مولانای مسار الیه معانق
 عروس ماسول و اقبال و جام فوادش از می حصول مراد مالامال خواهد بود ،
 وشاهباز آزونذرو مقصود را صیاد ، و مردم دبدہاش درسواد دیدہ ابن بلاد ناظر
 چہرہ مراد ، وعقرب الایام مقضی الوطر و مرضی الایرتقلب الی اہلہ مسرورا
 وبلاقی من نلقاء سفرہ نضرہ وسرورا - نوقع ونطلع آنکہ در اتمام سهام متعلقان
 وخدام ، کہ درین عام بہ آسنان مقام بانام کعبہ معظمہ ، تشرفا اللہ تعالی و عظمہا الی
 نوم القام ، مسرف خواهد سد ، چنان اہتمام فرمانند کہ بروجہ مرام بہ اتمام رسد -
 و در توانرکناب الہام خطاب ، کہ مانند نفاطر سحاب مخضرچمن فواد و منضر
 گلشن گل مراد است ، تہاون و اہمال بہ ہجج وجہ جائز ندارند - سمر :-

لک الله راع حسب کنت ولا نزل
 ابادہ منہا زاہر و نزل
 ولا نثب¹ الدنبا بومک انما
 بقائک فیہا غرہ و حجول -

(۱۶)

نسخہ مکتوب کتب الی ابن اخبہ عمید الملک غفر اللہ تعالی لابہ و
 جعل سماء المجد لنجوم اداء کاتبہ ذات الحیک -

هرچند خاطر ملناع سقبنتہ براع در بچار بیان الناع بہ دعامتہ حسن ابداع و سراع
 کمال اختراع جاری سدارد ، اما از غانت فسحت و اساع وصول بہ سواحل بیان
 آن موسوم سم امتناع است ، زیرا کہ تراکم لوارم آنا رہجر چون نوافر افواج امواج
 بحر و تکاثر اعداد مواد فطر سجاوز از احاطہ مراتب حصر است ، بنا بران² شروع
 در مجدید آن ممنوع نمود - لمؤلمہ :-

عاجز است از درک سر عشق ادراک اناس
 ہمخوان کز درک نور عمل ادراک حواس -

انزد متعال جل عن التثبہ والتمثال زلال وصال بہ سجال و حبال آمال از فعر جہ
 سال بیرون آورده حیاض و ریاض خاطر مسافران باد یئہ ہجران را مالامال گرداناد ،
 بالنبی وآلہ الامجاد - بر ضمیر منیر آن فرزندان ، کہ مرآب جہال حمد و مجد و جام جہان مای

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give ولایت while *BH*
 gives بابرین 2. *AH* gives ولاست on the other hand, *ASB* gives ولا نثبت

اگر بار خارست خود کشته
و گر پرنبانست خود رسته

وخلجی مردود، که صاحب فرانس بود و به هیج وجه درو امید انعاش نمی نمود، باساع واقعه کهرله در باطن و ظاهرش آنچنان ولوله و زلزله افاد که فرس یا لکی را نعش ساخته در ساعت^۱ بطرف کهرله توجه نمود - و چون این محب در سرحد ولادت نصیرخان معسکر ساخته بود، بمجرد وصول خبر مذکور عزم جزم کرده آمد که بالسكر فتح فرنصر ابر متوجه ولادت آن ارذل بشرگنسه، نلال و وهاد تمام بلاد آن منشاء فنه و فساد را باهامون خاک برابر سازد تا آنا رحن سناسی ابن فقیر نفس نگین روح الامین و داغ ران زرده سبهر برین گردد و^۲ از ظهور این اخبار برمفسد مکار^۳ تن خاکسار بهارنس در آتش سوز و آه مانند ملح درآب و رصاص درگاه مذاب گنس و قالب مقبول آبارس ملل سوی زنگیان بیج در بیج و سپاه روی و نزار آمد - بیت :-

ز بس که رنجت تمک بر جراحتش امام
در آب دیده گریان گداخت همچو تمک

و برسبیل اسنعجال بی اسهال و اهل روی منحوس ازان طرف معکوس ساخته، نزدیک عسکرین منصورین در میان بسه و جبال، که دران محال برسر آن بدسگال رفتن نزد خرد ممنوع و محال است، الجا گرفت، و بقول جاسوسان، از غابت اندوه و سلال چنان بدحال است که عنقرب از سطح سربر در فعر بش المصیر روان خواهد شد، و بیای غموم و احزان در هاویه ججم دوان - چون سواغ احوال درین حن برنمط مقال بود، اعلام آن فرزند ارجمند واجب نمود - همبسه بمراقات بوفقی برقمه فبه معالی واصل باد و بمیزاب افلام مرشح بسانین بلوب افاضل، بالمدر و المزیل -

(۱۷)

ما کتب فی جواب مکوب کتب الیه جناب اخیه غفرالله له -

اوانی ماء الحوة معانی و مبنای فوز حصول امانی و طغرای سنسور کمال انسانی و آئینه آیت اجابت کرامت نجابت رایت و احلل عمده من لسانی - لمولفه :-
حکم عقل اگر حرفی ز خط حسن او خواند
باب دنده سازد محو حکمهای یونانی

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives *المال* while *ASB* omits *در ساعت* altogether. 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*, but *BH* omits *ار*. 3. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *ASB* and *HG* but *AH* gives *مکار بدکار*

که از امراض سندیده روحانی و اعراض فاسده جسمانی است ، آن نفس خسیس و ذات ابلیس¹ تلبیس را غایت ماسول و تهابت مسؤل مینمود - شعر :-

لعمرك ما الابصار نفع اهله
اذا لم يكن للمبصرين البصائر
وهل ينفع الخطي غير مشفف²
وتظهر³ الا بالصقال الجوا هر

قطعه :- شمشیر نیک ز آهن بدجون کند کسی
ناکس بتر بت ننود ای حکم کس
باران که در لطافت طبعش⁴ خلاف نیست
در باغ لاله روید و در سوره بوم⁵ خس

بادشاه بر حق ، که عالم خیایای⁶ خواطر و واقف⁷ خفا بای ضاهر است ، لباس تلبیس او را ، که جهت الباس اشراف اناس در بخرجه⁸ خاطر بسنه بود ، بر فاسد حیات او چون راست بود ، هم باو یوسانید - و شربت غدر ، که در کاسه سرجهت نستبه افراد بسر بر سب سداد ، چون لایق مذاقی ذات لئیم او بود ، از دست سکان جحیم هم باو جیسانید نا عالمان را محقق گردد که صور طویان خواطر برابا در آئینه جزا و سزا⁹ منظور است ، و کاشتن نخم نبات¹⁰ کاسده بمیاه افکار فاسده محظور -

قطعه :- درختی که بروردی آمد بیار
هم اکنون بگیری¹¹ برنس درکنار

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* gives ذوات while *HG* reads دوات
2. The same in *BUL* & *BH*, but *GY* and *HG* give مشفق while *AH* and *ASB* give مشفق به It may be noted, however, that in the gloss in its margin *AH* gives مشفق as the correct reading with its meaning.
3. *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* give يظهر but *BH* gives تظهر
4. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives طایعت طبعش while *ASB* puts طایعت پاکش
5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give شوره رار while *ASB* puts شوره خارو خس
6. The same in *GY*, *AH* and *HG* *BUL* and *BH* give واقف خیابای while *ASB* omits که which precedes عالم
7. The same in *GY*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BUL* and *BH* put عالم
8. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* gives تحت while *BH* and *ASB* give تحتة and تحتة respectively
9. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG*, but *GY* gives در حوائی سرا
10. The same in *BUL*, *BH* & *AH*, but *GY*, *ASB* and *HG* give ذوات
11. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives بگیر while *ASB* reads بگیر

وختوع¹ بدان آراسه نا باند که در نظر فیاض توفیق به عز اجابت و قبول موصول گشته ، سعادت ملاقات ، که اعز مامول و اسرف مسؤل است ، باحسن وجوه مبذول گردد. ابن² صحیفه الولا ، که فهرست کتاب اخوان الصفا³ است ، در ابرایل صفر ، ختم بالخیر والظفر ، از دارالسلطنت محمدآباد بقلم اتحاد و مداد وداد مواد بر ورق مخالفت و مصادقت مبرا از غبار نفاق و ماذقت سم تحریر یافت مضمون آنکه کتاب⁴ مسجون به عتاب⁵ مشعر برآن و مخبر از آن بود که آنجناب سلایک مطاف بمکاذیب اهل خلاف و افترا و گراف جماعتی⁶ کذاب حلاف و تمونه صدق شسته هزلتم ، که ازسکان صدر ججم اند ، موصوف بصفت ذمیم هازمشاء بنمیم ، وموسوم به سم عدل بعد ذالک زمیم ، سوایم نمائم را درمرانع مسامع⁷ راه داده وآنسه خاطرعاطر را ، که جلای جبال جمع⁸ سرائر است ، بر مفضی من سسمع بخل⁹ زنگ بذبر فرموده اند - بیت :-
گفتی حدیب دسمن خود رای نسئوم
آری حدیب دسمن خود راستوده¹⁰

و بمصفل نورفزای مغزای وان جاء کم فاسو بنباء فبئوا الفبا نموده ، واز مدارج منابر دین بلفین مذکر نفین که¹¹ فصیحوا علی ما فعلم نادس بسمع قبول نسوده -

بیت :-
بچرین شد ز علم و کرم مجلسنس ولی
آنجاچو جزع¹² صرفه ز گوهر برد چه سود
قلب بنهرج و زر خالص حونک بهاست
نقاد نضل را رمیک خرد چه سود

باوجود آنکه نقد سرابران فخر را در سفر سفر ابر ، که آئین امتحان نقد بشر است ، بنظر یمن دنده اند ، وما حضر احلاق دبسمه و حمده این فخر را بر مابده صحبت وسفره تجربت مره بعد احری بمداق درایت¹³ حنسنده - بیت :-

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *IIG* omit وختوع
2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *IIG* but *BH* gives 3. *GY* and *IIG* give 4. The same in *GY* and *IIG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* omit آنکه
5. *GY* gives 6. The same in *GY* and *IIG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* give 7. *GY* and *IIG* give مسامع
8. The same in *BUL*, *AH* and *ASB* but *GY* and *IIG* omit while *BH* omits جمال
9. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *IIG* but *BH* gives 10. The same in *GY*, *BUL*, *ASB* and *IIG* but *BH* and *AH* give 11. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* gives شدید
12. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HG* but *GY* gives مرع 13. The same in *GY*, *ASB* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give درایت

که از جناب فلک فباب ملک بواب قطب فلک تمکین ، مرکز عالم نمجد و تحسین ، در دریای کون و مکان ، خلاصه ذخائر کان امکان ، صدر نشین محافل ملائک و سامنا ، نوباوه باغ و شگوفه راغ الذین سبقت لهم منا الحسنی ، الذی تجاوز حدود قدره عن مقولتی الابن والکم وتنور بجمال کماله انسان عین العالم و صار فیضان احسانه من الدم¹ اسم و سمول استانه من الیم عم ، رب کمال نورت وجوه الامال من لمعة جبهه جوده ، سید مبانی عالم الکون بخلود و جوده فلانا² بمحب صافی الوداد وافی الاعتقاد ، که عبرات شیو امارات سجر³ بر صفحه جهره⁴ اصفرس رسک و طرات سیم اختر است و از فوایح صفاطوت و رواج عروق حسن بسسس آثار خجلت بر جهره گل احمر⁵ ، از روی لطف و احسان صادر گشته بود ، در ساعی ، که از انصباب⁶ سرسک و آسنس فراق دل محموم در عین غرق⁷ و احتراف بود ، رافت وصول و سرافت نزول ارزانی دانست - بیب :-

ازین بک انعاسم⁸ گنت روسن

که روز حشر حول بانسد اعادت

به اسالب اسه وافیه و اضارب ادعه صافیه ، که کره آسان بچوگان سوو صفای آن در صحن سدان امکان گردانست و در جنب باب رجای اجابت و فیولس اضطراب افطاب افلاک و ارنعاس سواهی کره خاک ، فردب الحصول بمادات داده آمد - هر چند چابک سوار ناطقه بوسن حواس باطن و ظاهر و سمند نر گام سریع الانفال⁹ خاطر را ، در نسب و فراز حقیقت و مجاز میدواند که به نبر بدبیر و ادراک ضمیر معنی صید کند که فراخور مائده نان حرفت جان و لایق خوان بسیط نوع جنان باشد ، از زبان ملهم غیب ، که معرا از عروض ربیبست ، بگوش هوس آن ندا می رسد - مصراع :-

اذا لم تستطع امرا ودعه

لاجرم لالی دموع بصر در خطوط شعاعی نظر منظوم ساخته و چهره نوعروس خضوع

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HIG* but *GY* gives من دم
2. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG* but *BH* gives only
3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* give کابورت وحوده فلا تا
4. The same in *BUL*, *BH*, *AH* & *ASB* but *GY* and *HG* give حجر
5. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HIG* omit حمره
6. *ASB* gives اصاف و از فوایح صفاطوت و رواج عروق حسن بپیش آثار خجلت بر چهره گل اثر
7. The same in *GY*, *BH* and *HIG* but *BUL*, *AH* and *ASB* give عرق
8. *ASB* omits انعام
9. The same in *BUL*, *BH*, *AH*, *ASB* and *HIG* but *GY* gives سریع اتقال

و مراد ابن صادق الوداد از نثر این کلمات و نثر این حکایات فصوی سداد و وصاری
رشاد ترسیخ مبانی اخلاص و تشمیخ رانات اختصاص است ، چه ، بر وافان رموز
دقایق و سالکان کنوز حقایق محقق است که مطابقت هر نوع از جنس عام و خاص
متضمن و مستلزم ابتلاف است ، و تفاوت طباع بحسب انخفاص و ارتفاع مدارج
تکون و ابداع سبب اختلاف ، شعر :-

ان النفوس لاجناد مجندة
بالاذن من ربها تجری و تخلف
فا تناكر منها فهو مخلف
وما تعارف منها فهو مؤلف¹

و دیگر از ثقات رواة جنان استماع افاد که بعضی از اناس خناس اساس افاضل لباس،
که در سلوک طرق فضایل حائی و راجل اند و گردن جان سان از طوف نوفیق و
شوق تحققی عاطل و بظن فاسد و وهم کاسد بر منضمی فحوای وهم محسبون انهم
بجسئون صنعا خرف ادراک خوئسن از جواهر زواهر افلاک بیسن سدانند ، و حال
آنکه در نظر مبصران بازار علم و فضل مفلس و دروئسن اند و در دین بلاغت و
براعت و آئین کمال صناعت بی کستس ، و باوجود فلب بضاعت و اضاعت اوفات
در بیسن آن والا فدر کمال صفات ابکار افکار این فعبر و مخدرات حجله ضمیر این حقیر
را ، که هر یک در نظر مبصران جواهر معانی و بان بوام بنات خواطر فضیلائی زمانست
و در مهد عهد بلاغت با عراض² نئی ضمیر³ بلعا رضع اللبان ، بنظر اعراض و دنده
اعراض ملحوظ میدارند - شعر :-

ما ضر نسمس الضحی والنسمس طالعة
ان لا بری ضوءها من لبس دا⁴ بصر
یبت :-
گر نه بیند بروز شبیره نور⁵
جسمه آفتاب راجه گاه

سبحان الله حساد بی سداد در آئسن حسد به حطب عناد چه سان محرووف اند ،
واجزای وجود سان در هاون حمد چه طردی مدفوف - شعر :-

سبقت العالمین الی المعالی
بصائب فکرة و علو همه

1. *AH* omits 2. The same in *GY*, *BUL*, *AII*, *ASB* and *HG* but *BH* gives عراض 3. The same in *GY*, *BH* and *HG* but *BUL* and *AH* give صابر while *ASB* gives نابر 4. The same in *GY*, *BUL*, *BH*, *AII* and *HG* but *ASB* gives لبس لاصر 5. The same in *GY*, *BH*, *ASB* and *HG* but *BUL* and *AII* give چشم

سردفتران فضل که در بزم مکرمت
 بموسسه می زجام وفا نوش کرده اند
 آناچه بود شان که بیکبارگی جنبن
 رسم وفا و مسهر فراموش کرده اند¹
 قرضتم فوادى² با لنجنی و قلم
 یری عندکم ظفر الجفاء مقلم

و حال آنکه همواره در محافل سلوک و افاضل، که محط رجال فضایل و سهبط انوار
 جلایل شائیل است، لوازم خصایل ابن کاسل عاطل را به لسان حال و بیان قال
 دستندیده اند و هر گز خط خطا برسطور ولای ابن راسخ الوفا نه کنسیده - شعر :-

حسن قبل نعم قولك لا
 فبح فولك لا بعد نعم
 ان لا بعد³ نعم فاحشه
 فبلا فابدأ اذا خفت ندم⁴

و بر ذمه هم صدرنسان صفة علو ربیب واجب و لازم است که دوحه محبتی، که
 از سحاب ماطر صفای باطن و وفای ظاهر برومند و زاهر ناسد، از هبوب رباح انفاص
 عداة، که بر افواه مزابل سبات انسان گردد، ذبول ندهد، و بنبان⁵ عالی سان
 هرمان ننتان اتحاد، که بر آورده دست اسناد کارخانه فم نعارف منها ایتلف باسد،
 به تبسه غدر بیشه حساد، و به ترزین کین اهل عناد فساد بذرنه⁶ ساخه ماصدق و
 ما تنا کرمنها اخلف نگردانند - و ابن محب اخلاص منس با براکم اغصان
 بویخ⁷ و با بلاطم طوفان سرزنس هنوز عنان گلگون لسان را بدست رعایت و داد ماسک
 است، و بطریق وضع سابق، که مفنضی وضع لاحق است، در مسالک اتحاد سالک

تعاشق روحی⁸ روحه قبل خلفنا
 ومن بعد ما کننا نطافا و فی المهد
 و راد کما زدنا فا صبح نابا
 وانا اذا متنا علی منمضی العهد

1. The same in *GY, BUL, BH, AH* and *HG* but *ASB* gives *ارعلصان خویش*
 2. *ASB* gives *نواى* 3. The same in *BUL, BH, AH* and *ASB*
 but *GY* and *HG* give *بعد* and *بعد* respectively. 4. The same in *GY, AH,*
BUL, ASB and *HG* but *BH* gives *ندم* 5. *GY* and *HG* give *هرمانى*
 6. *GY* gives *فساد پدید* 7. The same in *GY, BUL, BH, ASB* and *HG*
 but *AH* omits *تویخ* 8. *ASB* gives *روی*

رسانیده ، ومانند نلافی مافات سلمانی جهت مدارک فوت شده بلغا آفتاب براعت
از مطالع فصاحت و بلاغت مطلع^۱ گرداننده، و نظیر معجزات حضرت محمد علیه الصلوة
والسلام از آفتاب کمال بلاغت بصر بصیرت منکران را حبران ساخته، و زلال سلاست^۲
و لطافت از سباق و سیاق عبارت روان دانسه ، و تفصیل کل شی لدنه^۳ ماکان
حدثنا بفتری ولكن نصديق الذی بن بدیه - شعر :-

إذا صلت صولا لم اجد لی مصاولا

وان قلت فولا لم اجد من نقاول

زبانده براین در مصاف اوصاف حسام انقام بی نیام ندانست و بسنن ازین سبه کمت
باد بای افلام را در میدان کلام منخلع اللجام نگذاست - همواره چمن بقا و ارتقای
آن خورنبد لفا از نکبای دم سرد حسودان در امان باد ، و آواره سکرمت و احسان
آن عالیشان از لسان بنی نوع انسان با نفخ صور همعتان،^۴ بمحمد من^۵ بنی عدنان -^۶

(۱۸)

نسخة مكسوب كنب من لسان السلطان الاعظم محمد سناه الهمی
الى السلطان العادل محمود شاه الكجراتی خلدالله سلطانتها

اجتناس حمد و سپاس حضرت آفریدگاری را که شهاب نایب مصادفت سلاطین
دین را ارسهای^۷ وفا و رجم بال^۸ اعدای سباطین آذین گردانند ، و انواع و اوصاف
شکر بعباس سده بارگاه کردگار را که آفتاب عالصاب مخالفصت بادسایهان دین دار
سبب زوال طلام وجود اضداد و موجب اذابت اجساد جهده^۹ نهاد اهل عناد فرمود -
و درود نامعدود بر مرقد منور و روضه مطهر سه سالار حوش جود و فافله سالار کاروان
وجود، محمد الموعود بالمقام المحمود، و برآل لازم الکمال ، که بناج و هاج الا^{۱۰} المودة
فی القرین فائز اند^{۱۱} ، و اصحاب واجب الاجلال ، که سمو مناصب و علو مناصب

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* give طالع
2 *GY* gives سلامت 3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*, *AH* and
ASB omit لدنه وتفصیل کل شی 4. *GY* gives سمان 5. The same in *BUL*, *BH*,
AH, *ASB* and *HG* but *GY* omits من 6. *BUL* and *AH* add :-
7. The same in *GY*, *BUL*, *AH*, *ASB* and *HG*
but *BH* gives آسمان 8. *GY* gives پاك 9. *BH* gives اجساد حسد جمله نهاد
10. *AH* and *ASB* give الى 11. *BUL* gives آمد

فلاح بحکمتی نور الهدی فی
لیال للضلالة مدلهمة
یرید الجاحدون لبطفوها
وبابی الله الا ان ینمه

اما چون سکندر خاطر¹ بقدم همم طی مسالک ممالک فکر و حدس بموده باشد ، بمقرات²
نوفیق مطالع و مغارب مراتب براءت راعت را بر حسب مغزای حتی اذابلغ مطلع
الشمس پیموده ، واضداد دون و حساد بوفلمون را بصفت قوما لابکادون یققهون
قولاً مو صوف نافنه ، سلاظه فرمابند که باوجود این حال سد³ ممالک کمال این
قنبر را از فساد یاجوج نهاد ايسان جه باکست ، و بوسان آسان نسان مخنرعات
این حقیر را از خزان طعن حسودان چه هلاک⁴ شعر :-

ان العراذین تلفاهم محسدة
ولا⁵ نری للثام الناس حسادا

قطعه لمولفه :-

میکنم از زهر دفع دشمن ابلیس لبس
دایما افستان ز چرخ⁶ طبع اسهام سهاب
می نهم برخوان فضل از شعر شبرین تا زنند
حاسدان هردو کف خود بر رخ و سر چون ذباب
زاده طبع مرا کس در جهان منکر نه شد
خود غر بیان را نمی گردند منکر⁷ جز کلاب

ومره بعد اخری در معارک امتحان سان دیده اند که اسلوب ابداع و صروب
اختراع اس فلبل البضاعت⁸ قصبر⁹ الباع جون معجزه موسی بقلم عصا آسا ار فلوب
جاد منسوب حساد نایب رلال¹⁰ نحسین بر مجاری لسان ايسان جاری داشته اس
وسال الحان داؤد¹¹ از جبال¹² طباع هر ضد و حسود صدای آفرین بگوس هوش اولدا،

1. BH gives خاطر 2. GY gives مقرات 3. GY gives سد 4. The same in BH but GY, BUL, AH, ASB and HG give ملال 5. BH gives ولا
6. The same in BUL, BH, AH, ASB and HG but GY gives رح 7. BH gives دشمن 8. The same in GY, BUL, AH, ASB and HG
but BH gives الضاع 9. The same GY, BUL, AH, ASB and HG but BH gives کثیر 10. The same in BH but GY, BUL, AH, ASB and HG omit زلال
11. The same in BUL, AH and HG but BH and ASB give الحان داؤدی while GY puts داؤد 12. The same in BUL, BH, AH and ASB but GY and HG give خیال

اکابر الکرام¹ المختص بعنابت الملك² الودود شیخ داؤد، حفظه الله تعالى من شرک حسود وشرک حقوق، باین محب وافی الاعتماد صافی الوداد ارسال کرده بود، بصنوف تسلیات و الوف تجبات، که صفای صحایف صفای آن از رفوم ربا معرا و مفهوم محصلش باسعارات لایفه ولا عبارات رایفه وفا محلی باشد، مقابله کرده آمد۔ وآنجہ دریاب اصلاح ذات البین نونسه بود بفصیل و اجال معلوم گنت۔ برصمیر منبر خلف المناجیح راسخ باد که بر مقبمان چهارطاق ارض وساکنان افالم جهان بالطول والعرض سمرت حمیده و سررب بسندیده دودمان حضرت بهمیان، که ذات ابشان و مفهوم سلطنت نوامان اند، از زمان کیومرث، که اول سلاطین جهان بود و سدأ سلسله ابن خاندان اس، الی هذا الان کالشمس فی وسط السماء ظاهر و غمرنهان³

است۔ شعر :-
 ابنا بهمن طابوا بالندی مهجا
 اذ طبیب المجد والعلیا محمدهم
 صغیر هم ککبیر⁴ فی اقصاء علی
 من تلقی⁵ منهم فقد لافتم سداهم

و فوفت سامه سلاطین آفاق بسنم سنمه از محاسن نسیم و اخلاص انسان معطر است، و باصره بصیرت اساطین روزگار از کحل الجواهر آنا رافاض انار سان منور۔ شعر :-

ان الفضایل فی الدنا منسنة
 وما جمعن مرور الدهر فی نفر
 لكنها و بحمد الله اجتمعت
 انسابها عدتهم فی احسن⁶ الصور

و از شواهد این حال و اسانند این مقال آنکه⁷ چون سلطان مغفور مرحوم و بادشاه مبرور معصوم سلطان نظام الدین احمد شاه، طب الله نراه و جعل الجبة منواه، در اول جلوس نفران خلجی را، که با هدا یا آمده بودند، مرضی الابر و مقضی الوطر باز گردانیدند، و بر مقضی و اذا حیتم بحجة فحبوا باحسن منها ازن طرف بطردنی، که لابق این خاندان خورشید فیضان بود، روان فرمودند۔ و خلجی مذکور ارقام محبت و وداد را به ارقام عداوت و عناد محاذات و مجازات نمود، و از سلوک طرفی نامرضی،

1. BH gives الاکرام 2. The same in GY and HG but BUL, BH, AH and ASB omit الملك 3. The same in GY and GH but BUL, BH, AH and ASB give ظاهر و عیان 4. The same in GY, BUL, ASB and HG but BH and AH give ککبیرم 5. AH gives تلقی 6. The same in BUL, BH, AH and ASB but GY and HG omit احسن 7. BUL and BH give آناک

بایهم افندیتم اهتدیتم را حایز ، واصل باد - بعد تقدیم ابلاغ ثنا و ترتیب ارسال لوازم دعا ، که درر غرر خصوصت صفای آن¹ محسود کواکب سا و محمود ملایک ارایک ملأء اعلى باسد ، بر ضمیر منیر خورشید نظیر و خاطر بجر مقاطر مخفی نماید که درین حین از طرف خلجی² قاضی لادن طاهر واسحق طاهر آمده نفربر کردند که خلجی مذکور³ از خلجان سستانی نادم گسه می خواهد که آثار اختلاف از میان اهل اسلام مرتفع گردد و انوار ایملاف باحسن اوصاف موصوف و⁴ مجمع - و کلمات تملق سات ، که بحسب ظاهر از مقضبات اسلام بمنمود ، می گفتند ، اما چون همگی همت باسعال نواثر انعام مصروف است جلگی نهمت بر ارفاع غبار آثار اهل عناد معطوف ، الفات بحکانات آن غدار مکار از دایرة اخبار و جاده اعبار بیرون نمود ، نا علم و سادات و صلحا و فضاة الناس نمودند که بر مفنضی وان جنحوا للسلیم فاجح لها کسی را همراه نفران او فرستادن از رعایب احکام اسلام است و موجب اتباع سنت نبی علیه السلام ، و درسال گذشته که نسخ داؤد آمده بود ، کتفیت مقال او را اعلام ضمیر منبرگر داننده تنده بود و صلاح جنان دنده بودند که اگر درنفسام ار ضه فوانین سلاطین ماضیه را مسلوک سدارد ، سلوک طریق صلاح اولی است و رفع اختلاف از میان اهل اسلام اعلى - بنا برین درین وب فاضی سنخن محسب وقاضی احمد نایب را مصحوب نفران خلجی فرساده آمد که اگر در تفاسم اراحی برطبق سلاطین ماضی راضی و مستقم باسد ، و در کوچة مکر و محله غدر غیر بمقم ، آزمون وفای برخلاف مقدم دارند و الای نوقف و امسها راجع و عائد گردند - خون مبانی وداد به عباد اتحاد سمب بفا دارد و مسافع و مضار طرفین را یکی میداند ، صورت حال در آئینه مقال باز نمودن واجب نمود - همواره ساه⁵ حسام مصادقت بر مجاری رؤس اعدا جاری باد و سهام انعام از کبان موافقت بر اهداف فلوب اضداد کاری -

(۱۹)

جواب مکتوب کتب الی حضرتة خلف المسامخ نسخ داؤد
رسول السلطان محمود الخلجی⁶

مکتوب محبت اسلوب مودت مصحوب ، که جناب خلف المسامخ العظام سلیل

1. *GY* and *HG* give معاران 2. *AH* gives خلجین 3. The same in *BH* but *GY*, *AH*, *BUL* and *HG* omit مدکور while *ASB* omits درین حین
عمی نماید که درین حین 4. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BII* and *ASB* omit مدکور and ارفاق خلجی قامی لادن طاهر
موصوف و 5. *ASB* gives سپاه 6. The superscription
ماکتوبی جواب بعضی المشایخ نورالله مرقدہ —

بیت :- جو¹ دولت ازین خاندان بافت کام
 نه دولت بود گر رود زین مقام
 زهی دولت دولت نکبخت
 که گشت از ازل و فاین ناچ و بخت

چون سوو کلام بر وفق مفضی مقام از ششم مالکان مهالک بلاغت و سالکان مسالک
 براعت بود و صورت حقیقت حال در آئینه معال باز نمودن واجب² ، بنا برین نقاب
 ارنما با نادی سطور خطاب و انامل حروف کتاب از بشش چهره مفصود بی حجاب
 برداشت - همواره در ظلال اعمال حسنه و اساع اجماع اهل سنه محفوظ باد و عوایب
 اسورس بعین انبیا ملحوظ

(۲۰)

جواب مکوب کسب الی خدمه ابن اخیه عمده الملک حین وصل من مکه المتفرقة
 الی دابول³ لا رالب اغصان آماله بوجود جوده سالمة عن الذبول - آمین⁴ -

در رعر فرابد و جواهر زواهر فواید، که ار جداول انامل بحر مسائل بر سواحل
 کمال عبارت و مساهل اسالبی مخلقه مجاز و اسعارب منسور فرموده بودند، با نادی
 محبت و صفا در مقابله و مواجهه آن گردن و دوس محمد جبلی و مودب اصلی را بملاده
 مدحت و بنا و نتمه محمدت و دعای آن جناب فضائل نهائل ، ملانک خصایل ،
 مستری اناره ، خورسدا ناره ، فافله سالار کاروان رجال لا یلههم نجاره ، صدرنسن
 مجامع معانی فی سوب ادن الله ان برفع ، جامع حصایل و معارف ابی الله فی غیره ان
 بجمع مزین و محلی گرداننده و مجمر خاطر به طسب ذکر آن حلاصه دهر معطر ساخته،
 و گلستان جان و دل و بوسان محاسن و محافل به نسیم مکارم اخلاق آن نگانه آفاق منور
 و مزهر داسه ، و آس غرام، که بواسطه طول اسداد سهور و اعوام اندک خمودی
 گرفته بود ، از انفاس سنکب اساس باز اشعال گرف ، و چمن جنان ، که از خزان
 هجران دیول نافته بود ، از سحاب وصول کما و نسیم عنبر نسیم خطاب طراوت
 و نصارت بذرف - بیت :-

بوی خوش نو هر که ز باد صبا سنبد
 از نار آسنا خیر آسنا سنبد

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives 2. The same
 in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives واحد مود 3. The same in
AH but *GY* and *HG* clearly give دانوت 4. This superscription of the letter
 is to be found only in *GY*, *AH* and *HG*; *BUL* and *BH* omit الی دابول
 حین وصل الی

که خلاف آئین سلاطین حال و ماضی است ، هیچ اعراض نمود ، و کلمات جماعت او باش ، که هر جا آنجا باش اند ، بسمع قبول بنمود و درین وقت خلف المشائخ حکابتی^۱ چند مبنی براسعلائی لوای اسلام و اطفاقی نابره انقام و اتباع سنت نبی علیه الصلوٰة والسلام نوشته اند ، اما میان سلاطین صحت صلوة اصلاح خاطر موقوف بطهارت باطن و ظاهر است - و طهارت ظاهر عبارتست از قلع خبث اختصاص و رفع حدث سل سنان و مصمام از میان اهل اسلام - و طهارت باطن اسرارست برقمع مواد نسید و مکر و قطع فساد کید و غدر ، و بعد ازان توضی بماء صفا بطریق و ریسب^۲ سلاطین با وفا ، أسکن الله ارواحهم فی ریاض الرحمة العظمی والموهبة الکبری ورحم سلفهم وایهی الی آحادالدنباخلفهم - اکنون اگر دانند که خلجی مد کور و روفی منظور بر جاده اصلاح مع الشرايط والارکان سننیم است و در منہج سلاطین دین مسدوم این محب را باز نمانند تا در میان آمده بر موجب فحوای النصحة لله و لرسوله وللمؤمنین آنچه مضمی دین قویم^۳ باشد بنمیدیم رساند ، و هر چه از صور عرایس عقلی در آئینه خاطر ظاهر گردد بر سبیل اشعجال بستن از خروج به شکل بار نمانند و معاسه فنال امسال باجدال^۴ ملکینه برک محض خمال بل فرض محال دانند - بب :-

نه گرگین بود همجو رسم نکین

نشد مپس همسر به سر عرن

زیرا که بعین عنایت سیجانی و محض حمایت بزدانی و قدرت نیروی بقدر و قوت بازوی ندیر و کترب خبول واعه وصولت سوف واسنه ، و صربه حربه و ببرزن برسینه و بارک و اجرای دمای اعدا بصاعمه بلارک اجساد اصداد را از ساحب دهر در حفره فبر روان گرداننده خواهد شد ، تا هر خمال فساد مواد^۵ ، که در دماغ حساد مخمر است ، بگرز گران مسمع گردد ، و مبنای وجود سان از جینمه سارحسام و سیلاب بکنان سهام بالکله مفلع ، چه سلطنت ابن خاندان اسحقای است نه اندافی و جمن دولت حسبی و نسبی ابا سان مزهر و ریان از سحاب مطیر^۶ هدامن فضل ربی -

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* and *ASB* give while *AH* gives ۲. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *ASB* but *GY* and *HG* give بطریق ترتیب 3. Here breaks off *ASB*, the succeeding folios have been segregated from it. There are, thus, in *ASB*: eighteen complete letters, the *XIX*th being only incomplete, in addition to the author's introduction. 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give ۵. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give مراد 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives متر

فلا زلت سلطانا علی الارض کلها
ومنک الوری فی خصب عیش ومان

طغرای منا شبر فوز آمال و بشرای باشبر صبح نجح و اقبال یعنی کتاب وحی
خطاب اعجاز نقاب سطره انوان ان هذا لشیء عجاب، که از بارگاه فلک اشتباه شاهی
و درگاه عالم پناه سهنشاهی در درباری سلطن و معدلت گستری، خورنید آسمان
رافت و ذره بروری، نظم :-

ای چو عقل اول از آلاش نفضان بری
جون سبهرت بر جهان از بدو فطرت برتری
سائۀ خورسد نوانند بودش¹ تمام
گر ز جاه خویش در عالم بساطی² گستری

وارث انال ابالم ارض، مطلع اقبال و آئسۀ جهال ذرۀ بعضها من بعض، پادشاه
فریدون نسب سکندر حسب، سهربار نوشروان جد دباح اب، سبحان³ من جعل
الشمس ضاء و العمر نورا و صیر قلب کل الوری باساطین لطفه⁴ بسا معمورا -

تنعر :- لازل فالیک بالمنشار منسورا
و صدر والک للروار منسورا

بر بندهء فدیم آن دودمان و جا کر مسقم آن خاندان نفاذ بافمه بود - مصراع :-
به ساعتی که بولا بدو کد نفویم

شرف نزول و کرامت وصول ارزانی دانست - منت :-

گفتم که ابن نخست خداوندی تو نیست
ای انورب بنده و جون انوری هزار

اگر سوانغ سوانق نعم آن⁵ خاندان کرم و لوازم ماهیت اخلاص حسن طویت
این اقل خدم بقوت لسان خامه و سسط ساط نامه شرحی نماید، از هزار یکی و
از بسار اندکی در حیطهء بیان نمی آید و اگر خواهد که فیفای سوو و غرام به برید
اوهام و هجین افلام و سرعت سبر افهام مطوی⁶ سازد و عروح بام مینا قام سا را
بریسان عنکبوت خبال سوی ساخنه باسد، مصراع :-

زهی بصور باطل زهی خمال محال

1. The same in GY, BUL, AH and HG but BH gives پیودن

2. BH gives ساط 3. GY and HG give سجات 4. GY and HG omit لطفه

5. BH gives این 6. BH gives مطوی

ویدل ^۱ و جملگی باطن و ظاهر مستنق و ملناح آن لقای شمسیة الشعاع
 - مریدة الملائع است، نوقع و ترتیب آنکه بی اعمال و نوقف و اسهال و تسوف کوکب
 حصول اکمل ^۲ مرادات، که ملاقات حیات مضاهات آن ملکی ^۳ صفات است، از
 افوی حسی بصر طالع گردانند ^۴ - سعر -

و ابرح مایکون الشوق بوما

اذا دنت الخيام من ^۵ الخيام

زبانده بری ناکند حاجت ندبد - اللهم کما جعلت عونک له مساعددا اجعل کوکب
 ثناء ذاته فی فلک الدوام صاعدا -

(۲۱)

مکتوب کسب الی جنباه السلطان الاعظم الاعدل علاء
 السلطنة والخلافة والدين الكبلائی خلد الله ملکه و سلطانه

لمؤلفه :-

ألا با صبا بلغ ثنائی و دعوتی
 الی الحضرة العلیا ببلده فومین
 و فل بعد لثم الارض منی نانا
 بان لس فی الدنا سواکم بمحسنى
 رفعت لواء الفضل والعلم والعلی
 و ذا کلها من فض جدک اجتنی
 ولو کنف من کبلان ^۶ فی الهد و افعا
 اسم طیب العفض من آل اوکن
 لاسکرکم ^۷ مادمت حیا و ان أسب
 فا وصبت آلی ان براعوالدیندی
 سقی الله رشنا نحت ظل لوانکم
 فصارت بهذا خیر ارض و مسکن

1. *GY* and *HG* omit خاطر 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*
 but *BH* gives کمال مرادات 3. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* and
All give ملک صفات 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give
 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give علی
 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives جیلان 7. The
 same in *GY*, *BUL*, *BH* and *All* but *HG* gives الاشکرک

مسنعل، بنا برین پای عزیمت در رکاب مسافرت استوار ساخت و خرام جزم بر سمند
باد بای هم ننگ در کسید - قطعه :-

به شهر خویش درون مرد بی خطر باشند
بکان خویش درون بی بها بود گوهر
بجرم خاک و فلک در نگاه باید کرد
که آن کجاست ز آرام و این کجا ز سفر¹

زرا که جال چهره مفاسد و مطالب بی ارتکاب صنوف نداند و ساعب نمی توان دید²
و جواهر زواهر مراد بی نسنه سعی و اجتهاد از کان امکان نمی توان کنید، و مسند³
این حال و شاهد این مقال آنکه حضرت یوسف نبی علیه السلام با علو زینت نوت
و کمال عطوفت بعقوب بسبب ابوب بنی مسقت فعر چاه و برا کم دود آه باوج جاه
نرسد - بیت :-

وصال دوست طلب سی کنی حفا کس باش
که خار و گل همه بایکدگر تواند بود
کسی بگردن مقصود دست حلقه کند
که بسس در بلاها سپر تواند بود

و حضرت سید انام علیه الصلوة والسلام، که ذات یا کش غادت ایجاد عناصر
و افلاک است، بی کرب غریب و مصابرت مهاجرت نارک مبارک کنس باج انا فحنا
لک بوشح بگست - شعر⁴ :-

- (۱) نغرب عن الاوطان فی طلب العلی
و سافر، ففی الاسفار خمس فواید
- (۲) نفرح هم و اکساب معسنة
و علم و آذاب و صحبة ماجد
- (۳) فقم وارم أعراض الامانی بهمه
نیر⁵ بصبح التبح⁶ لیل المطالب
- (۴) فلوکان عزا فی القعود لما سرب
مع الفلک الدوار زهر الکواکب

1. This, I think, should be the proper reading; but all the MSS. collated give
2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give
3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give
4. *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give the last two *Bayts* only, while *BH* gives all the four
5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives
6. *AH* gives

لاجرم برمفضمی شعر :-

اذا لم تستطع امرا فدعه

ترك شرح و بسط آن کرده جبهه دل پر نسوق و صبا^۱ در محارِب^۲ صلوع بسوی قبله^۳ خسوع و اسجابت موضوع داشته که همواره لوای استعلای آحضرت از فمه^۴ نرِدا اعلی ناسد ، و عرصه^۵ افالم و سکه^۶ دنابر به اسم و رسم آن سده^۷ ملانک سدنه مزین و محلی - حق سبحانه و تعالی این بنده^۸ فدیم را ، که رقم اخلاص آن خاندان در دفتر جنان مثبت داسه است و شکر نعمت و بردت آن دودمان را طغرای منسور حسنات اعمال ساخته - بیت :-

بروی زرد بنیایم نسنسه خاک کوشش را

بعفی گر پیرسندم که از دنیا چه آوردی

توفیق بقبیل انامل در باش، که خستگان مرض هجران را موجب انعاس است، بی بطاول دست موانع و راجع کوكب طالع مرزوفی کساد - بالنبی وآله الامجاد و صحبه الامجاد^۳.

بعد نرسح ازهار نباز در چمن کباب و طی طوامیر طرفی اسمهاب و اطاب بنوات

کباب طوی لهم و حسن مآب اعلام میروند که بر موجب مدلول شعر :-

و دارهم مادسب فی دارهم

وارضهم مادست فی ارضهم

کمر مدارات اعداد برسان جان محکم داشتن و دسنا^۱ نسا^۲ر مواساب انداد بر سر نهادن از لوازم دانش و مواجب^۴ بینش است ، و چون این فضر مدنی در آن جانب با افارب و اجانب بطریق مذکور سلوک نمود و دوس وفاق از احتال این مساوی ضعف آمد ، و بسب عمر عزیز از نقل آن نفل سخن نجف گنس ، و جد بزرگوار آن حصرت فلک افدار ، غفرله الغفار و ابد ظلمکم العالی الی بوم الفرار ، بزبان گهربار سار بیفرمودند که اگرچه این بنده طریق مواسات و مدارات باحبا و عداه مسلوک سمدارد و بوسان جان ابشان را بیاران احسان ریان میگرداند ، اما کواهل فلوب اکثر کسان بارگران حسد را محتمل است^۵ و سراه^۶ نابر^۷ه حد از زبانه^۸ زبان حال^۹ سان

1. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* and *BH* give صیات 2. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives عادت 3. According to *BH* this letter ends here, but according to the other MSS. what follows is part of this letter. 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* and *AH* give موج 5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives از نادان گران حسد لامتمل است 6. The same in *GY*, *BH* and *AH* but *BUL* and *HG* give جان

یکی آنکه مادر نرادش هنوز
دوم آنکه عهد ورا درنیافت

چون کبوتر جان این بنده بطوق تربیب و مرحمت سلطان هابون ناه مرحوم بطوق
بود و استقلال حال و رجای استمرار اقبال این فقیر از مصادر الطاف و انصاف آنحضرت
مستحق ، لاجرم بر ذمت همت جنان واجب و لازم دانسه که حسب المقدور کمر
خدمت از جهت ادای حق نعمت بر میان جان معفود دارد، ونا سر بر بن و جان
در بدن اسب بر جاده عبودت مسقیم و بر سرکوی وفاداری بقم باشد - بیب :-

مگر به نغ اجل خیمه برکنم ورنی
رمیدن از در دولت نه رسم و راه منست
ازان زمان که برین آسان نهادم روی
فراز مسند خورشید نکهه گاه منست

اگر باوجود انواع سفتت و تربیت و صغرسن مبارک این حضرت از خدمت بقاعدی
نماید و از دایره خادسان وفادار تجاوزی جوید، آنحضرت، که مرکز دایره خلافت
و قطب فلک سلطنت و راه اند ، چه خواهد فرمود، و بی شبهه بطعن سنان لسان
عملا منسوب، و صفحه رخساره حیات^۱ بداغ عدم وفا معبود خواهد بود - نعوذ بالله
من ذالک، لاجرم نطق خدمت بر میان همت بسنه سد و این معنی را عنوان صفحه
صحیفه حسنان دانسه و دیباچه کتاب حسن نبات ساخته آمد - بیب :-

نا بدوزم بر فد لطفس فیای حمد و شکر
طبع نیزم سوزنس ورسه عمرس نار
نامه نرجیح اعمال مرا برکل کون
حرفی از لوح رضابنس بس بود روز تهار

شعر :-

ساسکر عمرا ان^۲ براخت مننی
آبادی لم^۳ بمنن و ان هی جلب
رأی خلنی من حبت بحفی مکانها
فکانت قذی عینبه حنی نجلب

بنابراین موانع از شرف ملازمت آنحضرت ، که اکسیر وجود این بنده اسب ، اگر

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives ایا
2. The same in *GY*, *BH* and *HG* but *BUL* and *AH* give ما
3. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives ولم تمنن

تا در اثنای سفر کواکب عایت الهی از مطلع ظفر روی نمود، و ملهم غیب بشرف
ملازمت پادشاهان بهمن نتراد، نو سیروان شداد، حاتم^۱ فواد، خلدالله تعالی ظلّالهم
الی یوم التناد، ارشاد فرمود، واز همراه مراحم ایشان جراحت هجرت اوطان و
ملاکت بعد اخوان و خلان براحث سبیل^۲ گشتت - شعر :-

ولا عیب فیهم غیر ان ضوفهم
تلام بنسیان الاحبة والوطن

و از طی فیائی و قطع بچار زخار، که موجب وصول بچمین درگاه کا مگار بود،
انواع شکر و سپاس اساس یافت -

شعر :- اذا حملت فیه المکاره وانهمت

الی ان نراه العین صارت محامدا

و ان بلغت منا الصبابة جهدها^۳

و ادنت الی رویاه صارت فوادا

و بر وفق ارادت اساد کارخانه قدر و رسام نگارستان خسرو شر باوجود شغف کلی
بوطن مالوف اصلی توجه آن بلاد را هر روز اسباب مانعه^۴ و نوقف ابن سواد را هر لحظه
علل جامعه از مکمن غیب در صحرای سهادت ظاهر مسند نا آنکه سلطان مرحوم
مغفور هایون ساه طیب الله تراه و جعل عقبه خیرا من دنباه از سرای غرور و فنا
بساحت راحت و بقا رحلت فرمود و فرزند دلبند آنحضرت یعنی سلطان جم جنمت، کی
همت،^۵ وارث خلاف بهمن و اسفندیار، سایه رافت حضرت آفریدگار، نظام ساه

لمؤلفه :- مطبخس را خیمه چرخ ارزو از دود و بخار

محور فطینس عمود و کمکنسان آمد نوار

خلد الله تعالی الی یوم الفیام بقائه و جعل فوی الفردین ارفنائیه، سربر سلطنت
باخص شریف سنرف ساخت و اکابر و اصاغر را از وزرا و امرا و فضلا و علما به
عواطف جمیله و عوارف جز بله بنواخت - بیت :-

ز اولاد آدم دوکس ماند و بس

کز انعام او گوهر و زر نبافت

1. The same in *GY*, *BUL* and *AH* but *BH* and *HG* give حم and ختم respectively. 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives حمدها 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give ممانه 4. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* but *HG* gives ممانه 5. *GY* and *HG* omit همت

فلم مقدم¹ از لجهٔ فمقام و بنجهٔ² آن خاطرغهام انعام بیرون آورده و بدست فدرت جوهری ففکرت در درج حروف در سلک کلام بصورت حور مقصورات فی النخیام فرار و اننظام داده بود، از عذوبت ذوق الفاظ کتاب و عجبوت سوق نرکسب خطاب صناده بلغای کتاب از سر عجز و قصور در محاریب سطور بسمت خر را کعا و اناب انسباب یافند - و آیهٔ کریمهٔ ان هذا لشی عجاب ورد زبان و ذکر جنان ساختند - بیت :-

در ملک سخن لفظ ترا منصب سناهی
 منسی فک داده برین قول گواهی
 شعر :- له فلم عم الافالم نفعه
 فم خص سها اول دون سابع
 فم نل ممرعد نائله الذی
 به روت الاصهار خمس اصابع

ازد سجون و واضع دبیرستان ن والقلم و ما بسطرون³ آن ذات فضایل مسجون فواصل مفرون نسخهٔ معدسین کاف والون ، فراب زلال مقال عناشرب بها المربون ، الدی نری نعوب کماله الی امد لا ننهی اله سعی جاهد ولا یبلغ الی مدی مداجه سناح ساهرة المحامد : شعر :-

مازاده الالفاب معنی نانبا
 فکا نها من صدفها اساء⁴

لازالت حاجم ارواح الاسم سزسة ناظواو درهمه الام ، و صحائف علو الهمم معنونة بشکر بره الاعم سنهابا را ارعروض عن الکمال حساد محفوظ و مامون داراد ، واذبال جلالس از غبار ما فی الخمال اضداد محروس و مصون ، باوسس و ذی النون - بوصول فرح مبدول آن رفوم بهج مملوم نهال آمال ، که از خزان هجران ذبول بافته بود ، بازهار سرور مقرون و موصول گسب ، واز ملاحظهٔ الفباب⁵ عون حروف و مساهدهٔ ذوائب⁶ سمراب آن جان نانوان ، که بمقم راوبهٔ جنانس ، ولهان و حبران مانند و سهام الفات و قسی نونات کلانس لسکر بر سکوه اندوه را از عرصهٔ ملک وجود در کم عدم راند ، و چون مخدرهٔ معانی غریبه اش در حلل الفاظ فصحه و حلی ترا کیب

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give ملام 2. The same in *BUL* and *AH* but *GY* and *HG* give عجه while *BH* gives نتیجه

3. *AH* gives ایرد بیچون که واضع دبیرستان ن والقلم و ما بسطرون است

4. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives اسائه

5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives التعات

6. *GY* and *HG* give روایب

محرور و مایوس مانده ، لکن نور شمع شکر و مرحمت احسان آن حاندان از صومعهٔ جنانس^۱ به روزنهٔ لسان و ارکان حان نابنده است ، و ارقام الطاف بر جریدهٔ فواد بوم النناد باینده - و وصیت اولاد و احفاد آنست که الی ما ساسلوا اصدا ف جنان و دهان را بلالی ننا و دعای آن دودمان سزین و موشح دارند ، و بوستان جان را از ابر سکر و خدمت ریان و مرشح - سحر :-

ساشکر کم مادمت حنا و ان اُمت
ولم اوفه اوصیب بالسكر آلیا

کرم جبلی و احسان اصلی مضمی آنست که بکرم عمم و سفقت جسم معدور دارند که العذر عند کرام الناس معمول - بوقع و الهاس از درگاه عظمت اساس آنست که اولاد بنده را ، که دران بلاد معدلت آبادند ، در بنطرف روان فرما سدتا بعد الوصول یکی را ، که رقم سعادت بر ناصبهٔ جنانس مرفوم باسد و رسوم فوز دولت ملازمت آن آسان بر لوح جنانس مرسوم ، فرساده آید - واگر بوقع و دعوی درین باب واقع گردد علامت آنست که سحاب مرحمت و مکرمت بر چمن جان ابن بنده نمی بارند ، و بر کیفیت خلوص و داد^۲ ابن کمنه و کمال حسن اعتماد و تراکم الطاف آبا و اجداد در بارهٔ اقل عباد ، اطلاع ندارند - زبادت برین جرأت و جسارت را مجال ندید ، لاجرم بساط انبساط باندی ادب در نوردید - حی سبحانه و تعالی سانهٔ آسمان بانهٔ آنحضرت بر مفارق مقیمان خطهٔ اسکان مستدام داراد و اجساد عده و حساد آنحضرت را از فسحت محوطهٔ وجود درسگمای عدم نابود گرداناد بالنون والصاد -

(۲۲)

جواب مکوب کسب الی جناب اخیه اسکله الله فی فرادس
الجنان و خلده الی آخر الزمان

کتاب حکمی عصر السباب کلامه
و نضاد ایام الوصال زمامه^۳
فکم فیه من در نفس منظم
بجخل عقد^۴ العانیات نظامه

فراید فواید ابداع و انشاء و وساطت قلابد ذالک فضل الله بونه من سساء ، که غواص

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives حیاتش
2. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit و داد 3. The same
in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives نامہ 4. *BH* gives عقده

نشناس است، سمت عیب و نقصان بافته بود، و حال آنکه بر صغار و کبار آن دیار چوماه در سب نار و مهر در وسط نهار هویداست که آنچه از طریف و نالد و صاست و ناطق در تحت نصرف آن منافق شریر است، حق طلق^۱ و مال صرف این فقراست و دست شک و گمان از اذیال ابن مقال فصیر و از روی حزم عزم جزم بود که هر مال که بر ذمه آن قدوه^۲ ارذال شرعا ثابت است بی اهل متصرف آید و بعد از آن عنان عزیمت بصوب فیه الاسلام مصر، حفظها الله تعالی عن الاصر، منعطف نماید - چون مضمون کتاب بلاغت مستحون مضمن توقیف دعوی و عدم تعرض بدان بی حیا بود، بواسطه خاطر عاطر آن مطلع خورشید اقبال نوبق اسهال واجب نمود - شعر :-

فلیتک نخلو والحیوة مریرة
ولینک نرضی والانام غضاب
ولیب الذی بنی و بینک عامر
وینی و بین العالمین خراب

اگرچه نزد ابن محب محقق و معین است که اهل در اخذ آن مال خلاف مضمی حال و ساقی ملاحظه بالست - بیت :-

مکن بابدان نکمی ای نبکبخت
که در سوره نادان نساند درخت

و تحقیق مفهوم این کلام و بمن فحوای ابن سام بعد مفارقت آن ملاذ کرام از آن فرقه بدست نفاق طوب و زمره آدمی صورت سیطان سر برت بر جمع انام از خاص و عام ظاهر خواهد شد - مثنوی :-

درختی که نلخت ویرا سرنت
گرش در نسانی بیاغ بهست
وراز جوی خلدش بهنگام آب
بزیر انگبین ریزی و سر ناب
سر انجام گوهر بکار آورد
همان میوه تلخ بار آورد
زبد گوهران بد نباسد عجب
سباهی بریدن نسابد ز سب
شعر :- و أنت وان داریت فی العمرجة
اذا مکت یوما من اللسع تلسع

ملیحه مسهود نظر بصیرت آمد، مرغ خیال در هوای جواب آن مقال بی پرو و بال
گشت - شعر :-

هو الشمس ضوء افی ساء بلاغة
اذا لم یکن فیها غروب ولا کسف
تقابلنا منها السطور بواسا
انغر تبدی من الجبرأم حرف

بنابراین جمال عروس عبارت کمال چهره براء و اسناعت آنرا بآئینه ادعیه صافیه و
اثنیه وافیه مقابله و مواجه افتاد ، چه تقابل آئینه صافیه حکمای بونان زمین با صور
فلم سحر آفرین نفاسان چین از غایت اشنهار محتاج به تبیین نبس - بیت :-

کلکش چه قابلیست که صاحبقران نطق
یعنی که نفس ناطقه در جنبش الکسب¹
صورت صرر معجزش از روی خاصیت
در فون خال جنان صورت افکن اس
کاکنون مزاج جذر اصم در مقابله
ده گوش وده زبان چون بنفشه سوسوسن است

پرواز سباز آز و ناز در هوای فضای دل ، که گلشن راز است ، ازان معالی
تر است که با کام حقیق و مجاز و آجام اطناب و ایجاز و اغوار حروف و انجاد سطور
و اغصان لسان و بوسان مکتوب و مذکور الفات نماید - بیت :-

برون از عالم حرف است جان خرده بنان را
بغمزه سوی یکدیگر حکاینهای پنهانی

شمع حیات برشته جان در لکن جان فروخته و عنبر سویدای دل در مجمره خاطر فاتر
سوخته و چسب هم بر محض عنایت الهی دوحنه که جمال وصال ، که در حجال
سپید و سباه ابام و لال مسنور است ، عنبر ب مجسم ظاهر منظور گردد - بر رای
صائب و خاطر ناقب ، که جیب اسرار مغیبات خیر و نرسیدس قدر ادراک چاک کند
و زنگ تنک و تخمین از آئنه افکار بمصقل بفرین پاک گرداند ، مخفی مباد که
جامه دیبای نامه حله² حواری و داد و خلت بمنمود ، اما حرف و هزار حیف که
اذیال آن بذکر سفارش تاج الدن بن نجم الدین ناسپاس ، که بصورت اناس و بمعنی

۱. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give است افکن است
۲. *GY* and *HG* omit حله

او معین ، اما فی الحقیقت محبت او محض خدیعب است و خدمتتس فی نفس الامر کسر اب بفعلة - شعر :-

یفرنگ الا عداء بلبن کلامهم
مستوب بسم لین کل¹ الارام

و مانند سل سابر و آفتاب هواجر بر بادی و حاضر ظاهر است که آن محال بدفعال بنمیه و عمازی و خدیعه و همازی عقل کل را بازی دهد، و بسون و مکاری در صورت محبت و ناری میان ندر و سر بیزاری سنهد - بنا برین نفن اس که باغرای غرب و اغوای عجب و اسالب اکا ذنب عفرب رایب بعض و عدوان سان رشب و لاهجان جان بر افراز دکه رسم امن وامان و نفس فرار و اطمسان از صفحه عرصه گلان بر اندازد و اتحاد به عناد و وداد بنضاد² و خفوق بعفوق و وفای بفاق مبدل سازد - شعر :-

ولا علم لی بالغیب الا طلعه
من الحزم لا یخفی³ علی المعیب

و نگارنده کارخانه ابداع و داننده عانات احوال و اوضاع حزن مفرماند که ان الله نامرکم ان نودوا الی امانات الی أهلها - بابرین آنه محکمه و بواقی مغدمات مسلمه سرائط اسهال و لوازم اسحقاق رسالت کسی را ت که بدکای⁴ نفس و وجودت فکر و حدس حالی باشد و از سعار جانلوسی و مکر و بی ناسوسی و عدر خالی اکون بکدام فانون راست ناسد که بریب آن ملاذ اعمان کسی برسال موسوم کرده که در رذال اصیل و در جهالت جلیل و در محافل اهل قضائل ذلیل و بر معصی ألم بجعل کدهم فی بضلل در نوادی و نوادی سد و کمد صلبل بانسد و سه نقاش ار فای⁵ مروب معرا و مواد جاننس ار بن⁶ فوب مبرا - لمؤلفه :-

آنکه بود جامع کل عوب
در حق او حیف بود ظن خوب
سگ بود ار در سگی خود اصل
منسود ناکس از اسنان عدیل⁷

1. *BH* omits کج 2. *HG* omits تصاد 3. *GY* and *HG* give لا یعنی
while *AH* puts اماعی 4. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH*
and *AH* give رکای 5. *BH* gives فای 6. The same in *GY*, *BUL* and
HG but *BH* gives نبریع while *AH* puts یعنی 7. The same in *AH* and *BUL*
but *BH* and *HG* give میشود ناکس از اسنان عدیل
میشود پاکش از اسنان عدیل

و حال^۱ آنکه، بسبب مکتوب مسرت مصحوب، که پارسال ارسال فرموده بودند، جبب^۲ لباس مکتب آن نادان از دست تعرض دعوی^۳ امان یافته، هم دران سول بطرف هندوستان روان گشته است - اما غالباً رعایت خاطر شیخ علی و تسکین درد دل آن غبی دنی معضی نکرار کباب بوده است و مقضی بغلیظ خطاب - و از روزنه صهاخ بکاخ دماغ چنان رسد که آن والا جناب معلی قبات شیخ علی مذکور را برسات دارالسلطنه لاهیجان انتساب داده اند - از اسماح ابن مقال و مشاهده مال آن حال انگست غمر در دندان تفکر ماند و آئه کریمه لبس ما کاناو بعملون از صنفه صحیفه افعال آنجناب فرو خواند - نظم :-

شمسبر نیک ز آهن بد خون کند کسی
ناکس بنیرت ننسود ای حکیم کس
باران که در لطاف طعشس خلاف نیست
در باغ لاله روید و در سوره زار^۴ خس

و یقین دانند که اساس صفات آن سگ سات به نجاست ذات جبان ملوت است که بآب سل^۵ باران بهاران و تمام بچار عالم زمان و مکان پاک تمسود که ما بالداد لایزول بما بالعرض، بلکه اگر دراب جسد ناباکس از نکبای نکب و صرصر قهر حضرت عزت در هوای فنا رود، از رواج مسه سم ذسیمه و عظام ریمه انس مشام سکان کره زمین و قبه آسمان برین مکدر گردد - مثنوی :-

نکوزد این مثل دانای یونان
که نبکی بد بود جستن زدوان
بجای زهر ندهد مار بر پاک
نسم نافه ناید هرگز از خاک

و آن مزاح گوی مفسد و روباه خوی مسعبد، که از روی نخلق و تملق نعلبی اس^۶ و نظر بر خبات جیلدس کلبی و بحسب ظاهر آدمی وضعی و بردایل خصائل خرس طبعی، انواع مکر و خداع در لباس خدمت و اباع نسبت آنجناب فلک ارتفاع بطرزی پرداخه که در خاطر خطر متمکن و جایگیر شده است که دیوار دل آن دوست لباس دشمن اساس نسمنه اخلاص مزینست و اشعه نور وفا در صومعه باطن خبات مسکن

1. *GY* and *HG* omit حال 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give حسب and سب respectively. 3. *GY* and *HG* omit دعوی
4. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give بوم 5. *GY* and *HG* give سیل 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* omits است and gives merely تملق

رحب الفلاة مع الاعداء ضيقة¹
سم الخياط مع المحبوب مبادا

وچون حال آن اراضی بخلاف ماضی است ، جان محموم و خاطر مغموم

مصراع :- فی سایه آن طویی نی پرتو آن خورشید ،

میل آن مرزو بوم بچه امید نماید - بت :-

بی او اگر برند بخت زخم ز آه²

آسش دران بیس که گردد جهنمی

دست نطاوول دهر بی مهر بسغ آفتاب سپهر مقطوع باد و هر حکم سلطان بارگه
ازل نفاذ³ تصرفات عامل اجل ممنوع ، که سب فوات چنان بادساه کامل صفات
گسسته از سر بر حیاتش بر نفس مہا انداخته اند و نفس نساط وامان از لوح جنان
جهان برداخته - بیت :-

دهر دون برور جهانی ازجه بجان کرده

وزجه عالم سربسری ساه ویران کرده

و بطهور ابن ظلام ازنام غم و برور این غم ارسای مام فریاد اهل عالم درفته

آسمان بعبده وصباح و صراخ اولاد آدم بسطح صباخ کسوان رسیده - منوی⁴ :-

آه که در دیده کس نم نماند

قطره از آب درین نم نماند

مرع نساط از چمن جان برید

غنچه ازس غصه گریبان درید

دیده نرگس حو برآمد ز خواب

کورسند از⁵ بس که بیارد آب

لاله فگنده کله از سر بی خاک

گل زده براهن زردوز جاک⁶

ولباس نبلی در برافلاک و جرنان جیحون از عمون خاک و لزوم سوز و حرقت

1. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* omit the first hemistich.

2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives بی او اگر برد

3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* بخت زخم آه
give بغداد

4. From آه که ازغ to the end of the letter has been repeated
in *GY* and *HG* at folios 244 a to 245a and 195b to 196b respectively.

5. *BH* gives او 6. *GY* gives خاک

توقع که صورت و مواد این خبر را بدیده تدبیر نظر فرمایند و زنگ اعساف از خاطر صاف بمصقل انصاف بزدایند - بیت - :-

آنکه فکرش گره از کار جهان بکشابد
گو بفرمای درینجا نظری بهتر ازین

و آنچه در باب منع توجه گیلان بقلم درر بار در سلک بیان آورده بودند و عدم تاثیر طبیعت و خاصیت آن مملکت در حفظ الصححت حرمت توضیح فرموده بتامها معلوم گشت - بر ضمیر منبر واضح باد که سهباز همت این فقیر چشتم دل از مناظره بعلقات آب و گل دوخته در هوای فضای عالم دیگر طائراست ، و بصر بصبرت و نظر سردر نسنس جهره کالی را ناظر که 'ار زوال بر رخساره^۱ الجالش نه نشبند و دنده عقل ار روزنه وهم و خال جبهه حقیقہ آنحال نه ببند ، چه جای بوجه شبسان گیلان و گلستان آسانس - بیت - :-

بروای عقل نا محرم که اسنب با خیال او
حنان خوش خلوقی دارم که من هم نسبتم محرم

شعر :- تالی البرق نجدنا فقلت له
با انها ألبرق انی عنک مسغول

لا سجا که ذاب ملکی ملکات فلکی درجات آن بادساره نخب مملکت وجود و خلاصه سلاطین عرصه هست و بود علاء السلطنه والرافة والحدود برد الله مضجعه الی یوم الموعود و جعل حشره مع الذین سیاهم فی وجوههم من أثر السجود وفات یافه باشد و ظل زوارف^۲ و آفتاب عواطفس روی ازین دیار بر نافه - شعر :-

أحن^۳ الی نجد و من سامنی الهوی
اذا لم بکن فی الججد مالی وللنجد^۴

سب :- روی بسوی که آورد دل باسید نکوئی
چو دل و دین و دنده را قبله آرزو بوئی

والحق ضعی ساحت گیلان نا فسحت ساحت واحسان آن جم ننان وسعت مددان
آسان و عرض و طول زمین و زمان داست - شعر :-

1. *AH* and *BUL* give رخسار 2. *BH* gives وارف 3. The same in *BUL*, *BH* and *HG* but *GY* gives احن while *AH* puts الواحن 4. The same in *BUL* and *AH* but *GY* and *HG* give والججد while *BH* puts the hemistich thus ادا لم یکن فی الججد و الججد

فهل بعد نبل الكل للبعض مطلب
وهل تقبلن نفل وقد صلى الورد

نظم :- کسی کہ برب لور کنسد جام مراد
دهان خوشتن از آب سور نر نکند
کسی کہ سابقه طوباش برورد بناز
وطن بزر سیدار بی^۱ شمر نکند

چون زلال مرام در مجاری کلام بر طبق معنی مقام جریان نافع لاجرم اعلام
احسام برسانی دعای دولت اند فرجام افراس - لمؤلنه :-

نا ار مواد کا دنه زائد نسجه
کانرا ز روی صدق نگردد خرد صواب
نادا خداع حاسد^۲ دون بسس رای تو
مل سواد لسکر نسب بیس آفتاب

(۳۳)

نسخه مکتوب کتب من لسان السلطان العادل محمد ساه الهمنی الی السلطان
محمود ساه الججرائی ادام الله اناسها علی طریقها -

حمدی ، که تعداد کتب افراد ماهیه آن خارج طائف برفه بسر ناسد و قدرت
بیان کتب هوسس نعرون دفر فضا و مدر ، حصرت آفریداری را که شراف
خلاف اهل راه و حصافت منصحن سلامت حال برانا و مسلمزم کرامت مال دننا و عقی
ساخت و مصادف و مصافات و موالف^۳ و موالات سلطین دندار را موجب
نفع عباد و سب ملع اهل فساد و عباد گردانند - و محف نخبات طباب و نخب^۴
سلیات زا کبات بر تربت مطهر و روضه سور حضرت غایت ایجاد و ارف^۵ هداه
عباد - سننوی :-

1. The same in *BUL* and *BH* but *AH* gives سعدار while *GY* and *HG* add یلان سایه ار respectively. 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* gives دشس دون while *AH* gives حاسد تو 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give مراعت 4. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* gives نخب while *BH* gives نعت 5. The same in *BUL* and *HG* but *GY* and *AH* give هایت while *BH* puts

رینک روشنان ارانک افلاک است ، ارسال و اهدا فرموده بودند ، بنفاس دعوات ، که لالی الفاظ عجیب آن درسلك نرا كس فلادۀ گردن عروس اجانت و فول باشد ،
مقابله و مواجهه کرده آمد - چون بان كميت ولوع و اشتناق و كفیت هوب لوعه
وفراق بیرون حصار¹ حصر و عبارت و خارج حنطه تسببه و اسعارت بود ، قدم خامه
در بدای² بضای نامه جهت قطع سنازل و طی مراحل بان آن نهاد -
غنجه حمن آمال بصای وصال سنگفه ناد ، و از ساحت احوال غبار موانع این اقبال
بالکله رفته - بعد از طمران مرغ دعا بر ضمیر در آف . نه سناح³ در بنای عالم
بالا و ناظر صور حجله قدر و فصاحت ، مخفی نماید در جمل و تفاسیل حجاب ، که
در مکتوب بلاغت سناح درج فرموده بودند . بر کنور رموز آن اطلاع حاصل آمد و
دل مجروح را به مرهم آن کلمات⁴ سفا واصل سد - و رسولان جونور را بطریقی ، که
در مکتوب حضرت سلماهی حلدالله طلال عاطفه علی مفارق الافصی والا دانی مسطور
بود ، نفهم کرده معنی الوطر و مرعی الابر باز گردانده سد - و مکتوب حضرت
رانات اعلی اند الله تعالی طله علی سکان بسط العرا بخصرت سلیمان حسین نناه نصره
الله العموم الغمور بر ارسال افتاد - و این محب حانث تحریر فریب ولایت گوهر مسطر
وصول لسکر طفر این است - و با آحر این ماه تمام عسا در نصرت نناه⁵ جمع خواهند
و در اول جهادی الاخری در ولایت سگسری خا دسار درآمده آنجه از لوانم امان و
شرائط و ارکان رضای حضرت سنان ناسد بقدیم رساننده خواهد سد و عکبراب⁶ و
جهاراب ارسدر جبول⁷ و وائل نامردان دَر و سران نامردار از طرف درنا ببلغ آن فسه
و فمع آن مرده مسعول خواهد بود - و این محب نا عسا کر پیروزی مظاهر و سران
سجاعت مآثر از راه بر در استنصال فلاع و نفاع سگسیر حنان اهمام خواهد نمود که
بعنایت حی⁸ بر دوام حوس انام و یوسان بهست نسان اسلام به از اهمار حصول
مرام رسک گلوس آسها ن سنا قام گردد - نت :-

نارت این آرزوی من حد خوبست

نو بدین آرزو مرا برسان

و جناب سیدالسادات مسع السعادات سد عماد الدین ، حفظه الله تعالی ، رفیق
طرفند و بر اهمام وعدم آن ساهد ویدی - بوقع حانست در همواره ابواب محبت و

1. The same in GY, BUL, AII and HG but BII gives احصای

2. BH omits بدای 3. HG gives سیاح 4. The same in BUL, BII and AII but GY and HG give مراسم آن حکمت and مراسم آن حکمت respectively.

5. The same in GY, BUL, BII and AII but HG gives پیام

6. BH gives عسکرات 7. The same in BUL, BII and AII but GY and HG give بد جبول 8. GY and HG give حی

محمد کاصل هستی شد وجودش
جهان گردی ز شادروان جودش
محمد کافرینتس هست خاکش
هزاران آفرین بر جان باکتش

و بر آل و اصحاب او، که ثمرهٔ نجرهٔ وجود و نجوم آسمان هدایت و جود اند،
واصل باد - بعد از انلاغ صنوف سلام و دعا و ضروب تحفه و ثنا، که از اسعفه
بارقهٔ صفای آن ظلام مباحثت صوری و سب دمجور مفارفت و دوری رسک انوار
نهار آید و محسود روسان فلک دوار نماید، بر ضمیر پاک، که مجلای جهال کمال
ادراکست، هویدا باد که صحفهٔ سرنیفته، که مطلع خورسند محبت و وداد و
منبع انهار صافیةٔ مودت و اتحاد بود، در اشرف ازین و الطیف آونه واصل شد -
و از وصول آن الوف بهجت و سرور حاصل گشت - و آنچه در نایب سلطان حسن ساه
جونبوری نوشته بودند محض صواب و عن سداد نمود، زیرا که به نعت¹
وداد موصوف و بضروب حسن آئین معروفاست - و امداد ادیان از طرفین علت
تسبب² مبنای دین و وسیلهٔ جمیل³ فلع و فمع فریهٔ سرکین و مستدس است -
همواره سینهٔ ارومه و اسرار، که معاون زمرهٔ کفار و معترض و مانع گروه ناسکوه
ایرار و اخزاراند، هدف سهام بلا ناد و عرابس مراد در عنای وفای و وداد بزور
وصال محلی، بالا نبیا والا ولسا -

(۲۴)

جواب مکتوب کتب الی خدمه واحد من افانخل الوزراء -

کتاب براعت خطاب بلاعت نصاب، آئینهٔ کمال ان هدا لسنی عجاب، که جبات
قضائل مات فواخل قباب صدر صفةٔ صدارت، بدر سمر وزارت، مطلع نواکت مساف،
مسرف مهر ساصب و مراتب، طائر ریاض صفات کمال، طاؤس غناص سهامت و اقبال،
لا زالت ألسنة افلامه نرجان دلایل الاعجاز ولعه مداد⁴ دوانه ذوائب انکار الحیفقه و
المجاز فلانا، بدین محب وافر الصفا ناهر الوفا، که انوار جهال اخلاص با کس

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives

2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give

3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* omit

4. *GY* and *HG* give

ما کتب الی ولده الصغیر المخاطب بالغضاب اسبغ الله علیه و علی البرانا
ظل والده ما اصاب التبران نعمه :

لو کنت تبیل نصحی غیر منهم

ملا ب سمعک من نصح و انداز

بب :- نصحت گوش کن جاناً که از جان دوستتر دارند¹۔

جوانان سعادتمند بد بپر دانارا۔

معلوم باد که خون راغ و زغن جهت آسائس بن و راحت بدن نظر بر بسنی²
داسند و بسافطاب اراضی راضی گسسد، لاجرم در نظر مردم خوار و بچشم اعباری
و فار آمدند، و ناز، که جوع و نعب احسار کرده و کویه و صحرا بیال همت و جناح
احمال بیعت نسوده بمخالب سعی و احسار نذر و مطالب³ اصطباد نمود، دست نشین
سلاطین⁴ و نادسناه طبران روی زمیں سد۔ سحر :-

وس رام العلی من عمر آکد

اصاع العبر فی طلب المحال

و هر حد درر غرز نصحت در سلک عمارت و فصاحت گسسه می سود و سیه کمیت
فلم درمندان سفت بنگ می دود در نظر آن بررند قیمی ندارد و بر وفق مقضی
آن در عمل نمی آرد۔ سحر :-

ادالم بکن للمرء عن صحیحه

فلا عروان ترناب والصبح مسفر

و حوس بختنق نوسب که چند روز در ناصه احوال او آنا سعی و اجتهاد می نمود
حقاً که به اسباع ابن خبر مسرت ابرافان محبت و فرحت ار مطلع دل طالع بود
و درین وقت که شروع در محاربه سگسرو و سختر بجزو بر آن کسور کرده سده اسب
با وجود کبر سهم از اسباع عدم اهمام او انواع نفوش عم و سلال بر صفحه
صحفۀ بال ظهور بافت و در حال کلال بر سسل اسعجال ابن رفوم مسطور گشت

بب :- دولت همه از خدای بیخون آند

نادرحی هر بنده نظر چون آبد

والسلام علی من ابغ الهدی⁵۔

1. GY omits دوستتر دارد 2. GY and HG give نظر پرستی 3. GY and
HG give مطالعه 4. BH gives مسند سلاطین 5. GY omits الهدی حل من اتبع الهدی

وداد بمفاتیح مکتب مودت مفتوح دارند و مشکلات انبیا ق دل سوخته بلسان افلام و سفاه ارقام مسروح گردانند - و جمله جمیله اتحاد به الف متحرک فلم و نون مشدد موکده سازند و مبانی بگانگی بجدران سطور و اساطین حروف مسبد فرمانند - همشبه بمحصول مرادات فانز و نهایت مراتب و غایب ماصب را حابز یاد^۱ ، بالصحب و اولاده الافطاب والاوناد -

(۲۵)

ما کتب فی جواب بعض افاربه^۲

جواهر زواهر محبت مآثر مودت، ماطر ، که در نظم حروف و سلیک سطور مسدرج کرده بودند ، از مساعده سواد آن نوری وافر و ار مطالعه مضمونش بهنجی متکثر روی نمود - بر ضمیر منیر محمی نماند که خلقت این محب در روز نازار فطرت بشر بر وفق امضای انا کل سی خلفناه بقدر یرضاع^۳ استکانت و خراعت مروب واستعانت نسو و نما نافه ، واز رسوم حمد و حسد و نوابی عواسی حس و جسد معرا و مبرا - و این معنی در اصناع و بقاع بری و اطراف و اکناف اثره عبرا کالشمس فی وسط السماء ظاهر و هوداس - لا جرم بر معصی طبع سلم و مسغی^۴ فیض جسم درر عرر محبت ذوی الارحام^۵ را در رسه جان انظام داده و خزان و دفاین وجود را بمفاح این صفت محمود مموح گردانده ، علی الخصوص محبت و مودت آنجباب ، که فهرست کتاب مفاخر و عنوان صحایف این حادان عواطف مآثر عوارف مناظر است ، و رحا و ابی است که اولاد و احفاد این سده الی ما ناسلوا^۶ این سنت حسنه را سعادت محص و عن فرض دانسته باین محب اقتدا نماید - و جمع دودمان سعادت^۷ توانان مکارم شعار ناشعه انوار همداد انمار این آثار^۸ ، که از لمعه اسرار آنست من جانب الطور نارا مسمس است ، اهدا بایند - انه علی ذلک فیدر و بالاجاه جدیر - همواره ستان آمانس^۹ بسواحل حصول موصول باد - بالبی و آله الامجاد -

1. The same in *BUL*, *AII* and *HG* but *GY* gives عایت ماصب ودا حائر ناد 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but in *GY* and *HG* blank space is left for the title. 3. *GY*, *AII* and *HG* give رصاعت 4. *GY* and *HG* give مطعی 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* put دوالارحام 6. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AII* give این بده بر 7. The same in *BUL*, *BH*, *AII* and *HG* but *GY* gives ولادت 8. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AII* give باشعه انوار این آثار هدایت انمار 9. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives آمان

وگر نه مورد این لقمه راست آماده
 بخانقاه خرد معده‌های لغای

و اگر عارض مطر مرحمت و شفقت این والد شجره وجود او را بر شحات نرست
 و نصیحت سراب نگرداند ، در گریگاه خذلان سوخته تاب آنس حرمان گردد -
 اکنون اگر رضای خدای و خونسودی آن والد خواهد مبیاند که ابواب فوج
 سعادت؟ بدست حد و اجتهاد بکوبد و غبار حال کسل و اهل از نظرگاه دل به
 جاروب سعی و اهامم برآید و روز و سب در طلب علم و ادب خون نجوم جسم باز
 و مانند خورسند در بگ و تار باسد - شعر :-

فعل للدرجی معالی الاسور

بعبر اجتهاد رجوب المحالاً

با در سهر لواء لب ساقب بر اعظم اند فصوص مسائل ، که در خاتم دل
 مر نوز است ، رسک دراری نجوم و محسود حزان و کنور داند . و این معنی را
 در بر بازار رور در نقد و کان افحار - بیت :-

جز روی سعی اهل مجارب¹ لمان مبر

آئینه که حمیره ممد درو طفر

زیرا که کسب فضائل در عنقوان سبب و ادبم بلوغ عین فرض است و قبل از
 دلاطم بچار اسعال و برا دم اسجار آمال دولت اسعال بحصل علم و کسب کمال
 عسب محص - نادرو بعلم الاطفال قبل برا دم الاسعال لان الفرصه سیف والزمان ضمف -

شعر :-

ان الکبر اذا ساهت سنه

اعت رصاصه علی الرواض

زنهار هسبار باش و چون جماعت اوساب و طائفه اویاس ابام سبب حراب سساز -

بیت :- آنکس که سد عقل بسمع رضا نسید

دل یمشی ازان بسد که سلاب در رسد

همیشه در تحصیل کمال مجتد ناد و بوفیق الهی معین و ممد - آمن *

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL. BH* and *AII* give سعادت

ایضا ما کسب الی ولده الصغیر طول عمره -

نظم :- کسی بگردن مقصود دست حلقه کند

که بیس دبر مسفت سر نواند بود

بآرزو وهوس درمابد ان معی

نات دینه و خون جگر نواند بود -

هر آنکه رفم سعادت درجهت جان او سکونست ، مرارت مسفت طلب در مذافس
مانند آب حیات لدد و مطلوبست ، و بیاض و سواد کباب در نظر بصیرش خون
رخسار و خط ماه رحان محبوب و مرغوب ، زیرا که عظم جاه یوسف علیه السلام¹
باحمال مسفت جاه مسروط است و ظمهور اسراف مهر و اسلای او بر عالم از سرور

سبهر بکثرت حرکت و صفره چهر مسوط - دست :-

درنامه سعادت خود دردمند عسوی

بی داغ محنی رفم دولتی ساهت

مقصود از ترتیب این مقدمه و ترکیب این مانی محکمه است که قبل ازین
اسماع افشاده بود که آن فرزند ریاض کسب علم و ادب را بآب سعی و طلب
سر سبز و سادات مدارد و ناران دسوع بیاد آه عمام² حسوع بر حمس سنه سوانر
می نارد نا ممره علم و ادب را از نهال نال بدست اقبال یحسد و دست اسندرا در
گردن نو عروس ناموس حایل بسد ، حنا که عنجه دل در گلین بی بسیم ان خیر
سگننه گسب و گرد ملال از رخساره خاطر نه رومال سکر حی مسعال رفه آمد -
فاما درین وقت بخلاف آن³ خبری رسد که ورح نرح مسبدل گسب و دینه اسد از
آمال ملال مترمل آمد و نردنک بود ده لوح دل را از حروف دوسداری بآب
بیزاری محو گرداند و فکر اصلاح و ذکر ابجاح او محض خطا و عس سهو داند -
اما دست مسفت ایون دامن دل نگداسب - سارین کلمه چند از روی نصیحت
بر چهار طاق ریاض بیاسب -

قطعه :- اگر قبول کنی دست بردی ورسی

ز نای بند طلبات نفس حیوانی

1. The same in *HG* but *GY* gives عظمیت یوسف جاه علیه السلام while *BUL*, *BH* and *AH* omit علیه السلام 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit عمام 3. *GY* and *HG* give ان

اما عجب از کمال محبت و صفای طوبی آنجیناب که کسالت فرزند کمال خان در باب تحصیل علوم و آداب با وجود ظهور آن نزد جمع اصحاب و احباب ناز نمی نمایند بادست آمدن و وجود او سقط گرداند و صورت بسی او برهسنی راجح داند - بی باد که بخلاف مافات کیفیت حالات او در سبیل تفصیل باز نماید باسجده محبت در جویبار دل بازور آمد - ربناده حاجت ندید - همشسته محفوظ باد بالنون والصاد -

(۲۹)

نسخه مکتوب نسب الی عمده الملک * ادام الله کماله

عنقود سطور کتاب ، که محسود عمود در خوساست و عصاران عباراتش مغبوط ماء الحاه^۱ و سکر روان اولوالالباب ، از جبات فضائل مات محامد مناب، عمده ایوان سرف و کمال، سمسه نسس طاق دیوان افعال . هوالدی زکا نفسه فرعا و اصلا و احکم البلاغه فصلا و وصلا و جر من ذمه الماعب علی الاغراض نصلا ، اعنی عمده الملک حقا و نور جنبه الو زاره صدها، لازال فی معالی سمع عند العمل^۲ عدسها و بتقدم علی اسداد^۳ الرمان و دسها ، ما^۴ اسم رب تراعد بدوايه و استبد^۵ دو تراعه بادوايه ، بمعقد محبت سعار محمود المخاطب من حضره الحلافه ملک الجار در اتمن حال واحسن جمال^۶ واصل شد - بضروب سلام و نما ، که فرض سم احلاص و سسکه ریش در زکای^۷ جوهر و صفای سکر رسک ند سمس و فمر و حلاصه دارالضرب فضا و بدر ناسد، مقابله و مواجبه کرده آمد - اگر مدام بیان غرام از صراحی دل و ابویه افلام در جام الفاظ و کلام مصبوب گرداند ، اخار ذخایر ادراک عقلی نه حسدن^۸ فطره ازان منموب گردند^۹ و لباس احساس از اسخاص حواس^{۱۰} بشنم راجه آن مسلوب - امید که بریفنضی فحوای ما بفتح الله للناس من رحمة فلا سمسک لها از دنا جبر هجر و ملال طلوع جمال

*This seems to be the correct name; it is borne out by the Arabic passage given just below. The reading 'Amidu't-Mulk, given in all the MSS. does not seem to be correct.

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give ماء حیات
2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give لارال و معاون جمع عدالعقل
3. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give while *AH* gives علی هذا الرمان
4. *GY* and *HG* omit ما
5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give اشهد
6. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give افعال
7. *GY* and *HG* put دکای
8. *GY* and *HG* give معشیدن
9. The same in *BH* and *AH* but *GY*, *BUL* and *HG* give
10. The same in *BUL*, *BR* and *AH* but *GY* and *HG* give حواس

نسخه جواب مکتوب کتب الی جنبه المولی الفاضل العالم الکامل
مولانا شمس الدین محمد لاری^۱۔

وجوه^۲ غوانی معانی ، که در نصاب کتاب بچیده ، و درر خوشاب که در سلك خطاب کسبیده از منظره ابوان ان هذا لسنی عجاب سحر حلال و رسه بازار مقضی الحال نمودار کرده بودند ، از سون فنون آن جناب منافع مناب ، لازال فی فلك الفضایل ننمسا و ما حسد نومه فی اکساب الکمال اسما ، غرب نمود و بضروب سلام ، که پیس انوار معانی روسن و سواد مستکسای حعد حروف مسحسنس لالی بحرمان هج نماید و طره ماه رخان جمان در ناب و نمج آمد ، مواجهه و مشافهه کرده آمد ۔ اگر سعله آتشی نسوی و اسنیافی^۳ درون ربانه ار روزنه^۴ ربان کسد لوح هسنی زمان و مکان رفم کل من علیها فان گردد ۔ جمن حساب به ازهار ملاقات سرر ناد ، و حک رفم دوری بدسب اجتماع صوری مقدر و مسر ، بمحمد و حندر^۵ بعد هدا مخنی مماند که آخه در باب سسکن حرارت دل و صبر و بر حدوب واقع هابل و حادثه مسنکل نوشته بودند ، سبب اطعای نار درون و موجب سلی خاطر محزون آمد ۔ ربرا که همواره از فسی افلاک ستهام حوادث بر ساکنان کره خالک روانس و کوی زمین در سبدان زمان بچوکان دابره سما و فرسان قدر و فصا در سمانه سر گردان ۔ سحر :-

چه کند ننده که گردن نهد فرمانرا

چه کند گوی که عاجز نسود جودنرا

اما ارسال مکتوب بلاعب اسلوب سننلزم محضر گلستان و داد و بنفنی سمر^۶ اغصان اتحاد شد ۔ سحر :-

دعوی المحبة فی الرخاء کنیره

ولدی النسدائد بعرف الاحباب

سنت :- مرا نار ناید پهنلام عم

سادی ناسد مرا نار کم

1. The same in *GY*, *AIH* and *HG* but *BUL* and *BH* give respectively. تماکت فی جواب بعض الافاصل and تماکت فی حوات تمره بعض الافاصل من اصحابه
2. *BH* gives وجود 3. *GY* and *HG* give درون while اشراق آتشی شوق اشتیاق درون 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give درون 5. The same in *BH* and *AH* but *GY*, *BUL* and *HG* add محمد وحیدر after وانی نکو و عمر 6. The same in *GY*, *BH* *AH* and *HG* but *BUL* gives تشعیر

گشت و حطهٔ امسد فلعهٔ کهبله منفتح آمد - و تمام سران لسنکر جا کههوری^۱ خاکسار
مردان کار آن مفسد^۲ نابکار را سذل مال و لن مقال جنان بنواخت که کمند انقباد
برگردن جان سان انداخ و بجامه های فرنگی و کمرهای مرصع و بالکی واسبان
بازی و سروح مکمل آسس صعب و خلل در لسنکر جا کههوری مفسد برافروخت و بدین
اسعال خرس جمعیت آن بدسحال نکلی سوخت - و درین ووب نه بای گربز دارد
و نه دسب سنیز ونه ودرت^۳ آمدن و نه نارای^۴ ماندن - شعر :-

کربنسه بمهب الریح سافطه
لا سسمر علی حال س النلق

لاجرم بادیده ناک^۵ و زبان ساکی حابرو وهاجم است و از ذماجم افعال خودنس خاسرو
نادم - شعر :-

کالسمع سکی ولا ندری أعبره
س حرفه المارام سن فرفه العسل
سعر :- نه هتکام شادی درختی سکار^۶
که زهر آورد بار او روزدر
که هر کس که بحم جفارانکسب
نه خونس روز نابد نه خرم بهست -

و لوای اعلا و امدار، که بقوب اصداد و اسرار بفلک نجر و اسکبار افراسه بود،
بر خاک عجز و انکسار^۷ نگوئسار گمت - شعر :-

المسجر بعمر و عبد کربه
کالسنجر س الرمصاء نالار -

و نفوس نوعات بدینه الفساد، نه بعلم اصداد و حساد برلوح فواد نکاشه بود،
بعرو حیرت و سرشک حسرت محو گنسه است -

بیث :- برلوح دل نفوس بردستان کسنده بود
سد محو آن نفوس نآب حسام دس

1. The actual name of this prince is جا کههوری see Sherwani, *Mahmūd Gāwān*, pp. 132, 153. For further information please see *Notes*.

2. The same in *BUL*, *BII* and *AII* but *GY* and *HG* give معسدان

3. The same in *GY* and *HG* out *BUL*, *BII* and *AII* give ارای

4. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BII* and *AII* give قدرت

5. The same in *BII* and *AII* but *GY* gives پاک; *HG* پاک and *BUL* پاک

6. The same in *GY*, *BUL*, *BII* and *AII* but *HG* puts نکار 7. The same in *BII* but *GY*, *BUL*, *AII* and *HG* give اصطراد

صبح وصال صادق آمد و عذبات رانات فتح آفات سلافات برباح انفاس محبت اساس خافق، بمنه و کمال کرمه - بعد هذا اعلام صمیر یاک و خاطر دراک سرود که فلم در ربار سحرنگار را جهت ادای بعزبت و سلی دل فکار لباس عاسی اساس الناس فرموده بودند و زنگ سلال بمصفل بمال ار آئبئه نال زدوده، از مکارم اخلاق آن مهر سپهر استحقاق غریب نمود - فلا غروس علی ان مجود¹ و من ولی ان سود² و آنچه در باب حصول انسراح سنه از وصول خبر فتح قلعه رسگه نوشته بودند، مخنی نماند که فتح قلعه رسگه علب قریبه فتح حصار کهنله است وفی الحنف سبب انتساح³ اسهات قلاع کفار و مفتاح فتوح مام بادر ملبار - واسد حماس که درس ماه جزیره گووه منفتح گردد و فلوب دوسان از لمعه اسعه فوت اسلام مسنرح - لوائب اسداد از مطالع هم مطالع گردانند و انوار فتح و نصرت از نایب هم لاسع دانند زباده برین سه کعبت افلام در میدان کلام جولان دداد - همواره جم آسالی نسسم اقبال مخضر باد - بالنبی والاولاد و صحبه الایجاد -

(۳۰)

نسخة رفة الى المولى الفاضل مولنا ابوسعید عفرالله له

مدت مدد دست که بر جریده ولا رفم کرم نکنسنده اند و کواکب نواب و داد در غیاهب حروف کات نموده و چمن وفا، که عدم⁴ المل آفاسب، نوابرتناظر اقلام منور نفرموده و مانع جز کرب اشعال⁵ همج سیاد - بر صمیر رونس واضح و سبرهن باد که ار سناده اسحلام قلعه کهنله، نه معاد کمر جوزا و معاری بروجتس مقارن ناح بریاست، واستماع اوضاع قلعه رنگه، که از غابت ارتفاع عدیل سماک و از مهایت⁶ اساع نسیبه افلاک است، محتمی سده له سخبران⁷ بمجاربه و قتال امر محال است لکن بسال بدیبر و احتیال قابل اختلال⁸ بنا برین آنچه قدرت خاطر فائر بود از مکمن فوت بر ساحل فعل ظاهر کرد⁹، و عنایب سبجانی، که مفتاح مغالقی آمانیسب، مدد نامه باهرتموده¹⁰ قلعه رسگه در بسنم محرم الحرام منفتح¹¹

1. BH puts سود 2. GY gives بشود but BH gives بمود
 3. The same in BUL, BH and AH but GY and HG omit عات قریبه فتح
 4. The same in BUL, BH and AH but GY and HG give عدم سب استساح
 5. The same in GY, BUL and HG but BH and AH give اشعال
 6. GY and HG give مهیات
 7. BH gives او
 8. BUL, BH and AH give اختلال است
 9. HG gives گردد
 10. The same in BUL, BH and AH but GY and HG omit نامر
 11. The same in GY and HG but BUL, BH and AH put

جواب بکوب کتب الی جنبانه الوزير الفاضل محمود شاه الرومی غفرالله له ¹

زهی بزرجمهر خضر سر امان اثر ، که نفوس موهب و علمناه من لدنا علما و
شهباس کرامت و لقد آتینا لیمان الحکمة و وعیناله فی کل شیئی فیها قلم ذوالفرزین
سپاس را از طلبات دواب بمرحمتہ حیات عبارات وحی بنات رساند - بیت :-

بوسیدن دست تو فم را جو دهد جان
در فم دست تو نفع آب حیات است -

و خمی آیت سلیمان جهان ، که سروری فضل و دانس و بازوی علم و بینس
بفلس معانی نفس بر سطوح سر مساطر ، که نمودار صرح سمرد من فواردر است ،
نشانده بطریق ارجبال بر معنوی مثال قبل ان برید الیک طرفک حاضر آرد - وهاب
بی علم ، علم کلمند و جلب ² ، آنجاست حاتم نوال دم افتعال در دریای کمال دور قمری ،
حاضر عادت مراب بسری - شعر :-

فان کنت فی الدنیا واب مرادها
وجودا فان الدر فی صدف البحر
ولم نحوک ³ الدنیا لانک دونها
ولکن لب الشئی بخصن بالفسر

کجور کوز کمال اسانی ، فرد کمال و ما صدق بانی مفهوم سمس نورانی - لمؤلفه (؟) :-

اگر نه جوهر ذات تو بودی علم نکون
بهم هر گر ندادی دست نر کسب هبولانی
زلوح خاطر نکحرف عقل کل اگر خواند
کمد طعرای معلومات افلاطون یونانی

لا زالت اوراق الافلاک جزء امر کما اخبار فدره و اخر اسداد الدهر ⁴ ذبلا لبقاء
بقائه و عمره و جریان القضاء والقدر مرآه لبقا حکمه و امره فلانا را از صفوف

1. The same in *GY* and *IIG* but *BUL* and *BII* give

مماکتب فی جواب بعض افاضل الورداء اعراضه له و وضع حاکمه هو امر الاء and کماکتب بعض افاضل
الورداء اعراضه جواب مکتوب کتاب الی حیات ابو ذر العامل :- *AII* gives respectively, while
محمود پادشاه الرومی لارال شخص لعلک ناغمة الهلال بن حیات کاتنه شیروومی

2. *IIG* omits *and* gives *حلت* 3. The same in *BUL* and *BH*,
but *GY* and *IIG* give *محول* while *AII* reads *تورک* 4. The same in *BUL*,
BII and *AII* but *GY* and *IIG* give *المر*

و در ماه ربیع الاول عزم جزم است و دست بر دامن کرم بادشاه بارگاه قدم محکم که قلعه کهیله، که دارالحرب دیرینه است، عمقرب باخزینه و دقبنه مسخر گردد - وانه علی ذالک مدبر و بالاجابه جدبر - توقع آنکه شاهن همت را باصطباد بذرو مراد طائر دارند و بدین وسله جمله وصال نوعروس ماسول در حوزه حصول موصول انگارند - زناده برین بسط بساط کلام خارج ساحت مفنضی مقام دید - طول بقا و قرب لقا معدر و مسر باد -

(۳۱)

نسخه جواب مکتوب کتب الی جناب سید السادات سید مهدی تبریزی¹

ذات شیرینی سلک صفات و عنصرت لطف جناب معارف آفات سیادت رانان ، سپهر معرفت ، مساعده صورت وحدت در مرآت دهرت ، سر حلقه راعروان طریق هدایت ، بلبل گلستان و بوستان ولایت ، سید مهدی لا زال موفعا التماء الابدی و الحوة السرمدی محفل طویل عمر و علو در آراسه باد و دست دعا اول حوادث به اذبال کمالنس مرسان - ار رسیدن خبر محبت و سلامت جناب سپهبد درامت و مطالعه اشعار بلاغت شعار فصاحت دنانر ، که عطفات اصداغ حروف آن محمود ذوائب کواعب حور جان و عصارات عباراتس مسکر روان سجدانان مح ، بل رسانست حفاکه فمری روح² بر ساختار افراغ فریناد کسان سید ، و عدلبب جان بر ورد و رود آن بهرار دسان نالان - نظم :-

شکر ایزد که نافع ال کله کوبه کل

نکنت³ ناد دی و سوکت خار احمر سد

آن عمده جور و بظلم که خزان سهرمود

عاقبت در قدم باد بهار آخر سند -

اسب و ابی ورجا صادق است که شجره طیبه وجود آجناب⁴ بماء الحبوة خلود سادات باشد و دست امید بمعافه عروس عمر جاوید کاسات نالنی وآله واصحاب -

and ما کتب الی بعض اعالی السادات رحمة الله متعه عن سلال المیاه respectively. 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives ارواح 3. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives نبوت 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give وجود بقای آجناب

لقد فات قرن الشمس راحة لاس

واعيا مناط النسر كفة فابض¹

بیت :- عقل می خواست که از عشق چراغی گیرد

برق غمرت بدرخشید و جهان برهم زد

چون محفوق گشت که بر وبال عقل و خیال در هوای سان آن حال مخصوص است ، و ادراک کم و کفایت بجهوری ذوق ، که از ملازمان حضرت عشق است ، مخصوص ، زبان فلم ، که ترهان بازار عقل و حس و مکر و حدس است ، براسون سرادق سسط آن نگشت و معرفت حقیقت آنرا دنوق سلم آن طبع مستغفم باز بگذاند - بیت :-

در خلوص منت ارهست سکی نخرنه کن

کس عدار زر خالص نساسد حو محک

سعر :- حسنی نقلیک ساهدا لی فی الهوی

والنلب اعدال ساهدا نسسپهد -

اما سحره جهان دسگوفه اصل منور است که نمره وصال ، که نوباوه بسان فرج و مضمون حصول علو درج است ، بدساری بوقفی جبهه آمد و رخساره ماسول از روزنه وصول باحس و حوه دیده - شعر -

واعلم علما لس بالطن أنه

ادا الله سنی عقد شی نسر²

در اوایل مجرم الحرام ، که طلعه لسکر اعوام است ، از دارالسداد محمدآناد مضمون نامه مملووظ لسان خامه آمد سنی از آنکه بعنانه الله المعال سفابن احوال در بچار زخارماه و سال بروقی مسنهی نال جارنس و ارلمعه باروه حسام اسلام اعلام کفر ظلام در کتم عدم سنواری - الحمد لله علی نعاثه الضواله و الطافه المنعالبه - برضمر سر ، له نفی برده رسب ، از جهره مخدره غیب بانامل رای صائت بردارد و وفای نوم وعد را در آئنه اسس نجسم فکر و حدس روسن بند - شعر :-

ذکر ، بطینه ، طلعه عنه

نری قلبه فی یومه مابری عدا³

مخنی نماند که چون مضمون مکتوب سسر سسحون بصوف و دنون اظهار⁴ اتحاد

شی 1. *IIG* gives قاسم 2. The same in *BUL* and *IIG*, but *GY* gives and *AH* omits عدد 3. The same in *BH* but *GY*, *BH* gives داد اتوالله الح but *BUL* puts دکی تطه طلیعه عیه بری ملی و یومه ماتری عد 4. *GY* and *IIG* omit اظهار دکی طلیعه طلیعه عیه بری قلبه و یرمه ماتری عدا

زمان و عروض نامسلام جهان در امان دارد، بالنی وآله الامجاد، حما که سباه الحموه معانی، که در ظروف و اوانی الفاظ موضوع بود، و فراند افکار، که از سواد حروف سطور مانند کواکب نوار از طلا م سب دمجور مینمود، جان علل و جنان غلبل را حیاتی از نو^۱ ارزانی داشت، و ساحت دل ظلمانی را بجواهر معانی نسب ناب آن کلام نورانی ساخت -

لآلی حفاقی را کند طبع بو درنایی
عروسان معانی را کند خطب شبسبایی
خرد میگفت کلک را که ای نی ناره ملهم
ددین گوهر که مسماری نه نی، ادر نسای^۲

بدایع دعوات جمله، که کواعب حورا بدوائت عماهب سما غبار امکان عروض ربا بر جهره صفای آن نکر دارد، و صناع سلطنت جمله، که خورسد نابان از سوف چال آن جامه ملمع صح برین حالت رند و بخاروب خطوط سعاعی کرد جوار تصرف لحوق نفاق از ساحت روان وفای آن ناکت کند، مواحهبه و مسافهه کرده آمد - اسد وادی و رجای صانع است که حون آئینه اخلاص بصفای احصاص جالبست و از رنگ نفاق مانند رحساره دراز بخاف خالی، و آفتاب اسجماق آن ذات ملکی سلک از ادبی صفات مبارق و سهام دعا بر عهدی اجابت لاحی باسد^۳ -

مؤلفه: - قرطه گوین فمول است و اجابت دانم
هر دعائی که نفس از سر اخلاص بود

عقل محال می خواست که^۴ بطریق تمویه و استدلال حزر و سنه فکر و جمال نا جواهر بیان سوی بال^۵ در سلک مثال^۶ کند، و ناسناد قواعد و اساس^۷ بعرفت و فیماس و اعصاف سبزان علم بلاعب اسما س، که کمن آن علم معانی و ندان است، کمیت زقرت سوی والساع و هویت سورب غرام و نواع بیان نماید - اما لسان ملهم غیب که بی رتب معرا اربع است، بعد از مساهمه ضعف عقل و فوب غرام از زبان عشق بر حسب مقتضی مقام چنین اسناد^۸ کرد که شعر: -

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give 3. *GY* and *HG* omit 4. *GY* and *HG* omit 5. The same in *BUL*, *BH* and *HG* but *AH* gives: - 6. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* put 7. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* and *AH* omit 8. The same in *BH* and *AH* but *GY*, *BUL* and *HG* give

شعر: — آن^۱ کا ملی کہ نہر اعظم همی کند
 بر رای روشنت به تضمن^۲ دلالتی^۳
 خورشید خرفه^۴ یوش ز رای سیر تو
 در چرخ میکند ز سر صدق حالی

توقع و ترقب آنکه همواره بار سال کتاب بلیغ و خطاب فصیح آوار انفاس مسیح ظاهر گردانند و بقلم عصا صورت ثعبان سیرت موسوی دعوی سحره مصر بلاغت را بکسره باطل نمايند - شعر: —

براعک نعبان لموسی بلاغة
 تلفف ما ابدی من السحر مصقع

واگرچه سان هند و روم بعد سکانست اما نفین دانند که ازدواج بیاض روسی نهاد و مداد هندی سواد مسلمزم اناج قرب جانیبست - زبادت برین اطالت اذبال معال خارج بمضی حال و معضی بجدود ملال بود - انها بدعای بی ربا ، که آئینه حصول جمیع منی است ، اولی نمود - نت: —

همسه نابه^۵ باض نهارسی آرند
 مسودات لمالی برای ضبط حساب
 حساب عمر و نمای بوباد چمدانی
 کداز محاسبه عاجز سوند کلک و کتاب

(۳۳)

نسخه جواب مکتوب کتب الی حضرت ولده العزیز الخواجه عبد الله حن وصل من گیلان الی بندر و ابول عمرها الله تعالی^۶ -
 شعر: —

با نفس بسری لبا املت قد و فعا
 و کوکب الوصل من افی المنی^۷ طلعا

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give ای 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give روشنت ز تضمن 3. *BH* gives ولایتی 4. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives خرفه 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give تاکه 6. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give ماکت و جواب 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give السی

موشح بود ، لاجرم حمص فواد از نقاطر غمام¹ اقلام آن محی آثار کرام مرشح آمد و تخم محبت ، که در مزرعه دل کامل حبه انبنت سع سنابل بود ، از وصول² این کتاب مودت انشاء نفاضت موهبت والله بضاعت لمن بثناء مخصوص و منعت گنتب - لمؤلفه :-

تخم عنقی بو چوشند کاسنه اندر دل من
خرمس جرخ³ بود ده یکی از حاصل من

و چون درباره انفار و اسنار ، که در آن دیار اند ، نظرا کسر ادر دروغ نمی دارند و صحاب اکرام و افضال بر حمن حال سان می نارند و این معنی ارعادت عمان مانند ماه عبد رمضان مسار البه سان اولوالابدی والابصار است و از نهاب و صوح وانسهار مانند مهر در وسط نهام معلوم صغار و کبار - شعر :-

والسمس فی کبد السماء محلها
و شعاعها فی سائر الآفاق

عذر آن بمکارم اخلاق آن وربر باسحقای محولست زیرا که و بغه و حجت مروب و علو درجت در محکمۀ فضا و بدر تمام آن خلاصه سر مسجل است شعر :-

أبیه الوزارة سعاده
الله عجزر ادبائها
فلم تک نصلح الاله
ولم تک نصلح الالهيا

و اساس استحقاق وزارت و ریاست ، که درین زمان سمت انهدام⁴ و اندراس بذیرفته بود ، بدعایم و فوایم اصابت رای و کمال سداد آن صدر دیوان ایجاد کارم داب العباد الی لم یخلق سلفها فی الملاد ریب و اسحقام بافیه است - شعر :-

بی نحو شمعطاء الورا ره طرفه
بصار⁵ بادی لیحطه منه کاعما
طلعت طلوع الفجر والدهر غمته
و حنیب بل حلیت بلک العماهیا

1. The same in *BUL*, *BII* and *AII* but *GY* and *HG* put 2. *BII* gives 3. *GY* omits 4. The same in *BUL*, *BII* and *AII* but *GY* and *HG* give 5. The same in *BUL*, *BH* and *AII* but *GY* and *HG* give

جریا علی الهام لا مستبأ علی الاقدام استقبال نماید و زنگ آلام وافر ، که بر آئینه خاطر آن فرزند ظاهر گشته است ، بمفضل ابن الطاف ناهر و اعطاف زاهر بزاداید ؛ و ادراک ملاقات این والد دلربس را^۱ در سس وجود خویش اکسیرا کبر و کبریت احمر داند ؛ و اخائر ذخایر سعادات عقبی و غرائب رغائب مرادات دنیا بدس سرعت النقا در دامن رجا مجتمع گرداند - چون سوق^۲ کلام بروفی مرام و مقنضی مقام نسبی یافت و صور عروج مدارج ارفقا و کبفت سبر و سلوک معارج بقا در صفحه صحیفه کلام باحسن سباف اتفاق افتاد ، احتیاج باسهاب اذیال بیام^۳ و اطباب اطباب خیام کلام ندید - جواهر زواهر مرام آن فرة العین از کان امکان بقوت توفیق حضرت سان مستخرج باد و درر غرر مفاصد و حوح در سلک حصول آبدار و مدخرج - بالون والصاد و محمد والاولاد -

(۳۲)

جواب مکوب کتب الی جبابه المولی الفاضل الوزیر صدر بن کبیر المخاطب

بشرف الملک^۴

نصوص اخوان صفا و فصوص جواهر فانون سفا معنی کتاب بلاغ نصاب فصاحت اسیبعب ملک الشرف^۵ ملک الخلق سطلع انوار شرف ، مباح کنز من عرف نفسه فقد عرف ، محبط بحر هدایت ، حاوی اسرار بلاغت ، تنبوع^۶ محصول فروع و اصول ، مجمع البحرین معقول و منقول ، اعنی صدرا سرفا^۷ شعر :-

لا بلحق الواصف المطری خصایبمه
وان یکن بالقافی کل ما وصفا

لا زال فواد حاسده لسهام الحوادث هدفا و جواهر^۸ الفلک فی بحر الوجود لدر بئاته صدفا که باین محم سودت شعار محمود المخاطب من حضره الخلافة بملک الجار ارسال فرمود بودند ، در ابرک ازمنه جلله باحسن صورت جمبله و اصل و نازل سند - بروابع تحیات واقبه و بدایع تسلط ساقبه ، که انوار مصباح صغای آن در بل ظلام سمعه وربا بانسد و سعاع و النواع آفات اصطفا س معبس از اسعه نارفه نور علی نور

1. *GY* and *IIG* omit 2. *GY*, *BUL* and *BH* give 3. *GY* gives 4. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH* and *IIG* give vague title 5. The same in *BH* and *AH* but *GY*, *BUL* and *HG* give 6. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give 7. The same in *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give 8. *BUL*, *BH* and *AH* gives

از بشارت وصول مسرت مبذول آن فرزند سعادت مآب کیاست مناب، رافع رایث، کرامت آیت نعم العبد انه اواب، و از اطاعت کنایت اینجانب بر سبیل ایجاب و متابعت مضمون خطاب بر مقتضی فحوای اتی عبد الله انانی الکناب، صدای مسرت و شادمانی و ندای فرحت و کامرانی بکاخ صهاخ رسید - بیت :-

نشگفته سدگل فرحت پیوسان امید
نشست باز مسرت بر آشیان امبد

و رضع لبان آمال، که ضجیع مهد بال است، باسناع قرب وصال و سلامت احوال آن فرزند مرجوالمنی آیت کریمه^۱ ولنجعله آیه للناس و رحمه ما رامسد کرامت

بیت - آخر دلم بآرزوی خوبسنن رسد
و آنچه از خدای خواسته بودم بمن رسد

معلوم باد که از اسعال نار سوی مواصلت و اسنناس نجره^۱ حواس در احترای است، و تراکیب^۱ مبانی اصطبار از صدمه^۱ صرصر فرای در افترای، معضی ظاهر و مرتضی خاطر آنک بهیج حال یوف و اهمال را بمجال نداده بر سسل سرعت و اسعجاب عزیمت این طرف نماید - بیت :

وعدۀ^۱ وصل جون سود نزدیک
آتنس سوی نیز بر گردد

شعر :- دنوتم فزاد الشوف عما عهدده
و زدتم بقرب الدار کرنا علی الکرب
و کنت اطن الشوف فی البعد^۲ وحده
ولم ادر ان السوف فی البعد^۳ والعرب

همگی همت و جملگی نهم در آمدن مصروف دارد و جهت حصول مرادات و وصول سعادات عمان مرکب حیات بدن جانب معطوف سازد و صنوف مرام و ماسول و ضروب مشتبهی و مسؤل بمجرد وصول ایجانب مدول نساسد - و درینوف حضرت رایات فریدون آباب خلد الله خلافه و اند رافه فرمان جهان مطاع و طفرای واجب الاتباع مشمل بر قنون اکرام و اصطناع صادر فرموده اند، و خلعت خاص، که غبار ذیل سعادت اخصاصنی درور عون روسنان آسانس، ارسال نموده - باید که آن فرزند التفات اکسیر سها را ناج تارک مباهات ساخته

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give ترکیب but *GY* and *HG* give مزده 2. & 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, *HG* give و بعد

با بدوزم درقد لطفت فبا از^۱ حمد و شکر
 طبع بیزم سوزن اسب و رسنهٔ عمراسب نار

لیکن فی الحقیقت در ادای سکر ولی نعمت دنیوی عاجز و هاصر اسب ، و ابن معنی کالسمس فی الهواجر معلوم خاطر بادی و حاضر - و درهٔ الناح ملکث عفتی برك تعلقات فانیة ذیاسب - و ابن درویش را بار بعلق بردوس و ینبه غفلت درگوس ، و کلاه حب جاه هموز بر سر و لباس استیناس اناس حالبا در بر ، نه در سرا بردهٔ وحدت محروم و ندر بارهٔ تجرید و تعریذ محترم - بلکه در محکمهٔ عرض حسنات اعمال مجرم ، و در فافلهٔ قبلهٔ^۲ حمفی نه محل نه محرم ، و باوجود بودن حال بر طبق ابن مفال جه مسنحقی ساندس و ناسب وجه مسناهل ذکر در حضرت اعلی - لیکن آنجناب ، که صدر کبیر مجامع فوت و بدر سبب آسان مروست ، فاعدهٔ بار^۳ فروشی ، که لازم معرفت درویشی اسب ، بمقدم رسانیده اند - فلا غرومن المسک ان نفوح و من الکواک ان بلوح - و آن چه در باب ارسال کسب بموجب تذکره فرموده بودند ، حال آنکه کسب مد کوره بعضی موجود و بعضی مفقود است . اما چون حاصلان صحیفهٔ مسطوره از بردن کسب مد کوره اطهار عجز نمودند ، فرسادن آن در بوقف افراد - انساء الله نعالی در این طریقی و صحبت مردم امین و نطق ارسال کرده خواهد شد^۴ - حمل بر بعضی نفرمانند و مرآت محبت و صداوت را بمصهل اعلام سلامتی ذات شریف مجلی گرداند - همواره در محل کف^۵ عنایت الهی محفوظ باد و از سرب مجلدات بقوب دایمهٔ ذوی محطوط - آمین -

(۳۵)

جواب مکبوب کسب الی خدمتہ المولی الفاضل السید ابراهم بن سیدالسرف

نورالله ضریجه^۶

جواهر زواهرتیب ناب و لالی مساللی درج الهام و اکساب ، که بر شهب مرغ مرصع بال کتاب ارسال فرموده بودند ، و غور عراسب مقال و صدور ماه رخان بنی فکر و خیال بدست کلک مشاطه مثال موشح و محلی نموده ، فطرهٔ بود از بحر زاخر و ریزهٔ نمود از

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give شکر و حمد
 2. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *IIG* give فیه while *AH* gives فیه
 3. The same in *GY* but *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* give نار 4. *GY* and *IIG* omit خواهد 5. *HG* omits کف 6. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* omit the name.

یهدی الله بنوره من بشاء، مقابله¹ و محاذات داده آمد - چون اسراف اشارات شوق بر مقلضی جل امره² عن الطوق خارج ادراک عقل و بیرون مناظر عالم تحت و فوق است ، مشاهده جلال کمال آن بصاحب بصبرت ناک سربرت ذوق حواله کرده آمد - بیت :-

عاقلان نقطه پرکار وجودند ولی
عشق داند که درین دایره سرگردانند

روضه گلشن وفا بانوار و ازهار الفبا عنقرب مزهر و محلی باد - بعد هذا بر ضمیر منیر واضح باد که جلال صلاح احوال و چهره حصول آمال بعون عنایت ذی الجلال بر وفق مبعی بال مسهود و منظور است و سانسیر جریان امور بر طبقی رضا و سرور بدست دسر تقدیر مزبور و مسطور - الحمد لله الدی هدانا لهذا و ما کما لهدی لولا ان هدانا الله - دیگر هویدا باد که در مکتوب مرعوب ذکر فرموده بودند که آنجناب فضایل مآب نامقاف افضی الفضاة فاضی احمد و سید السادات سید محمود فریب دارالعدالت نادی آباد رسیده و ابسانرا در شهر مذکور فرساده خود منوجه لسکر منصورشده در خطه سارنگور، که مهبط انوار حور و حضور است ، بشرف خدمت درگاه اعلی مشرف گشته است ، رباح افراح در جمن نالا وزیدن گرفت و گلبرگ زبان در غنجه دهان به نسیم سکر حضرت بنان سگفت - و آنچه بعد وصول و نزول در عرصه خندبری ذکر فرموده بودند که کعبت حسن نعت و صفای طوبی این قبری را باجمل³ اسلوب در محل فابل ناجح⁴ ، بر مقلضی الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح ، بذروه عرض حضرت سلهانی خلد الله سلکده رساننده اند⁵ و کعبه اعمال⁶ حسات و سجبات اس محب را در رازوی قول راجح گردانیده ، حال آنکه این قبری در امور دنیا بس سواس و از خلعت رفعت عقی سخت معرا ، زیرا که طرار خلعت⁷ ناموس دنیا دانستن حق نعم است ، و ادای شکر آن موقوف بصفای طوبی و اظهار صوف خدمت - و اگر چه اس قبری از سر جسارت و جبرأت نه⁸ برسبیل مکت و قدرت در مصاف اوصاف و سکر ولی نعمت خویش گفنه است - لمؤلمه :-

1. *GY* and *HG* give مقال 2. The same in *AH* but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give جلال عن الطوق 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit 4. *AH* gives ماصح 5. *BUL* omits اند 6. *GY* and *HG* omit حسات اعمال while *BUL*, *BH* and *AH* omit که and give 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit رفعت معرا زیرا که طرار 8. *BH* gives که

و اسعارات آرد ، رشنه امتداد زمان از برای نظم آن غیر و افست و فسحت درج عالم امکان ظرفیت¹ آنرا غیر کافی - بیت :-

جهان عشق ندانم چه عالمیست که آنجا
نه مهر راست زوال و نه سوق راست نهایت

حصول مرام ، که ملاقات آن سلاله اشرف انام است . بی تطاول دست موانع انام مسرباد ، بالنبی و آله الایجاد - بعد هذا برضم دراک ، که محسود روشنان قصر افلاک و در سوف میدان ادراک سابق فرسان چالاکست ، مخفی نماند که از نسیم ورود کتاب منم و حصول شریف فدوم شریف غنچه مراد در چمن فواد شگفته گشت و غبار ملال از فسحت ساحت بال بیاد حصول آمال رفته آمد - شعر :-

الحمد لله حمدا دائما ابدا

اذا تجز الدهر بالاقبال ما وعدا

بیت :- نسکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا

بر منتهای هم خود کامران شدم -

و از شایم تمام عنبر نسیم ابکار معانی ، که در حلل الفاظ مندرج بود ، رایحه فاجعه انی لاجد ریح بوسف بمسام جان سکان کوی شسوف و بلهف رسبد - شعر :-

جأت لنظر ما ابه من المهج

فعطرت سائر الارحاء بالارج

بیت :- در آن دبار که بوئی وزد زطره نار

بنرخ خاک فروسند ناهه های تبار

توقع آنکه لوای فرحت و سرور در مصاف عساکر منصور بقمه فبه سهارسانند و بسرعت ملاقات مسرت موازات کواکب بهجت و جبور از سنارف لسکر غزاه طالع فرمایند و دسوع احزان از چهره جان خلان² به رومال سرعت وصال پاک گردانند -

شعر :- فلولم اعد انسان عینی بانه

براکم سرعنا اغرفنه المدامع

تا آنچه مقتضی حال و مرتضی بال است در مرآت وجود مشهود گردد و از خاطر عاطر آن مطلع خورشید اسحقاف غبار عیای³ کثرت سنای منفی آید و زنگ فراف از آئینه ضمیر مخلصان مسماق بمصقل هلال النما محوشود - بیت :-

1. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *IIG* but *GY* gives طراویت

2. *BH* gives خدان 3. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give عاوغنا and عا و غا ، عیا و عای ، عیا و عای respectively.

كان خاطر آجناب معالی مآثر، سلالهٔ خاتم اعظام افاضل، خلف شرف مالک فضایل،
مهر سپهر عالم شهود، آیهٔ سجود مصحف وجود، بیت :-

نکرد طی ز فضای مداجبتس قدمی
سپه کمت فلم گرچه صد رهس بیمود¹

قره العین سید² علما، ثمرهٔ سجرهٔ اصلها نابت وفرعها فی السماء - شعر :-

نسب أضاء لوائه³ فی رفعة
كالصبح فیه نرفع و ضباء
وسایل شهد العدو بفضلها
والفضل ما سهدت به الاعداء

الذی بسنحقی ان بکسب افلام الاهداب نعم طبعه الفباض بمداد سواد العمون علی
صحایف صفائح البياض ونحسد حياض الجنان وارهار الرباض علی زهر غماض نواده
ومناظر بحر خاطره المضااض، فلا زالت تمرات حروف کتابة محسودة لدواب الحور
واسراف جمال معاینه سن وجوه حسن اسالیبه واسبابه⁴ نور علی نور - چون بمحب سستاق،
که فنادیل کمال استخفافی آن یکانهٔ آفاق را در مسجد سینیه و محراب دل مشعل داسته
اس و ربانهٔ آن از روزنهٔ زبان بکاخ صباخ اهل وفا و نفاق نافه، در اسعد ساعات،
که خورشید مسرت فلوق از مطلع فوز مطلوب طالع بود و کواکب کروب در افق
غروب میمود، واصل شد - بعد تکرار، نظر از مفتح تا مخم⁵ کتاب و تفکر قدرت بنیر
بر اظهار اسرار فصل الخطاب از مشاهدهٔ اصابت سهام فکر بر نقاط اهداف معانی
بکر جمال فحوای بوفیق نمای و ما رست اذ رست را ناظر آمد و از ملاحظهٔ علونان و روع
مکان اسالب برا کیسینس آیت لرامت راب واذ برفع ابراهم المواعد من البس را ذا کر،
بدایع محبت و دعا و رواع مدح و ثنا، که در آئینهٔ چهرهٔ مخدرةٔ اخلاص و صفایش
جمال و بوفی اجابت مسطور بانند و عروض غبار ریب و ربا برعارض خورسد معارض
حسن اختصاص آن عملا و نقلا ممنوع و محظور، مواجبه و مبالغه افاد - اگر سابقان
افلام جرعهٔ از مدام سوی و غرام، که در زجاجهٔ جنانست، بجام کلمه و کلام ریرند
حضار بزمنهٔ جهان از رسیدن رایحهٔ ازان بمنام جان در عرصهٔ حشر و نشور سست و
بیهوس خبرند و اگر خواهد که در⁶ فطرات عبرات شوی والساع در خطوط⁷ عبارات

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives بود 2. *HG*
omits سید 3. *GY* and *HG* give لواء 4. *HG* gives پایه 5. The same in
BUL, *BH* but *GY*, *AH* and *HG* give عتم 6. The same in *BUL*, *BH* and
AH but *GY* and *HG* give کیت در الع 7. The same in *BUL*, *BH* and
AH but *GY* and *HG* give درجیته

بلکه خوف آنست که مبانی امانی بقا از ناکار سیلان بکا و نوافر ناوه و اسکا موصوف بصفت دکا دکا گردد - فباض فدبر ، جل عن السبه والنظبر ، که به سعل ماه ونور عالم افروز سهر منور طاق مسدس سپهرست ، سب دمجور دل مهجور را به روز وصال وحضور منبدل گرداناد و ظلمت دیده خاطر محزون را بپور بلاقی و حضور محول -

ست :- دارم امید بدین اشک حو ناران که دگر

برف سادی که برفت¹ از نظرم باز آید

معلوم آن فرزند باد که جان مساف به انامل محبت و اسفای در دل میزد که صور نفاصل احوال ابن جای بر صفحه صحیفه مقال باز نماید - لیکن ببر عقل ، که استاد کارخانه ابداع است ، دست منع و ارتداع برسینه جان سلتناع نهاد که صرف عنان فلم از صوب نفضیل بجانب اجال محض مفتضی حال است - می باید که آن فرزند غبار ملال از رخسار بال زائل گرداند که بعنایت الله السعال صورت هر مراد ، که فلم نفسش بد خمال بر وری بال میکسد ، در آئنه حصول به احسن وجوه منظور است - بعد هدا نمئی نماید که چون دست سفت و محبت آن فرزند بر گریبان ابن دل سسمند محکم بود ، واجب دند که اجمن جنان او را به نور سمع نصیحی² چند روشن گرداند - میباید که آن فرزند علو دعایم سروری و سمو فوایم سهرتیری در رعایب لوازم اسارت و احاطت شرابط وارکان وزارت داند ، تا در نظر اهل فضایل و حکم مستحق ایفاد سبب و اجرای فلم باسد - و بعضی از شرابط و ارکان و محاسن و لوازم آن بوسله نرجان فلم نیز زبان از دیح ضمیر در سلک بیان می آورد و بواقی آن بتغفل و ادراک آن فرزند محول می دارد و ندین داند که خلاف ابن حال موجب ذبول نهال آمال است و سسلنزم اخلال مبانی جلال ، فنعود بالله من عروض هذا الحال - یکی آنکه در استجاع محاسن خصایل و اسرفاع رایت مکارم نهال بنوعی اهتمام نماید که چنانچه ظل³ جامع عوالم بر فری فرودسای انسان ممدود است کمر احاطت صفات حمیده و سهایل بسندیده بر میان جان آن فرزند فی الحقیقت مسدود باشد کم قیل

لوزرته لرأیت الناس فی رجل

والدهر فی ساعة والارض فی دار

تا تمام افراد امم در نسر محامد سم ان فرزند سفی الهمم و منحد الکلم باشند -

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* gives بشد 2. This appears to me a better reading although *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give نصیحت چند
3. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give ملال

بواز هر در که باز آئی بدین خوبی و زبائی
دری باشد که از رحمت بروی خلق بکنشائی

زیادت برین کمیت ابلغ افلام در مضمار کلام منخلع اللجام ندانت نا اهدام ادای
مرام از بساط مفنضی المقام بیرون نباسد - همواره انزد منعال آن ذات بیسپال و
نفس ببنال را ، که محض¹ کمال است ، از عین الکمال محروس داراد و بفاع علم
و رباع فضل را به عزجاه و جلال او مانوس -

(۳۶)

ما کسب الی ولده الکبیر المخاطب من الحصره العالیه بملک الجار ادام الله
تعالی ظلاله علیه ما تنابعت اللالی والنهار² -

اللهم کما جعلته خلف الأشرف اجعله سرف³ الاحلاف و آبه من محاسن الاوصاف
اکثر ما آتیت والده والاسلاف - چون آنس جانسوز سووی در کانوی دل اسعال
یافت و زبانه آن از روزنه دهان بر سطح مخروطی لسان نافت ، از تراکم دخانش
سودای سواد نامه در دماغ ناطفه و سودای دل حامه اماد - ولکن فی الحفظ

بیب :- زبان ناطفه در وصف سووی ما لالست⁴

چه جای کلک برنده زبان بسپده گوس

لاجرم بعلت این سودای خام ، که در سرست روان مخمر است ، سحواس که
برمقنضی ، مصرع :-

کابداوی شارب الخمر بالخمر

درد غم اندود هجر را⁵ بسواد کلکات سووی آبیژ نظم و تر کرامت سفا ارزانی سود -
اماهبهات هیهات⁶ که سورت صهبای صباب جان به امنزاج زلال و سلسال مقال
سمت فنور و نفصان یابد - بیت :-

گفتم که سوز آنسی دل کم شود به انک

آن سوز کم نگشت وزاتم بنر بسوخت

1. *HG* gives *معصن* 2. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give vague title 3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* but *HG* omits 4. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* and *BH* give ملاماست respectively 5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives 6. *AH* abruptly breaks here and blank space is left for ¼th of a folio.

بیت: — دلش برندهٔ نقش فتن بدست حکم
کفش زندهٔ حد ستم بنوک فلم

باید که اسنان را به صنوف مواهب و ضروب ترقبات مرانب محظوظ دارد و وجوه مطالب و مآرب ایسان را بعین قبول ملحوظ - واگر عارض مطیر مرحمت آن فرزند ارجمند نهال وجود اینچنین کسان را برسحات ترسنت سرسبز و ساداب نگرداند رخسار کمال شعار و دنارش در گرمگه مصاف حسن اوصاف مجروح بنال عیب و عار خواهد بود - فنعوذ بالله من عروض هذا الرسم علی وجهه هذا الاسم - و دیگر آنکه مردمی که دوش اسنان از کسوت کسب قضا بل و ردای حسن سائل عاری باشد و کواکب سائب از افق وجود سان متواری، نفین دانند که ایسان را در فنج مغالِق معضلات اسور هیچ درت نبس و بمصاحبت و مجالس بزرگان هیچ نسبت نه - واگر، نعوذ بالله، بمساعدت و معاونت بعضی اسخاص بساط صحبت آن فرزند بغش قربت ایسان مرسوم گردد، رخسار جهال حالش بطعن لسان اکابر زمان موسوم خواهد بود - سعر: —

اصحب اذا کرم تحظی بصحبه
فالطبع مکسب من کل مصحوب
فالریح آخذة ما یر بها¹
ننا من النتن او طیبنا من الطیب

و دیگر آنکه به بمن ابالب و دولت ریاض ناصر ملک و ملت را از صرصر ظلم اهل فساد و تطاول مردم سرارت نهاد مصون گرداند و بوسیلهٔ ابن معنی عمود خلود سعادت را فراز قمه² نیه گردون داند، چه بر ذسم همم حکام رفع خار ستم از بای دل تمام اسم عین فرض است و دست نغلب ظلم عسا کراز جیب عرض و مال اصاغر و اکابر نگاهداشتن موجب نجات یوم العرض - سعر: —

فاعدل³ تکن من صروف الدهر ممنعا
فالصرف ممنع للعدل فی عمر⁴

و دیگر آنکه مواجب و رواتب⁵ رؤسای حشم و اطلاق ارزانی نوابع خبول و خدم بی نطل و اهمال و تکسل و امسها ل بروجه اتم رساند، و این معنی را مهمم اهم داند و امرای لشکر و فواد عسکر را بکثرت سنای و نکالیف مالا یطاق سفر نگرداند.

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* give تاثر به 2. *GY* and *HG* give فرادقه 3. *GY* and *HG* give ساعدل 4. *GY* and *HG* give و العمر 5. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give روایت

شعر :- فالناس کلهم لسانا واحدا

یتلو الثناء علیک والدنیا فم

دیگر آنکه در مبادی بوادی طلب مآرب از ملاحظه کیفیت امور عوایب غافل و
ذاهل نباشد، و در کسب مواد جمیع مراحم و مراد بر نمط سلوک والد و اجداد
جمل و تفصیل وقایع استقبال از صفحه جرده حال مشاهده کند با لسان بادی و حاضر
در مجالس و محاضر محمد و بنای آن فرزند را ذاکر باسد - شعر :-

یری عافیات^۱ الرای والرای مقبل

کان له فی الیوم عینا علی غد

هو النایع التالی اباه کما تلا

ابوه اباه سید ابن سید

دیگر آنکه بر مفضی انزل الناس سنازلهم هریک از امرای کبار و صغار و صفدران
مصافکار زار را بقدر حال معزز و مستمال دارد و زنگ ملال از آئینه بالسان بمصمل
اعزاز و اجلال بزدابد - شعر :-

اذا نلت منک العز فالمال هین

و کل الذی فوق النراب براب

و دیگر آنکه صورت عفو و سب است بقلم موی فراس و کب است در مواضع و محال خویش
بوجه جمیل بی کم و بیش بنماید - شعر :-

اذا أنت اکرمت الکریم ملکته

وان انب اکرمت اللئیم تمردا

فوضع الندی فی موضع السیف بالعلی

مضر کوضع السیف فی موضع الندی

و دیگر آنکه کسانی را که بیدایع در ایام و صنایع کفانات محلی باشند و دیده مردم
بزرگ منش از وفور دانش و بینش ایشان ممثلی^۲ و نور سداد و صواب از چهره خطاب
و جواب^۳ ایشان تواند دید و سر فتنه و دست شر به نبغ حدت ذهن و دوت نظر تواند
برید - شعر :-

فواد لانواع الفضایل جامع

و رای لاعقاب الامور بصیر^۴

1. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give عایة 2. The same in *GY*, *BUL* and *IIG* but *BH* gives متعلی 3. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give از چهره خطاب وجود ایشان 4. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give مبر

سعر :- ترى الجبناء ان الجبن حزم

ونلك خديعة الطبع اللئيم

و شك نیست که نقش مات برجیه ذات به از گلگونه بی¹ دلی بر جهره حیات است
و نزول قبر بجماعت حسام و سنان به از عروج معارج حیات مع افتران طعن لسان
اقران - شعر :-

ونحن اناس لا نوسط بیننا

لنا الصدر دون العالمین او الفبر

یهون علینا فی المعالی نفوسنا

ومن خطب الحسنة لم یغلها المهر

زبانہ برین امواج حروف ستر اکم در لجه بحر معانی سلاطم نه ساخت و سماع موعظت
خورشید اسراف بر لکن الفاظ در انجمن اشفاق نسوخت - همواره بفرنگش از کبان
ضمیر بر عین غرض واصل باد و لسنکر ظفر انرس در وسط بیجانگر نازل ،
بمنحنی الحقی² و بزهرقی الباطل -

(۳۷)

بما کسب اله من الله تعالى بخلود ظل والده علیه -

تا سناطه دهر بحمال بکف الخضب و ناخن هلال و آئینه مهر و حنای تنفی آل
نوعروسان بری چهره آسالم را آراسنه باحسن جمال در حجر سایه نسیان چتر اقبال
نساند ، نفس هر مراد ، که تقاض خمال بر صفحه بال آن فرزند لازم الرشاد ، فلذة
کبد والد و جداد ، لازال خلعه رفعة مزینة³ بطراز الفضل و الکرامة و هامة ذاته مسترفة
بعمامة النباهه و السهامه ، موسوم سازد ، بحکم بادشاه دیوان فضا و فدر روبرو حصول
آن در آئینه وجود خارجی سیدول و مسر باد - اصطاد شهباز بان غرام بدام فکر و
سبکاب عنا کب اقلام از مقوله توهات مسنجله او هاست - بت -

عنکبوت خرد از بار نظر داسی ساخت

با چنین دام طلب گاری عنقا میگرد

و تقدیر کسوت کلام بر قامت کمیت سونف و آوام بطردی فصل و وصل و اسلوب
اطناب و فصیر عن خیال خام - بت :-

مرتبہ 3. GY and HG give حق 2. GY and HG give بد دلی 1. BH gives

مصراع :- اشکسته شود کمان چو از حد بکشی¹

و بنور اکرام و بذل تام درون دل خواص و عوام را منور دارد - و شرط اصابت کرم و رکن افاضت نعم آنست که فضیلت بذلش مانند غم بر مطیع و عاصی و ادانی و اقصای عام باشد - و چهره افضال و انعام منوسم² بسمت بشر و ابنسام ، و باوجود ظلام الحاح و ابرام انام الهام سهر نواضع و اکرام کالشمس فی اوقات الهواجر ظاهر، دامن همت و مکرشس از عروض خبت اذی³ و منت سطلقا طاهر - شعر :-

اذا ابو حامد جادت لنا یده
لم بجمد الاجودان البحر والمطر
وان اضاء لنا بشر بعزته
بضاء ل البران السمس والفر

و دیگر آنکه⁴ نقدیم ندبیر کار و ترتیب مقدمات نامل و افکار بر ذمت همت خود لازم گرداند - و چون بیر فکر در کمان ندبیر موضوع سازد سر نیاز و خنوع بر خاک عجز و خضوع اسوار دارد نادر آئنه ندبیر آن فرزند جهال صورت ندبیر بنماید، که دولت عبارت از نوافی نقدیر باندبیر است و بعد از توفیق ندبیر بمساورب مردم بر و جوانان رو سنضمبر بای همت بال در رکاب عزیمت فال و جدال آورد - شعر :-

الرای قبل سجاعة الشجعان
هو اول وهی المحل الثاني
واذا هما اجتماعا لنفس حرة
بلغت من العلباء کل مکان

و چون از سررای و فرهنگ قدم در میدان جنگ نهد سو کلا علی الله المصیر خزانه خبال از وسوسه تعلق حباب و نخیل و تصور لذات و منسبهات خالی دارد - و درصدر طاق دل جز صورت نام و ناموس ننگارد و عمایه جرأت و جسارت را بر هامة همت خود محض سعادت و عین کرامت داند - بیت :-

بزم مردان عرصه رزسنت و عشرت دار و گیر
باده خوش دشمن و جام دسامد تیغ و تیر

و در مقام فرار و ثبات بکلمات مردم ضعف نیابت جانن⁵ سات هیچ الفات نناهد -

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* give اشکسته شود کمان که از حد بکشی
2. The same in *BUL*, *BH* and *HG* but *GY* gives مترسم 3. *GY* and *HG* give اذی 4. *GY* and *HG* omit آنکه 5. *GY* and *HG* give خیانت

عروس ناموس باد و چمن دولتش از نکبای نکبت زمان و صرصر صولت دشمنان
محروس - القصيدة لمؤلفه :-

- ۱ سند شکل ضرب نبغت بر دوش دل حایل
هیگل ز حرز سیفی و آنگه هراس ای دل!
- ۲ از بریو جالت دیوانه مهر نابان
وز رشنه شعاعش سر تا بیا سلاسل
- ۳ جانراست یای درگل تادیده¹ دیده جان
در طرف² گلشن دل آن شکل و آن نهایل
- ۴ بر سمعدان دل زان نسمع روان نهادم
نا دیدن رخ را نبود جهاب حایل
- ۵ دل با چراغ عشق محراب قبله جان
تن بی خیال روی جانراست چاه بابل
- ۶ ازهر دو کون جانرا ماوی³ دهان او بس
آری به لامکان جان دارد همیشه منزل
- ۷ برگردنم ز تبغت طوقیست بر جواهر
زین طوف گردن جان هرگز بباد عاطل
- ۸ تبغ تو آب حیوان مردم بحسرت آن
آری بیخت من سد آب حبات فابل
- ۹ بی دوست چند مانند در حبس تن روانم
زنجیر رگ ز باینس ای دست عشق بگسل
- ۱۰ ز امید روز وصلتش وز ضرب نبغ هجرش
نی مرده ام نه زنده چون مرغ نم بسمل
- ۱۱ جان در لحاتنن خوش رفته بخواب غفلت
آمد ندا که بر خیز یا ایها المزمیل
- ۱۲ بفگن کمند مدح بر قصر قدر ساهی
کافلاک با کواکب بر قصر اوست کهگل
- ۱۳ سلطان محمد آن شه کز فرط کبریایش
در موقف غلامان صد سنجرست و طغرل

1. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give تادیده 2. *GY* and *HG* give طرق 3. *GY* and *HG* give ماوی

خبال حوصله بجر میبزم¹ هسپات
چهاست در سر ابن قطره محال اندیش

نطاق وثوق بر میان جان معقود است که سلطان بیچون، نعالی عا یقول الظالمون،
بحکم مطاع لازم کن فیلون دل بیمار حزین را بر مقتضی و اذا مرضت فهو یشفین
شربت وصال و قرب، که متصف بصفه ما هو شفاء للناس و رحمة است، از دست
ساقی انجاز² در جام ایام مرحمت کند - بیت -:

بخت خواب آلود دل بیدار خواهد سد اگر
میزند بر دیده آب روی رخسان را

بعد هذا بر طبع پاک و ضمیر دراک آن فرزند روسن باد که بوستان فواد به ازهار
فوز مراد سنور است، و مسره دل حساد بر بخت نامرادی شنسدر، و سهام
آلام و سناید از شست و لکن الله رمی بر هدف سبئه بر کینه حفود و حاسد ساعة
ساعة و لحظة فلهظة وارد - بیت -:

نبر ندبیر جو آند بکمان نقدیر
در غرض غرق کند دست فضا نا سوفار

باید که آن فوه العین در کاخ دماغ جز صورت فراغ بال هیچ ننگارد و بدس
توکل و بیغ خسوع سر بمعز اصداد از اجساد فساد نهاد مقطوع داند و منجوق
لوی اسعلا بر کتف عجز و نماز تا عوی سها مرفوع -

گرد صفت شد دلم بر سر آن کو معم
کیست چو او دیگری خاکی عالجناب³

الحمد لله الی هدا نا لهذا و ما کنا لنهندی لولا ان هدا نا الله - و درین وقت
قصیده لامیه که در جواب قصیده خلاف المعانی کمال الدین اسماعیل اصفهانی و یکی
در جواب حکم حسام الدین انوری و یکی در جواب موبد بعنابه صمدانی بدیع الزمان
الهمدانی رحمهم الله⁴، نامر فضا قدر و فرمان لازم الاذعان حضرت سلطانی،
لا زالت آثار خفاف ادمه الفاخرة محارِب جباه الجبابره و نراب ساحه جلاله الباهره
منقشه بتقبیل شفاه القباصره، از درج ضمیر بر طبق غریر سمت ظهور یافنه بود بر وفق
الناس آن مهر سپهر رساد در ذیل کباب بت افتاد - همواره دست همش معانی

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* gives موزم 2. The same in *GY*,
BUL and *IIG* but *BH* gives ایام 3. *BUL* omits this *bayt*. 4. The same in
BUL but *GY*, *BH* and *HG* omit بدیع الزمان و یکی در جواب حسام الدین انوری.

نه چرخ ساوی آمد اسواج ^۱ بحر دست	۲۹
آن ^۲ لا مکان و انجم آنرا حباب و ساحل	
بادا زبان برده گر مرغ سناخ طوی	۳۰
اندر ریاض جنت هسب از نبات غافل	
در نئای بو حرح از بهر گوسواره	۳۱
چیده برو فماده روز نثار فابل	
در آسمان بزمست گرد بدست ناهد	۳۲
از انجم و دوائر دفهای با جلاجل	
روزی که نای عزمت بر خنگ دولت آری	۳۳
باسد سر دوان حرخ اندر رکاب راحل	
بمیری که دست مهرب سازد روان بد سمن	۳۴
سست قضا نساد آن سر در مفاصل	
نمشی بلوح آرد دهر ار خلاف رادت ^۳	۳۵
سکین کس مهربت سازد بحکم زابل	
نک جرو از کپلس گر عمل کل کند درک	۳۶
در کبه پدر داننس داند ^۴ نه هسب جاهل	
بر خف ملک و دانس فی کس نسبد و فی دید	۳۷
ساهی بداد و دننس ذاب برا مساکل	
قدر نو از بررگی آن عالمبست کآنرا	۳۸
آمد سهر اعظم در قرب اسوا ظل	
هر گز نبود و نه بود جونو سہی و آنگه	۳۹
در بدگی و خدمت چون بند دانت ^۵ کامل	
حد نئای ^۶ سه خون بیرون ز طوی فہمسب	۴۰
از لطف پردہ عفو بر عیب من فرو هل	
گر فیض خاطر من افرون بود ز سحجان	۴۱
اندر مصاف وصف کمر بود ز باقل	
شاهها روا نباسد کاندرا ہمار عصرت	۴۲
باسد نہال آمال در باغ عمر ذابل ^۷	

1. *BH* gives در موج 2. *GY*, *BUL* and *HG* give در 3. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* give دایت 4. *BH* gives دام 5. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give بدگان 6. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* gives سمدونئای 7. The same in *BUL* but *GY*, *BH* and *HG* give دائل

در کعبه جلالش گر بنگری بگردون	۱۴
نه چرخ یک قطاریست از بهر بار محمل	
بر قصر قدر او چرخ نک بیت عنکبوتی	۱۵
وز ابر دست او بحر نک قطره ابست نازل	
شهباز دولتش را صید است نسر طایر	۱۶
در بای همنش را نه چرخ از جداول	
دامن چهارنه خور ^۱ کرده فراز از چرخ	۱۷
پراز عطاش زان شد در نجوم حاصل	
ذات تو و سلاطین خورند و سایه آمد	۱۸
سایه فتاد در خاک خورسد را متقابل	
در دفع ظلمت کفر کاندنر سواد هد است	۱۹
سند لمعهای بغت زانوار دین مساعل	
از روی عفل و برهان سند ممنوع که باسد	۲۰
بر نخت ملک امکان ذاب ترا معادل	
در بوستان نکون برگلبی صفاس	۲۱
از ساحسار سدره کروییان بلابل	
وهم ارضال مثلنس بر لوح خاطر آرد	۲۲
آن چون سر نک باری در خارجست باطل	
سرفضا بر آرد برون ز یرده غیب	۲۳
گر دست قدر فکرس برون کسند انامل	
بار عطاش جز حرخ طاقب نداسد و آن هم	۲۴
بستنس مقوس آمد از بسکه گنت حامل	
بر دست نسب خامه میزاب آب رحمت	۲۵
ربان ز بسط فمضنس باغ دل افاضل	
مفهوم جود را فرد گوئی نبود در کون	۲۶
در خارج از بو آمد بر کل فرد شامل	
بر جود ابر باران خمدد بقمفه برف	۲۷
کز فیض دست شاهسب بحر محیط سابل	
نا نور بشر بدلت در جسم آز نامد	۲۸
نفتاد چشتم آزی بر روی هبح باذل	

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* give مهر

- ۴ خاک در تو دیده زهی شرم اگر کنم
از کحل تار زلف پتان دیده مکنحل
- ۵ گشتم مثل بصنعت وصل آنچه آنکه هست
شاه جهان بملکت ملک سخا مثل
- ۶ سلطان محمد آن سنه غازی که شاه چرخ
دارد به رخ ز هیبت او صفره وجل
پای علو قدروی از فرط اعتلا
کی میکند بفرق سر فرقدان محل
- ۸ در عالم جلالت قدرش نجوم چرخ
ازهار سنبل است شگفته بروی اتل
- ۹ گرنی سواد سایه چترش بدی پدید
روشن کجا شدی^۱ بجهان دده دول
- ۱۰ ور نخل نی بیاد گل خلق طینش
خوردی خلاصه همه گل کی شدی عسل
- ۱۱ ورنه از مهـب^۲ دست نو بودی نسیم جود
در بحر آز غرق شدی کشتی امل
- ۱۲ در افضل ولد آدم از ملک
جز ذاب نو نیافت خرد هیچ مستدل
- ۱۳ بالاتر است کعبه قدرت بسی از آنک
باشد سیهر و مهر و را محمل و جمل
- ۱۴ بر کل کون جسم بصبرت فکنده عقل
خاک در تو یافت بسی از سا اجل
- ۱۵ غیر رضات^۳ دست قضا گر کند خطی
در دم کنی بحکم ازل عزل از عمل
- ۱۶ گرمی ز کائنات بسی بر تری خراب (؟)
چرخ و ستاره و خرد و نفس از خول (؟)^۴
- ۱۷ گر هیچ کند صلابت تو بر سا و ارض
سرعت برد ز چرخ و ز طبع زمین کسل

1. BH gives شده 2. BH gives بجهت 3. BH gives عبرت

4. The same in BH.

باید شود بدورت با شاخ سدره همسر	۳۳
فضل و هنر که بودند در صدر دهرخامل	
تو آفتاب ملکی فیض تو عام اما	۳۴
انوار فیض نبود جز در محل قابل	
لطفت بمن عجب نیست چون لطف مهر واجب	۳۵
با قربت ملایک آمد بخاک مایل	
چندین وزیر کامل بودند نزد شاهان	۳۶
لیکن وجوه فضلهم بر جمله هست فاضل	
این الفرات طبعم در معرض مبارات	۳۷
زاین العمید وصاحب کم نیست در فضایل	
از نور آتش طبع و ز چربی زبانم	۳۸
مصباح نظم و نثرم روشن کند محافل	
گردد کمال در نعر بیمثل لیک نبود	۳۹
در فضل و علم و دانش این بنده را مهائل	
رخسار مدعایم روین جو خور بود لبک	۴۰
اعمی است چشم حاسد ^۱ از دیدن دلایل	
اما به بیش بارت جز جاگری و اخلاص	۴۱
چیزی دگر ندارد این بنده از وسایل	
تا هست تیر تا تیر از قوس چرخ و ندوبر	۴۲
بر وفق حکم تقدیر واصل به بوته گل	
تاثیر تیر قهرت از شست پاک تقدیر	۴۳
بر جان دشمنت باد بی انتظار واصل	
قصیده ^۲ لمؤلفه فی جواب حسام الدین انوری :-	
۱ ای مهر بیزوال تو ای ^۳ طالع از ازل	
تا مهر اینچنین چه غم از ظلمت اجل	
۲ کی لایق عروض زوال است سر عشق	
ما فی الازل چگونه بود غیر لم یزل	
۳ هر صورتی که عقل تصور کند ز حسن	
باشد بنزد معنی حسن تو مبتذل	

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* give حساد 2. The same in *BH* but *GY*, *BUL* and *HG* omit this *Qasida* 3. *BH* gives توام

اسعد زسعد اصغر و اکبر سود بفن	۳۳
گر بابد از یو نک نظر بریب زحل	
باست اگر بگرد جهان برکشد خطی	۳۴
ماند برون دائره کن فکان اجل	
ای سمسوار پدر ترا ماه و خور رکاب	۳۵
وی در رکاب پدر نو هفت آسمان کسل	
کی باشد اس روا که کسی کویداب خود	۳۶
نی داخل سوال بما باشد و نه هل	
گوید بنزد بوسخانی ^۱ که نقد آن	۳۷
باشد بنزد عقل سراسر همه دغل	
داس اگر کنند ممران عدل فکر	۳۸
داند بقیق سی زافل افل افل	
سهاهان زخوف سطریت سر ربان اگر	۳۹
گبرد بمکر رونه دون گربه در بغل	
داند ^۲ خرد که سمت روباه و گربه چیست	۴۰
در معرضی که سبر کنند بنجه جدل	
شمر غرن بصولت و عس کند نگون	۴۱
گر ^۳ بر فراخ رونه دون رایب جبل	
نهاده اند در پروبال غراب نوم	۴۲
آنحالتی که در بر بازاس از ازل	
مبرم فرو گرفته بسر شعاع طل	۴۳
عن حسود لبک کللست از سبل	
از نکم گل حمن نظم و نترمن	۴۴
عالم بهست گس حه سد مبرد ار جعل	
تا سمس چون کللست نک فرد منحصر	۴۵
فردی که حکم او حو فضا گس مشمل	
بادا فروغ مشعله در در گهت جان ^۴	۴۶
کانجم سرار رو بود و مهر و مه سعل	
روی زمین زاسک حسود تو گشته لای	۴۷
تا ورف دشمن نو سده غرق آن وجل	

1. BH gives سجان 2. BII gives دارد 3. BII gives که 4. BH gives جهان

سیلاب عفو نو بنساند بیکدم ، ار	۱۸
کانون جرخ برنود از آنش زلزل ¹	
جائی که سناه ودر توخوانی کسند ، یفس	۱۹
نزل حنر بر سرخوانش بود مهل	
فض مسیح دست تو اموات ففرا	۲۰
در دم مهات آجماى دهد بذل (؟) ²	
آن ترسی زغم که براروی خصم بس	۲۱
جاری کند ز دنده جای ³ سرنسک خل	
ار بهر دفع دشمن بینه سال نو	۲۲
سلطان ودر او کند از نه فلک کلل	
از نار رنک تقد صمیرش بگاہ فکر	۲۳
در بوئه سهر سده نقد سهر حل	
از سبقت وصول نوال نو بر سوال	۲۴
باطل سده ناخر معلول از علل	
گر مغرض وجود نو بودی بخج کون	۲۵
عصمر کجا سدی زسلک فابل حل	
طلیست حون ز فصر نوانن جرخ نه فلک	۲۶
گرمرسد ز سابه او مر ورا خلل	
ار کل کون ذات نو بر بر حوعقل کل	۲۷
کر کل عقل داب بوسد کل ما حاصل	
سد اگر وفای برا جسمهای کوه	۲۸
گمرد نقاب آب برخ از جبا جبل	
نه چرخ نو بو بسرحوان ودر نو	۲۹
نامد به نرد عمل بجز کله بصل	
دس خرد جو نمض جهانرا گرفت ، دند	۳۰
ار سرب حسام نو رابل ازو جبل	
درنای شرق و غرب بعین البهن عقل	۳۱
اوراف گلشن کرم با دو فطره طل	
آن عالمسب ودر نوکز فرط کبریا	۳۲
افلاک سعه اسب درو کبترن فلل	

- ١٣ كانك تيار نذاك سحابة
وان السما قوس و اشهبها نبل
- ١٥ كانك في الهيجا يد الله مدرة
عطاك على الاكوان حقا هوالبطل
- ١٦ كانك مضياف الورى بموائد
اوايد كل الكائنات لها نزل
- ١٧ فلانك عند العقل اعظم عالم
كان السما قوب استواء لها ظل
- ١٨ كانك من كل العقول مصور
وان ملوك الدهر كلهم جهل
- ١٩ كانك شمس في اخلاءه عالم
و ضدك خفانس له العمى والذل
- ٢٠ كان جميع العضوفى الخلق اعين
عطاك لها نور بستانسك الكحل
- ٢١ اوانت سليمان و آصف ملكه
وزبرك ولاعدى الذى حيتك النمل
- ٢٢ كانك لب الدهر بل لب لبه
وان السما فشر وان الثرى ثقل
- ٢٣ كانك من نفس و عقل مكون
فنفس الورى حس و اعلى النهى فضل
- ٢٤ تصم صهاخ الكون من صوت صبيته
كان السما ابل و شمس الضحى طبل
- ٢٥ كانتك في الدنيا تمام مرادها
فذاك ملوك الدهر بعدا و من قبل
- ٢٦ طوبت بساط المدح عجزا كانه
سجاباك فاموس لسانى لها سطل
- ٢٧ كانى حسان و انت محمد
وان ثنائى في سواك بى الضل
- ٢٨ كانى اصل الونر فى انتنادك التنا
و بعد صلوة الوتر ماصلى النقل

ذات نرا بعمر مجازات با خضر ٣٨
 و از رفعت شفق برخ چرخ از محل

- ١ اهدى دجى ام من ظلام النوى فعل^١
 نجوم السماء جرس و افلاكها ابل
 ٢ ام الليل فاموس سراى سفينة
 حصانى لها رمح ركبى لها دفل
 ٣ اوان السرى ركب نعاسى بوسف
 وعينى له جب منامى له جبل
 ٤ اوان المنى جب راى مغرم
 بهاو السرى شوف و شهدى لى الوصل
 ٥ اوان الدجى روض سراسى مرة
 وان الدرارى زهرها و السبا بل
 ٦ اوان السرى سلك سهادى فراند
 وعينى لها درج نعاسى لها ففل
 ٧ اوان دباجر السرى بطن حاسل
 وفى بطنها منى ومن تعبى؟ حمل؟
 ٨ وهل نفسى الا ووفى بساحة
 ترى ذروة الافلاك من علوها سفلى
 ٩ وباهى ^{١٠} الا لاسدة الملك الذى
 يطوف بها كل الملوك رضى عزل
 ١٠ محمدن المحمود من آل بهمن
 ملك بسبط الارض حكما له وجل؟
 ١١ كان السماء است لمثلک روية
 وانک ممن ليس ممکنه المثل
 ١٢ كان الندى روض عطاؤك نورها
 وسائر؟ كل الكون فى^{١١} ورفه طل
 ١٣ كان الدنيا تنخص نجوم حواسه
 بفاك له نفس دهاك (دهائك)؟ له عقل

1. This *Qasida* is to be found only in *BH*.

موزون موشح ساختن و ممره و زبرهٔ همزه خاطر بره در صنوف ظروف الفاظ و حروف نهادن و سربوش منقوس نکلن بران افگندن و پمس کریمان کریمان دانس و مغان بصرهٔ بصرت و نسس بردن عن سخاف و خارج طری 1 فراسب و حصافت است -

شعر: - و ما الحلی الا زینه مسعارة

یمم من حس اذا كان فصرا

و اما اذا كان الجمال موفرا

فکالشمس لم یحجج الی ان دزورا

مصرع : - بخال و خط و رنگ و بوجه حاجب روی زیبارا ؟

بایرس عنان سمند عزم اران سمت مصروف داسه بجانب حصول اجل مآرب معطوف ساخته وار مسالك نکلن و اعصاف و مدارک اسعراو اوصاف عدول جسسه برسرکوی دعا و نیاز، که منزل طالبان 2 کنوز راز است ، نعم گسب - فادر ببحون و سلطان نافد فرمان اذا اراد نشئا ان یمول له کن فکون ، که مهندس شکل عروس جهان و موسس نشان سع طماق آسانس ، سرف دندار مسیری انظار آن عالی شان ولایت نسان بلبل خوش الحان گلشن نهود و افغان حورسید زر افسان و دریای در افسنان 3 جهان فان ، مفتاح معالف مراتب سلوک ، مصباح ظلام هواجس اوهام و سکوک ، الدی صارا آیه السجود فی مصحف الوجود و انارس سجون - حجرة بنانه نار السهود ، رب کما اجرت من مجازی انامله فرات الحواة و جعلت قلمه ذالقرنین 4 فی ظلمات الداوت ، زین اعماک اسوافنا باطواف ملافاوند و سکن حراره نالناس زلال وصال وجانه در احس اطواری عروض زنگ اعداد در آئینه و جود مسر گرداناد - و جسم فواد 5 که در راه حصول این مراد چار گنسه اسب ، بکحل مردهٔ فدم و فض بار پرنور ناد ، رباعی :-

مرا زهر دو جهان حضرت تو مفسود است

که حضرتت بحصف مقام محمود است

در پیچه نظر و رهگذار خاطر من

بجز خبال بو بر هر چه هست مسدود است

الوف دعا ، که گلهای ارواح در حدادی اسباح نسسم عنبر سسم اخلاص و صفای آن انفصاح باید 6 و دل عندلب لسان در بوسنان بان از رنگ و بوی نئی آن

1. *GY* and *HG* give طرف 2. *All* resumes the text here. 3. *BH* gives در افشاق 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give دی الترتین 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give وحشم نار و حشم فواد 6. *BH* adds after the following - ظهور طامعاً لشکر شب زنگی چهر در زمان جلاوس ترک مهر از سریر قدر سپهر و اوداق

و نكره فكرى والضمير تراوحا	۲۹
ثناءك طفل والضمير به بسل	
كان مدادى فى الدواة سلافة	۳۰
بيانى لها ساق مدبجى لها نفل	
كان براعى للدواه رضية	۳۱
وان دعاءت الدمى فيها هم الخطل	
فعمش فى نفاذ الحكم سرفا وبغربا	۳۲
عرايس مانتوهوا فى عملك الكل	
و دم فى ارتفاع ان راى العفل حده	۳۳
كانك فى علو وان الساسفل	

(۳۸)

ماكتب الى جبات الساسى مولينا عبد الرحمن الجاسى ادام الله تعالى ظلال ارساده¹

تمنى رجال ما ارادوا و انما
 بمنى ان القمك حبت اربد
 و ان لم يكن بينى و بين لفاء كم
 سوى عمر² يوم انه لبعده
 نظم :- گوئی که ناز ده خبر³ از سرگدست حوسنى
 ايتك عمان بين كه عبان از خبر گدست
 از دست هجر بار⁴ بجانم رسد كار
 سر جمله حدث همين است و سرگدست

پيش طاق مسانى محبت⁵ و اخلاص بنزوفات حسن عبارت آراستن و سراقى رواق
 فلك طباق محبت جناتى⁶ را بيمو بهات اساليب كنان و اسعارت بيراستى و بدست مشاطة
 خيال رخساره خورسد انارت سورت بال بوسمه مداد و حال و خط نقطه و خط
 برداختن و جهره يوسف⁷ مصر و داد و مهر بگلگون كلام گوناگون مشور و

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL* gives the title thus :-

ماكتب الى بعض الافاضل while *BII* merely puts قصيدة لولعه فى جواب حكم الدين اودى
 2. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BII* give العرفاء ادام الله ظلاله الى يوم الحزاء
 3. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BII* gives سوى عمريوم
 4. *BII* gives ناز 5. The same in *GY* but *BUL*, *BH* and *HG* omit سلفى كه از اد خبر
 6. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BII* omits محبت و
 7. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give و جهره يوسف قوه مصر

تعرض شوک شوکت ملاعین محفوظ ماند و از مایدهٔ فایدهٔ مذاق جان شان¹ محظوظ آید - رب کما کحلت عین بصیرنی بکحل الاهتمام ، نورها با تمام حصول المرام و اعلان شعارا لاسلام - بعد هدا بر خاطر عاطر ، که در آئینهٔ رخشان خورشید اشرافنی آتش درون این² دل مشتافی مانند نور در بهرهٔ خورظا ظاهر است و در نظر بالشی صفای طویت جان سهجور از سواد این سطور چون جمال ماه از شب دمجور باهر ، مخنی نیست که فائدهٔ سبر از عوالم مجرده بسا ت ماسول السباحت صورت و ماده مشاهدهٔ جمال وحدت است بطرزی که اسنار³ کثرت حاجب دیدهٔ بصیرت حنان نشود و گرد وهم و گمان گرد اذبال کمال ابقان نکردد - و هیچ شک نیست که مصباح راه هدایب در زجاجهٔ سینة صاحبان لوای⁴ ولایت موضوع است و اثر خبر معنن من تقرب الی ذراعا تقربت الیه باعا از زبان بشارت رسان این گروه قربت شکوه مسموع - بیت :-

از دراهل صفاروی مگردان ای دل
هر که دور اس ازین در بخدا نزدیک است

و درین روزگار علم⁵ این نار و منظر این آثار آن ذات سهر انوار است - بیت :-
چون توئی نیست در زمانهٔ ما
هر که گوید که هست گو بنا

و چنین استماع افناد که عزیمت زیارت حریم حرم ، که عین فرض و ادای⁶ قرض است ، در خاطر شریف مجزوم و مصمم است - اگر ازین طرف باسنانهٔ بیت الحرام توجه نمایند و سوختگان آنش کباد و خسکان درد فواد را به سلسال وصال ریان گردانند ظلام نقصان عارض جمال آن کمال نخواهد شد - بیت :-

اندر شب سیاهم گم گشت راه مقصود
از گوشهٔ برون آ ، ای کوکب هدایت

چه یفینست که سهر و ماه را از انتقال خراسان روز به هندوسنان ظلمت اندوز غبار نقصان بر اذیال کمال⁷ نمی نشیند بلکه عالم ظلمازی از انعهٔ لمعهٔ جمال شان نورانی میگردد و رسم محمود و عادت معهود است که ارباب مکارم کمال و معالی لیالی حال مخلصان را بنجوم فوم منحل سازند و آئینهٔ قلوب مرضی را بمصقل عبادت از زنگ امراض متجلی - بیت :-

1. BH omits جان شان 2. GY and HG give این 3. The same in BUL, AH and HG but GY gives استاد while BH puts اسبال 4. BUL and BH omit لوای 5. BH gives عالم 6. BH gives ادنی 7. The same in BH but GY gives در باب کمال مکارم HG gives کمال مکارم, از بال کمال مکارم altogether.

انشراح پذیرد ، بر جناح طائر زرین بیضه صبح و بال و مرصع سیه زاغ و روح ارسال و ابلاغ میدارد - و تعریف ماهیت شوق و غرام و دلیل و تعلیل ضرام دل مستهام نه در کنج کبسه¹ اقیسه و مواد و حبطه رسوم و حدود ناقص و تام است ، زیرا که بضوابط دلالت عقلی و وضع بیان حقیقت صورت شخصی و نوعی آن محال است ، و شاهین ناطقه بجناح افکار صادق و قوت شهپر سرعت انتقال در هوای مفال آن بی پرو بال - خود چه جای جسارت افکار و انظار بشرست ، بل کواکب سیار ، که فرسان میدان فلک دوارند ، با اسنه انوار و کمندهای انظار و نشاب شهب و مراکب افلاک و رکاب قطب در میدان بیان الم هجران از هجوم هیجان آه جنان² مانند شیر زبان از آنس سوزان لرزان و گریزان اند - شعر :-

لا بلحق الواصف المطری خصائصه

وان یکن بالغافی کل ما وصفا

بیت :- آنی که دارد آن مه و این غم کز و مراست

آن غابتی ندارد و این هم نهایی

سفینه دعای المای آن ملک مائل را بسراع رفت دل و رباح آه سحرگاه در بحر کرم نامتناهی الهی روان داسنه و به احوال و احوال و نوق رجا سشون ساخته که عنقرب خورشید ملاقات حیات مضاهات از افق حسی طالع گردد ، و برجس توفیق دیدار سعادت آثار ملاقای از مطلع عمر باقی لامع - بیت :-

غالباً خواهد کشود از دولت کاری که دوش³

من همین کردم دعا و صبح صادق بیدمید

این مکتوب محبت مسطر و ملفوظ اخلاص مصدر از دار الحرب⁴ سنگبسر محرر و مقرر گشت - همت قضا اثر خورشید نظر رفوی ابن سفرگردانند تا این اراضی ، که از زمان ماضی ای هذا العهد بکواکب هدایت مناقب اهل اسلام منور نگشته است و ارتفاع قلاع فلک شکوه و اصفاغ و ارباع بیشه و کوهش مسیر اقدام همم اعظم سلاطین و ممرسواکب کواکب آئین بادشاهان دین نبامده ، بر مقتضی همت الرجال تعلق الجبال بایسر وجوه مسخر⁵ گردد - و مسافران بر و بحر از خوف و خطر کفار نابکار و شر و ضر و اسر و کسر فسد غدار خلاص بافته چهره مقصودشان از

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit کبسه

2. *GY* and *HG* give جاد 3. *GY* and *HG* give دولت 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give از وی که دوش 5. *BH* gives میسر همت قضا از خورشید نظر

گردانند و پراگندگی خاطر اهل طلب را بدست تربیت مجتمع و مرتب فرمایند ،
اسد و انقی است که مسافران ارواح که ، بر مراکب اشباح در مراحل و منازل
صاح و رواح سائرند ، قبل از تمانع دست آجال از صعود و هبوط رجا و قنوط خلاص
نافته بشهرستان مقاصد نال نزول تمانند - و در ریاض رضا بصفت لایمسسا نصب
ولا تمنا فمها لغوب موصوف آندند - اللهم لا نخب رجائی و اوصلنی الی منائی انک
علی ذلک قدیر و بالاجابة جدیر - بیت :-

پس ارحم دین سکبائی نبی نارت یوان دندن
که سمع دنده افروز بم در محراب اربوب

همسه آن سالک مسالک فدسی و مالک مالک کمال انسی بر سر در وجود بناج بفا و
خلود موج باد و بضاعت الباس گرفتاران حبس عقل و حواس در نظر کیمیا اساس
آن فافله سالار کاروان اسبناس مقبول و مروج -

(۳۹)

ماکنب الی السلطان الکدانی ادام الله ابام عمره الی یوم الدین
واخبار فتح و فلاح سگسیر و عبره و حالات و امده الحواجه عبدالله -

سعر :- من حه گویم در کمال کبر برای حضرت
آفرین بر حضرتت کز هر چه گویم بربری

بالعریبه :- بمن بصر الامثال ام من نفسه
البک و اهل الدهر دونک الدهر

در غرر مدح و ثنای آن حضرت اعلی ، که مخزون خزینة سینه حان نا و فاست ،
ازان مشتراست که رسنه اسداد عمر ، اگر چه بقدر و حصر بمای بسج و خضر
باسد ، نظم آنرا وافی و کافی بود - سعر :-

فا بلغ کف امری منطاولا
من المجد الا والذی نلت اطول
ولا بلغ المهدون للناس مدحه
وان اطبوا الا الذی فیک افضل -

واگر نفاس نگارخانه بال از سواد عین و سرگان و حده مداد و دوات و لیفه پردازد
نا بکلک نرنگ خبال نبرنگ جبال مدح آن باد ساه تحت کمال بر صفحه صحیفه

بزدای زنگ حبرت از آئنه دلی

کز بریو جمال تو بابد رخس جلی

و دیگر کواکب القاب از مطالع حبات طالع فرموده شرح نسخه¹ فصوص ، که
ار سال فرموده بودند ، مخدرات مقاصد بی حجابت ارساب بر مصه بیان بصورتی
عبان گشت که ناطفه روان از کمال حسن آن انگشت سهادت نالا داشه کلمه طسه
نوجبد را ذا کر آمد - شعر :-

لله لؤلؤ الفاظ سافطها

لوکس بالغبد لاسناسن بالعطل

ومن عبون معان لو کحلت بها

نجل العبون لاغنها عن الکحل

بجرمن الراح لو دارب سلافها

علی الزمان تمشی مسه النمل -

و ثمرات حروف کلماس در نوید بصر بصیرت فلوب عسای و ارالت آنا کر و ب دل
مشافق مهبل اصداغ مه رحان جهان و سناکل دوائب کواعب حور حنان آمد -

سعر :- فالفاظ لدسعه ذی دلال

و سعی مثل حجة ذی دلابل

ست :- ای حرفی² از کبات نواز رحمت آینی

حی را بروز دار بو نا ما عنانی

وار رجبی تحقیق ، که بدست بوفی در حام بومسح و بفتح باحس تنسوی ریخته
بودند ، جان ناتوان ، که در حالت ارتحال و فالد انتقال بود ، فل ار بطاول مخال
فوات شرافت سربت ماء الحوه در باف - شعر :-

فلو نضحوا بها ثری فبر میت³

لعاد الله الروح وانعش الجسم

لیکن از آن ذاب ملکی ملکات ، که خاطر خطرس در آسان عالم صغبر مهر منیر
است و ضمیر بمظمرش محلی صور عالم کبیر ، بی شک و شبه از کفنت حال و سورت
بال این فقیر حتم⁴ خبیر خواهد بود ، و حو کفنت حال بر آن فضایل سنال واضح
است اگر از روی احسان و افضال بی اسهال و اهل آفتاب جمال برین دنار لایح

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give شرح نش فصوص The correct title of the work is شرح فصوص الحکم ; for further information see *Notes*. 2. *BH* gives حرف 3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give کتر 4. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit

و روائع بدائع دعا و خدمت ، که اشعه جمال صورت آن موجب احتراق و حیرت
روشنان فلک است و با حلل عجز و آزو حلی ضراعت و نباز مسجود جباه صناید ملک

بیت : — خواست ملک ولی نشد گوهر سوق را صدف
تیر بلای عشق را رسته جان ما هدف

بر جناح طاہر روح تیز بر ، که قریب و بعید و زبر و زبر در نظر همنش برابر است ،
ابلاغ و ارسال مبدارد - و چون تارک حبات بتاج خلاص و دولتخواهی آن خاندان
مفخر و مباهی است ، و در ادای صلوة و سکر صلوات آن دودمان نه ناسی و
ساهی ، امید چنانست که خیام سلطنت آن حضرت بعباد سداد و طناب دعای مستجاب
بر وفق مرام حتی القیام مسددام باشد - والحمد لله که آئینه دولت بمصقل شمت
آن حضرت مجلو و مصقول است ، و نمر حصول مراداب از شجره سبر و حسن صفات
آن ذات معدلت سات ماسول بل مبدول - رباعی : —

بخت ی درگه نو بکدم شکیبائی نکرد
فتنه راجز غصه¹ عدل نو سودائی نکرد
بی جواز رای نو کافاق ازو آراستست
از افق خورشید فصد عالم آرائی نکرد²

طاہر مسمون فال غرام نه چنان عالی منزلت و مقام است که بقصبه³ افلام و نیکه
سلسل ارقام کلام نسکار افهام انام گردد و های هامون نال بیان شوق بال نه آن
هوا دارد که بناپخانه چنان و بادخانه دهان سر فرود آرد ، بلکه عقل پیر روشن
ضمیر در دبسان بسط نفرین طفل لوح خوانست و وهم دور اندیش بر مابده ضبط
کم و بیش آن طفیلی خوان - لمولفه : —

نور نوسفست فیض مهر ازل
تو مکن رو بما سوال بهل

جبهه جان بر خاک خضوع موضوعست و رایت رجا بدست تبل و بازوی نوکل مرفوع
که چنانچه گوس خاطر بجواهر استماع مآثر آنحضرت مکارم مظاهر مفرط و مشنف
است ، حاسه بصر بر آب برویت جمال آن سرور و هنر سلاطین بحر و بر مشرف گردد

بیت : — آنرا که یای بود نداد ابن طلب زدست
و آنکس که چشم دانست درین ره بیا نرفت -

در تاویج اوایل ماه رمضان قلم تیز زبان کمر بیان جان معقود دانشه کیفیت

1. *GY* gives *عره* 2. *BH* and *AH* omit the second *bayt*. 3. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives *تبخه*

مقال منقوش سازد ، هانا که ذیل عذرای ثنا را ، که حورای ریاض اخلاص
جانیست ، باوساخ ادراکات حواس فانی مغشوش ساخته باشد - شعر :-

تجاوز قدر المدح حتی کانه
باحسن مایشی علیه یعاب

لا جرم بنان زبان از دامن بان آن کوتاه داشته و از خرمن آسمان نشانش دانه چند
سهاشان در سزرعه تیبان کاشنه آمد - بیت :-

چون نیست درخور تو کسی را زبان مدح
آن به که افتتاح سخن بر دعا بود

مبدع ماهبت بی ماده و مدت و مخترع هوبت جامع المزبت کثرت و وحدت حضرت
والا منتقت را یعنی سلطان افالم وجود ، والی مکرمت و جود ، آئینه صورت کمال
حزم و انتباه ، مشرق آفتاب جهانباب السلطان ظل الله - شعر :-

الدهر لولاک مافاقت¹ سجایاه
والمجد لفظ عرفنا منک معناه

سحاب دیم عواید و عوارف ، مظهر فواید و لطایف بنص جعلکم خلائف ، محد دجهات
عالم عدل گستری ، مشید ارکان جهان رعیت پروری ، بیت :-

یادشاهی خاصه کار نست و بردرگاه تو
کار دبرگر پادشاهان بندگی و چاکری

الذی لابررضی حوافر اشهب جلاله ان یصبر اکلل الفلک من نعاله و نالی کسوة
همة باله ان ینکون رداء المجرة من حانسیة اذنالہ ، رب کما شرفت حباه
النقود المسکوکه برسوم اقلام القابه وفضلت شفاه الملوک بتقبیل تراب عمیة باباه ،
اجعل درة تیجان الخواقین من حصاة ساحة جنابه و شامة خدود الوحود من سواد نقاط
حکمه و کتابه الی یوم التناد سوید و منصور دارد - کمینه مخاص باوفا ، که ظلام
توهم سمعه و ربا از سطح لوح ذاتنس مطلقا محواست و تصور شیه صورت اخلاص
جاننش در آئینه وجود و امکان عین سهو - شعر :-

ولو خطرت لی² فی سواک ارادة
علی خاطری سهوا فضیب بردقی

بیت :- مرا غبرت بران دارد که چشم از غیر بر دوزم
زعنمت آنسی سازم خیال ماسوا سوزم

است ، آنست که بتوفیق حضرت موجد کل لمعه از مشعله لطفش منور مسالک سبل است و برکت و میمنت همت آن یادشاه ملک وملت در شهر الحرام محرم قلعه متینه رکنه^۱ رینگه ، که عروج قوت ادراک نظر بکمند خیط سماع بصر بر شرفات بروج آن عین خیال است و از شوکت خار و هیبت تبغ کوهسارش وصول دلبران شبرینکار بر ذروه غرقه دیوارش محض محال ، بعد از نامل بسیار بطریقی ندبیر و افکار و پاننش بی شمار درهم و دبنار و قوت و صلابت مردان کار منفتح آمد - لمولفه (؟) :-

ومن طلب العلماء بالسف والندی

وبالرای لم یعد علیه مرام

مثنوی :- هر آنکس که باشد سرخمل شاه

دلش باید و رای و گنج و سپاه

نساند بزانو بر کس ننست

مگر آنکه دارد کتاده دو دست

و فلوب اهالی اسلام مانند گلستان میسا فام از افتتاح آن قلعه بلند بام روسن و منشرح

شعر :- لمن نطلب الدبا اذا لم نرد بها

سرور محب او کمود حسود

و بعد ازان بفتح قلاع و نسخربماع رای سنگسر ، که هر یکی بسبب رفعت جبل

وسعت جنگل باجام و آ کام طبرسان و دماوند همسراس و بواسطه علو فلل واستحکام

محل مساکن و معادل فلک زحل اند و احجار منجنیق رعد کردارنش شکننده دندان

اسد و کله کنگره برج حمل ، و از تراکم و نصادم اسجار ، که بهرامون هر حصار

قایم و اسوار است ، کوبه ضحوه نهار در اندرون آن بیشه غرب آنا ر نمودار

غیاه شب نار بینمود و طوطی و طاؤس از مضائق طرف^۲ مظموشش از امید

عبور محروم و مانوس بودند ، باهمام تمام و اجتهاد مالا کلام رهم نسخیر آن^۳

بر منشور ضمیر مسطور کرده ، و رای آن دنار ، که دوه فرقه کفار واسوه زمره فجار

بود ، بشکوه کوه و گروه انبوه و عمد ممدده اسجار و بروج مشیده حصار آن مقدار

اعتلا و اغترار و نمر و اسکبار اظهار میکرد که از لسان^۴ شعار و دنارش گزارف و

لاف لیس فی الدار غبرنا^۵ بگوشن هوش صغار و کبار میرسید و در هر سال سوازنه

سمصد جهاز ابر بکر کوه لنگر ، حه ازان رای مذکور و حه ازان فابل و افاریش

1. *GY* and *HG* give *کیه* but *AH* omits *altogether*.

2. *GY*, *BH* and *AH* give *طریق* 3. *BII* gives *رقم تصحیر آتمام* 4. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives *استحصار* 5. All the *MSS.* give *لیس فی الدار غیر ناد یار*

صور احوال بر پیش طای روای مقال نگاشته گردانید - مضمونش آنکه چون از درجهٔ آذان بکاخ صباخ رسد که عرصهٔ مملکت کوه دم و کوچستان^۱ در قبضهٔ اقتدار - آن شهر بار جهان آمده است - نظم :-

عمل از نساط مرده بجان برد ناگهان
 کاخر دلم بارزوی خود من رسید
 جان نیز گفتم شکر خدا را هزار بار
 کانه از خدای خواسته بودم بمن رسید -

حکا که دل مسهم شربت فوز مرام از جام اس کلام بکام جان کسود و صدای شکر و سباس از عند لب جان ، که در جمن جمان آسمان دارد ، هر یک از مجاوران زاویهٔ ملکوت و ناحیهٔ جبروت بگوشش هوشش شنید - شعر :-

صبح الاجابة من اوى الدعاء طلعا
 ما نفس نسرى لما املت فدا وعا

و اگر از عباد بی عادت سبحانی ، که رفم مراد جای بی وسیلهٔ سوال اسانی نفلم ارادت او مکوبست و خمام افعال بی او نداد اظهار اینها و اطبات اطباب مقال در ساحت ازل الازال بدست قدرت او مضروب ، همح عجب و غریب نمود - سوسی :-

ما نبودم و سوال ما نبود
 لطف او ناگفتهٔ ما می شنود
 کز بر اژدم بران نه زماست^۲
 ما کجا و بر اندازس خداس

مصرع :- و من هوز از بر و حور نشد بحسن لمعه است -

چه چهرهٔ حصوع و حلوص به سوز و نیاز و حسوع مخصوص است و صوف دعا در مصاف صفا موصوف بصف کانهم بنان مرصوص که فوام سر بر حسب آن شهر بار حاتم هم چون کوهٔ ارض نابت و راسخ باند ، و راناب فتح آفات آن مکرم مآب مانند علم صبح و منجوی آفتاب عالی و شامخ - لب :-

امید هست کز ایران دعا و سور
 ما مول دل بحسم خلافت سود چو روز

و آنچه از سواح احوال اینجا ، که از بی سربردهٔ رجا در ساحت وجود ظهور یافته

1. The same in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give کوچستان, while *AH* gives کرجستان
 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give مهاست

و بصاعقه تیغ بران و بارقه سنان طوفان دما از شعاب رقاب و سیل عروف و اعصاب آن عبده اصنام و عنده اسلام بنوعی جریان یافت که مظنه آن شد که وافعه نا ارض ابلعی ماء ک و یاساء اقلعی مسنهود عین اولوالابصار آمد تا از طلوع کواکب عنایت پروردگار ظهور مواکب همت آن سهربار کامگار فلعه منبیهه ماجال را، که اعظم قلاع و جبال آن مفسد بد فعال بود، بساعة واحده بی منتعت و مجاهده در حوزه تسخیر آورده شد - بب -

خیز نا برکلک آن نفانس جان افسان کنیم
کین همه نقش عجب در گردش پرکار دانش¹

شعر: — الحمد لله حمدا دائما ابدا
اد سر الله سالم بویه احدا²

و چون قوت و سطوب جنود منصور ملحوظ نظر رای مفسور آمد، و اکثر سران لشکر و مقدمان عسکرش بدست اهل جهاد ماسور گشتند، رای مذکور حبال عجز و اینمهال برگردن نال انداخت و ترک اسبداد و اسفلال را وسله حصول آمال ساخته فرزند خود را نا بعضی مردم خرد سد از فلعه کیلنه، که محاذی فلعه ماحال است و مسکن و مامن آن بدفعال، فرساد و فول کرد که فلعه مذکوره را، که بیان ارتفاع و اساعس بموت براع و معونت طناع موسوم سسم امتناع است، نسلم نماید - لمولقه :-

بهرسد درگوش هوس از راه جاننسی صد نوبد
هرکرا از نور دولت روی بخت آمد سسد

و چون استعلای لوای اهل جهاد و اسنبلا بر بلاد بجانگر، که سبدا و معاد کفرو فساد است، مطلوب کلی و مرعوب اصلی فواد بود، ناستنقاع ملوک و اکابر امان داده داغ بندگی و خدمت بر جبین جاننسی نهاده در ولایت اسلام آنقدر فریاب، که به فوت لایموت آن لئیم کافی باسد، قبول کرده آمد. و بعد از سلیم و مملک آن اطراف و اصقاع سنگسر و احیاز جوانب آن بحر و برو ربط و بسط ولایات و ضبط و صیانت و جوهات و حفظ و رعایت جمع جهات مردم کاردان کافی و عمال و منصرفان غیر جانی و سران باشکوه و وفار و عساکر کرار غیر فرار معین ساخته، بر سبیل اسعجال بی توقف و اهال عنان عزیمت لسکر اسلام بصوب جزیره گوه، که بندر مشهور بجانگر است، معطوف داشت، و همگی خاطر و جملگی باطن و ظاهر برفنج آن محل

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* gives *پَرَکارِ پَست* while *BH* gives *چَست*
2. *GY* and *HG* give *واحد*

از اناث و ذکور و سران و مقدسان لشکر و متمولان و متمردان بندر جهت سفک دمای
مسلمانان نهب اموال اهالی ایمان در تمام اقطار بحار روان میشدند - بیت :-

اگر بد کنی هم تو کيفر کشی

نه چشم زبانه بخواب اندرست

بر ابوانها نقش بیژن هنوز

بزدان افراسیاب اندرست

و چون کثرت رجال و رفعت جبال و جلادب طباع و جلالت قلاع آن کفار لعین
منظور نظر عن الیقین آمد محقق و روشن گشت که اگرچه امصاد¹ در جمیع سواد
عین سداد است اما تسهیل صعب امور و تذلیل رقاب اهل غرور و شرور جز²
پارفاد مال و احتشاد رجال و قلوب مستمال بحقق و یقین محال است زیرا که خوف و
اندیشهٔ سعت بیهوده و توهم سکوهٔ رفعت کوه و اندوه مردان روز سدان³ از مفارقت
روان از ابدان بسبب عدم استجلاب بواطن خدم و بواسطهٔ انقاع انجذاب خواطر
حشم است - و این معنی سبب انصباب سلاب غم و موجب انسکاب سحاب ندم -
بنا برین بعد از رعایت مغزای این کلمات لایقه و حیابیت فحوای این⁴ فقرات فائده
شایسته در اسجاع رجال جهاد و اسنیفای اجناد غایت جد و نهایت اجتهاد نمود
و مسالک و مفاوز تحفظ رزم را بپای نقط و حزم بيموده در غرهٔ رجب المرجب بمقدمه
لشکر ظفر ابر را بجاعت جسارت بضاعت سبر شجاعت از فاک انراک و نجب عرب
واز افراد اکراد و سیران شول و دلیران غول و اشبال بیستهٔ گیلان، که سجعان
معرکهٔ نوم النبی الجمعان آند، آراسته آمد و بواق جبوس درنا جوش و فیلان رعد
خروش و غلامان ترک و جبوس و سران با جرأت و هوس را سمنه و بسیره و فلب
ساخته آسب فمال و جدال از اطراف اکناف ولعه ماجال آسبان متال اسعال داده،
و رسول سهام را با کلمات دلدبر و پیغام نام⁵ در پیش فرساده آمد، و فطرات پیکان
از قوس و فرج کمان بر ساحت سینهٔ آن مفسدان چنان باران داشمه که جیحون خون از
بجاری درون و بیرون آن فسدهٔ دون در تمام کوه و هامون روان گسب - سوی :-

نرنگ کمان کرده جانها ستوه

فشافنس کنان تیر بر هر گروه

بتیری که آمد روان از کمان

بپهلوی در آمد نک از کافران -

1. GY gives اقتصار 2. HG omits جر 3. BH gives مردان رسان روز میدان 4. HG omits این 5. The same in BUL, BH and AH but GY and HG give نام

انحوکم ویرد وجهی القهقری
 دهری فسیری مثل سیرالکواکب
 فالقصده نحو المشرق الاقصی له
 والسبر رای العین نحو المغرب

بنابراین درین سال موقوف داشت و همگی سعی و اجتهاد براسفاست غزو و جهاد گناست - نافع که نظر بر بیت بر طبق شفقت آن خاندان شامل حال بنده زاده گردانند و چون همواره نهال چمن آسما از نظر مهر آن خاندان مرحمت و افضال برومند و سیراب بوده است ، بنابراین ترف و ترصد چنانست که این بنده پیر ضعیف را در اتمام¹ سهام جهاد بهمت عالی منزلت امداد نمایند - بیب :-

توئی که شاهد جانی باول و آخر
 همین بود نفس آخرین سهادت ما

زبان برین دست انسای اختراع باصطکاک الفاظ و صریر بر اع صداع ذاب آن ملکی
 طباع نداد ، و قدم جرأ و انبساط از دایره ادب و احتیاط بیرون ننهاد نظم :-

نا آب رخ مملکت و آئینه عدل
 از گرد ساه و دم نغست مصفا
 بادا همگی نفس مراد تو مصور
 در ناصبه² این فلک آئینه سما

(۴۰)

جواب مکسوب کتب الی حضرت المخدم الاعظم الاکرم السامی مولینا
 عبدالرحمن جاسی فدس سره

مثنوی :- نه در حرف گنجد غم اسبای
 نه خامه نویسد حدیث وراق
 قلم را بسوزد زبان در دهن
 گر از آنسی شوی گوید سخن

هر چند که سرابرده شمول حروف محط جهان وجود و عدم است و از بفاع کثرت و

1. *GY* and *BH* give تمام 2. The same in *BUL* and *BH* but *GY*, *AH* and *HG* give ناحیه

مصروف؛ واز طرف دریا صد ویست جهاز سحاب هیاکل ، واز طرف خشکی عساکر دریا مشاکل ، فرساده ، وکمترین مخلصان با بواقی خبل و حشم ، که شبران عرب و بران عجم اند ، بطرف جزیره مذکوره توجه نموده و جزیره مذکوره ، که بموافر حیاض و اشجار و تکاثر غیاض وانهار و اصناف وانواع ازهار آئینه جبال آنار جنات تجری من تحنها ألأنهار اس - شعر :-

وباء علی الرضراض یجری کانه
صفایج نبر فد سکلن جداولا
کان به من ندهة الجری جنة
وفد البسه¹ الراح سلا سلا

و در خونی و نراهب ضرب المثل تمام هند و بمساهده نظر و احساس بصر بعدل و همسر وند ، در بیستم ماه سبعان مسحر لشکر سبعان نشان آمد - الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله - ونا بندر همور² مسمار مراکب لشکر منصور ساخه عنقریب بطرف سمر محمد آباد عزیزم مراجع جزم اس - و سبب توفیق فرزند عبدالله از شرف ملازمت درگاه اسماجیه درین سال آن بود که چون بتوفیق حی ذوالمن صورت سلطنت زمین و زمن بدست مساطه انفاق حسن در آئینه حال سلطان حسین بگ منظور گشت ، بر مسور دولت وافر صولس طغرای نصرت آئین و نرید³ ان نمن علی الذین اسضعفوا فی الارض و نجعلهم ائمه و نجعلهم الوارثین مسطور ، در نظر عقل دور بین چنان مستحسن و ممدوح نمود که درین سال مراحل و مناهل سبل⁴ را به ارسال هدانا و رسل ازخار موانع پاک گرداند - و در سال آینده فرزند عبدالله را بطردی حسین ، چنانک از بطاول اهل ظلم و فن محروس باشد و نوعروس حرمت جلوه گر آئینه ناموس نماید ، فرساده نمود - و چون موانع عزیزم فرزند بندگی شتعار از حرکات و انظار کواکب سیار است و دل و جانس بدل و جان سوجه ادراک نرف خدمت آن آسان فلک آسبان ، لا جرم درعدر آن ابن دوبیت را بلسان حال و فال گویانست - شعر :-

1. The same in GY, BUL, AH and HG but BH gives وقد الهنه من
2. GY, BUL, BH and HG give همور but AH puts هموره but I think the proper name of the ancient island is *Honawar*, which is situated about hundred miles south of Goa and was one of the most important among the ancient coastal islands. For further information please see notes.
3. GY and HG give دید 4. GY and HG give سبل

الذی نطوف حول کعبه قلبه ملانک ارائک¹ المعارف ونلتفظ من سقطات یراعه طيور
خواطر کل عارف، رب کما نورت عین بالننا بمرود افلامه و کحل مداد مقاله ، شرف
انسان عیوننا با جتنا ورد² الامال من حدود خدود جهاله در اقرب مدت نصیب و
قسمت این سوخته نار فرقت گردد - نظم :-

آخر این نیره سب هجر بیابان آید
درد مارا نفسی نوبت درمان آید
آخر این بخت من از خواب در آید روزی
روزی آخر نظرم بر رخ جانان آید

اللهم زین صدور أدعنی بملائد الفبول و سرف هامة همتی بعمامة کرامة حصول الممول-
و مخلص معنفد وافی الورداد صافی الاعتقاد ، که برسد فوادش در نلال و وهاد و صعود
و هبوط رجا و قنوط هائم و مدهوش است ، و دل و جان با وفاش از دست ساقی لعل
و عسی بشراب امید البقای آن بوسف لفا خضر بها مسمت و بیهوس -

رباعی :- بر جیگ نم رسنه جان نا نافبست
قول دل من نرانه مسنا فبست
چشم اسب نهاله و سم خون جگر
دل سطرپ و من حرف و غمها سافست

از ابتدای ظهور لوای صبح و منجوف خور تا انتهای بروز رایب شب و سنجق قمر
ستاره سباره محمدت و دعا، که خورسید آسمان ادعبه و محامد باسد و مفهوم کلی آن
منحصر در فرد واحد ، از افق لسان و روان برگلشن باغ ابلاغ نابان میدارد ، و
سودای سودای جنان را ترجمان فلم نیز زبان در تاریخ عشر اواخر رمضان³
بر صفحه صحیفه بیان عیان میگردد اند مخبر از آنکه عنادت الله تعالی و برکت همت
آن سهر مثال پرواب⁴ حصول آمال به بروانجه بوفی از دیوان ازل الازال جارست،
و بالناع سنان غزو و جهاد و شعاع حسام حسن نیت فواد ظلام کفر و عناد در مغرب
عدم متواری - بیت :-

ز نست دیده بختم بروی دولت باز
چه سنکر گویمت ای کار ساز بنده نواز

1. *GY* and *HG* omit ارائک 2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives ورود 3. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives عشر و اواخر 4. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* and *BH* give بردات and بردات respectively.

حدوث تا قلاع قاف وحدت و قدم مسبر قدم مسرع لسان و فلم ، لیکن قدرت اجنه حروف و افلام در هوای فضای سوق و غرام چون جان جاعت جان در معارک مصاف نسججان بعجز و فصور موسوم است - بیت :-

جائی که شوق دست تغلب کند دراز
چه جای کلک و حرف خرد در حساب نیست

و فوت باصره ، که دیده بان شواهی حدود و رسوم است ، در ادراک ولوع دل سهموم مانند جسم خفاش و دبنده بوم از ظهور نور سهر^۱ مایوس و محروم -

لمولفه :- خارج است از حبطة حرف و فلم اسرار تنوف
همچنان کز سور سلک غفل نور عسو و ذوو

- چه دبای حسن عبارت ، که مسوج کارخانه کمال براع و اسعارت است ، بحدت سوزن لسان و رسنه سخمان فصاحت نسان برقامت خصوصیت حال هجران نمیوان دوخت - شعر :-

فکل قمبص خط من نسج نسعه
وعنبرین حرفا عن غرامی لفاصر^۲

و ابضاح مصباح بیان آن نور قراع اذهان و افهام و فسله اطناب و ابجاز کلام ، که از مقولات فائنه کم و کف اند و فی الحقیقت نافنه دست و بازوی خیال و طیف ، در بیت الحرام غرام حیف و هزار حیف - مصرع :-

چراغ بیوه کجا فصر قدر سناه کجا

و چون بخطاب و برهان و مقدمات بدبمه الارکان نزد عقل خرده دان ترک ذکر آن بر بیان رجحان دانست ، صورت جمال آنرا بر چار طاق مقال ننگاشت - و نیغ دعا که از خلاصه کان فواد مصنوع است ، بدست اساد خضوع و خسوع در آتش دل سلتهب آب دموع داده ، ناپاسد که لسنکر صبح حصول مآرب برصفوف غماهب موانع غالب آمده ، وصال جمال آن قبله سکان زاویه اخلاص و کعبه قافله طلاب نجات و خلاص ، فهرست کتاب کمال وجود ، انسان عین عمان و شهود ، گنجور کنوز عالم احدی و واحدی ، مجلای جمال سعادت و سیادت سرمدی - شعر :-

لم اجد غانه فکری منک فی صفة
الا وجدت مداها غانة الامد

1. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* and *BH* omit مهر

2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give تا

ان الخيال ولو يعطى لصاحبه
روحا من الحب لكن ابن ما عتفا

سُنوی :- نکند گرم فکر آتس
نه نشاند خیال آب عطس
آنکه هرگز خورد اوسی ناب
نشود مست از خیال شراب

و اکنون مدبست که ابن فقیر بدست انسا و اختراع واصطکاک ابواب التماس
و صریر براع صداع آن ذات ملکی طباع میده باسد آنکه بر مقضای فحوای
غمزدای ، مصرع :-

فمن دی باب الکریم انفتح

شاید که صدای قبول منس و ماسول از روزنه لسان آن صدر فصرا احسان بمسامعه
ظاهر مسموع آید و مهر نوبقی ملاقات آن چشمه حباب از افق حسی قبل از عروض
فوات طلوع نماید - بیت :-

ای زلال خضر پیش چشمه نوس تو هج
رحمتی کن بر درون خسته مجروح ما

و تا امروز کواکب موانع اعذار از غماهب سطور کتاب لامع مبرمایند¹ و خورشید
امید اجتماع از سطلع استناع طالع سگردانند - بیت :-

مددی گر بچراغی² نکند آنس طور
چاره تیره شب وادی ابمن چکنم

اما چون الحاح سوال مستلزم حصول آمال است و منع مآرب اهل طلب و عدم
اظهار نعمت رب از شمسواران میدان دین و منمکنان مساند ممکین عین محال ،
لاجرم هنوز دنده دل امیدوار در راه انتظار بر قرار است ، و دست رجا و توکل
بر حلقه نضرع و تبیل بسیار اسوار - بیت :-

از باب خودم این نکه خوش آمد که ز صدی
در سرکوی نو از پای طلب نسینم

اگر درین حین از غایت سمو مرتبت و نهایت کمال مروت گرد ملال به رویال
حسان و افضال از چهره سالکان مفاوز وصال پاک گردانند ، و عنان سمند عزیزم
بصوب ابن طرف معطوف فرمایند و از نجا باجماعت عنقی صناعت شوی بضاعت

۱. *GY* and *HG* give 2. *GY* and *HG* give پیراغ فرماید

بعد هذا برخاطر مبارک ، که دسعه شمعه محراب دلش دره الناج نارک انتباه است و سعله آه درون آگاهش مسعله فافله مهر و ماه ، واضح و لایح باد که از رسیدن کاب¹ فصیح اساس مسیح انفاس نسیم حیات ، که محی رفات بادیه هجران بود ، بمشام جان و دل ناتوان رسید ، ولالی منظومه و منتوره آنرا چون درر غرر انفاس بطریق نوالی در رشتنه جان کسید - شعر :-

هذا کاب او امام لقد بدا
جلبا الی طرق الهدایة مرندا
اهذا معان ام بدور غیاهب
نفرق مابین الضلاله والهدی

و گوهر نسب چراغ عبارت و مضمونش شمع صوامع حواس درون و برون و سزیل ظلمت هموم دل محزون آمد - بیت :-

نوری از روزن اقبال در افناد مرا
که ازان خانه دل سند طرب آباد مرا
ظلمت آباد دلم گشت چنان نورایی
کآ فاب فلکمی² خود بستند از باد مرا

اما چون جان³ سوخته دل در صفه خانقاه آب و گل طالب جال آن صاحب کمال است که بقدم سعادت مساس او از حضیض کثرت و وسواس بذروه افلاک وحدت واستبناس رسد ، چگونه حرارت فائقه او بزال عبارات رایقه و سلسال استعارات ساینقه تسکین خواهد یافت - بیت :-

علمی که ره بدوست برد در کتاب نیست
و آنها که خوانده ایم همه در حساب نیست
گر دل عنان صحب جانان گرفت ، بافت
عمری که پای رحلت او در رکاب نیست -

و گرچه سربندار خبال سربت وصال آن جال بمذاف جان مالامال میرساند ، و ساق روح در غبوی و صبح راح افراح بافداح تصور و افراح یسای می چستاند ، اما چه سود که مدام بصور و خیال از آلام خار هجر و ملال نمیرهند - شعر :-

تنان بین خبال⁴ الحب مقترقا
وبین ما کان حب الصب معبقا

1. BH gives کاتب 2. The same in BUL, BH and AH but GY and HG give تلك 3. GY and HG omit جان 4. GY and HG give الحیال بین

ذوی الافداری پیرامون کوه و هامون^۱ آن نگرددند بود، و بصبر بصیرت همت یادشاهان جم حشمت بسبب نیکو بستمه و کوه صورت تسخیر آنرا در آئینه ضمیر ندیده مسکن و محل اهل ایمان و مفرو موطن فضلا و علمای زمانند - الحمد لله علی هذا التوفیق و اسأله هداية طریق التحقيق - الفصه تمام اسباب نیسیر^۲ سهام بروفق مرام است^۳ و بجایب عنایت حضرت منعالم وصول وجوه مراد در خزانه فواد میسر -

بیت :- بیباغ جان که بهارش ز آب لطف تو بود
ز ناب مهر رخت هیچ میوه خام نماند -

امای^۴ جهان آرای آن غایت افکار و آرا باصره عمر در عین عمی است و خرمین رجای حیات در معرض ناد فنا - بیت :-

عبس جاوید نیابد که وصال تو نبافت
نفس امید نه بسد که چال نو ندید -

ز نادت برین سمد و صب ، که مرکب^۵ بنان اهل ادب است ، در میدان بیان حال دل سوران نه دوانید ، زیرا که بر نی افلام از کمان حروف و کس کلام بر اهداف اوصاف نارسو و اوام^۶ تمبوان رسانند - بنابراین ره اسداد مقال از کمان مقتضی حال دور انداخته و از سر صدق لسان و صفای دل ولها بدعای انقصاب انام هجران بر داخه آمد - نظم :-

بسری که مارا بدان راه نیست
ملک نیز ازان نکنه آگه نیست
که مارا نصی ده از خوان او
روان کن منور ز احسان او^۷
بسویم دلش را نو مصروف دار
عمانس بدین صوب معطوف دار

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give کرد و هامون and respectively. 2. *AH* gives تیسر 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give مراتب 4. *GY* gives امای 5. *GY* gives مراک 6. *GY* and *HG* give آرام 7. Blank space is left in *GY* and *IIG* for this hemistich : *BH* reads thus :—
مود روان کن ز احسان او

بآستان بیب الحرام شرفها الله تعالى نوجه نمابند ، بیت :-

ازان طرف نیذبرد کمال تو نقصان

وزین طرف شرف روزگار من بانند

واین طریقی محمود مضمن آنست که آن قبله فلوب بسده سینه کعبه معطمه واصل شود و شفای روان سوخنگان آتش هجران حاصل - بیت :-

گر دمی دست دهد دیدن رویت مارا

حاصل از عمر گرانمایه هاندم باشد

الغرض لازمه حال سادلان اظهار عجز و فصور است ابراز ضعف و فور ، و مقتضی غنای اغنبا بذل مامول و قبول مسئول - بیت :-

در دست ما چو نیست عنان ارادتی

بگذرانستیم نا کرم او جها کند¹

دیگر² معروض ضمیر انور می رود که درین سال همایون فال پنج حصار حصین کفار بد کردار ، که نهاب اموال نجار و سفاک دمای مسافران بچار بودند ، و نسخیر آن فلاح عوالی محال بسبب ارتفاع جبال و ظلام بشه سب تمثال و ازدحام رجال روز فتال در نظر عقل محض محال مینمود ، و رای بدفرجام ، که حاکم آن جبال و آجام بود ، از تکابر سال حرام و توافر لسنکر تمام تاج غرور بر سر بر فن و شرور می نهاد ، و در هر سال موازنه سصد جهاز کوه صور بادسیر ار بنادر سنگسردر لچج دریا و سواحل هر بندر مسفرسناد ، بعز توفیق حضرت عزت ، علت قدریه و جلوت ، و یمن همت اکسیر تاثیر آن خورشید منزلت ، در غره ماه رجب المرجب مسخر لسنکر ظفر انر اسلام آمد و تمام اصماغ و ارباع از بدن و قربات و فلاح در حوزه تصرف و تملک آورده شد - و حالة النحریر جزیره حظیره گووه ، که بندر عظیم دارال حرب بجانگر است و بانفاق تمام تجار و بشهادت جمیع سفار بهترین بنادر بچار و نیکو ترس جزائر دیار ، و یوفور ازهار انوار مهائل بسان فلک دوار بصنوف نمر و الوف عیون و تراکم سجر مرآت صورت³ روضه جنان و حوض کوثر ، مسخر عساگر نصرت انر گشت ، و کنایس ود و سواع و معابد معاندان کتاب و سنت واجاع مدارس علمای کرام و مساجد جباه اهل اسلام آمد - و مکان و مقاسی که از زمان ظهور اعلام اسلام الی هذا الحال⁴ حوافر خبول سلاطین نامدار ولمعات سیوف خوانین

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give چه میکند

2. *GY* and *HG* omit دیگر 3. *BH* gives مور 4. *BH* gives ایام

اخوان صفا و حضور خلان وفا د تخلیة خاطر از خطور ماسوی موفوف به هیچ شی
از انسا نیست۔ و پیران مرغ خاطر این فقیر در هوای آن طرف است و چشم دل
مستهم منظر نظاره^۱ رخساره آن عز و شرف - نظم :-

مردم دیده ما جز به رخس ناظر نیست
دل غمدیده ما غیر ورا ذا کر نیست
بسنة دام بلا باد جو مرغ وحشی
طایر سدره اگر در طلبش طایر نیست -

زیاده برین رسل انفاس در مسالک الناس روان نداشت، و نقض ابهام و استعارت
بر لوحه صفحه عبارت ننگاست - و چون آن مکوب بلاغت اسلوب مسرت مصحوب
که جیب لباس بدیع الیاس آن سزرر بازار^۲ اعجاز بود، و اکام کلام سحر
نظامی محلی بطراز استیلاز، در زمانی، که بعنابت حضرت منان در رشته امنداد
زمان لالی^۳ فتوحات منوالی منظم^۴ بود، واصل شد و مدام افراح از جام حسن
اقتراح آن بمذاق سکان زاویه صباح و رواح نازل آمد - و چون منضم اخبار سلامتی
آن ذاب حمده صفات بود، اثمار سرور از ساخسار سطور در نظر خاطر حاضر نمود۔
و چون یقین است که همت مردم صافی طباع مقتضی اقدام اجل اوضاع است، و
سکوه کوه و هامون و بحر محیط ربع مسکون در نظر وافقان اسرار بروز و مکون قطره
صغیر و ذره دون می نماید - زبادت برین برید تیز تگ فلم در میدان ناکبده
دواند، و کبوتر مرغ لسان در قضای بیان نه برانید - همواره بقدم همت
بر مدارج رفی و سمور تبت راقی باد و فوافل جمیع مامول را در مراحل حصول ملاقا -

(۴۲)

جواب مکوب کتب الی جنابه العالم العالم مولانا کمال الدین فاضل

الرومی علی ید ولده مولینا خلیل الله ادام الله فضائله وبقائه^۵

خطاب مسنطاب، که از جناب فضایل نصاب محامد انساب، فدوه افاضل زمان،
زیده سکان مکان،^۶ در درای محاسن شیم، غواص لجه دفاوی حکم، الذی طار بجناحیه
یعسوب^۷ الا قلام لبجینی من ریاض الکلام ازهار وصفه و نائنه، و سارسارة الالفاظ

1. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit 2. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give *مرورد نازاد* and *مرورد ناراد* respectively.

3. *BH* gives بلالی 4. *AH* gives معظم 5. This seems to be the correct superscription. *GY* and *HG* do not mention the name of Maulana *Khalilullah*, who, according to *AH* is apparently the son of Maulana *Kamalu'd-Din Rumi*. *BUL* and *BH* do not give any name whatsoever. 6. *BH* gives امکان 7. *BUL* and *BH* give یعسوب

جواب مکبوب کتب الی حضرت المولی الفاضل جلال الملة والدين الدواني ،
 اوصله الله تعالى الی ما اراد من المآرب والامانی ویطلبه
 الی هندوستان للتدریس فی مدرسه¹

بیت :- دودهان داریم گویا چون قصب
 یک دهان دل گزیده زیر لب

هست روشن هر کرا دل منظر است
 کین فغان ابن سری هم زان سراسر است

شعله زبانه زبان اهل هجران از شمع رشته جان و لکن جنانست ، وناله وفغان فی
 سان لسان از نفس سوزان دل ولهان ؛ اما چه توان کرد که بوسف مصر حمیف شوق
 وغرام بثمان یخس ابهام و استخدام و دراهم معدوده الفاظ و کلام در حیطه حکم زبان
 و افلام نمی آید ، وانصباب مدام النباع از دست ساقی طباع و صراحی براع در
 جام مقال موسوم بسمت امتناع سنباید - بیت :-

نه حال شوق دل در حرف گنجد
 نه بحر لامکان در ظرف گنجد

چون شوق بال بر وفق مقال است ، مطابق مقتضای حال چنان نمود که آن جناب
 فضایل شایل ، آئینه محامد ألسنة افاضل ، مطلع انوار فواید کسبی ، منبع اسرار
 عواید وهبی ، مظهر کمال مفهوم نوبنی ، منظر جمال حورای تحقیق ، لازالت أشعة
 ضمیره فی مسالک المرام مزبلة لهواجس النفوس و وساوس الاوهام ، و کواکب
 المآرب بادنی² الاهتمام طالعة کنور الصبح من افق الظلام بر سبیل استعجال
 بی توفیق و اختلال دست اجمال چمن دل مجبانا به نسیم وصال سنور سازند ، وطریق
 عزم این دبار از خار اعذار پردازند ، و ملاقات فیض سات صوری مجلی جمال علم
 حضوری دانند - و اگر تعلق خاطر فیض مظاهر بافادت علوم ظاهر است ، الحمد لله
 که شرایط و علل ندریس باسرهما مجتمع است و دست موانع از اذیال اشغال بالکلیه
 منقطع - وبسی از موالی قابل ، که سمدوح ألسنة افاضل اند ، بجان و جنان طالب
 کسب فضایل و هر چه از سوانح مظاهر قلبی و لواجح سرایر وهبی است بغیر نور

1. The same in AH but GY, BUL, BH and HG do not give the name of the
 addressee 2. The same in BUL, BH, AH and HG but GY gives

علی ماهدانا صراط النعم
 وشکراله ثم شکراله
 علی ما کسانا رداء الکریم

و تا اول ذی القعدة الحرام در مراجعت بصوب دارالسداد محمد آباد اهتام تمام است - وبعد از وصول در آن مقام بدانچه مرضی و مبتغی بال جناب مولینا خلیل الله مشارالیه است سمت ظهور خواهد یافت - مسابده که از طرف مولینای مشارالیه فارغ الیال باشند و در ان تمام سهام ابشان اهتام این محب بمرتبہ اعلی و درجہ فصوی دانند - زباده حاجت ندید - همواره شجره آمال منمر ثمره اقبال باد و خورشید حبات ز عروض کسوف و زوال در امان کریم متعال -

(۴۳)

جواب مکبوب کتب الی المولی الفاضل ابوبکر الطهرانی دامت فضائله ،
 و دعاه الی الهندسان¹

هر چند کیم لسان ، که در مصر جامع و جود انسان رسول سلطان سر بر نخت² جنانست و بعال حروف و عصای فلم سالک طور حدوت و قدم و سایح بحار وجود وعدم ، لکن قدم همشش در وادی مقدس شوو اعجاز نوام بسنگ حکم فاخلع نعلبک ضالع و لنگ است ، و صحن و کاس ترا کب درج و اقباس ، و ظرف و طاس اسالیب نعریب و فباس ، در ببش و فور سوا بد سوف و اوام چون جسم سور و همم لثام ننگ - و چون سهام براع بفوت بازوی طباع بر اهداف اوصاف التباع تمیرسد ، بنا برین ساها باز بلند پرواز از هوای افتراح در نسیب افراز نبیان و ابضاح نعرید - ملاقات مسرت موازات آنجناب فضیلت جیل ، فطنت طننت ، لابس خلعت فضایل ، مطرز بطراز حسن سنایل ، صفدر مصاف نتر و نظم ، مظهر انوار اسرار کمال فهم ، لا زال فی تحصیل المطالب عالما جازما و من دخل السباطین الانس فی لباس الانس حازما ، بی عروض لعل و عسی و لحوو خال این و منی مسر و مهابا باد - سلامی ، که نور محبت و وداد از وفور سطور سوادش مانند صفای چهره سهر از کرانه بیدای نیلگون سپهر ظاهر و باهر باشد ، قبول فرمابند - این صحیفه الصفا از بندر سنگیسر مرقوم رقم محبت و ولا آمد حاکی از آنکه بعنانت الله تعالی و بقدر بلاد کفار ، که از ابتدای ظهور دین الی هذا الحین انوار هدایت ایمان در اقطار و اطراف آن نابان

1. Only *AH* gives the name of the addressee in the superscription.
 2. *BH* omits تحت

من کنعان الجنان الى مصر البیان لیخرج من جب الافواه بجبل اللسان یوسف مدحه واطرائه و ما هو الا من سمی من السماء بفاضل و صار منار الیه بانامل یراع الا فاضل لا زال فی مدارس حفاذی المسایل مدرسا و فی مجالس مقادیر الدقائق مهندسا بدین محب معتقد مسنافی ، که آئینه فوادش بمصقل و داد مجلی از زنگ نفاق است ، ارسال یافه بود در امن زمان واصل شد - بصنوف سلام ، که صور هونات آن در وفور صفا و نور رنک چهره مهر و رخساره حور باشد ، مواجهه افتاد - و به اسطرلاب¹ کتاب فوت بصر و دقت نظر اولو الالباب معرفت مفاد در شعاع التباع خارج قدرت طباع داخل محوطه امتناع دانند - نلافی جسمانی ، که نهایت امانی این جهانی است ، میسر و مقدر باد - بعد هذا بر خاطر خطبر و ضمیر منتر روشن و هودا باد که از رسیدن خدمت مجمع الفضایل الانسبه منبع الخصایل المدسة المحلی بالذهن الواد والطبع النقاد مولینا خلل الله واصله الله تعالی الی مادرید و بهواه ، انواع بهجت و سرور از مکمن فوة بصحرای حضور طهور بافت - و حون این محب جهت انقافای فنه و فساد و اطمینان فواد اهل سداد نارسال بطرف ولادت سنگسر آمده بود و در نسخیر فلاح و بفاع کفار ، که ماده اضرار مسافران بحارو علب سفک دمای بحار و زوار بودند ، و به سبب ارتفاع فلاح و جهت احاطه آجام برامون تمام نفاع ، از اتناع فرمان پادشاه جهات مطاع اعراض و ارنداع بینمودند و در هر سال جدهزار مسلمان طعمه تمساح رساخ و لقمه حسام بعبان نستان میسند - درین² سعی وافر و کوشش متکابر نموده³ بعنایت حی قدر و افراد مال و فیر⁴ واحمسناد رجال کثیر و تحفظ شرایط حزم و تیقظ در رعادت ضوابط رزم تمام اطراف و افطار بلاد از فلاح و بفاع و نلال و وهاد آن کفره فساد نهاد مضمار خمول اجباد و مسیر اودام اهل غزو و جهاد آمد - و جائی که کمند رجای نسخیر از دست ندبیر پادشاهان روشن ضمیر بانحا و ارجای آن محض نصوبر و تخبیل بود و از ابتدای ظهور دین الی هذا الحن بغرور استحکام محال و وفور آجام و کثرت مال سم فاصب سلاطین مشارق و مغارب در نظر آن عنده اسلام و عبده اصنام مخراف لاعب بینمود ، در نفوت مسخر عساکر نصرت مظاهر گشت و مساکن و معابد اهل شرک و طغیان منازل و مساجد اهل نوحید و ایمان آمد - شعر :-

فحمدا له ثم حمدا له

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives وسطرلاب 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit درین حین 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give عموده بود درین حین بهامت 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give وخبیر

جواب مکتوب کتب الی جناب مخدوم الاعظم الاکرم خواجه خواجہ
خواجہ عبداللہ فطرس روحہ¹

شعر :- فواد به نور المحبة ساطع
 ولس لجم العفل فبه ساطع

حون طبران سیمرغ عقل و خبال به سہر نال بسطح مقال در هوای بی انہای
 کمال آن ذات بی ہمال محض محال است - بت :-

نو کجا دروہم گنجی کز نجلی رخ
 طایر اوہام را بکسر بسوزد نال و بر ،

و عروج جام نفوس زکبہ الطباع برسرفات بروح مکانت و ارتفاع آن ذات
 نسمسہ الشعاع بدریہ الانماع بقوت فوادم اختراع و قدرت خوانی براع واججہ سنی و
 ونلاب و رباع موسوم سمت استناع بود . شروع دران ممنوع نمود - شعر :-

لانه غانہ القصوی التي عجزت
 عن ان یومل ادراکا لها الہمم

بت :- شروع در عرضی کان تاخری نرسد
 ہزار بار نہ از کردست نا کردن

و فسح فضای اسالب اسعارت و محاز بنسں درواز ساہباز سوو و نناز بسبارنگ ،
 ویای گلگون لسان در سدان سرح لوعب روان سخب لنگ - شعر :-

قدع عک دعوی القول فی نکتہ الہوی
 فراحلہ الالفاظ فی السر طالع

و بر ضمیر مرآت صفت ، کہ چہرہ نمای واردات منصہ معرفت است ، واضح و
 ظاہر است کہ ناوجود ظہور راس فتح آب خورند نوار و بروز مبارز لسکر روز
 از کنار سدان فلک دوار گروہ کواکب بواد و سار و سکوه عباسی بواکب سب
 تارا را مجال وقوف و قرار نسب - بت :-

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BH* give vague superscriptions while *AH* gives :-
 نسخة مکتوب کتب الی الامام الہمام دی السب الظاہر و حسب الظاہر جامع
 المکلام و الہاخہ معینا للملۃ و التتوی والدین ادام اللہ تعالی مطالہ

نگشته بود و حاکم آن امکنه ، که بسبب کثرت اسنه ¹ و حصانت قلاع و متانت
 بیشه که ارتفاع و انساع آن بیرون وهم و اندیشه است ، و وفور صنوف اسوال و
 غرور جمعیت مردان جدال لاف حشمت و استکبار با عظمت فلک دوار میزد ،
 درینوقت در تحت حکم اسیر است - واصقاع و ارباع فلاع و بفاعش مسخر لسکر
 نصرت نانیر - الحمدلله الذی وفنا علی اعلاء علم السداد و شرف نجاد جدنا بابریز
 الاجتهاد و نرصح جواهر الغزو والجهاد - بعد هذا مخفی نماند که مفنضی مقام آنست
 که آن بلبل بلاغت شعاری نمودار سراب اعذار² عازم و متوجه این دبار شوند³ و
 دست رجا حایل گردن عروس ماسول دانند⁴ و نفوذ آمال ، که در درج خزانه بال
 دارند ، بسکه حصول موصول گردانند و صورت هواجس نفسانی ، که در مرآت
 مشاهده بعد مکانی محسوس⁵ نظر آید یقین دانند که آن از وسواس نفسانی است نه
 از نفاس خزان ربانی - چه ببتس طائر همت نیز بر دور و نزدیک و زیر و زبر برابر
 است و ابن سواد اعظم از تمام ربع مسکون عالم بانوار کرم و آثار علو همم مانند
 نور بدور در شب دیجور مشهور و معروف ، و همواره عنان عزمت افاضل زمان
 بصوب⁶ با صواب هدوسان معطوف - و اگر اراد معاودت مصمم نماند و خمه
 مرادش بعمود مراجعت محکم ، بعد از مضمی نکسال آنجناب را مرضی الانر و
 مقضی الوطر بمسکن مالوف چنان فرساده آید که کواکب حصول مطالب از افق
 حال آنجناب در چشم عام و خاص و دیده اهل عناد⁷ و اخلاص بنماید - چون انوار
 عقل و کباست آنجناب از روزنه زبان اهل زمان بکاخ صباخ منوانر رسیده است نقین
 که بر وفق مضمون مکوب اهدام خواهند نمود و بواسطه خاطر اهل محبت مساحت
 بعد مسافت بقدم همت مساحت خواهند فرمود - زبانه برین اسعه مواعید و مواکب
 در سفاین کلمات مودت ختامه بدعامه خامه و شرع نامه روان نداست و نخم اظهار
 محبت و التیام بدست بازبار⁸ افلام در مزرع کلام نه کاشت⁹ - همواره فوافل آمال
 آن فضایل منال در مسازل حصول نازل باد و وجوه ماسول اقبال در خزانه معموره
 بال واصل -

1. *GY* and *IIG* omit اسنه while *GY* gives کثر instead of کثرت 2. The same in *BUL*, *BH* and *HG* but *GY* and *HG* give فی نمودار سراب اعداد
 3. *BH* gives شود 4. *BH* gives داند 5. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* gives محسوس while *BH* gives مکانی است محسوس 6. *HG* omits بصوب
 7. *GY* and *HG* omit عباد 8. The same in *BH* but *BUL* and *AH* give و بعم اظهار محبت 9. *GY* and *HG* omit the expression کلام نکاشت
 و بعم اظهار محبت

نسخه رقة كنب الى ابن اخيه عبدالملك بمكة المشرفة عظمها الله تعالى¹

شعر :- لا زال في عز بدوم و رقة

بهتز منها منكب العلياء

امواج بحار مستنق و اخراجات نه چنان منلاطم² است که از کثرت جوش و خروش لجه آن جواری منسات تعريف و حجت سواحل بسط و بان نواند³ رسيد، و با طائر فکر و خيال بچناجن اسندلال و احتفال برکنگره⁴ بروج قلاع فلک ارتفاع زمان اتساع آن نواند برسد، و هجوم اسغال و نجوم افکار بال ازان افزون که صفوف صنوف عبارات و اسعارات⁴ ييرامون مصاف اوصافنن نواند⁵ گرديد - توقع که درر فطرات عبرات در سلک دعوات اجابت آفات منتظم ساخته و بر طبق حدود و جنات موضوع دانسته در آن مقام سرمد والا محل به بسس بارگاه بادناه ازل معروض دارند تا بانند که در خزانه قبول، که هامت و غادت رجا و اسل اسب، جمع آند و ساحت مدت حبات را آتمدار وسع و فسح مسير گردد که سواحل کفار و تمام بنادر سلبار بوقیوی حضرت کردار در تحت سختر و افندار در آورده نمود - و بدین وسله⁶ جبلله منجوي علم نواب عقبی بر فرق عموف رسد - و فتح دبار کفار نابکار، که اکثر اسنان فاصد دما و اموال مسلمانان تجار و مسافران بچارند، بدست ابن خاندان خسوع شعار خضوع دبار سردقتر نوارنج لیل و نهار گردد - اللهم زين وجه دعائی بعزة القبول و نرف لباس رجائی بطراز حصول الماسول - و دیگر بطریق⁶ که در فصل بالخمر مسطور بود در سوقت رقة نوننه ارسال نمود - بعد از مطالعه آن بطرزی که صلاح دانند برسانند و بواقی احوال از مضمون مکتوب معلوم است - محماج بکرار نديد - همواره از تصادم آلام حوادث دهور مصون باد و از تراکم موانع حضور و شهود ماسون - بالصاد والون -

1. The same in *AH* but *BUL* and *BH* merely state while *GY* and *HG* give نسخة مکتوب کتب في جوات فاصل من الماضل الدهر الساكن بمكة العظمة طاب ثراه
2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives جعل الجنة متواه
3. *GY*, *AH* and *HG* give امواج بحار اشتياق و اخراج آن نه چنان متلاطم
4. *GY* omits استعارات
5. *GY*, *AH* and *HG* give نواند گرديد
6. *BH* gives بطريق

مه صف کشد ز ظلمت و لشکر کشد نجوم
تنها به تیغ صبح بود صفدر آفتاب

بنابراین اگر هجوم سواد خطوط و کلام و نجوم ضروب ایهام و استخدام از وفور نور
مهر غرام در کتم انعدام مستور مانده باشد ، بکرم عمیم و لطف جسیم معذور دارند

بیت : — برون از عالم حرفست جان خرده بینانرا
بغمزه سوی یکدیگر اشارتهای پنهانی

توقع ازان کان گوهر ولایت و کوکب دری طریق هدایت آنست که درر غرر وداد
آن ذات فضایل مواد بدست اسناد حسن اعقاد در رسته عروف و شربان فواد
منسلک دانند و نقد محبت و اختصاص در بونه اخلاص بنار جنان منسبک -

لمولفه : — خالص چو گشت نقد روان ز آتشی جنان
باشند بنام عشق تو با لامکان روان

و همت اکسیر تاثیر خورشد تنویر بر استقامت باطن و ظاهر این قنبر مصروف دارند
و بمصفل خاطر پاک زنگ تعلقات عالم آب و خاک از آئینه ادراک این
درویش دلربش بزدایند - بیت : —

بزدای زنگ ظلمت ز آئینه دلی
کز پرتو جلال تو یابد رخس جلی

تا باشد که سفینه حیات ، که در بحر جهان شنس جهات جار بست ، غرق افواج
اسواج تعلقات نگردد و از عواصف هوا جس هوس و هوا بخبال طول اسل و سنی ، که
ساوی الی جبل یعصمنی من الماء معنی¹ نشتود - بیت : —

ای دل ار سبل فنا بنیاد هستی بر کند
چون ترا نوح است کشتیان ز طوفان غم مخور

زباده برین رشه جان به نار دل ولهان در محفل بیان نسوخت و زبانه شمع جنان ،
که عبارت از زبانست ، در مجلس نبیان نیفروخت - بیت : —

چه گویم حال دل جانا چو میدانم که میدانی
که هم نادیده می بینی وهم نوشنه میخوانی

همواره خاطر عاطرش مجلی جلال توجه و سهود باد و ذات ملکی صفاتش مطلع سپهر
وجود ، و حاشیه صفحه ناصیه و حدود خدودش مبین فحوای کرامت فزای سپاهم
فی وجوههم من اثر السجود ، بمحمد الموعود و با لمقام المحمود -

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives مغنی

مران لسکر آن ملعون دوانست و جز بسج^۱ فلعه رینکنه دسب فکر از دامن ادراک حصول مقصود فاصر بود - چون بنان فنج بگردان فلعه رینگه موصول آمد ، سواخ خاطر و لواخ السنه غائب و حاصر شواهدند برآنکه نسخیر فلعه سنگسر ماسول بل مبدولست - و درین وقت جزیره گوه ، که محسود جزایر و نادر هند است و در طراوت و لطافت بینظیر و ند ، و پترا کم^۲ اسجار نارجل و سباری و نکابر عبون و انهار جاری و وافر نسکر و نبول سرواری^۳ نمودار رخسار جنات نجری است ، مسخر لسکر ظفر اثر شده است - و اسعد خان و کسور خان در جزیره مذکوره منظر لشکر نصرت توامان و حالت غریب از بالای فلعه رینگه نزول کرده مقدار چهارده فرسخ راه با گوه مانده است و بعضی از مقدمان ولایت ، که بکثرت ماده و مال آماده اند ، نزد خواهن مذکوره آمده اند و بعضی بسعت آجام و رفعت آتام کلاه غرور بر سر بیمغز بر سرور نهاده عنقریب بعنایت حالق ماهیات بی مدت و ماده خرمن وجود ایشانرا بباد فنا داده خواهد شد - در امداد همت اهل نقرمانند و به ارکان همت مبانی مقصود در ساح و وجود فایم دانند - زناده برین عروس مرام بمشاطه افلام و حلل کلام و حلی اسعارات و ابهام جلوه نداد - همواره وجوه مرادات آن ذات محاسن صفات در خزانه حصول موصول باد -

(۴۷)

ماکتب الی ولده الصغیر المخاطب بالغخان قدس الله روحه

شواهی جمال علو همت ازان عالیبر است که جز باقدام نوبقی و کمال اقدام^۴ بذروه و سنام آن توان رسبد ، و سرادی دولت و اقبال ازان بلندتر که طایران هوس و خیال به بر و بال کسالت و اهل بگرامون سرفات آن توانند برید -

بیت :- مقام عنی بس عالست موسی همنی باند

که نوان بر چنان طوری سدن بهمت والا

و هرکس که در دبیرستان تحصیل کمال در آمد باید که حروف مقطعه صفحه لوح بالمش مخطوط بحسام تعب و منقوط از سنان مشتاق طلب^۵ باسد - سحر :-

فکل فنی فی الحرب فوق جینه

من السیف سطر بالاسنه معجم

1. *GY* and *HG* give فتح 2. *BH* gives تراکم 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give سروادی 4. *BH* omits اقدام 5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives مخطوط سنان مشتاق و طلب

جواب مکتوب کتب الی واحد من وزراء محمد شاه البهمی¹

کتاب بلاغت مواد ، که آئینه چهره و داد و مصقل زنگ فواد بود ، از آن مطلع آفتاب عقل و سداد و منبع عیون صلاح و رشاد، الذی اقر بوفور عقله السنة الافاضل و ناول من شجرة همنه ثمرة الفضائل لا زال عمره طويلا و فکرة للهوم² مزدلا و لحفظ عواقب الامور منبلا ، در احسن زمان ، که در رسنه امتداد آن درر غرر فنوح و جواهر زواهر فرحت روح منظوم بود، واصل شد - و هر چند که سبب ازاله آلام فراق آمد اما موجب نموج بحر اشتیاق سد - سورت آسنس النیاع بمیاه سرعت اجتماع منطقی و زایل باد و لشکر ظفر اثر وصال بعد از قطع آجام و جبال قوت و ملال بمقام بهجت و حضور بال نازل - و مطالعة مضمون محبت مکنونس مستلزم ننویر صومعه درون آمد و مقنضی انتفای کروب دل محزون - و مفهوم سطورش بی سببه و سور ملاحظه عواقب امور گبست و رابطه وضابطه حصول سرور³ - بعد هذا مخفی نماند که چون اس محب نمر و اغترار و نخوت و اسکبار رای سنگسر بواسطه ارتفاع جبل و انساع جنگل و باده انبوه و موافق سران گروه معابنه کرد، محفی و روشن گشت که حصول مرام و فتح این مقام موفوف باهتمام تمام و کمال جرأت و اقدام است - و دانسب که فتح ابن جبال و قلع و فمع رای بد فعال جز بجسارت بال و ارفاد مال و احشناد⁴ رجال عن خیالست - و توقع سعی و اجتهاد و امید و غیرت غزو و جهاد از مردمی و مردی سران نامزدی محض محال - نابرن در ابنا درم و دنار و استجلاب فلوب سران لشکر ناکار زاید بر قوت و امسار جهان سمت اظهار داده که قلعه رنگنه در ساعت واحده بی مشف و مجاهده در مضیه نصرف آورده شد -

شعر :- و من طلب العلیاء بالسیف والنندی

و بالرای لم بعدد علیه مرام

بیت :- هر آنکس که باشد سر خسل سناه

جگر باید و رای و گنج و ساه

و فتح آن مقام هایون مسلزم دانستن طرف کوه و هامون و مقنضی برغیب و ترهیب

جواب مکتوب کتب الی 1. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* give فکرة للهوم 2. The same in *BH* and *HG* but *GY* gives فکرة للهوم 3. *BH* gives while *BUL* and *AH* give فکرة للهوم and فکرة للهوم respectively. 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give احتیاز

زانکه هر جزئی که سودای نوهست¹
 دان یفین کان نقد فردای توهست -

(۳۸)

جواب مکبوب کتب الی بعضی وزراء دکن و کان المخدوم فی سنگیسر²

کواکب و داد و سداد، که در شب زنگی سلب مداد طالع کرده بودند و سای
 محب و صفارا بانار انوار وفا مزین فرموده، از خلوص نبی و خصوص طوبی آنجباب،
 که هولی و صورت آن محض باکی طنت و حسن سرنست، بدیع نمود - سباید
 که در خاطر منور معین و مقرر دارند که اگر کسی بمعاونت ملوک این مملکت
 اعتماد کند و بر مروت و فتوت و حلال خوارگی خوانین این دبار اسناد جوید،
 سحره رجاس جز با کوره حرمان ثمره ندهد و از نهال آمال بال بغیر از سیوه ندامت
 و ملال بهره نه بیند - و اگر کسی خواهد که بی امرای ناسزد بفتوت بازوی خود
 سهام سعی و اهتمام را بر هدف حصول مرام واصل گرداند و دس هم و قدرت
 در گردن نو عروس حصول نام و ناموس حایل سارد، یفین اسب که صورت این
 معنی در آئینه وجود خارجی و فی سطور گردد که آن کس را از خزانه عامره باسوال
 و افره بادساهدان اسداد نمابند و با او آتمقدار و لایب و مکنند داده باشند که سبانی
 هر مراد بعهد بذل و ارفاد فایم تواند داست - و هر دو صفت بنسبت این محب
 متنفسست بلکه سعله اسکان آن در فندیل مفتضی زمان منطفی - و آنجباب را محقق
 اسب که سیکوه زمین کوکن بیجگل و کوه اسب و عبور لسکر نصرت مثال³ بغیر از
 قطع اسجار و نسویه جبال در نظر عمل محض محال اسب - و در تمام ناسزدی باوجود
 عدم احضار لسکر حضور بک بیل و نک بسته و نک نبر⁴ عین خیال - و چون
 حال بدین منوال باشد، افهام انام در طریق امام سهام بفتوت و قدرت اقدام اهتام
 چگونه اقدام نماید و لباس فکر و تدبیر بی نار و بود لسکر کبیر و سوزن صرف و
 ریسبان مال کنیر بر قامت حصول مقصود چون دوخته آید - و تفصیل مسناهره و
 میاومه پیاده و سوار، که در بنوف بطریق ضرورت و اضطرار سمت اظهار بافته است،
 اگر در جریده حساب و سار آرد محبر افهام اولی الابدی و الابصار گردد - اسید
 واثق است که بعنابت بیغایت حضرت ذوالجلال از غصون احتمال مسناف و ملال
 سیوه حصول آمال چیده آید - و چهره مخدره فح فلعه کهلینه بر منصه اهتام و سکینه

1. *BH* gives زانکه هر چیزی که آن سودای تو است 2. The same in *GY* and *HG*
 but *BUL* and *BH* give while *AH* gives : —
 جواب مکبوب کتب الی حضرت المولی العاصل ابو سعید عفر الله له
 3. *BH* gives مثال 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give تبر

نا از مرکبات آن حروف ایجاد^۱ مرانب و منافب آبا و اجداد تواند خواند و کلک^۲
مدحت و ننا بر صفا یح خاطر عقلا^۳ بنام او ساند راند - بیت :-

میرات یدر خواهی علم یدر آموز
کبن مال بدر خرج توان کرد بده روز

و آن ببقل در مدت دو سال تمام هوز کافه^۴ باختتام نرسانیده و درینوقت عرضه
داسنی که فرستاده است کتاب آن بعد از سنقی دو ماه کامل است و عبارتنس از آن
بعضی افاضل و از آندکان حنان محیی گسه که آن غافل ذاهل بخم بعطل و
نکسل در زمین دل کسه است ، و اذبال همت بر خاک هوان و زمین اصاعت
حرمت فرو هسنه - نظم :-

دهد کاهلی هر کسی را گزند
در داننس و روزی آرد ببند
ترا جون نباند غم کار خودنس
غم تو ندارد کسی از نوسس

چون او رفم غرت از لوح خاطر بات بیباکی شسه است ، و نهال اهاال ، که منمر
شقا و ضلال است ، در حمن بال او رسنه ، بعین داند که بخلاف ماضی سنابل
محبت و تراضی ، که در سزرعه ضمیر سزروع بود ، بداس فنوط و داس مقطوع خواهد
شد - بیت :-

تخمی که در ولای نوکسنم خاک خورد
دنگی که در هوای نو بخم خام شد

اگر بعد ازین اعلام اهتامس بر اوح عبوی نرسد سابق سمدان رهان عقوق خواهد بود
و بدست جهالت و اهاال سناخ شجره اقبال خودس را بریده و سبل حرمان در دبدۀ
جان کسده - اکنون چشم بر راه انتظارست و گونس امید در طلب اسماع اخبار که
بعد ازین از السنه صادر و وارد حه مسموع مسود و از فلم مخلصان محبت توام چه
مرفوع میگردد - بباید که خود را از بید لهو و لعب وا رهاند و ملاحظه ببری
ابنجانب کرده کسب علم و ادب بر ذمت هم واجب داند - نظم :-

هر چه در دنیا خبالت آن بود
بیگان راه وصال آن بود

1. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give *ایجاد* while *BH*
gives *اسجاد* 2. *GY* and *HG* give *کلاه* 3. *BH* gives *عقل* 4. Name of
a celebrated work on grammar. Please see notes.

نسخة مکتوب کتب الی المولی الفاضل القاضی شرف الدین المخاطب
به صدر جهان فی شکوة بعض العسکر¹

سعر :- اسکو البک اسنافا لسب ننکره
منی وابدی ارناسا انا تعرفه
لا او حس الله ممن لا اری احدا
من الانام اذا ما غاب بخلفه

نظم :- نکرد آنس سنو درون فلم ظاهر
مگر ز نوک فلم دود رفته بیرونست
تمیکنم سخن اسنافا کان فربر
ز ظرف حرف و ز حد عبارت افرونست

بجاری زخار سنو جنان ار صرصر فواصف² هجران نه جنان در تموح و هیجان است
که جواری منسات تعریف و حجت با دعاسه خاسه و سراع نامه از موجه لجه آن
بسواحل شرح حال دل نوانند توبد - سعر :-

فلواعج البرحاء اعظم کنرة
من ان محبط بها بلغ خطاب

وصرح بلند بام اوام³ وقصر سنا فام غرام نه درآن منزلت ومقام اسب که بوفور
جسارت و افدام و دسب نازوی ایهام واسنخدام و رسنان حروف عناکب افلام
بر بالای بامستس توان رسید - لمولفه :-

طایر وهم و خیال ما کجا و قصر سنو
نه فلک نسج عناکب دان بقصر فدر سوق

آن ذات سلک صفات ، صدر جهان فضائل ، بدر آسان حسن شامل ، مظهر
شرف دین نبی ، ستار انوار علوم ادبی ، سججل⁴ جال صورت اسنحفاق ،

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give ما کتب الی بعض
اعظم القضاة Sharwani, loc. cit., reads it as *Sadr Khan* see p. 26 and
Note 42. 2. *BH* gives عواصف 3. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH*
and *HG* omit و مروح بلند نام اوام 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY*
and *HG* give سججل

بعین البقین بنامد - بت :-

غالباً خواهد گشتود از دولتتم کاری که دوش

سن همی کردم دعا و صبح صادق میدسبید

زنده برین رخساره مستورات سینئه بر الم را به سوک نوک فلم مجروح نکرد و
 مسنگلات کباب بال را بسط مقال مسروح نه ساخت - همواره بر جاده اخلاص
 و داد سسقم باد و عرفای وفا در محراب دل باصفانسن مقم -

(۴۹)

جواب مکبوب کتب الی واحد من الخلان من عسکر سنگسر¹

از وصول کباب اخلاص اساس براءت لباس ، که بی رب و مبن جبب گریبان
 آن مزین بازرار کمال حقیقت و مجاز و ذیل آن مکمل بجواهر زواهر اطناب و ابجاز بود ،
 صورت بهجت و سرور در مرآت سطور آن مسطور گشت - و از کباب سامل الفضایل
 آن محاسن خصایل سطری نمود ، و از کل و کلی محبت و و داد اصلی و جبلی آنجناب
 فردی و شطری - و نهال نبسه و ملاحظه صلاح و نجاح ، که در حمن مقال نشانده
 بودند ، سبب اجتنای اثمار مراد و موجب احوای فواعد مسرت فواد آمد - مقرر
 ضمیر صواب تمامی سداد سما باد که این محب شرائط و لوازم حزم و تیفظ بقدر فکر
 خووس و دل محمود و ریس محفظ مبنامد - و در جمع آوان آئینه جنان مقابل صور
 عوایب امور سیدارد - و آنچه آنجناب مرفوم فرموده اند ، به هان طریق در صفحه
 صحیفه خاطر مرسوم بود ، و بعماد بی نهایت الهی اسل وانی است که فتح فلعه کهلنه ،
 که مخزون در بیه² خزیه سینئه است ، عنقریب مسبر گردد - و اگر چه کار حصار
 سوفوف به سکنه و اضطار است و بقوت جدال و قتال فتح فلاع و جبال فریب
 بمجال ، اما همگی همت بر تبسیر فتح آن مصروف دارند و جملگی خاطر بر حصول
 این ماسول معطوف - و از نکات اشغال و بوافر ملال مجال بسط مقال و شرح کیفیت
 حال نبود - بکرم معذور دارند - و مکبوبی که بعد از زن از موضع یربولی ارسال مسرود
 محول دانند - همیشه در کتب اعانت صمدی محفوظ باد و از مستنهای خاطر محظ
 وافر محظوظ -

۱. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BH* give ماکتب الی بعضی افاضل
 رفته کتبا جواناً ماکتب الی جبابه المولی العاصل موافقاً while *AH* gives:— مجلسه الکرم
 2. *BH* gives عرون آرزوی دیرینه محمدلاری دام الفضاله

البک بجدع النخلة تساط عليك رطبا جنبا بدست مریم بکر شکر، که حامله مسیح
حیات بیخس حسن ذکر است، رطب لازمه خلت ازان نخله بوسان سرع وملت
بکام خلان وفا و مدای اخوان صفا واصل گرداند - شعر :-

اھرک لا انی عرفک ناسبا
لحی ولا انی اردت نقاضبا
ولکن رأیت السیف من بعد سله
الی الهز¹ محاجا وان کان ماضا

و برغائب و حاصر رونین و ظاهر اسب که گردن همب ابن محب بغبر از اطوای²
منن حضرت بادشاه جمسد حسمت خورنسد مکرمت سلطان همایون ساه، بردالله نراه،
بطوف منب همکس مطوف نسبت - و افعال اخساری که از جیتت مودت و یاری
درباره معبم و مسافر ازن محب جاری و صادر گسه اسب، از مصادر حقوق هبج فردی
مشو نه - بیت :-

درسی نه اگر خصم بود رسم زال
منب نه اگر دوست بود حاتم طی

و فی الحقیقت کنوز لوازم رعادت محبت، که در خزانه خاطر ابن محب مستراست،
هنوز گنجور دل صد بکی ازان نسبت مخادیم دوسنان ظاهر نکرده اسب - اما عامه رجا
برهائمه همت ملفوف اسب و عنان همب بصوب و توف معطوف که بر مقتضی
نخفة الفقیر³ خنبر گنجنه اخبار ذخا صبر نفع کلبد نوفیق و دست نمدیر مستمهود بصر
صغبر و کبیر و منطور نظر برنا و پبر گردد - شعر :-

علی فدر اهل العزم نای العرایم
و تانی علی قدر الکرام المکارم
و یعظم فی عین الصغیر⁴ صغارها
و بصغری عن العظیم العطایم

و چون ابن محب را با جناب بنان مناسبت راسخ اسب و جدران و داد مانند سمع
تعداد عالی و شامخ، و از کلام شمسوار میدان ادب اسب که مناسبه الحسب خیر
من مقاربت⁵ النسب، زبرا که بر مقتضی فحوای فما نعارف سنها ابتلاف مطابقت هر

1. *BH* gives الی الحمر 2. The same in *BUL*, *AH* and *HG* but *GY* and *BH* give طوای 3. The same in *GY* and *HG* but *BUL*, *BH* and *AH* omit بر مقتضی تحمه الفقیر حقیر 4. *BH* omits الصغیر 5. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give منارته

مراح ارواح مکارم اخلاق، دره بجمبیط کمال، مجمع البحرین فضیلت و اقبال، الذی اضحی الساء لدره وجوده صدفا و صار ذاته صدر سلک الزمان و بدر فلک العجان شرفا - شعر :-

لا يلحق الواصف المطرى خصايصه
وان يكن سابقا في كل ما وصفا

لا زالت اجساد حساده لسهام الآلام هدفا و نفوس اهل الحضام بحسام الانتقام تلقا به اعانب نادناه قضا و قدر در احسن صورت مقدور و مبسر باد - بالنون والصاد - بعد از قبول سلام و دعا، که جهره مخدره اخلاص آن بمرابا و خواص حسن اختصاص موصوف و معروف باسد و رخساره کمال جهانسی در نظر نال اهل حال مستغنی از صدغ و خال نفاط و حروف، مصرع :-

بخال و خط و رنگ و بوجه حاجت روی زیبا را

برضمبر منیر، که آئینه صور دقایق اسور و روزنه ابوان معرفت سرابر جمهوراس، مخفی نماید که بر صدور محافل سطح ارض رعابت فوائن حفظ الغیب عین فرض است - و این معنی، که عین الال سمب اس محب است، بر ذمه آئیناب هموز دین و فرض

شعر :- و سننالو رعیم حقی معرفه
ان المعارف فی اهل النهی ذمم

و تا امروز صدای ادای عشر عشر آن باساع اودا نرسده - و دیدبان دیده از مناظر ایوان دماغ فوافل ابن ماسول را در سوارع وجود الی هدا الآن ندیده -

نظم :- باری از ناران نمی بینیم ناران را چه شد
دوسی کی آخر آمد دوسداران را چه شد

علی از کان مروت بر نبامد سالمهاست
تابس خورنمید و سعی ابر¹ و باران را چه شد

اگرچه بیدان زمان قضا بسیار موسع است، اما مفرضی مروت آنست که فلابه گردن نوعروس² محبت را بجواهر بانجاز اوامر مرصع گردانند - شعر :-

تمتع من سمیم عرار نجد
فا بعد العشیة من عرار

و علت جواز ابن اهراز آنست که ابن محب سخواد که بر وفق مغزای وهزی

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives سمی ناد

2. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit و

جواب مکتوب کتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه بهمنی
 الی السلطان الاکرم محمود شاه الغجراتی خلدالله ملکها¹

حمدی بیرون از² خطه حدود و قیاس و سکری افزون از حبطه ادراک واحساس، که کیفیت صور و مواد آن بچشم وهم و خیال محسوس نشود و از معرفت کمیت ابعاد و تعدادش درک مهندس عقل محروم و مایوس بود، حضرت آفریدگاری را، جل سانه و عزسلطانه، که نساها بادی و داد را، که صاحبان کنوز شرع و سداد اند، در مصاف مضافات موصوف بصف کانهم بنیان مرصوص گردانند و تبجان سلطنت و مکتب ابرسانرا بدر نفوس اهل ایمان مرین و مخصوص فرسود - وصلوات زاکبات و نجبات وافات، که فایحه خصوص صفای آن معطر مشام ملایک قدس باسد و سواره از³ آسمان رفعت سنانس مسور بواطن صدرنشنان محافل انس، نار مرفد معطر و انار روضه سنور سد انبا و سند اولیا محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم، که نهایت ظهور تترافت خا ف و غایت ایجاد فباب افلاکست، ساعه فساعه واصل باد⁴ و بر ارواح آل⁵ مطهر نهاد⁶ و اصحاب صافی الاعفاد، که خلعب رفعت ایشان مطرز بطراز نفسی فداک است،⁷ لحظه فلحظه نازل باد - بعد وفور درود و ارسال سلام و نای غبر محمود، که از نمره سجره آن مذاق ساکنان ملاء اعلی سلیذ⁸ و محطوظ باشند و در باره عظم و کبریا بوسله جملة محاسن رنگ و بوی اخلاص و صفا ببطر قبول ملحوظ، بر صمبر منبر، که آئینه صور صوابست و معرا از زنگ سک و ارنباب، مخنی نماند که از نسیم کتاب مسکبه النفحات و اعلام صحت ذات ملکه الصنات منجوف رایب مسرت باوج عیوف رسد - و طایرغم وهم از آسبان دل در کتم عدم برید - و از مرآت کلمات خان اعظم جامع محاسن الشم اسلام خان دام سموه صورت کمال و داد مجلی بجلل صفا و اتحاد ظاهر گشت و کواکب محبت از سواد سطور مکتوب منظور و ناهر - و در نیوفت سلاله اسرف علمای محققین فلذة

1. The same in *AII* but *BUL* and *BH* give ما کتب من قول السلطان الی السلطان جواب مکتوب کتب الی جواب الرسول الغجرات وکان المردوم فی سگیسر
 2. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *IIG* omit از 3. *BH* omits
 4. *GY* and *IIG* omit واصل باد 5. *AII* gives آن 6. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give پاک 7. *GY* and *IIG* give نسیمی فلاکست
 8. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *IIG* but *BH* gives متلد

نوع از جنس خاص و عام مستلزم و منضم موالفت و مقتضی ظهور محبت و رافت است -

بیت :- کند همجنس با همجنس پرواز

کیوتر با کیونر باز با باز

بنا برین نسیبیهی بر لوازم مکارم اخلاق ، که لازم غیر مفارق آن یگانه آفاق است ،
برسپیل اذا زاد المالف زال الکلف سمت محرر و تقریر بذرفت

شعر :- فما انت عما یورث المجد غافل

وما انت عما یعقب الحمد ذاهل

دیگر آنکه بگوش فواد کلمات افساد سواد حساد نسوند و آئنه مصادفت و موافقت
بانفاس اناس خناس اساس زنگ بذر نسازند که نب آن جهانت بداست - و مقصود
ایشان اصلاح کار خود و افساد کار اهل خرد است - شعر :-

رویدک افوال الوشاه کثره

فهن ظهور ما لهن بطون

فلا قبلن ما قبل عنی لدبکم

فان نخالط الوشاه فنون

والعاقل یکفیه الانساره فضلا عن طلوع المقصود من افی العبارة - نرقب و تطلع
چنانست که بمصقل مکتوب مرغوب زنگ ظلام کروب از آئنه دل محزون بزدا بند
و ازهار کیفیات حال و استقبال به سلسال براعت اسنمهلال و زلال عن سحر حلال
از نهال مقال بنابند - بیت :-

سموم هجر کند روضه مودت خشک

اگر نه واسطه رنحه فلم باسد

تا جمل جمله و داد به الف منحرکه فلم و نون مشدد دوات موکد گردد ، و
درر غرر معانی از اصدا ف حروف خاطر و دل بحر مساکل بیرون آبد و گوشواره آذان
جنان شود - زیادت برین سنبه لسان را در بحر بیان بنسیم انفاس جاری داشتن
سبب ملال بال و موجب خروج از مطابقت مقتضی حال دانست - همواره محبوب
قلوب اصاغر و اکابر جهان و مطلع نجوم رضای احبای زمان باد - بحمد و آله
الامجاد و صحبه الانجاد

نسخة رفعة كتبها الى ابن اخيه الجناب الفاضل والاديب الكامل جلال الملة

والثقوى والدين حسن بن وصل الى بندر وابل من مكة

المنرفة وكان المخدوم في سگيسر¹

جاء البشير مبشرا بقدومه

فملت من قول البشير سرورا²

بيت : — از بن بسار خرم كه ناگهان آمد

هرار جان غمن گسند سادمان آمد

حاشه نامه بلسان نرجان خامه خبر فدوم سرب لزوم جاب فرزندى ارجمندى ،
در صدف كمال ، نهال باع افعال ، ششم اسام فضائل ، مصدر افعال افاضل ،
المسرف بمجاوره حصره الحرص السرى ، الرائي من مدارك العلم الى ارادك
السهود والعين ، جمال الملة والدين حسن ، لا رال انادى وصاله معانقه
بعرايس حصول آماله و درر مآربه منظمه فى سلك الاخصاره على متمصى ناله ، از
دریچه اذان بفصر جبال⁴ رسابد - بيت :

عمر ماضى جو خبر يافت باستقبالس

حالى از كوى عدم سوى وجود آمد⁵ ناز

از استماع ابن خبر سرت ابرمى لسان در فقص دهان بسكر حضرت منان
بسر آواز حسنى⁶ ستر آمد و از نسيم آمد افران در ارب زمان غنجه ازدياد سرب
برگلبن دل سبسم - شعر : —

و ابرح ما يكون النوف يوما

اذا دنت الحيام من⁷ الخيام

بيت : — وعده وصل جون سود نزدك

آسنى سوف سرنر گردد

1. The same in *AH* but *GY* and *HG* give — جوان مکتوب کتب في رول واحد من —
ماکتب في حوات ابن اخيه while *BUL* and *BII* give اقادنه في بندر وابل والمخدوم كان في سگيسر
مسلك الاختيار 3. *AH* gives مسرورا 2. *BII* gives حفصه الله تعالى الى يوم الدين
4. *AH* gives حان 5. *BII* gives آمد 6. The same in *GY*, *BUL*, *AII* and
HG but *BH* gives حسنى is the proper name of a tune. 7. The same
in *BUL* and *BH* but *GY* and *HG* give الى while *AH* gives الى

کلبه سید المرسلین سید مظفرالدین را با بادگار مرسل دانسته شد تا مبنای موافقت کارم ذات العباد محکم گردد ، و درر غرر مصادقت در سلک ارسال رسل منظم - و بر وفق موعود و طبع معهود فلانرا بالشکر طفر اثر و سران غضنفر فر جهت فتح قلاع سنگیسر نامزد گردانیده شد ، تا فراغ بال اهل سفر و رفاع حال سرددان هر بندر در لوح وجود منظور نظر گردد - و فلعه رنگنه ، که کلبه بنادر ملیبار است و از وفور اتساع و کثرت ارتفاع مشاکی سماک و معادل ذراع ، در سال گذشته منفتح گشته^۱ است - ولسکر نصرت ایر ، که در نوب حصار ماجال و کلمه و بلواره^۲ و مرناد و نگر را ، که مساکن آن متمدن اهل سفر و منازل اولاد و احوان آن سگ سر است ، کالهاله علی الفمر و الاوراق علی السجر ، محصر و مخم ساحمه بودند ، بائبه الهی و قبض فضل^۳ نامناهی فلاع مد کوره تا ارباع واصفاح مسخر لسنکر منصور گشت و جسم اسد سکان و سفار ، که در راه انظار چهار بود ، تکجیل نصرت اسلام بر نور شد - اگرچه مسخر فلاع مد کوره بواسطه کمال ارتفاع و کثرت اتساع بسمت اساع موسوم مسمود ، اما چون صحفته آمال نه رفوم بوقوع حضرت متعال مرقوم بود ، به احسن طرفی و ازین سمنی بسر گشت - لله الحمد والمه علی هذه النعمة العظيمة والموهبة الجسمه^۴ - نظم :-

هر کرا بخت مساعد بود و دولت بار
ابدالدهر مظفر بود اندر همه کار
نر فکرت جو در آرد بکمان ندبیر
در مجاری غرض غرق کند تا سوفار -

و چون سید سنارالبه جهت تسبید سانی اتحاد مرسل است ، بعضی ار لوازم مصادوم طرفین به سد مد کور منوض و محول آمد - همواره گروه نی سکوه اعدای طرفین مغلوب و مغهور باد ، و جربان امور اودا مطابق نجاح و سرور -

1. *HG* omits مستح گشته 2. This seems to be the correct name although *GY*, *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* give نایواره 3. The same in *BUL*, *AH* and *BH* but *GY* and *HG* give فیض فضل 4. *HG* gives الموهبة الموهبة المسماة

که از بحار صفات حمیده آنارس براه روزنه صماخ در کاخ دماغ بطریق نواتر ابلاغ یافته بود ، بر معنی معنی مصراع :-

والاذن تعنی قبل العین احیانا

بنوعی غم غرام و سحاب صبابت اوام بر بام دل مستهام باران گردانند که ¹ اگر بعضی ازان به سزات خامه در فسحت ساحت نامه منصب گرداند ، همانا که نال استحصال از کمان خیال بر طایران فضای فرض محال انداخته ناسد² - مصراع :-

و ابن الثرنا سی ید المساویل

ملاقات صوری که صورت ظل جبال سابقه معیوسست بموجب معزای - شعر :-

ان النفوس لاجناد مجده

فما عارف سها فهو مؤلف

در اقرب انام بر وفق مرام مسر ناد - و وصول دست حصول بر دامن ابن مامول ممدرد ، بمحمد و حنذر - حمی خاطر فایر به ارغار برفب مزهراس و محراب دل بتدبیل بوقع سوز که بوسنان صمر دوسان را سبها ارسال مکتب فرحت نال مزین گردانند و مسکلات کتاب الساع بال را نه اعلام احوال سلامت ذات سبها روسن و سس - همسند سفاس آمال سواحل معصی نال واصل ناد و افداح ستانسی خصائل و مآرس ، که در محالسی و محافل اساحد و اکا بر از سابقان السنه وارد و صادر دایر است ، موصوف بصفت لله در فائل -

(۵۴)

جواب مکتوب کتب الی السلطان العادل الاکرم علاء الدوله والددین

الکلائی انارالله برهانه

سعر :- هبط الی من المحل الازرع

ورفاء ذات بعزز و تمع

نظم :- طابری آمد ز ببح و صرناه جم سر

بر جناحس نامه سرنا بسرفمخ و ظفر³

فرف جان زین مرده بر فرقد رسبد و آنگهی

لسکر غم را بصحرای عدم آمد مفر

1. *BH* gives and omits که باران است 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit مصب گرداند همانا که بهال استحصال از کمان خیال بر طایران فضای فرض
3. *HG* omits the first bayt

و بلبل نفس روحانی مقال بتنسم سهال قرب وصال متنسم¹ و به تبسم ورد مراد
بال در شعبات حجاز² بصد نیاز مستعم - شعر :-

حامة جرعی حومة الجندل اسجعی

فانت برأی من سعاد و سمم

میباید که سمند بادنای عزیمت زبیران همت آورده بی توقف و اِهال عنان توجه
بصوب لسکر ظفر ادر معطوف گردانند ، و انتجانب را مع جمع الافارت بدیدار
خورسد مناقب الی الدرجه الاقصی من المرانب مسعوف دانند - امید و انق است که
سرافت وصال آن ملک همال فرینة فتح فلعنه کلمه ناسد و سمم فدوم آن جناب
و فتح سنگبسر چون فدوم جعفر و فتح حبر ار انقافات حسه - و رجا صادق که
مقدمین علم و عبادتس مسح ام صوف سعادت آند و سجره طبه لالمس سمر
نا کوره اجل اقبال - بمحمد و آله خیر آل -

(۵۳)

جواب سکوت کسب الی واحد من السادات دام سادانه

سرو رضا حسن عبارت ، که نسمن ندر و غصا براءت و اسعارت ساخنه بودند ،
و دام اصداغ³ حروف ، که در خود عوانی معانی مالوف نکلک جمل فسان ،⁴ که
از اهتزاز آن رطب کلام اهل ادب تداق بلعای عجم و عرب رسد ، و صغ فرسوده ،
از آنجناب حس صفت ، حسن سم⁵ ، بمره سجره نوب ، در درنای صوب و
مروپ ، زلال بمانع کمال بسر ، فلانده کمد سمع نوم محسر⁶ ، لارالت خام نقائه
مشده تعاد الخلود و الدوام⁷ ، سمنده ناطبات اسداد⁸ الزمان المرانسه من سواد
اللسالی و براض الانام ، بدیع نمود - بصناع نجات و تسلط ، که ماء الحوه
محس جانی از ظروف حروف مبانی آن محسوب باشد ، و دو الفریس فلم از غایت
ولوع بطلب سوع آن در طلبت مداد و ندای بیضای سواد⁹ سرگردان ، و
باران دسوع از سحانه سودای عمون ریزان دارد ، محادات داده آمد¹⁰ - بچار اخبار ،

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* but *AG* gives 2. The same in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG* but *GY* gives 3. *HG* gives 4. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BH* give 5. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives 6. *BH* gives 7. *AH* gives 8. *BUL* and *BH* give 9. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit 10. The same in *AH* but *GY*, *BUL* and *HG* give

بیان حالش از عروض غبار معال بری ، و سمسۀ انوان رفعت ثنابیس از ددۀ رسد
 ددۀ وهم و خال ستواری ، بنا برین عفال عجز و فصور برهجن عقل جسور محکم
 دید ، و زبان ترجان قلم در نجدید¹ کبف و کم آن ابکم - صومعۀ² اسد به اشعۀ
 خورشید لانیاسوا من روح الله سنور³ است ، و ارجای رجای جانی بنسم نواید اجیب
 دعوة الداع اذا دعانی مسطر ، که فلادۀ صورت و ماده بجواهر ملازمت درگه سعادت
 افاده مرصع گنینه و سناح گردن جان گردد - و سلک اسداد حبات بفراید تقبیل
 کم دریا صفات نرئین و نکمل یابد - لمولفه :-

جب لباس عمر را نکمۀ نوسۀ کفنی
 بندم از آنکه آدم دامن زندگی بکف

بعد از تمهد فواعد دعا و شنید سبانی محمدت و سا بسمع خدام ملانک مآثر ، خصصهم ،
 الله باسئاع السنائر ، مرساند که باغان لسان از نهال حسن اعتقاد ، که در
 جوبار حم فواد مررو عس . بعضی ار نو باوۀ احوال برطبقی اخلاص و رومال مقال
 موصوع داسه در سهر عظم العدر رمضان باسان آسمان نسان ار روی جسارت
 مرفوع داس - مضمونیس آنکه حصرت علام العوب ، که ناظر خبانای زوانای
 فلوط اس ، ناهداس ، و کفی بالله سهدا ، که از استماع خبر لاره و حسنت نغبر
 مملکت رسد بدلال⁴ نغاب و طعاب⁵ ولاب⁶ کوهدم ، که فحوای مفهوم اولثک
 کالانعام بلهم اصل⁷ مرفوم جباه آن مردسب ، سوعی آس ملال و ضرام اختلال
 در ساحب نال و ناح خال ابروحه گسب که نزدیک بود با مرع روح در کانون
 دل سوخته گردد و نبر آه از کمان فد دوباه برسنۀ سهر و ماه دوخه آند -

فلوان ما فاست نوما بصخره

لصبرها والله عها منفسا

ولوسم الافلاک⁸ بعض حکانی

لصار من الانفاق نجها مرعسا

اما نوید هادف غبب بگوش دل مرسد که از مسورات حجرات⁹ ضمیر ، که در
 حجور فوایل¹⁰ اخلاص حاملات ادعۀ لازم الاجاب والباير اند ، بر منفضی فحوای

1. BH gives تعدد 2. GY and HG give موامه 3. The same in AH and HG but GY, BUL and BH give مورد 4. The same in BUL, AH and BH but GY and HG give عدالت 5. The same in BUL, BH and AH but GY and HG give معات و طعاب 6. The same in GY, BUL, BH and AH but HG gives وقت 7. The same in BUL and BH but GY, AH and HG omit اصل 8. BH gives الافلاکی 9. BH gives حجرات 10. The same in BUL, BH and AH but GY and HG give توایل

زالال حبات جاودانی و سلسال بقا و دوام زندگانی ، که در اوانی نوید کامرانی از چشمه
سار دوات ظلماتی یعنی کباب خضر صفات حضرت سلطانی نانی مبنای جهانناتی

بیت :- به پیش در گه قدرس زحل زان کرد در بانی

که طاف سایع خود را ونافی دند نمانی

بادشاه افریدون منتش اسکندر دانش ، شهنشاه انونیسروان سان مصر بنس¹ ، دره
الاح افسر اوکن و دباج خلاصه نواح سلاطین فلک رفعت ملک سراج مهر سپهر
سلطنت و سپهر یاری ، مرآت جمال سات خلافت و جهاننداری - سم :-

بروز جلوه نصرت فبای مروزی

رگ گرد خنک نو نوسد سپهر زنگاری

رب کما جعلت قدم رابه الصائب² و فکرة الناب و ابسا لهامات انوار الکواکب و
یسرت له نسخبر ممالک المطالب بجوش النصر والفتح من کل جانب - شعر :-

فناوله عمرا لو بعد عسره

لقاصر³ عن ادراکه عد حاسب

به بنده سرمنده مراحم خافانی از روی دره بروری سردی اصدار ارزانی فرموده بودند ،
از مفهوم مسرت ملزوم و مضمون نصرت مسجونس بوادی بروز و نوادی سکون
مانند نلال وهامون⁴ مرغزار گردون هجوم لسکر گونا کون موسیح و سرهر آمد -
وغصون بهجت بال و سجون سحره فور اقبال از ریحات بارقه سکر فوب ناظفه و بوابر
و تقاطر حمد و نای رانقه سبابه درون سا کمان گلنس فلک ننگون مرسیح و سور -

نظم :- نوری از زورن اقبال در افناد مرا

که ازو خانه جان سد طرب آباد مرا

ظلم آباد دلم گست جان نورانی

نآفات فلکی خود بشد از ناد مرا

بیداع دعوات اجابت آباد ، که سواد حروف کلماس سرمنه دنده ملانک ارا بک
سأوات بانسند ، و رواع مدحبات اصابت سباب ، که جهره عروس احصاص اخلاص
در کله عبارت کلام و حجله اسعارت و اسخدام رسک رخسار حور بمصورات فی الختام
نماید ، مقابله و مواجهه کرده آمد - و حور فوب کمال سرح سو افروان از نرووی
بازوی وسع بود وسع میدان سطلوع نروان از حدود متمولات نسع ، و جهره مخدره

1. *BH* gives نشان 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give رانصابت and رانه نصابت respectively. 3. *GY*, *AH* and *HG* give تقاصر

4. The same in *BH* but *GY* and *HG* omit تلال while *BUL* and *AH* give بلد وهامون

سپاد که همواره آئینه ضمیر سبب بمصطلح سنسور و حسن بدین منجلی¹ دارند و معرفت افکار همکار² و دانستن مکر و غدر جوار از مصاد اصلی و مطالب کلی دانند - والحمد لله تعالی که مدت مدید است با سمد نیز نام افکار در مضار تجارب روزگار سازند و گوی دل اهل و داد و عدوان در میدان زمان به حوکان اسحاق میزنند - و یوی رجا حاصل است و ناهاب از اطمینان بر ساحسار چنان نازل که از غدر و خداع مردم گریه نمای سباع طماع مصنوع ناسد و از لوازم مزاح فتنه ازدواج عدات بعلاج کثیر الاخلاح در کف حاد الهی محفوظ و سامون - مؤلفه :-

با رفا جان بود در بند گسوی بتان
 بیغ هندی نو نادا بر سر مالک رفا
 حاسد بی آبرو در نار حسرت خاک باد
 دسمنت گویان که نارب لسنی کنت نراب

و دستور احوال امور سده سهجور آنکه عنایت بی غایت حضرت واجب و سمن
 هم آن ناساه کوا لب سواکب مهال جو بار آسالم به ازهار فصا و افعال مزین
 است و حال حمیره بومی در مرآت حصول مراداد بدیده تحقیق معین - الحمد لله
 الدی اطهر جمال احسانه فی مرانا العیون و نور سجلمات الطافه مجالی الطهور
 والبطون - و چون در بسال سبب ربط امور و ضبط نفور ننده را عزیمت دار الحرب
 کفار مبسر نبود ، لاجرم فرزند ارجمند ملک الحجار را سرلسکر ساخته باعسا کر
 طفر ابر و سلان کوه بکر بغزو و جهاد بجانگر فرساده سد - والحمد لله تعالی که
 بمجرد دخول ولایت ساهدان ود و وسواع بعضی از دلاخ عظیم الارفعا و بقاع
 جلیل الانفعا ، که هر گز حوافر عساکر سلاطین ماضی لاس طواهر آن اراضی
 نگسسه است ، مفتوح ساخته اند - و امید تمام است که عمریب بسی از ولایات
 عبده اصنام مخم عساکر نصرت مظاهر اسلام گردد و صدای سسح و تکبیر بکاخ
 ساخ³ کوره ابر رسد و عمامه غامه از صدای کوس و دسامه ارغامه هوا بسطح
 میدان رزم و کمن افند و در کوس سلان سغ جوس از سبب صریت حکا چاک⁴
 سغ خرویش و طین - بوقع و بطلع اراں خورسد جهان امید آنست که انوار لطف و
 سفق بیجان فرزند عبدالله بوعی سابع گردانند که بقود احوالنس در بارار فیل و
 فال بسکه احسان آن ناساه افراد انسان روان باسد و دات فطره سها او را در بحر
 نربس⁵ والفتات در فرید ساخته فرطه گوس⁶ ناموس این ننده مرحمت مانوس

1. HG gives متجلی 2. GY and HG give مسکار 3. IIG gives سامح
 4. The same in BUL and BH but GY, AH and IIG give چکچک
 5. GY and HG give در تحریر بیت 6. BUL, BH and AH omit سوش

تضع كل ذات حمل حملها قرة العين فتح وظفر، که غایت مامول است، بی شبه
مبذول خواهد بود، تا¹ ناگاه بسارت فتح و نصرت عقیب آلام اندوه و حسرت واصل
شد و آثار ظلام غم و ضجرت بانوار صبح نجیح و مسرت متبدل گشت، و مشاعل نور
و قنادیل سرور در مسجد اقصای مرام مستنعل - شعر :-

تبا شبر الصباح وقت سرا
تبلیج من دنا جبر الظلام
لقد عطف العنان سموس نجیح
و ولی الهم منخلع اللجام

بیب :- رفت آنکه دل² زطلعت غم نبره رنگ بود
و اندوه را بملک دل ما درنگ بود
آخر دهان جوگل به سکر خنده نازند
آنرا که همچو غنچه دل از غصه ننگ بود

بر رای اصابت عادت، که مجلای صور عالم غیب و سهادت است، ناهر و طاهر
باد که اگر جماعت ملامت مال نداسد سال ناسعال نادره فرفه مفضل حال کحل
امید فاسد در دیده دل کسد کسبیده باسند وطن سدار و عرور در فیه دماغ محرور
خوینش افکنده، لکن فی الحقیقت نتیجه آن حاک حبرن و حسرت است له بمیل
تمنی و ادبار در ابصار بصابر و افکار خوینس مکسد و آس ناس و حرمان است که
بدست عدر و احمال و بیان محض خیال و فرض محال در خرمن اعمال خود مبرند -

سعر :- و مکلف الانام ضد طباعها

متطلب فی الماء جدوه نار

و اذا اراد المسحجل فاما

بنی الرجاء علی سفیر هار

و سکر حضرت فاعل محار، که منسور حکمن بطغرای و ربک بخلف ماساء
و بخار معونس، بحسب نهان و آسکارا واجب است که مضمون آب کرامت
مقرون وئی فوبلوا لا بنصرونهم وئی نصروهم لولون ال ادبار تم لا نصرون از
اخلال حال و وخاست اخبار استقبال سان حاکی است و چشم بخت بر اموات
مرجوات، که در مقابیر خواطر سان مد فونس، باکی - بیب :-

از بس که اسک دسمت جمله جهانرا کرده³ تر

در زبر رانب خنگ جرخ افان و خیزان مبرود

1. BH omits تا 2. GY and HG omit دل 3. AH give کرد

اصفاح و ارباع اقالم با فدام سنجه المرام صندران مصاف و معارک و فدوم ظفر ملزوم
 دخت نسیان اراک مالک براسه ، وناج کرامت علامت و لقد کرمتا و کمر نفضیل
 و اساز و فصلما بفرق اسحقاق آدم و میان اولاد اسعداد توام او مخصوص گشته ،
 هر گر مساکل آن مهر سپهر بوفی ازلی و مهائل آن بدر عالیقدر عنایت لم بزلی در
 ساحر گلستان دهر و باحد نسیان سب ودر لامع نگنسه است¹ - بیت :-

طلعت بدرا و ساروا ابره سهبا
 ولجت² ناجا و داروا حوله دررا

وهاب بمنف و فاض بی صن ، علت ودرنه و جلت ، آن نادساره معدلت گستر ،
 رعب برور ، سپهسناه ساره ابر ، نوادت لسکر ، عوان مسور حلاف بستر ، بشوای
 سلاطین دیوان فصا و ودر - سب :-

من انهمه ندانم و دایم که حون بونبست
 درزیر³ حرخ ، و کس نرسدست برزیر³
 در حسب⁴ حرخ گرنری دست امتحان
 در طول و عرض دامن آخر زمان نگر

سعر :- سربرک ناج المجد لزال عالما
 و ناجک اکلیل⁵ علی مفرو السمس

آفتاب عالما موهبت غمبی ، مظهر حال کمال هذا من فضل ربی ، سپهر کواکب
 مناب خلفا ، مرآت صورت فریب وان له عندنا لزلی - سعر :-

لا یلحق الواصف المطری خصاصه
 وان بکن⁶ بالعا فی کل ما وصفا

نسجه امزاج ارکان سلطنت و سعادت ، واسطه ولاده صورت و ماد⁷ ، مطلع انوار
 جعلناک حلفه فی الارض ، مجمع مواهب و محامد و نفضل بعضکم علی بعض ،
 محی رفات⁸ حسن صفات ملوک سوانت ، طغرای برلغ بلع جعلناکم خلادف ، الذی
 لا یسقی الا کاسره غمار مواکبه⁹ ولا یدرک الفاصره آثار سابقه ، رب کما اطهرت
 ذاته من اسرف الاروبه والاعراق¹⁰ و جعل اطواق انادنه و لائدا الاعماو ، اجعل رقیه

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* omit است 2. *BH*
 gives سحت 3. *BUL* gives دین on both occasions. 4. The same in *BUL*,
BH and *AH* but *GY* and *HG* give در 5. The same in *GY*, *BUL* and
AH but *HG* gives حاحک while *BH* gives وتاحک الکویل 6. *BH* gives نک
7. *HG* gives مارت 8. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG*
 give محی رفات and محی رجات respectively. 9. *BH* gives مراکه while *HG* gives مواکب
10. *HG* gives والاعراق

گردانند و عنصر وجود او را بنظر مهر و جود در کان عالم کرم و اسنان محسود
دراری درج آسان و مانند - بت :-

ذره از همه عالم بنو مستحاق نشد
که^۱ جو خورشید فلک سپهره آفاق نسد

و همچنانکه جمال صباح از وساح مصباح مسنگنی است اسفای و مراحم آن دودمان
مکارم لوازم به نسبت این بنده اخلاص بوام غیر محاج سنان است - اگر بطریق
سوابق انام بر و دوس ناموس او را بلالی نفقد و اکرام رسک اعدان و اکابر زمان
و محسود روان افاخر دوران گردانند ، ارکرم ذاتی دودمان مرداویج واسحق ،
که نخب نسیان ملک اسحقای اند و در مکارم اخلاق^۲ مساراله سنان آفاق ، هج
بعید و غربت نخواهد بود - سر :-

فان بلحوی العمی سعی فانه
بزن اللالی فی الطام ازدواجها
و کت ادا ما رب عدک حاحه
علی نکد الانام حان^۳ علاجها

زیاده برین غوانی معانی اخلاص جانی بجلل وحلی اوصاح ناراست و نبات حسن نبات
جمانی تکلل^۴ حجال اسالب سنان نه براس - همواره درر غرر اسبه و جواهر
زواهر ادعیه نثار عظم و جلال آن بادساره تحت مملکت کمال باد و ذات ملک مسال
ملک خصالش از سوره هاجره زوال در سابه عنایت حضرت مسال - نالهی وآله و
صحبہ حیر صحب و آل -

(۵۵)

نسخة مکتوب کتب الی سلطان الاعظم والخافان المعظم حسین بابفرا

حلدالله بلکه^۵

منجوق راب سکر خلاصی بفرق عبوی سما ملاحی است و فمه اساس حمد و سپاس
اهل مغارب و مسارف بسطح ظاهر فلک اعلی ملاحی ، زیرا که با دست قدرت
اجاد صفحه صحفه صور مراد را بترنگ وجود و نفس افاص جود آراسه است و

1. The same in *BUL* and *BH* but *GY*, *AH* and *HG* give 2. *BH* omits
3. *BH* gives 4. *GY* gives 5. The same in *AH* but *GY* and
HG give while *BUL* and *BH* give
جوان مکتوب کتب پورشاه مع شکوه اعاده فی جرون
نما کتب الی بعض السلاطین حلد اقباله الی یوم الدین
For Sulṭān Ḥusain Bāyqarā see notes.

همگی جان و جملگی جنان ملازم آسان آن سلطان جم ننانست - بیت :-
 در باغ آفرینش از حرص خدمت تو
 همجو بنفسه هرگز نسنی مباد بی خم

همواره اسهب سمهر و زرده سهر بعنان ارادت آن سمسوار سدان سلطنت بصوب
 نصرب و ظفر معطوف ناد و امکان عروض عن الکمال از رخساره اقبال بیهمالشی
 بعنایت حی معال مصروف ، بالنهی الرؤف -

(۵۶)

جواب مکبوت لب الی السلطان الاعظم الا کرم الاعدل السلطان
 ابن السلطان محمد مراد الرومی انارالله برهانه¹

الحمد لله رب العالمین که بر حسب اشارت ناسارت سعلبون فی نضع سنن آفتاب
 عالمتاب عدل و رافت از سر بر سمهر سلطنت و حلاوت بر مغارف خلایق طالع و لامع
 آمد - و خبر صحیح لطف و نرم و حدیث حس حسن سم مانند الباع سعاع خور
 بر ارباع و اصناع بحر و بر ساطع و سابع، شعر :-

کالسمس فی کبید² السماء محلها
 و سعاعها فی سائر الآفاق

و صومعه دباغ فطان افالم سععه از رواج و فواج اس و فراغ موسعه سبه ریاض
 عدن معطر گسب و نسجه دل ، که سطر و صر آب و گل اسب ، از مساعل اسفاق
 انصاف و فنادیل محاس اوصاف عدیل روز نصرب مضاف سور - مصراع :-

وین کار بست کارمه و آفتاب نیست

سعر :- احیی بک الله هذا الخلق کلهم
 فان روح و هذا الخلق جمان

یعنی سلطان خورسید سسط ، جمسد سطوب ، خافان گردون حضرت فر بدون
 فکر ، ناساه قدر و درب فضا امدار ، سهنسه حس اطوار علی کردار - بیت :-

ای روز کار سلطنت روز روز کار
 وی در زمانه سابه بوفضل کرد کار

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BH* give no names, while *AI* gives جواب مکبوت کتب الی حاکم السلطان الاعظم طر الله فی العالم السلطان حس نیک حلد الله ملکه

2. *BH* abruptly breaks here and evidently one leaf is missing here.

استطاعه الملوک فی ربقه اطاعنه و شرف مفارق ملوک الآفاق بدره نیجان انقیاده و مابعنه ، را تا فام ساعت و ساعت فام یابده و مستدام داراد ، بالنبی وآله الامجاد - داندۀ سرار صابر و بنده مکونات و مضمرب خاطر شاهد و ناظر است ، و کفی نه سهیدا ، که از ابتدای ظهور عامۀ صبح برهامة نهار نا انهای اذنال لبال عباسی دنار ، درر غرر دعا ، که وساطت سجات دعوات ملک باسد و وساح ارواح عراس مصنۀ فلک ، بقدر قدرت و استطاعت در سلک اسکانب و صراعت منسلک سدارد نا طلال سلطبت و اقبال آن بادسایه خورسید سال برهامة تمام خاصه و عامه¹ بسبوط بانسد و اسباب نظم احوال عالم و نواع فراغ و رفاغ اولاد آدم به احسن طریق مصبوط - نب :-

امان خلق بوئی نس دعای دولت نو

وظفه اسب که بقصر آن روا نمود

بعد از تمهد قواعد بندگی و دعا و نسد سالی اخلاص و بنا بسمع نواب کاماب ، طوبی لهم و حسن مات ، مبرساند که بعضی از ملازمان در ۵۰ عالم ناه دست تعرض و بطاول بجنب وجود عربا انداخنه معلنان بنده اخلاص سعار را از لباس مکب و ربوب مطلقا سعرا ساخنه اند ، و بر وجوه نوجه وجوه مد کوره رسم و اسم فرض نگسنه - و جون زمان هرج و مرج بود و فرص معروف سره و نمرح ممنوع مبنمود ، معلنان مد کور از مساهده مالانطاق نطای فرار برسان حان اسوار داسه بر بمعنی سن بجا برآسه فقد ربیح² خلاص جان از فند عداد و هوان محض غنم داسه راجل و حافی³ بعد از قطع براری و فمائی در سطرف آمدند - و حون و فوع این حال در نظر نال سسار غربت نمود ، واجب و لازم دند که کتیب حال برلوح مقال نکارد و هوب اس امر سمع خدام عالمدر معروض دارد - سحر :-

سکوب⁴ و ما السکوی لملی عاده

ولکن نفض⁵ الکاس عند اسلائها

نا و اضح و لایح گردد که سبب عدم ارسال معلنان در مهالک و بلدان آن ناساه عالم معدلت و احسان نه از نقصر اس بنده اخلاص سانسب بلکه بر حسب مغزای -

مصراع :- والاذن بعسوق فل العین احانا

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give عام 2. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* but *HG* gives من ممارسه قدریح 3. The same in *GY*, *BH* and *AH* but *BUL* gives شکره , while *HG* gives خاق 4. *BUL* gives بیض but *AH* gives بیض 5. *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give شکوه

بی تصنع سلک اطناب و اججاز و تکلف اسالیب حصفت و مجاز از سرنباز خواهانست
که اذنال جلال آن پادشاه بدیع الخصال ، که در دفتر یقین به ارز تفصیل سلاطین
جم نمکین است و بر طومار اسداد لیل و نهار فدلک حساب خواقین دین -

شعر :- لغدت فضلا ان ناخر مده

بوادی الجباطل و عفتاه و ابل

و قد جاء وترقی الصلوة موخرا

به خمب تلک السفوع الاوابل¹

از عروض گرد انتقال و حدود غنار زوال مصون باشد - و کنگره کاخ در کاهنسی ،
که اوج و برج دلپهای آه هس و آرام ده طابراں فصای انبها ، از لحوق نظر عن
الکمال و لصوق دست خال اختلال محروس و مامون ، بالصاد والمون - هر چند که
دوالفرین براع در ظلمات دواب بموت معونت طناع و کثرت مؤنت ابداع و اختراع
روانست ناماء الحوه بیان سوع و الساع بسرف خدست آسان فلک ارتفاع
در اوایی و ظروف کتبا و حروف مرفوع دارد ، لکن حون بر چهره مقصودش داغ
استحالت و اسماع موصوع بود ، قدم سرع در مسالک بیان آن نهادن ممنوع نمود -
اطواف رجا برگردن جان معنود است و نطاق ویو و نرسان جان مسدود² که
توفیق نغسل سده فلک سال و سعادت ملازمت سدنه ملک حاصل ، که غایب
سامول و مهات مسؤل اهل عقول است ، ناعانت توفیق نی معونی مبدول گردد -

بیت :- گر دهد دستم که بوسم خاک در گه ترا

مهر و سه افند بیای نخت من صبح و مسا

بعد از عرض خلوص عبودیت ، که عره جبهه سدودست ، برخدام بانام ، که
نشان حفاف اقدام نشان محراب جاه سلاطین انام³ است ، معروض مبدار که از
سرف وصول فرمان جهان مطاع و سعادت نزول نرلغ واجب الاساع ، که بر دست
فخر الامائل والاساجد ، جامع المحاسن و المحامد ، امیر جلال الدین رحمه الله دام
سموه و علانته مرحمت⁴ ارسال فرسوده بودند ، بلبل جان بر ساخسار اخلاص جنان
در مقام سکر و مایخطات الحمد لله الذی أنزل علی عبده الکتاب ، منبر آمد - و منجوق
رایت افتخار بعوی سا رسبد و جال فوز اقبال در آئسه ارسال توفیق وحی⁵ منال
بعنه جلوه نما دید - نظم :-

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* but *HG* gives محتمت تلک الشعوع الاوابل
2. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give مسدود
3. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* and *BH* give انام
4. *GY* and *HG* omit مرحمت
5. *BH* omits وحی

سعر: — فد سرف الله ارضا أنت ساكنها
وسرف الناس اذ سواك سلطانا

منبع فرات صفات جميل ، مطلع انوار عنایت حی جلیل ، در درنای تعظم وتنجیل ،
آئینه جمال اکرام و تفضیل فد ابنتی من الملک و علمنی من تاویل ، واسطه ولاده
استحمام ساهی ، سانه ننین چیر عنایت الهی ، مشرق انوار مراحم و مکارم سنی ،
سورد فرات عوابد و عوارف هنی - شعر :-

من ام¹ بانک لم تبرح جوارحه
بروی احادیث ما اولت من منن
فالعبن عن فرة والكف عن صلة
والقلب عن جابر والسمع عن حسن

الذی تشرف صفائح صحائف الکوین بمحاسن آباره و سنی علی اکاسره الدهر و مباحرة
العصر سنی غباره و اوجبت علی نفسه القدسه ان لا يحکم الا بالعدل و جعل البرابا
فی ظله متبشرين بنعمة من الله و فضل - شعر :-

فما دام جدواه تقلب كفه
فلاحلل من دعوى المكارم في حل
وما دام في الهيجا نهز حسابه
فلا ناب في الدنيا² لليب ولا سبل

رب كما جعلت أسعة شمس بعدلنه رافعه الظلام الطلم عن كافة الانام ، اجعل
خيام بقاءه سمدوده باوناد الابد و اطباب اطباب الدوام - شعر :-

وهذا دعاء اسجيت لانه
اذا مادعوننا منته الملايك

کمیینه بنده خدمتکار ، که رخسار حباب ناسوق دنارس بداغ بندگی آن سمهرنار
موسوم³ اسب و صفحه صحیفه سعارس برقوم اخلاص آن درگاه عالم ساه مرسوم

لمؤلفه :- عسق است در ضمیر من و داغ بردورخ
بونسنده نیست از تو شعار و دنارسن

و جیهه بال از سراسکانت و ابنهال بدرکه حی ذوالجلال نهاده و بزبان⁴ راز

1. The same in *GY*, *AH* and *HG* but *BUL* gives مرام 2. The same in
GY, *BUL* and *HG* but *AH* gives فلاواقالذیا 3. *BH* resumes the text
here. 4. The same in *GY* and *AH* but *BUL* gives ورمان دان while *BH* and
AG give ورمان and رزبان respectively.

آن سلطان بوفیق نوام است ، زیادت برین فلم دو زبان را ، که نرجان احادبت
عواالم حدوت و ودم است ، در باب بیان خلوص فواد مجال دم زدن نداد -

بب : — نامهٔ برجیح اعمال مرا بر کل کون

نقش طغرای ناست بس بود روزنهار

همواره ، نا از معارک و مصاف سسپهر علم زربفت خُبط اسعهُ سسپهر ساری است ،
عذبات راناب السنهُ خلاقی در مصاف بیان اوصاف و خلاقی آن سلطان مغارب و
سنارو بسم انفاس خافی باد - نالهی وآله الایجاد و صحه الایجاد -

(۵۷)

فی نهسب امیر الکبیر امیر جهاننساء اللاری فی فحج جرون¹

سعر : — سسری لغد اعز الافال ما وعدا²

و کولت المجر من افق العلی صعدا

الحمد لله تعالى أنه ار ديوان اسای نادناه نوبی ملکه من نساء و نارزه سسپهسپه
عالم نناه و ما النصر الا من عدالله ، منسور احسان واسان عسی رنکم ان نیلک
عدوکم و سسحلنکم ، و ناح اسپهاح جعلنا ف خلفه فی الارض فاحکم ، باسم آن
نادناه عالندرد و ربارک سبارک آن نافد الامر ، واسطهُ ولاده صورت و ماده ،
صفدر مصاف للدين احسوا الحسی ، و رناده زنده نائج عناصر فلک نملگون ، آنسبهُ
جمال اقبال فاذا دخلتموه فانکم غالبون ، در درنای عالم ظمهور و نور ، رافع نقات
چهرهُ مخدرة ربوز ، فارس سمدان سجاجع و عدالت ، سبارر معارک سسپهاس و حلال
بادسپه فلک جاه ملک انسپه معس السلطمة والدنيا والدين اسر راده جهان ساه ،
اللهم كما محبوب أنه اللدل و جعلت آبه النهار منسیره و صرت معجوم عداه دوله
عد الناع سماع صولبه كحمر مسسیره قرب من فسوره ، اجعل ذبل اسد بقائه
ابدانوانه من الملك مالهم نوبه احدا ، در نظر نادى و حاصر طاغر اسب و حواهد
بود - صوف ادعیه حالصه ، نه از عادت خلوص و هيات خصوص نغمهُ مرعان
اولی اجبجه سسی و ورد رنان صدر سسان الذى سبب لهم ما الحسی نواند بود ،
یر سنام فطار اسوع از سراحلاص و خصوص سبلع و سسپهسى اسب - سواهی سوق
والناع نه آن اسعلا واربعاء دارد که سسمرغ عفل قوی بال بعودم و خوافی فکر

1. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *BH* give no name, while *AI* gives
سجده مکتوب کب الی السلطان العادل امیر جهاننساء اللاری خلدالله ملکه و سلطانه
information please see Notes. 2. *GY* and *HG* give اعدا

آن دل که جو غنچه بود چون گل بسگفت
لیک زنان بلبل جان این میگفت
کآخر دلم بآرزوی خویشن رسد
وآنچه از خدای خواسته بودم بن رسید

وین سکان عالم چهانست که آفتاب مرحمش فاض بالذات است ولمعات اشعه
النفاس سبب کمال جاد^۱ و موجب نمای حیات حیوان و نبات ، و رفعت سان و
خلعت احسانس مستغنی از طراز کنایب و محاز السه^۲ بنی نوع انسان و سبابس
واستحسان جنان و ارکان جاد و حیوان - شعر :-

حجار الفلا صارت من الشمس جوهرها
فکل لسان السكر فی القلب اطهرها

بنا برین اگر در تمهید شرح ساس^۳ آن کاخ فلک اساس گلگون لسان نازبانۀ اهتمام
جنان درسدان بیان جهد و نا در سخن ار درج دهر رطوبی نان مبد، هانا که نور
زبانۀ مصباح جمال صحاح را بخلق رساند و کمال حسن خدا آفرین را بجلی و حلل نعرده
و محسن می آراند - مصرع :-

حسن خداداد راجب ساطه نسب

سعر :- ولس برید الشمس نورا و رفعه
اطالة دی مدح و اکار مادح

لاحرم جمل^۳ اختصاص اخلاص را بایست سحر ک فلم و نون مسدد دواب موآند
نساخ و در فسحت صاحب حسن اعتماد بساطت نسط اطرا و احماد نساخ -

بیت :- آفتاب اندر بندخشان لعل سازد سنگ را
جر بخاموسی چه گوید سنگ عدر آفتاب

توقع از سادنه کعبه مرام و خدام ملک طباع فلک احسام آنست که گوس هوس
این جا کر بجواهر او امر آحضرت مهدی مآثر مستغف گردانند و گردن افتاد وعودتس
بطوف صفای عقیدت و ولادۀ با و محمدت مستوف دانند - بیت :-

عقد نای ساهمت طوفی جامۀ جان
زین طوفی گردن جان هرگز سباد عاطل

چون در دیوان بادساره ملک قدم ، مستور حساب اهل خدمت موشح بطغرای نندگی

1. BH gives جمال 2. The same in BH and AH but GY and HG omitt تمهید
while BUL omitts در 3. The same in GY, BUL, BH and AH but HG
gives جمال

همت فواد بنده ملفوفست و عنان یکران اهتمام بتسخیر ولایات عبده اصنام معطوف،
و بعضی از بقاع و فلاع بیجانگر سخیر لسنکر ظفر ارگسته است و دسب دل
بذبل نبیل الهی منسبت است و وفور رجا بر سر کوی ونوق سلبت که تمام معابد
اصنام بمساجد اسلام معوض آید و اجرای احکام کفر ازان دبار منقرض گردد - اگر
بخدام ونواب ، طوی لهم و حسن مآب ، اشارت نافذ گردد که برخلاف بی ضای
بی دین در فرسادن فمک^۱ ابراک و جوانان چالاک اعانب و امداد نمانند و آوردن
اسلحه و اسان و افسنه و جز آنرا موجب ذکر جمل و اجر جزیل دانند
و سعلقان اسجانب را، که فی الحقیقت از جمله خدام آنحضرت رفعت مآب اند ، اگر
بنعن عنایت معین گردانند و کسوت حرمت و اعزاز اسانرا بطراز امتیاز مزین
دارند ، از مکارم اخلاق آن خلاصه آفاق غریب و عجب نخواهد بود -

مصرع :- سر و دسنار را ناند که فری درسان ناسند

زیاده برین سنیه نراع بسراع اختراع در بحر سفارنس متعلقان جاری نداسب و یکرم
اصلی و احسان جلی آنحضرت فلک رفعت ناز گداسب - نظم :-

ز بحر و گوهر نغ دلاوران در دهر
همسه ناکه خورد آب و دانه مرع ظفر
ز بحر و گوهر نغ نوباد دانه و آب
طیور نصر و مرعان فح را نکسر

بمحمد و حیدر^۲ -

(۵۸)

نسخه سکوب کتب الی المولی الاعظم السامی مخدوم مولانا عبد الرحمن

الجاسی و دس الله روحه^۳

نظم :- شنس اران روزنکه گردون خاک آدمی سرست
عسوق در آب و گلم بخم نمای بوکست
هچ باور نایدت هرچید جنم خونفشان
بر در و دیوار کویت شرح سوی ما نونست

۱. BH omits فکاک 2. The same in BUL, BH and AH but GY adds وای نکر و عمر while HG had وای نکر و عمر but a later possessor of the MS seems to have scratched it and written on the margin بهمام این نوشته شد 3. BUL and BH do not give any name of the addressee.

و خبال بر ذروه بان آن تواند پرید ، وبا دبدۀ فهم نمر بن فله فاف بوضیح
و نبین آنرا بنور بقیق تواند دید -

شعر :- ولو ان اشواقی نناهت لثبها

الیک واسهبت العبارة فی کنبی

ولکنها طالب ، فلبس بقادر

علی حصر ادناها لسانی ولاقلی

کمند اسبد فریت برکنگره کاح موهبت حضرت عرب انداخه و ناغبان جان نهال
وتوف در جوپار جان تاب سرنک روان¹ کاسه که نو ناوه وصال از ساخسار
شجره عمر حیده آند - و عدار عذرای حصول رجا از حجب حجال لعل و عسی در
نظر بصرجلوه نماید - اس صحیفه اخلاص نوام سابع عسرس ماه رمضان المعظم
از دارالسداد محمدآباد سمت سواد ناه ، سینی بر آنکه از اسماع خرم² فح جرون
و دفع و مع ضا اسم ظلام رسم سلعون³ صدای سکر و ندای ذکر بعمه فیه گردون
رسبد و گوس دل از ملانک ارانک فلک نوید انا و حنا لک سند ، حه ۰ در نظر عفل
صورت ابن حال از روزنه افعالس مسمود ، و ظلمت نکب و ادبار ار حیره غرور
واسکبارس باهر بود ، و در آئنه افعال آن ارذل لبام صور مخلقه انعام کالسمس
فی وسط الا نام طاهر - نظم :-

سکر انزد که باقبال کنه کوسه گل

نکب ناد دی و سوک خار آخزند

آنمه جور و نکبر که همکرد خزان

عاقبت در قدم باد بهار آخرسد

بر ضمیر منیر ، که رسک خورسد فلک مسددرس ، واضح ناد که بر ذمم همم
حکام اسلام ، که سانه نسنان حتر عبادت حی در دوام اند ، واجب و لارم است
که سمنسر غزو و جهاد بر هامة عامه دمار مسلول دارند و همگی همت و جملگی
نهمت بر فلع آنا کفر و ندع مصروف و سدول - واگر بلاد کفار عمد از مالک ملوک
نامدار بعبد باسد ، بمضی رعادت دس و مردعی مروت بالقب آست که
بقدرالوسع والامکان در معاونت غراه بوعی اجتهاد و القاب نماید که انوار آنا آن
ماند خورنید هواجر بر مسم و مسافر طاهر و ناهر ناسد - و سبک نسبت که اعظم
دار الحرب کفار و اکبر ولاناب فسدۀ نادجار سملک بجانگر است - والحمد لله
علی التوفیق والسکرله علی هدانه احسن الطریق له عمامة درامت علامت جهاد بر هامة

از زخم ناخن محاق تفاق است و لَوای ولا و وفاش¹ ملاصق قباب سبع طباق ، صنایع تسلیات اجابت آفات ، که شهپاز عقل بلند پرواز در فضای درک کنه صفای آن بانسی حرمان میسوزد ، و بدایع تحیات قبول سہات ، که قوت ناطقه، که دانندہ حقبت ممکن و ماہیت مال و خیاط خلعت مقال بر قامت عروس مقنضی الحال است ، شفاه مقرران وجوه صناعت و اجفان عمون محرران دیوان براءت را در بسط بساط تیبیان آن بسوزن عجز و ابنہال میدوزد - بیت :-

زبان ناطقه در شرح وصف آن لال است

جہ جای کلک بریدہ زبان بیہدہ گوشت

از مرحلہ فوت مخلص و منازل مدارج مخارج دستہرسان بان نرجان لسان میرساند - و از ابدای ظهور شب تا انہای غروب شمس و عقب ادای صلوات خمس از حضرت عزت ، علت و درزنہ و جلب ، خواہانست کہ سعادت فوز صحبت آن عالی منفبت ، کہ نہای مامول اہل ہمت اس ، و مفتاح ابواب بدایع دولت عنقربب مقدر آیدنا عروس مراد در اعجمن فواد بوساح افراح جلوہ گر آید - بعد ہدا بر خاطر عاطر ، کہ ہای فضای صہار اس ، مخفی نست کہ غائب نزول طابران ارواح بر ساخسار بوسان اسباح آنس کہ جہال و کمال ربت انسان از حجلم بطون برمنصہ ظہور عمان گردد و برو دوس و گردن و گوس انسان بصنوف جواہر معارف محلی آمدہ رنک ملانک ملاء اعلی شود - و بقنست کہ سناہدہ صورت ابن حال در آئینہ بال جز بمصفل تربت اہل کمال محض خمال و فرض محال اس - و رفعت قدر و انسراح صدر طلاب موفوف بظہر خورشید اثر اکابر عالی جناب و نہ الہام نفس ناطقه و ترتیب مقدمات صادفہ در خاطر فاتر مرکوز است کہ مفتاح مغالی ابن کنوز آن فاعلم مصحف ظہور و بروزاست - و حنم اقبال جز بالتفای² آن جہال روشن نمینود و ہامہ ہمب بعامہ کرامت جز بتربیب آن بادشاہ بخب معروف مزین نمیگردد -

بیت :- ہر کونہال عشق بو در باغ دل نکشت

از باغ آرزو بر دول نمی خورد

و شک نیست کہ حضرت حی قدر بہحریر خامہ نقدیر و انظار سپہر دوار و ترتیب مقدم و نالی لیل و نہار آن آفتاب عالم عرفان را جہت ازالہ لوازم ظلام نعیات ظاہر و افاضت صور معارف در آئینہ خاطر بر مفارق خلاق نابان ساخنہ تا نمودار حمد کثرت در نظر سکان زاویہ وحدت بالکلبہ گداخنہ آید - شعر :-

و ان زمانا انت من حسناتہ

1. *GY* and *HG* give ملامیق 2. *BH* gives باشمہ

طایر خاطر مسهام در هوای بیاب سوف و غرام نه قدرت صبر و سکون دارد و نه قوت اظهار چند و جون -

سعر :- وقف و لا ادري الى اين اذهب
وای اسور فی الصبابة اركب
فلو كان لی قلب¹ لسرب مولیا
ولاكن بلا قلب الى اين اذهب²

و شمسوار ناطفه را در میدان تیان نه سان لسان و نه بوسن بان جاری ، و از صدمت اسباف وصولت فراف در مصاف اسالب عبارت از معونت براعت و مؤنت استعارت عاری - همانا که از تراکم لوازم ابن حال و بلاطم بخار هجر و ملال منجوی علم آه بر سبته عیوف و ساک³ رسد و سعلۀ آنس دل سوزناک در خرمن تاسع افلاک افند - شعر :-

آبی کجاست کاتنس هجرم جگر سوخف
وین برف جانگداز همه خشک و بر سوخف
گفتم که سوز آنس دل کم سود به اسک
آن سوز کم نگس و از آنم بر سوخف

لکن ارحای حمن رجا به نسیم لا ناسوا من روح الله مزهر است و انجای ساعب سوف و هوس بانوار لعلی آنکم مننها نجس منور ، که ناسعۀ طلعه صبح حضور طلام دل مهجور در کتم عدم مسور آمد ، و بدست بومی فور افعال از عدار عذرای⁴ حصول آسالم عبار اندوه و ملال بز دادند تا سرف ملاقات حبات مصاهبات آنحضرت فلک ارتفاع سلک طباع ، واسطه سلک افراد انسان ، فهرست مراتب کمال عرفان ، نواوه در اکیب صورت و ماده ، فافله سالار کاروان للدين احسنوا الحسنی ، و زباده خلاصه جواهر زواهر درج امکان ، بارز طومار عادت کون و مکان ، رهبر سالکان طریقی ، سرور مبارزان مصهار تخمفی ، الذی ارالت انوار تخمفه طلام السکوک عن نصر بصبر اهل السلوک و افخرت حصاه⁵ ساحه نابه علی جواهر بجان الملوک ، رب کما جعلت مرود فله و اتمد سواد کلمه رافعا للحجب العسب عن العين ، ارفع بانوار بلا فبه عن نظر مسافه⁶ اسار العين من السن ،⁷ در افر اوفات و ابرک ساعات مقدر و مبسر گردد - معنف مساف ، که حبه ندر اسفاس مسون

1. BH gives قسا 2. The same in BH but GY, BUL, AH and HIG give یدف
3. The same in BH but GY, BUL, AH and HIG put برینه عوق سا 4. GY
and HG give عذرای عدار 5. BH gives حصاه 6. BH gives مشاقبه 7. GY,
BUL, AH and HG give استار البین من البین

نسخة رقعة کسبها الى ابن اخيه العجائب العالی عميد الملك بمكة المشرفة
عظمتها الله تعالى -

چون سيف فاضب سمسوار غرام بر هجوم لشکر صبر و آرام مسلول بود، کشیدن
مخراق لاعب افلام و پوشیدن درع و جوسن اسالب کلام جهت تسلي و اطمینان
دل سمسام خارج مصاف قبول عقول نمود و شروع در بیان ولوع بنظر عقل ممنوع
آمد - فادر بر کمال ، جل عن الاسباه و الامسال ، صورت ملاقات جهانی در مرآت
حباب ابن جهانی¹ مسهود گرداناد ، بالبی وآله و صحبه الامجاد - بر ضمیر نوار ،
که قابل فیضان انوار اسرار است ، واضح و لایح باد که از وفات والده مرحومه
حضرت سلطانی و احتمال انتقال ملازمت دنیوی ، باوجود کثرت ضعف و نانوانی ،
دوش هوش سخت مغلوبست و طوق قبول و اطاعت از گردن طاب و استطاعت سلولب -
اما در منقضی الضرورات نسج المحطورات گوی دل را بحوکان ارادت ولی نعمت
سردن مایل ادای فرض² است و خطرات اfdام بفدر رضای ابدان نهادن معادل
قضای فرض - کواکب امداد از مطلع وداد طالع گردانند که هاسه همت بعابنه
نوفی و کرامت مزین گردد و طراز استاز بر آسبن هوبت مبین باعتبار اعبار اغیار
از حواسی ادنال بال مطلقا دور سود و روت جهره معصود اصلی بی تقاب النحاظ
جزئی و کلی معدور گردد - و رخسار حتمف خود بی حجب³ ادراکان فاصره خرد
در آئنه دل بحسم ذوق مسطور آند - همسه عذار فابلست و اسعداد آن ذاب سلک
نهاد از گرد لوارم صور و مواد باک باد و مطمح فکر و ادراکس بمعون ذوق
و مؤنذ سوف⁴ و رای نفوس بساط خاک و بزویفات⁵ سطح سقف افلاک ، بمحمد
المخاطب بلولاک لما خلعت الافلاک -

مهاکتب فی جواب بعض اتقباء السادات⁶

با سلسال ساسب معانی در خلال⁷ اسالب مبنای جارنسب و ز لال فکر و خیال

1. The same in *GY*, *BUL* and *AH* but *BH* gives while *HG* reads
حجت درمرآت حیاین جهای 2. *BUL* gives فرصی 3. *GY* gives
ترویجات while *BII* puts تریجات 4. *HG* omits شوق 5. *AH* gives
لواحدمن افاضل زمانه 6. The same in *BUL* and *BII* but *GY* and *HG* give
جواب مکتوب الی جابه الامام الهمام معسا للدة والتوی والدس ادام الله تعالی طلال ارشاده
7. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BII* gives حداول

حقیق بان بهوی و بطوی^۳ و یمدح
و کیف بدم العفل دهرا صروفه
بمثلك با خیر الخلائق تسمع

و چون دست تضرع و اینهال بدبل نمل قادر بر کمال مثبت است و دل حادر و جان
هایم بر سرکوی انتظار متملم ، اسبد که از موارد غیبی نوید هذا من فضل ربی
بگوش هوش شننده و از خزانه قبض حضرت وهاب بشارت هذا عطاؤنا فامنن او
امسک بغیر حساب بسمع جان رسیده مردم این دیده اشکبار بشترف دیدار آن ملک
شعار مستعد گردد و بنیت بخشنی بمسند حضور آن والا مشرب مسند - بت -

چه غم دنوار امت را که دارد حونوبستنیان
چه باک از موج بحر آنرا که باشد نوح کسببان

اگر چه چمن امانی دنیا بنسیم مهیب قدر و فضا مساکل گلشن جوزا و گلدسته بریاست
لیکن هائمه همت از ناج مهر و چتر سپهر اعلی است و نظر عشتی و شوق از منظره
ذوق برون عالم زبر و بالا - بیت :-

بر شمعدان دل زان سمع روان نهادم
تا دیدن رخ را نبود جهات حایل

زیرا که مقصود اصلی و مطلوب کلی آنست که بحجاب جمال خرد ملاحظه طلام
یقین^۱ خود از لوح کثرت جز الف وحدت نخواهد - و نمو دار صور مختلفه را مجلی جمال
معنی واحد داند - و چون بر منضمی همت ساسخ صورت این حال در باطن راسخ
باشد ، از اهرامانی فانی^۲ کی در نظر دل در آمد - و خاطر فابر چون بسوی عروس
جاه و ناموس گراید - شعر :-

نالق البرق نجدیا فقلت له
یا ایها البرق انی عنک مشغول

بیس ازین سفاین حروف و ارقام مسحون بنفایس بیان تنوف و غرام در بحر انداع
و اختراع و مجاری و مراسی فقر^۳ و اسجاع جاری ندانست ، و نقوش مغشوش
تشبه و مجاز بر صفایح الواح تحنن و نیاز ننگانست - همواره التفات خاطر خورشید
سهات مندر باطن سکان جهات باد و ذات مسیح صفانش سبب نزول مواید فواید
و برکات -

1. *BH* gives بطوی 2. The same in *GY*, *BH*, *AH* and *HG* but *BUL* gives کلام همس 3. *HG* omits فانی 4. The same in *GY*, *BH* and *AH* but *BUL* gives مرادی فتر while *HG* gives مراشی فته

در بصر مبصران نقود براءت و نظر جوهریان درر صناعت ، محلی صور روح پیگر
 ملایک و مرآت صفات حوروشان متکئین فیها علی الارایک منمود - زیرا که
 تا اوراق دفاتر بنقوش سواعخ خواطر آراسته اند ، مثال این خال بر چهره عروس
 مقال نه زده اند ، و نا قبای کمخای فلک ناسن را بر قد و قامت دهر مفتح دوخنه
 اند ، مثابه^۱ عطفات واردات اصداغتنس بر عذار ارسال و رخسار ابلاغ نکشیده
 اند - و از وصول مسرت مبدولش ارج فرج بارجای مشام جان رسید و نسیم راحت
 و فرحت بر ساحت و باحت جنان وزید - بیت :-

صبحی که از کویت گذر افتد بسویم باد را
 ناسنام آید فد سی هر دم مبارکباد را

خلاصه قلاده التماس ، که مزین جمال کمال استبناس است ، آنکه نهال چمن حسن
 اعتقاد را بارسال سحاب کتاب سر سبز دارند و اغصان حسن بوستان اخلاص را ،
 بنسیم انفاس عسوی اساس مهتر گردانند - و چون نصدیع ذات با برکات و نضیغ
 اوقات سرافت آیات جائز نداست ، بینی ازین ارقام کلمات محامد مواد برصفحات
 رایات و داد ننگاست - همواره صحایف معارف مبدأ و سعاد بنام والا مقام آن در
 دریای ایجاد معنون باد و نحور دهور و صدور اعوام و سهور بجواهر حسن مآثر آن
 زیده اکا بر حال و غایر مزین - بالسی وآله الامجاد و صحبه الانجاد -

(۶۱)

جواب مکوب کتب الی جنبه السید الامام الهام العالم العلامة نور الملة
 و النفوی والدين عبدالله ادام الله تعالى طلال تقویه -

قلا ید اجیاد غوانی ، بل طلایع اجناد معانی ، و مصقل آئینه خواطر ، و مجلای
 باصره نواظر ، که از جناب سبادت دنار ، زهادت سعار ، جامع شرایط و ارکان
 علم و عمل ، آئینه الطاف بادشاه بارگاه ازل ، در صدف بحر وجود ، جام جهان نما
 معنی سیاهم فی وجوههم من ابرالسجود ، لا زال صحایف المحامد معنونه بشنائه ،
 و صفایح الدنيا منوره بانوار بقاءه ، سمت ارسال یافته بود ، در ابرک ساعات موصوف
 باحسن صفات و منوعات بازن ساهت و اصل سد - بفتون دعوات صافیه و صروب نسلیان
 وافیه ، که از چهره مخدره اخلاص آن نور قبول و اجابت مسطور باشد و سواد کتاب
 خضوع و خشوعش محسود مردم دیده حور ، مقابله و مواجهه کرده آمد - هر چند

1. The same in GY, BUL and HG, but BH and AH give مشابه 2. GY and HG omit .

در مجاری متال نمودار جبال جنات تجری و اکواب موضوعه کلمات بر سرر و شرفات¹ مرفوعه استعارات مشهود، و درر غرر مفهومات در اجواف اصداغ عبارات موجود، ثواقب منافب آن عارف کنوز معارف و حقایق، واقف رموز غوامض دقایق، شاهباز افضای لامکانی، مرآت جبال کمال انسانی - شعر :-

معنی العلی لک والدعاوی للوری
سور الهزیر و لیمة السرحان

از سبارت سموات سبع انوار و از ماصدق مقولات نسع اکثر باد - محب معتقد و مستند² مستمد، که منشور نور فؤادش بطغرای ولای³ آن فضایل مؤاد مزینست و طراز محبت آن ملک نهاد بر اکباب اعتمادش مانند شعاع مهراز مطلع سپهر محسوس و معین - بیت :-

کسوت عننی تو بر قامت دل مبدیدم
چون ببوشد بیالاش نه کم بود و نه بیش
شعر :- ان المحبة ثوب قد خصصت به
اذا لبست فلم يفضل ولم یغر⁴

صنایع تحیات اجابت آیات و بدایع تسلیجات اصابت بنات، که نفوس مجردة افلاک و شمس ارواح مجردات پاک، که شاهبازان فضای عالم بالا و سبحة طرازان معابد ملاء اعلی اند، نصوص خصوص آنرا دیباچه اوراد و اذکار و سر دفتر و طایف لیل و نهار سازند، برجناح هدهد جان از سر منزل جنان بمورد لسان میرساند - وهای فرخ بال در فضای شوق بال پر و بال گسترده⁵ که امکان طیران مرغ مقال در هوای بیان حالش محض خیال و فرض محال است و صباد عقل بحبات و شبک⁶ نائج و متمدنات در اصطاد شوارد شرح لوعت فوائد و سنوای خطاب نحرفی واد وازن فی واد، برکات سلاقات جسمانی، که فهرست کداب امانی و واسطه سلک مرادات⁷ جانی است، بش از چاک شدن فوقانی نقای این جهانی میسر و مقدر باد - برضیر منیر، که بجلی جمال عالم صغیر و کبیر است، واضح باد که عرائس معانی ساحرة اللحاظ منجلی بوشاح ابضاح الفاظ، که بر سرر متقابله اسطر جلوه داده بودند،

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* but *AH* gives بر سر شرفات
2. *BH* gives مسد 3. *BH* gives والای 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG* but *BH* gives ولم یغر while *AH* puts تغیر 5. The same in *BH* but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give های فرخ بال شوق بال در فضای پر و بال گسترده 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* but *BH* gives به حبات و شبکات و شبکات 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH* but *GY* and *HG* give مرادات

بیت :- الحمد لله حمدا دائما ابدا
 اتیکم الله ما لم یوته احدا

و صحاح زمرة سكان دایره امکان و کاخ کره زمین و زمان از ندای کثرت مدائح و محامد و صدای صیبت ایادی و عواید آن سبب اصباح انوار معدلت و رافت و مراح ارواح لوازم خلافت بر طبق مدعی حکما ، که بطلان خلاست ، مملو و مطمئن -

شعر :- فطن صحاح الدهر من صوت صیته
 کان السابل و نسمنس¹ الضحی طبل
 نرک بان المدح عجزا لانه
 سجایه² فاموس لسانی لها سطل

ایزد سنعال ، جل عن النقص و الزوال ، مسافت جاه و جلال و سلطنت و اقبال آن سحاب ذوارف³ عوارف ، مشرق آفتاب جهانتاب جعلناکم حلابف ، فلذہ کبد سلطان باج اد رمیت ، مطلع مهر و درجیس سبهر لبذهب عنکم الرجس اهل البیت ، آئینه جلال کمال ندع اباءنا و ابائکم ، سایه نسین چتر جعلناک خلیفه فی الارض فاحکم ، فره العین سہسوار دس ارزن ، عمدہ فایده اسرار زمین و استمرار زمن-

بیت :- زهی فبای نقای نرا اید دامن
 ازل زجامه جاه تو جب بیراهن

الذی ما نفوجت الکواکب فی مصاف الغماهب الا لصر⁴ عسکره و ما انحی سطح الفلک الا لان تكون فیه قصر فدره ، ولا نعوج راحة الهلال الا لطلب نعل حصانه ، ولا بسط البحر کفه الا لانقباض⁵ رنجح سحاب احسانه - شعر :-

وله جلال لس فوق جلاله
 الا جلال الله جل جلاله
 وله نوال لس فوق نواله
 الا نوال الله عم نواله

لا زال جاده کریمه بحواز کثرت و فود الآمال مجرة و بیاض برواب⁶ عطائه علی صفحه جبهه الرجاء غره را از مساحت اسداد سایه و نور او فرگرداناد⁷ وساحت کمالنس را باهداد ملوک دهور رفه و مطهر داراد - بالی و آله الامجاد - بنده دعا اذکار ،

1. *AH* gives التمس 2. *AH* gives عمامه 3. *BH* gives (؟) وادق 4. *BH* gives الصر
 5. *BH* gives الا لانقباض 6. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BH*
 gives برات 7. The same in *BH* and *HG*, but *GY* gives : او فرگرداناد
 . و او فرگرداناد *AH* gives

که شاهباز ادراک انسانی صباد مرغان هوای بیان و معانیست ، اما سپهر بال
انقالتش در طیران فضای کبفیت شوق سخب مکسور است بلکه قوت باصره اش در
دیدن کمیت جال با کمال صبا بت و بوق بی نور ، بنابراین دسب بیان از دامن کیفیت
و کمیت آن کوناه داسه همگی همت و جملگی نهمت مصروف و معطوف است که
صورت ملاقات در آئینه دیده عنقرب مستهود گردد - این صحیفه الوداد اوایل
شهر محرم از دار السداد محمد آباد سمت سواد یافب مینی برآنکه حاصل کتاب
با اسبان و اسباب رسد و خط و اصل ، که از جمله مبلغ معلومه در حساب مجری باشد ،
گرفته راجع و عاید گنت - توقع که سوازر و معالی خبر سلامت ذات آن منبع
معارف و معالی باز نمایند و سهر مود و محبت را نکوا کب نواف همت سزین
گردانند و مسکلات ماسولات بدعای اجابت آیات آن ملک صفات مبین دانند -
زیادت برین مرغ براع در هوای سرح الساع طائر نداست و سپهسوار سان¹ را در
میدان بیان سابر نساخت - همواره فادبل حسنا ت اعمال آن ذات بی مهال در محراب
شریع نابان باد و باران کلمات عذب آن سا صاحب از سزات فصاحت و بلاعب
ردزان - بمحمد س بنی عدنان -

(۶۲)

نسخه مکبوب کسب الی السلطان العادل الکامل مسرف آل الرسول و ره العن النبول
سمن الخلافة والمعدلة سلطان محمد گیلانی²

شاهی که در زمانه ندارد نظر خووس
شکرانه واجب است که در روزها راست³

الحمد لله المنان که ارجای چمن جهان و احای کلس جنان و لدین بنی نوع انسان
بانوار⁴ بنا و ذکر جمل و ارهار دعا و سکر جلیل آن ناساه حم جاه نبی نسب ،
سهنسناه فلک بارگاه سکندر حسب ، معادل بوسان بی حران سا ، و مهال⁵ ریاض
فردوس اعلی ، مروح و سزین است - بیت :-

هم نبوت در نسب هم بادساهی در حسب
کو سلمان نادر انگشش⁶ کند انگشری

1. The same in GY, BUL, AH and HG, but BH gives رباد .
2. The same in GY and HG ; AH gives more or less the same thing, but
BUL and BH do not give any name. 3. BUL breaks here and one leaf is
missing from here. 4. The same in BH, but GY, AH and HG give بوار
5. The same in GY, AH and HG, but BH gives و من 5. The same in
AH, but GY, BH and HG give در انگشت .

امید از بخت میدارم بقای عمر چندانی
که ابر لطف باراند بخاک^۱ تیره بارانی

ابن نامه ضراعت خنامه اوایل شهر رمضان، که در بنیان اسلام از ارکان اصلی است و خلعت رفع شاننش مطرز بطراز الصوم لی، از معسکر دارالحرب بیجانگر مقرر و محرر گشت مبنی از آنکه از برکت تمسک اذبال آل عبا و بمن عبودیت نا جداران منقبت الا المودة فی القربی^۲ در سال گذشنه بعضی از ببادر و قلاع دارالحرب مذکور، و درین حین سنطری از بقاع و اصماغ انسان، که محل ود و سواع بود، مطاف^۳ اولی اجنحه مشنی و بلاب و رباع آمده معابد اصمام بمساجد اسلام متبدل گسه است - الحمد لله الذی هدانا لهذا وما كنا لنهتدی لولا ان هدانا الله و آتشی اغررنا و اسکرنا، که در نور دماغ کفره فجار بکثر عمد ممدده^۴ انسجار و قوت بروج منبده حصار مسنعل بود، بآب نبغ خونبار و باران بکان طوفان آثار سنطری و منفی گردانده - نظم :-

ببارید خندان نم خون زسغ
که باران بسالی نبارد زسغ
هر آنکونسد کسه ازسغ و نیر
بپردند غارت گرانس اسیر

بعد هذا بر ضمیر خدام ملک خصائل و ملازمان بارگاه فلک مانیل، که نسخه کتاب اسرار غیب است و نمودار انوار ذالک الکتاب لاریب، معروض میدارد که در سواد این بلاد نفسی هر مراد، که نقشیند خیال بر صفحه صحفه فواد می آرد و صورت هر امر که دست اندسنه و کلک فکر بر صفحه لوح صدر میسگرد، بعایت الهی و فر دولت سهنساهی زبرنگ حصول آن در آئسه وجود عینی^۵ منظور است و غبار موانع از دامن وصول آن دور - لبکی در عالم و عامی و خاسل و نامی واجب است که مانند^۶ ادای فرض عرض وجود خود بران درگاه سما سمک عین فرض دانند نا بخار آسالم باطن، که در تحت سطح سنه مکمنس، بنظر آفات میامن آنحضرت، مساکل جواهر^۷ درج فلک نامن گردد و باع ناموس و نام صغار و عظام از نکبای نکب ايام و عرض خزان انفاس سام آسن - بت :-

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives آب تیره 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives الالمودة فی القربی while *AH* reads الالمودة فی القربی 3. *BH* gives مصاک 4. *AH* gives مده 5. The same in *BH* and *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give غیبی 6. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* omits the expression: — که مانند . . . . . لیکن بر دور - 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give خواطر .

که چهرهٔ زرد دثار و دل شکسته¹ سیم شعارش از اذابت نارشوق بال مانند قرص خورشید² و سبیکهٔ هلال پاک است بلکه از پرتو نور اخلاص و رنگ رخسار لوعت آثارش پیرهن بیاض صبح بر قامت مهر نوار چاک ، نخب دعوات فایقه ، که در دربای صفای آن بیبمهٔ نیمه³ صدر نسنینان محافل کمال انس بانسد و واسطهٔ قرطه⁴ ملایک ارایک قدس ، و نجب عبودیات و خدمات لایقه ، که محارِب شمرا⁵ حروف سطورش منور بفنبلهٔ رستهٔ جان سهجور و آسش قدیل دل محرور بود ، و بنور این اخنصاص محسود محارِب فلک و نواقب دجور ، و مغبوط سنکوه⁶ مهر و زنجبر زرآنعهٔ نور ، از سر منزل دل⁷ شعوف برکواهل فطار حروف با سرحد زبان و از آنجا بمسامع مجامع کروبیان آسمان میرساند - مصراع :-

یارب دعای خسته دلان مستجاب کن

ساحت لامکان مساحت سئوق والتباع بدرگهٔ جهان مطاع فلک ارتفاع نه آن فسح و انساع دارد که سمرغ عمل و طاؤس حواس باجنحهٔ احساس و شمهر⁸ بال تعریف و قیاس بیرسون سرادق بیان آن بوانند برسد ، و آسش نوعهٔ بال بسرف مشول⁹ درگه خورشید مثال جمشید سال¹⁰ نه آن اشتعال دارد که براکم و بصادم سحاب سطور کتاب و تواتر تقاطر الفاظ و کلمات خطاب سورت التهام آن فرو بواند نساند - بنابراین اگر طایر همت در هوای شرح درد هجران بی فوادم و خوافی بانسد و دل ولهان و جان عطسان در طی فبافی و اظهار الم حرمان از دولت ملازمت آن سدهٔ سدره نشان راجل و حافی¹¹ بود ، بکرم عمم و لطف جسم معذور دارند - سر نناز بر آسانا خسوع موضوع است و دسب نضرع و اسهال بجماب وهاب آمال مرفوع که حجب موانع وصال آن کعبهٔ حرم¹² اقبال و قبلهٔ قلوب اهل نال بدساری بوفی حضرت استعال بالکلیه مرفع گردد - و علل و سرائط وارکان و روادط سرف ادراک خدس ، که متضمن اصل نعمت و مستلزم سلاست خاتم اس ، باسرها بجمع - ست :-

1. *BH* gives دل شکسته 2. The same in *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give خور 3. The same in *AH*, but *GY* and *HG* omit نیمه , and give only تیبه while *BH* puts تیبه تیبه 4. The same in *GY* and *AH*, but *BH* gives قرطه while *HG* gives قرعه 5. *GY*, *BH* and *HG* give نمرات 6. *BUL* resumes the text here. 7. *BUL* omits دل 8. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give وشهر و نال 9. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives منزل , *BH* gives وصول , while *AH* omits شرف 10. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*. but *BH* omits مثال 11. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give خای 12. *GY* and *HG* give حرم .

و نزلزل و اختلال و صورت تبات و حیات و فوات و میات ابن بنده حقیق را در مرآت رعایت و حاشتش ملحوظ ندارند بلکه علو مرتبت و جلال و سمو سنفت و کمال خودتس را سطح¹ نظر دانسته فرزند مذکور را بوفور اشفاق محظوظ گردانند - لمولفه :-

گر نظر بر من کنی دورم ز نوبی شبهنی
لک نور مهر با ذرات دارد الفنی

و هر چند که² اظهار این نوع الناس به نسبت آنحضرت خورشید اساس خارج داب ادب و نصاب حس است ، اما عطوفت ابوت نه امر وضعی و اخباریست بلکه زلال این حال از سرچشمه ایجاد در جو بیار طبعت جاریست - لمولفه :-

نه لابق اسب بمهر سهر اعلی گفت³
که نور ذاتی خود را ز ما دریغ مدار
و نا ببحر سخا طبع و ابر باران گفت⁴
قطار فض بظان سطح عبرا بار
و لک مهر ابوب گرفته جب دلم
که دسب حس سفارشی ز ذبل ساه مدار

و دیگر بر خاطر دریا معاطر خدام خورسند مناظر روس و طاهر است که فطرت جبلی بر مضمی ما الحیب الاول⁵ بتعمیر وطن اصلی مسل آن کلی دارد و تشیید ارکان آن بماع و تجدید آثار آن رباع⁶ از اعظم مرغویان، طباع است :-

بلاد بها ننظت علی تمامی⁷
و اول ارض مس جلدی نراها

و چون در عهد صبی ، که لوح دل از نقوش هوس و هوا معرا بود و دامن جان از غبار بعلقات مبرا ، دیده دل بازهار آن دبار منفتح گسسته است و طائر روان بهانس آن آسان مسنرح ، لاجرم آثار آن در سوبدای دل سمکن و شابع است و دست منع بر سینه خیال غیر واقع - شعر :-

انانی هواها قبل ان اعرف الهوی
فصادف فلبی خالبا فمکنا

1. *BH* gives مطوح 2. *BH* omits که 3. *GY* and *HG* give کمتی
و نابه بحر سخا طبع و ابر باران and 4. *GY* and *HG* give
respectively 5. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives
ع مالک الا الحیب الاول 6. The same in *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give رباع
while *BUL* gives آن باغ 7. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives مامی
while *AH* reads تنظت instead of بعتت -

هر که در سابه جاه تو بود چون خورشید
در رخس کس نواند که کند بیز نگاه

بنابر تبیین ابن لزوم و تحقیق ابن مفهوم فرزند عبدالله را بدرگاه عالم پناه فرستاده آمد
تا شعبه از شجره وجود بنده ثنا خوان در بوستان احسان آن نوشروان نشان نشوونما
نماید و مسوده از نسخه آب و گل ابن مخلص در برنه در سطلعه سدنه ملایک
دیدنه باقی ماند - و ابن معنی الی بوم الساد سبب تفاخر اولاد و موجب تیخر
احفاد گردد - بیت :-

همین شرف زجهان بس بود دعا گورا
که صدر دل بدعای شما معطر کرد
برای عدت اخلاف و منفخر اسلاف
خلوص خوبتن دران بارگه مفرر کرد

و یقین است که هر شاخ رجا ، که در جوبار التجا در آن حضرت مزروع گردد ،
غصون انهای آن نا اوج برج آسمان مرفوع خواهد بود - بیت :-

زانکه رای مهسانس گرتماید اهتمام
میدهد مهرگاه بانساخ سدره السام

و چون ابن معنی مانند مقدمات حسابی و هندسی و سببه طلوع آفتاب از افق حسی
بر مقم و غریب و بعید و قریب واضح و لایح است ، نوقع و نطلع اران کان کرم¹ و
در یای درر مکارم سم آنست که سحاب احسان بر حمس جناب او چنان باران دارند
که از فوایح فوا که حصول مرادش بسام جان بنده صای اعتماد² معطر گردد و
سناعل مراحم و فادیل مکارم در صفة صدر و محراب قدرش بنوعی افروخته
گرداند که از لمعه نور آن ساح تمسبت اسورس منور نماید - بیت :-

ای آفتاب ملک ازو نور و امگیر
وی سابه خدای ازو سابه بر مدار

و هلال حالش بالنفات خورشید شمال در نظر بادی و حاضر و مفیم و مسافر بدر
ولک اقبال سازند - بیت :-

سرمایه سعادت دنا و آخرت
در بکنطرز گوسه جسم بوبسه اند

واجساد فساد مواد حسادش در بونه حقد به نار حسد بگدازند و صفت تمکن واستقلال

1. BUL gives کاد لوح 2. AH gives مای الاعتاد .

از احتمال صنوف مدحتش در منازل مخارج لنگ است ، عقل از آفتاب مناسبت
 القابش چون چشم خفاش و حوصله اوباش بی نور و تنگ - بیت :-
 هرچه بر صفحه اندیشه کشد کک خیال
 عالم قدر تو بالاتر از آن ساخته اند

و چون حال برین منوال است قدم قلم را چه قدرت استنقای طی آن فیفا است و
 شهپر مرغ بال را چه قوت طبران هوای آن فضا - شعر :-
 فاسکت عجزا عن امور کثرة
 بنطقی لا تحصی و ان فلت قلت

اگر خاطر فافر در بان محاسن آن اکمل¹ مظاهر عاجز و فاصر آمد ، عدار عذرای اعتذار
 اورا از عرض انگشت اعتراض محفوظ دارند و چهره اقرار عجز و افتقار نس بعین رضا
 ملحوظ - نظم :-

برق غبرت جوحین سجهد از برده غیب
 بوفرمآ که من سوخته خرمن حکم
 مددی گر بجراغی نکند آسب طور
 جاره نره سب وادی ایمن حکم

حضرت احد ، که بسنگاه قصر جلال و ساه نشین ایوان کالسن ازل و ابد است ،
 آن قیصر بر حزم فمر عزم² ، و خسرو ناهد برم بهرام رزم ، سلطان آفتاب اثر
 برجیس نظر ، خاقان کوان غلام نوابت خدام³ - لمولفه :-

نبت گیلان در خور جاهت بکش جون خور حسام
 گاهی از مشرق برآی و گاه در مغرب خرام

چمنبید سر بر دین و دولت ، خورنبد فلک سلک و ملت ، مهپ سهل عنایت ازل ،
 مصیب سجال افاصت لم نزل - بیت :-

ای سمسوار قدر ترا ماه و خور رکاب
 وی در رکاب قدر تو هفت آسمان کنل
 با اسپ اگر بگرد جهان بر کشد خطی
 ماند برون دایره کن فکان اجل

الذی لایذکر لسان الانسان⁴ علی درجات منابر العظام الا بعض اقداسه ولایسجد

1. The same in *BH*, but *GY* and *HG* give اکمال , while *AH* gives کمال ;
BUL on the other hand, altogether omits the expression عاجر . . . . . در بیان محاسن
 2. *BH* omits عزم 3. *HG* gives خدم 4. The same in *BH*, but
GY, *AH* and *HG* give لسان البیان , while *BUL* gives لسان الانسان (?)

اگر بنظر مهر انارت صورت عمارت در آن اظلال ظاهر گردد و دست تعرض اهل زمان از دامن مضامین آن قاصر ، و بعد ازان غمافضل و اکرام بر مزارع مراسم متقاطر و متنائر ، یقین که از^۱ خورشید امتنان بیکران آن حاتم نشان ذره خواهد بود و از ایثار محامد و مآثر آن اکمل مظاهر قطره - ملتسم دیگر آنکه بماء الحیوة التفات ، که منبع آن ظلمات دوات است ، این سوخته آنس انتظار را احیا فرمایند و لباس بقای^۲ قوت ناطقه را بطراز اوامر سابقه محلی ، نا در اتمام^۳ آن نطاف انقیاد بر میان جان معقود دانسته تمسب آن را تاج نارک افتخار و صورت و ماده مجد و اعتبار داند - زیادت برین وجوه محسنه نسبه و ایهام بنسوک نوک اقلام ریس نساخ^۴ و چهره مخدرة حاجات بگلگونه تکلفات عبارات نپرداخ - همواره نا^۵ از امتلاهی قرص خوار جشای صبح از دهن افق خاور برآید و قواره مهر و زه هلال و کواکب ثواقب تکمه مثل بر جیب جامه اطلس جرخ زیبا نماید ، معده آرز و نیاز از خوان نوال^۶ آن با - ساه نخت حقیق و مجاز سمتی باد و کواهل و اکتاف واقدان اطراف و اکتاف بجلعت مراحم و الطاف آن مظاف کعبه اعطاف متجلی - بمحمد البی و علی الولی -

(۶۳)

نسخه مکتوب کتب الی السلطان العادل علاء السلطنه والخلافه والدين

الکیلانی خلدالله سلطانه -

نظم :- فی عفل بسرحد کمال تورسد

فی جان بسراجة جلال تورسد

اجرای جهان اگر همه دیده شود

ممکن نبود که در جمال تورسد

از فحوای نص سین ان الله نامرکم ان تودوا الامانات الی اهلها و از مغزای فص صمیم العافل لایضع الاسباء الافی محالها^۷ ظاهر و پیدا و باهر و هویدا است که قلاید محامد و اطواف بقدر^۸ اعناق اسنحطاق باید و خلعت زرب طراز مفال مقاوم قامت اسنبهال رجال ، بنا برین فوت ناطفه ، که صراف تقود اوصاف است و طوطی سرابستان نون و کاف ، واله و حایر اس که چه خطاب لادق انساب آن درگاه فلک قباب باشد و کدام القاب فراخور آن بارگاه جنب جناب ، بلکه فطارحروف

1. BH omits ۲. HG gives ۳. GY and HG give تمام

4. HG omits ۵. BH omits ۶. BH omits. نوال ۷. The same in BUL and AH. but GY and HG omit ۸. لا ، while BH gives عليها 8. GY and HG give بتدر .

تا باشد که رشنهٔ جان بنور شمع لقای¹ آن آستان منور گردد و دماغ روح بال از صهبای صبح وصال معطر - بیت -

مستان شراب وصل او بسار اند
باشد که بما نیز رسد مسربه

در اواخر ماه شعبان بابرکات، که از حضرت خلاصهٔ کائنات ناج ابنه‌اج السعبان شهری² برهامة مباهات دارد، طفل فلم رضع سات، که مسیح مسهد دوات است، بر طبق مقضی حال درکبات آمده بسمع خاطر سریف خدم سعادت نوام، که آئینهٔ صورت ضاهر جمهور و مجلی جبال سرار صدور است، معروض میدارد که چون در مراد صدف فواد در بحر اعطاف و الطاف جد آحضرت نشو و نمایافته است و قطرهٔ فابلت بده را بافتاب احسان در کان زمان و مکان گوهر سب جراع ساخته بنارین خمهٔ جنان، که برسنهٔ جان و اطاب اعصاب اسوار است، اگر نه خلوتگاه خبال آن خاندان دولت نار فلک افندار ناسد، سکون و قرار حبات در آن سموت و جهات عس عار است، و لباس عباسی اساس بصر اگر نه مطرز باحساس جبال آن سکندر فر بود در دیدهٔ بصر اهل عقل و نظر محض سین و سار - نظم -

ز مهر ددن روی نو دیده سخوام
وگر نه دده نماند بهیج کار مرا
اگر نه در ره عس تو صرف گردد جان
حه حاصل اسب ازس جان بقرار مرا

و نسرط وفای عودد و رکس صفای طوب آن بود که خود را در بسره و میهنه خدام ملانک ددنه سترف مساخت و گوس هوس را بجواهر او امر دولت مظاهر سنسف - اما جه نوان کرد که سر ندیس بئس بر نقدر هج است و یبجهٔ فکرت و ارادت بشر از نرویی بازوی فضا و پدر در سچ - بیت -

فرسه³ است برن طاق⁴ لاجورد اندود
که بیس آرزوی عاسفان⁵ کنند دبواری

و در نوقت از مساهدهٔ کبر سن و هجوم امراض منلون و بطاول لیل و نهار و عدم زمام اختیار بکب افندار معین و روشن گشته که دست آمال و اسانی از ادراک اذیال

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give 2. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give 3. *BH* gives 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives 5. *BH* gives

قلم الانام فی محاریب الحروف الا لشکر احسانه وانعامه - رب کما جعلت سنابل عواید کرمه اوفر من ان بقاس¹ بصواع البدر والشمس ، اجعل مدة طول بقائه اکثر من ان بعد بذراع البوم والامس ، رادر کشف عنایت بی نهایت خویش مصون و مامون دارد ، و جامه جاه و علاش از گریبان امروز با دامن روز ققام ممدود گرداناد و آسین سطوت و احشاشسنس مزین بطراز خلود و دوام - بنده اخلاص مخبر ، که قرص سم خلوص و سبکه زرش از باکی جوهر و کمال صفای بکر رشک شمس و قمر است و بر محک تجربه و امجان خلاصه دارالضرب فضا و قدر ، بت :-

در خلوص منت ارهست نسکی تجربه کن
کس عارزر خالص نشناسد چو محک

غرایب خدمات لادقه و رغایب تحیات سادقه ، که لمعات وجوه فایقه آن رخساره انفس و آفاق را مابند خورشید دروف اشراق روشن سازد و از غایت صفا و صیابت کمند امید اصابت بر کنگره کاخ اجابت اندازد ، بلبل جانس از گلبن جنان بصماخ کروسان کاخ آسمان مرساند و هر چند کمان بسط کلام بنیروی استعارت و ایهام و بازوی کنایت و استخدا م نا بنا گوس سعی و اهتمام میکنند ، سهام بیان شوق و غرام بر نسانه و هدف اتمام² ممرسد و جناح طائر مقاتلت بقوت بازوی طلافت گرد شرفات سرخ آن حالت نمگردد - شعر :-

ولواعج الرحاء اعظم کثرة
من ان یحیط بها بلغ خطابی
ولوازم الانواع اکثر جملة³
من ان یجد یسره بکنای⁴

بادشاه بخگه ازل ، که بی نغدمه خدمت و عمل و هباب ساندان کوی ابل است ، بناوک آه قد دوتاه و سهام دعای دل سسهم عرووی عوانق ابام را ناسرها مقطوع گرداناد و دست بطاول زمان از سینه سوختن آنس هجران ممنوع - بت :-

ار هر کرانه تیر دعا کرده ام روان
باسد کزان مبانه دکئی کارگر شود

1. *AH* gives بحاس 2. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* gives رشاه اهداف باتمام 3. The same in *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives ولوازم الاشوق اکثر جملة 4. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give من ان یجد یسره بکنای , while *BH* gives رشاه هدی اختتام

بیت :- آفتاب اندر بدخشان لعل سازد سنگ را
جز بخاموشی چه گوید سنگ عذر آفتاب

و بعنایت بی غایت حضرت عزت صرف عنان عزیمت بنده و اولاد بغیر آن آستان
فلک رفعت بحسب عقل محذور¹ است و جلوه طائوس جان حز در آن حضرت جنت
فشان از روی عرف محذور² - شعر :-

الیک و الا لا تشد الرکائب³
و منک و الا لاتنال الرغائب
و فیک و الا فالرجاء مضیع
و عک و الا فالمحدث کاذب

بیت :- فیض هزار کوثر و زان ابر قطره
برگ⁴ ه. ا. رطوبی و زان باغ یک گباه

و بر تمام بادی و حاضر و مقم و مسافر واضح و ظاهر است که سلاب سحاب
تربیت والد و جد آنحضرت در بحاری احوال بنده بچه طریق جاری بوده است و
ظلام حسد کرام و لوم لام از آفتاب عنایت⁵ و اهتمام نشان چگونه سواری ، و
هرگز⁶ انوار مکارم و مراحم بتمام⁷ اصاغر و اعظام محجوب نبوده و خلعت حرمت
از قامت رتبت بعرض هر ناکس و کس مسلوب نفرموده - و الحمد لله که آنحضرت
فریدون مغیبت خلف آن سلف است ، و در فرید و بوهر وحید آن کان کرم و دریای
شرف - نظم :-

جدت رقم غم ز دلم پاک بشست
لطف پدرن تنکستگی کرده⁸ درست
ای بر تو قبای سلطنت آمده چسب
هان نا چه کنی که نوبت دولت نست

اگر بطریق آبا و اجداد از التفات مهر آیات هلال جان فرزند مذکور را بدر فلک
ناموس گردانند و عارض عرضش⁹ از چنگال مقال هر بدسگال محروس ، و در سلک
خادمان جانی منسلک دانسته نقد وجود او را در بونه نریبت و شفقت منسبک

1. AH gives مقذور 2. AH gives محمود 3. HG gives زالوکاب
BUL, however, omits the first three hemistiches. 4. BUL gives برگی
5. GY and HG give غایت 6. BH gives مرکز 7. The same in BH
and AH, but GY and HG give تمامت , while BUL omits تمام
8. BH gives مرصع 9. The same in GY, BUL, BH and AH, but HG gives کرد

وصال جسمانی قاصراست و مرغ حیات پیش از فوز سعادت ملاقات از قفس¹ جهات
طایر - بیت :-

ز آسان تو اجل کرد² مرا سرگردان
وقت مردن سر بیهار ز بالین گردد

بنابراین بعد از ندیر و نامل و نمسک بدامن توکل فرزند عبدالله را بطریق بدل
بعض از کل بملازمت آسان آسان نسان فرساده آمد تا دران حضرت بدلی باشد
ازین مبدل منہ و کبابی منقول ازین منقول عنہ³ و اگر در کتاب منقول صورت
حک و محو و نسیان و سهو بروز و ظهور یابد ، وافقان اصل معنی بکرم عمیم معذور
میدارند - شعر :-

بعث البک ابنی و بالله انه
لاحلی من النفس المقبمة فی جنبی⁴
وهل هو الا⁵ نسخه انا اصلها⁶
وهل هو الا⁷ کالمحرر فی الکنب
وفی نسخه السوءاء ما انت عارف
من المحو والاصلاح والحک والضرب

و بر عالم و عامی و خامل⁸ و نامی جون صبح صادق و سوز عاسف لایح و واضح
است که از حرمت و مال و لسنکر و منال آنچه مقضی خاطر مخلص صافی اعتماد است
و مرتضی دل تمام اقارب و اولاد ، از انواع عام سلاطین بهمین نراد ، اکا سره اجداد
این بلاد بر وجه کامل مسر و حاصل است - بیت :-

شاخ شگوفه بنبه از گوس کرد برون
ناشکر آل بهمین اصفا کند ز قایل

لیکن لسان حال و مقال در بان شکر احسان و افضال ایشان سخت لال است و
مرغ خمال در پرواز نسیب و فراز شرح اکرام و اجلال شان بی پروا بال - شعر :-

رهنت یدی بالعجز عن شکر برهم
وما فوی شکری للشکور مزید⁹
ولو کان ما یستطاع استطعنه¹⁰
ولکن ما لا یستطاع¹¹ بعید

1. BH gives قفس 2. BH puts ساخت 3. HG gives مه 4. HG gives
امله 5. GY and HG give و هر دو 6. BUL gives
7. GY and HG give و هر دو 8. BH gives خامی 9. BH gives
10. The same in GY, BUL, AH and HG, but BH gives ولو کان ما یستطاع استطعنه
11. BUL reads. ولا کن ما یستطاع بعید

ویابه ابرگهر¹ بار درفشان گفتن
 که بهر نظم مصالح ز روی لطف بیار²
 ولیک مهر ابوت گرفت جب دلم
 که دس حسن سفارش ز ذبل شاه مدار

زیاده برین غوانی معانی غریب³ بجلی الفاظ و حلل دراکیب نباراست ، و خنام
 کلام به اطناب اطناب⁴ و او باد تجنیس و ابهام نه بباراست - همشه ، نا عطاس⁵ رعد و
 اینسام برق و ثوبای صبح از دهن افی شرفی محسوس حواس است ، بنان سلطنت
 و نقاس چون فیء سا مرصوص اساس ، و منفرد فلک جاهنس نا محذب فلک اعلی
 ماس باد - بمحمد و آله الامجاد و صحه الانجاد -

(۶۴)

جواب مکوت کتب الی جنبه المولوی الفاصل الماسی عبدالرحمن الجاسی
 ابدالله تعالی طلال ارشاده الی نوم الدین

لمولفه :- خواست خرد ولی نسد گوهر عشق را صدف
 بر هوای دوست را رسه جان ما هدف

عقل پیر ، که مسند اله احکام عالم و محکوم علیه نکالم بنی آدم است ، بهخواست
 تا ظلام آئینه دل مساق ، که از دراکم و نلاطم دسوع فراوانشی است ، بمصمل
 هلال مواعید وصال ماسی سارد ، و خمه قوام و امدار جان ببقرار بعداد ارساد
 سکون و اصطبار و اطناب اسهاب و اطناب خطاب قایم دارد ، اما سدت صرصر سوق
 دل مدهوس نه آن جوس و خروس دارد که بازوی وعد و نیروی وعد را طاقت
 سارات نواند بود⁶ و با فوت صبر و هم و فدرت بسط کلمت مجازات بان نواند
 نمود - سحر :-

فضنی فی الهوی والله مشکلة
 ما الفکر ما الرای ما الدبیر ما العمل⁷

لاجرم بعد از انقطاع اسباب نوسل دس رجا بدامن توکل استوار ساخته که ایزد
 بر دوام ، که دسگیر سوخگان هاویه غرام و دلیل گم شدگان بادیه اوام است ،

1. *BUL* omits گهر بار 2. *BUL* puts سان 3. The same in *BUL*,
BH and *AH*, but *GY* gives عرت , while *HG* gives غراب 4. The same in *AH*
 and *HG*, but *GY* and *BH* give اطاب طاب , while *BUL* reads اطاب
 5. *AH* gives عطاسه 6. *BH* gives طاقت سارات آن 7. *AH* gives ماملل .

فرمایند - امید است که نهال رجا در چمن العجا برومند آید ، و بانه مرابش
در نظر سکان سنارق و مغارب بلند - لمولفه :-

اسعد زسعد اصغر و اکبر شود یقین
گر یابد از تو نک نظر تربت زحل

و در اقتباس کنوز محامد و افتراض محاسن صفات اساجد مابل و ممدل والد گردد
و در اصطیاد تذرو مراد بدست تربت آن جمسد نژاد مسنابه و مساکل اجداد

شعر :- هو النایع النالی اباه کما تلا
ابوه اباه مخلصا بعد مخلص

و غایت توفع و نهایت نطلع آنست که در حالت حباب و مهات و نزلزل و بات
طهارت خدمت خدام پالکنیت به بواعث حادب بعضی از خبانت باطل نگردانند و
رقاب رنیت یا کران لازم. الحرمت از جواهر زواهر مرحمت عاطل ندرند ،
چه اخلاص خدام با سلاطین عالی مقام نسبی است که افضل انساب است ، و سببی که
اوصل اسباب و موجب فوز روز حساب - بیت :-

خلق خون روز جزا نامه اعمال آرند
رقم مهر تو بر صفحه جان مارا بس

و یمن دانند که ظهور کمال عباد و النقات نا خادمان مخلص بعد از وفاسب ،
زیرا که زمان نظاهر و نکثر عدانست و هنگام براکم و براحم ذواب نساطین
سهات ، بنا برین اگر در آن حین عارض مطر مرحمت و احسان برچین اسانی اولاد
این بنده جانی باران گردانند ، ذکر مفاخر و مآثر آن حضرت ورد زبان اصاغر و اکابر
خزاهد بود - بیت :-

بگذاشته ام خدمت دبرینه بفرزند
اورا بخدا و بخداوند سردم

و اگرچه سفارتش سکان سطح دراب بناب آفتاب و سحاب وهاب نوسنن سبه کان
لجاجت و خزف کارخانه سهاجت است ، اما علاقه عطوف پدر فرزندی زاهد بر فوب
بازوی درایت و خرد مندی است - نظم :-

طریق نیست سفارش باسان کردن
که سایه بر سر سکان ربع مسکون دار¹

1. BH gives دارد

¹ این دعائیست که بر اوج فلک نارفه

کنندش فیض الهی بقبول اسقبال

بعد از عرض لوازم سون و دعا بر صمبر منیر مهر سجا ، که محسود روشنان قصر
سیاست² ، اعلام و اها مبرود که از لوازم مکارم اهل راز عبادت³ سوختگان کوی
طلب و نیاز است نا باشد که بمن فدوم⁴ مسیح دم ایشان از حضیض تفرقه و
خمول باوج فلک قبول رسند و یوسف بال سان⁵ از هر چاه اخللال بقصر چاه و جلال
پیوندد - بیت :-

ای زلال خضر نشی خاک نایب داده جان

رحمنی کن بر درون خسته محرور ما

ویقین است که اطلاق حیات بی مساهده جلال مهر سات آن نادشاه نخت معرفت
ذات و صفات اسمسببی مسمی ، و حمن عمر بی دم کرم اهل هم کسراب بقعه
یحسبه الظان ماء - بیت :-

ناسد که آن صبا بوزد کر نسیم او

گردد سپاه کرمس کار ساز ما

و طایر روان در صمه صدر و فیه دل بی وصال آن مانک سابل ماسد هاروب و ماروب
در حبس چاه بابل است - لمولعه :-

دل با خصال روت محراب فله جان

بن بی وصال کوب جانر اس⁶ چاه بابل

واز وارد و صادر و حاضر و مسافر مسموع است که مسباح عزم بیت الحرام در زجاجه
خاطر لجه مفاطر موضوعیت و حال آنکه درس جانب بسی ار اهل شوی و ادب اند
که بر لوح دل و صفحه حال جز نس طلب ندارند و در زمین دل و حمن هم جز
بخم برومند محبت می کاربرد - رباعی :-

زان روی که عشی از دو جهان حاصل ماست

گوئی گل ما ز عشق و عشق ار گل ماست

ار کترب عشی فرو می توان کرد

کاندر دل ماست دوست یا خود دل ماست

اما در طی بوادی سلوک عروض ظلمات شبه و شکوک مانع شرف وصول و عایق

1. The same in GY, but BUL, BH, AH and HG give 2. HG gives
3. BUL gives 4. The same in GY and HG, but,
BUL, BH and AH give 5. GY and HG give 6. The same
in GY, BUL, AH and HG, but BH omits .

مشاهده دیدار آن خلاصه ادوار، نتیجه مقدم و تالی لیل و نهار، گنجور کنوزخزاین راز، قافله سالار و افتان رموز حقیقت و مجاز، دره الناج در بای عرفان، شمره نهال اجلال علمه البیان، مهر سپهر عالم کونی و امکانی¹، شهباز بلند پرواز فضای لامکانی²

شعر: — معنی العلالک³ والدعاوی للوری
سور الهزیر و لبمة السرحان

بیت: — اگر نه جوهر ذات تو بودی علب تکون
بهم هرگز نه دادی دست ترکیب هولانی

هوالذی اوصل قوافل القلوب بمساعدة کعبه جاله مأربهم و فجر بعضا الیراع ینابیع الابداع لیعلم کل اناس مسربهم⁴، لازالت عرصه العالم منوره بشمس بفائه، و عیون معتدیه فریره⁵ بجال لقائه، در اقرب مدت مسر سازد و اجساد عوابی و موانع ایام بآئش سوق این دل مستهام بگدازد⁶ - بیت: —

این درد جگر سوز بدرمان رسد آخر
وین راه خطرناک بایان رسد آخر

محب معتقد، که علم ولای آن وحدت زمان از مصاف مکان تا مطاف لامکان بردوش جان دارد، بر صفحه سینه و صحیفه فواد بدست اسناد دبیرستان حسن اعتقاد رقم اخلاص و داد آن سرور کارخانه ایجاد می نگارد -

بیت: — نسب بر لوح دلم جز الف فاست دوست
حکم حرف دگر باد نه داد اسادم

شعر: — و لو خطر⁷ لی فی سواک اراده
علی خاطر⁸ سهوا قضت بردنی

صنوف سلام و دعا و الوف نخت و ننا، که از الناع حسن صفاوب و نورش عرفی انفعال از جهره حور جاری باشد و از انوار ازهار⁹ اخلاص باطنس کواکب فلک ثامن در غیاهب مغارب متواری، از ابتدای طومار بیاض نهار تا انتهای مسامر سب تار از سر منزل دل شعوف برستام¹⁰ قطار حروف نا سرحد زبان و ار آجا بمسامع مجامع کرو بیان آسمان مسرساند - بیت: —

1. The same in *BUL*, *BH* and *HG*, but *GY* gives عالم کون و امکان while *AH* reads عالم کونی و امکان 2. *BH* gives لامکان 3. The same in *GY*, *BH* and *HG*, but *BUL* and *AH* give ممی الولا 4. *AH* gives منار بهم 5. The same in *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give فریده while *BUL* gives قرین 6. The same in *BH*, *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give گدازد 7. *BH* gives حمیرت 8. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give یوما 9. *BH* gives سام 10. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *B* - and *AH* give انوار آثار ازهار

خاطر و محسوس حواس باطن و ظاهر آمد - شعر :-

کتابک وافى¹ بعد طول نطلى
وهيج شوقا کامننا بين اضلعى
فكان² مکان العين من فرط عزة
وحل محل الروح من حسن موقع

و از ملاحظه صباحت رخسار غوانى معانى در ملاحظت هندی جهرگان خطوط مبانى آن
را بت آثار و آنة لهم اللیل نسلخ منه النهار سطور نظر اولو الابصار آمد - شعر :-

سطور سواد فى باض کانها
خطوط غوال فى حدود غوانى

اما دل نايوان در فمى عسنى آن کمال جمال حنان حمرانس که بروای ليقة دوات
مر کب خيوط³ شعاع مهر و مداد سب ندارد ، زیرا که قوايم قطار حروف اقوال از
احمال انفال سوب بال در سازل مجارح سست و لنگ است و عبون الفاظ و کلمات از
مساهده جمال ماهو المقصود بالداد خون جسم خفاس از رویت آفتاب کور و مانند
حوصله اوداس سخت سنگ - بيت لمولفه :-

ز طرف حرف بروسست و از طای فلک افزون⁴
کنوز درد و غم کان نيسب الا در دل محزون

و براهن عقلی⁵ در حصول مقاصد اصلی بنظر ذوق عين خطا و سهو مينمايد و
نفوس علوم رسمى از بينش طای دل⁶ سهوم بياران⁷ دموع بالکليه محو - بيت :-
من هرچه خوانده ام همه از ناد من برفت
الا حدیث دوست که تکرار میکنم

بنابرين نوبع و الباس از آن ذاب ملکی اساس آنست که مهر سبیل بی بروز رموز
سویف و تعدل عزم کعبه خلیل⁸ جزم فرماید و بصر بصیرت این مجروح تیغ
فرقت را بکحل الجواهر وصال آن اکمل مظاهر روشن گردانند - بيت :-

مردم چينمى ، و بيمردم ندارد خانه نور
مردمى فرماى و روس کن سراى چينمى

1. *GY* and *HG* give *واف* 2. *GY*, *BUL* and *IIG* give *وکام*, while *AH*
3. *GY* and *HG* omit *کامننا* 4. *BUL*, *BH* and *AH* give
5. *BH* gives *عزل* 6. *BH* omits *دل*
7. *BUL* gives *ساران* 8. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and
AH give *خليل*.

حصول ما مول است - بیت :-

دبدن روی زفبان نسام حرمان گفته اند

طلعت نوصیح امید است وبس خود روشن است

اگر سواد عرصه¹ این بلاد بر مضمی فحوای السور فی السواد بنور حضور موفور السرور
مشرف گردانند واز درج درافسان خوبس آدان جان اهل هجران بلالی مسلالی
بیان مستشف فرمایند و جاعب طلب بضاعت را، که در معرض اضاعت اند، ازحضض
ضلال و غوایب بهرج اوج هدایت رسانند، فرطه گوش نو عروس فقرا معانی عروس
مفصود مسنود و گرد نقصان گرد ادنال کمال آن مهر سهر اقبال نمگردد -

بیت :- چه زبان دارد اگر یربو خورسند رخ

شب اندوه من خسه بانان آرد

وازدنجا با جاعب معقدان جانی سوچه کعبه اس و اسانی سوند نا هلال آمال از
ابر نظر آن² آفتاب آسمان کمال بدر لبله القدر وصال گردد و حگر سحر حکان بادنه شجر
و ملال بسر جسمه زلال نلافی و انصال رسد - بیت :-

ای رلالی³ که حبات همه عالم از سب

جیه نمود گر بسر سسه دلانت گذری

و مدبست که نوباوه الهاس این دولت و اقبال، که هنرس سووه نهال آمال بالست⁴،
بر اطباء سطور در آن مجلس فایض النور مهدی است و نظر القاب در آن نمی اندازند
و جان ولهان⁵ را در بونه انتظار بنار فراوی سگدازند - شعر :-

لا وحن الخضوع عند الملای

ما جزى من محب ان لا محب⁶

بیت :- افاده نوسد دلم ای دوست دستگیر

در نای سگنس که حنی دل آدم او مید

و کتاب مرفوم، بل سحاب مرکوم، که بدس معمد سعطس البال اتلاع و ارسال
فرموده بودند، از وفور رمضان آن ناران بهار احسان⁷ بر کسب زار حمان مسانر و
سفاطر گنت و ظهور انوار فانظر الی آثار رحمة الله کشف بحی الارض مشهود دیده

1. BUL gives عرصه 2. HG omits نظر 3. The same in BUL, AH and
HG, but GY and BH give دلال 4. BUL, BH and AH omit آمال
5. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give بهار 6. The
same in BUL and AH, but BH gives لاحق الموعود عند اللای
7. The same in BUL, BH and AH, but
while GY and HG give ما حراء
باران بهاران احسان

و بر آل کرام او، که هر یک واسطه جواهر زواهر عقد وجود اند، و اصحاب عظامش، که هر فردی از ایشان صفدر صاف و الرکم السجود، و اصل - بعد هذا برضمیر منیر قضا ناخیر هویدا باد که بوصول کباب محبت مواد، که نور حدقه و داد و نور حدیقه اتحاد بود، قوافل صنوف بهجت و سرور و رواحل ضروب فرحت و حضور در ساحت دل، که تنخگاه مملکت آب و گل است، نازل گشت - و چون اسباب نگانگی با سرها مجتمع است و آثار نیگانگی بنامها مریغ، و موافق خوانین کرام و مصادق سلاطین اسلام بمدوح لسان خاص و عام و محبوب فلوب جمع انام، و مسالک و سبل محالمت بارسال رسل مسلوک گرداندن و نقود مصافات بسکه مخاطبات و مجاویبات مسکوک داسن از لوازم و داد و شرایط اتحاد، بنا برین زین الافاضل فی الزمان فاضی عنان را، دام عزه، فرساده آمد - و آنچه صلاح اهل اسلام و مضمین رفاغ حال انام اسب بعضی مدکور بیغام کرده شده است - بسمع رضا اصغا فرماید - و سرت کمال و داد و رکن بنان اتحاد آن است که ظلام بعد مسافت را بور ارسال کتب¹ موصوف السراف مسور گرداند و چمن شعار و دنار بوصول نسیم احبار سلامتی داب ملکی آثار مخضر دارند - زیاده برین حمیره اتحاد را به حال و خط نقط و خط نیاراست و محدره عبارت محلی و حلال ایهام و اسعارت نه بمراسم - همواره اسقامت خام صدافت و السام بطباب و او باد صفا و وفا مسندام باد و انظام درر و لالی مواخات² در سالت بفا و دوام و اسحکام بنیان موالات و و داد کارم ذاب العباد - بالنبی وآله الامجاد و صحبه الانجاد -

(۶۶)

جواب مکوت کتب الی جناب واحد من افاضل اصحابه

کواکب بواب معانی، که از غباب خطوط ظلماتی طالع فرموده بودند و صور احوال در آئینه معال باحسن جمال باز نموده، از آجناب، که نهال بوسان محبت و هلال آسنان مروت است، هیچ غریب نمود - و مهر و داد ارافق از زیاد ظاهر گشت و برجس ناسس اتحاد از مشرق فواد باهر - بر ضمیر منیر مخنی نماند که امید چنانست که بعنانت بی نهایت حضرت باری جمع سهام بر وفق رضا جاری باشد - و درین وقت اس محب با بعضی از عساکر بر سر عقبه گووه منظر اسناده است - و یوای لشکر³ را با اسعد خان در ولایت گووه فرساده - و چون جماعت افساد بضاعت درین

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give کتاب 2. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give موافات 3. *GY*, *AH* and *HG* give عساکر .

و تیسیر طی مسافت دیار و عدم مخافت بچار بتوفیق حضرت کردگار و بواسطه حصول اسباب ، که تجاران ماهر و جهازات متوافر اند ، امریست ظاهر و لوازم سفر از غلام و نفر مرتب و حاضر ، و چون عزم حرم معظم در خاطر اشرف مصمم است و سعه التیاع فقرای این بقاع از غایت اشتهای کنار علی علم ، رجا وائق است که صوامع مظلمه این اصقاع و ارباع بالتعاقب انوار قدوم آن خورشید شعاع منور آید و نوعروس مرام این مجروح سهام آلام بر منصفه حصول جلوه نماید - بیت :-

امید نند چو عشق مرا کرد دل خراب
کآندر خرابه دل من نابد آفتاب

بیش ازین عناکب افلام بر سقف سطح کلام نار حروف الحاح و ابرام نه نیند و جریان قلم مرتاض در صحن ساحت بیاض و فضای عرض احوال و اغراض سبب عروض اعتراض دید - همواره حصول حج مبرور در نامه اعمال آن سعادت منال مسطور باد¹ و روی زرد و التماس دل بر سوز و درد بنظر قبول آن غایب مامول ملحوظ نظر و منظور - بالسفیع المشفع يوم المحسر و السور -

(۶۵)

نسخه مکتوب کتب من لسان السلطان الاعظم محمد ساه البهمنی الی السلطان
العادل حسین ساه الجونوری غیر ذکر الکاتب و المکتوب البه -

حمد و سپاس شدید² الاساس ، که عروج مرغ لسان بر شرف انوان باننش عین خیال است و وصول برید افهام و اذهان بسرحه شرح و بسط آن محص بحال ، نثار بارگاه بادشاه بی مثل و بدل ، که پیش طای درگاه جلالس ازل است و صدی سرا پرده عظمت و کمالش لم یزل ، و مفتح احسان بی بایانس فلاح مغالغ امل ، و مصباح غیاهت مطالب ملل و نخل - و درود خارج الحد و القاس ، و صلوات نامات بیرون دایره ادراک اناس ، اینار مرقد پاک آنحضرت ، که کلاه علو جاهس سزین به دره التاج لولاک است و غبار و دخان ساحت ساحت مطبخ احسانس فرش ارض و سقف افلاک ، لمولفه :-

کاف کمال اوست دواب ذواب کون
ور نی سواد هستی کونین از کجاست

دودیر سینہ^۱ صغیر و کبیر و دیدہ برنا و پبر را مجروح ساخته یعنی مہد کامل عفت ،
 ولادہ گردن رافت ، ستر وافر عصمت ، آفتاب آسان عطمت ، مخدومہ جہان ، طیب
 اللہ نراہا و جعل الجنة مشواہا ، از سرای فانی بعالم باقی انتمال نموده است و خطاب
 مسطاب ارجعی الی ربک راضیہ مرضیہ را بسمع قول و رضا سنودہ و جمعیت عالم
 جبروت را بر تفرقہ فروق ناسوب سنودہ - نظم :-

سوانر و طرات منظر رحمت حق^۲
 بر سر روضہ جیب صفینس باران باد
 در براروی عمل درہم احسان و را
 بر نفود حساب دو جہان رجحان باد^۳

از وصول ابن خیر موحنس و حصول ابن ابر مدغنس حورسند مسرب و مرام
 در غم و آلام سواری گسٹ و دنبوع دموع از منابع عمون مانند نہر جیحون جاری -

نظم :-
 صبح ابن خیر ز بوحہ مرغ سحرسند
 ار سنہ گرم زد نفس سرد و آہ کرد
 چندان گرسٹ مردم اربن عم کہ خون جباب
 آحر بر آب دیدہ مردم سناہ^۴ کرد

مامول ار حضرت و اہب المسئول آنست کہ اجر جزیل و صبر جمل موہبت نماید
 و بر حمن روح پر فوح آن مغفورہ مبرورہ سحاب رحمت و کرامت منصب فرماید -
 خون ضمیر حشر خورسید سہاب منور معالم احادیت و آیانسٹ و ذاب ملکی ملکانش
 مہبط انوار کمال صفات، بتاکید و رار و اصطبار و سفارس منع هموم از ساحب خاطر
 نوار محتاج بدیدہ - ہموارہ آئیئہ خاطر قبص مطاہر از رنگ ملال مجلی باد و صحائف
 اعمال بہ اساطیر حسنات لارمہ الاجلال محلی - بالانساء و الاولیاء سلام اللہ وصلونہ
 علیہم بلا انہا -

(۶۸)

نسخہ رفعہ کتبہا الی جناب العالی ملک عمد الملک بمکہ المشرفہ^۵

الحمد لله المنعال ، کہ بہ اختصاص عنایب الہی و اخلاص دعای آنجناب
 فضایل دستگاہی ، جہرہ محدثہ حسن اوضاع بر وفق مبعی دل ملع از نی سرا

1. *HG* gives تدویر سینیہ 2. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and
HG give رحمت و فضل 3. *HG* gives دجہان 4. *GY* and *HG* give شام 5. The
 same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *BH* give ماکت الی جناب بن اخیہ داد اللہ دولہ
 سچہ مکتوب کتب الی جناب العالی عبدالملک بمکہ المشرفہ while *AH* gives

سال حضرت تخت فلک رفعت را به لشکر¹ بیرون آورده اند ، ابن محب را خرام حزم بر سمند عزم بستن و برسبیل تعجیل به لشکر سلطان پیوستن بر مفضای مغزای لا بخافون لومة لاجم² بحسب عقل واجب و لازم است تا نمره شجره ندایبر جهال و نتیجه مفدمات کلام ارذال بعین البقبن آنحضرت را مشهود آید و بلبیل مقال در چمن مقضی حال بدین بیت تغرد نماید³ بیت :-

گر از کوه پرسی ببای جواب
که شناخ خطا بار نارد صواب

اگرچه درین حین از قبول کلام فسده و انقباد آرای مرده انگست حسرت بدنندان بیرون دارند اما هنوز امکان وقوع خبال آن طائفه بر لوح بال می نگارند و سراب بقیعه و شراب خدیعه ارذال را عین رلال می بدارند و عقرب محقق خواهد شد که ازهار نصاب جهله⁴ کروضه فی مزله لائق نظاره نظر سفله است نه فراخور چمن ندایبر و آرا نه سزاوار مسطره ابوان فکر و نبی⁵ میباشد که چمن اخبار سلامتی ذات محامد صفات از مجاری خطوط و سر حسمه دواب مخضر دارند و صوامع مجامع مودت بزبانة شمع قلم نور افروز منور - همواره تمسبت جمع سهام بر وفی مرام مبسر باد بانندی و آله الامجاد -

(۶۷)

نسخه مکتوب کتب من لسان السلطان الاعظم الاکرم محمد شاه الهمنی الی
السلطان الاعظم الاکرم محمود⁶ شاه الغجرائی - حلدالله ملکها -

الحمد لله الاحد الصمد الذی لم یلد ولم یولد - والصلوة والسلام علی نبیه وحبیه محمد وعلی آله و صحبه الافضل الامجد - بعد از ابلاغ انواع محبات وردیه النفعات⁷ ، که از نسایم اخلاص و صفای آن فوایج اختصاص وفا بمشام کرویجان عالم قدس واصل باسد ، و ارسال اصناف تسلیمات سمییه الانارات ، که از کمال صدافتش تنویر صوامع مجامع شهرستان انس حاصل آید ، بر ضمیر منیر هویدا باد که درنوبت جنین محقق گشت که نازل هایل و حادثه مسکله از آسمان فضا و قدر برساحت اقالیم بشر نازل گشته است و نبر تاثیر از سست تقدیر و فوس فلک

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give لام 2. *HG* gives
فکرت دمی 3. *BH* gives حله 4. *HG* gives نماید 5. *AH* gives
6. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* gives دعوات وردیه السهات .

محمد مآب طایر مطاف کمال صفدر مصاف مجد و اقبال ، فهرست کتاب فکر و حدس ، قاری صحیفهٔ یوم از صفحهٔ اسس ، جامع فنون فضایل ، مرآت جمال حسن شایل ،

شعر :- — یقول^۱ لسان الدهر مدحک دایما

ولکنه فوق الذی هو قایل

لا زال خطیب اللسان علی منابر الاسنان ذا کرا بشنائہ^۲ و امام القلم فی محارِب حروف الکلم ساجدا بدعائہ ، مرسل بود ، در حال احسن بجمال ازین سمت وصول یافت - و از حجال سطور آن جبههٔ وفور محبت منظور آمد و بجمل و فصول نسلیات اجابت مامول ، که نور نخب و نفاوت از جبههٔ اخلاص و صفاوت آن مشهود نظر اهل شهود بانسد ، مواجبه و مقابله افتاد - بر خاطر خطبر و ضمیر، نیر مخفی نماند که تمام احوال، که در سلک مقال کسبیده بودند ، بیان واقع و برهان ساطع است اما یقین دانند که آنچه واقع شده است با فساد بعضی از متعلقان^۳ جناب مسند عالی ، ادام الله تعالی مدی الايام واللالی ، سابع گنسه است - و ازین محب بحسب باطن و ظاهر غیر از محب هیچ ظاهر نه شده - و غالب ظن بل یقین آنست که این معنی نزد جناب مسند عالی مستغنی از بیان و برهان است - و چون این محب از اول تا آخر نفع جانی و عرضی و مالی مسند عالی را نفع خود سدانست و مضرت جانی و عرضی مالی ایشان را مضرت جانی و عرضی و مالی خود : و از صحیفهٔ جنان ایشان بسخن مردم دیونشان خلاف این معنی منلو میشد حتی که از صفایح احوال و اقوال ایشان عین این صورت مقروء^۴ مگشت تا از جانبین بحسب طاهر ماده ابتلاف به اخلاف انجامید - اما هنوز حروف و داد ایشان بر لوح دل مرقوم است و زنگ حقد و رنجش از آئینهٔ بینش معدوم - بیت :-

وفا کنیم و نه رنجیم اگر جفا بینم

که در طریقت ما کافرست رنجیدن

و این محب میداند که اتحاد طرفین سبب نفع بسار و موجب فلع اسرار است و مسنلزم اسمعلائی لوای محبت^۵ جانین - و خلاف این معنی علت هزار هزار ستار و شین - بیت :-

درخت دوستی بنسان که کام دل بیار آرد

نهال دشمنی برکن که رنج بیسار آرد

1. *GY* and *HG* give تتول 2. The same in *GY*, *BH* and *HG*, but *BUL* and *AH* give داکر تائه and داکر تائه respectively 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give متعلقات ; *HG* also gives اسناد in place of افتاد 4. *BH* gives مقرر 5. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit . استلای لوای و استعلائی و لوای *BUL* gives محبت : and *HG* omit

پرده صنع و ابداع محسوس است و رخساره بال برومال صبح نجح و دست مهر اقبال از عروض تراکم غبار ملال محروس - و چون مطلوب کلی خاطر دردمند و محبوب اصلی باطن مستمند است که در ساحت حبات قبل از وصول بریدمات چهره مخدرة مقصود را در آئینه وجود سنهود ببند و گل وصال از ساخسار جالش بدست دیده وجد و حال بچند - نظم :-

هر زبانی که نه ذکر و کد¹ گونا نسب
ناظری را که نو منظور نه بینا نسبت
باد پر خاک بجای خرد آن کاسه سر
که ز خمخانه عسوی تو درو صهبا نسبت

بنابراین میخواهد که مجرور پای نهمت در دامن قناعت کسبده دارد و جیب هم دل بدست حرص و آز، که مفتضی آب و گل اسب، مفید نگذارد - هر چند درین آرزو روز بنب می آرد و دمجور سب را بنور روز مقرون میدارد، دست آمال بر کنگره کاخ انصال نمرسد و غنای انظار نکواکب دیدار مزین نمیسود - و بدن سب صدای صراخ و نکا و ناوه و اسکا در طای فیه خضرا بیجانست و دست ناسف برسنه زبان، و علم آه بر سطح سارسان، و بدن طبل و علم والی ولایت درد و غم و حاکم حوالی سوز و ندم - نت :-

که دارد اینچین عیسی که در عسوی نومن دارم
نرابع خون، کبابم دل، ندبم درد، و نقلم غم

و چون صور نفاصل امور در آئینه سطور مکوب و منظور بود، تکرار آن محمود نمود - توفع² که در مظان اجابت دعای مرجو الاصابت امداد نمایند³ و زنگ اندوه بمصقل فلم فرح سکوه ار مرآت خاطر بزدایند - همیشه در کنف حفظ الهی محفوظ باسند⁴ -

(۶۹)

جواب مکوب کتب الی حضرته الوزير الکبیر المخاطب بنظام الملک

ادام الله تعالی

در درج افصاح و مهر برج افراح، و آئینه انوار کمشکوة فیها مصباح، که از جناب

1. *HG* omits *تو* 2. *BH* gives توفیع 3. *BH* gives عماید .

4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give باد .

فوز مرام خائب و خاسر گشتند - و این محب منتظر مراجعت عسا کر ظفر مظاهر است که بتوفیق باری جل و علا در بالای عتبه¹ واصل و حاضر شوند تا بکوچ متواتر و متوالی بشرف بساط بوسی نارگه سربر اعلی ، نفذ الله احکامه فی اقطار الدنیا ، سرافراز گردد ، و در میان افران با لشکر بسار از بیاده و سوار مسننی و ممتاز² -

بیت :- دسمن آنس نهاد باد بجا را بگو
خاک بر سر کن که آب رفته باز آمد بجو

زیادت برین صریح بر اع موجب صداع دانست - همیشه دست تعرض حساد از دامن اهل وداد فاصر و دبدبه فواد اهل اتحاد بر جبهه مخدره وصول مراد ناظر باد -

(۷۱)

نسخه مکتوب کتب الی المولی الفاضل الناصی سرف الدن المخاطب بصدرجهان

سعر :- ۱ ای هم نشین دل که سدی غایب از نزار
بارت سب فراو برا کی بود سحر
۲ گرسوی ما خیر نفرسی غربت نست
آری نه بدلان نفرسد کسی خبر³
۳ دارم وصال با تو و طاهره حو جان
در دنده محاور و ندا نه در بصر

تا منسی دیوان قدر و فضا جهت تحریر مناسر احکام دنیا از حریر شعاع مهر و طلام سب صورت و ماده لقه مرکب آرد⁴ ، و دست دایه محمال بکف الخضیب سفی و ناخ هلال بسب فلک اجرت حارد ، مناسر قدر و فضا بر وفق مرام و رضای آنجباب فضایل فباب ، مهر سپهر محامد و مکارم ، صدر صدور لا بخافون لومه لایم ، تمسمه و ساح دین و دولت ، یسمه فلابه ملک و ملت ، واسطه عقد صدور ، فایح⁵ عقد مشکلات امور ، بیت :-

سواد دانسن دانسن⁶ که عین مردمی اسب
سواد کرده ملک بر باض دبدبه حور

1. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give عتبه 2. *BH* gives
لیقه و مرکب آرد 3. *BH* omits this bayt 4. *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give
while *BH* gives دارد in place of 5. *GY* omits عقد 4. *GY*, *BUL*,
AH and *HG* give صفات کامل داتش , while *BH* gives سواد داش و داتش .

و هنوز غنجهٔ نتیجهٔ افکار اشرار نشگفته است و دیگ هوا و هوس ایشان باتش
 حقد تمام نه پخته - و این محب یقین سدانند که آنچه درینوقت خاطر شریف آنجناب
 را صلاح نموده است بی شبهه عین نجاح است و سنک نیست که خروج از دایرهٔ
 صواب مستلزم خطا و عتاب - اکنون آنجناب این محب را بر سر کوی وفا مقم
 دانند^۱ و بر جادهٔ صفا و اخلاص مسقیم - زنادت بر این املق قلم در مبدان سان
 غم و الم نناخت و به اتمودحی از آن اکتفا نمود - همواره درر مراسم در سلک حصول
 منظم باد و جراحت سنان لسان عداه بمرهم مرحمت حی مسعان ملثم -

(۷۰)

جواب مکتوب کتب الی خدمهٔ واحد من افاضل ارباب صحته

کواکب احوال که از غباغت سطور شمال نموده بدردند و جواهر رواهر و داد که
 از خزانهٔ عامرهٔ فواد برطیبق وری موصوع فرسوده ، سبب ازالهٔ طلاام آکروب و موجب
 تحلبهٔ جمال مسرت فلوب آید - و چون دیاچمر هجران بطلوع سهای تقریر و بیان
 غیر منجلی است و معددهٔ و سبعة^۲ حروف از نوالهٔ خوان شوی دل سعوف متملی ،
 حصول فواید جمله در نسر عبارت جریله ندید ، لاجرم پای براءت از ساحت
 عرض اس بضاعت در دامن فاع کسند^۳ - نسر ملاقات با سمول حصول مامولات
 در بهترین اوقات مرزوف باد - بر صمر حسر روس نادکه حمول هموم ، که از
 فساد حساد معلوم^۴ بر دوس هوش دل محمود موصوع بینمود و اندوه قلت انصار
 و اعوان و ناخیر لشکر اسعد خاں و سع نادزدی حصرت سلطان ، خلد الله سلطنه
 الی آخر الزمان ، علاوهٔ آن بود ، سرخ آن از حبطهٔ نریر لسان و تحریر سان بیرونست

سعر :- و انعب خلق الله من زاد همه

و قصر عما نسهی النفس و حده

و مقصود فرقهٔ فسد و ماسرل زمرهٔ حسده آن بود که جامع مسلمانان ، که در جزیرهٔ
 گوود از غلبهٔ کفار حیران بودند ، به سهام انقام کفرهٔ ملاعین سهید گردند و نجوم
 ناموس این فقیر را^۵ در مغرب حمول ناپدید کند^۶ - اما بعون الله و حسن توفیقه
 صورت فتح و ظفر در آئینهٔ زمان ظاهر شد و صاحبان سلعهٔ فساد در نیز بازار

1. The same in *BH* and *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give 2. *BH* gives
 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give 3. *BH* gives
 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives 4. *BH* gives
 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* omit 5. *BH* gives
 6. *AH* gives 6. *AH* gives

سعادت دندار بخنیاگر گردد - زبادت برین فلم دو زبان را ترجیح جان نساخت و ساحت عبارت به بسط بساط کنایت و استعارت نه پرداخت - چمن بال به نهال حصول آمال موشح باد و کتاب مرام خاطر انوارش در صدر مدرسه فضا و قدر مصحح -

(۷۲)

حواب عربیة كتبها الى خدسته الجناب العالی ولده الصغیر المخاطب بالفخآن¹
لا زال معلمه من مساعبه ساکرا ولسان القلم اجتهاده عنداهل وداده ذاکرا -
عریضه، که آن فرزند فرساده بود، واصل سند واطلاع بر مضمون آن حاصل - آنچه در ناب سعی واجتهاد بر وفی منی و تکرار درس گاهی لفظا و گاهی معنا واطهار افتخار و فصور نبختر او نان قدر کار ناز نموده بود تمام معلوم شد - یقین داند که کسی که او را فوب مدرکه وغیرت محرکه باشد² و فرزند انجناب بود و دست موانع از دامن حال او بجانب، باستی که نا امروز او را علوم ادبی در حوزه حصول موصول بودی و درین حین نمراب سرخ سمسسه فطی و حاسبه کافه³ مسغول، شعر :-

علی فدراهل العرم نانی العزائم
و ناتی علی الکرام المکارم
و نعظم⁴ فی عین الصغیر صغارها
و نصغرفی عین العظم العظیم

سبحان الله شخصی که خود را فرزند این فقیر گوید و برید عمرس در میدان نانزده سالگی قدم زند، تمام مقصود و مطلوب معارف مرغوب و خط خوب نوشتن نواند⁵، یقین داند که از نوادی کمال نوع انسان در مراحل بوادی خمول و نسان نازل خواهد بود و عسکر مهات بر لسنکر حیاس بطریق اولس⁶ تقدم خواهد نمود - فرزند جان بابد که حروف سعادت و اقبال از جبین افعال و اقوال او مقرو باشد و مصحف کمال و شرفش به السنه خاص و عام سلو - و در وجودس در سلک آبا و اجداد منتظم و در مضمار کسب فضایل بر افران زمان متقدم - شعر :-

1. The same in *GY* and *AH*, but *HG* gives Sherwānī, *Mahmūd Gāwān*, pp. 27, 28, 31 and 193 also takes it for Alaf *Khān*, but from *AH* and other *Mss.* it is clear that the correct name is most probably *Ulugh Khān*. 2. *GY* and *HG* omit باشد 3. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit کایه 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give و تیکر 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* gives نوشته خواهد, while *HG* gives نوشتی تواند 6. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* and *BH* give اولویت .

الذی یترنم عنادل الشرع علی ورد ورود حکمه و خطابه و بیاهی قاضی الفلک بتوقیع احکام نوابه ¹ ، لا زالت الارواح فی مدارس الاشباح مشغلة بکسب ² محاسن شایله و حایم الالسنه فی اقفاص الافواه ساجعة بفضائله ، همواره جاری باد و پشت جاهش مستند به مسند الطاف باری - محب صافی الوداد وافی الاعتقاد ، که عناصر فؤادش از خاک خضوع و آب دموع است و آنش و بادش از صرصر آه و سعلله و لوع ، فنون غیاب و سنجون تسلمات ، که از رواج طبیئه اخلاص آیانش فواج ان لله فی ایام دهر کم نفعات بمشام ملایک ارایک سموات رسد ، بر جناح های زرین بیضه صباح و شهب ³ مرغ مرصع بال رواج ابلاغ و اهدا میدارد - چون کمال صورت انشیای ازان متعالی نراست که نا طقه خوش مقال نرننگ کیفیت هویت آن جال بر صفحه صحیفه خیال بواند کشند و یا طابر وهم نبر بر به شهب احساس بیرامون سرفات اساس ⁴ بواند برید - بنابراین قدم شروع در طی بیدای بیان آن ممنوع نمود - اسد جمانست که بکرم حی باقی عنقریب قدم اهتمام بمرام نلاق فایز گردد و دل مستهام گنجینه حصول مرام را حایز - برضمیر منبر ، که آئینه جال صور تقدیر است ، مخنی نست که مدنست نا سفاین اورای منحون بنفایس وفاق بساحل دل مساف جاری نمیدارند و کواکب لوازم محبت را از افق سهای کمایت در عباهب مغارب خبب سواری مگردانند و ازهار اخبار سلامتی ذات ملکی سعار از ساحسار خطاب در گلشن کتاب نمی نمایند و ار جنمه خاطر فضفاض و جویبار قلم فیاض بسابن و ریاض دل معراض را ربان نمی فرماید - نظم :-

آنکه یاد من بدل بضمرش نگذست
 سالها شد که ز بادس دل من غافل نیست
 نه رسد ورت ما را خلل از بعد مکان
 که سان من و او بعد مکان حایل نیست -

توقع ازان کان کرم و بحر حکم چنانست که درسل نوار و بوالی باشرای اعلام سلامتی آن سهر سیمه رمالی حجره دل را روشن سازند و قلب سموه اعدارا در بوتة جسد باننش حسد بگدازند ⁵ و بفین دانند که جنان و جهان و حواس و روان به استعداد شرف زمین بوس حضرت آن بادساره بهم نژاد مصروف و معطوف است و دست آمال به اذیال عنایت حی ذوالجلال استوار که متعافب کتاب بادراک

1. The same in *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give توبه , while *BUL* puts نوابه
 2. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give تکب
 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give شهب
 4. *HG* give اساس
 5. *HG* gives نگذارند .

و مفرح روح ، از جناب فضایل مآب فواضل مناب ، خلف والدين عنصر و فلک مجمع خلقيت¹ انس و طريقت ملک ، آئینه جال مکارم و معالی ، نبیجه مقدم ونالی ایام ولبالی ، ممدوح شجعان مصاف فضل و بلاغت ، مشکور فرسان سدان عقل و شجاعت، الذی آنس من جانب الطور انوار استحقاق القرب والوساله و اعجز بسنان² شجاعه و عصا قلم براعنه زمرة سجرة اهل البلاغة والبساله ، لمولفه :-

ذو رتبة ينطح الجوزاء بالهمم

و ذو محل يجارى النجم بالقدم

بموجب وافر الاستباق ، که آئینه فوادمس مبرا از زنگ نفاق اسب ، در زماني ، که کيوان احزان از برج جهان راجع و برجس مسرت از افق نصرت طالع بود ، واصل شد - نفایس ثنا و دعا محمول قطار انفاس ساخه و مشعله آن قافله³ به نارسوز و ناز افروخته داسته در مقابله و مواجهه آن افضال مهدي و مرسل است - اسد که بمنزل قبول سمت و وصول يابد و مهر يوسف اجاب و التفات بر آن بضاعت مزجات نابد - اگر التماع خورسند اليباع از روزنه ضمير در سطوح اساطير و صفای طوامير تابان گرداند ، از حرارت شعاع آن بينندگان نفاع محرير و دانندگان کيفيت رباع تقرير مانندبير از اجتماع خورسید منمر محمتر و آند و سانی در اکسب عبارات از سورت لوعتش کالفراس المبهوث متفت تمامند و صور نگارخانه سنسه و استعارت از سذب لدغتنس⁴ کالعهن المنفوس از بکديگر متمنت - جال وصال صوری مبرا از نفاث دوری⁵ در مرآب وجود مسنهود باد و ابواب موانع بدسب بوفقی حضرت صانع بالکله مسدود - بر خاطر خورسند ربت ، که منور عالم اتحاد و محبت اسب ، واضح و ظاهر باد که در بنوقت از تلاطم امواج الطاف سبحانی و براکم افواج دولت سلطانی فتح قلاع سنگسر ، که هر یک از غایت ارتفاع و نهایت انساع همسر حصار سپهر است⁶ ، در سلخ ماه جهادی الثاني باحسن طریق میسر گنت - و قلاعی که از غایت استحکام در مدت اسلام کمند فتح برکنگره بروح آن نقتاده بود ، بتوفیق کردگار و عنایت بادشاه کامگار و قوت مردان شرسکار مسخر آمد و از آستس سهام و سبلاط حسام خاک وجود کفار لثام بیاد فنا داده شد - و بموهب آن فتح جبلیل و نصر جزیل از روی شکر و ثناسر نیاز برآستان بادشاه یوقی ملکه من ینشاء نهاده و دست

1. *GY* and *HG* give خلقت , *BUL* gives خلیمه , *BH* خلقيت , while *AH* gives خلقيت 2. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give استان , while *BUL* and *BH* give اعجز سان and اعجز لیان respectively 3. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* gives شمله , while *HG* gives التالله 4. The same in *GY*, but *AH* and *HG* give لوعتش and لدغتنس respectively 5. *GY* and *HG* give ارتفاع دور دوری 6. *GY* and *HG* give اند .

کان علی عرینه¹ و جینه
 شعاعین لاحامن سماک و فرقد
 هوالتایع النالی اباه کما تلا
 ابوه اباه سیدا ابن² سید

نه آنکه جهل و لعب را بر علم و ادب راجح داند و غرض خود را بنوک قلم
 بر صفحه بیاض نوشتن نتواند - بیت :-

با چنین همت نیاید³ راست کار سروری
 بست همت در جهان هرگز نباید بر نری

شعر :- فکیف تنال المجد والجسم فارغ
 وکیف تنال الحمد والعقل ضایع

اگر قلم کاخ⁴ وجودش نشیمن طایر دولت بودی از بیضه همتش نایج حصول
 آمال در فسحت فضای اقبال نرواز نمودی - بیت :-

هر شکمی حامله راز نیست
 در مگسی حوصله باز نیست

ما افسوس و هزار افسوس که این جانب از عروج او به ذروه نواهی سوس
 درینوقت مایوس است و آنار کسالت و ضلال بر جهره حالس محسوس - بیت :-

نالانم از تغابن هر نریب که سد
 جانی کزونه منفعتی است و فی منال

از مشاهده حال و افعال او قوت ناطقه انسانی لالسا و شاهباز خیال در هوای مقال
 بی پروبال - بیت :-

قصه مینونت خاقانی -
 قلم اینجا رسبد و سر بسکسب

(۷۳)

جواب مکتوب کتب الی جنابه العالی المخاطب به اسلام خان و کان رسولان الکجران⁵ -

مکتوب پر فتوح ، که هر حرفی از ان رشک جام صبوح بود و مدام معانمش ممدحیات

1. *GY* and *HG* give اعریه 2. The same in *BH*, but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* give سید او ان 3. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* and *HG* give نیاد 4. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* omits *نم* and gives اگره کاخ 5. *AH* gives the name of the Gujrat ambassador as اسلام خان . but *GY* and *HG* give it as حاکم خان .

شعر :- و ابرح مایکون الشوق یوما

اذا دنت الخيام من الخيام¹

چون چمن جان به ازهار اشواق مزین است و مایتوقف علیه سرعت عزیمت به اسهل طریق میسر ، امید واثق است که ملاقات مسرت سہات عنقریب مقدر باند و هنگام التقا درین زودی مقرر - بمحمد و حیدر -

(۷۵)

جواب مکتوب کتب الی جناب الرفیع الودود الشیخ داؤد المندوی رسول
السلطان محمود خلجی -

سرر مرفوعه سطور و اکواب موضوعه کلمات لازمه السرور ، که در جان کباب و سادروان خطاب تریب داده بودند ، از سساهده جال براءت و ملاحظه رعایت قواعد صناعتی ساه تحسین بر مجاری لسان روان گنت و سوجب ازداد سواد حسن اعقاد آمد - همواره آنجاب فصائل مآب ، فواصل ایاب² ، بمحصل مسافت و وصول علو مناصب فایز باد و سعادت اتباع مقال و هدوا الی الطیب من القول را حایز - بعد از ابلاغ نجات بی نفاق و اعلائی لوای اسماو و طلب ملاقات سوجیه الموالات بر ضمیر منیر خلف المشایخ³ بوسیده نماند که صحت صلوة اصلاح خواطر مسان اهل اسلام موقوف بطهارت باطن و طاهر اسب - و طهارت³ ظاهر عبارت است از رفع حدب اختصام و قمع خنت یعنی سل سنان و حسام⁴ - و طهارت باطن اسارت اسب بر نزع مواد شید و سکر و قلع نهال کمد و غدر ، و بعد ازان نوصی بماء صفا بر نوالی و تربیت سلاطین با عهد و وفا ، اسکن الله ارواحهم فی ریاض الرحمه العظمی و الموهبه الکبری - و خلف المشایخ آنچه به جهت کهرله و استناع طهور کبد و حبله نونسه بودند ، حال آنست که سلاطین ماصیه ، سکنهم الله تعالی فی دار السلام ، بجهت دفع ممدات اهل اسلام ار طرفین کهرله را خراب و بائر گداسته اند - و چون درین وف ممدت ضایر و سکاید خواطر در آن طرف انفس بضایع اسب و رعایت قوانین خداع از جلالیل صنایع⁵ بنا برین در نعمر آن مقام مظمه آنست که شعله ضرام اخصام و اصطکاک ، صمصام اهل اسلام بکاخ ملک مینا قام رسد - و چون حال برین منوال باسد منقن اسب که ابعاد نبران فساد

1. The same in *BUL* and *AII*, but *GY* and *HG* give علی , while *BH* gives الی 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give آیات 3. *BH* omits طهارت 4. *BH* gives سل اسان واجسام 5. *BH* gives ضایع .

امید بر اذیال الطاف حضرت بنعال سخت اسنوار داشته که درماه شعبان بندر گوه و بواقی بنادر سلبیار منفتح گردد ، و خاطر وارد و صادر و بمقم و مسافر از اسنواع آن خبر سایر¹ منسرح - توقع که برسبیل تواتر و ترادف نور سرور از طور سطور در کتاب مسطور ورق منشور بنایند ، و عروس خیالات سناقه را بجلی ذرا کتب فایقه و حلل اسالیب لایقه بیارایند تاچمن فواد به ازهار و داد موشح گردد و اشجار بوسان اتحاد بسحاب خطاب و انهار سطور کتاب مرشح - همواره خلعت اسنحقیف آنجناب بطراز رسالت سلاطین سطرز باد و نخله رطب خلت پادشاهان ملک و ملت بدست مر م بکر فکر آنجناب مهتز -

(۷۴)

جواب مکتوب کتب الی حضرتنه جناب العالی المخاطب بعیمد الملک حبن وصل الی بندر و ابول من مکه المنرفه -

جواهر زواهر لطایف و درر غرر ظرایف ، که از معدن خاطر نوادر مکمن و جداول انامل بحر سنهایل بر سواحل اضاریب حسن عمارت و سناهل اسالبب مجاز و استعارت مشور² فرموده بودند ، در سلک مدامح و محامد آن سلاله اکابر و اساجد منظوم ساخته آمد - همواره کرامت³ قدوم آنجناب فضایل مناقب ، سلابک مراناب ، خورسید انارت ، برجیس انارب ، فافله سالار کاروان رجال لابلهیهم نجاره ، لا زالت سفاین آماله واصله الی سواحل الحصول و سرافه قدومه سنیرا بوصول کل مسؤل و حصول کل ماسول ، آئینه جلال مراد و مسیح مارب بر وجه سداد باد - محفی نماند که ضرام غرام ، که بواسطه اسداد سنهور و اعوام اندک خمودی داشت ، از انفاس سنکین اساس باز⁴ استعمال گرف و جیم جنان ، که از خزان هجران ذبول یافته بود ، از نسیم کتاب عنبر سبم طراوق و نصارتی پذیرفت -

بیت :- بوی خوش نوهر که ز باد صبا شنند

از بار آسا خبر آسنا شنند

توقع و نرفب آنکه بی اسهال و نعلل و اهال و نخلل کواکب مدارک مسرت مافات از مطلع ملاقات طالع گردانده که همگی خاطر نرگس وار چشم انتظار بر راه دارد و انسان⁵ عین صورت خیال وصال بقلم مرگان بر اطباوق دیده می نگارد -

1. GY and HG give خسار 2. HG gives مور 3. BH omits کرامت
4. GY omits باز , while HG gives از 5. The same in GY, BUL, AH and HG, but BH gives ازیمه .

جواب مکبوب کتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهمنی الی السلطان
محمود الخلیجی خلدالله ملکها¹

صنوف حمد نا معدود ، که محصور مرانب مات و الوف نشود ، و ضروب شکر
 نا محدود ، که مظرورف اوانی الفاظ و حروف نگردد ، شعر :-

و ان فمبصا خط من نسح تسعة
 و عشرين حرفا عن معاله² فاصر

و بداع ساس بقباس ، که شروع در مبادی نوادی بیان و تبیین حصر و قدر آن
 به اهدام نراع و باغ موب ابداع و ذراع قدر احمرع متصف بصفات اسناع
 بانسد - بیت :-

آهسی³ نای چو درکار سد و هم نرسید
 بیک اندبسه درین دایره الایخیال

بادساع نارکاه ازل را ، که ربط و بسط و عقد و حل امور جمهور اهل مال و نخل
 به سلاطین باداد و دین محول ساخت و آسرفه و خصام مماه سوف سحاف فام ایسان
 سماند و انماع سماع نعال عساکر اسلام را انوار کواکب مسالک و مزیل
 طلسم مفاسد و مهالک گرداند⁴ .. و نفود درود ، که در دار الضرب بادساع ممالک
 وجود بسکه ببول مسکوک ناسد و در نوبه دل به نار⁵ اخلاص مسبوك ، بر⁶
 تربت مطهره و روضه سورة صاحب لوای لولاک و غایت ایجاد و نهایت ابراز
 نجوم و افلاک - بیت :-

محمد کافر نس هست حاکنس
 هزاران آفرین بر جان باکنس

و بر جواهر رواهر سلک آل عبا ، که صدرسیان ارایک الالمودة فی الفری اند ،
 و اصحاب معالی مات⁷ او که نجوم آسان هدایت و گنجور کنوز اسرار ندابت و

1. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give جواب مکبوب کتب الی واحد من وزراء
 ماکتب فی حواب سلطان من لسان السلطان . شاد انادی من الصلابة while *BUL* and *BH* give
 معانیه 2. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give خلد الله سلطانها
 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give آهسی 4. *BH* gives
 5. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH*, but *HG* gives نبار 6. The
 same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives تبار 7. The same in *BH*,
 but *GY*, *BUL*, *AH* and *HG* omit او .

اسلام و اشراق آفتاب عناد و اختصاص از آن طرف است و محقق و روشن که عار و شنار در دبدۀ اهل آن حوالی خوب و شگرف و سبب جلالت و شرف است - و نزد صغار و کباو کالشمس فی نصف النهار اشتها را دارد که تموه و تزئین¹ در آنجانب محض تحجب و تالف است و ایقاع اختلاف و نزاع عین ایلاف و اجتماع - و تدبیر و فکر آن طرف فی الحقیقت غدر و مکر ، موالات و مدارات ایشان فی نفس الامر معادات و مهارت - بنا برین نهال و داد و اقوال آن جانب چه محل اسناد است و بر مبانی عهد آنطرف ، که خون بیت عنکبوت اضعف بپوست ، چه اعماد - اگر عمارت کردن کمرله مبنی بر بطافت خاطر و مطابقت ناطن با ظاهر ناسد و باع بر آن حسن نیت و صفای طوبت بود ، واجب و لازم است که بنعمت آن اراضی همه کس راضی باشد - اما چه نوان کرد که صبای وفا در کوه و هامون آن مرزو بوم نه وزیده است و غبار خیل مروت را² جسم نصرت آنجانب نه دهنده - و چون اسعۀ لمعۀ هواجر بر خاطر عاطر خلف المسایح ظاهر باد که فمال و جدال این زمانی نه خون مجاریه و مداهنه ساهین ترک سلطای است بلکه بعضی عنایت سبحانی و بمن³ بوفی نزدانی و قدر نیروی تقدیر و موب بازوی ندیر و کثرت خول داعمه و صولت نبال و السه و ضربۀ حربیه و تبر و صدمۀ خود و سر هر خیال فساد که در دماغ حساد مخمراس ، متلع و منفع خواهد شد و از طوفان بکنان سهام و از سبل سیوف اهل اسلام اساس وجود اهل عناد از لباس حجاب منخلع - نظم :-

حوکوتیم در جنگ مردانه وار
 بوفی نزدان و مردان کار
 دل و زور و زهره بکار آوریم
 جهان بر عدو ننگ و بار آوریم

و اگر خلف المسایح خواهد که نقد کلام آنطرف در بارار قبول روان باشد باید که نوعی کند که در نظر صرافان دکان امتحان تمام عمار آند و رخساره عهد و سنای بناخن بغض و نفاق خراسنده نماید با بلسان بنی نوع اسنان مسکور باشد و در محافل جهان بوصف جمیل مدکور - زناد برین صورت حقیقت حال در آنسۀ معال باز نمودن سستلزم ملال بال دند - بنا برین عنان بوس افلام بدست بصور امکان موافقت و التمام باز کشید - همواره در انضباط امور محاط باد و همبسته حیظۀ صواب و سداد خاطر خاطر آنجانب را محاط - آمین -

1. The same in BH, AH and HG, but GY and BUL give 2. GY and HG omit 3. HG omits 4. و بمن

احباز کنوز رضای حی بر دوام و اظهار ازهار شکر و بنا از شاخسار لسان انام ارسال کرده بودند ، از تشخیص¹ اوضاع جهال مفرداد و تنوع حلی و حلیل اختراع مرکبات آن فنون محبت و حسن اعماد و صنوف صفای طویب و کمال وداد منظور و منمود گشت فلا غرو من الشمس ان نلوح - بر ضمیر دراک و خاطر عاطر پاک مخفی نماند که مسالک اصلاح با کفار بفلاح مطلقا مسدود بود و صورت قبول پیام آن لام در آئینه خاطر مستحسن نمی نمود - اما حون فسدۀ ملاعی نزد ملوک و خوانین متردد آمدند ، بالضرورت ابن محب بر وفق خاطر ملوک سلوک نموده بمسلم فلعه مبنه رنگنه و دادن دوازده لک مال و نوا دادن بسر جا کوی مفسد راضی شد² - اگر اسی محب دران حین انا و اعراض مسکرد سر کفار حساد و اشرار ، که در وف بوجه ابن فتمر اظهار مسکردند ، در نظر ظن بعضی سمت اسفرار می یافت - سابرین بلقی نمودن واجب بود - و بعد از قرار حال بر طفق مقال فسدۀ مفسوره مذکوره ملاحظه کردند که حون فلعه رنگه مسلم نمایند باجماع بنادگان اقطاع گووه و رنگنه و هجوم سواران طرف کرهر و جا کنه چه جای سنگسره که اذین ولات بجانگر ناندک اهام مسخر خواهد سد - بناء علی هدا از ادای لوازم اصلاح نادم سدید و جسم بخت شان در صباح محاح نائم گشت و آنچه در خاطر این فقیر ، ناب الله علمه توبه نصوحا و افاض علی ساحة حاله کل حین فتوحا ، مرکوز بود در خارج محقق بروز بافت و بقین دانند که از رضای ابن محب بر اصلاح ذات الین سهام افساد ، که فرقه حساد را در کبان گن³ بود ، بر هدف جان خودشان لاحق شد - وابن محب بعنات حضرت منان در سدان رهان⁴ و مضار امتحان بر جمله سابق آمد و بیان تفصل آن کلام جر بحضور خارج منضمی تمام است و بنا بر صلاح حال در مدت بسکال بسرحد ولات آن بدسکال نوقف کرده آمد نا از جمیع اطراف جنان اهام نموده آند که از ماکول نک صاع و از سلبوس نک ذراع در ولایات و فلاح آن مفسد از اطراف اصقاع و ارباع عبور نکند - و بنادگان کفره اش⁵ ، که تمام درین سرحد اند ، لطفاً و رعبا بقیه احسان معید گرداند⁶ و نا عتفا و رعبا روح بی فنوح ایسان را ، که در کالبد پلید مسلا است ، از حبس و بند وا رهاند نابعد از انصرام حدت باران از عدم غله و قلت اعوان بطافت و توان گسه سمرغ اسعلا و اسبلانس از آشیانه⁷ منخله بصحرای عدم طبران نماند و بلبل خونی

1. *GY* and *HG* give تشجیس 2. *GY* and *HG* give شده 3. *HG* gives کما سران
 4. The same in *GY* and *BH*, but *BUL* and *HG* gives دهان , while *AH*
 puts رهان 5. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give کراش
 6. *BH* gives کرده اند 7. The same in *BUL* and *BH*, but *GY* and *HG*
 give آشیان ; ایسان .

نهایت اند ، متناظر¹ باد - بعد از قبول نجات و سلام ، که غوانی معانی صفای تامنی در کمال و حجال تراکیب و الفاظ کلام موصوف بصفت حور مقصورات فی الخیام تواند بود ، مخفی نماند که چون از عرایض زین القضاء فاضی احمد و آئینه مقال . ملک نصر جلال صورت و فاقی بال بر حسب مقضی حال منمود ، و از مفهوم عرایض فاضی احمد مذکور و ترتیب تقریر نصیر جلال جنان معلوم گسب که ارسال رسول و یادگار و بنیاد بنیان و داد حسن آنا را اولاً ازان طرف سمت ظهور بافته است - میباید که از جهت رعایت سعار اسلام بر حسب مغزای فان جنحوا للسلم فاجنح لها ازین جانب نیز ظاهر و باهر گردد - بنا برین زنگ حد و جدال ار آئینه بال دور ساخته بر مقضی فاذا حسنم بتحه فحوا باحسن منها او ردوها ، صدر مکرم خان اعظم جامع محاسن النعم صدرخان ، دام سموه ، را با یادگار فرساده سند و یوایی کبغیات بر وجه ام محمول بقبریر حان اعظم است ، و احوال اینطرف بر وجه اجال آنکه بعنایت بغایت الهی جمع سهام بر وفق مرام مسراست و مجددا از قلاع و رباع عبده اوبان و اصنام بسغ خونبار اسلام مسحر - الحمد لله الدی هدانا لهذا وما كنا لنهدی لولا ان هدانا الله - زیاد برین املی افلام را در میدان کلام جولان دادن خون خارج مقضی مقام بود لاجرم به همین قدر اختتام نمود - همواره بتقویت دین فویم و نشسد میانی ملت مستقیم موفقی باد -

(۷۷)

الی خدمة المولى الفاضل شمس الملة والدين محمد لاری جواب مکبوب کس

من عسکر سنگسر²

یکی رفعه دیدم زانسای طبعی

چو گوهر که در مغز عنبر فشنانی³

سخن ز آسمان بر زمیں آمد اول

کنونس نو بر آسمان مرسائی

مصعب سجات فصاحت ، و مهیب رباح روح و راحت ، یعنی کتاب بلاغت صباحت ، بر احوال ملاح ، که منسمل بر اعلام و جواب⁴ اهدام و اعلام ناموس و نام

متناظر 1. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* omit
 2. جواب مکبوب کس من عسکر سنگسر الی واحد من اصحابه خلس الشر
 3. *GY* and *HG* give while *BUL* and *BH* give
 4. *AH*, on the other hand, gives the full name of the addressee but does not give
 3. *GY* and *HG* give 4. *HG* gives . اجوب .

ماده مائده برخورداری - نظم :-

جو بستنوی سخن من اگر بفعل آری
 کلمد گنج سعادت در آسین داری
 و گرو در نصیحت بدرج دل نهمی
 بسی خوری ز کف دهر سبلی خواری

اگر بعد ازین ذره اهل نماید و در سلک اولاد عاف منسلک آمد فلاده گردن
 غفلت و جهالت و وساده عطلت و کسالت خواهد بود - و اگر سوانر اخبار اهماهم و
 اعنای او واصل شود نراسی و اشفاق اسن والد ، که عنوان صحایف محامد او¹
 اسب ، باضفاف حاصل داند - بیت :-

نیکخواهان دهند بند، ولی
 نیک بخنان سوند سد نذیر

بوقیو سلوک! اسن طردی رفی سفیق باد - آسین -

(۷۹)

ایضا جواب مکسوب کسب الی ولده الاعز الغخان حمد الله ظلال والده علیه

اسأل الله تعالى ان يرزقه العقل والعلم والادب ليرقى بها الى هامة اعلى الرب -
 معلوم آن فرزند باد که عقل موفوف علیه جمع مطالب است و علم موجب وصول
 باعلی مراتب و ادب مسلرم کوز محامد و مناقب و محصل فحوای اسن امور
 بر ذمت همت و سمع نهم طالبان ذروه سمورتب واحب ، علی الخصوص بر آن
 فرزند که ابا عن جد در اوج برج مجد نازل و بر همه فم حمد واصل اسب - بیت :-

هم بلند دار که دادار کردار
 بر قدر همت بو کند فضل خود نثار

سعر :- اذا ما كنت في امر مروم

فلا تمنع بها دون النجوم

قطعتم الموت في امر حقير

كقطعتم الموت في امر عظيم

و یقین داند که وصول بساهل و سوارد جد و مجد مسروط است به طی بادیه و
 قطع اودبیه جد و جهد - و درون و بیرون بروز سکون باطن و ظاهر خویش برین
 مصروف و معطوف داشتن² با محمود اشرف و اکابر و محسود جمهور افاخر باشد -

1. GY and HG omit او 2. BH gives داشته .

مقال مقتضی حال بر نهال بالنس این بیت سراید - بیت :-

برده بودی و دادت آمده بود

جون بوکج باختی کسی چه کند

و امید است که بدین سعی جمل و اجتهاد جزبل انوار ناموس و نام حضرت بادسناه
قضا احکام، خلد الله خلافته الی بوم القیام ، و آنار جد و اهلام اقل خداسن در
مجامع اسلام و مسامع خاص و عام نا انقصام سواد عالم و انصرام و احسام جبل نسل¹
بنی آدم مذکور و مسمود مانند - چون صورت حال برین منوال بود واجب نمود که
ریاض بال آن جناب بسحاب بیان حقیقت حال منضر دارد - همواره در سرا برده حرم
خاطرنی اباکار افکار منظر و غمام فض بر گلشن دل ظاهر سن مفاطر باد - بالبنی
و آله الامجاد و صحبه الانجاد -

۲:

(۷۸)

نسخه مکسوب کس الی ولده الاعز الغخان مد الله تعالی عمره و رزقه طریق الرساد
و السداد و وقفه علی العروج الی ذروه المراد کما وفق لایه و الاجداد بموصولة الاسناد -

معلوم آن فرزند باد که حصول جد و مراد و اعناق عروس استحقاق موقوف

باحال صنوف مساق است - بیت :-

کسی بگردن مقصود دست حله کند

که بیس تیغ مستقت سیر نواند بود

و یقین است که آنار ظلام کسالت و اهمال مستلزم غرور آفتاب اقبال است - و مسنا
این حال عدم ادراک لذات کمال و انتهای ملاحظه مال و منال - و حال بحر رحبتین
استماع افتاد که دیده هم او را سبل کسلی طاریست و خورسند وصال امالس در ظلام
عدم اهتمام منواری و حال آنکه ناسک عنان سعادت کسی است که بوفوق تحصیل
علم و ادب را از حضرت باری ، جل جلاله ، بصرع و زاری خواهان باشد
و از غایت سوق و ولوع ینبوع دموع از بجاری عیون جاری دارد و تعب نهار
و سهر سب نار را مطلع آفتاب دولت و بخساری داند - شعر :-

بقدر الکد نکسب المعالی

و من طلب العلی سهر اللبالی

و من رام العلی من غیر کد

اضاع العمر فی طلب المجال

و قبول نصایح دوستان عموما منبع انهار کامگاری داند و نلفی نصیح اینجنانب خصوصا

1. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG omit .

در مکنب حقایق پیش ادب عقل
هان ای پسر بکوش که روزی پدرشوی
دست از مس وجود جو مردان ره بشوی
ناکیمیای مهر بیانی و زرشوی

همواره بقبول نصیحت اکسبرحاصبت موفقی باد ، و نانیر رضای ابن والد سفیق
در خاطر آن فرزند مبرهن و محقق - آبین -

(۸۱)

نسخه مکوب کتب من السلطان الاعظم محمد ساه البهمنی الی السلطان الاکرم
محمد ساه الکجراتی -

نواقب مناقب حمد و ساس و غرائب رغائب نسکر بقیاس حضرت آفریدگاری
را، عز شانہ و عم احسانہ ، که آثار غمارین فجار و سراره^۱ نایره نمرارت اشرار به
فطار امطار نصال صولت سلاطین دین دار و انصاب سحاب حسام خونبار خواقین
ذوی الامداد^۲ منطفی و منفی ساخت و آفتاب وفاق ایسان را از مشرق فاصحتم
بنعمته اخوانا ساری گردابد - و کوره^۳ بری و مسافت کرامت مساحت ربع غربا را
از ظلام ظلم و فساد و سواد فتنه و عماد برداح - و درود نا معدود بر روضه
پاک و تربت مطهره صاحب لوای لولاک و بر آل رفعت سال و اصحاب سدره
جناب و اتباع و اسباع طوبی لهم و حسن مآک او و اصل باد - بعد فتح
ابواب مودت و اتحاد و رسح بوستان محبت و وداد و ابلاغ نجات مسکبه الموحات
و ارسال نسلهات و ردیه المفتحات ، که رواع محبت و بگانیگی آن لجلحه دماغ
سکان افلاک سعه و مجمره فابحه ایوان کواکب سبعة و سلسله تراکب^۴ مرکبات
عناصر اربعه باسد ، بر ضمیر منیر ، که آئینه ندبیرس مجلای جهل عروسان^۵ منصه
نقدیر است^۶ ، مخفی نماند که بر ذمت بلندعم سلاطین عالی رتبه واجب است که
بر مقضی فحوای ان الله یحب عوالی الهمم و بقبض سفاسافها نظرات سعد البقات
و نیت رفعت ساه بر عظام امور و کرایم مههاب انداخه عرصه جهان را به قوت
تایید دین از آثار فتنه و فساد متمردین پاک و برداخه گردانند - و کسانی را که

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give 2. *GY* and *HG* give 3. *GY* and *HG* give 4. *GY* and *HG* give 5. *HG* gives 6. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* omit .

شعر :- و ان جسيهات الامور باسرها

لمستودعات في بطون الاساود

بيت :- نا برده رنج گنج ميسر نمسود

مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد

و اوضاع هر روز و خراسان بر آنسانست که در کتاب مولنا عبدالرحمن در مثال شرف خان سمت بیان یافته است - همیشه در کسب کمالات مد کوره مجدودر استحضار مسایل علوم و اصغای فضایل نصایح مجنهد باد - نالنی و اله الاجاد و صجبه الاجاد - باند که موالی کرام سلام خوانده در نفهم و تعلم و تکرار ماضی مستقم و مستدم باشند و بملازمت پیشتر آید و بسنر نوبت ممانند و هر روز دو وقت تسریف آرند و نخم محبت را در مزرعه ایجان بدست اهپام نام^۱ بکارند و بر مقتضی فی کل سنبله مائه حبه مستلزم ازدیاد مواد محبت دانند -

(۸۰)

ایضاً مما کنب فی جواب ولده الاصغر المذکور

مکتوب مرغوب آن فرزند رسد و از مضمون آن نسیم بفتد و محبت به بسان حال او وزند - معلوم باد که مهال آمال در حمن بال ووی ممره سعادت و اقبال دهد که باب تحصیل کمال سیراب باشد و نسیم دولت در مجلس ربیب گهی مسور نماید که رسنه جان بانس احمال^۲ تعب سوخته آید - شعر :-

بنی اجتهد فی اصناع العلوم

نفر باجناء نمار المنی

الم بر فی روعه بیدقا

اذا جد فی سیره فرزنا

بنابراین مقدمات ، که قبول آن محض موهبت الهی است و موجب حصول علو مرتبت غیر متناهی ، باند که نسترن روز و بنفسه سب گلشن حباب به نسیم سعی و اجتهاد شگفته دارد و ساحب باطن و ظاهر از غبار و ساوس خاطر پرداخته گرداند و بجان و جنان در طلب عقل و علم و ادب مشغوف باشد و عنان ابلوی بقا بصوب رضای این والد پرمعطوف دارد نا محبوب دل این فبر گردد و مهبط انوار عباد حی قدر - نظم :-

1. GY and HG give تمام . 1. GY and HG give احوال .

دوش هوشش از طراز توفیق خالیست و سهای بقاش بافتاب عنایت الهی غیرحالی -

بیت :- در کنج حجره گرنفند نور آفتاب

آن حجره مانع است نه خورشید مدخلست

و اگر بر وفق قابلیت سمنند تیزگام همت در میدان سعی و اجتهاد روان دارد و

نهال اقبال ، که طلب کمال است ، در چمن بال بآب سرشک غربت و بدستبازی ¹

بازیار احتمال مشقت برومند گرداند ، علامتی است واضح و امارتی لایح که هلال

اقبالش ² در فلک جلال بدری خواهد شد ، و هر فردی از زاده خاطرش در محافل ³

امتحان افاضل و اکابر صدری - شعر :-

فی المهد ⁴ ننطق عن سعادة جده

انر النجابه ساطع البرهان

ان الهلال اذا رأست نموه ⁵

ابقت ⁶ بدرا منه فی المعان

اکنون آن فرزند ازین دو مقال یکی را که لایق و مطابق مقتضی حال داند اختیار

کند - بت :-

آدمی زاده طرفه معجونبست

از فرسه سرسته واز حیوان

گر بدین مسل میکند کم ازین

ور بدان میل مسکد به ازان

بقین داند که این والد ⁷ شب و روز روزنه ⁸ گوس بر راه اخبار ساره کتاده است

و چشم انتظار بر سناهد رخسار اطوار آن فرزند نهاده تا صت کمال جد و اهتمام

آن فرزند سنده آید و آثار حسن اجتهاد آن قره العین بعین القین دیده سود - اللهم

اجب دعائی ولا تخیب رجائی انک علی ذلک قدر و بالاجابه جدبر -

(۸۳)

جواب مکتوب کتب الی حضره المولی الفاضل مولنا ابوسعید رحمة الله علیه -

شهد نحل یراع و در بحر اختراع ، که از باغ محبت و وداد و دریای و لا و

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives دستار 2. *HG* gives مامتاش

3. *GY* and *HG* omit محافل 4. *GY* and *HG* give المهد 5. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives نموه ; while *AH* reads نموه 6. The same in

GY, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* puts الیت 7. *GY* and *HG* give ولا .

8. *BH* omits. روزنه .

کل همت و جل نهمت ایشان بر تشنت سلک نظام اسلام و نقتت فلک التیام کل انام مصروف باشد و همگی افکار خاطر و جملگی حواس باطن و ظاهرشان بر تعمیر صوامع قلوب عبده اوانان¹ و تفجیر ینابیع فتنه و فساد بر اهل ایمان معطوف بود ، بر موجب مغزای المودی طبعاً یقتل شرعاً فیاسا علی العقرت والافعی ، خبت² وجود ایسانرا بمیاه سبوف غبرت دین منین و باران ییکان سهام اتباع سنت سید المرسلین از صفحه صحیفه دنیا محوسازند ، جه طلوع آفتاب التیام سلاطین اسلام موجب فراغ بال و زفراع حال جمیع انام است و نسید مبانی وداد و اتحاد ایشان مسنلزم استحکام احکام سداد و مقتضی انفتاح مغالغی رساد - وکواکب رضای خالق از مطالع مصادفسان تابان و یواطن مکائد و مکامن قاصدان اسلام از سهم بارفه حسام و خوف صاعقه الیام سان ولهان و حیران - ییب :-

از دشمنان کسند به سع وفای نوست
بایکدگر سوند خو دو نادساره دوس

بنابراین حکایتی چند، که از معنضبات اسلام و موجبات انفاق و الیام است، ملک السرف فلان بسمع سریف ، اسمعه الله البسابر، خواهد رسانید - قبول و اصغای آن سبب نرقی درجات عقی و علت ناسه لوازم نظام دنا دانند - زبادت احتیاج بتاکید ندید - اعلام سلطنت بیازوی یوفیی الهی فایم ناد و تشبید مبانی حسنمت باعمده عنایت ایزدی دایم -

(۸۲)

جواب عرضة کسبها الی خدمته الجناب العالی ولده المخاطب بالفخان ادام
الله ظلله علیه -

ولم ار من عوب الناس عیبا³
کنقص القادرین علی الیام

کسی که آفتاب فابلت از آسنان احسان حضرت، علت⁴ قدرنه و جلت کلمته، بر ساهره⁵ ساحت او تابان باشد و وساوس سسطانی وهواجس نفسانی بغام کسالت و ضلالت⁶ انوار چهره آنرا بیوتساند ، ابن معنی دللی است ساطع و برهانی قاطع که

1. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give عدو و اتان
2. GY and HG give خبت خبت 3. BH gives ثیا 4. The same in BUL and BH, but GY, AH and HG omit علت علت respectively.
5. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give ساهر 6. GY and HG give مات .

لسان در میدان بیان جولان داده در محل قابل بموقف عرض رسانید ، در جواب پیغام اول فرمان چنان شد که مبنای مقدمات صادقانه ، که دعای آن مطابق واقع است ، ساحت کمالش از غبار عروض خلاف محروس است و از صفای کلمات معربه و حکایات قشریه لواج تموبه و رواج نزویق محسوس- و جواب این نوع پیام محمول بلسان ستان و حسام است نه بزبان ترجان اقلام- مصراع :-

والسيف اصدق انباء من الكذب¹

زیرا که بعد از توسط السنه اسنه بیان سلاطین اسلام لسان زنگی قام لکنث نشان اقلام از مبانه مقطوع است و اظهار عذر و کتمان غدر و ابراز² نقود نریع و اخفای مکیدت و خدیعت عقلا و نقلاً ممنوع و غیر مسموع³ - شعر :-

فمن رام صفو الود من غیر اهله

فقد رام⁴ ذوق السهد عند العلام

چه کسی که در دعاوی⁵ خویش صادق و غیر منافق باشد ، بی شبه زبان مقالس بدکر بیان ماهوفی البال ناطق است زیرا که خون صحیح صادق دمار و صوح نبات⁶ خویش زند دم بدم امارات صدق و صفا از باطن صاف و نفس ناک او در نظر سکان کوره خاک و منتظره طاق رواف افلاک ظاهر بر مسود - و بینه صدق دعواش ، که عبارت از روز است ، بوقع منع⁷ آفتاب و اساطیر ساعات غیر مستترات روشن و مستجل میگردد که⁸ ادبار کواکب و انهزام صحیح کاذب بر حسب مغزای ثم ادبریسعی و بموجب فحوای کذب ونولی دوگواه عدل اند و فرار عساکر غیاب و انوار اطراف مسارق و مغارب مزکان⁹ بی مثل- و مصدوقه این حال و سنطوقه این مقال آنکه بعد از وفات سلطان مرحوم مغفور هنوز کواکب ضبط امور از افق مملکت ظهور نکرده بود که کفار بیشمار جاجنگر و تلنگه همه متحد الهمه و منفی الکلمه جهت خفض اعلام اسلام و رفع الویه کفر و ظلام در منتظر آمده بودند و هم دران وقت صابط آن طرف به وسوس شیطانی فرقه بغاب اسرار و هواجس نفسانی

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives والسيف اصدق انباء من الكذب ; while *AH* reads والسيف اصدق انباء من اللم 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit عذر occurring after کتمان , while *BH* gives ابرام in place of 3. *BUL* omits ابراز تقویت شریعت و اخفای مکیدت و 4. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* omits فقد رام , while *BH* gives کمن رام 5. *GY* and *HG* give دعاوی 6. *BH* gives تیان 7. *BH* omits مبع 8. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give و 9. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* gives مرکبات . while *BH* gives مرکبان .

استعداد مستخرج است یعنی کتاب بلاغت مواد براعت نراد ازان معدن جواهر
 مآثر و مطلع آفتاب قبول خاطر ، لا زالت زبده ازهار التحقق مجتناه لنحل قلمه و
 نخبه بچار اسرار المدفق عقدا علی جبد حکمه ، در حین طلوع نجوم سعود سمت
 وصول و ورود بافت و مضمون آن مرقوم به اوضح طریق معلوم گشت - برضمیر
 منبر مخفی نماند که همواره از مشاهده امثال آن احوال ، که ذکر فرموده بودند ،
 خاطر فاتر هدف سهام ملالست و کواکب حضور بال در برج هبوط و وبال - اما
 امبد بکرم حی سعال چنانست که غمام آثار موانع از بیس خورشید آمال مرفیع
 گردد و در جمن فواد ازهار حصول مراد لاسع - می باند که خاطر سریف از ظهور
 این نوع آلام به همج وجه ¹ سسها نگردانند و عروس مرام بر منصه حصول
 منظور دانند - و اگر از هجوم غموم سجوم هموم فدرت بان کنز
 الساع ، که داخل حطه امتناع است ، نوده باسد ، بکرم معذور دارند - همواره
 نبر ابراه دل اواه بقوب و بوی رجا ار کهن خسوع و سسب خسوع بر هدف
 سنه حساد واصل باد و ارقام ذواب اهل فساد باب بیغ فهر الهی از لوح هستی
 زایل بمن محی الحق و زهقی الباطل -

(۸۴)

جواب مکبوب مجتمل المدح والذم طرف النسیخ محمود المندوی الی قوله
 محاذات داده آمد -

مکتوب عجب المضمون ، غریب السجون ، که از جبات خلف الافاضل ، مجمع
 بدائع النهایل ، واضع فواعد المحامد ، سابع الخصائل بن الاماجد ، نسخ نجم الدین
 محمود ، لا زالت کواکب رتته مرفوعه من افق السعود ، مبلغ و مرسل بود ،
 در زمانکه بعون الله تعالی عسا کر مراد فوح در فوح و بحار مسرت فواد موج در موج
 مینمود ، سمت ورود بافت - فسلسل سلامه کلانم کان ماء النهر لولم یکن
 مستویا بالکدر و براکم سجون مقاله کان افنان زهر السجر لولم یرغب ² الی المطر ،
 لا جرم بفنون حبات و نسلیات ، که مفردات و مرکبات عبارات آن خارج حیطه
 اوضاع شخصی و نوعی و بیرون خطه دلالات عقلی و وضعی باسد ، موازات ³ و
 محاذات داده آمد - بر خاطر خلف المسناج واضح و راسخ باد که دو پیغام در کتاب
 سمت ارقام نافه بود نا در محل صالح بنایه سربر اعلی معروض دارد - چون گلگون

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give نوع 2. *GY* and *HG* give ترعب 3. *GY* and *HG* give مواد .

جنود نجوم شمار تازی سوار صحابه بپکار غزو صناعت اینجائی را لشکر قلیل العداد
ضعیف الفواد تحیف الجباد عذیم السجاعت آنطرف غالب آمده باشد ، مقام اغترار
و افخار نیست - بلکه محل تامل و افکار است که دستبرد آن جماعت بی عده و عده
بکثرت حشم و لسكر بود یا بسورت مردان نجاعت فر یا بچودت خبول و شدت
سلاح یا بجدت سیوف و نطاول رماح - و کل ذلک لم یکن ولكن لکل جواد کبوة
و لکل عالم هفوة لیفضی الله امرا کان مفعولا - و تغلب فرقه ابو سفیان بر جنود
ملا بک اعوان حضرت خلاصه اکوان باوجود صحابه قصا نوان امرست سناغ ،
و آفات کفب انتقام حضرت سبحان و فتح مکة سارکه و عجز آن فرقه در عقب
آن از فلک اخبار و آثار لامع - و لله الحمد فی الاولی والاخری¹ - نظم : -

اگر بد کنی هم نو کفر سوی
نه حسم زمانه بخواب اندر است
بر ایواها نفس سرن هنوز
بزدان افراساب اندر است

و سيعلم الذس ظلموا ای منقلب بنقلیون والله المستعان علی ما یصفون وعلبه الکلالن-
اگرچه واقعه مذکورہ در آئسہ نظر صورت کسر منمود ، اما در بصر بصیرت
محض فصح و عین نصرت بود - سب : -

خدای عز و جل را بضمن هر چه کند
لطیفه ایست که کس را اران خبر نبود

و مقتضی انبیاہ و نیکظ و علب اشنداد خرام حزم و تحفظ انطرف سبب خذلان گروه
باغان و موجب حرمان شردمه طاغان آمد و مسلزم اسحکام مبنای دولت و عظمت
و منضمن انتظام امور سلطنت و حشمت و سوکت - سحر :-

ومن العداوة ما یالک نفعه
ومن الصداقة ما یضر و یولم

بیت :- ای بسا کارها که² در عالم

رود و عالمی³ زند برهم

در نظر آن بدو⁴ گران باشد

خیر کلی همه در آن باشد⁵

1. The same in *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give , فی الاولی والاخره , while *BUL*
gives در و در عالی 2. *BH* gives کارزار 3. *GY* and *HG* give فی الاخره والاوی 4. *BUL* gives بر 5. *BH* omits this . مصراع .

طائفه طغات نابکار فصد این دیار را ، که اعظم بلاد اسلام است ، احسن مهام و اشرف مرام انگاشته هر تبر غدر و احتیال که در جعبه خیال داشته از کمان لجاج بقدر قوت و قدرت خویشی انداخته و حسام خصام ، که در نیام سینه اش الی هذه الایام¹ مسنور بود ، بدست مکر و عناد مسلول ساخته و در طننت خود مخمر² کرده که به اعانت کفار نابکار شعار³ و دنار دین مختار ازین ولایت هدایت آیت محو سازد - اما چون بعنایت الهی و فر دولت شهنشاهی زمره کفره را کحمر مستنفره فرت من قسوره منهنزم و آواره ساخته آمد و بای هم در رکاب عزیمت آورده بقتال و جدال آنطرف اشغال نموده شد و میمنه و مسیره آنطرف را کالعهن المنفوش⁴ بیاد بایان نازی بیاد هلاک داده آمد و در میدان مضاف ، که مقام ظهور حیانت و تنجاعت است نه محل لاف و گزاف ، سران لسنکر آنطرف را مثل مهابت خان⁵ حاکم چندیری و ظهیرالملک⁶ وزیر و عمرها ، که سران مسیره آنطرف بودند ، در خاک هلاک انداخته اند و شربت زوال از دست ساقبان روز قبال ، که سنان و نیال اند ، حشانیده ، چنانکه ازان طرف آنازمینه و مسیره در ساحت اسناداد فوب باصره مطلقا⁷ نمود - لیکن در آن زمان ازینطرف ملکشنه نرک ، که فی الحقیقت دشمن ملک بود و در قلب لسنکر منصوب و نه اسم سرداری این عسکر منسوب ، هانا که از شراب جاه و قربت مست و بیهوش گشته و دیگ دماغش از آئس سودای خام حکومت در جوس آمده ، از جهت اسسلا و اسسعلای خود و ابنلای بعضی از وزرای ناسجاعت و خرد ، که میمنه و مسیره آنطرف را براگنده و بریستان ساخته بودند ، همدر آن ساعت ظفر انرنا وجود مباعدت و عدم مقارنت قلب هر دو لسنکر از روی غدر و مکر مفر بر مفر اختار کرد - بیت :-

سرنا کسان را بر افراشتن
 وزینان امید بهی دانستن
 سررشته خویش گم کردن است
 بچیب اندرون مار پروردن است
 ز بد گوهران بد نباشد عجب
 سیاهی بریدن نشاید ز شب

و اگر بر حسب اقتضای حکم الهی ، که فی الحقیقت مصالح نامتناهی را حاویست

۱. مدارو HG omits 3. عمر GY and HG omit 2. الی هذه ایام GY and HG give
 4. ظهیر ملک AH gives 6. هابتجان GY and HG give 5. المنفوش HG gives
 7. مطالنا GY and HG give

حضرت الهی مواع اخذ بار^۱ نالکبه مر نفع و حسام انتقام بدست اهتمام مسلول است و سهام بدبیر^۲ و دامل بدست نفوض و نوکل بر هدف مامول بالمتقن موصول ، و عنقربد بشراره نعال کمرت خمال و فورت سیوف و سنان آنس فعال و بسدت غبار افواج بحر امواج نسیر مزاج بصولت عواصف و فواصف اسبان باد نژاد و حدت سواران عناصر سورت رعد مواد مر کبات مخلفه الصور انتقام در عرصه ولادت مالوه الی یوم العیام فایم خواهد بزد - شعر :-

اضحی مسد فهم الاقعی باصبعه

نکفنه ما هد بلانی منه اصبعه

نبت :- هر سر سبک که او نه نشند بجای خویش

از دست روزگار به بند سزای خویش

و رجا صادق و ابل و ابل است که پر معضی ان احسنتم احسنتم^۳ لانفسکم و ان اسأج فلها لوازم افعال لبام و کرام مانند در لب نور و ظلام بر علم ظهور لبالی و انام محسوس نظر جمیع انام گردد - شعر :-

کل امرء سوف بحری فرسه حسنا

اوسنا و مدنا میل با دانا

نظم :- درختی که نیروی آمد بیار

بس آنگه بگیری برش در کنار

اگر بار خار است خود کنسه

وگر پرنان است خود رسه

حون مقام معضی بخلط نصال و حسام بود نه موجب خطوط و نقاط افلام و بسط بساط استعارات و امهام ، زنادت برین در مصاف کلام ناسنه افلام سینه مقال اهل خصام مجروح نساحت و سهام انتقام ، که در کمن خاطر موضوع است ، از کهن سطور به هر سو نمداخ - همواره از جاده انحراف منصرف و بصوب انصاف منعطف باد -

(۸۵)

نسخه مکوب کتب سن لسان السلطان الاعظم محمد ساه البهنی انی السلطان

محمود ساه الگجراتی حلد الله سلطانهما -

درر غرر کلام ، که وشاح عروس حصول مرام و رسک دراری فلک میافام

1. The same in *BH*, but *GY* and *HG* give مواع اخذ تاد , *BUL* gives مواع اخذ اتاد ; while *AH* gives مانع اخذ تاد 2. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives ان احسنتم لانفسکم الع 3. *GY* and *HG* give تدیر

و چهره انشا بکلمات چند موسی گرداننده بودند . یعنی که مقصود اصلی و مطلوب کلی از توجه ابن طرف بقوت اسلام و کسر عسکر کفار ارسه بد فرجام بود - زهی کلام غیر واقع و غدر کسد غیر نافع ، که از افقی مقالس ظلام کذب سابع است و آفتاب مضمون کبرت کلمه بخروج من افواهیم ان یقولون الا کذبا از مطلع حرکات طالع ، با وجود تعظیم رسول آجاناب اهانت رسول اینطرف کردن و بکوج متوانر عازم ابن صوب شدن و بعد ازان نت بقوت ابن بلاد بر زبان راندن از سور عقل و سرم و ماصدق دانس و آزرم بیرونست و بضروب قلت دبانت و عدم صانت مقرون -
بیت :-

با حسین دانس نماید راست کار سروری
و سن جنین کس در جهان هرگز نباید بربری

و لاسک ان القول کنور الشجر و العقل له کالمر ، و النور بلا تمر کبرو بلا مطر -
و قال السلطان سمس المعالی فابوس بن و سمس کبر الکیلانی البیه کور فی الکام و
المعل¹ کنور فی الاکام - بیت :-

هر جنس درختی که مرا و را نسناسد²
بارس خو بر آند همه دانند نهالس

و در جواب بیام نانی جشن فرمان سد که عرصه انلحور و مهور بیس ازین بظلام کفر و ضلال مکدر بود و عرصین مذکورین در حیات نرسک رای از دست تصرف مقدم مهور بیرون آورده باشعه لمعات سوف خورنسد نسان و الماع بارفه سنان حضرت احمد شاهی ، نور الله ، عالی مرقده ، منور آمده اس - و نرسنگرای مذکور از تغلب مقدم مهور بحضرت فبروز ساهی ملجی گسه بود و آنحضرت بنمس مبارک خویش بجهت اعانت نرسنگرای بروسم فرمود - بنا برین مقدمات بدیهه الاسباس مانعة الالاسباس و لایب مذکوره چه گونه ازان نرسنگرای باسد ، و قطع نظر از مقدمات معفوله و اسانسد معفوله کرده (؟)³ نام آن ولایت بر زبان آوردن کرا مال -
مصرع :-

زهی تصور باطل زهی خیال مال -

و اگر مقصود از بن کلمات مبرا و حکایات مبرا استعمال نار نابره جدال و تحریک سلسله قال باشد ، مخفی نماید که علل و شرایط عناد باسرها مجتمع است و بعنایت

1. The same in AH, but GY, BUL and HG give المعال و العقل , while BH gives
2. BH gives فی الکام و العقل 3. The same in GY, BUL, BH
and HG, but AH gives کرد .

فرستاده آمد تا مسالک محبت و موافقت را بقوافل لوازم مصادفت منفتح دارد، و صدور اولیای طرفین را بفوایح کلمات صفاوت آیات منشرح - ترقب و تطمع آنست که بساتین مصادفت را بغصون سطور و از اهریر معانی وافر النور منور و موشح گردانند و اوراق چمن وفای را به انصباب¹ سحاب خطاب مخضر و مرشح - بیت :-

سموم هجر کند روضه مودت خشک
اگر نه واسطه رشحه فلم باشد

با از بن آثار آن دواج استبناس در نظر عقل و حواس برومند آبد و نهار و داد در مذاق فواد مشاكل فواکه خلد برین نماید - و دیگر آنکه چون دفع مواد فساد اسرار و صنانت دما و اموال سفار براری و بحار از لوازم شیم شاهان کا مگار است ، و درین حین حصار کباب مخم عسا کر نصرت شعار ، اگر بر متمضی فی الاخیر آفات بدفع و قلع بسرستگن القاب فرمانند ، منشور اسداد زمین به طغرای بوفی آن امر حسن موشح و سزین خواهد بود و از سمنت این اهلام عراس حصول بوائی مرام در آئنه روس انام روی خواهد نمود - همواره بفاع و فلاح عادات به سهم سهام و خوف حسام فتح آفات مسجر باد و لسکر ظفر مظهر² در فتح حصار و قلع اسرار موفوق و مطهر -³ بمحمد و حدر -

(۸۶)

نسخة مکتوب کتب سن لسان السلطان الاعظم العادل محمد شاه البهنی جوابا
عن کتاب ارسل الی خدمه السلطان محمود الخلیجی خلد ملکها -

بهترین کلام ، که دره سبحان پیام و غره جبهه مرام باسد ، حمد و نای حضرت شهنشاهی است که ظلال چتر سلاطین عالی قدر را خال رخسار آرام و قرار جهان⁴ ساخت و جبهه مخدره امن وامان را باصداغ سطور مراسلات اینسان برداخت - و درود نا معدود ، که قدم فلم برامون کتب و کم آن نواند گردید و دبذبان خرد به سلالیم برهان سلم نهاب حد آن نواند دید ، بر روضه مطهر و مرقد معطر حضرت اکمل رسل و افضل هداه سبیل ، بت :-

محمد کا فربننی هست خاکسین
هزاران آفرین بر جان پاکسین

1. BH gives انصباب 2. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give مطهر 3. The same in BUL and AH, but GY and HG omit مطهر , while BH gives مطهر 4. BH gives جان .

باشد و تاج لسان بر فرق فرقدسای^۱ ناطقهٔ انسان مشرف و مکرم بان^۲ عقد حمد و سپاس آفرندگار است که هامة همت بنی نوع انسان را بعامهٔ کرامهٔ علامت معرفت و محبت مخصوص فرموده و بنیان قرار اهل دین و اساس فراغ اهل یقین بمودت و مصادفت سلاطین متین و مرصوص- و صنوف صلوات زاکبات والوف تسلیبات و اقیاب، که معطر سنام سلایک ارا یک سموات باشند و منور رخسار ازهار ثوابت و سبارات، بروح وافر الفوح حضرت غایت ایجاد و نکوین و فائدهٔ خلقی صور و مواد آسمان و زمین - بیت :-

ببروزهٔ فلک نسودی کف وجود
نام محمد ار نه بدی نفس آن نگین

و بر آل کرام، که در محافل و مجامع مدح و ثنا بمسند سراف نعالوا ندع ابائنا مسنداند، و اصحاب عضام، که بر فلک هدایت و نجات مردم متصف اند بصفی با بهم افدتم اهندبتم و در معارک و مسالک تقدم و نکرمت منعتون بنعت اسداه علی الکمار رحاء بنهم، و اصل و نازل باد - بعد از ابلاغ و ارسال بداع دعوات و صنایع نجات، که گلستان خلوص آن مانند گلشن نوار آسمان از بطاول خزان رب و ربا در امان باشد و رخسار ازهار صفاش مانند جهرهٔ دل اهل وفا رخنان، بر خاطر عاطر، که مجلای صور عوالم باطن و ظاهر است، واضح و ظاهر باد که صحفهٔ شریفه، که سواد سطور مضمون آن آئینهٔ جمال سب نجلی بود و گردن و گوس عروس محبت و ولا بطراوت و لطافت آن گوهر شب ناب منجلی - شعر :-

سطور سواد فی براض کا نها
خطوط غوال فی خدود غوان

از موصل آن یعنی خان اعظم مجمع محامد اماجد الزمان شیع محاسن النعوت و مبارک السیم بالبرهان و العیان اسلام خان، دام سموه، که حامل لوازم رسالت و سامل خصایص اصالت است، در احسن اوقات باجمل صفات سم و وصول دافت و طبای آسمان اتحاد بنو اقب فحوای محبت موادش مزس آمد و صباح مصافات از اوق عبارانی منظور و معاین - و آنچه بروایت رسول و افراد راست محول بود نتأیب مجمل و مفصل آن به اسالیب عجیب و غریب سمانز و سقاطر گردانند - در بنوعت سیدالسادات و مطلع نجوم مناقب الصنفات سید مظفر الدین، که واسطهٔ سلاک کمال نسب و خلاصهٔ قلادهٔ حسب و حسن ادب است و بکمال اخلاص و تمام اخصاص منسوب و لوای و لای طرفین بر دوش هوش او منصوب، مصحوب خان اعظم مذکور

هر چند بیان قصه شوق بروفق فحوای جل امره¹ عن الطوف بیرون حیطة قدرت و طوقست ، اما چون صبای صبايت از مهلب جنان در ارجا و انجای باطن و ظاهر وزان است ، لاجرم ازهار سخنان شوق نشان از وفور اثر آن بر اطراف نهال زبان شگفته میشود . و خون از صرصر الم دوری گرد کدورت معنوی و صوری بر رخسار قرار و صبر ضروری² بسار عیان است ، غبار آن ملال بمونت رومال مقال و معونت دست فکر و خیال بقدر الامکان یاک مبگرداند . درر دعا در سلک رجا منظوم است و داغ خضوع و خنوع بر حهره دل مسهام موضوع که حجله طول زمان و برده بعد مسافت مکان، که حاجب جهال عروس مرام جانست ، با نامل توفیق منظوی گردد و جیره بوسف، که از بطاول مقتضیات زمان در غمابت الجب هجران مخفی است، در مصر وجود بر سر بر بصر سنوی آید³ . بر ضمیر منیر فرزندی، که مهر سبهر خردمندی است ، هویدا باد که تمام احوال اینجای بعنایت قیوم قدیم مانند اقرب⁴ خطوط بین النفطین مسنم است - الحمد لله الذی سرکل عسر⁵ و صیر ندبیر عبده موافقا للقدیر - و چون درین سال جهت حل و ربط احوال و قبض و سبط اموال فرمان فدرآنا بوف⁶ اینجانب و فرسادن فرزند ملک الجبار نفاذ یافت ، لشکر خاصه را با مام ملوک و خوانین⁷ نامزد مصحوب جناب فرزندی ارجمندی ملک الجبار⁸ ، طال بقاءه ، جهت فتح فلاع و بقاع بیجانگر و رفع آنا شرک و کفر ازان ممر روان کرده آمد - و اگرچه قبل ازیں درج فتح بیجانگر بمفایح ندبیر بمرمنفوح نگنسه است و غوامض مشککلاب سبخیرس به اساطیر حواشی ضمیر هیچ وزبر و امر مشروح نشده و دره مملکتین به الهس رای سلاطین ماضی منقوب بوده و رابان سکبر و حاکمان متعمرن بکثرت عسا کر و عدت⁹ و عدت وافر مغلوب هیچ کس نیامده ، اما بنیروی عجز و نیاز و بازوی اینمهال و آاز منجوق رایت ظفر آنت رجاملصوق فمه عیوی سهاست که عنقریب دارالحرب بیجانگر باصقاع بنادر بحر و بقاع بلاد نجوم تعداد برش مسیرو مفرحشم فتح ابراسلام گردد - لمولفه :-
 اسیدوار چونکه ترا کرده کردگار
 دست دلت¹⁰ بچیب وصال است اسوار

1. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give عمرو 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give صدی in place of صدی
 3. *BH* adds انشاء الله تعالی 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give قرب 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give عسر 6. *BH* gives توفیق 7. *AH* gives خواتین 8. *BH* omits the expression یافت لشکر خاصه ... ارجمندی ملک الجبار 9. *BH* omits the expression و عدت 10. *GY* and *HG* give دست و دلت .

رسولی، که افاضل ادبا و مصاقع خطبای عرب عربا که در اجتنای شمار ابداع و اعجاز و افسانای نقود وصل و فصل و اطناب و ایجاز مشار الیه بنان¹ سکان زمان بودند گرد گلگون نزدکم اعجاز او نه شگافند و غبار براق خوش خرام بتیجیل و اکرام² او در نفاصد، و بر اهل بیت و باران او، که صفدران مصاف عرفان و ابقان و مبارزان میدان اظهار ایمان اند، و اصل باد - بعد از قبول تحبات عجیبه الآبات، که طارخاطر بلغای حال و غایر بقوت فکر دقیقی و جناحین تصور و تصدیق گردکنگره کاخ تحقیقی آن نواند برید و بیک نیزنگ فهم بمعونت مقدمین فاس و مونت ادراکات حواس به سرحد معرفت که اساس آن نواند رسید، لایج و روشن و واضح و مبرهن باد که از وصول سلاله الاکابر والاماجد منبع بحاسن السهیل و المحامد فلان صحایف موالات بلطایف آبات مصافات منصوص گشت و انفتاح ازاهر وهای نه هبوب نسیم اسنواق مخصوص - و درینوقت بمراقت³ انسان جامع آیتی السیاده والاصالة و رافع رابتی الخلوص و البسالة فلانرا فرستاده آمد نا فواعد مودت سمهد باسد و سبانی محبت مانند⁴ صرح مجرد سزین و سنید - همواره عنان اهام منتویب شعار اسلام معطوف باد و همگی خاطر برفع و فمع اسرار و کفار مصروف - بالنبی الرؤف و آله العطوف -

(۸۷)

ماکنب الی ابن اخیه برهان الدنبا و الدین ابراهیم بمکة المشرفة شرفها الله و عظمها (این مکتوب در لوازم بهار ترتیب یافته)⁵

نا شهریار نامیه در مصاف بهار از پیکان غنجه و سنان خار و ناحخ بنفشه و گوبال گلنار و خود نبلوفر و سپر گل و خنجر گل چینه و جعبه سنبل آلات بکار و ادوات کارزار مرتب میدارد و دست چنار بدعای محبت سوی آسان کنساده است و صفوف اسجار در موافقت جو مبار باهدام خدمت ابساده، همواره ازهار آمال بر شجره بال آن فرزند رسد سنال مجد مال سنج انمار حصول مراد و موجب ترویج سنام فواد باد - و صنوف سلام صفاوت سنان، که زبان زمان و جنان جهان از تکلم و تصور سبل آن عاجز باسد و رقوم کلانسن در دفتر عبارت و جریده اسعارت تفصیل ترابط و ارکان اجابت راحائز، بدست بر دصبا در صباح و ساسلمغ و مهدی است -

1. *BH* gives بیان 2. The same in *BUL*, but *BH* omits او, while *GY*, *AH* and *HG* give اعرار in place of اکرام 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give موافقت 4. *GY* and *HG* omit ماسد 5. The phrase این مکتوب یافته is omitted in *AH*, *BUL* and *BH*.

و منجوق رایت عقوق بسمک عیوق رسانیده - بیت :-

هر آنچه شرط بلاغ است با تو میگویم
تو خواه از سخنم پند گیر و خواه ملال

امید واثق است که چشم بصبرنش بکحل نصیحت منور آید و گوهر کلام این والد
پیر مستهام در گونس جاننش مقرط و مقرر - بمحمد و حیدر -

(۸۹)

نسخه مکتوب کتب الی بعض الوزراء ، لازال ابواب معرفة المراتب علی
خاطره مفنوحه و سنکلات حقایق الخلائق عند رایه الفایق مسروحه -

بعد از قبول سلام و دعای جنانی ، که صورت الفاظ و معانی آن مجلی جلال محبت
و اخلاص جانی باسد ، بر رای نوار و خاطر خورشید وار هوبدا باد که سجیت و
معینت ابن درویش نسبت سگانه و خویش کنار علی علم واضح و هویداست و
درین مدب رخساره عروض و اعراض هج اهل ملت رابخار تعرض و اضرار مجروح نساخته
است و در بساط دنبا سطرنج دغا باهیج مخلوف نباخه - نظم :-

ما نگوئیم بد و میل بناحق نکنیم
جامه کس سیه و دلق خود از روی نکنیم
قصه درویش و تونگر بکم و بیش بدست
کار بد ، مصلحت آنست ، که مطلق نکنیم

و عدوی بقینی را محب حقیقی انگنسنه نظام حال واجلال او را بر جمع امور ذی بال
خویش مقدم داسه است - :-

و فا کنیم و نرنجیم گر جفا بنیم
که در طریقت ما کا فرست رنجیدن

و درینوقت که سهام ابذا و ابلاد از کمان حقد و حسد لبام برسوبدای دل مسنهام
مرمیست با نوافر نبر افرا و غدر صفدر رتبت و فدر این محب بجوسن عنایت الهی
حمی است - بیت :-

ما در میان سنگ ملامت سلامتیم
گویا که سنگهای ملامت حصار ماست

و حال آنکه منجوق رایت حقوق این محب ، که برگردن جان ایسان ملصوق است ،

میاید که در آن مقام مسنجاب الدعاء، که حصاة¹ حرم شریفش رشک کواکب فلک مینا فام² است و تراب جنبین ذرور عیون سکان عالم بالا، در اوقات خلوص توجه خاطر و هنگام جریان دموع سقاطر بلالی دعوات اجابت آفات فوج سات گردن و گوش عراس مسئولات را سزین و منور گردانند و انفتاح مغالی نصرت غزوات بدنماری بازوی همت و محربک کهد صفای طوبت میسر دانند - زیادت برین مصباح معنی در مشکوه کلام نبفروخت و کسوت عبارت و طراز اسعارت بسوزن حدب ذهن و رسنه دقت فکر ندوخت - همواره فوافل فواضل در منزل دل آن فرزند نازل باد و مفهوم مراد بالمش ما صدی افراد کمال را شامل - بمحمد سید الاواخر والاوائل -

(۸۸)

نسخة ربعة كتب الى ولده المخاطب من الحضرة العالمة بالفخآن -

بیت :-

آنکس که بند خویش ز سر خرد شنند
پل بیش ازان به بست که سبلا ب در رسبد

بر واصلان غابت مسالک سعی و نعب و صدر نشینان مهالک عقل و ادب مانند نور مهبر عالم افروز از بیش طاق رواق روز هویدا است که علامت نفوس عالی محل، که از بارکده پادشاه ازل، عزشانه و جل، خلعت اسحقاق عقد و حل نافنه اند، اینست که دبای دولت شان بر دوش همت بطراز فنون احمال مستف سماز باشد و آواز کوس ناموس در سمع جان شان به ارغنون حان دمساز - شعر :-

و اذا كانت النفوس كبارا
تعبت فی مرادها الاجسام

و محبت سکون ودعت و دوستی تن برستی و راحت علامت آنکه یلاس لباس بخشش در کارخانه ادبار منسوح است و شربت بفاش در کس هوس و هوا به سم افعی شفا مزوج - فنعوذ بالله من شرور انفسا و اتباع العفل المشینی حسنا - اکنون اگر آن فرزند خواهد که در میان اقران زمان بیمل و مهال باتند، یمین اسب که در تحصیل فنون کمال اهل نخواهد کرد - و اگر در کسب کمال حن ملال بر جسمه بال او ظاهر شود بیشه رقم عدم افعال بر صحفه حال و نال خویش کشیده، باشد

1. BH gives حصاء 2. GY and HG omit ۵.

و استعلای شعله حسد از کانون دل و آتشکده جسدشان خلاف مقتضی ظاهر است،
چه عدم حسد بوم و غلیبواز با طایر دولت آشیان باز امریست باهر - شعر :-

یتحاسد القوم الذین تقاربت
طبقاتهم و تقاربوا فی السودد
فادا ابرکریمهم و بدالهم
نبریره¹ فی سودد لم یحسد²

و باوجود مشاهده سفاقت طباع و ملاحظه کراهت اوضاع و ارتفاع لوای مکر
و خداع ناکی از طرف ایشان هیأت دیولعین را درمقابلته جهال حورعین داشتن
و نقاب شرم و حسن سبوت از پیش انسان عین بصیرت برداستی و نا چند از جانب
این محب پرده اغراض و نجاهل در بنش باصره نشن و دانسی فرو گذاشتن و علم
تحمل و بواضع بر ساخسار سدره المنتهی افراستن - نظم :-

گر چشم تواضع فکنی بر جاهل
او کرد نکبر و ز خود شد زاهل
ز نهار مکن تواضعش ز آنکه گهر
بر گردن خر نه بست مردی³ عاقل

و در نظر عقل بمر مسور است که بر مقتضی مغزای و ما یسنوی الاعمی و البصیر
ولا الظلمات ولا النور ولا الظل ولا الحرور⁴، میان کمال فضل و عقل و اختلال
حال نفس و جهل تفاوت روشن و بین است - اگر دیده رمد دیده خوبی بنان این سواد از
نور خورسید تمیز و سداد عاری باشد و ظهور بعضی از امور این بلدان بر عکس عادات
بوانی جهان جاری، بقین است که خلعت منقبت بر قاهت رتبت این محب کوتاه
نخواهد بود بلکه جامه جاه جاهلان مذکور مطرز بطراز افسوس و آه خواهد بود -
نظم لمولفه :-

فضل و علم نقص و عیب ار شد به هندوسان چه با ک
زانکه اینجا بود و باسد فضل فضله علم عار
از بیاض نوح هستی مو بادا تا ابد
صورت ماهیت زشت سواد این دیار

اگر صحیفه اوصاف ایشان معنون بالقاب معرفت و انصاف بودی، صورت هفوات

1. AH gives *تدریم* 2. BUL omits this 'bayt' 3. The same in BH,
but GY, BUL, AH and HG give *مرد* 4. The same in GY, BUL, BH
and HG, but AH gives *و ما یسنوی الاعمی والبصیر ولا الظلمات والنور ولا الظل والحرور*.

در نظر بادی و حاضر مہاس فلک عقوق است و محبوب و معشوق طبع کج و خاطر
معوج ایشان دیو غرور و شیطان عقوق - بیت :-

تخم نیکی کستم و نہ درودہ ام الابدی
ہبج کس دندی کہ گردد نیکوی و برا و بال
سعر :- غرس غروسا کنت ارجو لعافحا²
و آمل یوما ان نطسب جنابها³
فان الثمر لی غمر ما کنت آملا⁴
فلا ذنب لی اذ حنظلب نخلانها

و مسدأ مادۃ اختلاف و مستأ سون عدم اسلاف آنسب کہ جہال خصال ابن محب را
آئسئہ صورناب خبسنہ و سجنات خسیسئہ خود میدانند و عجب تر آنکہ شکل قبیح کذب
صریح و افرای و غیج را در حلّی و حلّ صدف صحیح و حوی نجیح معروض نانہ
تخت فلک رفعت سبگردانند و استقدر تمیدانند کہ رخسارہ ہر دولت ، کہ در مہد
عہد فطرت پروردہ النان لطف حضرت عزب باسد و صورت و مادۃ ہویس از صدق
نیت و صفای طوبت ، ی سبہ چہرہ خالسن از عروض⁵ گرد زوال مصون خواہد بود
و دامن کسوت اقبالش از بعرض دست اخلاص مامون - مولفہ ۰ -

فصرفدری کان بدسب قدرت حوی سدبلند
کی رسد از بیسئہ مکر کسان آنرا گزند

سعر :- ای یزلزل قصر جاہ شادہ
رب الہرایا بالخصال⁶ الاجمل

و چون دبدۂ سرنست انسان از غبار پای نفاق مکحل است و آنسب عالم سوز حسد
در نئور سویدای دل شان مسنعل ، محقق است کہ رفتن عبار ظلام جنان ہبوب نسیم روح
نسیم کرم و احسان محض خیال است ، کہ ما بالذات لا بزول بنا بالعرض ، جہ اطفای سورت
نار حسد حسود بانصاب سحاب فض وجود و ادرار دم نسیم محمود عین محال است -
سعر :- کل العداوۃ ود برجی ازالنہا
الاعداوۃ⁷ من عاداک⁸ من حسد

1. *AH* gives عرات و عروسا 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give تاجها , while *BH* gives لعافحا 3. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives ان یطلب حسانها , while *BH* gives خاتھا 4. The same in *BUL*, *BH* and *HG*, but *GY* gives ثمرت , while *AH* omits ما 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* omit the expression: — ہو یتش از صدق بیت و صفای
6. *AH* gives بالفصال 7. *AH* gives الاعداۃ 8. *GY* and *HG* give عادک .

که اطوار شعار و دثار این فقیه بی نصاب میان سناهیتر اقران و اصحاب شاهدان
عدل روز حساب باشند - بیت :-

نامه ترجیح اعمال مرا بر کل کون
حرف طغرای رضاسنی بس بود روز شمار

و اگر این فرقه پدگان مدهوش درر غرر مواعظ و نصائح را قرطه گونش هوش سازند و
الواح ضایر را از روم هواجس نفسانی و نفوس و ساوس شیطانی پردازند ، یقین
که بر مقتضی و لو انهم فعلوا ما بوعظون به لکن خیرالهم از جاعت غباوت
بضاعت اولیک کالانعام بل هم مستننی گنسه موصوف بصفات ارومه ملایک و
ممدوح السنه اجله مهالک خواهند^۱ بود - بیت :-

نیک خواهان دهند بند ولک
نیک بخمان تشوند بند ندبر

و گر از سنن نصائح انحراف نمایند و بر سنن فبائح انعطاف ، شک نسبت که بموجب
فحوای و جزاء^۲ سنه سینه منلهها ، و بر وفق معنی ان احسنم احسنم لانفسکم و ان اساتم
فلها ، صور مجازات در مراتب سنات خوسن خواهند دند - و بحسبی و یقین از عظیم
و مهین و بسار و بمن ندای و دل و صدای نقرین خواهند شنند و هر خند که
سنه بر سکنه افاضل مجروح طعن و کبد ارادل بود ، لکن اظهار آن خارج دایره
حسن سائل است - بیت :-

نشابد شکایت ز دیوان بکس
که شیری نکایت نکرد از مکس

اما چون باران آلام متواتر بر مجاری خاطر فائر دجد سقاطر بود ، لاجرم بعضی از
کرانه ارکان و لسان بنحیریر و تقریر سنار گشت - بیت :-

چون زحد بگذشت زخم تنغ دشمن بر دلم
خون دل آمد سیاه و ریخت از نوک قلم

همواره انسکاب سحاب قبض و هاب بر بسا زین بهای آجناب مستمر و بنیان مکتت
و مکتات و جدران قدر و قدرت چون قطب دایره سا و مرکز کره غبرا مستقر باد -
بالا قطب والاوتاد -

1. The same in *BUL*, *AH* and *HG*, but *GY* and *BH* give خواهد 2. *GY* and *HG* give . و چرا .

لاف و کدورت غبرات گزاف در آئینه ادراک شان بغایت الغات قبیح نمودی -
بیت - لمولفه :-

مرغی کز آشیانه انصاف میبرد
از اختران ثابته پاشند ارزنش

و اگر بدر حصول دانس و ادب در ظلام مضایق طلب بر ایشان لا مع میشد و
آفتاب دانستن مرانب استحقاق افراد انسان بر طاق دل و رواف خاطر شان طالع
میگفت ، همانا که براب احنیال و لجاج به صرصر ضلال اعوجاج در حشم سریرت
خویتش نمی انباشند ، و نبر مکر و خداع از کمان کجک طباع بر طایران اولی اجنحة
مشی و بلاث و رباع نمی انداختند - شعر :-

ولو علموا ما یعذب المکر فصروا
ولکنهم لم بنظروا فی العوafb

و اگر صراف بازار اوصاف نفود خصال و سنابل را بمحک اسحان و انصاف زند ،
حقیقت حال نفود بواطن مانند ثوات فلک ناسن در خزان خاطر منمکن مبیود -

بیت :-
خوش بود گر محک تجربه آبد بمان
تا سبه روی شود هر که دروغس باشد

و انسان عین ناطقه در بحر حیرت سبح است و قوت عاقله در بوادی فکر سیاح که
فلک افاضل فرسود را درین تمز بازار هرج و مرج از عدم فرق زر خالص از بنهرج
چه مقصودست و برافنضای دور بوقلمون ابواب اسنیاز ارادل دون از اکابر ذوفنون
چرا مسدود - نظم :-

گردون همیشه سقله و دون برورد چه سود
بکره یسوی مهر و وفا نگذرد چه سود
قلب بنهرج و زر خالص چو یک بهاست
صراف فضل را ز محک خرد چه سود
با دود حیف تیره نماید چراغ کام
می گرچه غم برد چو خار آورد چه سود

و چون این امت سعادت همت شهدای محکمه روز قیامت اند که^۱ کذالک جعلنا کم
امة وسطا لتکونوا شهداء علی الناس ، لاجرم نظر همت بر رخسار مکرمت حضرت عزت ،
علت قدرته و جلت ، مصروف است و عنان بال بصوب خسوع و ابتهال معطوف

و کواهل مقدسات خدم، که رعایت جانب ایشان عین فرض است، معوب
انقال مذلت و احوال قرض و جنبهٔ حال زرد رویان روز جایزه و عرض آئینهٔ صورت
ان فرعون لعال فی الارض مع توفرالمال و تنمرالبال در روز نمودار چشم و شمار خیل
کسوت نام و ناموس شان بی جنب و ذیل است - و در حق شجعان بوم التقی
الجمعان و بهنگام¹ عاطفت و نیل و زمان التماس اوف لنا الکبیل بوجوه عابسه و
ایادی بابسه مظهر مغزای کاتما اغسینت وجوههم قطعا من اللبل - بیت :-

با جنین همت نیاید راست کار سروری
پست همت در جهان هرگز نیاید برتری

و باوجود بساع طباع و شناع اوضاع بوم شوم فعل آز و جهل در خرابهٔ² دل
این جماعت بعمل ندای و خامت عاقبت و سامت³ خاتمت باواز بلند در داده است
و برطبق امضای آن بالسئ جداد و السنهٔ حداد نصلف مهانث و بعسف مشاکلت
باکسانی در خاطر دارند⁴ که در رعایت لوازم حق نمک بسر انگشت هلال
منار الهه بیر⁵ فلک اند و در رفی دوسنان و خری دشمنان مالک رباب کلک و
تیغ و در اشار مال بفساک⁶ رجال و دلبران روز قبال محسود بحار و رسک مغ -
بت :-

حاسد جاهنش بلی ساند که مثل او سود
گر ز کفس آبد کلاهی باز پا آبد سری

و نمدانند که مشاطگان روز زفاف را با سیران معارک و مصاف هیچ نسبت نیست
و کوران کوی جهالت را باعضضاد عصای لجاجت و ضلالت در سلوک مسالک
ضبط مهالک هیچ دربت نه - بیت :-

بفدر خویشتن باید زدن لاف
که زر دوزی نداند بوریا باف

سبحان الله چه واقعهٔ غریب و حادثهٔ عجیب است که بلور بی ما و اساس را بگوهر
نسب ناب الماس⁷ هوس مبارات اس و سگال بد سگال و سوسمار بمقدار را با شیر
غریب و نهنگ جار خبال مجارات - شعر :-

یا للرجال لامر هال مقطعه
ما مر⁸ فظ علی سمعی توقعه

1. *GY* and *HG* give چگون 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but
GY and *HG* give خرابه 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and
HG give مساحت 4. *GY* and *HG* give دادند 5. The same in *GY* and
HG, but *BUL*, *BH* and *HG* give پیر 6. *BH* gives متناک 7. *GY* and *HG*
omit the expression :- بگوهر شب تاب الماس 8. *BH* gives یا .

نسخهٔ مکتوب کتب الی قاضی القضاة صدر جهان لازال وجوده¹ فی جبههٔ ادهم هذا الزمان غرة² و مداة رفوم سجلانه علی وجنة الشریعة الغراء طرة³ -

بعد از قبول تحیات و تسلمات اختصاص آیات ، که هیأت سطور حسن صفاتش آئینهٔ جمال اخلاص ذات باشد و مداد کلام کحل ساتش منور دیدهٔ کاتبان نامهٔ حسنات ، بر ضمیر منیر ، که میزان کلام و زین و کان نقد فکر زرین است ، مخفی نماید که بعضی از موالید دون ، که از صلب فلک نیلگون در رحم دهر بوقلمون مبطون بود ، درین سفر کالسقر و مهم کم نفع بسیار⁴ ضرر موضوع مهد حس بصر آمد -

تعر :- اری بن احشاء اللبالی عجیبه

حبالی⁵ اللبالی اسهات العجائب

از مشاهدهٔ صورت ناخوش و سیرت غمردلکس آن تبر آه از کبان قد دو تاه بر سینۀ مهر و سر ماه رسبد و آنش غمرت و حبرت در تنور دل محور افروخته گشت و از نسدت سورت آن بیت الاحزان تن بالکلیه سوخته سد - و سعلۀ از نبران آن پروزنهٔ دهان مرفع است و بعضی ار دودهٔ دخانس بر صفحهٔ ابن بیاض مجمع - باید که سواد حکایت سکات صمم دل سقم را ، که اظهار آن نه مناسب حال این محب قدیم است ، بکرم عمم و لطف جسم معذور دارند و روی عروس مقال را از جسم زخم اعتراض و اعراض مسور - سحر :-

سکوب و ما السکوی لمئی عاده

ولکن یفیض⁶ الکاس عند امثالها

اگرچه فمض غمص خارج مقولات کم و کیف و داخل جریدهٔ افسوس و حیف است ، اما نمونهٔ از حرارت قلب و اتمودجی از مرارت⁷ کرب سم اصدار یافت تا بعضی از آلام دل مجروح بر آن جناب فضا بل مآب مشروح گردد - بر رای صائب و خاطر نایب لایح است که بر بعد و فریب و بلند و لیبب واضح است که خزانهٔ خاص سلطانی ، که نعمیر و توفیر آن اهم مهم جهانبانی است ، موصوف بصفت مالامال است و خزان بعضی از مالیک و جواکر بجواهر زواهر و نفود منکثر مالامال

1. *GY* and *HG* give وجود 2. *BUL* gives عرفا 3. *BH* puts مطارة
4. *BH* gives حال 5. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give ضرر
6. *AH* gives یفیض 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give جرادت .

و کلام حضرت بيجون آئينه صور احوال ابن مدعیان دون است که ام حسب
الذین اجبرحو¹ السیاب ان بسبقونا ساء ما یحکمون - شعر :-

انیت بیونا لم تنل من ظهورها²
و ابوابها عن قرع مثلک سدت

و علت شروع³ ابسان درین امر ممنوع آنست که دیده بال شان از روت حال
استهال اهل کمال مهجور است و شهرستان استحقاق از سر منزل قابلیت ابسان
بصد مرحله دور، چه، سک نسبت که قطع سباسب طلب ماصب کسی را مناسب
است که فوت نای هم و املس⁴ در بذل ما دنجلل از مابده مض ازل باشد و
حسم بصبرنس در مضادق طلام ارب بکجلل اسحقاق تام مکنجلل - شعر :-

خللی قطاع الفبای⁵ الی الحمی
کنثر و اما الواصلون للیل

نه آنکه کوس هوس در فبه دماغ فرو کوبید و بوقت احوال مساق و طی طریق
مصاف در سایه مغلان عجز خمید - بیت :-

مگس فد و پروانه آس گزید
هوس دبگر و عاسفی دنگراس

و باسماع کلام سرای امن جاعت نبرا همانا که دیده خاطر فائر و افعه بلغت القلوب
لدی الحناجر را ناظر اس و طوطی روان از نسمن جثمان بعالم روح و رحان طایر -
سعر :-

اذا عبر الطائی بالیخل مادر
و غیر فسا بالفهامه بافل
و فال السها للشمس انت خفیه
و فال الدجی للصبح لونک حایل⁶
فما موب زران الجبوه ذمیمه
و با نفس جدی ان دهرک هازل⁷
جه دائم که ابن حرخ گردنده را
خم آورده بست نشاننده را

نظم :-

1. *BH* gives اخرجوا 2. *BH* gives لم تل ظهور 3. *GY* and *HG* give
respectively 4. *BH* gives دامش 5. *GY* and *HG* give
respectively. 6. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and
HG, but *AH* gives خابا! 7. *AH* gives مازل.

جاء الغراب الى البازي يماثله
واسيقت لاسود¹ البر اضبعه

نظم :- مکنس بیس از اندازه خویش پای
که هر گوهری را پدید است جای
باراج خود تر کنازی کنی
که کنجشک باسی و بازی کنی

و حال آنکه جرم بی نور وجود این لیام در سام زنگی فام این مقام از پرتو مهر
اهام این فقیر مضی است و بعد از افاض نور حکومت اراضی هر یک از غایت
حسد بقتل خود و اندای این حاضر راضی - شعر :-

و اطم اهل الظلم من باب حاسدا
لمن بات فی نعبائه بعلب²

نظم :- این ابلهان که بی سببی دسمن من اند
بس بوالفضول و ناوه درای و زنج زند
فرزند لطف من همه و خصم جا من
گوئی نه مردم اند همه زنگ آهن اند

و عجبت آنکه زاغ حرص و ضلال در آسبان دماغ آن فسده جهال و مرده ارذل
بیضه عجب و احنیال نهاده میخواستند که بذریعه خدیعه و وسله افکار شنعه³
رایات لاف تعظم و گراف تفجیم بر دیوار خاطر خویش افرازند - بیت :-

ای زاغ چه می پوئی⁴ اندری هر کبکی
تو خود هوسی داری⁵ رفتار خدا بخشنه

شعر :- این بلة السحاب من غباب الحجار
وضوء الكواكب من بیاض النهار

و محض است که مسابقت و مساوفت فرسان میدان ماصب رفعه بنعله حمله و لاسه
خر خدیعه محض خیال و عین محال است - شعر :-

و اذا رجوت المستحبل فانما
تبنی الرجاء علی سفیر هار

1. BH gives واستیقت لاسود 2. GY and HG give نعماً, but BH gives
3. HG gives سیمه 4. The same in BUL and BH, but GY, AH
and HG omit می 5. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG
give کردی .

چه سند کن شترگر بها درخور است
خرف گست باخود بخواب اندراست

ولیکن همگی نظر افکار و نامل بر حمیره مخدره تفویض و توکل است که مبانی رتبت
این محب ، که بر آورده دست قدرت الهی و منظره ایوان احسان سهنسناهی است ،
به نشئه حدید زبان و کنگ کمد و افساد کسان سمت فور و نقصان نماید - شعر :-

فوا عجباً یسعی الی من العدی
لبدرک کلی من بقصر عن بعضی
و بقصدنی من لو تمیل شخصه
بعینی فدی ما صد جفنی عن الغمض^۱
ست :- کسی که خستت درو با من آنگنه بود
چگونه سنگ زند قصر آهنن مرا

اما داغ عدم تمیز و سداد بر رخسار ذوات حساد ابدالاباد موضوع خواهد بود و
علم علامت سلب عقل و رساد بر دونس هوس اضداد الی بوم النناد مرفوع -

و جحد من جحد الصباح اذا بدا^۱
من بعد ما انتسرت له الانواء^۲

ما دل ان الصبح لبس بطالع
بل ان عبنا انکرت عمیاء

نظم :- گر رخ مهر را نه بند بوم
مهر نزد خرد نه شد مذموم

لیک روشن شود که بومک شوم
هست زادراک نور خود محروم

زیادت برین قدم عبارت در مجاری بیان غباوت و غوایت آن فرقه بی هدایت جاری
نمود ، زیرا که آفتاب فراغ و فرح در ظلام اندوه و نزح سواری بود - عمواره
مرافدات ادوار افلاک بروفق اقصای خاطر دراک میسر باد و مساعدت سبر انجم
گرد کرده خاك بر طبق ارادت طبع ناك مقدر - بمحمد و وحیدر^۵ -

1. BH omits these two 'bayts' and gives فجوا عجباً لیسعی یفشی فدی مامد دحق عن العمین
2 AH gives ادا ادا 3 The same in BH, but GY, BUL, AH and HG give بمحمد و عرو عثمان و حیدر .

آرند و عنان اخیار بدست بال او نگذارند- و درین وقت از راویان مونوف و مخبران صدوق و مکاتب هر موز¹ و عراق، که از مخلصان بی ریب و نفاق واصل است²، حنان معلوم است که دیده دولت عبدالله بغسای غفلت و عمی عطمت مینلا است و گوس هوسنی از دره³ حفاط⁴ و فرطه⁵ نصیح⁵ و ابعاط معرا⁶ - و در خیال خود حساب کج راست کرده که انساب نسب از اکساب حسب اعلی است و اسنغال به لهو و طرب از تحصیل کمال فضل و ادب اولی - نظم :-

جه گفت آن خردمند با کبزه مغز
یکی داسان زد بگفمار نغز
که هری هنر خوار و زارست و سسب
بفرهنگ باشد روان ندرست
نن آسانی و کاهلی دورکن
بکوس و برنج ننت سورکن

و محقق گسسه است که با وجود ظهور ظلام کسالت ساسب صحب اهل رذال را طالب است و از صحب فارسان مبدان فصل و کرامت و رفت کاروان طرفت سعادت و سلامت مجانب - شعر :-

عن⁷ المرء لا تسأل وسل عن فرسه
فکل فرین بالمفان نفدی
بیت :-
همت از مرغ همانون طلب و سانه او
زانکه با زاغ و زغن نهبر هم نبود

و در فردب و نعمد و دکی و بلند مابل ضوء خور در وقت اسنواومسناکل نور فمر در لبله سودا واضح و سداس که هر فصر قدر و اسنفلال که بر آورده دست محاسن خصمال و مکارم خلال باشد نه فابل تعرض سر ننجه بازوی اختلال است، و سفق ابوان جاه و دولت که فایم بدعامه اتفاق و حالی از حطمان عقل و اسنحفاق باشد، بی سبه از هبوت صرصر غفلت در معرض زوال است - بیت :-

در جو بیار عمل⁸ خو بیحتت سود بلند
از تند باد حادثه اس کی رسد⁹ گزید

1 BH gives هر 2 The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give 3 The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give 4. BH gives خیاط 5. BH gives صایح 6 AH gives ممر 7. BH gives من 8 BUL omits عمل 9 The same in BH, but GY, BUL, AH and HG give . از تند باد حادثه کی میرسد گرد

و نور مضمون خلوص سانس مغزای آیه کریمه کمشکوه فيها صباح منلو ، بر بال
های ميمون فال صباح و جناح هدهد مرصع بال رواج بدرگه باری متواتر جاری
میدارد . و رانند نباز و حشوع بر کف جنان مرفوع است و لالی دموع از بجرعیون
برطبقی رخساره موضوع که منجوق رانات فتح امارات آن بادشاه ملکی صفات ملصوق
سفی ساهک ناسد و ساحت خاک بقدم قدم شرافت موسومش محسود قصور افلاک .

بیت :- ای سبتیج ز نفحه اخلاق نو ملک

آرد بمقدم توثری فخر بر فک

و اگر اسناد روان¹ رسته عمر جاودان بسوزن سر نیز زبان در کشد و قواعد نقطع
و ترکیب و لوازم بدریع و ترتیب از مکن قوت بمظهر فعل رساند، کسوت بیانس،
که منسوح کارخانه حقیقت و مجاز است ، بر قامت قدر نوب و نیاز بملازمت درگاه
آن اسکندر اسماز قاصر نماید و مساحت ساحت لوعت دل² را از اسناد باع³ کم⁴
مصل و بعدد ذراع کم منفصل حاضر نیاید . فیاض ازل ، که وهاب بمعوض و
و بدل است ، سعادت خدمت آن نادساء جم حشمت ، که فوزان عامت کرامت بارت
همت و واسطه ولاده گردن نهمت است ، عنقریب نصب گرداناد . بیت :-

گر بهار عمر باشد باز بر نخت حمن

حزنگل در سر کنسی ای مرغ خوشخوان غم مخور

این صحیفه الضراعة والولا⁵ در اواخر جهادی الاولی از مداد سویدا سمت تحریر و
املا یافت مبنی از آنکه لمعات احسان حضرت منان، جل جلاله و عم نواله ، بر
صفحات احوال و ساحات حصول آمال نابانست و از میمنت همت آن کسری نژاد
چهره مخدیره مراد بر سطح منصبه ایجاد منظور نظر فواد . الحمد لله الذی جعل شکره⁶
سبب المزید⁷ و اجری من نابیع القلوب الی مجاری الالسنه زلال السكر والتحمید .
بعد از عرض صفای جانی و زکای جنانی بر خدام طاهر طوبت وافر روت ، که بر
خبنای اسرار ضاهر واقف اند و مسنورات حجله غیب را عارف ، هوندا باد که
عرض خاطر خسته و مقصود دل سکتنه از فرسنادن فرزند عبدالله بدرگه گیتی نناه
آن بود که بطرزی که نهال وجود بنده کهنتر در چمن مرحمت جد خورنید اثر آن
جمشده فرنیسو و نما بافه است ، مس سجت اورا بنظر کیمیا خاصیت شرف تربیت
ارزایی فرمایند و گاه بمهر و لطف و گاه به قهر و عنف از سمت انحراف بجاده اعتدال

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give . شاد روان .

2. *BUL* gives لوحة 3. The same in *BUL*, but *GY*, *AH* *HG* omit ,
while *BH* gives نامتداد 4. *AH* gives که 5. *GY* and *HG* give

6. *AH* omits شکره 7. The same in *BUL*, *BH* and
AH, but *GY* and *HG* give . سبب مزید .

بسکته اخصاص مخصوص - و دیگر آنکه اگر^۱ اسعه آفتاب تربیت سابع بر صفحه حال معمد سرور لامع فرمایند ، از نلاطم بحر الطاف و تراکم شجون کمال اوصاف شاهی بعید نمی نماید - اما چنان ماسور گردد که در تمنیت امور سعی وافر بظهور رساند و پست رجا بردیوار الجای آنحضرت مسسد داسه عرض کلی و جزئی مآرب بسمع نواب کامیاب واجب داند - بت :-

ای یتت جهانی فوی از مسند لطف

بارب که جهان را چه فوی پست پناهی

بینی ازین اظهار ازهار کلام و انمار مرام از غصن رطب فلم نام سبب ابرام و موجب نصدع خدام دانست ، لاجرم عنان دل برسوز بسوی دعای دول گینی فروز معطوف داست و علم زبان ، که بیاد الهاس محرک اساس بود ، بر دیوار سکوت افراست - و نخصیر چمن مرام بغمم اکرام آن جمسد احشام گذاشت -

مصرع :- هان ناچه کتی نوز خداوندیها

همواره از^۲ گلنس عسرت و اقبال آسان نمثالسن دست خزان اخلال مکفوف باد و ذات مکارم لوازمس به امداد عنایت ازلی و اسعاد حایت لم بزلی مفوف - بچند و معروف -

(۹۲)

سخة منکوب کتب الی ولده النجب البار علی المخاطب بملک الجار طال

بقائه -

اللهم كما زینت خلعة حیوته بطراز الشهامة تمها بحیب النباهة وکم الکرامة واجعل الشمس علی هامة رایه عمامة و الهلال علی انامل فدره فلامه - وصول مکتوب مستحسن الاسلوب آن فرزند مرآت حال پهرن یوسف و اجفان یعقوب نمود و بمجرد ورود زنگ کروب از آئینه سینه بمصقل هر سطری از سطور بزود و چون نور رشد و سرور نجابت از چهره صورت عبارتنی مشهود بود ، خورتنید مسرت ، که در غایم ملاحظه امور ناملایم مستور بود ، از مطلع خاطر ظاهر گشت و ذیل ضمیر از حدت و خبت تغبر طاهر - و آن فرزند ارجمند بکرات و مرآت پبس از چون و چند چمن این والد مسمند را بسحاب محاسن خصال سبز و شادان ، داسه اس و بعد از آن به صرصر خزان احزان منقلب و خراب ساخته - شعر :-

و از انباع ماه تجربت¹ و شعاع آفتاب دربت ظاهر و باهر است که بقا و ارتقای اقبال و استقامت و اسعلائی حال بی احتیال تعب و استغال بال محض خیال و فرض محال است - شعر :-

بقدر الکد تکنسب المعالی
و من طلب العلی سهر الالیالی
و من رام العلی من غیر کد
اضاع العمر فی طلب المحال
بیت :- گل در میان کوزه بسی درد سر کشید
نا بهر دفع درد سر آخر گلاب ند

و از وفور اهتام که در اصلاح مهام او مخزون خاطر مستهام است ، مولنا محمد مغفور و معمد سرور را جهت ضبط و ربط امور فرساده بود - چون درین حد اخبار موحن آثار مدهتن از آنطرف منواصل گشت و طوفان ملال از اسعاع آن معال بر ساحب بال نازل ، هر چند که فارس فکر در نشب و فراز صدر دوید و فرار و تبات و بعد بل صفاسن جزئمسک به اذبال المغاب آن مسح صغاب هج ندیسر نه دند و طایر روان در غبر فضای احسان آن نویروان شان به هج طرف نه برد -

بیت :- کسی بغیر بوجون رخ کند که در همه حال
کسی بعبر بو باشد بنزد عقل ، حال

بنابین نرصد و ترفب آنکه فرمان فضا جریان صادر شود و اهتام تمام در حصول مرام اخلص خدام ظاهر ، ناباشد که فساد حال عبدالله بصلاح و صواب مبدل آند و صورت قوام خاندان در آسئه زمان بوجه اجمل بناید - مولفه :-

گر میکنی عارت این دل که شد خراب
انوار سهر بر دل ویران من سباب

و اگر کواکب بطر سعادت سبر بر مطالعه فصل بالخیر طالع فرمانند و بعمل ، ضمنون آن² بنده مخلص را ممنون گرداند ، از بحر کرم و ابر نعم آن حضرت فضر نوام غربت نخواهد بود و درین سال عقب³ صحفه الابهال معمدی با تفصیل و اجمال احوال بان حضرت ارسال میدارد نا مبانی عبودیت جانی بدعائمه خامه و بساط ناسه سزین و مردوص گردد و تقد اعفاد ، که مسکوک دار الصرب فواد است ،

1 The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* omits ما, while *HG* gives تجربت

2 *BH* and *AH* give این 3 *BH* gives عقب .

شعر: — فاسکت حلما عن امور كثيرة
بنطقی¹ لا محصى و ان فلت فلت

و عجب آنکه کوکب عمر ابن جانب به افق مغرب قرب است و هنوز آن فرزند
از سعادت معرفت پدر ابن جانب بی نصیب - شعر: —

می تعد بینها اعصر سلفت
فان تری علیها حین بفجرنی²

و ابن قنبر را دره الناج تارک دل و سبب احمال سناوی کارخانه آب و گل آنست
که آن فرزند فایم مہام محمود و آب سجود مصحف وجود باسد و فہرست کباب
مکارم شہم و مرکز دابره تمام خدم و حسم بود - بیت: —

مرد آن بود کہ از حسان خصال خوشش
گردد بسان والد خود فطب خاندان

نه آنکه از مضیق حوصله و عدم و درت احاطهٔ جمنه³ حافظ نقل و نارک فرض باشد
و وجوب حرمت کبار حول را احرام داند و رعای صغار بردست هم خود ادای قرض -
شعر: — کمی بالفی عارا و ذلا و وصمه⁴

اذا کان ما بینی ابوه یهدمه

و الحمد لله کہ آن فرزند ارجمند در میان اقران و امانل باکسباب بعضی از فضایل
و اختیار بعضی از مفاخر خصایل مسار البه بنان افاضل است ، اما حیف و ہزار
حیف کہ جلال کمالش در حجاب اعجاب محبوب است و خبام عظام خود بینی در
ساحب خاطرش بعاد عناد منصوب - نظم: —

درخت خرد هر کجا بسخ کرد
گدشت از فلک ساخ و بالای او
گرامسد داری کز و برخوردار
زعجبت منہ ارہ بر پای او

و رجا واثق است کہ نفایس مقتضیات فیض وجود واجب الوجود را بوسلۂ توفیق
حاوی گردد و رواہ السنہ اکابر زمان در دار الحدید دہان احادیث جلال اخلاق و
کمال استحقاق او را راوی - اللهم اجب دعائی ولا تخب رجائی انک علی ذلک فمدیر
و بالاجابة جدیر - شعر: —

1. BH gives یعنی 2. The same in GY, BUL, BH and HG, but AH omits فی .
3. The same in GY, BH and HG, but BUL and AH give حله 4. The
same in GY, BUL and HG, but BH gives وخیة ; while AH gives ومعة .

اظلت علنا منک بوما غمانه
اضاءت لنا برفا و ابطی رسانها
فلا غبمها یخلو فیباس خاطر¹
ولا غیشها بهمی فیروی عطاشها

و حال آنکه نه جهره سعار آن فرزند لایق عروض ابن غبار است و نه رخسار بال
ابن والد مسنحی زخم اظفار این نوع اطوار - نظم :-

پسر گر رضای پدر بگذرد
کس اورا بگینی زکس نسپرد
ز ناکردنی کار بر تافین
به از دل به اندوه و غم تافین

و چون نقد وجود آن فرزند در بؤته ایجاد به آتس اجهاد ابن والد مسبوک است
و صفحه رخساره آن در دار الضرب تربیت بنام ابن جانب مسکوک، بقی داند که
نفس عدم رضای ابنحانب بر ناصه بهجت او محض و بال است و ذره نجاور از امر
عین مسص قدر اختلال حال - و بر وفق هواجس نفسانی و طبق وسواس سبطانی
بفرسب افکار فاسده و ترکیب آرای کلسه مسغول است و دیده بصبرس برمد
طنون کاذبه معلول - فتعوذ بالله من سرور لوازم النفس و مفاسد الانعالات فی الفکرو
الحدس - و از مغزای خرد فزای ان بعض الطن اتم غافل و گونس هوس و تقینس
از جوهر نفیس و در نمین اموا الله و کونوا مع الصادقین عاطل - بیت :-

نعیبح گونس کن جانان² که از جان دوسر دارند
جوانان سعادمند پید پیر دانارا

و اگر از اول بنیاد گردن فواد بطوف³ اتباع و انقاد مطوف مبداست و صورت افعال
و خصال خود را از مصدر رضای ابن جانب مسنق مسساخت، پایه جاهس در نظر
خلو و بارگاه حضرت اله از حضیض خاک باوج فیه افلاک برسید و صدای علو
مرتب و سمو منتقبس در صومعه سامعه سکان ساک می پیچد - بیت :-

به ذروه فلکت میکنید همت من
ولی فضا بمیان ره رها کردس

1 The same in *BUL*, *BII* and *AII*, but *GY* and *HG* give خاطرها .

2 The same in *BUL* and *AII*, but *GY*, *BH* and *HG* give جانان .

3 The same in *BUL* and *BII*, but *GY* and *HG* give مطوف , while *AII* gives بطریق .

و عجب تر آنکه خورنید مقنضی خرد رایه ظلام غم افکار بد می پوشد و یوسف خطر این جانب را ، که عزیز مصر بقای اوست ، بشمن بخش دراهم معدود می فروسد - بیت :-

سا لها جام جم بدست نبود
چون نونسناختی کسی چه کند

و کسیر اکبر رضارا ، که درس وجود او عجب الا تراست ، با خاک را ضلالت ، که به نیر وی دست بالسنه بیخنده غر بال جهالت است ، برابر میکند -

بیت :- بیچاره آنکه خاک کف بای دوست نیست
ای من غلام خاک کف بای آنکه هست

و مانند غلام معقل غیر مساد ، که بتصور ملال صاحب هلاک نفس خود واجب میدانند و در چهره افعال شنیع^۱ المنظر فبیح المعجز به دیده دانسن نظر نمکنند و اینقدر ادراک ندارد که در اقدام این کار مضحکه کنار و مطعون سان لسان صغار و کبار است و دسار قدر و اعتبار از تارک همت و افکار س برکنار - بیت -

با چنین همت نیابد راست کار سروری
بست همت در جهان هرگز نیابد بردی

و اگر چه مخفی است که دفع این اسرار^۲ ، که از استعمال نار کردار اوست ، بآب سوف مواصب بلکه بضر بخرا لاعب مستوان فرو نشاند ، لیکن جهت دفع هجوم فضیحت از ملک سیر و سریرت او هم باو محمول داشت تا بر سبیل تعجیل نایره فتنه و سرارت از ساحت ولایت دور ساخته سران مفسدان بدفعال را بسوفت و اهل در بنطرف ارسال دارد - اکنون می باید که جهت تحصیل رضای ابتجانیب دفع سر^۳ و رفع سر آن مفسد واجب داند - و زبان فلم را از تحریر اعدار فاسده ، که منسأ آن افکار کاسده است ، مصون دارد ، و پای خاطر اینجانیب را اربعرض خار اعدار مامون - و اگر بعد از اس خلاف مامور سمت ظهور با بد حبر خاطر سمیع است و لسان در جهان یراع به بیغ مهر مشقطع - بیت :-

دل گو هر بست چون سکنی کی سود درست
نی مهره گل است که سازی و سکنی

فدع هذا العاده و صن قلمی عن الاعاده -

1. *GY* and *HG* give شنیع 2. The same in *BUL*, *BH* and *HG*, but *HG* give افکار
3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives سر

نصحک فی المعیشه الف مرة
 فلم ینفعک نصحی قدر ذرۃ
 فلا تغفل بجلوهواک نصحی
 فان مغبه الاغفال مرة
 ولست افول انت¹ فنی غبی
 ولكن فیک اعجاب و سره
 وکم من مضمر امرا خفیا
 تعرفی الاسرة فیه سره
 وامل ان تكون لكل باب
 من الاداب فی الادباء غره

(۹۳)

مکتوب کتب الی ولده المذكور بطریق العناب ، خلصه الله تعالی من اللبۃ و من
 بیرجهاله التي وقع فيه ² -

عرضه او رسيد و اباکار افکار که بر سرر موضوعه اعداد موضوع بود و صورت
 آنرا حله لفظ و حرف بوسانیده و در کلمه کلام مزخرف نسانده ، در افصح صور منظور نظر
 آمد - معلوم باد که علم عقوق بعیون رسيد و صدای شنین و شنار و ندای عیب و عار
 را صاخ شیخ و ساب و گوش هوش اعدا و احباب شنید - الم یان للذبن³ آمنوا ان
 تخشع قلوبهم لذكر الله - یفین داند که نه هاسه حیاسش بعامة همت محلی است و
 نه در مراتب ذانس صور صفات حمیده منجلی زیرا که بسطت و سوکت شخص مخمول
 و مجهول⁴ نزد عالم و عامی سخت نامعقولست و جهره حبسنی سواد عذارش⁵ موسوم⁶
 بداغ عدم قبول ، چه ، کباب سموه در نظر سمیزان اسالیب خطاب و جواب مانند
 اسعه لمعات سرابست که ان اوهن البیوت لیبیت⁷ العکبوت لو کادوا بعلمون و منار
 بر فین مقدمات وهین بیس خاطر آفتاب ناب و افغان خطا و صواب عین آ - بیت -
 بنای مخ⁸ اربیش خورمی⁹ نهی
 زی دانستی باشد و ابلهی

1 *HG* gives اقوال 2 The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give
 اللدی 3 The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give
 4 The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* omit و 5 *BUL* and
HG give اعدادش 6. The same in *GY* and *HG*; but *BUL*, *BH* and *AH* give
 موسوم 7. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give البیت 8. The same
 in *BUL* and *BH* but *GY*, *AH* and *HG* give ار 9. *GY* and *HG* give خود .

عبدالله سمت اظهار یافته است - و زنگ ابن خبر مولم آئینه خاطر فاتر را بالکلیه مظلم ساخته : اول آنکه مصاحبت مردم غیر مناسب اختیار کرده اس - ونانی ادمان شراب و تعطل در هر باب افتخار دانسته ؛ حقا که از وقوع ابن حال بپان بال در زلزال افناد و آب زلال در مذاق خاطر زهر فال نمود - و بواسطه بعد مسافت غیر از راف و عاطف حضرت خلافت یناه، سلطنت دسگاہ، خلدالله تعالی ظلالة ، همح ندبیر نه دند - بنا برین جمع ملمسات و اسانی در عریضه حضرت سلطانی معروض دانسه است - نوقع که جناب وزارت مناب در اتمام آن مهام اهتمام درین ندارند ، که خاطر بواسطه ظهور امور ناملا م نه جنان منالم است که نطفه ازان فابل احاطه کلام و اداره اقلام باسد - و دیگر امداد معمد سرور و اسعادش در جمع امور بر ذمت همح حویس لازم داند و در اتمام ابن اکرام ضمیر ابن محب را رسک خورنید منبر گردانند - زیادت برین حمیره دل بر الم را بجدت نوک قلم مجروح نساخت و وصه غصه خاطر محزون بر صفحه بادش نامه مسروح برداخت - همین سرورس یه ازهار اولاد خلف منور باد و جهال حصول آمال بر صفحه حالس مصور - محمد و حیدر¹ -

(۹۵)

نسخه رفته کسب فی مبارات رفته کسبها الوزیر الفاضل الحواجه سمس الدین صاحب الدبوان الی اخیه الفاضل الحواجه علاء الدین صاحب الدبوان ارجحالا با امر الاعلی ، لازال نافدانی افطار کره البری ، لازالت الملائکه بطاره لمواکب سابله صفا علی ، الصف و وجه مخدره الصهباء محمرا من سفاه غوانه و مسیران الک² -

بر ضمیر پاک ، که مجلی جال کمال ادراک است ، محنی نماند که مجلس انس نمودار عالم قدس است و ازاهیر جمس رشک بوافف فلک و هر یک ار اصحاب آئسه جهال صفات ملک - و درر غرر ازهار³ از نسیم⁴ غصون ریاض ظاهر و زلف مجعد امواج وخال آثار فطار سحاب بر رخسار آب باهر و غوانی اطبار با دفوف اورا و عبدان

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give محمد و عمر و عثمان و حیدر
2. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *BH* give فی مبارات الصاحب خلدالله ظلالة
مماکتب فی طلب بعض الصحاح ارجحالا با امر الاعلی لازال ... بالکف while *AH* gives رفته کتب
3. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* omits it, while *AH* gives ازاهیر
4. The same in *BUL*; *GY* gives نسیم , *BH* gives تسیم ; while *AH* and *HG* give تسیم .

نسخة مکتوب کتب الی بعض الوزراء کیلان

تا ساهباز ناطفه فایقه انسی بمعونت شهپر بال صفات فدسی و سونت مخالف فوای باطنه و ظاهره حسی، صداد مرغان جزئیات فضای فرسی و طاؤسان کلیات ارایک عرشی است، جناب جنت مآب صدر دیوان وزرات، بدر فلک صدارت، سبته انفس ندبیر، آئبته جال نقدیر، فهرست مآتر اماجد، مرآت صور محامد، لازال بسنان سعادتہ مزهرا بسم العنابة الازله و جمال مرببته منظورا فی مرآت الجمایة الابدیه سمسا را مرغان مآرت جزئی و مطالب کلی بمحلب شهپاز نقدیر مصید باد و حساد و اصداد بدام ندبیر ضمیرش مفید - سلامی، که در درج عارت آن در فرید حسن اعتقاد موضوع است و صدای اجاب فجوای و داد موادش از هاف غیب بی سابه رب مسموع، بدست برید صبا، که حامل فوای صفا است، مبلغ و مهدی داند - و خون بیان حدود مملکت استنا¹ و الساع خارج خرطه براع و داخل حطه اسماع بود، در بسط اطاب آن، که دست² فرسود خاطر کما است، شروع ممنوع نمود - دست نمانع دوری و حجاب پرده صبوری از صورت المقای صوری مرفوع باد - این صحفه الصنادر او احر جادی الاولی³ سمت اصدار ناءت مبنی بر آنکه مذاق احوال از خوان احسان حضرت معال مخطوط است و بدیده توفیق جال حصول منی در صفای حهرة رجا⁴ ملحوظ - الحمد لله الی جعل سجرة الرجاء ممدوره المراد و اظهر صور لطفه فی مرآه احوال العباد - و بعد هدا بر خاطر وفاد و طبعب نفاذ مخفی مباد که در تنوف از عرابض معمد سرور حنا معلوم گست که آنجناب صنوف اهمام در نعمرخاندان و بوای مهام بمقدیم مرسانند و لوازم محبت و مکارم مروت از مکنم فوب بمظهر فعل باجمل صورت می نماید - ابن معی ار فراس و کیاست آنجناب استحقاق سہات، که عامه حسن صفات برهامة داب ماقوف دارد و همگی همت بر رعایت مقتضی عقل مصروف، هیچ عرب و عجب نمود - و این حال از محاسن خصال آنجناب مامول بود، زیرا که طبعب و طنن آنجناب بصوف صفات جلیله مجبول است - و در تنوف اوضاعی حند، که نه لائق حال مردم خردمند است، از مکاتب دوسان بی نفاق از طرف مکه و هرموز و عراق در حی فرزند

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives ملک و افتیاق .

2. *GY* and *HG* give دست 3. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *AH* and *HG* give الاول 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*. but *GY* and *HG* give رما .

نسخة رقعة کتب ایضا فی مبارات الصاحب الاعظم المذکور رحمة الله تعالى¹
 علی طریق الانباع لامرالمطاع، لا زال جهال مامول احبابه منظورا فی مرآت الحصول
 و عروس مسئول اصحابه مشهودة علی منصة القبول -

درین وقت که نو عروس مهیا بر منصفه بیاله جلوه گر است و از یواقت شفاه
 غوانی محجل و مجمر و رخساره گلرنگس از غابت خجل بنقاب کف مسخر، و مخدرات
 حجال بهار برکنار جو یبار صف در صف، و غانیات² حور صورت و سبا در بزنگاه
 عشرت کف بر کف، و تغنی³ و ترنم بلبل از قصور غصون ظاهر و صوت حزینش⁴
 مذکر اطوار مجنون⁵ خاطر - شعر - :-

و مسمعی⁶ و رفاء ضنت بحسنا

فاسدنت الاسرار من ورف خضر

اگر از روی کرم سبهر سرور را بمهر حضور منور گردانند، خلعت حیات را بطراز
 فوز مرام سطرز داند و صنوبر دل را به نسیم قدوم مهز - بیت :-

بواز در درکه باز آئی بدین خوبی و زیبایی

دری بانند که از رحمت بروی خلی بکسانی

نسخة مکتوب کتب فی جواب مکتوب الشیخ العالم محمود الہندوی⁷ -

تا چادر نو عروس ماه از چتتمه مهر روشن و پاک است و سواد چهره شب از
 طبنجه⁸ انا بک کره خاک، رخساره رتس عالی منقبت جناب محامد صفات فضایل
 بنات، مفترع⁹ معانی بکر، مخترع مبانی فکر، کوکب سہای نظر و حدس، آبت
 مصحف درایب و زدای نفس، الذی نلوح نور اندبیر من مصباح عقله الراجح
 و سجرة علمه مسمرة لباکوره العمل الصالح، لا رال رایه لادواء الملک طبیباً و

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives فی طلب بعض الاصحاب
2. *BH* gives عایات 3. *BH* gives قصی 4. The same in *BH* and *AH*,
 but *GY* gives صوت خویش, while *BUL* and *HG* give صورت خویش 5. The
 same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives عمود 6. The same in
BUL and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give مسمی 7. The same in *GY*, *AH*
 and *HG*, but *BUL* and *BH* give ماکت الی بعض الفاضل المشایخ 8. *AH* gives طبایع
 9. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives مدع .

اشجار حاضر ، و شمس و راح در بروج اقداح بر افلاك ايدى دابر - اگر لبله البدر سرور را بمهر حضور نور على نور سازند و غبار ملال از ساحت بال به انصاب باران قدوم و افضال دور گردانند ، از وفور کمال آن يگانۀ آفاق و جان جهان مکارم اخلاق غريب نخواهد بود - بيت :-

روزم تو برفروز و شمس را تو نور بخش
کن کار نس کار مه و آفتاب نيست

زادت بر بن سلافۀ نوصف و نسيبه در جام الهاس و تنبيه¹ نه ريخ و نفاوه² فکر دقيق بغربال خاطر رقيى نه بخت - همواره افاضۀ نوالسن بر وفق سا بل باد و ضمير وفادنس به نطيب خاطر اهل و داد مابل³ -

(۹۶)

نسخه رفعة کسب في مبارات الصاحب المدکور اساعا لامر المطاع³ حفظه الله تعالى خلیل وجوده في حصول مفصود عن نار الانظار و جعل اوار محنه في زجاجات القلوب محسوده لکواکب الفلك الد وار -

درين زمان که فرائد از هار از فلاند غصون و اشجار لایع است و مجامر گلهها مانند نسیم سم آنجناب فایح ، و در ایمن جوبار عامۀ گل بر فری رفاص ساحسار ملفف و قامت نهال و صورت حبال آن در آئنه آب زلال بنظر حسی مضاعف ، و سفینه کاس در بحر اسبناس بریاح افراح جاری و ظلام غم بآفتاب می درکنم عدم متواری ، اگر جهال و داد را به زبور حضور مزین گردانند و مجلس سرور را به نسم قدوم فایض النور روین فرمانند ، آسان علو مراتب را به نواف لسان احبا آراسه بانند و ساحت خاطر به بساط بسط و حبور ببراسه - بيت :-

خوب سرای جان و دل این رفته و آن نسیمه ام
فرما و بنشین ای صنم هر جا که میخواهد دات

همواره نناد کام ناد -

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give سه .
2. *GY* and *HG* repeat this letter in full on folios 245 and 196 b respectively. 3 The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives
- مها کتب فی طلب بعض الاصحاب

وزیدن گیرد - اما چون استاد کارخانه اقدار میل سقاوت و ادبار در^۱ دیده بصیرت و افکار آن نابکار کشیده بود و تیرقه‌ر الهی از کمان خصال منہی او بر هدف جانش رسیده ، حقوق را به عقوف مبدل ساخت و علم عصیان و طغیان بر دیوار دل خویش افراخت - نظم -

نمشیر نیک ز آهن بد چون کند کسی
ناکس بتربت نسود ای حکیم کس
باران که در لطاف طبعش^۲ خلاف نیست
در باغ لاله روید و در شوره بوم خس

و صورت کلام جلی حضرت امیر المومنین علی کرم الله وجهه در مرآت ذات خبائث سائنس منجلی گشت - شعر -

لقد ربت جرّوا طول عمری
فلما صار کلبا عض رجلی

و چون وضع حال بر طبق^۳ مقال اسب ، بر خاطر خلف المشاع ثابت و راسخ خواهد بود که خلاص اولاد و عیال آن بدفعال^۴ از فید و اغلال اهانت و اذلال محض خیال و عین محال است - بیت -

مکن با بدان نیکی ای نیکبخت
که در شوره نادان نساند درخت
اری الاحسان عند الحر حمدا
و عند الرذل منفصة و ذما
کقطر صار فی الاصداف درا
و فی ناب الافاعی صار سا^۵

و در نوقت اسماع افناد که آن خبیث بدنزاد را امین و مشیر با سداد و عماد مبانی احکام آن بلاد ساخته اند^۶ - بیت -

هر^۷ شکمی حامله راز نیست
در مگسی حوصله باز نیست^۸

1 The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give بر , while *BH* omits it.

2. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives در طبعیت پاکش 3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives طغیانات 4. *GY* and *HG* give اری الاحسان عند الحر وحدا و عند الرذل منقطه و دما کقطر صادی را مدف در - 5. *BH* gives

که آن خبیث د نمراد را امین و 6. *BH* omits the expression فی ناب الافاعی سارسا

در مگس حوصله با نیست 8. *BH* gives هر 7. *BH* omits مشیر با سداد و عماد مبانی آن

حسن تدبیره للبرایا کنفا رحبا، بنور بی غایت الهی مزین باد - محب مشناق ، که چهره و لاس بنور صفا منور است و وجته حسن اعتقاد و تنایش بخال و زلف نقاط و حروف محامد نمغات معطر ، صنوف زاکیات تسلیات ، که عذبات رابات مواد آن بنسایح طیبیه و داد خافو باشد و خورسید قبول و اجابت از افق سوق عبارنش شارق ، مبلغ و مهدی¹ میدارد - و طی بوادی شوق و الیاع به سرعت قدم یراع و قدرت وقوت ابداع و اختراع موصوف بصفت امتناع بود ، بنابرین شروع در آن ممنوع نمود - صورت جهال سبب سلاقات از منظره فصر حسن انعافان منظور باد - بعد هدا مخفی ماند که صورت حال، که در آئینه مقال باز نموده بودند و نقاب حجاب از چهره محدره مقصود کشوده و نمه آن بلدان موصل کباب محول فرموده ، ندای معزای آن کلام² و صدای فحوای آن پیام بروزنه کاخ صباخ وصول بافت لیکن عبار ملال و هموم ، که از قبایح افعال شخص معلوم بر جبهه و جبین دل موسوم بود ، بجا روب اعدار بلاغت اسلوب محبت مشوب آنجناب مرفع نگام ، زیرا که اسباب نغفر خاطر بطریق وافر و عطی مسکانر است که ثاب اطباب و ایجاز ، که مطرز بطراز حقیقت و مجاز باشد، بر قاسم سان آن قصیر است و شمه از بساعت احوال و نساعت مکر و احتیالش موجب الم مال صعر و کبیر - شعر :-

شمنت صفانه فوجدت منها

رباح الکلب ما حدث عهد³

چه چهره نام و نسان آن ندوه نا کسان بر جریده لسان افراد انسان موسوم به سمت لم نکن شیئا مذکور بود و در پس نطق سرا برده عدم موصوف بصفت نسبا منسا ، با از رخت خانه تقدیر بدست تربیت و سققت ابن محب⁴ خلعت و رفعاها مکناعلبا پوسانده آمد و بر وفق حکم ازل و منتشور دیوان لم یزل بکف سعی و اههام جام احترام و فریاه بجا نوساننده و گمان حنان بود که در فرید و من سکر فاما بسکر لفسه را فرطه گوش هوش ساخمه جبین جنان را یداغ کفران موسوم نگرداند - بیت :-

مکن کفران نعمت زانکه کفران

جو نیکو بنگری باشد دو کفران

لان الکفر واحد و الکفران انان و در خاطر خود خطور نمیکرد که از مهیب رباح قدر نکبای نکب و صرصر محبت اثر فاخذناه اخدا و بیلا بر ساحب بال و باحت مالش

1. *HG* gives ملع و مهدی طالع میدارد 2. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH*, but *HG* gives الکلام 3. *AH* omits حدث 4 *GY* and *HG* omit این عم

استسفاف بر صفحهٔ صحیفهٔ احوال ننگست-همواره کوکب طلب تحفیف از دایرهٔ افق توفیق بر ساحت فکر دلفیض طالع باد و انوار حسن ضبط و ساست، که از لوازم حراست ریاست است، برطاق بلند روا فی کیاست و فراسنسن لایع -

(۹۹)

نسخةٔ مکبوب کتب الی بعض نبات الملوک

با مخدرات معانی حور مساکل از درون حجلهٔ غیب واردان سرا بردهٔ دل اند و از دست سناطلگان مخارج و اصواب بجلی و حلل حروف و کلمات آراسه جالس منصفهٔ زبان اند و از آنجا به روزنهٔ آذان در نظر سلطان مملکت^۱ بن، که عبارت از جان است، جلوهٔ کنان، عراس مرادات دو جهان، که در کلبهٔ^۲ غیب و حجلهٔ امکان^۳ مسور اند، بدسماری توفیق در سربر حضور در نظر حضرت علنا مخدومهٔ عظمی، حدایگان ملکات دنیا، درهٔ اکلیل ساهی، غرهٔ جبههٔ پادساهی، بلقیس حجلهٔ عصمت، های سربر سلطنت و حنمت، واسطهٔ قلادهٔ عفت، خلاصهٔ کمال ذات و جمال صفت،

سعر :- فلوکان النساء کمثل هذا

لفضل^۴ النساء علی الرجال^۵

فلا المانیب لاسم الشمس عیب

ولا الذکیر فخر للهلال^۶

لا زالت عروس آمالها علی سربر^۷ الحصول مکسوفهٔ الفناع و شموس اقبالها من مطلع الدوام ظاهرة السعاع، حاضر و منظور باد - مخلص فدییم و خادم مستقیم، که هوبت ذاتس خواص اخلاص و لوازم احصاص را حاوی است و محدث لسانش در دارالحدیب دهان مکارم و احسان آن حضرت را راوی - بت :-

جلیس روز و انس سیم دعای نواست

عروس طبع مرا زبور ار نای نواست

صور دعوات وافر النور، که جعد حروف و مدسطورس رشک ذواب مجمد حور باسد و اسعهٔ لمعاب حسن اعفادش در سواد مداد محسود الباع ماه در سب دجور،

1. The same in *BH* and *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give ملکت .

2. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give کله .

3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives مکان .

4. *AH* gives لعائن 5. *BH* gives علی الرجل 6. *GY* and *HG* give لئال

7. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give علی سوه .

و آن نوم صورت^۸ مذموم سربرت را بخطاب نالایق و احسان غیر مستحق نواخته ،
لباس اجرای کار دیوان برکتف ذات خبائث توام او انداخته اند - شعر :-

اذا ما خلا دست و ماثم مانع
ولا منصف فیه و لا من یحقق

فلا غروان بعلو سفیه من الوری
و فرزان فی بسط الممالک^۱ یدق

دست :- دیوان نگر که حاکم دیوان او شدند
مانا که بر سپهر ممالک شهاب نسیب

و محسوس گشت که آن بد فرجام ، که کینس سهام ایلام و نام حسام اخمصام است ،
در ابدا و اضرار خاص و عام خنجر زهر آلود زبان از کام برون آخه است و لوح سنه
اهل فراغ و سکبه را بحط ضرب صمصام و نقطه طعن سنان لسان برداخته -

بیت :- ز بد گوهران بد نباسد عجب
سباهی بردن نسابد ز سب

و یقین داند که عنقریب الوبه فساد و عباد در آن بقاع و اصقاع بعوی سها و
منجوق ثریا خواهد رسانید و سربت فصد و غدر در کاس اسنباس ریخته اصاغر و
اکا بر آن سم را خواهد حساند - بیت :-

حون دست بدسان حیل حسنت^۲ بر آرد
خال از رخ زنگی بشتب نار ریاند

و از عالم و دس بزبان نرجان عقل بقوت سامعه دل مرسد که البه نوعروس مفهوم
این حال عنقریب بر منصفه دنده انام جلوه گر خواهد شد - و جهال نحضی ابن سخن
منظور نظر فطان زمین و زمن خواهد گشت - شعر :-

ولا علم لی بالغیب الا طلعه
من الحزم لا یخفی علی المغیب

زیادت برین مصباح ابضاح در مسکوه افضاح موضوع نداست و نفوس موجبات منع

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*. but *BH* gives دست 2. *GY*
and *HG* give الممالک 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and
HG give خست , while *BH* gives دست .

اسنجات بنظر اجابت معزز^۱، قبول فرمانند. هر فکرتی^۲، که دل مستقیم در تنسب مقدمات النیاع ترتیب دهد، از نتیجه بیان مقصود عظیم اسب و هر چراغ رانی، که بدست دل مهجور بر مشکوة عبارات سمت ظهور باید در محافل بسط اسواق بی نور - بصر بال بنظر جمال وصال منور باد و مشام خاطر از نفحات طره الفا معطر، بمحمد و حیدر - ابن صحیفه الوداد از دار السداد محمد آباد مفرر و محرر آمد بینی بر آنکه هر مرغ مراد، که در فضای فواد طابر است، سبباز روان به سهر بوفیق الهی صاد آنست - الحمد لله الذی لا یشمر سجرة الامل الا بسحاب لطفه و سعاع احسانه و لاجتبی بآکورة المراد الابد بوفیقه و فوه اسانه - بعد هذا بر ضم مرمر و خاطر خبر مخفی نماند که از زبان صغیر و کبیر و غی و فبیر، که باجران و صادران عرای و گیلان اند، چنان اسماع می رود که فرزند عبد الله بواسطه صعب اردال غافل و پراگنده احوال است و بسبب ادمان خمر و اصوات زمر فارغ از صلاح و فساد امر و ذاهل از ارتفاع و انخفاض^۳ قدر است - بوصول ابن خبیر و حسب آمیز دهسب انگیز رور امید تعمیر خاندان بسدب طلاام سب حرمان مبدل گسب و فبال جهالت و علالت^۴ عبد الله بسجل و اضی فضا^۵ مسجل - بس :-

نخمی که در وفای بوکسبم خاک خورد

دیگی که در هوای بو بخیم خام سد

اکنون بواسطه بعد مسافت بیر ندبیر، که از کبان حصافت روان باسد، جز آن نبود که زمام اصلاح حال او بخدام با نام حضرت سلطانی خافانی سلیمان مکانی، حمد الله بعالی طلاله علی مفارق الافاصی والادانی، بفویض نماید - بسا برین آنچه از مبدأ فیاض بر خاطر فادر فیاض و ظاهر گسب بعرض آنحضرت فلک رفعت رسانیده است - بوقع آنکه در اصلاح اطوار و بیدیل کردار او اهام بسیار بتقدیم رسانند و این محب را در اظهار سعی و اجتهاد ممنون منب بسپار دانند - زیادت برین اصباح و داد در طلاام زنگی سواد مداد نه ابروخت و دیبای کلام به سوزن سرتبیز فلام بر فام ابرام نه دوح - صورت نامول در آئنه حصول ملحوظ باد و جب حملعت بفاس ار نطاول دست فنا ملحوظ -

1. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives من .
2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *AH* give فیکری .
3. The same in *GY*, *BUL*, *AH* and *HG*, but *BH* gives انحصاط .
4. The same in *BUL*, *BH* and *HG*, but *GY* and *HG* give مالت .
5. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *AH* omit قضا .

در روت ظهور ظلام زندگی چهر و طلوع جمال ترک مهر موجه مبدارد و مرغ جان در فضای رجا طابر است و قدم رسوخ اعتقاد در مسالک طلب مراد سابر که ظلال اقبال آنحضرت فلک سہات تا امکان طول حیات فام باند و بقا و ارتقای فرزند جمشید منس سکندر دانس چون اسناد فیض باری دایم - بعد هذا بر ضمیر خدام با نام هویدا باد که چون فاصد عازم درگاه فلک بارگاہ بود صورت اخلاص در آئینہ مقال معروض نمود و در عقب ¹ صحیفۃ الدعا معتمدی با عرض تمام احوال بحضرت اقبال مثال² ابلاغ و ارسال خواهد یافت - بنا برین رسنہ کلام بدست اہمام نناقت - توقع کہ سائہ مرحمت و احسان بر اسقامت اوضاع خاندان ابن سدہ خالص الجبان مبسوط دارند و اسنات احوال عبدالله را بہ رسنای نصیحت مجموع و مربوط فرمانند - زنادت برین بصبر فلم و صفر دل پر الم صدبغ آنحضرت ملانک خدم نداد - هموارہ گوسہ ماعنس رسنک عذاب عامہ آفتاب باد و درگاہ آسان جنابس چاہیر اکابر اسم را مآب -

(۱۰۰)

سخنہ مکبوب کتب الی بعض الوزراء ³

تا سلک کلام الفاظ و حروف بہ تنظیم جواهر معانی مسعوف اسب و سلسلہ زلال استعارات مستعذب بہ مجاری براکیب عبارات مہذب محفوف ، اسداد بہای جناب⁴ لطیف خلال ، شریف خصال ، مطلع انوار درابت و بصارت، مجمع آثار سعادت و صدارت،⁵ مرجع کمال محاسن و محامد، منبع نسیم و سیر اماجد، الذی بلوح نور الاصالہ من وجوہ خصائلہ و یفوح عطر الاسحقاف من سہام سہائلہ⁶، جعل اللہ تعالی الی مدی⁷ الزمان مدہ بقاء و اجماع⁸ اسباب الاسعلاء مرفاہ ارزائہ سرفا، مانند طول زمان بمدود⁹ باد و منسلک و مسحون بلالی حصول مہود و سحاب و نسلہا بحب آبات، کہ غصون سجرہ صفای آن بہ نسیم عنایت قبول مہرز باسد و نوباوہ عبارات آن در مجلس

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give عقیب .
2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give مثال .
3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* give ماکت الی بعض الاسکار
4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give حیات
5. *GY* and *HG* omit مدادت
6. *GY* and *HG* omit شائلہ
7. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives مدی آئی الزمان
8. *HG* gives اجماع الی
9. *AH* gives ممدود .

مهر¹ آن خافان فلک سات اسب و جیب و جامه زبان ، که شفین دهان است ،
 مزین به ازرار اننه² آن سلطان ملک صفات - بیت :-

در هر دل و زبان که نه مهر و ثنای تست
 غم دیده باد آن دل و بیربده آن زبان

صحابف دعوات اجابت بنات ، که وصف کمال اخلاص ناکس ورد ملابک ارایک
 افلاک بود و شرابف مدحات سامی درجات ، که کنه جمال حسن صورت
 خصوصابش³ خارج حطه ادراک و مجاوز قوت عقل دراک باشد ، بر سه پر
 طاوس نجوم فصوص رواج و منقار باز اسهپ زرین زنگله صباح ابلاغ مدارد - و
 بدست خضوع زبان و خسوع روان⁴ لالی ادعه و افیه در رسه امداد زمان
 منسلک اسب که هر نفس حسمت و علا ، که بر صفحه ایجاد و انسا از نوک
 قلم اساد کارخانه عزم من نساء بددا میشود ، و هر صورت نصرب و عظمت ، که
 از سی سرا برده ان نصر کم آینه فلاغالب لکم هویدا مگرردد ، نفس ابوان سلطنت
 او جلال آن سلهان سال باشد - بیت :-

وین دعائست که بر اوج فلک نا رفته
 کندس لطف الهی بقبول استقبال

جایکسوار روان سخواسب که گلگون لسان در مصار امتحان نازد و گوی بان شوق
 و غرام در سدان معضی المقام اندازد و بجوگان اسعارات و ابهام و قوت بازوی
 ملکه اقتدار کلام بموقف مرام و مقصد دل مهجور مستهام رساند ، لیکن دست غیب
 برگریبان جان درست نیست و تمام سرونس بصباح هوش مدهونس سوانر نبوست
 که - بیت :-

چند زین الفاظ و اضار و مجاز
 سوز خواهم سوز ، با آن سوز ساز
 آسنی از عسی در جان بر فروز
 سر بسر فکر و عبارت را بسوز

بنابراین آسن شوق عالم سوز در خرمن الفاظ نبداخت و غبار فکر از ساحت صدر
 به صد مرحله دور ساخت - بیت :-

1. *HG* gives مر 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG*
 give مازاد را ژبه , while *BH* gives برادر اشیه 3. The same in *GY*, *BUL*,
BH and *HG*, but *AH* gives حسن حضور و مصلح 4. The same in *GY*, *BUL*
 and *BH*, but *AH* gives بدست خضوع و خسوع و بان روان , while *HG* gives
 بدست خضوع و خسوع .

ماكنب الى السلطان الكريم الحلم علاء السلطنة والرافة والدبن - رب اجعل
من الذبن انعم عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين - آمين -

تا عرصه رابع سهر نخنگاه سلطان ترك حهر مهر است و به نبروی بازوی
نور مستغنی از امداد لسكر سنن و اسعاد عسكر جمهور و از ظهور رابت فح سمنه
و میسره اش¹ شمهر یار ماه با موکب سب و رونس ضمبران سباره و لسكر ثابت
قدم بیشمار ساره کحمر مستنفره فرت من مسوره گریزان و آواره اسب، همواره آفات
دولت باهره و صولت فاهره آن² سلطان سکندر اماره، خورسد اناره، رسک روان
ملوک فیاصره، وارب رافت و عاطفت اکسره، عم هاسی بوم علا، لبت حامی
روزوغا - سحر :-

ان الملوك لو انصفوك³ لانسبهت
انشاصهم امالها في الماء⁴

مظهر اسبلای قدر و اسنعلای فلک آئننه جال کمال ان هذا الاملک - بیت :-

ای هویدا از کفت خنجر جو از درنا سمک
وی زطل جتر بیدا همجو حورسد از فلک

فیاض ریاض فراغ⁵ خلایق، خورسد آسان نسب فادی - سحر :-

هلال ابن بدر و ایل بن غمامه⁶
و قبض ابن بحر بل⁷ نساع ابن سارق

با من عالم قدره اعظم من الفلک الاطلس، لو نستخص خاطره الباقب⁸ فی الراى
الصائب من العفل الاول، لم ینتقص، لا زال قدم عهد عدله مکسسه بدیل آخر
الزمان و عامه هاسه قدره ملاصقه لقمه فیه عالم الامکان بر معارف سکان افالم کره⁹
کل تابنده باد و سابه چتر خورشید مانلس مساکل اسداد الم بر الی ربک کبف
مد الطل محدود و پاینده - بنده اخلاص آفات، که خلعت بقا و حیانس مطرز بطراز

1. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give این .
2. *BH* omits آو 3. The same in *BUL*, *AH* and *HG*: *BH* omits لو ;
GY gives لواء اصموک 4. *AH* gives و الهامة 5. *GY* and *AH* give فراغ .
6. *BH* gives عامه 7. *AH* gives سحر 8. The same in *BUL* and
AH, but *GY* and *HG* give خاطره لثاقف , while *BH* gives خاطر لثاقف .
9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give کوه .

اصابت آبار، معروف میشود که از مکانیب کسان صادی و اخبار مخلصان غیر
 مذاق جنان معلوم است که فرزند عبدالله پیراهن ناموس و نام را بدست صحبت
 لثام چاک زده است و دبدۀ بصیرت و سریرت را بدست خصلت مردم بد سیرت
 هر خاک کرده و سنام جان اودا را به نجاست مجالس سفها مستفر ساخته و آئنه
 دل احبا را به انفاس قربت مردم نازل رتبت سکدر داسه - از استماع ابن خبر
 وحشت ابر خرمن امید نعمرخاندان باناش حرمان و احزان سوخته سد و چراغ ویل
 و نفرین از مسکوه زبان افروخته گسست و از سعلۀ نار عار دود آه به اوج سارسید و صدای
 حبف و افسوس بر فوای نام و ناموس از فرش نری ناطع فلک اعلیٰ فرو^۱ بسجد -

بیت :- آه دود آسای گردون سوز آسنناک من
 در دل سنگین او نگر ف و در خارا گرفت

و مقصود محمود از فرستادن او باسان دولت بناه آن بود که دبدۀ سریرتش ار کحل
 تربیت آنحضرت به نور حس سرب منور آید و نهال داس^۲ از سحاب النفات بصنوف
 محاسن صفات سمر - و حون در سوقت از مکاتب اکابر و زبان مردم مسافر خلاف
 حال مامول مسموع اسب، جنان معلوم میشود که ناش خورسید مرحمت آنحضرت
 از ساحب حال او ممنوع است - بیت :-

ای آفتاب ملک ازو نور و اسگبر
 وی سایه خدای ازو روی بر سناب^۳

اکنون الباس از آنحضرت فلک اساس آنست که اذبال احوال او را از خبت صحبت
 اذبال طاهر فرمانند و در منع حرکات نامناسب او آبار سهر و مهر طاهر گردانند -

بیت :- بتدریج و فرار و انظام و تربیت گردد
 سه نوبدر و باران در و خون سنک و حجر گوهر

تا باشد که ارباب تربیت آن برجس انرمبانی خصایل او از غوست مجالست اذبال
 مامون گردد و ساحت صحبتس از راجه کریهه مفسد و ملحد مصون - و همگی همت
 بنده بران مصروف بود که او را درین جانب چند سال دیگر موقوف دارد تا لوح
 دلش^۴ از نفوس رذایل سبایل خالی گردد و جیهه حبانس بر قوم حسن خصایل^۵
 حالی شود، « رخساره سعار و دنارش از زخم فلامه ملامه اهل روزگار محروس ماند

1. *GY* and *HG* give فریبید 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but
BH gives دامن, while *AH* gives داش 3. The same in *BH* and *AH*, but
GY, *BUL* and *HG* give ارو زمتان روی 4. *HG* gives داش 5. The same
 in *BUL*, *BH*, *AH* and *HG*, but *GY* gives خصال.

ورق سوز و فلم بسکن سیاهی زبر دم درکش
ازان کین قصه عشی است در دفتر نمیگنجد

دره سعادت خدمت آن جمشید فر در سلک خیط شعاع بصرم منظور نظر باد و صنوبر
دل ، که نشمن بذرو رجای الیفا است¹ ، بماء الحیوة وصال سرسبز و غصون اعصاب ،
که از نطاول آلام هجرت بی حرکت است ، به نسیم روح نسیم نلاق مهتز باد - بالنبی
و آله الامجاد - شعر :-

می بعد هدا البعد عینی ترا کم
و اسمع من تلك الدبار ندا کم
بارت که آن صبا بوزد کز نسیم او
بیت :-
گردد شبهه کرمش کارساز من

این صحیفه الایسها ، که مسطور دست لوعت بال است و مدات شمات حروفش
اصداغ رخسار اخلاص دل سغوف ، در اواخر ماه رمضان از دار الاعناد جنان
بر سرر موضوعه بیان² سمث ظمهور نافت مبنی از آنکه دل مهجور موسی کربت ، که
در ظلام سه غربت به هجوم سحره احران و تغلب فرعون وهامان هجران و اسجان
مبلا بود ، به ید بیضای کداب و گوهر شب ناب مسطاب خطاب بر مفضای
فحوای و ما جعله الله الایسری بانوار سرور و آثار حبور انس من جانب الطور فایز
شد و خاطر فافر از نقد گنج عبارت و درر غرر مجاز و استعارش مکنت کامرانی و
مکانت دوجهانی را حایز گشت - بیت :-

ابن چه روزست هانون که مرا روی نمود
صبح بر طالع ابن روز دعا خواند و دبید

و نوح جان ، که از نلاطم دریای فرخ حیران بود و سفسه حیانس در عین طوفان
و جاءهم الموج من کل مکان سرگردان ، از سهب³ عنابت ازلی به هبوب
نسیم بنارت ضمیم با نوح اهبط بسلام منا بر جودی⁴ حصول مراد و منی نازل آمد

بیت :-
بیا بیا که ز جنت نسیم رحمت را
درین جهان ز برای دل رهی آورد

بعد از تقدیم مراسم ثنا و تقوییم مبانی اسجابت دعا بر رای ملازمان آدوا کب انظار⁵

1. The same in *BUL* and *BH*, but *GY* and *HG* omit است and give انعامت , while *AH* puts التامتست .
2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give بر سرر موضوعه and omit بیان .
3. *HG* gives مهت .
4. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*, *AH* and *HG* give ساحل .
5. *GY* and *HG* give انظار .

مردم زهجر ، زنده جاویدکن بوصل¹
 وین جان قالی تو بهل نا برون رود

تاکی درردموع بالاس سرتیز مزه سفنی و غبار هجران از ساحت¹ جنان بجاوب
 زبان رفین و رسته جان بنار هجر سوزان در لکن دل حیران سوختن و چراغ
 غرام بر مستکوه کلام در اعجم خاطر مسنهام افروختن و بر جامه عمر و حیات
 طراز نرجی لعل الله بحدت بعد ذلک اسرا دوختن ، و تا چند صورت خیال وصال
 بعلم سوی سزگان بر پیش طاف منظره چشمان نگاشتن ، و امام خوش تحریر قلم و
 ماسومان² انامل پند خم را در محارب³ حروف و صفوف سطور ساجد داستن
 و گوی آسبن سونی و السباع بچوگان باد پهای یراع و نیروی بازوی اختراع باختن
 و سهام دعا و پیکان دموع از نسس پاک خضوع و کبان کجک رکوع مسل
 اداختن - بیت :-

ناکی کبوردل خون مرغ نم بسمل
 پاسد زیر هجر در حاک و خون طبیده

نه دسب دل را فوت رفع بار صبر مانده و نه دوش جان را قدرت احوال انفال هجر-

سعر :- الم نان للاحباب⁴ ان برحما⁵

و للبعد و الهجران ان برصا⁶

اما هنوز بانامل اسد ابواب وصول بسارت نوید مفعول اس و بحم رجای وفا
 در صحن جمن ولا بسلاب سرنسک مزروع - شعر :-

اذا طنت الاذان فل ذکر نئی

وان خلج عینی رجوت الملافا

نظم :- هزار بیغ جفا از بو در جگر حوردم

خلل بدیر نسد ذره⁷ از اراد ما

توئی که شاهد جانی باول و آخر

همین بود نفس آخرین شهادت ما

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives 2. The
 same in *BUL* and *HG*, but *GY* gives مامون , *BH* gives مامونات , while *AH*
 puts ماموم 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give
 الاحاب 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *AH*, give
 5. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give ترجمه , while *BUL* gives
 and *BH* ترجمه 6. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* omit
 7. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* omit از .

و برهامة هممتش عبادۀ انس اهل سلامت و كرامت محسوس آيد - ليكن چون ضعف و فور در بنان مزاج مسطور بود و نور شيخوخيت و هرم از ديوار نن كنار علي علم مينمود - بيت :-

لن يرحل السبب عن دار¹ بجل بها
حتى يرحل عنها صاحب الدار

بنابرین مدرس مدرسه ضمير و مهندس كارخانه تدبير ، كه عقل است ، چنان صواب ديد كه او را ي نوقف و اهل باسان سعادت منال مرسل² دار و تا از يمن نربيت آن خورشيد ابر خاك وجودس گوهر كان هنر گردد و باغ دماغ اهل كمال از نكمت از هار خصالنس معطر - بت :-

ذره دم زهواي نو نزد در عالم
كه بلك لحظه جو خورشيد جهاننگبر نه شد

و ملمس نانی از حضرت جهانبانی آنست كه نور التفات قمر ظهور بر دجور احوال معتمد سرور لامع فرماند و كسبف صلاح امور از معتمد مذکور بسمع سرف ، اسمعه لله تعالى بنابر الجبور ، سامع آند - و نوبع نال - آنكه خاطر بنده اخلاص نانده را به او امر و مساسر بشارت ناصر محسود خورشيد منبر گردانند - زنادب برين امام فلم و ماسومان بيان را در بحار ب سمراب حروف ساجد نداست و ببس از بن نهال جرأت و جسارت در جوبار اساليب عبارت نكست - نظم :-

اطلس و رسته فباي بقاش
ز آسان باد و اسناداد زمان
باد دست قضا و كلك قدر
كائب آنچه خواهد از يزدان³

(۱۰۴)

ماكتب الى جنابه الفاضل العارف مولنا عبدالرحمن الجاسي طال بقائه⁴

ناچند در فراي نو⁵ از ديدۀ خون رود
وز سينه آه نافلک نيگلگون رود

1. *GY* and *HG* give وعن دار 2. *GY* and *HG* give مومل 3. *BH* gives ماكتب الى بعض 4. The same in *AH*, *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give العارفين ادام الله ارشاده 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give در فراقت .

گر چهار عمر باشد باز بر تخت جمن
چتر گل در سر کشتی ای مرغ^۱ خوشخوان غم مخور

طایر نامه نام بجنابین شوق و غرام در اواخر سهر صیام ، که واسطه فلابه شهو و اعوام هست ، از آنبانه بال برواز هوای ابلاغ و ارسال گرفت مبنی از آنکه شعله آتنس فرقت ظاهر محط بنای قصر خاطر است و کسوت کم متصل کتاب و سفصل الفاظ خطاب برفاست بیان آن فاصر و منطره دنده و در صومعه سامعه بر غیر خبر و خیال آن جال بدست عشق مسدود است^۲ - و صورت ابن حال در آئینه بال آن صاحب کمال بعین النفس منسهود - فرد :-

مراد خاطر ما نیک میداند جیب اما
نغافل میکنند ز انسان که ننداری نمیداند

و تا بفافم ناز و دلاطم بحر آرز از طرف آن وافف خبایای راز صدای کوس استغنا و احتراز بگونه بادی و حاضر و مقیم و مسافر واصل است و فوافل آنا را اغراض از سر منزل لسان افراد انسان بمراحل مسامع اس و جان نازل - لمولفه :-

كان السماء ابل وشمس الضحی طبل

بیت :- " لن برانی ، مبرسد از طور موسی را جواب

این همه فریاد مسافان ز اسغمای اوست

و مکبوب اعجاز اسلوب ، که مظهر آنا را پیراهن یوسف و دنده بعقوب بود ، فی الحقیقت مسند احادیت رواه و شاعره دعاوی عداة آمد - بیت :-

گفنی حدیث دشمن خود را نشنوم

آری حدیث دشمن خود را شنیده

بنابراین اجرای کلام در عرض آلام غرام خارج مقضی مرام بود و باوجود انکشاف حال دل و تصدیق خاطر آن ذات کامل در نظر عقل ممنوع نمود - بیت :-

عذرا که نانوسنه بخواند حدیث عسوی

داند که آب دیدد وامی رسالت است

زیادت برین سبلاط غم از سزاب فلم روان نساخت و سیه کمیت تراغ در مضمار افشای سکابت و اظهار الساع ناخت - همواره آن ذات سهر صفات ، که واسطه افاضت برکات زمان و رابطه سکون زمین و حرکت آسمان است ، در اضاءت فلوس مجبان مسهجو ر قایض النور باد و الهاس طالبان جسور جگر محروم ، که به لسان دل مکسور مدکور است ، از روی کرم ذاتی مقبول و ببرور ، بالتشفیع المسفع یوم الشور -

حضرت واجب الوجود ، که فیاض ذوارف عوارف و وهاب کنوز رموز معارف است ، سعادت ملاقات آن در صدف ایجاد ، زبده نراکبب صور و مواد ، خورنید آسان وجد و ذوق ، جام جهان نمای صورت عشق و شوق ، بحر محط امواج منافع ، ناظر جهال وحدت در مرای مراتب ، صاحب لوای مصاف سلامت و کرامت ، قدوة فارغان فلاسه ملامت و عامه اسامت ، مالک علوم و معارف ظاهره و کامنه ، زجاجه مصباح و اسبغ علیکم نعمه ظاهره و باطنه ، رب کما رفعت حجاب الکثرة عن قبالة¹ عبته بید النوقب ، اسقنا بقبض فضلک من عن لفائه زلال التحقیق ، بر وفی مرام مرزوق خاطر مستمهام کناد - معقد² راسخ الاعقاد ، که خصوصت هوبت و دادش مرآت صفات³ کمال احاد است و محدره اخلاص فوادش در حجله لفظ و کله⁴ کلام رشک حور مصورات فی الخمام ، عراس نسلهات حورا صور ، که رخساره صفا امارت خورنید انارنس از تکلف حلل عبارت و نصع حلی استعارت مستغنی است و حال اخلاص و کمال اختصاص غیر مجموعلس⁵ در جلوه گاه عرض و قبول بکرامت اجابت معنی - شعر :-

فإیه حاجة فی الوصف⁶ انظمه⁷
والشمس نکبر عن حلی و عن حلل

بر صرح ممر و باض در نظر آن سلمان ملک عرفان و ارباض معروض سدارد - و خاطر فائر از تراکم سودای وافر میحواس که طایران دل نغوف را به دانه معانی و دام حروف ممتد گرداند و طأوسان غماض خاطر ملماع را بمخلب سر نیز بر اع و شمپر بال انشا و اختراع مصد سازد - اما چون اصطیاد مرغان بان التیاع ، که برورده نشیمن استماع اند ، به شبکان⁸ عناکب افلام و نمودار⁹ حات کتابت و ایهام از نایج مقدسات کاذبه اوهام بود ، لاجرم عنان قلم از صوب بیان مصروف و بسمت اختصار معطوف دانست - لیکن قدم همت در قطع مفاوز فراغ سخت قوی است با امتداد بیدای آن را¹⁰ بنسروی توفیقی مطوی سازد و کعبین باصره در طاس حدقه مرقی نا باشد که نقس وصال جسمانی ، که غایت آمال جانبست ، بر نخته حیات مرقی گردد - بیت :-

1. *GY* and *HG* give تهامة 2. *GY* and *HG* give معتد 3. *AH* gives معای 4. *AH* gives کله 5. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives محولش , while *AH* give معمولش 6. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give وصف 7. The same in *GY*, *BH*, *AH* and *HG*, but *BUL* gives طه 9. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* and *HG* give شکات 10. *BH* gives نمودار 11. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give پیدای , تا امید بیدای آن را , while *BH* omits پیدای .

ذاته ناظره لجهال وجه المقصود وصبرت حجة النعینات فی نظره اجلی مشاهده¹
 الشهود²، اشرح بنسایم مکارمه³ رفاض صدور وافدیه و ارفع ظلام الکثرة بشعاع
 یقینه عن بصر بصیره معتقدیه بر سر علیلان آتنس سوق بال⁴ و غلیلان زلال عین
 عذب وصال ممند و مسددام دارد - معتقد بجان مسک که عروۃ الوثقی اعتقاد
 به علوشان و سمو مکان آن صدر صفه ایجاد سبب نعلنی روح بتن میداند و تخت
 حبات و چتر فواد را بقدم سلطان و داد آن مالک ملک عرفان مزین میدارد- بیت :-

نخبروان و ناج دل بی جم عشق هیچ نیست
 بی خط داغ عاسی باد سواد نن تلف

سرایف دعوات اجاب آباب، که در صدف عبارت زاهر س مرین تاج نارک خاطر
 است ولمعه اشعه اخلاص و صفای باعرش منور صومعه باطن و سادروان ناهر،
 بر جباح حامه نامه، که ببال خسوع و سهپر خضوع طا بر است، مبلغ و مرسل
 میدارد - بیت :-

هر دعائی که سد از بنده بجزرب مرفوع
 مستجاب است بعین چون بود از فرط خسوع

بعد از عرض استکان بر خاطر خورسید مکانت، که منور زوایای دلها و مزیل ظلام
 مستکلمها ست، معروض میدارد که نور دیده حبات از جهره رجای الفات آن سلطان
 سربر معرفت ذاب و صفات است و غائب مامول طوبت و طغرای منسور انبیت
 نمیل دست هم آن صاحب لوای مصاف نمکن و بات - بیت -

بده طالع آم که قبول نوبافت
 چشم بد دور از آنکس که بحشم نونکوست

سعر :- و اذا رس بلحاظ⁵ طرفک فی العلی
 نجما صغیرا⁶ صار فوق الانجم

و زلال صفا بختن دل عطشان و سربت سفای افاض جان جبران فکر عجایب
 احوال و ذکر مراتب کمال آن خلاصه مظاهر اکوان است - بیت :-

در خلوب نن گر دلم غافل شود از یاد تو
 جانم گریبان گیرد و از خانه بیرون افگند

1. The same in GY, but BUL, BH, AH and HG give مشاهده 2. GY
 and HG give الشود 3. The same in BUL and AH, but GY, BH and
 HG give مکارم 4. GY and HG give داد 5. AH gives لمط 6. AH gives
 . بحاصره

مهاکتب الی جناب العارف الکامل الوالی خلاصه مرور النهار و اللبالی الشیخ
بایزید الخلیلی ، لازال مخصوصا بالقلب الحلی و المنصب العالی -

شعر :- نالقی من صنعاء برق فاشرقت

وجوه عرفناها علی البعد بالحلی

و کنا علی الاعراف نعرف کلهم

بسببهم¹ بعد النوسم بالحمی²

بدانا³ بسلم رجاء نواصل

اذا ما بعارفا⁴ بداعمة الهوی⁵

چون از سدنه بارگه عظمت مصف⁶ اسارت⁸ بشارت امارت⁷ فبا عارف منها ابلف
بگوش جان و اصل است ، رخساره الفت روحانی را چه احساج به نژبئن رسوم
اهل رسایل ، که با بهمال قدم فلم اوائل و نمودار مومنان و تکلفات بحاصل است ،
چه ، غبار اسالب تکلف نه فراخور جهال یوسف اخلاص و نالف است که انا و انفاء
متی براء من التکلف و الحمد لله ما انامن المنکلفین - بنا برین ترک نزوفات اسغراف
و بعلقب قلاید محامد بقدر اعنای اسحقاق اولی و اخری دانست - لاجرم مضمون
کتاب حاصل دعای نافع و نهای واقع آمد - حضرت حق ، که فاض رباض وجود
خلق است ، ظلال افصال آن آسمان انوار اسرار الهی و جهمان آثار فاض نامساهی ،
فماح مغالقی خزانه دل ، دستگیر افنادگان سزالوی آب و گل - نظم :-

ذات نو از بزرگی آن عالمی اس کا ترا

آمد سبهر اعظم در قرب اسنوا ظل

واسطه فاض برکات زمان ، فاده دور حرکات آسمان ، خلاصه نابین نقدر و با اثر مفدور ،
اشرف⁹ فرابد اصداف بحر ظهور ، الذی شبر الفلک الیه باناسل الالهة¹⁰ فی الآفاق
و نور زمانه بنور باطنه الذی کالشمس علی الکواکب فاق ، رب کما جعلت عین¹¹

1. HG gives ساهم 2. GY and HG give بالحلی 3. BH gives رانا
4. The same in GY, BUL, AH and HG, but BH gives تعارفا 5. The same
in BUL, BH and HG, but GY and AH give بداعمة 6. BH gives مصف
عصت مصف 7. The same in BUL, BH and AH, but GY
and HG give ادارت 8. The same in BUL and HG, but GY, BH and
AH give تاتم 9. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give اشرف
10. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give بانامل الاله
11. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give غیر .

استیهل خلافت ، جام جهان نمای صور عاطفت ، متمم ماهیت کمال اوصاف، مقوم نوع عال و صنف انصاف، مرآت معلومات عقل عاسر، خلاصه ناثر و تاثیر افلاك و عناصر، فیاض ریاض قلوب اعداد و اودا ، سابه نسنین چتر آتیکم الله مالهم یوت احدا ، بیت :-

ای آسنان در گله تو مطلع امل
وی آستین کسوت تو مشرق سخا

انام مسجد اقصی بادشاهی ، سیاق میدان رهان سمشاهی ، منظور انوار فیض رحمت رب ، مظهر آثار کمال سلطنت و جلال نسب ، شعر :-

الم در ان الله اعطاك صورة
بری کل ملک عندها بنذبذب
لانک نسمس والملوک کواکب
ادا طلعت لم ببد منهن کوکب

با من سمنی¹ الشمس ان بكون² علی هامه ودره عامه³ و بترجی الهلال ان بصیر علی انامل انساره امره فلامه ، لازال سلطانا علی ارض⁴ سقنها السماء بسلسها و طینها عروس النسم بجر ذبلها فی سعد لا یفارق عن جده و ملک لانینغی لاحد من بعده، سادان و فرهان باد ، بالنی النبیه و عترنه و بنیه - بنده اخلاص نوام که مذکر لسانس در حلقه ذکر و بیان باسجه در اسنان مسغفل بذکر شکر آن سلیمان سانست و زلال صفای عقیدت جنانس از جسمه سار دهان بر جویبار زبان روان ، بیت :-

گشنه دهان چشمه، زبان جوی آن
آب نا گشنه در آن جو روان

مبانی دعوات مبرور ، که هباکل نور و شواکل حور گرد مظنه فنور از ساحت قصور آن بچاروب اهداب دور گردانند ، و غوانی خدمات قبول مامول اجابت مسئول ، که صفوت جلال رخسار اختصاصس روشنی عیون روشنان فلک و خال چهره حسن اعتقادش انسان عین فدسیان ملک پانسد ، از سر منزل عجز و ابتهال مابل فلک ابلاغ و ارسال گردانید ، و منجوق⁴ رایت رجا ملصوف ذروه قبه ساست و دست شاخسار نسجه دعا معانق گردن سدره المنهی ، که اساس بنیان⁵ سلطنت و

1. BH omits من and gives تسی in place of یتسی 2. The same in GY, BUL, AH and HG, but BH gives يكون 3. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG give عامه 4. BH gives اراضی 5. The same in BUL, BH and AH, but GY and HG omit بیان .

اکنون ملنمس بال بزبان فال و حال آنسب که آفتاب نظر کیمیا ابر به تربیت مس
وجود این بیخبر مصروف گردانند و عمامه همت را بر همامه این بی سمت و قیمت، که
سرگشته بادیه ظلمت است²، از سر شفقت و مرحمت ملفوف دارند - بت :-

همه عالم نگران نا نظر بخت بلند
بر که افد که نو بکدم نگرانتش باشی

نا باشد که از طلوع شمس همت آن سهماز عوالم خمس غباهت گوناگون
از پیشگاه دل شکسته محزون مرعع گردد و سرباط و ارکان روسنی درون مجذبه
عنایت حضرت بچون مجمع - بت :-

روشنی از خاطر خواهم نه از خورسند و ماه
با وجود سه کجا دارم بروای ساه

شعر :- لم یبق غیرک انسان بلاذ به
فلا برحت لعین الدهر انسانا

زیادت برین رخساره حسن اعتقاد را بسوگ نوک فلم مجروح نساخت و نس ازین
ساحت قصر اخلاص را بساط بسط عبار و نفوس ضروب استعار نرداخت -
ظلال حضرت سدره مهائل آن مالک مهالک فضائل، که بناه خسگان ضربه لازم
آب و گل است، بر مقتضای اسداد الم نرالی ربیک کف مدالظل سمدود باد و
عاقبت سالکان ادویه طلب مقصود از نور هدایت آن کجور کثوز بدایت و نهایت
محمود، بچنی ملک الودود -

(۱۰۴)

ما کتب الی السلطان العادل محمد بن سلطان ناصر کمال الکملانی ادام الله تلاله و ابد اجلاله -

تاسافی سبهر محال صمبهای ضوء سیال را از صراحی مهر زرین ممتثال بکف
الخصیب سفق و جام سمین هلال در بزم سبستان مه و سال دابر دارد و دانه
هندی سواد سنب نار طفلان مهد فلک دوار را، که نواقب سیار و کواکب
ذوات انقار اند، به لبان انوار رضع اللبان سازد، فواد افراد نوع انسان، که
در مکتون بحر امکان و جوهر بکمای درج کون و مکان است، ار سلاف احسان و
رافت آن جمید منس، و ادرار غمام لطف و انعام آن سکندر دانش، آئینه جمال

1. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* and *HG* omit 2. *BH*
gives . عمامه همت که سرگذشت ظلمت است .

چین آن خط کرامت قرین خذ ما آتیک، وکن^۶ من الشاکرن مسطورست و در
 چهره رسد و فبولش مضمون خطاب هذا عطاؤنا فامنن او اسسک بغیر حساب منظور۔
 اللهم كما وفقنی بیلوغ^۱ الامول کله ، ارزقنی صرف جیع ما انعمت^۲ علی فیما خلقته
 لاجله بعد هذا بر خاطر سلسال تمثال ، که منهل نوارد کمال و مورد قوافل فیض
 عقل فعال است ، معروض میدارد که باعث ارسال فرزند عبداللہ بان آستان عالم
 پناه، که قبله جای اهل جاه و قبله گاه اهل نباهت و انبیاست ، آن بود که خون
 هامة همنس بیعامة خدمت کرامت سمت موفق آمد و از مصدر ذاتش صور انعال
 حمده^۳ و خصال پسندیده مستنق نماید ، بت :-

آری بقوت مدد و تربیت سود
 باران ویراگ و گل گهر و اطلس و عسل

و فطره وجودش در حر تربیت و جود در فرید سلک زمان و واسطه فلابه ناموس
 خاندان گردد - سعر :-

فمن حل ذاك الباب حل بروضه
 و نال لاسباب^۴ السموات سلما

و از سجره دانس بالغات آن خورسید سب ازهار محاسن صفات مسخرج سود و در
 درج بالنس بدست سفق آن محمد حصال جواهر رواهر حسن خلال^۵ مدرج - لمولفه :-

وی تربیت زاہر عطای بو هیچکس
 از بوستان عمر نه چبند گل دول
 اسعد ز سعد اصغر و اکبر سودیفین
 گر نابد از دو بک نظر تربیت زحل

اکنون اجل ملمس از حدام مسیح نفس آنست که خاطر خورسید سماع و فرمان
 جهان مطاع به اصلاح حال و انسفای اختلال او شایع و جاری گردد نا ظلام غم
 از باطن بنده اخلاص نوام منواری شود و صدای تعمیر خاندان بسبع بنده مخلص
 الجنان واصل آید و بمصفل الثعاب آن سکندر صفات از آئینه حباب زنگ کدورات^۶
 زابل نماید - بیت :-

1. *GY* and *HG* give وکر 2. The same in *BH*, *GY* and *HG*, but *BUL*
 and *AH* give بلوغ 2. *BUL* gives نعمت 3. The same in *AH*, but *GY*,
BUL, *BH* and *HG* give جیهه 4. The same in *BUL* and *BH*, but *GY*
 and *HG* omit و , while *AH* gives و نال لاسباب 5. The same in *BUL*
BH and *AH*, but *GY* and *HG* give جلال 6. The same in *BUL*, *BH* and
HG, but *GY* and *AH* give کدورت .

خلافتش مانند مرکز عالم مستقر^۱ و راسخ باشد و شرفات غرفات^۲ فصر قطب تباتنس
 مشابه محدود^۳ جهاب سناخ - بیت :-

رخساره بدور دعاهاى مسنجاب
 از نور آفتاب اجابت منبر باد

صباد فلم عنكبوت شعاع راجه فوت و امدار آنست که شهباز سوق و غرام را بدام
 منظوم کلام و دانته منشور استعارت^۴ و اهمام صید نواند کرد و مساطه ناطفه راجه
 نیروی و بارای آن که از حمیره مخدره بیان النباع نفاع اسحالت واسناع بردانسته بر
 سربر امکان و منصبه عیان نشانند - بیت :-

مسکل عشق نه در حوصله دانستن ماست
 حل این نکه بدن فکر حطانون کرد

بنابرن مجرور پای بیان در دامن اخضار کشیده داشت و کیفیت دل ملناع را
 بادراک خاطر خورشید شعاع وا گذاست - بیت :-

غیر نطقی و غیر ایما و سجد
 صد هزاران نرجان خزد ز دل
 زانکه دل جوهر بود گنبن عرض
 مس طفیل آمد عرض جوهر غرض

سرف تقبل انامل ابر نایل ، که انهار بهر افاضت فواضل اند و اسکال اطافیر هلال
 مهائلس غرر سهور ابعاد افضل ، بوجهی که الباع جمال آن از عن الکمال مصون
 باشد و از تقاب موانع زمان ما-ون ، از محض فیض عام مرزوی خاطر مهجور سهنام
 باد - فرد :-

سناه نشین چشم من نکه گه جمال تست
 ای سه آفرین قرین بی نو مباد جای نو

این صحیفه الدعای ، که کسوت اختراع و انشا اش بدست اسناد کمال صفا مسوج
 کار حانه بال اسب ، در اوایل سوال بلبوس عروس ابلاغ و ارسال گنس مبنی از آنکه
 اطفال آمال گوناگون ، که از دست دایه^۵ دهر بوفلمون موضوع مهد خاطر
 محزون بودند ، بعنایت بیغالت الهی و بیمنت همت شهنساهی بر صفحه صحفه

شرفات و غرفات 1. All the MSS give 2. مانند مرکز عالم حیا مستقر AH gives
 3. The same in BUL and BH, but GY and HG give while AH
 4. GY and HG give استعارات 5. AII omits دایه
 3. The same in BUL and BH, but GY and HG give while AH gives شاه عمود

لقد ورت العلباء من فومه العلی
هم السادة¹ الشم الانوف² ذو القدر

ماسک عنان فوز³ بدست تدبیر، ناظر جهال امر در آئینه تقدیر، الذی صار مشرف
ذاته لکواکب المناقب مطلعاً⁴ و منهل سائنه الجمیل⁵ لعوافل الفضائل مسرعاً،
لازال ما بهوی خاطره باسره مجتمعا و علم علائنه علی ذری بینه الخضراء مر نفعاً قائم
و دایم باد - محب، محترف البال، که باسناح محاسن خصال آن فضائل منال غلیل⁶
زال و صالحست و صوفی فوادنس در حلقه و داد از ذکر مکارم جلالس در وجد و
حال، بت :-

نادیده هر آن کسی که نام نوسنید
دل نامزد نو کرد و مهر بوگزید

درر غرر تحما، که برورده درنای محمط ولا و فرطه کوس سبجه طرازان سلاء اعلی
اسب، در مظان اجابت دعا بر جناح هدده صبا مبلغ⁷ و مهدی میدارد⁸ و خون⁹
لسان در دار الملک ایجاد نرحمان عاملان حسن و عقل است و هر دو از دیوان ارل
در ادراک کسمت سواق و غرام مسوب به عرل، بنا برین علم قلم و ننان بباد
ارادت ایسان خافی و موت ناطفه زبان بدسنور آن دو کاردان در دیوان بیان ناطق،
بالضرورب و رای فرار و سکون سبیلی ندید و غیر از سکوت و صوت دلبری نیافت¹⁰ -
لاجرم زمام نراع از صوب شرح التیاع مصروف بسمت دعای سرعت النفا معطوف
داسه آمد - کرامت ملاقات حسانی، که عنوان صحیفه کامرانی و فهرست کتاب
شادمانی است، مقدر و میسر جاد بالنبی و آله و الاولاد - این صحیفه الاتحاد از
دارالهداد محمد آباد سمت سواد بافت مینی بر نفدیم مقدمات بگانی¹¹ و تهذیم آثار
بیکانگی و تاسیس مبانی محبت مجده بر وضع فصور قدمه مستیده الارواح جنود
مجده با لسان فال بر صدق حال ناطق باسد و صورت مقال با معنی املاف ازل
الآزال مطابق - بت :-

1. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives هم السادات 2. *BH*
مطلعا 3. *BH* gives فرزند 3. *GY* and *HG* give الشم الانوف 3. *GY* and *HG* give
4. The same in *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give صفة الجمیل 5. *GY* and *HG* give علین 6. *GY* and *HG* give صلاح
7. *GY* and *HG* omit میدار 8. *AH* gives وچس 9. *BUL* omits
the passage بارین علم قلم و ننان باد ... عبر از سکوت و صوت دلبری نیافت
10. *HG* omits the words و تهذیم آثار بیکانگی

روزم تو بر فرروز و نسیم را تو نوربخش
کین کار تست کار مه و آفتاب نیست

و دست امل بر دامن مکرمت آن جمشید حشمت ملصوق است و کمند رجا بر کنگره فصر پدر آن فریدون فرموتوق که کسوت اسباب و اطاب کلام بر قامت عذر الحاح و ابرام فاصر دانند و صفحه رخساره عبارات را، که تراکم غبار جرأت و جسارت بر آن ظاهر است، بسحاب فیض عفو و اغماض پاک فرمایند و اتم امانی، که خلاصه کتابه حارطافی ازنقای ابن جهان نیست، آنست که سلک اسداد حباب بنده اخلاص بیناب¹ را به درر اوامر سعادت مظاهر محلی گردانند و بصر حسن و بصیرت خاطرین به مراود افلام و سواد کسب کحل فام مجلی فرمانند²۔

نظم :- در دیده از سواد خطت سرمه گر کسم
کحل الجواهریست که آن در بصر کسم
شب ناب³ گوهر خط تو جوو رسد بمن
آب بقا ز ظلمت خط تو در کسم

زیادد برین حدود بیاض⁴ بقبار عرض⁵ اعراض مغبر نساخت و حمیره محدره اخلاص را، که رشک رخساره ماه و حور است، بر ناحین خطوط محصر نگردانند⁶ - همواره نسجده طبیه خلاف نشن از وفور نسیم عدل و راف در اهزاز و عوالی منابر بدکر القاب خورشید مآثرین سپهر مهر اعزاز باد، بمحمد والاولاد -

(۱۰۵)

ما کتب الی بعض افاضل السادات

تا فوام عالم هیولای و نظام سلک اسور این جهای منوط و مربوط بقدرت حضرت ارست و سفینه جاریه آسان در بحر بیکران امکان بصدمة باد اراد جاری، فوایم بنای فکر جنبل و دعایم اساس ذکر جمیل به اهتام خاطر ثواب و رای صاب حناب صدر لایق پدر فایق غره جبهه⁷ سعادت، طره و جنه ساد، سعر :-

1. *BH* gives بده اخلاصت را 2. *BH* omits the expression و صرح حسن و 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give بصرت ... عملی فرماید 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* omit را . گوهری 5. *AH* gives عروص 6. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give ، نگردانید ، محصر نگردانید 7. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *BH* gives وجه ; while *HG* gives جته .

وزارته سنفه فی الاعتراف و السنة الاماجد مخلقة فی تعریفه بیدایع الاوصاف ، سبب ارتباط قلوب کرام و موجب بلوغ مطلوب انام باد - نفاس نجات واقیه ، که از نسیم صفای آن تنفس^۱ ازهار ریاض ولا واضح بانسد و از فواج رواج آن تعطر^۲ مشام جنان لایح ، بر وفق نرادف و توالی نهار و لالی سوانر مرسل است - اگر بیان شوق و غرام به بسط کلام و ضبط فوائین رعایب مقتضی المقام سمت اننها واخسام^۳ می پذیرف ، غبار ملال از ساحت بال بجاوب مقال میرفت ، لیکن چون سرخ آن ازحیطه نسیان برون بود و از احاطه زبان افزون ، دست قلم از دامن بیان آن کوناه داشت ، و تخم کعب آن در مزارع حروف و الفاظ نکلت - صورت التقا در آئینه حباب و تقا منظور باد و عسکر وصال در معارک مه و سال مظفر و منصور - این کتاب محبت سواد بقلم و داد و مداد اتحاد از دارالامان محمد آباد سمت سواد ناف مینی بر آنکه برجس حصول مرام از مطالع بروج ایام طالع اسب و اسعه استقامت اسور از افق اعوام و شهور لامع - الحمدلله الذی زین ناج الفواد بدره حصول المراد و ازال ظلام الحرمان عن مسحه ساحه الجنان - بعد هذا بر ضمیر متمر ، که آئینه صورت حسن تدبیر است ، مخفی همانند که کفبت اسعلای لوی حاندان ایجانب در افطار و اکواف تمام بلدان خصوصا در عرصه دارالمرزگلان کالتمس فی اوفاب الهواجر بر تمام اکابر و اصاعر طاهر است و نور رعایت مرضی سلاطین و خوافین ماضی بر سکان و بطن آن اراضی از غابت ظهور مستغنی از دلیل باهر - و آنجباب ، که بدیده عقل و پجزره حواس خمس هویب و فاع بوم را از روزنه امس ناظر است ، تمام احوال را بر سیبل تفصیل و اجمال در خزانه خاطر و فوب باصره حاضر دارد و غالباً مانند اسغمای جهال صباح از عروض وساح مصباح از بیان آن مستغنی خواهد بود - و از دود ملال ، که از آدس حسد^۴ و رفه اردال ظاهر گسه بود و بسبب آن در رضای حال بعضی از منعلقان ظلمت اخلال ظهور نمود^۵ آنجباب کیاست مآب میداند که حدوث آن امر نه از سلاطین عالی قدر بود بلکه جاعت خدیعت طبیعت خیانت بضاعت منسأ آن شناعت بودند - بیت :-

ز بد گوهران بد نباسد عجب
سیاهی بریدن نشاید ز شب

1. *GY* and *HG* give تمیس , but *BH* gives نمس 2. *HG* gives معطر but *BH* gives معطر 3. *GY* and *HG* give اختسام , *BH* gives اختسام .
4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* omit آتش حسد .
5. The same in *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give نماید , while *BUL* gives ظهور یافته بود .

در پس ۱ آئینه طوطی صفتم داشته اند
آنچه اسناد ازل گفت " بگو،، منگووم

و هیچ سگ نیست که مناسب و مطابقت اصناف منضمین و مستلزم کمال اتلاف
اسمت که نسبة الحسب از قرب من قرابة النسب - و فی الحقیقة ازهار آثار، که در
چسب شعار و دنار صفت اظهار مبادد، از نسیم مهیب عالم روحانی است و افراد
انسان بسبب مورد بودن آن به اخبار منسوب اند و از روی تحقق کسوت اخبار
حقیقی از دوش هوش استان مسلوب است - بت :-

هم بگو تو هم دو بشو هم نو باس
ماهمه لاشیم با چندین دراس

چون نادر جهان جهانی از نادر دست عالم روحانی و جهان این حال در آئینه ضمیر
آن جناب ظاهر، چه احیاج بجز در و نقربر ناهر است - بت :-

در شام حیرت از ره ارساد عقل را
فکر سوی خطه ادراک رهبر است

نوع جهانست که نظر کمال موافقت ازلی، که سبب نام ارتباط لم بزی است،
فرسوده ۲ گلشن حمن دل احباب را بقاطر الفاط سحاب کتاب سرسز دارند و صنوبر
دل را بسیم خطاب عنبر شمیم مهیز - زبانت برین مساعل ۳ موجبات اتلاف در مصاف
مضار اوصاف نه افروخت و لباس عباسی اساس مداد بر قامت سرو ۴ اسقامت احاد
نه دوخت - همواره سفاس آمالین بر سواحل اقبال واصل باد و سهام صابب
ندیرین از نست فکر و بازوی ضمیر بر هدف مقصود نازل -

(۱۰۶)

مهاکتب الی بعض الوزرا

تائفن طبعی^۵ در جسم سبب عدم تلاسی است و از امتزاج و ازدواج عناصر
اربعه موالید نلاته ناسی، نفس سریف و عنصر لطیف جناب صدر دیوان وزارت،
پدر آسبان صدارت، جامع سرباط و ارکان وربت، رافع مبانی علوربت، واضع ضوابط
نظم امور، مشکور جنان و مذکور لسان جمهور، لارالت فلوب الاکابر

1. The same in AH, but GY, BUL, BH and HG give 2. The same in GY and HG, but BUL, BH and AH omit 3. The same in BUL and AH, but GY and HG give مثال, while BH puts معال .
4. AH gives سراپا 5. HG gives طعی .

ذات ملکی صفات جناب سیادت نسب ، معارف حسب ، مظهر انوار فضایل انسانی ، مشار الیه بنان افاصی و ادانی ، واسطه سلک مفادیر قدر ، آئینه جمال کمال بشر ، نارک ناج سعادت معرفت ، ناظر جمال ذات در زلف و خال صفت ، لازال نظره فی مرآة الکثره مصروفا الی وجه المصود ولا یشغله ظلام الخیالات عن مساهده وجنة الوجود، منظره چهره جلال شائیل وفضایل خصایل باد - محب صادق الاعقاد ، که ماده ماهبت و دادش نه جون هولی جسمانی قابل انفصال است و صورت هویت انحادش چون اعراض هولانی قابل زوال ، وظایف دعوات اجابت مآل ، که عروس مقال آن بجلل خنیوع و حلی ابنهال مامول الفبول است و صفای رخسار اخلاصش موجب اجلاس بر منصفه حصول مستول ، از انوان جنان بر سربر لسان مرسل میدارد و از آنجا ببارکه اجابت منزل میداند نه فصب فلم نالیوان را فوت آنکه باسظمهار بنان در نران بیان شوق جنان قدم تواند نهاد و نه نفس ناطقه را قدرت آنکه بسحاب مساعد خیال باران مسلسل مقال سعلنه لوعنه بال تواند فرو نیناند بلکه حواس مدرکه و فوای محرکه از سدت سورت آنش اسباق در عین اختراق اند و صورت و هولی باوجود بیوت نلازم بنهها از ضربنه حربنه فراق در معرض افراق - شعر :-

انی اعظم مانی ان اسبیه
 نیینا یفاس علی سیئی بمقدار
 لو ان فلبی فی نار لاحرفها
 لان اشجانہ اذکی من النار

امید واثق است که صمبای القا از جام جمال آن خوردند لفا بدست ساقی مردم دیده مشروب جان رسیده آید - شعر :-

لعل دهری بعد الیاس بسعفی
 بما احب و ما ارجو¹ من الفرح

این وفاق نامه اشتیاق خنامه از دار السداد محمد آباد سمت سواد یافت مبنی بر آنکه اگرچه علل و شرایط مرام دنیوی باسرها مجمع است و دست، نطاول موانع از جیب حصول آن مرفع ، لیکن طوطی جان در نفس هجران حران است و از موانست و مصاحبت مرغان ریاض عرفان موسوم بسمت حرمان - بت :-

1. GY and HG give ارجوه .

و چون آنجناب وزارت متاب بر تمام اوضاع واقف است و حقیقت حال را بی نقاب
ارتیاب عارف، می باید که ساحت فصر فدر آن خاندان را از عروض غبار عیب و عار
مصون دارد و چهره ناسوس را از زخم ناخن شتین و شنار محروس، و اهام تمام
در ظهور این مراسم بنقدیم رسانند تا در زمان حال و استقبال بمدوح السنه اهل
کمال باشد و در نظر پاک اهل ادراک مسحق لنا و حمد و مسناهل عروج بذروه
مجد - بنا برین معدمات واصحه السباب جتتم داست آنست که آنجناب در جزئیات و
کلیات مهم آنجه لوازم سیم کرام است بطهور رسانند و نسیم دولت، که در حین
حیات وزان است، غنیمت داند - شعر :-

اذا هبت رياحك فاغنمها
فعبی كل خافقه سكوز
ولا تغفل¹ عن الاحسان فیها
فلا تدری السكون متی بكون

و در بنوق زبده الفضلاء مولنا نعمة الله، که موصوف بصفه رسالت است، در
اسماع پیغام و اتمام بیاس بر افتضای درابت آن فراست هدایب کمال اهام دریغ
نه دارند و مقضی الوطر و مرضی الانر بر سبیل اسنعجال عاند گردانند - حون
اعناد خاطر بر مکارم سنابل آنجناب حاصل بود²، بیس ازین مصباح مبالغه در
رواح سطور افروختن و سماع تاکید در لگن الفاظ و عبارت سوخن خلاف مقضی
ظاهر و سننهی خاطر بود - همواره در تحصیل خصائص حسن خصایل فایق باد
و مسد رنیشن استناد دولت را لایق -

(۱۰۷)

مهاکب الی بعض عرفاء افاضل السادات

با بعداد امواج بحر زخار در نظر حسی بسیار و بعین تخفیف محض نمودار است
و نمائش کثرت صور عدد فی الحقیقت بحسب اعتبار و از روی بعین جمال صورت
واحد در مراتب بیسهار - بت :-

این وحدت محض است که از کثرت تکرار
گه اربعه و گه بلاهه است و گه اتین³

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give تمنل, while *BH*
gives متل 2. *GY* and *HG* omit بود 3. *GY* and *HG* give استاد
4. The same in all the *MSS* collated.

گل بر اسحاق معانی بلبل مصروف باسد و عنان سمند صبا و عزم شهسوار نکمت
 مستکسار^۱ بطرف گلشن باغ معطوف ، مشام ائمه اسم^۲ از فواج سهايل و شم آن
 مجمع لوازم وزارت ، و منبع شرائط و ارکان امارت ، قدوة^۳ قلابد محامد ، مرآت
 جمال صفات اماجد ، جامعه انوار انار نفع ، رافع ظلام غمام منع ، مستنار ابوان
 رافت ، مستشار دیوان خلافت ، مهر سپهر استحقاق مناصب ، هويت مکارم اخلاق
 و محاسن مناصب ، مطهر فیضان ذوارف تدبیر ، ناظر مخدرات سرا پرده نقدیر ، الذی
 یصدر المکرما عن ذانه وجوبالا تبرعا و بطهرشرف التواضع عنه نرفعا لا تضرعا ،
 لازال نتجة^۴ خاطره درة ناج الافکار و ثمرة سجرة ضميره^۵ باکورة بسنان الانظار
 معطر و منسرح باد ، بمحمد و الاولاد - محم سناسق ، که رخساره ماه خلوص وفاسس
 مصون از عروض لطمه محاف نفاس و واسطه ولاده ورد زباننش ذکر استبهاال ذات
 آن نگانة آفاق ، نظایف دعوات مسجبات السمان ، که مرعان نسیم اخلاص آن
 بر ذروه فلک اجابت طایر اند و بجماحبن صفا و ولا برامون کعبه قریب قبول دایر ،
 از افساح صاح با احسام رواج سابر میدارد - و خون طایر معال را نه فوب و استقلال
 آنست که در هوای سان - سوف بال گسترده و سباح فام را نه قدر و مجال که در موادی بوادی
 سرخ آن حال قدم نهد ، لاجرم دل محزون را بار قرار و سکون مسوی و طوامبر بسط و مناسبر
 صبط آنرا به دست اضطرار و اضطار مطوی ماحت - گردن سجرة بقابه در شگوفه النقا
 منحلی باد و ساحب بال از ظلام هجر و ملال بامعاب نور وصال منجلی - ابن صحیفه
 محبت دواد از دار الخلافه محمد آباد بلباس عباسی سواد موسوم و مرسوم گشت مبنی
 بر آنکه اگرچه کوکب انفاق اعساق صوری بواسطه تراکم غمام موانع ضروری در
 حجاب دوری سواری بوده اس ، اما فواج احبار سار ، که از گلشن سهايل آن
 فضابل سعار موار واصل اس ، منام جان و جان را جنان معطر میدارد که بلبل
 لسان دکر اطوار آن والا نبار بانه کرنته و ربک بخلق مایساء و مختار دگفتار و
 ند کاراست - سحر :-

و انی وان لم الی نجد و اهله

لمخترق الاحساء سوق الی نجد

و این معنی از موافقت و مخالفت روحانی است که محرك سلسله محبت عالم جسمانی
 آمده است ، چه بقیه است که موسس مبنی و داد اسناد کارخانه ایجاد است و

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives مشکان , *BH* gives مسا ملک , while *AH* omits سار and gives مشک only . 2. *BH* omits ام 3. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* and *BH* give قدوة الاتقان and قدوة الاتقان respectively 4. *BH* gives سجة 5. *GY* and *HG* give صیر .

خبر من برسایید بترغان جمن
که هم آواز سا در ففسی^۲ افناد است

و با وجود آنکه نهال وداد در جوینار فواد صف در صف است و غوانی بگنگی در
بزم جان کف بر کف^۲ ، و بلبل جان از مبدأ لامکان با این زمان ، که مفید مصیق
جهان است ، بر مقتضی فها دعاری منها اینداف بر گل جهان آن مظهر کمال نالان -
بیت :- از دم سام ازل تا باسداد آب و گل
با نومسودست جام بی تو کی بودست دل

باز درین زمان مجددا خندان صدای محاسن خلال^۳ و ندای مکارم خصال آجیناب
فضایل منال از روزنه سامعه در صومعه^۴ بال نازل است که صوفی روان از کثرت
ذوق و الساع در وجد و سماع اسب و طوطی لسان از سکر نسیمت و شعاری آن مطلع
انوار اسرار بصمد زبان در گفبار - بیت :-

در ازل طوطی جان با لب نو همدم بود
در جهانس بشکر خنده خوس باز نساخت

بنابراین جمن حساب این جهانی بفض سحاب اخاد روحانی سر سبز و سرو^۴ مخروطی
لسان از نسیم مودت جانی مهینز آمده از هزار نوار وداد از شاخسار سجره فواد در باحت
گلشن بدان صفت اظهار ناف - فرد :-

روی نو ددم سخنم روی داد
ز آئنه طوطی بسخن در فناد

و چون وضع سابق روحانی منفصی وضع لاحق جسمانی است ، متوقع آنکه منوایر
شبستان دل ملذع را نور شمع یراع منور دارند و طوف گردن فواد را به دهب
آبریز عمارت و جواهر زواهر اسمعارت مزین گردانند - زنادت برین ظلام کثرت
کلام را آئینه نور وحدت عرام نساخت و بیس ازین عود فلم را بر آس دل بر الم
نه سوخت - همواره جمال جهره مقصودی نفاذ سحاب عالم منسپود باد و روشنی
ایوان طای وجودس از انسه آفتاب فیض وجود ، بمحمد الموعود بالمقام المحمود -

(۱۰۸)

با کتب الی بعض الوزراء

تا ابکار از هزار در صحن چمن بهار از درجه جوین اشجار سر بیرون کند و گونی

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give قسمی 2 *GY*
and *HG* give کف در کف 3. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and
HG give جلال 4. *HG* omits. سرو .

فلم تک نصلح الاله
ولم یک يصلح الاله

رب کما جعلت فواد الملك الى عهد عدله شایقا و ادنی نعمه علی بدایع اوصاف الملوك¹ فایقا ، اجعل اخمص قدم سلطنته علی هاماة الملوك و امعا و نعريف دوله لہ یهواه² جامعاً و ما یخشبه مانعا الى يوم القيام باد - مخلص منخصص، که من المهد الى هذا³ العهد لوی ولای آن خاندان بر دوش جانس مرفوع اسب و خطبه ثنا و دعای آن دودمان بر مدارج مخارج از خطیب لسانس مسموع، درر⁴ جواهر دعوا، که بر و دوش حور و سروش بان مشرف باسد، و گردن و گونس روح و هوش بان مزین و مستنرف، محدث زبان بصدق جنان در تجدد آبات حرکات سہاوی از مہر صدوق جان راوست - مصرع :-

بارب دعای خسه دلان مستجاب کن

خاطر مہجور مستہام مبخواس کہ علم اعلام سوف و غرام بہ مونت مداد و معونت افلام در مصاف اوصاف و معارک کلام فایم دارد ، اما فلم ہندی سواد را نہ فوب و افدار آنست کہ خود را از سر صلابت و عناد در آنس بان لوعت فواد محترق گرداند و جسمہ ساز زبان رانہ ممکن آن کہ سورب انسعال بال را بانصباب⁵ فطراب زلال معال فرو نشاند - سلطان ازل و⁶ پادساہ نخت لم دزل باج⁷ ادراک خدمت آن فریدون⁸ بر ناریک باصرہ مردم بعمر موضوع داراد⁹ و سرط و علت حصول این دولت بہ اسعاد عنایب ازلی و امداد حاجت لم نزلی مجموع گرداناد ، بالتون و الصاد - ابن نامہ اخلاص نسان¹⁰ بہ بنان انسان عین و نوک مزگان در اواخر نسہر رمضان سمت محرر و بیان باوب مینی برآنکہ بعنایت حضرت معال و شکوہ ہمت آن خورسد مثال اصداق بحر زمان ، کہ ہار و لبال اند ، متضمن درر حصول آبال اند و مبابی احوال مصون از تعرض دست اختلال - الحمد لله الدی من سألہ اجاب و من اسوہب من حضرہ ماخاب .. بعد ہدا بر رای جہان آرای ، کہ فجاج مغالی مشکلمہا و دستگیر مزالی دلہا است ، واضح و لایح باد کہ حون غصون سجرہ اخلاص متراکم و درنای بی انتہای سوف خدمت متلاطم

1. *BH* omits the expression الى عهد عدله شایقا و ادنی نعمه علی بدایع اوصاف الملوك
2. *AH* gives لنا یهواه 3. *GY* and *HG* omit هدا 4. *GY* and *HG* give درر .
5. The same in *GY* and *HG*, but *BUL*, *BH* and *AH* omit فقرات .
6. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give سلطان دل کہ
7. *BUL* omits تاج 8 *BUL* omits ر 9 The same in *HG*, but
10. *GY*, *BUL*, *BH* and *AH* give اخلاص الشان .

ظهور تاثیر عالم ارواح در تقویم امزاج صور اشباح نه محتاج ابضاح زیرا که صباحت وجه صباح مسغنی از اسنضات^۱ نور مصباح است - بنا برین بی اختیار غصون انامل بنسب محبت دل در حرکت آمده صورت احاد در آئینه مصقول فولی ظاهر گشت - توقع که بعد ازین سفته^۲ موافقت^۳ بربیاح مصادقت و سراع نامه و دعامة خامه جاری گردانند و ظلام بیگانگی بالباع شعاع یگانگی از صفحه وجود منواری داند - زیادت برین سمع راز را در احمن اسالب حفتت و مجاز نه افروخت و بش ازین کسوت مغال بر فام مضمی حال نه دوخت - حمن بقا به سرو استعامت و اربما موشح و بسان روصه نسان خاطر عاطر بنوانر نفاطر فوض الهی مرشح باد، بالافطاب والاولاد -

(۱۰۹)

ما کتب الی جناب جامع مآثر السلطنه و الساده سلطان علی ابن سلطان محمد
الکبلانی دام طلالها -

ناکوکب^۳ ختم خلافت و نور اقتتاح ظهور ولایت ار افق ذات هدایت آت
مرضی مسعلی است و بدر کمال درایت^۴ آنحضرت از اسعه مهر حضرت خورسید
رایت سد انبیا جلی ، سند نظام عالم و روسنی فواد اولاد آدم مسوب بالباع
سلطنت خورسید شعاع و امتداد ظلال فلک انساع آن جمسید پدر خورسید صدر پادشاه
جهان جود و داد، سلیل سلاطین نبی نراد ، فرد :-

روزبکه حق اساسبای جهان نهاد
بر وضع فصر پدر نونه آسان نهاد

سهنشاه طیفور عادت ، فغفور سعادت ، جامع رنبت سلطنت و نسبت ساد، سایه
نشین جتر و آبناه الحکم صبا ، آئینه جال کمال و رفعا مکانا علنا ، یا من اضواء
ثواب منافبه اظهر من لمعات الکواکب و جریان اولامه فی الکنابه کسریان عوالیه
فی الکنایب ، سحر :-

انه الخلافه^۵ متفاده
البه نجر اذیالها

1. The same in *BH* and *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give اصاءت .
2. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give مراقت , while *BH* gives مراعت .
3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *AH*, but *HG* gives کواکب .
4. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives بدایت .
5. *AH* gives اته خلافة .

اعظم از مثل فلک رابع است و جریان نایر شمشیر ساطعش از اول ربع مسکون تا اقلیم سابع ، همواره جناب شجاعت نصاب ، بسالت انساب ، مقدم فرسان مضار و غا ، مفرق صفوف هجوم اعدا ، لازال ضممام الاعداء فی هیجائه مخراق اللاعب و دهام المحارب مسنضة من بارفة سیفه الفاضب ، درمصاف و معارك شجعان سالاریاد و در فضای میدان بوم النبی الجمعان نامدار ، بمحمدالهمخار^۱ و آنه و اصحابه الابرار - ضروب تسلط فایحه ، که راغ فلک^۲ و دماغ ساک از روایح^۳ طبیبه آن معطر باشد ، و فنون تحیات لایحه ، که صومعه^۴ ساعه^۵ سکان سای سابعه از برنو صفای آن منور آند ، قبول فرمانند - و حون ریودن گوی بان الساع^۴ بازوی بنان و جیوکن تراغ مصف بصفت استناع بود ، اظهار آن خارج حطه^۶ امکان نمود - محبوب جانی عمر باقی سانی صهیای حصول بلاق باء بعد هذا معلوم باد که در اوائل سوال نهال مقال به نو اووه احوال نارورگنتس سنی بر آن که جمن مرام از فیضان غام الهی مخضر است و بواقف مراد ، که مخزون کان فواد بود ، باب دسوع و حرارت خسوع در درج حضور آندار و محمر - الحمد لله الدی زین سلک اسداد العمر بفرید موهبه الماسول و بوج هاسه الهمه بدره قبول کن مسؤل - بیت :-

کرسنی نامنهای نعمش بی بانان^۵

هسج خواهنده ازین در نه رود بی مقصود

میباد که سوار صورت اسقامت حال و اسنادات مسرت نال بر جناح حماسه نامه نام ارسال گرداند - همینه مبانی متفینتس بمکارم خصال و محاسن فعال منیع باد و شجره مرتبیسس به دیم همم ولی نعم نام ناسی^۶ و رفیع -

(۱۱۱)

ما کتب الی بعض بنات السلاطین^۷

تا جمال صور احوال در مرآت مقال منظور نظر بال است و طلوع خورشید اقبال از مطلع فیض اراد حضرت سعال ، همواره صورت عظمت و جلال در آئینه جمال

1. *GY* and *HG* omit العتار 2. *GY* and *HG* give ملك , while *BH* gives ذاع ملك 3. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives روايحه .
4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give اتساع .
5. *HG* gives in the margin ما ممدود as the variant in the original نسخة from which *HG* is copied 6. *BH* gives همم بی نعم نامی رفیع
7. The same in *AH*, but *GY* and *HG* leave a blank space for the title, while *BUL* and *BH* give ما کتب الی بعض اسات الملوك and ما کتب الی بعض بان الملوك respectively.

بود و موجبات تعویق و ادوات تعریق¹ باسرها سائق و دست موانع ایام برصفحه سینه مرام واقع ، نمیتواند که عنان عزیمت خدمت بصوب آنحضرت آسمان عظمت معطوف گرداند² و عامه کرامت علامت ملازمت برهامة حیات ملفوف دارد ، ، لاجرم بر مقتضای اذا لم یدرک الککل لم یترک الککل واجب دید³ که خود را ذره وار معروض نظر آفتاب کردار گرداند - بنابراین جهره اخلاص دل شعوف را یخط و خال نقات و حروف برداختن و صورت حسن طوبت را در مرآت کلمات ظاهر ساختن واجب و لازم دید - مستول و ماسول ار محاسن شم پادساهانه و مراسم و عواطف خسروانه آنست که بوعی مبانی⁴ اوضاع خاندان بنده ملناح را بدست تربیت و سفف معمور گردانند که به صرصر انفاس جاعت خدمت لباس و عواصف و سواس⁵ اناس خماس اساس سمث نقصان و فنور نیابد - بت :-

ای خجانی بنوروسن بو بانیبد خدای
نفسی میزن و آفای منور می کن

و نظر اسفاق از زین الفضلاء مولنا نعم الله ، که از خلص⁶ اصحاب و حامل کتاب است⁷ ، دربع ندارد و رخسار ملمسبات او را بعین قبول نظر فرمابند - و نرمب دیگر از وفور کرم بی غایت ، که از لوازم مکارم حاندان نبوت ولایت است ، آنکه گردن حامة روان را به ارسال کتاب و اوامر سعادت نشان مطوق گردانند - و این احسان نام را با سایر الطاف عام ملحق فرمابند - زبادت برین تشخیص تراکیب خاص عارض ماهت اخلاص نه ساخت و ابدان و اجساد کلام را بملحق ارواح معانی نه پرداخت - همواره فباب فصر سدره حبابس آسیان های دولت و سلطنت باد و خماس آسمان انظام خلافت و احتسامس راسخ بطاب ابد الابد ، بمحمد والا ولاد -

(۱۱۰)

مهاکتب الی بعض السجعان⁸ -

تا فلک بدویر بهرام با نام ، که سه سالار افلاک منا فام است ، درنظر عقل

1. *GY* and *HG* give تعریق 2. *AH* gives گرداند 3. *HG* omits دید
4. *GY* and *HG* give مانی که مانی 5. *GY* and *HG* omit سواس 6. *BH* gives اخلاص
7. *GY* and *HG* omit است 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give . مهاکتب الی بعض الامرا .

بعد ادای شکر مکرمست و قضای حمد مرحمت معروض میدارد که ابن بنده، که رضیع جانش در مهد جنان پرورده شیر احسان آن خاندان است و برآورده دست تربیت آن دودمان، از روی ادب شکر اجداد آنحضرت قابوس حسب و نسب را فلابه گردن جان و سبحة دست زبان میدارد و یقین میداند که آنچه از حضرت والد مرحوم مغفور آنحضرت، طیب الله نراه، به نسبت بعضی از معلقات سمت ظهور یافته بود، از مکارم خصال و محاسن خلال¹ مبرور نبود بلکه علب آن افعال و ماده آن احوال جاعتی بودند که دبگ معده ایستان بفضانه مایده بنده میجوشید و دوس جسم ننان² جامه جدید³ از رخصخانه بنده قدیم میبونسد - و چون بقین باسد که بیغ فساد از بازوی عناد آن جاعب شرار نهاد بوده است، بی شبه صورت آزار نه بر لوح خاطر بنده اخلاص نعار سقونس⁴ خواهد بود و نه آئینه دل در چشم بصیرت بزنگ غیر مغسوس - بت - :-

وفا کنیم و نه رنجیم اگر جفا بینیم
که در طریقت ما کافر است رنجیدن

و خون طردی عزم بنده اخلاص جزم بسد موانع ابام مسدود است و حصار عوایق و علاقی بیرامون عزائم خاطر مسدود، نفع آنست که در رونق خاندان بنده اخلاص پاننده جنان اهتمام فرمابند که گوش جان بنده بجواهر اخبار سار مشتمل گردد و ماهبت نعمیر خاندان به حدود و رسوم جوامع مراحم و موانع نامسایم معرف - و درین وقت سلاله العلماء مولنا نعمت الله رافرستاده سده است - ترقب آنکه آنچه مولانای مذکور بسمع خدام معروض دارد، ملتمس و ماسول او را بسمع قبول سماع آبد و مولانای مذکور را هرچه زود تر راجع گردانند - زبادت برین مخدرات ملتمسات را بجلی و حلال کلمات محلی نساخت و رخصاره اخلاص را بوسمه حروف کنایت و مزینات تنبیهات خاص نرداخت - ظلال اقبال منالسن بر مفاروق اکابر و اصاغر انام مسدود و مسندام باد - آمین -

1 The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give جلال .

2 The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give دوش چشم شان , while *BH* gives دوش چشمان 3. *BH* gives جدیده 4. *GY* and *HG* give متش .

حضرت مخدومه جهان ، نیجه صالحه سلاطین گیلان ، مریم مهد عفت و صلاح ، بلفیس سرر نصفت و فلاح ، سلاله ازدواج روز و شب ، خلاصه امتزاج حسب و نسب ، دره التاج تارک عصمت ، ببه نعبه دودمان سلطنت و حشمت ، واسطه انظام امور دهور ، مهر سیهر امن و فراغ جمهور ، نظم :-

بدان سبب که برآئینه اسم نانیث است
بعهد عدل تو خواهد جدا شدن ز ذکور
دزون برده سرای نو روز و شب و شب و روز
دو خادم اند یکی عنبر و دگر کا فور -

لا زال ظلل ظلها علی مفارق الناس کلها قایما و بقاء ولدها علی سریر الملک
والعدل دایما ، منظور. نظر سکان سا و مستهود بصر قطان خطه غبرا باد - بنده
اخلاص هنر، که شاخسار لسانس در جو باردهان بنمر ثنای آنحضرت مشراست
و درر غرر اعتقاد درج درونش از دراری فلک نلگون انور، نظائف¹ تحیات
لایقه ، که از فواج ازهار اخلاص پاکش دماغ سکان راغ افلاک معطر گردد ،
ولطائف تسلیات سلیقه، که از سواد زلف حروف و خال نقاطش انسان عین کرویابان
ملاء اعلی منور آند ، در صباح و مسا بدست برید صبا مبلغ و مهدی میدارد و
ناصبه دل در محراب نیاز موضوع است و علم دعا بدست خضوع و خسوع تا سطح
فلک ناسع مرفوع که ظلال آفتاب رفعت آن ملک² سرعت و سایه قصر قدر فرزند
فلک رفعتش مقارن امتداد زمان ممدود باسد و ابواب ایوان بقا بر روی حساد
دولت و اضداد صولت مسدود ، بالنبی الموعود بالمقام المحمود - این صحیفه الدعای
بمداد سواد چشم و قلم مژگان در ماه مبارک رمضان بر صفحه³ بیاض از موطن دل به
سر منزل⁴ بیان رسد مبنی بر آنکه از وصول مکوب کرامت مصحوب زنگ کدورت
و کروب از آئنه دل مهجور دور گشت و جهال مراد در آئینه سطور کتاب منظور
آمد و به کواکب کلمات مسرت مقرونش غیاهب غموم خاطر مجزون بالکله زابل
گشت و فافله حصول مراد در ساحب صدر صفة فواد نازل شد - بیت :-

دقیقهای معانیس در سواد حروف
جو در سیاهی شب روشنی پروین بود

1 The same in *BH* and *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give . لطایف

2 *GY* omits آن ملک 3 The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give . محیه
4 The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* omit
the expression . ارموزان دل به سر مرل

تعب را به دعای خیر یاد کنند نا باشد که ظلام ملال از ساحت بال بنور عون حضرت متعال زایل گردد و جان هایم در ظلمت عالم کثرت بسرچشمه حیات ابدی واصل - همواره بنور ضمیر مزبل گیاهب شک و ریب باد و بدست همت رافع نقاب مخدرات سرا پرده غیب، بسلان¹ و صهیب -

(۱۱۳)

ماکنب الی بعض ابناء الملوك رحمهم الله تعالى سلفهم و ابی الی یوم
القیاسة خلفهم²

تا از³ افاقت محاب مدرار و تربیت کرم بحر زخار درر غرر شاهوار و لالی متلالی
آبدار بر ز بر نیجان سلاطین قرار دارند، در وجود آن شاهزاده اعظم ، کوکب
دری آسنان کرم ، مرآت جمال صفات اجداد ، سگوفه⁴ شجره سلطنت و داد ، مطلع
انوار آثار سلطانی ، مشرق خورشید امید جهانبانی ، شعر :-

فی المهد ینطق عن سعادة جده
انر النجابة ساطع البرهان
ان الهلال اذا رایت نموه
ابفتت بدرا منه فی اللعان⁴

لازال صدور اضداده مسروحه بلسان السوف و سنان الراح⁵ ، و جمرة وجود
اعدائه رمادا بذروه الراح⁶ ، دره الناج نارك دولب باد و پای همتش برهامة
سلاطین صاحب صولت - خادم اخلاص لازم ، که در وطر وصال و خطر هجران
کوکب محبت بال آن خاندان از آسنان جنانسی لامع است و حسام زبانش در
مصارف اوصاف آن دودمان مانند نیغ مهر در معارک⁷ سپهر ساطع ، مبانی دعوات
سامی درجات ، که نظر دبدبان ضمیر بر سرفات اوج برج اخلاص آن نوانند رسید
و طابرف فکر بر فمه⁸ فصر⁸ درک اختصاصش نواند پرید ، دیباچه نامه حسنات خود
را به تبلیغ آن مسرف مبرگرداند - و باوجود ظلام دیباچیر فراق و براکم غم
استنباف اگر انوار خورشید امید النقانه بودی و لمعات اشعه⁹ وثوق رجا از مطلع
دل با وفا طالع نه نمودی ، مصرع :-

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives *سلمان*, while *AH* gives *سلان*. 2. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give *معن السلاطین* and *ماکنب الی بعض ابناء الملوك* respectively. 3. *GY*, *BH* and *HG* omit *انر*. 4. *AH* gives *القیاسة* while *BUL* and *BH* give *القیاسة* respectively. 5. *GY*, *BH* and *HG* omit *سنان الراح*. 6. *BH* gives *ذروه* while *AH* gives *ذروه*. 7. *AH* gives *معارک* while *BH* gives *معارک*. 8. *AH* gives *فصر* while *BH* gives *فصر*. 9. *AH* gives *اشعه* while *BH* gives *اشعه*.

مهاکتب الی ابن اخیه عمید الملک سلمه الله تعالی¹

می نالم از جدائی تو دسبدم جونی

و دن طرفه نرکه از تو نیم یک نفس جدا²

رخسه ره دل محرور مجروح شوک شکست که مگر اطفای حرقت الشهاب از طبیعت
هویت آب منفک است . زیرا که از جریان سیلاب دموع سورت حرارت دل ولوع
انتفا نمی بذیرد ، بیت :-

گفم که سوز آتش دل کم شود به اشک

آن سوز کم نگشت و از آیم بتر بسوخت

و جان ملناع ، که در مهده عهد ابداع برورده رضاع صیابت و الساع است ، به سلسال
کلام و اثربیه استعارت و ایهام منظم نمبگردد³ ، شعر :-

شربت بکاس الحب فی المهد شریه

حلاوتها حتی القیامة فی حلقی

جمد موانع تلاقی صوری بابین شعاع مهر لطف باری مذاب ناد و نهال جویبار
مشاهده حسی بسحاب مدرار فیض قدسی ساداب - بعد هذا بر ضمیر باک و خاطر
در ک هوبدا باد که در آئینه اوضاع ابن بلاد صور و فایع غریبه الدواد ظاهراست
و ا زین جهت دست مبارزان هموم ماسک جب جامه خاطر است محو ازاله زنک
اختلال بمصقل جودت ذهن و سرعت انتقال محض خیال و عن محال ، و باوجود
ابن حال مدت سه سال است که چون سنبن یوسف قحط و غلا مستمر است و هرج
و مرج و کثرت خرج برنمط سابق مسقر ، خصوصا درین سال که از وفور لشکر موش
تمام خلق مدهوش اند و مسلم و کافر از مرارت و حرارت یاس و حرمان مغشی و
بیموس - الغرض اسباب فنور خاطر جون اوراق اشجار و امواج بحاری حد و شمار است
اما مبانی و ثوف رجا به اساطین فیض فضل بروردگار اسنوار است که بر مقضی بشرای
لعل الله یجدد بعد ذالک امرا صورت حسن کرامت فان مع العسر یسرا ان مع العسر
یسرا در مرآت زمان منظور گردد - همت مصروف دارند - و در زمان فراغ خاطر از
تفرقه مدرکات حواس باطن و ظاهر ابن سوخته آئین طلب و بیخه غربال دست

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives معنی الافراد ، ماکتب الی ابن اخیه
while *BH* and *AH* give معنی العرفاء and ماکتب الی واحد من العرفاء
respectively. 2. *GY* gives خدا respectively. 3. The same in
GY and *BUL*, but *BH* gives معنی بگردد ، while *AH* and *HG* give معنی بگردد .

هر آن شاخ دولت که آید بلند
 دهی آب دانشش شوی بهره مند
 بکوش و برنج طلب سور کن
 ظلام کسالت ز دل دور کن

ملنمس دیگر آنست که اهتمام و اشفاق اتم در تعمیر خاندان بنده اخلاص توام بنوعی مرعی دارند که صورت کمال عاطفت و التفات در مرآت دیده اصاغر و اکابر جمیع جهات مرئی باشد - و حامل کباب زین الفضلاء و نتیجه العلماء نعمت الله را ، که بحضرت با رفعت فرساده شده است ، نفع که الطاف و اعطاف نموده معروضات او را بطریق اصفا و ارغا سامع آیند وی تمانع دست موانع مولای مشارالیه را عاید و راجع گردانند - زبادت برین خوان سالار بال صنوف احوال در ظروف مفال موضوع نداشت - نظم :-

همیشه نا سر هر سال می شوند پدید
 ز آسمان بسائین کواکب ازهار
 درخت بخت تو بادا بغاتی سرسبز
 که شاخ دولنسی آرد نجوم زاهره¹ بار

(۱۱۴)

² ماکنب الی السلطان الاعظم و الفهرمان الاکرم السلطان حسین³ ادام
 الله تعالی ظلالة علی مفارق اهل زمن-

نظم :-
 نطق آفرین که در دهن ما زبان نهاد
 گویا برای مدح شه کامران نهاد
 در قبر حرف بود دفین پیکر سخن
 حق بهر مدحت تو ز معنی روان نهاد
 جاوید حکم ران که بنام نو در ازل
 ایزد اساس سلطنت جاودان نهاد

1. The same in *AH*, but *GY*, *BUL*, *BH* and *HG* give 2. *AH* omits the superscription to this letter; while *BUL* and *BH* give respectively. 3. Both *GY* and *HG* give ملطان حسین شاه. Probably the ruler addressed to was of Jaunpūr to whom letter No. 65 is also addressed.

آه شبگیرم بر اندودی در مشرق بفر
 صورت سعادت خدمت، که غایت مقصود و نهایت مآرب است، مهائل ظهور
 بدر در ظلام شب و مشاگل نور حصول مرام در دیجور طلب میسر و حاصل باد -
 بالنی والاولاد - بیت :-

آن شب که مه روی تو از سرق بر آید
 یک پرتونورم به شبستان رسد آخر

آئینه سعادت مقال در ماه مبارک شوال چهره تمامی مخدیره احوال آمد و سفینه
 نامه بشرع بیان و دعامة خامه در بحر ابلاغ و ارسال سمت جبران ناه با صور
 اخبار مخلص جانی بسمع شریف سلطانی رساند، چه از برکت همت آن نور دیده
 خلافت دیم کرم الهی بر جمن مامولات همم متوانر بارانست و سفان آمال به
 نسیم توفیق شمم عنایت حی متعال روان - الحمد لله الذی اضاء وجه الماسول بنور
 الحصول و شرف اعناق الاستحقاق بقلاید افاضه کل مسؤل - مکوب سرافت
 مصحوب، که زلال مقالش در مجاری سطور سبب سفای جان علیل و موجب
 انفای عطنس از دل غنبل بود، نقش ملال از لوح بال مننی گردابد و سورت
 حرارت از کانون خاطر منطنی ساخت - بیت :-

زهی زلال مقال نو سبه¹ ساء معین
 چال بکر معانیش رسک حور العین

بعد از تمهید شرایط خلوص اعتقاد بر رای آن سلاله سلاطین روش فواد معروض
 میدارد که اساطین مبانی دولت سلاطین بهم وفور ندیر صایب و رای ناقب است
 و صورت حسن تدیر در آئینه ضمیر وقتی منظور شود که دبدۀ خاطر بنور عقل و
 سداد مجلی باشد و از رمدا اشتغال² باسور لایعنی مستخلص و مخلی و هگام اکسباب
 فضایل و آداب زمان³ شباب است و آوان تحصیل اسباب آسانی⁴ هنگام عنفوان جوانی -
 توقع آنست که اوقات جوانی، که مطلع اسحقای جهانبانی است، به امور لایعنی
 ضایع نگردانند و آفات شوق⁵ و اجتهاد در کسب فضل و سداد از مطلع فواد
 طالع فرمانند تا دست امید معانق محبوب ناموس گردد و کوکب برج سلطنتش
 از عروض محاق و احتراق محروس باشد - نظم :-

کسی گوی دولت ز شاهان برد
 که نیروی بخشش بود از خرد

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives شبهه, while *AH* gives رشک
 2. *BH* gives اشغال 3. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give ارمیان
 4. *BUL* and *BH* omit the expression و هگام اکسباب فضایل و آداب زمان
 5. *GY* and *HG* give شرق. 5. شاش است ... اسباب امانی

مفرو، پرتو خصوصیت الفات و اشفاق آن سلطان نخت اسحقاق بر ذروه وجود بنده فاصر منظور نظر بادی و حاضر و مذکور السنه مقیم و مسافر، و لوای عبودیت و اخلاص اقل خدام¹ بر دوش جان کنار علی علم ظاهر و عیامت کرامت خدمت آن جمشید حسنت برهاسه همت² حیات و بقا کالشمس من ذروه السه باهر - نظم :

همین شرف زجهان بس بود مرا که ز صدق³
 منام روح ز اخلاص شه معطر کرد
 برای عدت اخلاف و مفخر⁴ اسلاف
 خلوص خووس در آن بارگه مقرر کرد

بنابراین جناب سلالة السادات العظام المنجلی بالعلوم الوافرة، المجلی من ناصیه ذاته لوازم النسبة الطاهرة، السيد الفاضل جال الدین حسین، زبنت فضائله، سفارش نامه به نواب درگه لازمه الکرامه اسندعا نمود و فی الحقیقت صورت اسحقاق و اسنیهال در آئینه خلال سید مذکور مسمود و اعتقاد و اسناد بال بر وفور کرم آن فاض رباض آمال وافر بود، لاجرم مفهوم مفسودش بقلم نیاز مسطور آمد - امید که فوافل امائی سید مستار البه بمازل حصول و شادمانی نازل گردد و نوارد آمالش بمسمل مراد واصل - بیت :-

بارگه نو دایم به بک نسکم زاند
 زمانه صوت سوال⁵ و صدای " آری " را

و یقین است که دست دعای سید مستار البه معانق سدره المنهی قبول خواهد بود و مصباح دولت روز افزون در مشکوة ملک و زجاجة فلک نلگون به زیب دعای سید مذکور موصوف بصفت نور علی نور - ملمس و مرجو آست که صورت التاس گستاخی لباس، که در مرآب مقال شایع است، بنظر مرحمت عفو فرمانند و غبار جرأت و جسارت، که بر رخساره عبارت واقع است، به زلال فیاض لطف و اغماض جوگردانند - بیت :-

دار السلام عفو نو ملکیت بس فسخ
 زان سان که محو میشود از فسحس خطا

هواره درر غرر⁶ تقادیر بر وضع جواهر ندایرش⁷ در سلک اسناداد زمان منظوم باد

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*, *BH* and *HG* give خدمت .
 2. *BUL*, *BH* and *AH* omit همت 3. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *AH* give صدق 4. *BH* gives معجز 5. *GY* and *BH* omit دو،
 6. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* and *AH* give تدایرش بر وضع instead. جواهر تقادیر

سده گردون مساس سدرهٔ اساس شهنشاهی، که مشرق جهانناب پادشاهی و مطلع کواکب عجایب صنعت الهی است، و ساحت فلک سہات ثواب حصاتش قبله جای خواقین جمجاه و قبله گاه سلاطین اسکندر انبیا، و رسوم نقییل شفاه و آثار توضع جباه شان خال رخسار بخت ملوک عالم و سایهٔ آسمان پایه اش سواد دیدهٔ ولایهٔ اولاد آدم، به لب^۱ ادب مقبل و ملثوم بیدارد و وجنهٔ^۲ زندگی را بداغ بندگی موسوم میگر داند - نظم :-

ازان زمان که برین^۳ آستان نهادم روی
فراز مسند مقصود بکبه گاه من است
مگر به تیغ اجل خیمه برکنم ورنه
رمیدن از در دولت نه رسم و راه من است

و سر آرز^۴ از روی^۵ عجز و نیاز بر آستان وهاب کل ماسول و فیاض جبل مسنول موضوع است و دست سوال سوی آسمان احسان و افضال بصورت استکانت و ابتهال مرفوع که اطلس چرخ و نوابت نوار غنیهٔ^۶ غاشیهٔ سمند دولت آن^۷ کسری شعار^۸ باشد و ثواب خمسۂ سبار و منمات فلک دوار مسامیر و نعال اسهب عزم آن فریدون خصال^۹ - نظم :-

چنین که دست دعا دل بصدق جان برداشت
سر از خشوع و تضرع بخاک عجز نهاد
عجب ندارم از الطاف وجود حق که کند
نعال مرکب تو رشک تاج سلم و قباد

اللهم اجب دعائی ولا تخیب رجائی انک علی ذالک ودر و بالا جابه جدر - بعد از تقدیم مراسم دعا و اخلاص جانی بر اقتضای سعادت^{۱۰} اجیب دعوة الداع اذا دعانی بر سندنه ملایک دیدنه درگاه سلطانی معروض سمدارد که چون قصر دماغ بنی نوع انسان از صیت و فور معدلت و احسان آن نوسبروان شان مملو است و آیات جلالیل مکارم احلاق از صفحهٔ صفات^{۱۱} آن شهنشاہ آفان به لسان انس و جان

1. *BH* omits 2. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give 3. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give it, while *BH* gives 4. *BUL* gives 5. *BH* omits 6. *BH* gives 7. *BUL* omits 8. *GY* and *HG* give 9. *BH* gives 10. *GY* and *HG* give 11. *GY* and *HG* give .

مشکل عشق نه در حوصله دانش ماست
حل این نکته باین فکر خطا نتوان کرد

بنابراین اگر گرد قصور بر رخساره بیان ظاهر باشد بی شبه عذر عروض آن غبار بر ضمیر نوار خون ظهور نسوس و وقوع اسس باهر خواهد بود - توفیق ادراک خدمت که تاج تارک هم و عمامه¹ هامة دولت و حشمت است، بعنایت سلطان تخت ازل و الفات پادشاه لم بزل مبذول باد ، بالاقطاب والاقوتاد - آئینه مقال ، که در او ابدل سوال جهره نمای صور احوال است ، مبنی است از آنکه اگر چه درر صنوف مراد بیمن همت آن کیقباد نژاد در سلک حصول منظوم است و رقم استقرار و نبات در نامه مقنضیات حیات مرفوم ، اما دل محرور و جان مهجور آمل و سایل آنست که مبانی خاندان بنده صادی بر نمط سابق معمور باشد² و طغرای نظر آنحضرت در منسور ظهور آن سزبور ، و الفاب مکارم و الطاف آن حضرت³ بر چار طاف رونوی آن مسطور و - در نبوت زین الفضلاء مولنا نعمت الله را ، که محلیس زاده قدیم و هواخواه فوم است ، جهت کشف کفیات و نحقیق صدق و کذب اخبار روات فرساده سده⁴ است - مرجو و مامول آنسب که نظر قبول خورشید ظهور بر وجنات ملنصمات مولنای مذکور انداخه آنا راسفای آن پادشاه باستحقاق را مسموع سامعه سکان آفاق گرداند و رفع زنگ عیب و عار از آئینه کر دار عبدالله موجب فرح خاطر بنده مشتاق دانند - زیادت برین ابلق فلم جسارت امارت⁵ در میدان عبارت ناحت و بساط ابرام بدست مقنضای مقام در ساحت کلام نه انداخت - همواره سپهر اهب و سلطنت بانوار ثواب منابیس رسک فلک ثامن باد و باعتضاد صفات اجداد و استناد کمال⁶ سداد بر سطح تخت مراد متمکن - آمین⁷ -

(۱۱۶)

ماکسب الی بعض اقاربه علی سبیل السنکوة منه ، نور الله عن بصیرنه بکحل لانصاف و رفع عن حاشیة خاطره غبار الاعنساء -

بر خاطر شریف و طبع لطیف هویدا باد که طبیخ نوبخ و نرید⁸ و عید و لحوم

1. *GY* and *HG* give عامه 2. *BH* omits the expression است که مبای
 3. *GY* and *HG* omit خاندان معمور باشد 4. *GY* and *HG* give
 5. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, But *GY* and *HG* give زیادت جسارت برین
 6. *BH* gives ابلق قلم امارت 7. *BH* omits کل 8. *BUL* gives
 and *BH* gives . نریده .

خدود دنانیر بقدم اسم جمیلش¹ مرسوم وهامات منابر به اقدام القاب جاملش² مختوم۔

(۱۱۵)

جواب مکسوب کتب الی سلطان العادل علاء الدولة الکیلانی خلد الله ملکه و
سلطانہ³۔

تا غوانی معانی حور مسناکل نور هباکل از فصر باطن و سناه نشین دل با حلل
حروف و حلی در جمن سخن و سگوفه زیان نازل اند و پیران بنان بخت خم به زاد
سداد و عصای کلم قلم در طی مسالک بیان ثابت قدم ، صور اعمال لازم الاقبال
آنحضرت سلطنت منال مطلع کواکب عواطف، واسطه سلک جعلکم خلافت ، سلاله
سلاطین کسری اصل، خلاصه خواهین حاتم بذل ، مسترق⁴ آفتاب عظمت و ارتفاع
هویت ماهیت زافت⁵ و اصطماع ، الذی بخجل فی الکرم البحر المعجب⁶ و محسده
بی الحکم کرة الارض البسیط⁷، لزال طبل صبت سلطنه⁸ فی مشارق الارض و مغاربها
ضروباً و علم اسعلاء دوله و استیلاء صولته⁹ علی سفن السماء منصوباً ، در آئینه
زمان منظور عبون اعان باد - اخلص عباد ، که قامت صنوبر اسقامت نوادس از
رختخانه ایجاد بخلعت خلوص اعقاد محلی است و جب و ذبل آن از حدت و خبت
ربا و نفاق مبرا ، بخت عبودیت نشان ، که لالی سلک عبارت و بانس قرطه گوش
کرویجان ملایک آسمان است و بدست خستوع روان بر دوش حوازی جنان آراسه ،
بان بر جناح حمامه سبه فام رواج و سهر های میمون فال صباح مبلغ و مرسل
میدارد - و هر چند توجه خاطر مسهام به توضیح مشکلات نوی و غرام مصروف
است و عنان باد پای یراع بصوب تحریر بسط الناع معطوف ، لیکن چه توان کرد
که بیان کیف و کم آن مانند جذر اصم¹⁰ غیر مضبوط است و زمام هجین بوادی
شرحش¹¹ بدست قدرت و امکان عبر منوط - فرد :-

1. The same in *BUL* and *BH*, but *GY* and *HG* give جمیلش , while *AH* gives جمیلش . Besides, *GY* gives in the margin جمیلش as a variant for جمیلش . 2. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give جمیلش 3. *BUL* and *BH* give بعض السلاطین 4. The same in *BUL*, *BH* and *AH*, but *GY* and *HG* give شرف 5. *HG* omits رافت 6. The same in *GY*, *AH* and *HG*, but *BUL* gives الذی بخجل فی الکرم البحر المعجب 7. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives الذی تخجل فی الکرم المعجب 8. *BH* gives : و محسده فی اظلم کرة الارض البسیط , while *AH* gives و محسده فی الحکم کرة الارض البسیط 9. *BH* omits سلطنت 10. *BUL* gives جذر اصم و توضیح مشکلات نوی و غرام مصروف 11. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *BH* gives جمیلش , while *AH* omits جمیلش .

ساخته است و غصون ظنون ان بعض الظن اثم را منراکم گردانیده و از کلمه طيبة ريون¹ الطنون اکثر² هاميون غافل گشته آئينه محبت صادفه را صور ظنون³ کاذبه مقابل دانسته - شعر :-

متحنکم صدق المودة کاملا
فکان جزائی عندکم ظاهر الفص
کموجبة کلمة ان⁴ عکستها
فحاصلها جزئ⁵ عند ذی الفحص

والحمد لله تعالى ، نظم :-

منم که شهبه شهرم بعشى ورزیدن
منم که دیده نبالوده ام به بد دیدن
وفا کنم ونه رنجم اگر جمایم
که در طرفت من کافرست ز عین⁶

و یقین دانند که سبب ازدیاد مواد الم و موجبات ارتفاع شعله نار غم آست که آجناب به افساد کسی ، کد⁷ در دیده افکار احتر از عتقه⁸ به است و در جسم اعتبار اجماع از تلمه⁹ ، بر عدل⁹ و پیمان در زبان کجک¹⁰ گوار ، موشو دانسته بر¹¹ هدف دل مساف مرفوع ساحه است - شعر :-

متی ننجلی لیل الظنون¹² الکواذب
و یبدو صباح الصدق من کل جانب

و منسأ ان شعار و دبار عجب و بندار و اغترار و اسکبار است و اکثر عقلای هر قوم در علاج اعجاب آئه کریمه لاطافه لنا النوم را مسذ کراند ، خصوصاً کسی که فلک معنی را رباط خود داند و خضرای سطح غیرا را بساط ، و سحاب و سحاب را مرکب شیدنز و سباط ، و باره و صاعقه را نوعی¹³ از تبسم و انبساط انکارد ، بنابراین بر حسب اقتضای مقام اختصار در کلام اولی است و نفویض حال بعلم حضرت علام احری - بوقع که صورت مفصلی حال را به عین رودت¹⁴ ملحوظ دارند

1. BH gives دیوان 2. BH gives که اکثرها 3. BH gives دیون
4. AH gives عن 5. AH gives حدت 6 This bayt is often quoted in this work thus : وفا کنیم و ربهیم گر حقایم که در طریقت ما کافرست ز عین
7. AH omits 8. BH gives عنه 9. The same in all the MSS except AH, which gives
10. BH gives عدل 11. BH omits بر 12. AH gives الکواذب
13. AH gives نوع 14. AH gives دوايت .

غموم که¹ در فدور مسوده² سطور کباب باشنعال آسن عاب مطبوخ ساخته بودند
 و در صحن الفاظ بر مانده خطاب موضوع داشته ، از اول آن عاب ، که ناظر
 رخساره آخر بود ، نا آخرش ، که در ایلام آئینه جهره اول مینمود ، بنام معلوم
 گشت - شعر :-

فلم ارقدرا³ اکثر منه عظما
 و لا اکلا او فرنی کظلا⁴

چون سراپای آن مسا کل فمذ از هر طرف مشحون⁵ به نبال⁶ بود و مهابل حسک
 از هر جهت عین نصال مینمود ، بمطالعه آن خاطر فانر مجروح بیکان بهنان و افرا
 و مبلای زخم کلمات تبرا آمد ، شعر :-

ولم بزل⁷ فله الانصاف⁸ فاطمة

بین الرجال وان کانوا ذوی رحم⁹

و از تراکم دخان عتاب منسلستل¹⁰ مکبه دماغ بالکلبه منخلخل گشت و مبابی خاطر
 محزون از دکنار مضمونس ، که در نحت عبارت مخفن بود ، سززلزل آمد - مصراع :-

ولوان مای بالجیبال لدکت

و بسلاب ملال که از غم آن مقال مانند ساه از افواه قرب نازل بود ، پای دل
 محموم نارکب در وحل هموم و کرب افناد - شعر :-

ودع¹¹ العباب اذا استربت¹² بصاحب

لست ننال موده بعاب

و چون فروه اطباب ابن خطاب بدفع برد اذبت عتاب وانی نبود ، ذره از آسن
 کانون دل محرور در قصبه فلم انداحت ، ده از جهت آنکه گرمی خاطر فادر از اوی
 آن مقال ظاهر گردد ، بلکه بامید نفیل نامر¹³ عاب آن جناب¹⁴ است که باوجود
 طهارت دبل از غبار امکان گن و ارتباب لجه بحر عاب را به رباح خطاب منلاطم

1. *BH* omits که 2. *BH* gives مستور 3. The same in *GY*, *BUL*
 and *HG*, but *BH* gives فلم ارقد , while *AH* gives فلم ارقد 4. *BH* gives
 و لا اکلا او فرنی کظلا 5. The same in *GY*, *BUL*, *BH* and *HG*, but *AH* gives
 و لا اکلا او فرنی کظلا 6. *BH* gives به نبال while *AH* gives به نبال 7. The
 same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *BH* give بزل , while *AH* gives بزل .
 8. *BUL* gives امساف 9. *AH* gives وان کانوا ذوی رحم 10. The same in *GY*,
BUL and *HG*, but *BH* gives منسلستل , while *AH* gives منسلستل 11. *BH* gives
 ودع 12. *AH* gives اذا استربت 13. *BH* gives نامر 14. *AH* gives
 استربت . چنان .

و چون بچشم بصیرت در وجنات سیرت و سریرنش جهال رشاد و کمال سدادملحوظ بود ، محقق شد که شیرنعلیم آداب و ندبیر بدهان طبع مستتیر از پسان مادردهر پیر مکیده است و ذائقه فراست و جسارتش حلاوت و مرارت وزارت و امارت را از مابده امتحان و تجربت جیتیده - لاجرم بر وفق الهاس و اسحقاقش ارسال صحیفه سفارش انفاق افتاد ، و باوجود ارسال کباب و ملاحظه فضایل و آدایش رقم حرمان بر جریده آمال جنانش¹ مرقوم داشه اند و دیده مامولن از مشاهده چهره حصول محروم ساخته - شعر :-

کما قورنت و او بعمر و زیاده
و ضوبی بسم الله فی الف الواصل
بیت :- های گو مگن سانه سرف هرگز
بر آن دیار که طوطی کم از زغن بانشد

و کسانیکه نور قابلیت در جبین سجیت ایشان غیر منظور است و سگوفه امکان قبول از شناختار شعار و دناز نان به هزار فرسخ دور ، درین مدت مفارقت از حضض خمول بر اوج فیول واصل اند و بوسله بلادت از هبوط فنوط بصعود سعادت نازل - شعر :-

زمان رانا فیه کل العجائب
و اصبحت الاذنان فوق الذواب
بیت :- ناریک خاطران همه بر اوج دولت اند
ای روشنی طبع تو بر من بلا سدی

و باوجود آنکه در و فیکه کوکب عزم ابن سفر از مطلع فرمان جهان مطاع طالع بود ، ار زبان حال و فال آنجاب نسید میانی عهود سابع منمود بلکه جنان ملحوظ می شد که مسا دل فمه آسان شناسخ و مهال فیه هرمان راسخ است ، و آخر الامر شجره میثاق جز شمره نفاق نداد و از مندم و نالی عهود و اسنناس غیر از نیجه حرمان و باس نه زاد - شعر :-

واخوان حسینهم دروعا
فکا نوها ولکن للاعادی
وفالوا قد صفت منا فلوب²
لقد صدقوا³ ولکن عن ودادی

1. The same in AH, but GY, BUL and HG give جاش 2. AH gives
3. AH gives لندمدقو . فلوب

و عروس ناموس خود را در حریم حرمت و حطیم عزت محفوظ - همواره¹ خاطر قمر قدرش بر جهان ماهو فی نفس الامر ناظر باد و صورت حقیقت حال در مرآت بالمش ظاهر، بسید الاوایل والاواخر² -

(۱۱۷)

مهاکب الی بعض افاضل الوزراء فی اظهار السکوی منه ، لازال ناظرا فی مرآة الخصال جهال الاسحقاف و لسان الوری ناشرنکره و نائر بره بالا نفاق³ -

بعد از ارسال سلامی ، که صورت قبول و اجابت عذرای فحواس از منصبه عبارت و الفاظ محسوس بانسد و جهره مخدره صفای آن از غبار اسکن عروض ربا محروس ، برضمبر منبر ، که ناظر عراسس سرا پرده تقدیر است ، واضح میگردداند که چون ابن محب را بواسطه ضبط بعضی ولایت ، که کیفیت آن مشهود نظر آن وافر در ادب است ، اخسار بعد مسافت از حضرت خلافت واقع گشت و کمال نوافی باطن و ظاهر بین الجانبین بر بادی و حاضر شایع بود ، بنا برین سبیل اکابر الکرام ، جامع لوازم العظام ، فلان سفارس نامه بر آن جناب در اهام و اتمام مراسم الباس نمود و غنجه ماسول او را به نسیم قبول منتفح دانستن و نهال نال او را در جویبار بلفی و بساست مشمر ساختن بر ذمت همت ابن محب واجب بود - سعر :-

فرض علی زکوه ما⁴ ملکیت بدی
و ز لوه جاهی ان اعین⁵ و اشفعا
فاذا ملکیت ، فجد ، فان لم سنطع⁶
فاجهد بوسعک⁷ که ان نفعا

خصوصا که طراز کمال اسحقاف بر کسوت صفاس ظاهر بود و جهال صورت اسمها لسن در آئینه افعال و احوال باهر - نظم :-

هر کو⁸ به نسب نیک ندانی و بالسن
بر نسبت او نیست گواهی جو فعالش
زبرا که درختی که مر او را نه شناسی
بارش چو بر آید همه دانند نهالشی

1. BH omits خاطر 2. BH gives والاخر 3. BH, more or less breaks off here, the concluding letter in it Being addressed to the ruler of Egypt. 4. GY omits وما , but AH gives وما 5. GY, AH and HG give ان اعین 6. AH gives فاذا ملکیت فجد فان یسطع 7. AH gives توسعک 8. The same in BUL and AH, but GY and HG give کوهر .

رمونی بالعیوب ملفقات
 وما علموا بانی لا اعا¹
 وان مقام مثلی فی الاعادی
 مقام البدر تنتجه الکلاب

و تا کی ایشان سنگ عیب و عار از فلاخن دهن² بسوی سپر خور اندازند و نا چند
 تیشه زبان بطعن قصر سیهر نیز سازند - و آن ضلیلان راه رشاد³ و ذلیلان محفل
 سداد نمیدانند که رونق خورنق دست تائید الهی به تیرلسان کسان معیوب نمیشود
 و دراری درج افلاک جهت نظم رشته خاطر سان مشقوب نمیگردد - ع :-

واین الثریا من بد المتناول
 نظم :- می بیوشی آفانی⁴ در گلی
 رخنه میجوئی به بدر کاسلی
 پس تو بنگر نا به بینی چستی
 در نزاع و در حسد با کیسنی

و بموجب کلام اسد الله الغالب که رحم الله امرءا عرف قدره و لم یعد طوره واجب
 و لازم است که خطوات⁵ مسالک کلام بقدر اقدام رتیب انام باشد و طیران سرغان
 فضای محافل بقدر توادم و خوای حال قابل - شعر :-

فکل طریق اتاه الفتی
 علی قدر رجلیه فیه الخطی

چه تخییط⁶ لباس بر فاست بدن و نناول طعام بقدر احتیال نفع بودن سبب نهای
 انجمن و موجب بقای تن است - شعر :-

اذا ما كنت مرتدیا کساء
 ولم بکن الکساء یعم کلک
 فلا تنبسطن فیه ولکن
 علی قدر الکساء فعد رجلك

و بر واقفان رموز صداقت و مسنحفظان طریق موافقت روشن و هویدا است که از
 شروط استقبای⁷ مواد اتحاد و از ارکان بنیان صدق اعقاد آنست که زبان خباثت

1. AH gives نامی الاعاب 2. The same in BUL and AH, but GY and
 HG give فلاخر دهان 3. HG gives اضلیلان راه رشاد 4. AH gives اثبات البدر
 5. GY and HG give که در خطوات 6. GY and HG give تخییط , while AH gives
 7. The same in BUL and AH, but GY and HG give استقبای .

سلاطین ماضی الی هذه الايام از حشم مقاصی بندر مرتضی آباد و مصطفی آباد است و اقارب و عشایر او با تمام عساکر در جمیع سهات اینطرف حاضر، و از دیوان بخطاب شناختنی موسوم، و بر جبهه حیانتس رقم خدمت و اطاعت مرقوم - و وقوع² مقام راجبوری در وسط ولایت مرتضی آباد و مصطفی آباد امری شایع است و در میان³ راجبوری و سهایم شصت گروه از ولایت خاصه اینطرف واقع است - و عهد نامها از طرفین مشهود نظر است و در آن چنان محرر و مقرر که از آن طرف دونی و سنگن⁴ مفسد را منقلع⁵ گردانند و ازینطرف سنگیسر⁶ و حسین دلولی را منقعم سازند - و سید السادات سید مظفر الدین حقیق حال را بسمع شریف سمت ایصال داده بود و جواب آن بملک الشرف مرحوم نرف الهلک ارسال یافته - حاصل جواب این بود که محقق گشت که حسین دلولی از سعلقان این طرف است، آنرا او را به هر طریق که صلاح دانند از میانه مرفوع گردانند و قبول سخنان⁷ نرند او را در حضرین ممنوع دانند - و الحمد لله تعالی که هیچ امری که خلاف وفاق عهد باشد و مستلزم اخلال ایفای وعد، از زمان آبا الی یومنا هذا از طرفین⁸ سمت ظهور نیافته است - و رجا به حضرت باری، جل و علا، و انق است که بر وضع سابق، که مفضی وضع لاحق است، میان اولاد و احفاد طرفین مبانی محبت و اتحاد مسیحکم و مرصوص باشد و هر دو خاندان بخلود کمال و داد مخصوص - اما جماعتی که غرض کلی و مقصود اصلی ایشان آنست که علل و اسباب مصادفت طرفین مرتفع گردانند و شروط و ارکان مخالفت جانبین مجتمع سازند، لاجرم بر وفق غرض فاسد خویش میخواهند که بانفاس کلمات افساد اساس آس مبتدعه اختلاف در مبانی مشیده ایلاف و استیناس مشتعل سازند - بیت :-

وین آن اساس نیست که گردد⁹ خلل پذیر
 لو بست الجبال و انسقت السماء

چون حال¹⁰ بدین منوال است، واجب شد صورت حال را در آئینه مقال باز نمودن تا بیش از استعمال نارفتن از طرفین و هبوب عواصف حزن از جانبین عمل سهایم را از افعال ناملایم مانع و زاجر آند تا صورت مصافقات خاطر بر بادی و حاضر و

-
1. *GY* and *HG* give شناختنی 2. *GY*, *BUL* and *HG* omit وقوع -
 3. *GY* and *HG* omit the expression راجبوری در وسط ولایت مرتضی آباد و مصطفی آباد امری شایع است و در میان
 4. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give دونی و سنگن 5. *AH* gives مفسد را الدین منقلع 6. *BUL* gives سنگیسری
 7. *HG* repeats طرفین 8. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give مرید 9. *GY* and *HG* give کرد
 10. حال .

نشان سفها را به سکین منع و ابا مقطوع دارند تا لوای ولا و حفظ الغیب در نظر عقل بی شک و ربیب مرفوع باشد - و اگر خلاف این نصایح در لوح وجود لایح گردد ، یقین است که از لفظ و داد مفهوم عناد ، از کلمه اتحاد معنی تضاد ، خواسته اند - و لا مشاحه فی الاصطلاح - چون حال بر طبق معال بود ، واجب دید که خورشید نجیح از افی نصیح¹ طالع گرداند و با کوره اصلاح بر طبق افصاح شایع دارد - همواره حایم محاسن خصایل در حول کعبه دلش طایر باد و دیده خاطر عاظرش صور سرایر ضایر را ناظر - بالمعصوم من الصغایر و الکبایر -

(۱۱۸)

نسخة مکوب کتب من لسان السلطان الاعظم محمد شاه البهنی الی السلطان
الاکرم العادل محمود شاه الکجراتی خلد الله تعالی ملکها -

حمد و ساسی² ، که بنان دست ادراک³ از بیراهن دامن احدای آن قصیر باشد ، و نیکر بیقباسی⁴ که قوت باصره⁵ تصور از روت هونت اسفصای آن ضریر بود ، حضرت آفریدگاری را ، نزشانه ، که اساطین⁶ موافقت سلاطن اسلام را سمیت قوام عمارت عالم و موجب نظام اولاد آدم ساخت و روان حساد وفا⁷ ایشان را⁸ بنار ذات لجب حسد در اندرون بوتّه فواد بگذاخت - و درود نا معدود بر مرقد منور و مشهد معطر سالار قافنه وجود و ساسه نشین جنر معام محمود - بیت :-

محمد کاصل هستی نسد وجودش

جهان گردی ز شادروان جودس

واصل و نازل باد - بعد از ادای ثنای خائق کل و درود هادی اشرف سبل بر ضمیر منیر ، که رافع حجال ربیب از چهره مخدرات سرا برده غیب است ، هویدا باد که درین وقت نامه عال نهانه مهایم بر حافظان تهانه مرتضی آباد وصول یافته⁹ و سخنان چند را در باب را جوروی ، که از حبطه عقل خارج است ، حاویست - و عین این کتاب در طی ابن صحفه الوداد مطوی ساخته است بشرف مطالعه شرف خواهد شد - و صورت حال و مصدوفه مقال آست که حسین دلوی از زمان

1. *HG* omits نصیح 2. *BUL* gives the super cription thus من ماکب من
دراک 3. *BUL* gives سپاس 4. *GY* and *HG* give قول السلطان الی السلطان
5. *AH* gives بیقباس 6. *AH* gives اساطیر 7. *GY* and *HG* give قوت نامر
8. *GY* and *HG* give وفای 9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG*
omit را 10. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives
وصول یافته موصوبه سخنان الخ .

امارت مشرف گشته است و گوش و گردن عروس روزگار بدرر غر درج و زار تش مشرف
آمده - شعر :-

رأت بك اوجه العليا مناها
وعاد الى لواظها¹ كراها
وجاء تفيك السنة المعالي
بآيات تنرف من تلاها
بيت :-
ازين بنارت خرم² كه ناگهان آمد
هزار جان غمین گشته شادمان آمد

و از عودت فلک دوار بر سر عهده و رجعت زمان سیار بر ایفای وعد کواکب
خواطر ملک و ملت و مواکب بواطن دین و دولت از حضيض حزن و ملال
و ساحت نزح و اخلاص باوج فلک فرحت بال رسید و سعادت مزده انا فتحنا لک و
افاحت عطیت³ لقد اونیت سؤلک از لسان هاتم تقدیر بگوش ضمیر شنید و تمام
اهل نیاز و فقر و جمیع اهل جاه و قدر بسبب فور مسند صدر به شرافت و سعادت
نهی و امر آن والی ملک انفاذ حکم و اعجاز انشاء بلسان قال و السنه ارکان واحشاء آیه
کریمه نبوا⁴ منها حیث نساء را متذکر آمده سجدهات شکر حضرت متعال از سر تضرع
و ابتهال بنقدم رسانیدند - شعر -

اليوم انجذت الامال ما وعدت
و ادرك المجد اقصى ما تمناه
اليوم اسفر وجه الملك مبتسما
و اقبلت ببريد السعد بشراه

و کمال و ثوق حاصل است و دست جان بگردن رجا حمایل که جواهر زواهر آمال
گونگون، که در صندوقچه دل و خزانه خاطر اصاغر و اکابر مخزون است، به
بنان دست گوهر بار و مفاویج تدابیر فتح آثار در سلک حصول منتظم شود و
اشتباه امور جهان، که چون سوی مجعد رنگیان پپج در پیچ و ظلمت در ظلمت
است مانند ایروی بنان مجمع و ملنم گردد - بیت :-

ای پشت جهانی قوی از قوت جاهت
یارب که جهان را چه قوی پشت نهای

1. *AH* gives بواظها 2. *GY* and *HG* give خودم 3. *GY* and *HG* give
الاحت عیت ; while *AH* gives کرامت عطیت ; *BUL* gives : الافاضت عطیت

4. The same in *BUL*, but *GY*, *AH* and *HG* give يتوا

مقیم و مسافر باهر گردد - همواره ضمیر خورشید قدرش بر جمال ماهو فی نفس الامر ناظر باد و حقیقت حال در آئینه بال آن جمشید منال باحسن وجه ظاهر ، بسید لا وایل والاواخر -

(۱۱۹)

ماکتب الی بعض اعانم الوزراء ، لازالت قلامة اظافر فدمه اهله السماء مسند الوزارة و ذیل عظمت سانه مجرورا علی صدور عطاء الصدارة و کبراء الامارة فلانا -

لطایف دعوات صفوت آئین ، که صوت آمین آن بصدای قبول فرین باشد و هوبت جمیله اصابت^۱ در آئینه خشوع و استعجابنش مانند ظهور نور از جبین حور ظاهر ، از مخلص معتقد و محب منجد ، که دایما صورت حسن سیرت آنجناب را در مرآت بصیرت مصور^۲ میدارد و فرانس مردم دهنده اس در سواد بصر شمع خیال آن جمال را به نسجم بیاض منور میسازد ، شرافت قبول ارزانی دارند - و چون مصاف اوصاف سونق و غرام نه آن فسحت و طول ممتنع الاختتام دارد^۳ کر مبادی بوادی بیان آن بافدام افلام و انتقال افهام بطوری گردد و با سطح ظاهر شرح هویتش سطح باطن ضمیر را محوی^۴ سود - بیت :-

عالم قدرش مجسم نیست ورنه میشدی

اندرون سطح او بیرون عالم را ماس

بنابرین معذور داسه آنچه در جبطه عبارت و جریده استعارت امکان اندراج دارد ، عنوان کتاب آن غرام و نو باوه از ساخسار آن کلام دانند - فرة العین الثقا ، که خلاصه نتایج قران سعیدین حیات و بقا است ، در سطح مهد بصر بخیط خطوط شعاع^۵ نظر مربوط باد ، بالنبی وآله والاوالاد - بعد از طی طوامیر اخلاص ضمیر و سر خاطر خورشید ضیاء شمشیر مضا واضح باد که درینوقت مبارک اثر خبری از روزنه صاخ رسید و نور صبح نویدی از مشرق امید در جهان جنان دید که سلطان جان باسناع آن بشارت وافر بشاشت الم نشرح لک صدرک فاذر گست و کرامت موهبت ورفعنا لک ذکرک را حایز ، یعنی سهای وزارت بقدم شریف آن خورشید

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give اجات 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives مطور 3. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give respectively, while *AH* gives ممتنع الاختتام دارند and ممتنع الاختتام دارند 4. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *HG* gives عتوی 5. *HG* gives شاعی .

عدو چو خامه اگر خدمتت به سر نکند
بدست خویش فرو می برش بآب سیاه

اما در عقب خبر سار از عندلیب یراع ، که در گلشن کتاب احباب بر صور گلهای
اوضاع مترجم است ، و از عنجه زبانتس ، که در گلشن کتاب بسحاب بنان اهل
بیان منبسم ، جنان معلوم گشت که جماعت ضلالت بضاعت اضلال صناعت بغوایت
بوم شوم وهم و خیال ، که در نهال بال ایستان آتشیان ساخته است ، قصد کرده
بودند که خبث افعال شیطانی ، که از مفضبات ذات آن گرفتاران سلاسل لوازم
حیوانیست ، بر دامن باک آن محسود فطان افلاک عارض سازند و بوسیله این
مکر و خداع مبانی فدر و ارفاع آجناب آفتاب شعاع را بمنزل¹ گردانند ، و ندانسته
اند که بنیان آسپان به سهاب مکر و غدر کسان منزلزل نمیشود و اساس قصر قدری،
که بر آورده دست فدرت اسناد کارخانه ایجاد است ، بیاد افساد اهل بغی و تضاد
متغیر و منخلل نمیگردد - بیت :-

قصر قدری کن بدست فدرت حی نند بلند
کی رسد از نند باد عدر و مکر آنرا گزند

و اگر التماع جهال سهر اقبال اهل کمال بهام مهال فرفه حال فدری منفی گردد و
لیکن فی الحقیقت زایل و منفی نمیشود - مصرع :-

مه گرچه شود لاغر اسناره نخواهد شد

و حال آنکه زبان دهر با نفاق ممیزان عصر بر آن مقیمان چارسوی بازار حسد و غدر
منشی و منشد ابن شعر است :-

فمن بما کیه فی الافضال و الکریم
ومن یباریه² فی الاداب و الحکم

بیت :- حاسد جاهش بلی شاد که مثل او شود
گر ز کفش آید کلاهی یا ز پا آید سری

و عنقریب نتایج آن اقوال کاذب در دامن حال آن جامعان ضروب مثال و معایب
واقع خواهد شد و خبانت نیات³ ، که بر خلعت حباب آن گرو، اهرمن سات
موضوع است، در نظر صغار و کبار شایع خواهد گشت و نیرت زهر آلود افساد و اضرار ،
که در کاسه سران قوم مکار تریب یافته است ، بصب آن فسنده غدا خواهد بود -

1. نیات AH gives 2. عتک GY and HG omit 3. بیادیه

شعر :- فاسعد بدنیا قد نظمتِ امورها
و سددتها بالعفل ای سداد

و بر بعید و قریب و غبی و لیبیب هویدا است که آنچه¹ آن مطاع کواکب، مناقب بتحریر² مکتیب و تدبیر صایب ظاهر میگرداند³ نظام الملک و صاحب بذهن ثاقب و جمیع کنایب در عرصه معارک و مضارب در نسخیر اطراف و جوانب باهر نکرده اند و آنچه از ان آفتاب آسان محارب به طعن رماح و ضرب سیف قاضب، نهضت مراکب قواصف مراتب صادر میشود، هیرام میدان افلاک و شجعان یوم التی الجمعان مضار خاک ازان عاجز و دران جابر اند - شعر :-

ولو نهضت کبار الـکون⁴ طرا
بما کلفت ما اغنوا غنا کا
لفد صارت علی الاعداء اقصی
و امضی من سیوفهم⁵ رقا کا

و به ابر نیسان⁶ فلم و عموم عواید و شمول کرم ناسخ افاضت دیم و افادت یم و فاسخ اسم معن و رسم حاتم است - بیت :-

ز بخشش تو فرو ماند بحر بالنب خشک
چو در مقام عطا ککک تو زبان بکشاد

شعر :- الا ان الغمام غنی سجودا
علی وجه الثری لک اذ رأکا

و محقق است که ضبط و ربط عالم بتحریرک سینف و قلم منوط است و نظام قوام انام برون ککک و حرف حسام مربوط - و الحمد لله تعالی که لسان حسام قضا انقام آن جناب خطیب مدارج سنابر عظام اشرار است و زبان قلم براعت علمش کشف اسرار عرایس اسرار - شعر :-

ان النحکم⁷ فی الدنیا باجمعها
بمجرد السیف امر لبس بالجلل

و در بصر حسن مشعوف است و بنظر عفل مکشوف که آن مالک مالک سداد بحدت طبع مسقیم تبر⁸ دبدۀ اهل عناد است و بسیلاب خاطر فیاض مهدم آثار فتنه و فساد - بت -

1. The same in GY, BUL and AH, but HG gives ازان 2. GY and HG omit به 3. GY and HG give میگردد 4. AH gives کساره الـکون
5. AH gives سیهم 6. The same in BUL, AH and HG, but GY gives
7. GY gives وان لحکم 8. The same in BUL, GY and HG, but AH gives بر.

در کانون دل مشتعل می دارند و بتصویر صور مختلفه قصد و غدر برد بواری خاطر خویش
مشتغل میباشند ولیکن لا یخاف یوم السعید من حسد الاسب کما لا یخفی عن عروض
الغبار وجه الشمس - شعر :-

ولما رأیت الناس دون محله
تیقنت ان الدهر للناس ناقد

نظم :- همه وزیر و لیکن چو تو وزیر کجاست

کرا چونو بجهان در کمال دسترس است

مباد منقطع از خلق این نفس که نراست

که زندگی جهانی بدین بیتی نفس است

و چون ظهور شمس از کرانه آسمان و نبوت اسد در کناره زمان ساطع و نابانست
که چمن آمال به سحاب فیض آن دولت منال مزهراست و دیده مملکت به رای
روشن و ضمیر چون گلشن آن سرور زمین و زمن منور - بیت :-

روشن به نست چشم جهان هم چو شب زسبح

و بن حکم روشن است بر اهل اعتبار

شعر :- خلقت کما ارادک¹ المعالی

فانت لمن رجاک کما یرید

بلکه فسحت عرصه امکان باسرها بوزارت خورشید انارتش مقتخر است و عوالم²
کون و مکان بانغایها باین موهبت عظمی و کرامت کبری متبخر - شعر :-

و فی الدست شخص³ و دت الانجم التي

تقابلها لو انهن مجالس

وان تسع الدست اللطیف بعالم

نقد وسعت لاسم الاله القراطس⁴

و نزد عقل بدیهست که آن مسیح تمثال بدست لطف مقال و مصقل کمال خصال
زنگ کدورت و گرد ملال از آئینه خاطر و چهره بال زایل میگردد اند ، و بنور ضمیر
ناقب و فکر صایب ظلام شتعت و آثار ظلم و بدعت بانکلیه خامل و اعلام علم
و چتر شریعت بنیروی بازوی صنعتش بذروه فلک اعنی و اصل - نظم :-

1. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives کسایادی 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give عالم 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give شعما 4. *AH* gives اسکرافس.

شعر :- سیفی¹ بصبح النصر لیل جمعهم

وکیف بقاء الببل و الصبح ساطع

قطعه :- از بار سر کنند سبکسار گردنش

هر سر سبک که با نودمی سرگران کند

قصدهو هر که کرد و کند بد کند از آنکه

تو جان عالمی و کسی قصد جان کند ؟

و یقین است که تمایز میان سیف قاصب و مخزاق لایع بحسب حسن واضح است و کمال و نقصان و علم و جهل و ظلم و عدل بدهات عقل لایح - اما گروه عنود² بر اقدضای منقصت ذات منکر امر مشهودند - بیت :-

گرچه کنجی نیست خالی از شعاع آفتاب

چشم خفاشی ندارد طاق ادراک او

شعر :- فإ علی التمس من عاریعار به

إذا اختفی نورها عن غیر ذی بصر

و یقین است که اشتراک اسمی و اشیاک در بعضی از امور رسمی نه موجب مساوات است و مقاربت لونی بلور و الپس و مشابهت صوری سناس و اناس ندمفتضی - مجارات - شعر :-

لولا النفاضل بالخصایص لاستوی

فص³ الزمرد بالزجاج الصافی⁴

قطعه :- زمرد و گیّه سبز هر دو یکرنگند

ولی ازان⁵ به نگین دان نهند ، ازین⁶ بجوال

که دال نیز چو ذال است در کمات لیک

بشش صد و نود و شش کم است دال از ذال

و چون دیده هویت ایشان بمساعدت نور توفیق جمال چهره استحقاق را به تحقیق نه دیده است و شامه مشام ذات آن ارذال فایحه طیبه استبمال درگلشن حفات نه بوئیده ، لاجرم بملاحظه سمو مناصب و علوم مراتب کسانی که صدر نشین محافل استحقاق وزارت اند و بشهادت ندیر و جسارت خورشید آسان قابلیت امارت ، آتش حسد

1. The same in AH, but GY, BUL and HG give سی 2. GY and HG give عوده 4. AH gives افس 5. AH gives التصاق 4. All the MSS give اذین 6. BUL and AH give ازان , while GY and HG give .

نسخه مکتوب کتب الی بعض اعظم الوزراء

تا شهباز نفس قدسی بیال قوت عاقله و مخالب ادراکات حسی دراک مرغان هوای
فکری و حدسی است ، و صیاد طاؤسان ریاض عوارض عالم انسی شاهین خاطر
قضا ناظر جناب آصفی صفات ملکی ملکات ، رافع نقاب مخدره تقدیر بقوت بنان باصره
ضمیر ، سحر :-

ینال بالظن ماکل یقین به
والساهدان علله العین والاثیر ،

مطلع کواکب فلک^۱ مناب ، مجمع استبهاال اجرای فلم وامضای سیف قاضب ، الذی
صار ذکره مبنداء کل کلام البشر ، و فضایل ذاهه الکریمه له الخبر^۲ ، و شمول
فیوض ساهله و عقله عامه کالمطر حتی الفبض^۳ علی اصداق البحر و اکناف البر ،
بقوادم بال تقدیر و خوافی مقدمات تدیر صاید طیور مراد ضمیر باد - محب صافی
الوداد وافی الاعتقاد ، که ملاح روانش سفینه جان را در بحر حیات به سراع رجای
ملافات آن فضایل آیات جاری میگرداند و ساقی عمر باقی صهبای ولای آن خورشید
لفا در تجاری زندگی و بقا ساری سدارد ، سرادب دعوات اجابت آیات ، که تصدیق
اخلاص از تصور ماهیت آن انفکاک نباید و تقد هویت اختصاصی از دس ادراک
حکمای فیلسوف سکة اطلاع^۴ و وفوف نه پذیرد ، از سر منزل دل ، که نختگاه مملکت
آب و گل است ، مقرون به ابلاغ و ارسال میدارد - و هرچه شرح کیفیت سورت
فراق و بسط هویت شدت استیاق است بی شایبه تکلف و نفاق موسوم بسمت
نکلیف^۵ مالایطاق میناید ، چه تنسیخ کلام بر حسب امانی باید و تخییط کسوت
تاویت بر قدود شایقه معانی - و هر چند که غواص خاطر معلول از بحرین معقول و
عنقول دور غرر معانی مستخرج میسازد و در سلک عبارت و استعارت مدوح میگرداند ،
دیور عروس بیان استیاق را نه لایق است - و هر چند خرام اهتام بر سوابق انامل و
زقدام مسدود است^۶ و بلوغ شمسوار کلام به نهایت میدان بیان مقصود ، لیکن
امراکب بنان و قلم را وصول بسرحد کیف و کم آن عجز لاحق است ، اما

1. AH omits فلک 2. AH gives فضایله الی لا یحصی له البحر 3. The
same in GY and HG, but BUL gives حقی یعنی while AH puts حقی یعنی
4. The same in BUL and AH, but GY and HG give سکة طلای 5. HG gives
تکلف 6. The binder has placed folio No. 187 (wrongly marked 188) after
folio No. 188 (wrongly marked 187 in HG).

بردند بچوگان کفایت دل و دشنش
 گوی شرف از عرصه میدان وزارت
 بسنرد به دستارچه لطف ضمیرش
 گرد حدنان از رخ رخشان صدارت
 طلعت طلوع النجر والدهر غیهب   شعر :-

فخبت بل جلیت نلک الغیابها

و از صفای شایل آن آصف فضایل مفروست و از آیات مصحف خلال آن عدیم
 المثال سلوکه اعداد سرکتش بی سداد مانند سماع متصف بصنعت فی جیدها حبل
 من مسد و محترق بنار ذات لیب حسدند - نظم :-

خضم نوگر چو شمع زند دم ز سرکشی
 فراتش - قهر دهر بر آرد ازودمار
 شابد اگر زیانننس بپرنند هم چو شمع
 با نو هر آنکه باک درون نیست شمع وار

و چون زمام تمسست هر کار بر مقضی و ربک یخلی مایشاء و یخار به ید ارادت
 حضرت کردگار است و اعنای عذرای مفصود ساعد احیال و افتکار محض توهم
 و عین بندار، لاجرم چشم بخت مردم بد نهاد از رویت روی مراد مابوس خواهد
 بود، و آفتاب استقلال، که از منور اسنیهای طالع بانسد، از عروض کسوف زوال
 محروس - شعر :-

مواهب مخصک الله العزیز بها

ولس برضی لک الحساد بالقسم

قطعه :-
 خار درشت خوی بسی نیغ زد ولی
 عالم بحسن خانی گل نازه رو گرفت
 ای گل بتازگی بنشین بر سریر حسن
 کز حسن طلعت توجهان رنگ و بو گرفت

زیاده برین اظهار تنور دیده دل بعلو جاه آن مجمع فضایل و ابراز شقاوت و غباوت
 زمره اسافل مسلسل منظره صداع و مقضی توهم سلال طباع دانست - بنابراین
 بردعای دولت اجابت انجام اخسام نمود - همواره قدم امثال حاطرس برهامة ضایر
 اکابر موضوع باد ولوای محبت و محامدس برکواهل قلوب و السنه اساجد مرفوع :-

طال بقائه و زاد ارتقائه ، که عهده اسحقاق ارسال برهاسه سنایل وخصایل موضوع داشت و رایت اخلاص² ولای آن سپراستعلا بر³ کواهل بال⁴ مرفوع ، سبب ارتفاع حجب⁵ بیگانگی و موجب ازدیاد مواد یگانگی آمد۔ مامول و مترقب آنست که همواره مشام دل شوق و⁶ التهاب را به نکهت خطاب مسنطاب و قدود القاب کتاب⁷ مشکین نقاب متصف بصفت طوی لهم و حسن ماب گردانند و شمع بال را به اخبار سلامتی ذات حمیده خلال و به اشعار اسقامت حال آن نور دبدۀ استحقاق و استمهال سزین به درر غرر حصول آمال فرمایند۔ شعر :-

فان تلحق النعمی بنعمی فانه

یزین الالی فی النظام ازدواجها

زیادت برین نقداخلاص جنان را در بونه بیان بدم شوق و آنس هجران نه گداخت و قلم رخنس فام مشدود الخرام را در میدان اطنا کلام منخلع اللجام نه ساخت۔ همبسه بقدم سموهت و اسحقاق علورنبت بر مفارق حماد ماشی باد و از انوار خورسید ضمیر منیرس آثار کواکب بدایر اهل عناد منلاشی۔

(۱۲۱)

ماکتب الی ولده الاعز فی تعزیه امه السعیده⁸ ، لا زالت حدیفة طبیعتہ⁹ مخضرة من الله بسحایب المواهر و غماهب الغموم زایلة بشمس ذهنه الثاقب ۔

بر ضمیر منیر فرزندی مخفی نماند که چون از روزازل زمام عهد و حل و عنان حیات و اجل بدست ارادت بادشاه بارگاه لم یزل است و مبانی تدا بر بشر از صرصر مهیب تقدیر مختل ، نه از جزع سودی و نه از فزع بهبودی ۔ نابراین بر ذمت همت آن فرزند خردمند ، که عهده عقل و کرامت برهاسه ذات موضوع دارد و رایت درایت بر دوش هوس مرفوع ، واجب است که بسبب وفات والدۀ عصمت سمت ، عفت شیمت ، افاض الله علیها من سنایب المغفره والرحمة ، زنگ اندوه و ملال بر صفحۀ

1. The same in *GY*, *HG* and *BUL*, but *AH* gives جمال الدین 2. The same in *GY*, *HG* and *BUL*, but *AH* gives ولوی 3. The same in *GY*, *HG* and *BUL*, but *AH* gives سهر استعلا کواهل مال 4. *GY* gives حجت 5. *AH* omits شوق و 5. *GY* and *HG* omit کتاب 6. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give یزین الالی فی النظام ; while *AH* gives برین الالی فی النظام 7. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives ماکتب الی ; while *AH* gives ماکتب الی لعض اولاد الخ 8. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give خلیفه .

کرم وهاب به نیروی دست دعای مستجاب مدقوق است و کمند امتداد زمان بقا بر شرفات فصر رجای الفا موتوف که در فرید وصال حسی ، که واسطه قلاده گردن جان قدسی است ، از بچرین روز و سب بدست غواص خشوع و طلب مستخرج گشته و در خیط شعاع بصر منتظم آمده در درج دیده مدرج گردد - بیت :-

مراد ما ز تماشای باغ عالم چیست ؟
بدست مردم چشم از رخ تو گل چیدن

خاطر محرور ناتوان در اواخر فاض مظاهر رمضان قلم فصیح لسان دوزبان را مترجم ما فی الضمیر جان ساخت سببی از آنکه اگر چه بواسطه دوری مسافت ملاقات صوری آن معدن سرافت میسر نه شده است لیکن از نسایم مکارم آن فلک سات ملک صفات منام جان مانند روضه جنان معطر است و از انوار استعاج محاسن سیرتشن باصره بصیرتشن و ناظره سربرت منور - بیت :-

نستود فرقت صوری سبب منع وصال
زانکه در عالم معنی دوجهان حایل نیست

شعر :- ما زال سمعی یعنی من طیب ذکرک ما
یزری علی الروض عب العارض¹ الهین
حی حلت² حمی قلبی ولا عجب
فرب ساع الی قلب من الاذن

فضای تاریک جنان و لیالی مظلمه هجران بالناع خبال آن جهال و شعاع مهر آن مکارم خضال مشاکل وقت صبحی و مهال نهار اذا نجلی روشن است - بیت -

گر وصال یاز نبود با خیالش هم خوستم
خانه درویش را سمعی به از مهتاب نیست

صحیفه شریفه ، که یتیمه تمیمه نخر براءت و خلاصه درر تیار کمال صناعت بود ، قرطه گونس روان و زیور گردن گوس جنان آمد و کواکب نوافب الطاف ، که در باره متعلقان این محب صادق الایلاف از سطلع رافت و انصاف طالع فرموده بودند ، و ازهار اشفاق³ ، که در ریاض استحقاق به نسیم کرم علی الاطلاق لامع نموده ، شجره طیبیه فواد بصبای محبت و وداد مهز آمد و چمن حس اعنقاد بسحاب اکرام آن ملک نهاد سرسبز گشت - و وصول زین الاقران و فخر الامانل فی الزمان خواجه جلال¹ الدین محمود ،

1. AH gives عب العارض 2. AH gives حی حلت 3. The same in BUL and AH, but GY and HG give اشواق.

ستاره شب هجران نمی فساند نور

بیام قنبر بر آی و چراغ سه برکن¹

زیادت برین لهب بیان التیاع بقصب براغ و دم² دل ملتاع نه افروخت و عنبر
سودای³ بال باتنس شرح حال در مجمر مقال نه سوخت - صورت حسن حیات در
آئینه ملاقات آن ملکی ملکات محسوس باد و اذبال کهل آن فضایل شعار از غبار
اظهار اعدار محروس -

(۱۲۳)

ماکتب الی السلطان ابو سعید انار الله برهانه⁴

بر وفق مغزای کلام⁵ اذکروا نعمتی الی انعمت علیکم و بر طبق افضای تعلیم
و تعلم لئن سکرتم لازیدنکم برکافه⁶ اسم سرافت توام بستر، که اشرف نتایج
مقدمتین قضا و قدر اند، بی رب⁷ و مین مانند ادای فرض عین واجب و لازم است
که فراید درر سکر و محامد در رسه⁸ جان منظوم دارند و درج دهان را به عنبر فایح
ائنه و مدایح مرسوم گردانند که درین هواجر ایام قتن و زبان سخن ظل عاطفت
عام و مرحمت تام بادساره جمشید سربر، خورشید صمیر، حافان بسمور اصل حاتم
بذل، سلطان سکندر فضل کسری عدل، مالک مالک لوازم ساهی، سالک
مسالک سراط و ارکان سنه ساهی، رابت مضاف اوصاف حلاف، آب سجود مصحف
سلطنت و رافت، خسرو مهر طراز سپهر لباس، موفق باسپهال⁹ خطاب جعلناک
خليفة¹⁰ فی الارض فاحکم بین الناس - نامن ترجی الفلک بان نکون ترباه فی
مجلس انسه رباطا¹¹ و سطحه المحذب المبسوط له بساطا، و تتمنی السحاب بان
یصیر له ادهم¹² و الصواعق حاجم و السهب سباطا، لازالت الافلام¹³ فی ریاض
الاوراق ساجده لسکر بره و دعاء نفاذ امره و سیوف الانقام¹⁴ فی محاریب افئده اهل
الخصام راکعة لحصول نصره، بر مفاروق سکان افالیم کره¹⁵ گل بر مقتضای فجوای الم تر
الی ربک کیف مدالظل محدود داسه است - بیت :-

1. *HG* omits this *bayt*.

2. *GY* and *HG* omit دم

3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give

5. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give 6. *AH* omits

7. *BUL* omits 8. *AH* gives 9. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives

10. *GY* and 11. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* gives

while *HG* gives

12. *BUL* omits 13. *AH* gives 14. *BUL* omits 15. *BUL* omits

while *HG* gives

آئینهٔ بال عارض نگرداند ، چه سقضى طبع سلیم و خاطر مستقیم در چنین امر عظیم
اختیار رضا و تسلیم است و نفویض کار به ارادت موجد قدیم - نظم :-

نصیحتی کمنت یاد گیر و در عمل آر
که این حدیث ز بیر طریقتم یاد است
بده رضا بقضا وز جبین گره یکشای
که برمن وتو در اختیار نه کشاد است

و محقق و یقین است که نقشی دوام و ثبات از لوح بفا و حیات محو است و چشم وفا
از عجزهٔ مکارهٔ دنیا عین سهو - بت :-

نشان حسن وفا نیست در نسیم گل
منال بلبل بیدل نه جای فریاد است

مباید که درس موسم خرام جزم بر نوسن عزم بسه توجه ابن طرف را محض بواب
و حزم داند با غبار ظلام کربت بدست سهر دربت و رومال صبح صحبت از چهرهٔ
خاطر زایل گردد - توفی الهی رفیق طریق^۱ باد - بمحمد و آله الامجاد -

(۱۲۲)

مهاکب الی بعض اصدقائه^۲ ، لازالت الارواح من شعاع محبه کمنکوه فیها
مصباح و الناع فجر الوصل من دیجور الحجر کالصباح بعد الرواح -

چون نشریح صورت استیاق و توضیح سورت الم فراق موسم بسمت نکلبف
مالایطاق بود ، شروع در آن ممنوع نمود - اما گوش رجا به قرطهٔ وبوی مجلی است
و مرآت دل بمصقل محاسن شبایل آن معدن فضایل مجلی که درین موسم ساحت دل
ملتاع را بظهور نور اجتماع منور گردانند و درر سرور بنیان شرف حضور در خیطهٔ
شعاع بصر منظم فرمایند^۳ تا باشد که مشام عمر باقی از فایحهٔ نسیم تلاقی معطر
گردد و حدقهٔ دیدهٔ خاطر ، که از غبار کثرت نفرقهٔ ظاهر مکدر است ، بنور صحبت
آن وافر منقبت منور آید - نظم . -

ز در در آی و نشینان ما منور کن
هوای مجلس روحانیان معطر کن

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit طریق 2. The same in
in *GY* and *HG*, but *BUL* gives سعة رقه کتب الی : while *AH* gives الی معنی افاده
3. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give معطر : while *BUL* omits
مورگر داند و درد سرور بنیان شرف حضور در خیطهٔ شعاع بصر

بیت :- باد پایان سخن را قلم زان بی کرد
تا ازیشان به بساطش نرسد گرد ملال

همواره آن درگاه سلطنت پناه معاذ عباد و ملاذ فصاد مراد باد و مظهر آثار سواء
العاکف فیه والباد¹ -

(۱۴۴)

سهاکنب فی تعزیه ابن عمه صفی المکک الی بعض اقاربه²

تا کواکب سجال تمثال در دوایر افلاک دوالیب اشکال گاه سارو و گاه غارب اند
و جان ، که یوسف مصرحیات است ، از زلیخای محالّه دنیای بی نبات گاه مغلوب
و گاه غالب ، دامن کسوت بقا و جیب جامه رفعت و ارتقای آن خلف دودمان
شرف ، محی مآثر اکبرسلف ، وارث مکارم صفات آبا ، نمره شجره اصلها ثابت و فرعها
فی السماء ، سالک مسالک ، محمدت و سداد ، قره العین جلالیل شایل اجداد ، شعر :-

ورب السبادة کابرا عن کابر³

موصوله الاسناد بالاسناد

الجامع بین سرف النفس و کمال الوالد⁴ ، الطالع من جهة خصلته نور طریف⁵
المجد و النالد ، لازال بس المقدس⁶ باله مجروما عن قدوم⁷ ظلمه الملال و خلیل
خلاله محفوظا من ناسر نار الاخلال از عروض غبار غموم مصون و از
حدوث اوساخ هموم ماسون باد - بعد از مشاهده انوار فرار و نبات در رخسار شعار
و دنار آن سلکی ملکات اعلام میروند که زمانه واژون و دهر بوفلمون ، که مسحون
بطوارق غیر است و صافی آن مشوب بضروب کدر⁸ ، و عروس اسلس جالس

1. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give مظهر آثار سواء الله العاکف فیه ولاد باد while *AH* gives اسواء العاکف فیه والباد 2. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives نسخة مکتوب کتب الی ان عید الملک فی تعذیه while *AH* gives : ساکت الی بعض اقاربه I think, however, that the letter is probably addressed to Maḥmūd Gāwān's nephew (ابن اخیه) 'Amīdu'l-Mulk, with a view to offering condolence on the demise of Maḥmūd Gāwān's cousin (ابن عمه) Safī'ul-Mulk mentioned in the body of the letter. 3. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give ورت السیادت کا برا عن اکابر while *AH* gives : وادث السیادة اکابرا عن اکابر 4. *AH* gives الولد 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give respectively. 6. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give بیت مقدس 7. *GY* and *HG* give قدومه 8. *AH* gives کید ..

یارب پناه خلق جهانش تو کرده
اندر پناه خویش مدار این پناه را

بسید الوری ومن اتبعه من قطان اقالیم الثری - شعر :-

فالناس کلهم لسان واحد
یتلو الشاء علیک ، و الدنیا فم

کمترین بندگان مخلص الجنان ، که سمع لسانس در فانوس دهان منور بنورثنا و
و دعای آن سلیمان شان است و انسان عینش غبار خیال غیر آن فریدون نشان را
از حدیقه حدقه به قطرات سرشک و جاروب اهداب پاک کنان ، بیت :-

خلق چون روز جزا نامه اعمال آرند
رقم مهر تو بر صفحه جان مارا بس ،

از ابتدای طلوع فلق تا انتهای غروب سفق جبهه جان از سر خضوع بر خاک
نیاز موضوع میدارد و دست دعا به نیروی بازوی خستوع سوی آسان استجابت و
قبول مرفوع که سایه های چتر میمون فال هایون بالس بر مفارق قطان اقالیم سبعه
مثل دوایر افلاک تسعه مبسوط باسد و مهالک و مسالک کره خاک بتشکل مدارات
نجوم افلاک مضبوط و کواکب ظفر و نصرت از آسان صفت و سیرت آنحضرت محسوس
بادی و حاضر باشد و ذکر عظمت و وصولت و شکر مرحمت و معدلت آن نبی نصفت
علی خصلت انیس زبان و جلیس جنان مقیم و مسافر - بیت :-

از فراز عرش آمین میکنند روح الامین
چون دعای پادشاه ملک و ملت میکنم

ملتسم و مرجو و مستول و مدعو ازان آسان عالم شهر یاری و خورشید برج سلطنت
و کاسگاری آنست که هامة حیات بنده اخلاص سہات را به عامه کرامت التفات مفتخر
فرمایند و گردن خاطر این بنده قاصر را بتشریف اوامر انوار مظاهر¹ سرفراز و
متبخر - شعر :-

سلیمان ذو ملک تفقد هدهدا
واصغر ما فی الطائرات الهداهد

زیادت برین اجرای سفینه عبارت در بحر جرأت و جسارت بدعامه خامه و شرع
نامه حد خود ندید ، بنابراین گرد اطالت مقال بر ذبل عرض حال نشاندن صلاح دید² -

1. او امر مطاع . The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give

2. *BUL* gives and omits نشاند and صلاح دید .

بمعونت وضع^۱ ربانی از افق الفاظ عیان و بتلیث و تسدیس وضع نوعی مظهر^۲ انوار ما هو المقصود بیان، زلال مدح و ثنا و کواکب^۳ حمد و دعای آن مطلع خورتنید سعادت، منبع ماء الحیوة ملک و ملت، سهر سهر هبجا، فیاض ریاض رجا، بیار زخار^۴ قبض و عطا، صفدر مصنف روز و غا، آئنه جمال کمال من لدنک سلطانا نصیرا، بدر سهر کرامت و کن فضل الله علیک کبیرا، انذی ازال ظلام الظلم بانواع سل الحسام و سکن^۵ فلوب الانام بهز الرباح و فز السهام، حتی طنت بصداء مدحه اذان الوری، وامنلا من صت عدله انجاه کرة الوری، در اسمرار شهرور و اعوام از سنایع و منازل فلوب بمجاری السنة خاص و عام جاری باد - بعده^۶ از ابلاغ سرایت دعوات اجابت مظاهر، که حصول صورت صفای سائرین منزل نفرته بدان و ظاهر باشد و دیده فواد از ملاحظه جمال اعتقاد زاهرش رشک خورسبند اوقات هواجر، بر خاطر عاطر، که وافق مخفیات سراسر و ناظر مخدرات سرارده ضایر است، واضح و لایح باد که اگرچه فراید ملاقات صوری در خیطه شعاع بصری منظوم نگشسته است و نراد فواد اثر نفس تلاقی، که اجل مراد است، از سهره دیده و طائرس حدقه بر تحفه ایجاد نه دیده - اما از انرار اخبار منافق حسان آن خلاصه ارومه لطف و احسان انسان عن روان منور است و از ترافر نسیم مکارم سنایل و تکابر نسیم مفاخر خصایلش دماغ دل معطر - شعر :-

بالقلب بدرک ما لا یندرک النظر
و القلب اودع فیه السمع و البصر

ترقب و ترصد آنست که همواره سای اینلاف و النمام را به سناره سیاره نامه نام
رشک زینت فلک سینا قام گردانند - همیشه سنک زبان بلالی بتلالی محامدی بایانش
منظوم باد و صحایف اعمال انام بدعای دولت ابد فرجامش مخوم -

(۱۲۶)

نسخة مکبوب کتب الی بعض الوزراء

عذرای بکر، که بمعونت مانسته فکر بر سطح منصفه ذکر اجلاس فرموده بودند،
و درر ازمار الفاظ، که در ریاض الحاط از ساخسار خامه فصاحب بار بار و اسرار
نموده، از آنجناب وافر فصایل کامل خصایل لایس خلعت اسحقای وزارت، فارس

1. *AH* omits 2. *GY* and *HG* give 3. *AH* gives 4. *AH* gives 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 6. *GY* and *HG* omit

منصه اجل و دایه تربیتش مظم اولاد طباع، قبل از تکامل مدن رضاع و مسهانداری اصطناعش
مفرق اضیاف¹ بیش از تمع مایده اجماع، درینوقت بر جیب جامه حیات و عمامه
هامه وجود و نبات جناب سلانه کابر العظام، خلاصه نتیجه مقدستی² الیالی و الایام
خواجه فخرالدین احمد المخاطب به صف المناک افاض الله علیه من شایب الرحمة
والغفران و جعل مرقه مورد الروح والرحمان، دست تطاول انداخته جناب مفعور
مرحوم را از فرقد حیات در مرقه نبات روان ساخته است - از وقوع این³ فجیعه و
حادثه وجیعه عظام ضلوع مسرت سرتگرگنت، و سبلات دسوع غم از عیون مستقار،
و معاهد صبر جمیل سمنوض، و فزاعد قرار و سکون مخفرض، و مفاصل صدور بالکلیه
متفرق آمد و انسان عین در لجه پیر دسوع مسغرف و دود آه ملامی فرو ساک شد
و لباس تسلی و اصطبار بر قامت دل جاک - بت :-

ی خار نیست گلین گینی به همج وجه
گل گر باست غصه گریبان درد چه سود

و چون نبر⁴ تقدیر از قسی افلاک بر اعداف صدور سکن خاک واصل است و بر و
دوش عقل و هوس از درع رد و دفع آن عاقل، لاجرم جز سر نسام و رضا بردرگه
قدر و قضا نهادن و غیر زام احسار باست اراد فاعل مخمار دادن همج تدبیر
نیست و جز زنگ ملال از آئینه نال بمصل سفرار و اسفلال زدودن و گوی
اثواب⁵ بچوگان عدم اضطراب رودن همج جاره مسصور نه - شعر :-

فصاء جبری و کتاب سین
فهل بفعن جزع او فلق
قضى الله ما شاء فى حکمه
فقم اضطرابک والامر حو

ایزد نفعال آن جناب حمیده خصال را صبر جمیل و اجر جزیل و عمر طویل کرامت
کناد، بالنی و آله الامجاد -

(۱۲۵)

وما کتب الی بعض الاموال حلا الله ملک⁶

تا سلسال کلام از جسمه سار جمان در جویبار زبان روانست و کواکب معانی

1. *AH* omits اضیاف 2. *AH* gives مدین 3. *GY* and *HG* give آردین
4. *GY* and *HG* omit تبر 5. The same in *GY*, but *BUL*, *AH* and *HG*
give ثواب and ثواب نبات respectively. 6. The same in *AH*, but *GY* and
HG give : ما کتب الی بعض الاخوان حفظهم الله من نواب الیمان
. ما کتب الی بعض الامرا

بوده، بماند، محفی و یفین است که دست دولتش بعروه الوثقی نویقی مسحکم خواهد¹ بود و لالی عنابت ربانی در سلک آمال و آمانی او منظم - نظم -

هر آنکه جانب اهل خدا² نگه دارد
 خداس در همه حال از بلا نگهدارد
 دلا معاس چنان کن که گر بلغزد پای
 فرسه ات به دو دست دعا نگهدارد

اسبد چنانست که دات لطف آجناب مسجمع محامد صفات اماجد باسد و برخاطر سربفش موجبات فیض الهی وارد، ولایخص بیده الفضیلة من الف الا واحد - زیادد برین مصباح للام در رواج مداد سیه فام و انجمن ایضاح معانی و بان مرام نه افروخت و عنبر، بودای ضمردر مجمر تحریر باتش مصمون تقریر³ نسوخت - همیشه صور تقدیر در آئینه دبیرش منظور باد و منشور ربتتس در دیوان انشاء تعز من تساء بلم قدرت مسطور، بجی السقیع بوم النشور⁴ -

(۱۴۷)

مهاکتب الی بعض السلاطین خلد الله ملكه -

تا صوفیان صافی اشجار در وقت فیض بخشن بهار از نغنی مرقص اطیارساع کنانند و سرو سرفراز در دیرستان ناز بحرف اول، که الف است، مهتز و سرگردان، و دوحه جینار به دعای امتداد دود نسیم اشجار دستهاکتشاده است⁵ و گل همه تن گوش باسناع و اصغای کلام بلبل نهاده، گروه بانسکوه ملایک و جمهور سکان مالک مزید عمر و علوقدر آن شهریار ملک طبع فلک رفعت، جهاندار جمشید وضع خورشید منفعت، نقطه دایره لوازم حکومت، صندر صاف و معارک روز خصومت، مطنغ کواکب مناب و شرایف القاب، سایه نشین چرمکارم شیم و جلال انساب، را، الذی ما وقعت انظار الخواطر فی افلاك المآثر الا علی کواکب وصفه المحمود، ولا توجهت الانامل و الافلام فی محاریب الحروف الانحوکعبة ثنائه فی الركوع والسجود، باخلاص جان خواهان باد - بنده بدیع الاخلاص رفیع الاختصاص⁶، که از دود آه شوق دل پاکش فانوس منقش مصور افلاك گردانست

1. *AH* gives *وما* 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* omits the invocation altogether, while *AH* gives 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* omit 5. *GY* and *HG* omit the expression 6. رفیع الاختصاص .

مضمار استمهال مشاورت ، سرچشمه زلال¹ جویبار تدبیر ، ناظر جمال صواب در آئینه ضمیر ، مطلع کوکب رای صایب ، منبع عیون صنوف سناقب ، لا زالت عیون جده مصونة عن عروض النوم و السنة و ثمار ثنائید ظاهره من روس غصون الالسنه ، هیچ عجیب و غریب نمود - و به² اشرف تحیات و الطف مدحات ، که صفوت³ زلال صفای آن رشک خورسید نابان باشد و حضرت ساحت ریاض ولای آن محسود سبزه زار و ازهار آسمان ، سراجبه کرده آمد - سورت شوی فواد نه آن اشتعال و اشنداد دارد که سه کمیت تبرگام واسطی نراد در میدان بیان آن جولان نواند نمود و فضای عالم سخن و غرام نه آن وسعت و فسحت دارد که طابران وهم و خیال ، که از نندب النباع بصفه اولی اجنحه مثنی و ثلاث و رباع منصف اند ، قوب طیران هوای آن دانشه باشد - ایام امتداد عمر باقی بروج کواکب⁴ سعد تلاق باد - این صحیفه حاویه الوداد ذاکره المحبه والاتحاد در اوایل - مهر عالیقدر رمضان از دارالاسان محمد آباد در آنصوب با صواب روان آمد سنی از آنکه سفینه سبده بفتون شکر حضرت معال منجون است و ودم ارکان و زبان دره مالک و ظایف شکر و ثنا از خار دمرض و تفصیر ادا مصون - الحمد لله الذی وفق عبده علی شکره و زین هامة الجنان واللسان بعلمه نسر بره - بعد از بخضیر چمن کلام بسحاب اطهار محبت نام بر خاطر عاطر روس و باهر باد که نمار اخبار این محم و تمام آبا و اجداد بد نسبت سلاطین ملک آن نراد از غصون لسان اهل آن بلدان⁵ دست سوال میتوان چید و کواکب مرانب را از افق دهان اکابر آن جانب سنوان دید - و اگر عبدالله از جاده صواب منحرف باشد و عنان نوجهمس بجانب خطا منعطف ، مفضای عقل و مبعای فضل موجب آنست که آجناب از صمم خاطر و توجه باطن و ظاهر در اصلاح حال او اهام نمایند و زنگ رذایل صفات از آئینه داس⁶ بزدایند و اعلائی رایب درایت او را بدس دربت و کفایت خود معتم دانند که نه ظلال اقبال دسا را فوام است و نه جمال و حسن جهان را فرار و دوام - مصراع :-
سایه گرداس⁷ تا که یک زمان گرددد و رفت

اما چون زمان دولت را آئینه صور رسای اهل ملک و ملت سازند و بر وفق معرای ان الله ناصرکم ان یودوا الامانات الی اهلها نهال اجتهاد در زمینی نسانند که همیشه نسبت انسجار خیر و مبرت فایق و منشا ازهار گلبن فراغ و مسرت خلایق

1. *HG* omits دلال 2. *AH* omits ۳. The same in *GY* and *BUL*, but *AH* omits صفوت , while *HG* gives صفوت 4. *HG* gives بروج کوکب but *GY* gives بروج کوکب 4. *GY* and *HG* give بلاد آن 5. The same in *BUL*, but *GY*, *AH* and *HG* give داس 6. The same in all the *MSS*.
7. *HG* omits خواهد .

بعضی از گامهای منظونات ساده در صحن حدیقه حذفه منمهود است و خیمه بقاش
 بدعابه ولا و طناب بنای آن خندان فایم و ممدود، چگونه شاید که صورت حصول
 ملنس و ماسول این فخر، که در حرم کرم آن حام توام طائف است، در پس
 سرا پرده یاس و حرمان منوف گردد - بیت :-

به سامانم نمبرسی نمیدانم چه من کردم
 به درمانم نمکونسی نمیدانم مگر دردم

و مانند مثل سائر بر السنه بادی و حاضر دادر است و سسه خورسید هواجر بر مقیم
 و مسافر واضح و ظاهر که بلبل جانس در حمن جنان بر گل صفات آن خاندان
 مترنم است و طوطی ناطقه اتس در سکرسان سمج فایقه آن دودمان باوصاف شایقه
 متکلم - بیت :-

بعد مردن داد اگر بر استخوانم بگذرد
 همچونی از نسوق دو برون کشم^۱ آوازا

و اگرچه از جرأت^۲ سال گذشته مر بعد است اما بر نوافر مکارم اخلاق آن سلطان
 سریر استخفاف بسیار معتمد است زیرا که تالد اصل و نسب و طارف^۳ فضل و
 حسب آن اریفه مفاخر مانر را صفاح منون دفاتر و لواح اخبار متوانر شاهدان
 بی عیب و اسانبدی^۴ ربب آمد و ذلک فضل الله یونیه من ینشاء - و هنوز امید واثق
 است که رجای ایام مخلص جانی صادق آید و رایب املنس بنسیم قبول خافتی، و
 تزلزل احوال عبدالله فدری فرار و سکون یابد و سینئه افعالس از سهام اختلال
 مصون ماند - زیادت برین باغبان دال نهال ستراکمه الغصون مقال برجویبار مقتضی
 حال نکلت و بادپای کلام را در مضار بسط آلام دل سستهم منخلع اللجام^۵
 نداشت - همواره نوسن دهر ننگم در اسداد مضار ایام رام باد و ادارت^۶ افلاک
 هیرامون کره خاک بر طبق اراده خدام بانام، بجمد علیه السلام -

(۱۴۸)

مهاکتب فی جزاب بعض نساء السلاطن^۷

عزرای کتاب^۸ فصاحت صباحت بلاغت ملاحث، که حضرت شاهزاده سحاب

1. The same in AH, but GY, BUL and HG give کشد 2. The same in
 BUL and AH, but GY and HG give جوب 3. GY and HG give طارق
 4. GY and HG give اسایدر, while BUL and AH give سد 5. The same
 in GY and BUL, but AH gives منخلع اللجام; while HG gives منخلع اللجام
 6. AH gives ادات 7. AH gives سات الملوك 8. BUL and AH give کلام

و شجرهٔ جنانس از کوش (؟) ثار احسان آن خاندان سرگران ، رغایب خدمات مسغرب ، که ماحصل فحوای معنی آن از کتاب کمال حسن وفا منتخب باشد، و غرایب مدحات مسترغب¹ ، که زلال عبارت اداس در مذاق صدر نشینان محفل صدق و صفا مسنعدب بود ، از سر منزل ضمیر بر بال هدهد هوای تقریر بدرگه آن سلیمان سریر ابلاغ و ارسال مینماید و هر چند که نسائم² انفاس از سهب جنان در حدیقهٔ دهان وزان است و زلال رضاب³ از سرچشمهٔ اسافل اسنان در مجاری آن روان و اشعهٔ آفتاب نطفه و لمعهٔ ماهتاب قوت ذایقه بران تابان- اما به هیچ نوع از شناختار زبان غنچهٔ بیان ، که در سمام روان سبب ازالت انقام هجران و موجب انتقای آلام حرمان باشد ، صورت ابتهام نمی پذیرد- بیت :-

مرغ عسقت کان ز دست طفل عقل آمد برون
کی فد در حبس و قید ذکر چند و فکر چون

لاجریم گبن روان گه از عروض خزان کربت در مبادی بوادی ذبول⁴ و خبیت است و گاه بنسیم رجای القامعطر دماغ حیات و بقا - جال صورت وصال ، که خلاصهٔ مفهوم مقال و نهایت ماسول بال است ، در جام جهان نمای دیده مرئی باد و طوایر اسداد فراق بکت کاتب قضا مطوی- بیت :-

هزار وای ز حسرت بر آرد آخر کار
کسی که غیر وصال تودردلنس وانه است

در زمان طلوع کواکب فض حضرت منان از افوی سعادت نسان رمضان شمه⁵ از حال غنچهٔ دل بر الم بمسام عندلیب خوش نوای فلم رسید- بر مقتضای آن فی الجمله⁶ داستانی چند در بسان بیان می سراید و سعلهٔ آتس جنان بر رخسارهٔ گل معال میتابد - صورت جسارت ، که در آئینهٔ عبارت منظور است ، بلبظ عام و کرم نام معذور دارند- بیت :-

زان دست اعتصام بجبل گنه زدم
کز عفو بهرهٔ نبرد هیچ بیگناه

بر خاطر خورشید مآثر هویدا و ظاهر است که در وقتیکه ریاست این فقیر سری بود در ضمیر ایام و سگونه در غنچهٔ ظنون و اوهام والد و جد آن معدن لطف و مجد ثمرهٔ آنرا به عین الیقین دیده در جزئیات چمن جهان بنوعی تربیت و احسان میفرمودند که اکابر آن زمان انگشت بحر بدندان محسوس مجروح مبداشتند و درین حین که

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit ماحصل فوای معنی. *AH* gives. معایس. 2. آن از کتاب کمال حسن و فامنتخب باشد و غرایب مدحات مسترغب
3. *HG* gives. 4. *AH* gives. 5. *AH* gives. 6. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give. و التمه.

بود و بنیان اسل راسخ و جدران رجا نسامیح که بیدل مامول مفرون شده باشد و ساحت صحبش از قدوم مفسد و ملحد متبون - زیادت برین شمع جسارت در انجمن عبارت نه افروخت و بیش ازین حله مقال برهامت احوال نه دوخت - همواره سحاب الطافنس بر ریاض آمال سکان اطراف منقاطر باد و سهام دلنوز بلا برسینه وافر کینه اعدا منواری - بسید الاوایل والاواخر -

(۱۴۹)

مهاکتب الی بعض اولاد السلاطین ادام الله ظلالة -

تا عروس بهار شایعه مجلل سحب رایفه و طراز مذهب بارفه موسح است و رخسار گل طری و بنفسه طبری از شبنم^۱ سحری مرشح ، عرایس اقبال و نفایس عظمت و جلال انیس حال و قرین مال حضرت سلطان زاده سریر سلاله سلاطین خورشید افادت واسطه فلاده للذین احسنوا الحسی و زیاده فیله فافله طلاب عوارف، منهل غلطان زلال عواطف، صبح گینی فروز مملکت و ساهی، بهجه مهجه^۲ سلطنت و شهنشاهی، مظهر کرام سجایای اجداد، نیجه خوافین کسری نراد، الذی یری فی جبهه نباهه سایل فابوس و خصایل اوکن، و یشم من رواج سعادت ان یعطر بنسیم الرفاهه مسام الزمن، همواره باد و گروه بی سکوه عدوش^۳ در کم عدم آواره - مخلص کامل الاعتقاد، که جهان جنانس مرکب از صورت ذکر و ماده شکر آن خاندان است و کسوت ثنای آن دودمان را بسوزن طبع نیز و رسه جان دوزان^۴، تحیتی^۵، که بارفه حسام صبح اخلاص سبب انهزام لسنکریا و سمعه باشد و انوار صفات صفوت فوادش رشک روستان سیارات سبعة، از حیز مرکبات عناصر اربعه بکاخ صاخ قطان افلاک تسعه میرساند - سبادی بوادی النیاع متصف بصفت امتداد وانساع است که دل ملتاع بمونت یراع و معونت اختراع و زاد بلاغت و ادام اسجاع در طی و قطع بیان آن در وحل امتناع گرفتار است، نقاب هجر و دوری از چهره مخدره وصال صوری مسلوب باد و ماء الحیوة رحیق خدمت آن خلاصه بسر از دست ساقی توفیق و جام بصر منسوب - این صحیفه اخلاص توام در اواخر رمضان المعظم از سواد هند بدرگاه آن شاهزاده ممتنع المثل والنند سمت صدور بافت مبنی از آنکه لسان روان بر بنا بر مخارج در بیت المقدس جنان بدکر و سنکر آن خاندان مشغول است و درر

عداش 8. BUL and AH give 8. لجه مهجه AH gives 2. ضم AH gives 1.

4. HG gives 4. دوزبان AH gives 5. بعیتی

سأحت ، خورشید اضاءت محدوده زهرا صفت ، زهره وصفت ، های دارا ولد بلیس شوکت ، سهر صبح آسمان ملکیت ، آیت رحمت مصحف دولت ، فرهامه¹ چادر سپهر ملک و ملت ، دره² یکتای دریای وجود ، جوهر بهمتای کان معدلت و جود ، لازالت عین المملکه³ بتراب بابها مکحله و قلاده جودها بجواهر زواهر الشکر مکله در ابرک زمان و ایمن آوان بمخلصان وافر العبودیه و الوداد، که رفوم مفهوم حسن اعمقاندن حایل شایل عقل مسفاد است و خبر صفوت فوادس در دارالحدیث دهان موصوله الاسناد بالاسناد ، در سواد دیده و سویدای دل نازل تند و سلسال عبارت جزینس در مجاری خط جمیل سبب سفای جان علیل و موجب انتفای عطش دل غلیل آمد و زنگ ملال از آئینه بال بالکلیه آواره و منفی ساخت و شراره نار حرارت از کانون سینہ پاره پاره منطفی - بیت :

زهی زلال مقال تو رشک ساء معین
جبال بیکر معانیش رشک حور العین

بعد از ادای تعظیم و تنجیل و قضای ماهو من هذا القبیل به ابداع دعوات ، که القاب خطوط صفاتش طوبی جویبار جنان قبول و اجابت باشد و لامات و میات آن زلف و دهان عذرای منصه وصول و اصابت ، محاذات داده آمد و د بده رجا بر منظره قصر مرتبت و عطای واجب الوجود مسرور است و عزیمت و فد امید بدرگه و هاب علی مقنضی الجود معطوف که ظل مرحمت آن سریم عفت و سایه چتر فرزند عیسی شیمش بر مفارق جمهور خلائی بسوط بانسد و عرصه گیلان به سطوه حسام و ظفره سهام نصرت نشان دلبد سلیمان شادتی مسحر و مضبوط - بیت :

من دعا میگویم و آمین خادایا از لرم
در دعای من مبین ضایع مکن آمین او

بعد از عرض دعای مستجاب ، و نای مستنطاب بسمع نواب کامیاب طوبی لهم و حسن مآب میرساند که غرض از فرسادن عبدالله بدرگاه بی انتباه آن بود که شاخ نهال حالش بزلال مرحمت و افضال آن سلاطین اکسره تمثال بر و مند گرددواز و فور تجربت و صحبت اهل⁴ دریت هوشیار و خردمند - و درینوقت از السنه خاص و عام و به روایت کسان مقبول الکلام چنین معلوم میشود که نه ناصیه افعالش بر قوم سعادت موسوم است و نه در لوح دلش حروف طلب دولت مرسوم - و پارسال در باب صلاح کار و بدیل⁵ انفار او صورت گستاخی در آئینه گفزار نمودار کرده

1. The same in *AH*, but *GY* and *HG* omit فرهامه ; while *BUL* gives فرهامه

2. *GY* and *HG* give در 8. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give الملكة 4. *GY* and *HG* omit اهل 5. The same in all the *MSS* ; but *GY* suggests in the margin تمدیل .

نظر اولو الابصارند¹ ، دس مخدره هر مراد، که درون سرا پرده فواد مسنر است و در کله ضمیر و حجله حاضر ضمیر ، بر سر در نظر حسی² و منصه بصیر انسی حایل بال و معائن حال آن شهزاده خورنده اضاءت و افادت، واسطه فلابه سلاطین للذین احسنوا الحسینی و زباده صفدر معنف سجااعت ، مهیب نسیم³ فضیلت و براءت ، سین فاضب رتاب اعادی ، قبله فلوب حاضر و بادی - شعر :-

ورث الخلاله⁴ کا برا عن کابر

موصوله الاسناد بالاسناد

الذی عجز لسان⁴ بنی ذریع الانسان عن دخول مصاف اوصافه⁵ و نزلزل اقدام الافکار فی مطاف بیان الطائه الی یوم السناد باد - اخلص⁶ خدام بانام ، که از صفای رخسار صدق و اخلاص نامس پراهن صبح صادق بر تن خور⁷ چاک است و نور مهر درون پاکس رک - رومنان و صیر افلاک ، انفس دعوات اخلاص آیات ، که درر غرر سبک خضوعی از عطرات دموع ملون⁸ بانند و از لجه بحر خسوع مسخرج و بست و بان نیاز و از خسوع⁹ در درج قبول سودوع و مدرج ، بر تجدد لجلات و بعداد حظرات بدرک، آن حمیده صفات مرسل و مرفوع میدارد و از حضرت و عهاب ، که و افدان درک، کرمنش کاباب اند و صوف دعای بال شان به لسان استنکات و ابهال مسجباب ، از سر نیاز خواهانست آند تا کره حاک مستقر است و حرکات افلاک پرامون آن مسنر ، حکم واجب الانبایع جهن مطاعش بر تمام اکتف و اقطاع سایر باسد و کوا کمب سیار در اطراف و اطراف فلك دوار بر وفق مراد و طبی میل فوادتی دایر - و چون دیده عقل دراک از مشاهده هویت خورشید سونی منغاشی است و باصره وهم و خیال از سطوت نور ذوق متلاشی ، لاجرم جرارت آتش آن باذنباب فطرات نیشان قلم منطی ننسود و حرقت جانسوز کنون بال بانسکاب سحاب مقال¹⁰ منبتی نگرده - بیت :-

ازان به دیر مغام عزیز میدارند

که آتشی که نمرد همیشه در دل ماست

1. The same in *BUL*, but *GY* and *AI* give اول صادره and اول صادره : while *HG* gives اولی صادره 2. The same in *GY* and *BUL*, but *AH* and *HG* omit در 3. The same in *BUL* and *AI*, but *GY* and *HG* omit و نسیم . 4. *AH* gives ورث خلافة 5. *AII* gives در لسان 6. *AH* gives مصابک الاوصافه 7. *AH* gives خمی 8. *HG* gives خود 9. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give مکنون 10. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit خضوع 11. *HG* omits ممال .

دموعش بدست ادعیه لازمه الخشوع منتظم در سلک قبول - بعد هذا بر خاطر نواری که مطلع کواکب اسرار است ، مخفی نماید که دست فواد ساهی جایل عروس مراد وقتی میشود که هاله دلش بناج حسن صفات آراسته باسد و در نظر سکان آفاق نطق استحقاق سلطنت بر میان جان بسته - و حصول این فضایل موقوف بصحبت اکابر و افاضل است - مامول و مسئول ازان در بحر خلافت و دری فلک حکومت و رافت آنست که در اکنساب فضایل و لوازم پادشاهی ساعی و مجد باشد و در اجتناب صحبت اراذل باهتنام تمام بجنهد - شعر :-

من عاتر الاشراف عانس¹ مشرفا
و معاشر الانزال غیر مشرف
او ماتری الجلد الحتبر مقبلا
بالشعر لما صار جار المصحف²

و چون آنحضرت بمحاسن شایل موصوف باشند و باکتساب فضایل معروف ، هرآینه ازهار ثنای جمیل از سناخسار زبان ونعم و جلیل ظاهر خواهد بود و سحاب فیض حضرت متعال بر ساحت بال³ آن فربدون تمثال سفاطر - بیت :-

تو مسعد نظر شو کمال و فابل فیض
که منقطع نشود فیص هرگز از فیاض

زیادت برین قدم قلم بر بساط انبساط نه نهاد و بیش ازین بعرض اخلاص نیت و بسط اختصاص طویب نصدیع نداد - شعر :-

بقتیت بناء الراسیات⁴ الخووالد
و دست جلیسا للاملی و المحامد

(۱۳۰)

ماکتب الی بعض اولاد السلطین⁵

تا مخدرات ازهار بهار از منظره قصر چو بدین اشجار در تماشگاه جنات تجری من تحتها الانهار بر مقتضی مغزای فانظر الی آدار رحمة الله کیف یحی الارض بعد موتها منظور

1. AH gives وعانس 2. The same in BUL and HG, but GY gives بالافرناسار جار 3. The same in GY and HG, but BUL gives while AH omits it altogether. 4. AH gives بناء الراسیات 5. The same in GY and HG, BUL gives blank space; while AH gives ماکتب الی بعض بات اللوک .

زیادت برین مدام اخلاص بال در جام سفال مقال نه ریخت و غبار ملال از حوافر
اقلام تیزگام در صحن بظار کلام نه انگیخت - همواره از غصون افعال و اقوال و
شجره طیبه مکارم خصال آن سلطنت منال شمار کمال استقلال محسوس باد و آفتاب¹
خلافت و اقبالش از تطاول کسوف و اختلال محروس -

(۱۳۱)

نسخه مکتوب کتب الی المولی الفاضل العارف مولانا عبد الرحمن جامی

تالذت تسلسل حدیث انسجام در مداق دل اهل غرام مانند طول حیات
شیرین است و دواع جبین جنان و آه ممدود جانمان شاهدان عدل محکمه نقین ،
و اثر ضرب حسام عسقی و نسیان طعن سنان سوف بر صفحه جبهه حیات شان نقط
و حروف منسور دیوان نوم الدس ، از دست ساقی عمر باقی شربت شفا بخش تلاق
آنجام فلک سنا ، ملک ملاب ، سبباز هوای فضای راز ، ناظر جمال حقیقت در
مرای مجاز ، موضوع مفهومات کل محامد ، بنوع زلال جل فواید ، سار زخار
فراند دفاقی ، فیاض ریاض معارف و حقایق ، صدر نشی محفل و الزمیم کاه
النفوی ، فافله سالار کاروان کانون احسن بیا و اعلیا . الذی صار غصون السنه
الافاضل مسجونہ بازهار بنائذ و خرائن فلوب العرفاء مملؤه من حواهر زواهر و لائه ،
مسروب علملان نادیه هجران و مرزوو علملان ادویه حرمان باد - بعد از انلاغ
دعوات اخلاص آفات ، که سفای دهرای سان آن شمع الکی جان ناند و عمور
نماط و حروفس بطار دسوع و عظام صلوع بنان ، بر صمبر ناکد ، کساناب راناب
ادراکنس منسوج از خطوط شعاع سمن است و دیده دراکس ناظر جمال محدرات
حصرات خمس . هودا ناد که حین زمان اسماعلی برد هجران پروان حدود بیان است
وسدت نامر آن مانع ظهور بحر حنان و درینسوه دوی قناعت بشروه صبوری
آز امور صبوری ، لاجم بر سبیل اصطرار لوازم اصططار را سعار خود کرده است و جنیم
انتظار در راه کرم کرد در چار ساجه و کاخ صماخ را جهت ورود حبرسار از عروض

1. *GY* and *HG* give **دار آفتاب** 2. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give **مساکت الی بعض العرفاء** 3. *AH* gives **سلسیل** 4. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give **نقاط**; while *AH* gives **شعله** 5. The same in *GY*, *BUL* and *AH*, but *HG* gives **مرادای** 6. *AH* omits **ناد** 7. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give **حصرات** 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give **برود** 9. *AH* gives **صرود** .

چون فراید شرایط وصال در سلک امتداد ایام و لیال غیر مجتمع است و تقاب هجر و صبوری از چهره مخدّره تلاقی صوری غیر مرفع ، دارالملک حیات را تختگاه ترجی وصال آن فریدون بمثال ساخته است و ساه نسین جنان و منظرهٔ جهان را از عروض خیال غیر آن جهان بالکلبه پرداخته - بیت :-

گر وصال دوست نبود باخیالش هم خوشم
خانهٔ درویش را سمعی به از سهاب نیست

این نامهٔ اخلاص نشان از دارالسداد محمد آباد در اواخر شهر رمضان لازم الفیضان باقلام مژگان و مداد سواد جهان محرر آمد مبنی از آنکه از نظر مرحمت حضرت پروردگار و اثر همت آن سهریار لالی آمال¹ ، که در بحراسکان و صدف بال مکنوم بود ، در ساک حصول منظوم است ، الحمد لله الذی افاض من محض لطفه علی عبده و زین هامة لسانه بدره التاج شکره و حمده - بعد از استعلای لوای ولای آن خاندان بردوش بان بسمع ملازمان خورشید نظر برجس انر میرساند که از اسناع عود آنحضرت شمسیه السعاع بیرح السلطه بلده بولیم² و اباع³ فرمان حضرت والد جهامطاع از سر رضا و نسلم غنچهٔ دل بنسیم این خبر بشارت اثر منفتح آمد و ساحت سینه از نکمت این مژدهٔ جان پرور منشرح - بیت :-

دل رفته بود و جان شده منت خدا برا
کان دل به سینه آمد و آن جان به تن رسید

و چون علم رفعت آن دودمان از رایات اطلس فلک اعلی⁴ است و شمس و عذبهٔ آن شمس ضحی و صبح بیضای اضوا ، و از زمان کیومرث الی الآن منجوق آن مقارن عیوق سا ، لاجرم بر ذمت همت آن خلف سلاطین سلف و سلالهٔ دودمان شرف واجب است که فراید محاسن خصایل خود را مناسب درر غرر شاییل اجداد گردانند و استرضای خاطر عاطر حضرت والد را واسطهٔ قلادهٔ حماد دانند ، چه تحصیل سعادت خوشنودی پدر فهرست کتاب نصرت و ظفر است زیرا که شرافت رضای اب مستلزم رضای حضرت رب است ، و حصول دولت رضای حضرت واجب موجب فوز بجمع مآرب و مطالب - بیت :-

گدای حضرت او باش و بادشاهی کن
مکن مخالفت او و هرچه خواهی کن

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give *امان* 2. *AH* gives *ایلا* 3. *AH* gives *والتیاع* 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give *از فلک اطلس اعلی است* .

خنگ نهم سمهر بسودای داغ او
از نقطهای انجم و مه پاک کرده ران

مادشاه حیدر، آثار سکندر عساکر¹، سمهنشاه قابوس فضایل ناموس خصایل - بیت :-

ذات تو از بزرگی آن عالمیست کنرا
آمد سمهر اعظم در قرب استوا ظل

سید سلاطین کامل نسب، سند رواة احادیث کمال حسب، سمهر سمهر مکارم اخلاق،
سلطان سلاطین سریر استحقاق - بیت :-

سمهنشاهی که برای نثار مویکب اوست
پر از جواهر انجم سمهر را اطباق

مالک ملوک الذین انعمت علیهم، آئنه جلال اجابت اجعل افئدة من الناس تهوی
الیهم، مطلع انوار اسرار انی جاعلک للناس اماما، فرة العین سید اولیا و سلیل
سلطان خطاب عسی ان یمسک ربک مناما - شعر :-

نوالک علم السکب الغاما
و باسک علم الضرب الحساما²
و قدرک عرف الشمس العالی
و بمرک عرف البری ابناسما

الذی ما تقوس الهلال فی الغرة الا لان بكون من مخالف بزاه³ وما نسر الصبح
طیلسان باضه الا لان بكون من عذبات رابانه، لا زالت⁴ ایام سلطنته علی جبهة
ابلی الزمان غرة و مسامیر خفاف⁵ مالیکه⁶ علی بیجان الملوک درة - همواره سریر
سلطنت فلک اعتلاش به ارکان باب و بنا دام باد و درر عرفان عالی فیمنت بر تاج
بخت عالی رتبش قایم، بالذین لا بخافون لومه لایم - بنده مخلص فدم، که کسوت
حیات و یقانی مطرز بطراز اخلاص و اخنصاص آن خاندانست و جیب دهانش مزار به
به ازرار⁷ دعا و ثنای آن دودمان - شعر :-

سبفی لکم فی مضمهر القلب و الحسا
سرار حب یوم تبلی السرایر -

1. *GY* and *HG* give عسکر 2. *AH* gives الایاما 3. *AH* gives عمال یرامة
4. *BUL* and *AH* give لارال 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*
and *HC* omit خفاف 6. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give ممالیکم
while *A.* gives مالیکه 7. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and
HG give بازار .

غبار برداشته تاباند که ورود خبر سعادت اثر تلاقی موجب ازدیاد مواد عمر باقی گردد و فیض حضرت معال از جام جهل آن صاحب کمال مدام بقارا ساقی - بنا برین گاه از ضربت کربت در حاضری حرمان و حبت است و گاه به نیروی بازوی کرم آن وافر منتجب از قهر چاه مبادعت بر اوج رجای قربت - شعر :-

اموت اذا ذکرک نم احمی

فلولا ما ذکرک ما حین¹

فاحبی بالمنی و اموت ترفا

فکم احبی علیک و کم اموت

بنابرین خاطر فایر اگرچه در برادی حرمان هابم است اما فصر دل را بدعاسه کرامت آجناب فایم میدارد - بیت :-

نسب تارنک و ره وادی آبتن در میش

آبتن طور کجا وعده² دوار کجاست

زیاد بردن از سیئه دل مسهام صبهای لزعت و اوام در جام کلام نه ریخت و در مضار بنال بجزائر فلم کمت شمال گر - ندایع و نلال نه انگنخت - همواره درر غرر محاسد جمیل و فراداد فوادد حزبللس³ تکامل فراداد فوادد⁴ برطه گرس جان⁵ و ییمه تمجه لسان باد -

(۱۳۳)

ما کتب الی بعض السلاطین⁶

تا مراتب سلاطین کامیاب ظاهر جهان مرای مفادیر اسنبلای اولما و افطاب زمانست و صدف جود بحر بکران وجود صورت سلاطین مسجود والاسکان انسان و روان باعرفان عالی سانس در قریب و گوهر وحید آن ازد منعال جل سانه و عز برهانه ، که فرازنده خیمه فلک است بعمود محور و طناب مجره و نگارنده سطح باطنس بنقش و نگار ترنا و ثره ذات ملک صفات آن سلطان نخت افالم جهان ، خورسید آسان عالم احسان ، جمنتید مالکت غایت انسان - بیت :-

1. *AH* reads ما خنیت 2. The same in *AH* but *GY*, *BUL* and *HG*. give فواید 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit موعد 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* omit مشاکی فراداد فواددش 5. *AH* omits جان 6. The same in *GY* and *HG* but *BUL* and *AH* give ماکتب الی بعض سادات السلاطین -

این نامه ضراعت مواد از دارالساداد¹ محمد آباد، حمیت عن الفساد، در اواسط رمضان، که مصیب سحاب غفران است، بقلم سران و ساهی دیده مهجور گربان سمت سواد نافت مبنی از آنکه هر نقد مراد که در کانون فواد نهان بود از نظر آفتاب سان آن سلطان نونبیروان نشان تمام عمارت سه به سکه حصول موصول است و هر در مفصود که در صدی سینه مخفی بود بدست همت آن پادشاه جم نشان در سلک وجود عدان - بیب :-

مهرت بکدام دره بیوست دمی
کال ذره نه از هرار حورسد نه سد

و خون از اسدای حال الی عدا آلان لب دل و فصد جان آن بود که دیده بخت خود را بآب روی² ملازم آت درهه بیدار سارد و حشم ببنش و دانس خوبش را جز بر رخسار سده ناره آن نهمینار بر روی همج دیار نه اندازد، اما دست موانع زمان بر گربان جان انس و جان درار است و میخ دماغ آمال و افکار از سورت نار عوادی رورذار در گذار³ - شعر :-

ماحت آفاق البلاد مطوفا
الا وانم فی الوری⁴ منطلی
سعی الکم فی الحففة و الدی
نحدون⁵ منی فهو سعی الدهری

نا بلاطم امور ناملا و براکم سبب حاسد و اوامه موجب توجه ابن بلاد و مقتضی عربت ابن سواد آمد - و درس حین ، که صحفه عمر بعنوان وهن العظم منی و اسعل الراس سسا معنون است و از صحفه⁶ صحفه لوح⁷ صورت حال بیغزای معال اصانه الکبر وله ذریه ضعفاء مقرو و سبین ، و نا وجود فور نسبخوخت و ضعف مزاج و وفور خول و حدم و ذنرب اولاد و ارواج⁸ استان عذر نوبت ابن دنار کالشمس فی وسط النهار واضح است و لوامع قبول اعذار از افق سکارم سر سلاطین نامدار لایح - و چون دست موانع بر سننه افکار واقع دید و صورت حال خود در آئنه جلد خرد بسیار سابع ، لاجرم خاطر فایر را از هس بصور دولت ادراک آن سعادت

1. *AH* gives 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives 4. *AH* gives 5. *AH* gives 6. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* omit 7. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give

بیت :- چون بمنزلگه عقبی رسدم رخت وجود
جز هوای تو بضاعت نبود در بارم

صنوف مدحات اصابت آیاب ، که دماغ جان کروییان مُلک ، که صدر نشینان
مخاف فلک اند ، از فوایح روایح نسیم آن معطر گردد ، و ضروب دعوات اجابت بینات ،
که صفحات خدود کواکب ثواقب و وجنات وجوه صور کواعب از نور مناقب و
وفور مراتبش منور شود ، بر جناح حمامه صبای صباح و طاؤس زرین بال نسیم رواح ارسال
و ابلاغ میدارد - بیت :-

بسوی سدره ز من مرغ طاعتی نپرد
که رفعه نه برد¹ از دعوات در متقار

چون کیفیت و کمیت شوق دل مستنهام بعینه² علیه² و سده سنیه ، که وساده رؤس
ملوک انامست ، ازان بیشتر است که فهم پاک و وهم دراک بغوانین فباس و
احساس سبادی بوادی آن را نمای ادراک نواند بپمود و نا باسالب مسوعه نظم
و نثر و مونت و معونت بمولاب عسر معنی مفسود³ آن منظروف کلام و حروف نواند
بود - بیت :-

نه سخن ماند و نه تحریر ز دباحه سوغ
نکه شرح نکردیم بتقریر کتاب

لاجرم از سر عجز حال شمع سسط معال در انجمن بال نزد سلطان خبال می افروزد و
رسنه جان را بنار کلمات لوعت آناز مسوزد - بیت :-

پیش سلطان خالت ز آنس دل هر سنی
شمع کافوری فروزم درین از هر اسخوان

غایت مامول و نهایت مسئول از حضرت واجب الوجود و مفضل الخیر علی مقنضی
الوجود آنست که سعادت در یافت ملازمت حصرت گردون رفعت ، که فباض سلامت
دنیا و کرامت عقبی اسب ، پس از بطاول دست اجل و طی طوابیر اساطیر اسل
میسر و محصل گرداند - نظم :-

ز بهر دیدن روی نو دنده میخوام
وگر نه دنده نیابد به هیچ کار مرا
اگر نه در ره وصل بو خرج گردد جان
چه حاصل است ازین جان بقرار مرا

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give *بود*. 2. The same
in *BUL*, but *GY* and *HG* omit *علیه*: while *AH* gives *شبه علیه*. 3. *HG* omits *مفسود*.

اعطاف و فواضل الطاف آنحضرت سیداند - شعر :-

بلغت فهل بعد البلوغ نهائة
وسرت الى بحر الندى وانتهى البر
فهل بعد نبل الكل للبعض مطلب
وهل نفسى نقل وهد صلي الوبر

و همانا که خاطر فماغ آن فریدون سال بر هوب اس حال و حقیقت¹ این مقال
ساهد و ناظر سویدای نال اسب - شعر :-

کآنک سطلع فی الملوب ادا ما سماح باسراها²
و دراب³ طرفک برنده السک نعامن اخبارها⁴

و درینوقت که ربس الامابل والافران فلان رسد . اگرچه برلیغ جهان مطاع
بواسطه آسوب هرموز و آن اصناع سمع ثوب ناهمه بود ، اما زنگ ملال از آئنه
دل ملعاع بمنقل تمام آن کردون ارتعاع انزاع تمود - نظم :-

صبا را دو حاصب عسوی اسب
حو جنبان سود زان نلند آسمان
یکی آنکه زنده کند مرده را
حو نا لفظ نو⁵ کرده ناسد فران
دوم آنکه روسن سود جسم کور
جو سازد رخا ک درت برسد دان

بنا برین واجب دند که بدین ذریعه جمله خود را ذره وار معروض ضمیر خدام
عالی مقدار گرداند - بوقع و یطلع از خدام ملانک خصائل براسک فضائل آنست که
سوالی و سوائر نارسال فرامین سعادت سائر سر افرار فرمانند و خلعت حیات این
جانکدار⁶ را بطرار اوامر متاخر مآثر مہمار ، نا فرق وجود بیده بناج افخار و
ابمہاج مسرف گردد و آدان⁷ روانس به درر الفاظ فرمان قضا روان مستنف - ست :-

جه تفاوت کند ای سہر سہر افضال
کہ منور سود ار نور نوام ساحت نال

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit این 2. *AH* gives
3. *AH* gives باسرها 4. *AH* gives وکرت 5. *AH* gives الیک بنامن عوص اخبارها
6. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give 7. *AH* gives
چاکر 8. *AH* gives . ازان

فتراک برداخت و بر معضی اذا لم يدرك الكل لم يترك الكل هامة فرزند
عبدالله را بهامه کرامت افران¹ بوجه آن آستان مزین و محلی ساخت - نظم :-

جذبه صحبت خورشید حوسنم او را
سوی مصعد دگر از سهیظ ادنی آورد
چون سکندر طمعس بود بناریکی لبک
بر لب آب حناس خصر آسا آورد

و غرض کلی و مقصود اصلی آنست که وجود فطرهٔ ممالس در بحر مرحمت و افضال
آن سلطان حمسد نوال تربت نافه در سلک ظهور والد و اجداد منظوم گردد و
ناپس نظر و المقات آن خافان حورسد صعات در ذات ذرهٔ سانس روئین و معلوم -

ست :- یکمهای نظر خون بو خاک زرساری
بغاوی نکند گر وجود او مس سد

و شک نسبت که سلاطین فلک الماس را در احای خانوادهٔ قدم اساس و انهای
مخلصان اخلاص استناس اهم تمام و اعسای مالا کلام بوده است خصوصاً نادساهی
که سرفا و غربا و بعدا و فریا² صفت الطافس ما بنند برید صبا در افطار و آکاف
گمی سار است و جواهر ذکر کمال اخلاص از زبان لسان آفاق مساد - شعر :-

روب عنک اخبار المعالی محاسن
کف بلسان الحال عن السن الحمد³
فوجهک عن سر و لکک عن عطا
و حلفک عن سهل و رایک عن سعد

جون کبان و بوق رجا نا ناگوس هوس ممدود است و کور همت بر میان نال بدست
خسوع و انسهال معفود و مسدود که فیضان دیم سم در زمان حیات و مهات این
بندهٔ اخلاص تو ام نسبت نا⁴ فرزند بد کور مطلقا کم نخواهد بود - زیادت برین
فطرات سحاب سفارس از مزاب فلم در بخاری سطور روان ساخت و کمند رجای
نام بر ککرهٔ کاخ لطف و اکرام آن سلیمان مقام انداحت و هرچه ار جدت خیر و
دفع⁵ شر و وصول نفع و منع ضر و نلنی بری و انتمای نزل و حصول نبات و استماع
نزلزل که در بارهٔ فرزند مذکور سم ظهور باید ، این سدهٔ مجلس⁶ از جلابل

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give افران 2. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* omit شرقا و غربا و بعدا و فریا 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives عن السن الحمد while *AH* gives عن لسن عمد . 4. *AH* omits نا 5. *AH* gives دفع 6. The same in *HG*, but *GY* omits بد عصوص while *BUL* and *AH* give .

فله جلال لیس فوق جلاله

الاجلال الله جبل له الجلال¹

وله نوال لیس فوق نواله

الا نوال الله عم له النوال²

در

اقطار و اکناف عالم و در کاخ صباخ تمام اولاد آدم و اصل باد ، و سلک طول
سمان به درر غرر ایام سلطنت آن سلیمان سان منظم³ ، و سطح باطن فلک و درس
پااس سطح ظاهر فلک اعظم - شعر :-

فلال زال محفوف⁴ الجباب موبدا

بنصر عزیز لیس بخسی زواله

ودام له الافبال⁵ حمت بوجهت

رکابیه⁶ او حبت حظ رحاله

وقل عباد، که قرطه گونی فوادنی از لالی خلوص دعا و اعتماد آن حضرت سکندر
سداد است و هامة روز حیات و بقاس محلی بعامه بضای آفتاب سای احلاص آن
سده آسمان رفعت و ارتقا ، بت :-

جان درون خانه دل با دعابت همدم است⁷

وین دعا را دست بر ذبل اجابت محکم است

حبر عالم کبیباب ظاهر و کاسن و واهف حقیبات و جلیبات باهر و⁸ باطن واضح و هوید
ست که از ظهور آفت بعد مسافت مردم دنده سمعی غریبی⁹ طوفان دمعینیت و
صورت حالنی مبین مقال نا ارض ابلعی ماء ک و نا سماء افلعی ، و از سر ضراعت و
سوع نفس عقبب تمام صلوات خمس بل از ابتدای طلوع¹⁰ نا انهای غروب
شمس مد کر لسان در حلقه دهان¹¹ مسغول بد کر محامد و بسر مداح آن فریدون سنون است
و خزینه سینه بجواهر زواهر لوازیم اخلاص دبرینه رسک دراری درج فلک سیمگون -
بیت :-

گر نه شهید سکرت¹² در کام جان دارم مدام

طوطی نطق من از شهید سهادت باد لال

1. *AH* gives حل حلاله 2. *AH* gives هم لواله 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give منظم 4. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give عموف , while *AH* gives عوف 5. *AH* gives و دام الله الاقبال 6. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give رکابیه 7. *AH* gives هم دست 8. *AH* omits باهر 9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give متروق 10. *AH* gives نا نهایی 11. *AH* gives حلاله 12. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give شکر تو and gives گمره while *AH* omits شکر تو

سعر :- سلیمان ذوملک تفعد هدهدا
واصغر ما فی الطایرات^۱ الهداهد

همسه نا حسام آبدار خورسند سارف در نام تباچ سفید فام صیح صادق موضوع
است و مرآت مصوله ماه در علاف^۲ اطلس بنفس سب ساه مودوع ، سپر مهر
و ماه نوار در روز روشن و سب نار بر بعضی رای جهان ارای سلطانی و مشهمی
خاطر دریا معاطر خافانی بمدر باد ، بالنبی والاولاد -

(۱۳۳)

مهاکب الی بعض السلاطن حلد الله ملکه

تا منصور استعلای سلطت جهان و فرمان فضا امضای^۳ خلافت عالم زمان و
مکان بطعراى خطاب خاص و اراد مطلق جعلناک خلمه فی الارض فاحکم بن
الناس بالحق معنونست و هامة حکومت و امامت و نارک افاص سعادت و کرامت
بباچ مشتت نوقی ملکه من سناء محلی و مزین و نا فره العس عدل و نمره الفواد
نقای نسل بر حسب افصای دیوان پدر و فضا نوامانند و نهال استمامت حال اهل
ملل و نخل و شاخسار فرار و باب دول بر شجره امتداد زمان به ارادت بادشاه
بخت ارل ، صوان صنت سلطت و راف و آوازه معدلت و عاطف آل بادشاه حیدر
صفت عمر نصف ، سپهساه جمشید سمت ، خورسند مکرمت ، مجدد صفات اعظم خلقای
سلی ، مجدد جهات جهان عظم و شرف - بت :-

ای بر انتمام برا آسان هدی
وی گوهر وجود نرا عمل کل صدی

ممد حبات فطان سطح خاک ، معدد^۴ ادوات دعوات سکان افلاک ، مطهر اسرار^۵
فدرت خالی ، محسود روان ملوک سابق ، خورسند فلک معدلت و ندی ، آنسه جمال
کمال آنیکم مالم نوب احدا ، مورق نهال آمال بنی نوع انسانی ، مشرف انوار ندابع
صابع سبحانی ، نا من نفاخرت الارض بلصوف نعال خیوله^۶ علی فاک الهلال و
نخزرت^۷ العاصر علی العفل العاسر بوجوده الکامل المفضل - سعر :-

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ما فی طایرات .
2. *AH* gives ما و علاف 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH*
give قضا مصامی 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give ممد
5. *AH* abruptly ends here and begins a new letter ; but on folio 223 b. l. 5
the rest of the letter is joined as a part of another letter, which is quite
different from the present one. 6. *AH* gives نعال خیول 7. The same in *GY*
and *AH*, but *BUL* and *HG* give تجرت .

و در نوبت از فدوم شریف جناب مجمع¹ سرانف السابل و منبع رلال محاسن الخصایل
 لخواجه جلال الدین² لطف الله رخان³ ، اعلى الله له قدرا و کسب سلامه دانه
 برا و بجرا⁴، انواع مسرت و بهجت و اصناف⁵ فرحت و مسهجت⁶ سابع آمد و کوا کب
 محامد لسان از سطلع فلک جنان لاسع - والحق سجره دانس بمره حسن صفات مفرون
 است و جال کمال رسالت در صفحه آئنه جلالنس مسهود عقول و عون- و در صحب
 خواجه مشاراله فدوه الافران و زیده الامائل⁷ فی الزمان خواجه سمن الدین محمد
 میروانی و سلاله الفضلاء و خلاصه الاسباه والاد کباء مولما سیح محمد احمد را
 فرساده آمد نا باتند که بعضی ار اخصاص اخلاص این بنده عبودت سانس
 بملازمان آسان آسان نمان معروف و مرفوع دارند و آفاب صفتون فواد و نخب اعنقاد
 این بنده اخلاص مبدأ و معاد ار فلک خاطر آن سکندر سداد طلوع ممانده⁸ -

بیت :- خلقی خون روز جزا نامۀ اعمال آرید

رفم سهر نو بر صفحه جان مارا بس

و سمنس و ماسول از دره، سآرب مبدول آنس که عنجه دل را⁹ ، که سگوفه
 گلبن چمن آب و گل است ، نه عوب صباى او امر دول سظاهر مفتح¹⁰ فرمانند و
 سلک و ساج تربت را بلالی سلالی فرامین سنوالی موسح¹¹ - شعر :-

فان لبحی العمی بعمی فانه

نزن الالی¹² فی النظام ازدواجها

زیادت برین باسنمرار¹³ صریر براع و اصطکاک انواب اسالبب اخراع نصدع سدنه
 درگاه فلک ارتفاع نداد و بسن ازس سمع نور اخلاص فواد را در لکن الفاظ و
 انجمن شب مداد نه نهاد - همواره درر و نفود ادعبه و اننه فابى آن سلطان ملانک
 خلائق تیجان مفارو السنه خلابى باد و آبار اهب و عطمت لاحفس محسود اسبلا و
 اسنعلای سابق - بالنبی المبعوب علی اهل المغارب و المناری -

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *AH* omit معج 2. The same
 in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give فلان الدین 3. The same in *GY* and
HG, but *BUL* and *AH* give فلان 4. The same in *BUL*, but *GY* and *HG*
 give علی الله قدره و کتب الخ while *AH* gives اعلى الله له قدرا و کیت الخ
 5. *BUL* gives اصناف 6. *GY* and *HG* give فرحت و مسهجت 7. *AH* gives الامائل
 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give مولما سیح محمد احمد را
 9. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give غچه ولا 10. *AH* gives
 11. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give مفتح 12. The same in
GY and *HG*, but *BUL* and *AH* give بزین الالی 13. *AH* gives باسنمرار
 14. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give باستماع

و سر نیاز بدرکه کار سارسکان دار الملک حشف و حومه مجاز موضوع اسب و دست دعا با خسوع بال و سراط نصرع و ابنهال بدرکه حضرت شعل مرفوع که منجوع رات خورسد انارنش سلاصق عمو فلک نیلگون بانسد و باسیر صبح مناسیرس¹ سنور ارباع و اصفاع ربع مسکون - نظم :-

جبین که راب نوسابه درجهان افکند
بفر بخت بلند و دعای ابن مسکین
عجب نباسد اگر لاجورد گردون را
فضا بخاتم حکم بود در کسد چونکن²

و بر ذمب اخلاص و عودت ابن ننده صافی طوب واجب و لازم بود که عامه خدمت آن حیدر کرامت بر هاسه همت بلعوف دانسه عمان عزمت جزم صمیم بصوب آن حربم ثعبه حرب و حسب معطوف سداس و نظای اجهاد بر³ دهر فواد بدس خلوص اعقاد بمعود مساخ. ا. خانکسوار نفس در میدان فکر و حدس گوی سعادت دوجمہانی بحولان همت و برت سلطانی سی ربود - نظم :-

نقم لد حال در که اودر نسیم بحسم
کان یونمای روسی دنده من است
نوسم زلال برتس از جام لطف او
کان اصل سادی دل عمدیده مست
حربان مرا ز مقصد امید بار دانش
وین⁴ نر هم ز طالع سورده من است

و نقین است که فلم را فاجم مقام قدم داسس و رسول را نائب متاب وصول ساختن و کتاب را ساد مسد رکاب دانسین از محدثات⁴ موانع زمان خونست و از مقتضات⁵ عواین دهر یوقلمون - شعر :-

ولما⁶ بعدر ان نلفی
وطال النزاع وزاد الالم
مستب الکم برحل الرسول
و خاطتکم بلسان الفلم

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give respectively. 3. *AH* gives 4. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give 5. *AH* gives 6. *AH* gives

من الله وفضل، لازال نسمول افاضه كليل نيئه¹ او فر من ان نفاس بصواع البدر و الشمس،
و امتداد زمان بقاءه و اعداد آوان ارتقائه اكثر من ان يعد بذراع السوم والاس -

شعر - وهذا دعاء لا درد لانه

دعاء لاهل البر والبحر² سامل

و بعد اعلاء لواء الدعاء و ادراج درر الاخلاص في سلك³ الثناء فدكر بلسانه
برجان اليراع من خاطر هذا الماع ان فورة حرارة الاسواي⁴ و سورة⁵ براره الفراع
امرلا تقدر صباد العلم الشعوف ان بصد حيا م بيانه⁶ بحبات النقط و سبكات الحروف و
دسجيل ان يرفع بنان العقل نفا اسناعه عن وجنه مخدرة شرح السباعه - فكنت بقدر
اللسان ان يطهر عروس وصفها على منصه البان - فلهذا مد العلم رجله على قدر ذنله
ور كض فارس البنان على حسب قدره خبله - شعر :-

وان فمصا خبط من نسج سعته

وعسرين حرفا عن غرامى لفاصر

و نرجو من الله دى الرحمه والرافة ان لا يحسف بدر⁵ كمال الموالفة عن عروض
حيلولة أرض بعد المسافه و نساله ان يجعل سابقه مقاربه الارواح محسوده للمعاضه
اللاحقة للانشاح⁶ و ساحة البعاد⁷ مطوية بخطى الفواد و احادنت المصادمة
الصحيحة مع بعد المسافه الصريحة مروية في دار حديب الوداد - ولما اجمعت
مواد المودة و التمتع من افق الفواد انوار المعجبه امضى وفور الوداد
ارسال الرسل و الكتاب و افتتاح السبل نورود الخطاب و الجواب - فلهذا ارسل
زين الامائل و الانباه الحافظ عبيد الله⁸ ليكون بنان الاتحاد راسخا و اساس
المصادفه و المخالصة سانحا - و الهامول من بواقر الاتحاد و تكرار مواد حس
الاعقاد ان تكون ابواب الموده الجليله بمفاسح الكسب الجميلة ستمحة ليصبر صدور
الاحباب بمشاهدة جمال حسن الخطاب منسرحه و يجلى وجه المعجبه بعزار الخط
وشامة⁹ النقط و يكون زلال نيل الولا مغبوبة بسلسال الفراب و السط - اللهم
كما جعلت اشعة شمس معدلته رافعة لظلام الظلم عن كافة الانام ، اجعل خيام
عمره و بقاءه مشيدة باوباد الابد و اطناب الدوام -

1. AH gives كليل نيل 2. BUL and AH give لاهل الحر والبر 3. AH gives
بحبات التناط 4. GY and HG give بحبات النقط , while BUL and AH give
المعاد 5. AH gives بدر 6. AH gives للمعانة اللاحقة الانشاح 7. AH gives
BUL and AH give عدالله 9. The same in AH, but GY, BUL and HG
give شامة .

ما كتب من قول السلطان الى السلطان مصر¹

الحمد لله الذى سبر سفاين الوداد بسراع الفرطاس ودعامه البراع وصرحاييم²
 الارواح في هواء فوز الاجماع طائرين باجنحة سنى وثلاث ورباع - والصلوة
 والسلام الايمان الاكملان³ على اسرف بنى نوع الانسان الذى صار كاف كماله دوات
 ايجاد سواد الاكوان وعلى آله واصحابه الدين سبفونا بالايمان - ثم شرابف نجبات⁴
 القايفة التى ازهار خلوصها وصفابها محسودة لنوار رياض الفلك الخضرا وزهرة
 ربيع ودادها ولايها سالمة عن شتوه⁵ المفاق و فروة⁶ الربا ، ولطائف نسليات⁷
 الفايجة السنايقه، التى⁸ مسجحت الجور غبار مظنة الارباب⁹ عن ساحه صفونها بالاهداب
 ورفع ايدي الاخلاص عن حدود اجابها نفا ب الحجاب، على المقام السردف، الذى
 ينمى الفلك ان يكون من سفوف قنابه و ويرجى الججوم ان يكون من مسامير عبة
 بابه ويحسد المجرة على جاده¹⁰ ويرود ذلك الجنب¹¹ و بصير سكل الهلال على جبهه
 السماء من فبيل ارضه في غرر اليسور¹² اثرا من¹³ البراب - و ما نفوجت الكواكب
 في مصاف الغياهب الا لنصر عسكريه ولا نعوجت النداوير الا لتكون¹⁴ فبسا في بد
 قدره ولا بذكر لسان الحسام على مدارح منابر عظام اهل الخصام الا لعصر ادماسه ولا
 يسجد اقلام الجمهور في محارب الحروف وصفوف السطور الا لشكر افضاله واكرامه -
 بل لايشير الفلك الا اليه بامله¹⁵ الاهلة في الآفاق ولايسر حرون الدهر الا تحت
 ركابه بخرام الحزم¹⁶ و عنان الاسجفاف حتى ظهر عند جودى حلمه¹⁷ اسمخفاف وفار
 هرمان و شهد بعظيم¹⁸ ملكه و نظيم فرايد الكرم في سلكه¹⁹ الحرمان - و اوجب
 على نفسه الزاكية²⁰ ان لا يحكم الا باحسان و عدل و جعل البرابا في ظله مستبشرين بنعمة

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give مصر الى كبار سلاطين مصر
2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give حامة
3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give الاكملان and الايمان respectively.
4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give التجبات
5. *AH* gives و لطائف التحيمات
6. *BUL* gives عن مشوة
7. *GY*, *BUL* and *HG* give فرة
8. *BUL* omits التى
9. *AH* gives مطلة الايتاب
10. *AH* gives حلوة
11. *AH* gives ذلك الجنب
12. *AH* gives في عرر شهود
13. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give اثر
14. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives الا تكون في
15. *AH* gives بل لا يشير الفلك الى الله مامله
16. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give مخرام الحرام and مخرام الحرام respectively.
17. *BUL* gives حلمه , but *GY* and *HG* give حتى ظهر عندى خود حلمه
18. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit the words ملكه و نظيم
19. *HG* gives في سلكه
20. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives الركية : while *AH* reads البركة

و هدا دعاء قبل ان¹ ابی به²

بسنرتی روح الامین بآبیس³

لوی بیان سوق و ولوع برا کاف الفاظ و کواهل حروف چگونه مرفوع دارد که کثرت سورت استیای و فوریت حرارت فراق نه دران درجه و نصاب است که قوت زبان باد بها و قدرت قلم سودا⁴ سما فطره از بخار متلاطم و ذره از غبار مهراکم آن در طی تفریر و افشا و زی محرر⁵ و انشا تواند آورد - شعر :-

نفی الزمان ولا محط بشرحه

المحط ما نفی بما لا تند⁶

بعد از تمهید قواعد محبت و نسیب نمان مودت بر صمیر منبر خورسند حسام اسعه سهام ، که خارق مفارقات خواطر اعدا و جارح جوارح عمون سرانر اهل ربا است ، واضح و هودا ناد که هر مهر سمیر موالفت ازلی ، که به تنویر ارادت درگاه لم بزی روسن و منحللی کسه ناسد ، بی شبه بر مفضای الارواح خود مجده فای معارف منها اسلف از عروض کسب و زوال محروس خواهد بود و دست تعرض محاف نفاق از دامن ماه وفاق آن مایوس ، خصوصاً ده لباس موالف⁶ ارواح بطرار قرابت⁷ استباح مفرون باسد و سفینه سسه از تفایس لوامه اتحاد مسحون - لاجرم آفتاب عالمناب جیب موالف بتعجاب سجات بعد مسافت محفی⁸ بخواهد گشت و مسباح این وداد ، که از بهمن و کفاد موضوع سنکوه فواد است ، بفواصف مادی ایام و عواصف موانع بعد مقام منطقی نخواهد شد - بیت :-

نبود قرب روان را خلل از بعد مکان

زان میان من و او بعد مکان حاصل نیست

شعر :- اما ودادک فی الجنان فراسخ

ان کان مایین الجسموم فراسخ

و درینوقت صدر الامائل و الاقران فجر الاماجد فی الزمان خواجه لطف الله ترخان⁹، صانه الله عن لحوق الحدنان و اوصله الی تلك الحضرة علی وفق مبعفی الجنان ، که فی الحقیقت خلعت رسالتش محلی بطراز استحقاق است و هامة داتس مزین

1. *GY* omits ان 2. *GY* and *HG* give *BUL* gives به احتیو 3. *BUL* gives ب داسی 4. *while* اما سا کردن 5. *AH* puts although in the marginal note *AH* points out ایتی 6. *AH* gives روح الامی مین 7. *HG* gives سودا 8. *AH* omits قرات 9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give معنی 10. In letter No. 133 his full name is given as المواجه جلال الدین لطف الله ترخان

مهاکب من قول السلطان الی سلطان^۱ العراق الاعظم سلطان حسین بیگ^۲

الحمد لله الذي جعل ارسال الرسل و افساح السبل على ابواب المعجزة برهاننا
سبينا و سلطانا حسنا و صبر سلوک طریق الاسلام بین عزاه^۳ سلوک الاسلام
اکمل سننا و احسن سننا . خصوصا سلوک در مسالک حسن اعتماد و شروع در
مسارع اخلاص و وداد آن سلطان جمسده مکانت و مکب ، جامع سرابط و ارکان
هوت سلطنت ، محمی رفات قراع اهل سنت ، مسند بیان فرار ارباب نفل و فرض ،
تئنه جبال افعال انا جعلناک خلفه فی^۴ الارض ، سهرنار فغفور دراب بهرام
سالم ، کامکار فریدون حلالت بهم اصالب ، در درج قدر و سهر برج فضا ، ناسخ
صفت سلاطین ماضی بر وفق برلم ببلغ ما ننسخ من آیه او ننسها ناب نخر منها ،
لازالت المنار و المغارب من سلسال سغه الفاصب محصره الارجاء و الجوانب ،
و سان رجمه و نصال سهمه فی معارک الکمانت و مضامیر المجارب محسوده لسان^۵
السهب و ضاء الکواکب فی علو هدره بعجز العقل عن ادراک حده و طول عمره
و نفاذ امر لا ننغی لاحد من بعده . محت مخلص مداع ، که سعاع سهر اخلاص
و الساعس منور بواطن سکان اصماغ و خواطر طغان ارباع اسب و سبمرع روانس
در هوای رجای اجماع طابر^۶ باجنحه منی و بلات و رباع . بست :-

بسنه دام بلا باد حو مرغ وحسی

طابر سدره اگر در طلنت طابر نسب

بدایع ادعیه بی یابان ، که نفاذ تیز بازار عالم امکان از مساهده خلوص عبار اخلاص
آن کلمه سهادت در دهان دارد ، و رواج انبئه سوره الجنان ، که عون سحاب
بروبت سواد سطور کتاب و زلال مغزای خطاب آن از بلاطم مواد رنگ سبل
باران اشک مبارد ، بربال هابون فال های صباح و جباح ماسول النجاج طاؤس
رواح مبلغ و مرسل سمدارد . اسبد وادی اسب که ملانک دبیرخانه فلک برین
صورت آن سواد را بر باض دیده حور العین مرسوم گردانند و مفهوم اخلاص ملزم
آترا کروییان ملاء اعلی در دفتر اجابت و قبول مرفوم سازند . سحر :-

1. The same in *AH*, but *GY* and *HG* add السلطان الهد 2. *BUL* gives the superscription thus ماکتب من قول السلطان الی السلطان - باد سلطانهما 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give اعرات 4. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives اکمل سننا و احسن سننا 5. *GY* and *HG* omit فی 6. *AH* ves سان 7. *AH* gives طاهر .

فی المهدنطق^۱ عن سعادة جده
 ابن النجابه ساطع البرهان
 ان الهلال اذا رادت تموه
 ابفنت بدرا منه فی اللمعان

رطه کرس نباهت و کرامت و گوهر فرند سلك سعادت و شهاب باد - اخلص^۲
 لمعان ، که جواهر احلاص درج جناس رسک دراری اطاف آسان و عقد گردن
 جواری جان اسب ، سراب دعوای صفوت آتاب ، که نور نما سر صبح قبول از
 دناجر سواد حروف آن سدول باسد و اعزاز الفاظ^۳ کباب سطور رسک بر دم
 دنده و سرکان حور ، در نوالی آتاب بهار و لمالی بی عروض سائنه اهل بر جناح حمامه
 ابلاغ و ارسال معمود سمدار - اگر سالار لسان مصنع^۴ لسکر منصور بیان الساع
 را نه خذل و رحل در مصاف ابداع و اخراج حاضر آرد ، و نا دهر بال سحاب
 بدرار جمال و باران مسلسل معال را سجلا بعد سجد مغاظر دارد ، ذره خاکسار
 را در مواجهه کره ارض بسیط آورده ناسد و فطره بی مقدار را در مقابله بحر محیط
 داسه - بروانه نوفس سراف و وصول ، که طعراى مسور حصول جمیع مامول است ،
 از دیوان اذا اراد سننا ان نفول له کن فنكون باحسن وجه سبدول باد - ابن صحیفه
 مسجونه الصراعه والابها ل اواسط^۵ سهر سوال سمت ابلاغ و ارسال بافت مبنی
 ارانکه حبس کرب ابر وفات بادساره فلک منظر سلك سیر آئنه جمال کمال ماهذا بستر
 علاء السلطنة و الخلفه ، عطر الله مرفده نساه الرحمة والرافه ، بکاخ صباخ رسدو
 از تموح و بلاطم بحر آندوه و احلال^۶ و از هیوب عواصف سبب بال خلاصه جان
 محروم بار زفر و محروم صربه حربه حسرت آمد و انسان عن سمعی بر مقنضای
 نا ارض ابلی ماء ک ونا ساء افلی مغروق طوفان دعوی - سحر :-

فلولا زفری اعرفنی ادعی
 ولولا دعوی احرفنی زفری

اما چون خبر سلامت و استقامت امدار آبخرت خورسدانارت ، بمارن آن خبر روح
 اذاب بود ، زلال فرح استلال آبخرت ملک حصال آبار سواد ملال از صهغه
 لوح بال بالکنسه بردود - و اگرچه بوفات^۷ آن سلطان ملک صمات از حسنه سار
 عون جحون خون جاری بود اما از خبر^۷ سلامت و نبات آن شاهزاده فلک سبب

1. AH gives بطله 2. AH gives خلمر 3. The same in AH, but GY
 and HG give ناط : اعزاز و ناط 4. GY and HG give مصفح
 while BUL and AH give فصیح 5. AH gives واسط 6. AH gives ازوفات
 7. AH omits سار .

بعمامة حسن اخلاق¹، بی تکلیف کواکب محبت از افق ارسال خواجه مستار الیه طالع گشت و نسیم و داد از مهیب وصول سماع و موجب ازدیاد خلوص عقیدت و مسلسلزم نسقیه و ثمنیه بهال حسن طوبت آمد و نارک لسان اودا باج مکمل ننا محلی، و رقاب دلمهای مخلصان مزین بجواهر ولا گسه، فدوم خواجه موسی الیه بصنوف تجلیل و احترام و ضروب عواطف، و اکرام بمفرون آمد و مصحوب جناب² مسار الیه زین الفضلا بن الانام المنصف بحسن الاخلاص والاهتمام خواجه سمس الدین شبروانی³ و زین الاسباه و الاسماء المنعوب بالاعتماد و لوازم الرکا مولنا سسخ احمد خنجی⁴ را فرساده سدنا حمص محبت و موافقت سحاب ارسال رسل و کمال مصادقت سرسیر گردد و عصمون اصول و داد به رباح اربباح و فور اتحاد مهتیز، و طریق بدکنگی از عبار و خانساک بدکنکی پاک سود و ازهار گلشن موافقت محسود دراری حمن افلاک ید - زیادت برین سمند فلم بمزدم در سندان اطبات دلام ناخ و لوای محبت و بتلاف در مصاف بسط اوصاف مرفوع نساحب - همواره بیات اولاد سعه از صدای دعای دولت آن سلطان افالم سبعة مملو باد و صحائف تنای بی انمهاس به السنه سکان سما⁵ و فطان کره غمرا مملو -

(۱۳۶)

مهاکتب الی بعض ابناء الملوک⁶

نا فطرات ارواح بی نوع انسان از فضا سحاب سلکوب در اصدا ف انساح بارانست و بعد از تربیت دست جود وجود مستخرج ار اصدا ف ابدان و مصصف بواسطه قلاده⁷ وجود و اسکان، همواره در ذات محاسن صفات آن سناهزاده اعظم و خلاصه دودمان⁸ عدل و کرم، سعاع خورنسد فلک ناموس، فره العس روان کابوس و قابوس، مسرق صبح مراتب اجداد، مظهر اسرار نجابت و انوار سداد، مطلع مهر اسحقاق جهانبانی، مظهر ایوان⁹ کمال لطف سبحانی - شعر :-

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ارسال که اخلاق 2. *AH* gives حان 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give خواجه شمس الدین محمد . In letter No. 133 his full name is 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give مولانا شیخ محمد احمد 5. *AH* omits 6. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give مساکت الی بعض 7. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* omit قلاده 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give خلاصه قلاد 9. *AH* omits ایوان .

در صدد ولد باشد و آنحضرت در مرتبهٔ والد و جد، مصراع :-

بسئوکه بند پیران هیجت زبان ندارد

و چون والد و اجداد آن فلک رفعت سخنان این فقیر احلاص طبعت و سرعت را محض صلاح و منفعت دانسته اند، لاجرم سلوک طریق سابقی این جربأ و جسارت لاحق آمد¹ - نت :-

باب نزرگوار² و اجداد نبکناسم

دانسته‌اند بر خود انفاس³ می‌همایون

و اوضاع آبخانی بطربی که⁴ اسباع سرود محل حرم و عوساری و مقام و کروی مداربست و بست آمد نمود جودحضرت واجب الوجود مسند است ده آنحضرت فریدون محاسد از والد و اجداد زاننداسد و سرارهٔ نازده خاطرین محرف اجساد فساد نهاد عدو و حاسد - زبادت برین رخسارهٔ بعلقی دل مسهمام در آئینهٔ جلوهٔ کلام نمود و بس اربن ساحب اوضاع⁵ آبخانی را ندراع فلیم و باع خاطر برالهم نه نمود - همواره بوفیقی حضرت واجب بر اعدا و اخذاد غالب باد -

(۱۳۸)

بهاکم الی بعض انناء الملوک

نصیحت گوس کی جانان که از جان دوست تر دارند

جوانان سعادت مند بند پیر دانا را

بر ضمیر سر و خاطر خطر هوندا باد که آنحضرت از طرف⁶ والد گلبست از نهال دات لهراسب و گسناس و از طرف دیگر زیدهٔ نمانج فابوس و بیجاست و سک‌نسب که نسل گسناس ممالکن مهاک ایران بوده اند و نسل فابوس حاکمان مطلق طبرستان - ببادرین واجب است که زلال افعال آبا ازان حصرت مرسح باشد و سلسال خصال اجداد از⁷ مرسح - و کفمار و کردارنش بطرفی نبود که دند باج و بخت ار مشاهدهٔ احلاق و ملاحظهٔ اسحقاقس مانند جسم مهر منجلی یو

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give جرات و جسارت و لاحق آمد
2. All the *MSS* give باب نزرگوارت و 3. *GY* gives این 4. *AH* omits که
5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit the expression
6. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* has جانب 7. *AH* omits او -

بصر دنگر مطلع نور و کامکاری مینمود ، و اگرچه گوس مئی از بیر خبر انتقال آن بادساه آذیری خصال منجرح بود ، لیکن سامعه سیری گل وار از نسیم خبرسار سلامت و امیدار آن خورسید شعار منسرح گست ، و جون خلاصه شجره شمراست سلاله بحر دررغ ، بنابرس جان سهجور و خاطر محرور را از سجره طبیه به موار و بحر رخار نه در هوار بسکس و فرار داده آمد - بوقع آنست که سوار بر چمن خاطر فارسجات اوامر مسرت مطاهر مسفاطر گردانند و نسانه جانرا به نسیم خبر سلامت و فرار آن سمحرفر مسعطر فرماید و نظر برت و انفاغ از فرزند عبدالله دریغ ندارند و او را ار حمله نند ، رادان مخلص فدیم اندرید - زنابد برین سمع اخلاص فواد در انجمن سواد مداد نه نهاد و دانه امثال^۱ نال سیر فکر و سمهد خیال باطمال سمهد مثال نداد - نظم :-

همیشه نا که سه از قرب و بعد سهر منبر
 بدور سیر سود ده ندر و ده هلال
 بر آسای سرف باد سهر نو طالع
 سمر دور فلک امن ار لسوف و زوال

-----
 (۱۳۷)

مها کس الی بعض الملوک^۲

بر خاطر عاظر ، که ناظر حمیره سراسر چهاراست ، مخفی نیست که استحکام سانی اخوت موجب نینسد بمان سلطنت و ایبت است - مصراع :-
 دو دل نک سود بسکند کوه را

و دخل مردم نفاق حاصل سوحب اختلال حال سلطنت و دولت ، و توسط مردم مفسد سبب فرح خاطر دشمن حاسد - بنابرس واجب و لازم است که ممان آنحضرت فلک رفعت و برادر ارجمند اساس موافقت و مصادفت راسخ و بلند باشد که سجره مخالف جر نمره ندامت همج بهره نمدهد - زنهار که انفاغ برادر امیر اسحقان را از جیسم زخم اهل نفاق محفوظ دارند و صورت اصلاح را در آئینه مملکت^۳ بعین نکانکی ملحوظ فرماید که این معنی در نبات و فرار سلطنت طرفین ملت نامه است و خلاف این معنی محض مضرب و عین وخامه ، خصوصاً که برادر

1. *GY* and *HG* omit انتقال 2. The same in *GY* and *HG*. but *BUL* and *AH* give ماکت الی بعض ابناء السلاطین 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give در آئینه مملکت او .

ببت :- بزم مردان عرصه جنگ است و عشرت دار و گبر

باده خون دنمن و جام دما دم تیغ و تیر

و ننجۀ اسنغال به هر دو امر سب دلاطم امواج بحر ملال است و موجب فوت بعضی از امر ذی بال - شعر :-

ذا عدا ملک باللہو مسغلا

فاحکم علی سلکھ بالوبل و الحرب¹

اما بری السمس فی المران ہابطہ

لما عدت² برح بحم اللہو و الطرب

رابع آنکہ مجالست افصل و مصاحب دبیران عاقل و مساورت وزبران کامل موتمن و فرسادن رسولان ناک خاطر بلغ سخن و مطالعہ کتب نوارنج ملوک ماضیہ و پیدا کردن ملازمان مجلی باخلاق مرصہ و عیان اوفات³ بضبط ملک و مال معطوف داس و ہمت عالی مجمع کردن مردان روز قیام مصروف گرداندن⁴ اجل اسباب دولت و افصل⁵ ادوات بحصل حسمت و صولت دانند⁶ و طلب کمال ادب و احوال صنوف مساوی⁷ نعم عن سعادت اندازد و لہو و طرب و غفلت و لعب عن بساعت و محص سناعت - شعر :-

نرکنا لاطراف الفی کل نہوہ⁸

فلس لنا⁹ الا بہن تعاب¹⁰

اعز مکان فی الدنا¹¹ سرج ساج

و خبر جلیس فی الزمان کتاب

و خامس آنکہ در کار همکار حازم¹² و ہنسیار باشد کہ سلاطین گیلان را مضرت و منفعت و اسباب نرفہ و جمعیت از همکارانست و عقلت از ما فی الضمیر همکار مستلزم فنہ و فساد بسار - زنادب برین نشان خامہ فراند و قواید لازمۃ الکرامت را در سلک سطور نامہ نکشند و بیس ازین طائر روان کاتب بہ نہیہ بال انتقال مبادی

1. The same in *BUL*, but *GY*, *AH* and *HG* give والہوت 2. *GY* and *HG* give لاعدا , *BUL* gives لاعدت ; while *AH* reads لاعدا 3. *HG* gives وفات 4. *AH* gives گرداند 5. *GY* and *HG* give اتصال 6. All the *MSS* give 7. *AH* gives شاق 8. The same in *BUL*, but *AH* gives انکار ; while *GY* and *HG* give داند 9. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* omit this nemistich ; while *AH* gives تدرکت الا طراف الفی کل شہوہ 10. *AH* gives فلیس نسال 11. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives لاپہر تعاب 12. *AH* gives . خادم 18. *GY* and *HG* give فی الدینا

تا بقدّم شم زکمه بر صهوه مطه جمع منبه¹ مسعلی تواند گشت و اول² آنست که با حضرت برادر من باسد و چنین اسماع افماد که بندگی خورشید دولت بهرام صولت جلال السلطه والدوله والدنبا والدین³ ، خلد الله ملکه ، خلعت سلطنت و رفع خود را⁴ بطراز موافقت آنحضرت⁵ مزن می دارد و مسکلات لوازم سلطنت را بمنساورب⁶ آنحضرت مین مسگرداند - چون ابستان ، که بجای والد اند ، طردی مواحدت و مصادفت مسلوک مدارند⁷ ، نابریں واجب اس که آنحضرت زاند بران نقد اخوت⁸ را بسکه موافقت مسکوک دارند و این معنی موجب ازدیاد سواد سلطنت و حلال طرفین است و مخالفت منضمن مضرت دنیا و آحر جانین - نانی آنکه در معضای حدیث سعادت مبرون که من اسوی نوماه فهو معون⁹ ، باند که در انسا ، اخلاق حمیده حان تلمی نماید که نومما¹⁰ فوما¹⁰ اسباب اسحقاق سلطنتش¹¹ در بری باسد و از مساهده جمال کمال خالص سواد دنده اوضاع ماصی برمد حسد مهمل گردد و سوبدای دل امسالش¹² حاسد استعلای زمان مستقل ، چنانکه در وصف¹³ بعضی اکثر گفته اند -

نظم :-
جلال قدر برا بانه معین نسبت
که در صفات کمال فرار گردد رای¹⁴
نابنه ده رسی نا اساس مدح¹⁵ نهم
فراز بانه دنگر نهاده بانسی نای

و ثالث آنکه نهال ذات سهال را ، که برورده جویبار دولت و اقبال اس ، به باد هوا و هوس بسوی آترب سکار و سرب حمر و صداع خار¹⁶ مایل ندارد -

سعر :-
و غیر فوادی للغوانی رسمیه
و غیر بانی للزجاج رکاب

1. *GY* and *HG* give مشبه 2. *HG* gives واولی 3. *GY* and *HG* give in addition ولاح ; ووالدین ولاح 4. *AH* omits 5. *AH* omits 6. *AH* omits 7. *HG* gives مدارند 8. *GY* and *HG* omit نند . while *BUL* gives واد اخوات 9. *GY* and *HG* give من اسوی نومما 10. *GY* and *HG* omit the expression نومما فوما که نومما فوما تلمی نماید که نومما فوما اسحقاق سلطنتش 11. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives رمد حش مصل گردد 12. *GY* and *HG* give 13. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give آمالش 14. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give در معنی 15. *AH* gives پای 16. The same in *BUL* and *AH* but *GY* and *HG* give حمر 17. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give حمر respectively.

سر در آئینه جلیه بصر عنقریب مشهود گردد و استداد طول عمر و ارتفاع علو قدر آنجناب غیر محدود -

(۱۴۰)

مهاکتب من قول السلطان محمد الی السلطان محمود الکجراتی خلد سلطانهما^۱

احسن^۲ کلام ، که فرطه گوس جان و دره ناریک لسان باشد ، حمد و سپاس حضرت سلطانی است که اطباء افلاک از اوراق دفر و دیوان عظم و کبریای اوس و کره خاک دره از^۳ براب ساحب درده و درب بی انتهای او - عقیب^۴ آن صلواه سجاوز اردابره محدبد و نسلها بیرون از حطه تعدبد بر غایت کارخانه ایجاد عالم و فائده حلف اولاد آدم ، که گجورکنوز فرب او ادنی است و سالار کاروان الذین سمف لهم^۵ ما الحسنی ، و برآل کرام ، که کسوت اجنبای ایشان بطرار الا الموده فی الفری سطرز است ، و بر اصحاب عظام ، که نهال اکرام شان^۶ به نسیم رضی الله عنهم و رسوا عنه مهیز ، واصل ناد - بعد از تقدیم انبات حمد و احب الوجود و لروم بردبد درود بر اسرف و اکمل هرجه هست و خواهد بود ، و ابلاغ و ارسال نرادم دعوات اجانت آباب ، که صف صفوت آن^۷ ورد السنه مجامع ملک^۸ ناسد ، و لطافت نجبات فیول سب ، که ازاهبر احصاص سجره طسه احلاصس رسک کواکب ثواف گلتنی فلک بود ، بر ضمیر منبر ، که بقوت باصره حسن ندبیر ناظر محدرات سرا برده تعدبر است ، مخفی بماند که از وصول مکسوت مسرت مصحوب^۹ و قدوم جناب اصالت مات سالت مات ، سگوفه نهال فراسد ، نا کوره باع کساست ، خان اعظم نصر خان ، آبار زنگ کروب از صفحه آئینه دل بالکله سلوب گسب زیرا که فحوای آن مسمن خیر سلامی آن ذات کامل صفات بود - لاجرم ممبر این مقال ظلام ملال از صفحه بال زائل نمود و درینوقت جهت تشبیه سبای محبت موروث و مکسب جناب طاهر نسب ، طاهر حسب ، فره العین سد انبیا ، قلده کبد سد اولیا ، سد مظفر الدین مسعود را فرسناد آمد نا عذرای ولا و نالف را بی نقاب رنا و تکلف بر منصه بیان بنهابد و عرایس

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give السلطان
 2. *AH* gives حسن الی السلطان
 3. The same in *AH* and *BUL*, but *GY*
 and *HG* give اثر
 4. *AH* gives عقیب
 5. *HG* gives مستهم
 6. *AH* gives ایشان
 7. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give او
 8. *AH* gives مسرت سلوب
 9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give

و مطالب در فضای اعلام کبفت تحصیل مطالب نه پرید - امید واثق است که
نوفیو قبول رفیو باشد و دیده حزم و هسنیارینس ناظر چهره تحقیق -

(۱۳۹)

ماکب الی بعض اقاربه ¹

نظم :-
مارا کشد خیال خیال بود در بصر
شب نا سحر بمیل مره سره سهر
هیچسب عمر با غم عشق و نسب فراق
یارب نسب فراق ترا کی بود سحر

اگرچه جنبه اسام قلم از سر خضوع در بحاریب حروف و مصاف صفوی سطور
موضوع است و مامومان اناسل از وفور حسوع دابما در رکوع نا ادای صلوٰه
حسوف و کسوف سوو و هجران در مسجد الاقصی بیان بعیدیم رساند ، اما نه عامه
ادای آن برهاسه و درت زبان طباع است و نه کسوت فصای آن بقد انامل و قام
یراع - کواکب وصال از مطالع جلیه ماه و سال مامول الظهور اس و خورشید
امید حصول این مرام از افی صافیه ایام ² عمر بای نور علی نور - نقاب دوری و
حجاب صبر - روری از چهره مخدره وصال صوری سربف ناد و جواهر زواهر اسباب
اجتماع جسمانی در سلک امسداد زمانی نوز عنایب سبحانی مجمع ، نا باشد که بین
از وفوع جبب جامه حیات بیجنگ اجل و طی طوامبر و صحایب آز و امل ³ ،
صهسای نلاقی از دست ساقی عمر بای مسروب شود و ردای اندوه و ملال از دوش
هوش و کف بال مسلوب گردد - بعد هذا بر خاطر عاطر ⁴ ، که مجلای عرایس صاهر
است ، هویدا باد که از ملاقات جناب جامع محاسن الاخلاق و مطلع شموس
الاستیهال والاستحقاق سید جمال الدین اسحق ⁵ ، طال بقاوه و کثر ارفقائه ، انوار
فرحت جزیل و اصناف بهجت جامل حاصل آمد و غبار تردد ، که بر رخساره خاطر
بواسطه احوال مردم مناسر ⁶ بود ، بالکلیه رادل گنت - امید که همواره تلقی نریت
آنجناب در نرقی باشد و عنقریب مرده نولد بسر آنجناب مفاخر اثر بکاخ صاخ رسد
که خاطر فاتر نه جندان نعلی باطل و ظاهر بنولد پسر آن حمیده مآثر دارد که
بیان آن بقلم و بنان سمت امکان داشته باشد - امید که جمال حصول پسر بسندیده

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ماکب الی ان اخیه ادام
2. *AH* omits الله دونه ایام 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and
HG give 4. *GY* and *HG* omit عاطر 5 The same in *BUL* and
AH, but *GY* and *HG* give 6. *AH* gives مناسر .

بسبط خاک نا محیط قبه افلاک محترق آند - دست موانع ملاقات از جیب جامه حیات دور باد و دیده دل مهجور از برتو جمال وصال برنور - بعد هذا¹ بر خاطر عاطر دراک ، که نور سرع ادراک ناظر صور خبیات ضایر و خفیات سراسر است ، واضح و ظاهر باد که درینوقت حضرت رانات اعلی ، خلد الله سلکه الی آخرالدنیا ، جناب جلیل الدات ، جمیل الصفات ، مهر سیهر سادات و فمر برج سعادت ، امیر مظفر الدین مسعود ، لارال فی القلوب مودودا و بالسسه الوارد والصادر محمودا ، را برسال فرساده آند - جمال شمع و کمال کرم آنجناب مقتضی آنست که در اسعاد و اکرام سد مسار الیه اهام تمام دریغ ندارند نا مدکر² لسانس بر منابر مخارج دهان مداج و محامد آنجناب را³ ذاکر باسد و برا کفای جاسس طراز حمد و سکر ظاهر - و سندی مدید و عهد بعد است که جم جان احباب را به زلال سحاب کباب و اعبحات کلک مسکین نقاب مخضر نه فرموده آند و ابکار افکار مهر انارت را بر منصفه رمارت و سربر اسعارب نموده - بت :-

سردفراں عسی که در بزم مکرمت
 بچوسنه می ز جام وفا نوس کرده آند
 آناحه بود سان که بیکبارگی حسین
 از دوسنان خوس فراموس کرده آند

و باوجود آنکه بر مضم و مسافر روسن و ناهر اس که اراهر نای آن وافر مفاخر در بساین محافل و محاضر از غصون دوحه لسان ابن محب ظاهر است و لالی مدحت مسکانر از ازدان زبان بر مفارق آذان بادی و حاضر مساب ، و ضمیر آن مجمع محامد بر مدنی این مقال عالم و ساهد ، و کفی به شهیدا⁴ - شعر :-

ولو کننت محاجا الی ذی شهاده
 فلی الف عدل من ضمیرک ساهد

بنابراین ترقب و ترصد چنانست که منوالی و متواتر گوش خاطر فانر بجواهر زواهر کتاب مستنف گردانند و شهرسان دل را بهدوم خبر سلامت ذات آن سکارم سیر مشرف فرمایند - زبادت برین عندلب فواد بر گلهای گلشن و داد و اتحاد نغرد نمود و ساحت سنوف و الیاع را بمعونت دراع براع نه بپمود - همیشه دست قدرت استحقاق و استنبالش معانق عذرای کمال اقبال باد و جلوئه عربس حصول آمالس در جلوئه گاه ازمنه حال و استقبال بر وفق رضای بال ، بمحمد و آل -

1. While binding, a leaf, numbered from the left as folio No. 18, has been wrongly placed before a leaf which should have preceded it. 2. *GY* and *HG* give مدکور 3. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit را . 4. *GY* and *HG* omit شهیدا .

صدافت و البام در حلی و حلل اسالیب کلام بیاراید ، نا از خاک سبل حوافر
 خپول رسل دنده عده و حساد بالکل ی نور گردد و بلده¹ محمدت معاهدت
 برعابت لوازم بود معمور - زبادت برین سحاب مصادفت بر باض موافق² مقاطر
 ندانش و ازهار سوالات از اسجار حمی کلاب سنابر نساخت - همواره نظر خاطر³
 عالی مدرس بمساهده ماهونی نفس الامر مخصوص باد و صفوف مضاف ابعاد طرفین
 موصوف بصمت کانهم بنیان مرصوص -

(۱۴۱)

اكتب الى جناب مولانا اسماعيل⁴

نا افسر خطرط از مرکز بمحط خط مسقیم اسب و اقرب طرق در وصول مقصد فویم ،
 اکساب سم جمیل وانصاف بطع وفاد سلم ، همواره ذاب سرف و عنصر
 لطیف آنجناب فصائل مآب ، نجره طبیه محاسن اوصاف ، مرآب صور خفابای الطاف ،
 ملائیم مطاف معارف و حکم ، وافف موافف عرفات کمال سم ، بت :-

۵دم کلک نو سنبل بر سمن کرد بوفت دی

دل ناک نو دُر عقل رواند ز فعر م

الدى صاردره صفه سمه تمبه⁶ بحر الزمان وغرة جبهه سمه مطلع انوار⁷ المناء
 والاسحان⁸ مساکی بدر بر فصرفك علو مدر مسقیم ناد و کواکب صفات جمیل⁹ ببرامون
 ذاب کر تین مسدیم - محب مساف ، که رخساره محبت با کنس انگست نمای ساکنان کره
 خاک و رنگ روشن فبات افلاک اسب ، سراپف دعوات اجابت نسان ، که فایحه فائده
 اخلاص آن مسام جان نفوس ناطقه را معطر دارد و نور وجنه اخصاص از سطح
 نری تا سف سا منور ، بر بال حاسه سمون بال ابلاغ و ارسال روان سدارد - اگر ذره از
 فورب آنس دل بقوب نفس نرفرد و دستبرد¹⁰ قدرت نخربر رونس و مسعل گرداند ،
 عناصر خاطر قادر¹¹ از بکدیگر سمعق لردد¹² بلکه از شدت ناسر سوزناک آن سطح

1. *HG* gives بلاد 2. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* gives روحی ریاض
 3. *HG* omits خاطر 4. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give الى بعض الافاضل
 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give در 6. *BUL* gives البحر
 7. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give اقرار 8. *AH* gives والاستحاق
 9. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ششم 10. *GY* and *HG* repeat twice دستبرد
 11. *HG* omits قادر 12. *GY* and *HG* give گردند .

احباب را بگوهر شب ناب عبارت کتاب منور نه فرموده¹ - توقع و نطلع حانست
که ظلام دناجیر فراق را بافار مکانیب و انوار اسالب سناکل سب بدر سابل
لیله القدر گردانند - بیت :-

ز ناب هجر شود روضه مودت خشک
اگر نه واسطه رسحه فلم باند

همیشه پای همت و رتبتش بر مفارو اعادی ماسی باد و باشعه افکار خاطر
وفادش حمد وجود اضداد و حساد سلاشی - آسین² -

(۱۴۳)

ماکتب من لسان السلطان الاعظم سلطان محمد ساه البهمنی الی السلطان
الاعظم محمد ساه الرومی³

الحمد لله الذی اعز⁴ عبده ونصر جنده لیکون للعالمین بذرا و اند بالوفی⁵
لیجعل له من لدنه سلطانا نصیرا⁶ و صر لمعان حسامه فی ازاله الکفر و ظلامه
شمسا و قمرا منیرا، یعنی سلطان دهر اسلاهی سپهر اسنعلای خلف ، افاحم سلاطین
سلف ، آفتاب فلک جلالت و سرف ، بیت :-

ای جرخ بر سست نرا حلقه هدف⁷
وی گوهر⁸ وجود نرا عقل کل صدق

مصعب سحاب مکارم پادساهی⁹ ، سبب نسیم کرام لوازم سمنسناهی ، خورسبید برج
اوج اقدار ، در دریای بخلق مابشناه و بخار - بیت :-

شد بای فد مدرس را زایزد در ازل
جرخ اطلس بجه انجم عقل کل استاد کار

لجه بحر محیط عواطف ، غام فیض عام عواید و عوارف ، منبع زلال فراغ اهل دنیا
جمع نباهت سلطنت و شهماست نهی - شعر :-

1. *GY* and *HG* give فرموده اند 2. *AH* ends with this letter, although the following letters are to be found earlier. 3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give ماکتب علی قول السلطان الی السلطان الرومی 4. *BUL* gives عز 5. *AH* gives توفیق 6. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give لیجعل له سلطانا من لدنه نصر 7. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ای تیر اتمام ترا آسان هدف 8. *AH* gives جوهر 9. *AH* gives یاد می .

تا کواکب نواهب ازهار از سہای خضرای اسجار منظور نظر^۲ او او الابصار است و غوانی طور و روافض غصون از مغننان و مزینان محافل اشجار، ہموارہ حدیقہ جنان و روضہ خاطر آسنان آن جناب فضایل شاہل جلابل خصابل ، مدار نجوم سہمہر محامد ، مسار انوار صفات اماجد ، مطلع مہر کمال خصلت^۳ ، منبع نہر زلال خلب ، ممدوح لسان افاجر^۴ ، محمود حنان افاضل اکابر ، الذی عطر نسیم شمعہ مسام الطباع و اسہر صب فصلہ فی الاسماع کما انسر فی الابصار من الشمس الشعاع ، مظہر ازہار حصول مرام و مورد انوار نزول الہام باد - محب سماع ، کہ درون درج دلس از جواہر زواہر محبت آن معدن فضایل معلوست و صحف ثای آن مکارم مآثر در نہان و عیان بلسان طاہر و زبان حاطرس سلو ، غراب دعوات عجائب آفات را ، کد فایحہ فایحہ^۵ مصحف اخلاص آن رسک اذکار سبحہ طراران باکان ملک ناسد و صحنہ صحفہ اخصاص مسعود خطوط مہوم انظار کواکب سار و نقاط نوابت ہنک ، نامہ نال حماسہ ابلاغ و ارسال مسگرداند - و خون ادای کلام کفیت غرام معونت الہام و اسخندام و سوت اورای و اقلام محض حمال خام بود و بصورت صورت سان ہوسس بر سطح دیوار طوبت فرص محال تام ، لاجرم شروع دران مہموع ہمود^۶ - عصن عمر بای مسمر ہمرہ دلافی ناد - نالی والصحة والاولاد - بعد ہدا بر ضمیر منبر نوب ، کہ وافف سرار حاضر وغائب است ، ہودا ناد کہ در سہوت حصر فلک رفعت سلطانی ، لازال ظلال مرحمنہ مبسوطا علی الاقاصی والادای ، جناب ساد مآب سعادت مناب ، فرزند سید رسل و سلیل ہادی سسل ، اسر مظفر الدین مسعود را ، لازال کاسمہ مسعودا وبالسنۃ الوداء محمودا ، دران طرف ہرسالت فرسنادہ اند - بمضمی مروب کامل آنجناب و مررضی نسیم فاق مسطانس آنست کہ در اعانت جناب سد مسار الہ سعی جمیل اہتمام جلیل بطہور رسانند - و مدت مدید و عہد بعید است کہ گلشن خاطر اصحاب را بہ ادرار سحاب^۷ خطاب مرہر نساخند و صومہ مظلمہ^۸ دل مہجور

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give ماکتب الی بعض الافاضل ادام اللہ
 2. The same in *BUL* but *GY* and *HG* give اولی الابصار ; while *AH* puts ابادتهم
 3. *AH* omits الوالابصار
 4. *GY* and *HG* give خصلت
 5. *AH* omits فایحہ فایحہ
 6. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give respectively. شروع دران نمود and شروع دران نمود
 7. The same in *GY*, *BUL* and *HG*, but *AH* has یاد ادرشحات
 8. *HG* gives مظلمہ .

برآنکه چون اخبار سار مستعمل بر سلامتی آن ذات معذب سعار و جریان سیلاب^۱ سیوف صاعقه موادش برسبل صدور و ممر ظمهور کفار و اضداد واصل نند، از استماع ابن خبیر فرحت اثر منجوق رات مسرت روان بفرق عیوق آسمان رسد و هر یک از ملائکه^۲ ملاء اعلیٰ ندای ادای حمد و ثنا را^۳ بگوش هوس شنید - و در سبوت از وفور^۴ نسوق و کمال کاف بر وفق مضمون فبا تعارف منها اسلف، زین الاکفاء والاقران معنمد فارسخان بسمت رسالت موسوم گسب نا ابواب استنجاب بانامل رسل و مفناح کتاب منفیج بانسد و همگی خاطر بنظاره ازهار سوق و عرام و سناهدة اهزاز غصون افلام منسرح - زنادت برین درر محبت از درج بال بدسب فکر و بیان خیال در سلک برتیب ممال انظام نه ناف و غبار ظلام^۴ بریر و بحریر در فصحت میدان بیان از جریان کسب فلم و گلگون لسان انگبخنه نگسبت - بیت :-

باد نابان فلم بی زده کسسد انجا
نا از سنان بضمیرت نرسد گرد ملال

همواره سواد هر مرام ، که مرفوم لوحه دل دشمنان اسب^۵ باب^۶ ستان آس سانس بر حسب مغرای فمخونا آنه اللبل در کم عدم منواری باد و گرز جهان جهانسان در کاخ^۶ صهاخ عداه و مفارق و هاماب بمغز عصاه سورة الفارعة را فاری -

(۱۳۳)

ماکتب الی سلطان محمد ساه الرومی^۷

تا بر وفق تصویر نگارخانه ازل و طبق بقدر روز نامه دیوان لم بزل مستقر سریر سلطان عالم کبر مهر در وسط افالم سبعة وسعة سپهر است که و الشمس نجری لمسفر لها ذالک بقدر العزیز العلم ، و کیوان سامی مقام بموجب فحوای نرفع درجات من نشاء در پیشگاه بارگاهش دربان ، و برجیس فضاذل انس گاه باطیلسان فلق و گاه با دراعه سفق بر مضضای للذبن اوبوا العلم درجات بر انباع امر ودر

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit respectively, respectively, respectively.

3. *GY* and *IIG* give 4. *GY* and *HG* omit 5. The same in *AH* and *BUL*, but *HG* and *GY* omit the expression سواد هر مرام که مرفوم 6. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* has شاخ . لوحه دل دشمنان است ماب

7. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give ماکتب الی بعض اعانم *GY* and *HG* give this letter twice at foll. 284, 269 and 187, 215 respectively.

اسامیا لم تزده معرفة
و اما لذة ذكرناها

الذى اضطرب الارض من وفور وفاره¹ حتى ظهرت فيها الزلازل² و نحن البحر من بسط جوده حتى قد³ من الامواج بالسلاسل⁴ - رب كما بسرت له ما تعسر⁵ على اعظم الملوك من فنوح البلاد ، زين فبة ناج فواده بدره موهبة⁶ ماساء و اراد ، و صبر كنابس اهل الشترك و العناد مهدمه بباروة ادمه و صاعفة صمصامه الوفاد -

بنت :- آب از بجلو خصم رود جز ز تنغ بو
نام و نشان آب ز عالم گسسته باد

شرايف دعوات اجابت آيات ، كه صورت كهات قبول سيات آن⁷ از شناختار لسان و دوحه جنان كسجره الجنان من فوقها الازهار⁸ تمامد ، و لطايف نسلها صفوب بنياب ، كه حمن⁹ اخلاص و انجاد و سلسال مقال موادس نمودار جناب نخرى من تحمها الانهار آيد ، بر جناح طاؤس مرصع بال نسب نار و سمهر ههای فال نهار مبلغ و مرسل دانند - خون شرح و بنان سنو و ولوع نبيروى وهم و بازوى عقل ممنون بود ، در بسط و ضبط آن سروء نمود ، حه فله فاف هويسن حارج بصور احساس است و برون حنطه نعرف و فياس - بعد مسافت بلاد مانع تلافى فواد مباد - و تيقن حاصل و تسكك¹⁰ زایل است كه بر مقتضى فحوای كم من اخوين سعافبان و بينهما فرسخ و كم من محبين¹¹ مساعدان و من ورايتها برزخ ، بنان محبت ، كه برآورده دست استاد كارخانه ارل الآزال است ، بعواصف بعد مكان و فواصف طول زمان اخلال نپذيرد و آئبئه جلئه¹² بصيرت صورت موالفت سررب را ، باوجود دورى و نفس سرد صبورى و عدم تقابل صورى ، به احسن وجه بهاند - بنت :-

نرسد قرب جنان را خلل از بعد مكان

زان سان من و او بعد مكان حامل نسب

ابن صحيفه الموده اواسط ذى فعده¹³ از مرحله ضمير بمنزل تحرير نزول ناقت مبنى

and من وفور وقال 1. The same in *AIH*. but *GY*, *BUL* and *HG* give respectively. 2. *AH* gives اليرلال 3. *AH* gives من وفور وقاده من وفور وقاه 4. The same in *BUL*. but *GY* and *HG* give من الامواج والسلاسل 5. *HG* gives بالامواج بالسلاسل 6. *AH* gives موهبة 7. *GY* and *HG* omit آذ 8. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give الانهار and الينهار respectively. 9. *AH* gives چون چمن 10. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give تشكك ; while *AH* gives تشكك 11. *GY* and *HG* omit من محبين 12. *GY* and *HG* give جليله 13. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* give respectively. اين صحيفه الموده اواسط ذى القعدة and اين صحيفه الموده اواسط ذى القعدة

المالک وجوه بومئذ ضاحکة¹ مسبینره با گروه سارگان² از نواب و سارها³ بر
مفضمی امرش دابر و سارگرداناد⁴ بالنون و الصاد - نظم :-

گر مهر چشم⁵ مهر بخصم تو افگند
گرد کسوف گرد جالس نسنس نه باد
ور جرخ نابت نبود در محیط دهر
کسنی او بموج حوادث سکسه ناد

اقل عباد ، که نسمع جاننش در لگن فواد از نور خاوص اعقاد و سمله سوی خدمت
آن سکندر سداد رسک فادیل فاب سع سداد است ، بت :-

بر سمعدان دل زان نسمع روان نهادم
با دبدن رحب را نمود جهاب حایل

غرایب مدحت و محمد⁶ ، که نور صف صفون آن مصاح محفل کرونان
عالم قدس باسد ، و عجائب سدگی و عبودیت ، که بان نان⁷ حس عقیدتس
ورد السنه مجاوران کعبه اس بود ، از اسدای ظهور مقدمه عسکر نهار نا انمهای
سافه لسکر سب نار د کر طوطی لسان و طوفی گردن⁸ حمامه حان سمدارد - و بر حالی
برانا و عالم خفانا ظاهر و هویدا است که غایت مامول دل اینست که طلال جلال
آن⁹ کبقناد مساکل بر وفق الم بر الی ربک کتف سد الظل بر مفارو فضاں معموره
آب و گل بسبوط و ممدود باسد و نهابت مستول لسان و مطلوب کلی جان آنکه
لوای اسنلای آن سلیمان زمان و فرمان فضا جربانن¹⁰ بر اصفاغ و ارتاع جهان
در استعلا معادل آسان و در روانی مهابل آوان بود - نظم :-

حنن که دست منسب سوی آسان مرفوع
بصدق نبت و فرط نیاز و سرط¹¹ خضوع

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give وجوه بومئذ مسرة ضاحكة
2. The same in *AH*, but *GY* and *HG* give ستاره ; while *BUL* gives
3. The same in *AH*, but *GY*, *BUL* and *HG* give ستاره
4. *GY* and *HG* give سگرداند 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY*
- and *HG* give گر چشم مهر چشم 6. *GY* and *HG* omit عمدت ; while *BUL* gives
7. *GY* and *HG* give تیان 8. The same in *BUL*; *AH* omits لسان ;
- while *GY* and *HG* omit طوطی لسان و 9. The same in *AH*, *BUL* gives
10. The same in *GY* and *HG* omit طلال جلال , while *GY* and *HG* omit
- فرمان قدر قدر فضا حریا نش and فرمان قدر قضا جرنش 11. *GY* and *HG* give
- espectively. بسط .

رادانس¹ فاعلی محکمه جرخ سادس ، و بهرام با نام با حسام برق ابتسام در مصاف
 بار عامس برسیم سه سالاری و اف میروی فلک خامس،² و ناهمد سعد جاوید با
 دوا بر عظام و حنکهای فسی فلک سینا فام در رزم جنت رسمس حنا گر ، و بر
 دبیر بدوات بدویر و فلم محور و مداد سب و لیفته اشعه کوا کب انور در دیوان
 انشائنی کاتب ساسر نفع و صر و فاصد سریع السیر فمر نطی سنارل و قطع مراحل،
 که بر حسب مغزای³ و الفمر بدرناه سنازل موصل صیوف خیر⁴ و جهره ذاسس از
 امباس نور مرحمس⁵ بهره ور ، حضرت واجب الوجود و مفض الخیر علی مفضی
 الوجود خورشید سنرا ، که جمسد نخب فلک⁶ مسددر است ، بهرامون بارگا
 جلالت و عظمت آن نادساه مصر سملک ، اسکندر ملک ، سمساه هوسنگ صول ،
 فریدون دولت ، مجمع سراو افلاطون و راف فلفوس ، مطلع کوا کب حکمت و
 حکوم بطلبموس ، ناسخ عاطف سجر و خلافت هارون ، فاسخ مکان معصم و
 فطانت مامون - نت :-

جر بهر عین ذاسس با یون نگنبت سفرون

کافی که از حدود س⁷ سرل است تا یون

آیت سجده مصحف سپهریاری ، جوهر نکدای بی همنای آن ساک داری ، در فرید
 درنای امکان ، مسجی انال ملک کون و مکان ، مجدد⁸ جهاب عالم بسس و
 دانسی ، مجدد انان⁹ سان کوسس و بحسس ، نت :-

ای ز رات ملک و دس در نارس و در نورس

وی سمساه فریدون فر و اسکندر منس

یا من¹⁰ جعل الله خطبه خطباء¹¹ الالسنه علی مسار مدارح المخارج ناسم بره و صر¹² دانسر
 لاثبته فی دار الضرب الافواه مسکوکه نالفا سکره - رب کما نور¹³ وجه الارض
 بالتع شعاع سیفه القاض و سیرت جواهر رواهر حمده فی اردان المسار و المعارب ،
 جعل خاطره¹⁴ بافاضة الهامک محسود العنول العنره و وجوه آراند فی سخر

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *AH* give 2. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give رسم سه سالاری حالس کرسی تدور¹ خامس

3. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* and *AH* omit the phrase بر حسب مغزای

4. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give 6. *GY* and *HG* omit فلک و جهش

7. Another variant is given as " سه " 8. *AH* gives 9. The same in *HG*, but *GY*, *BUL* and *AH* give respectively محدود ارکان , محدود ارکان , محدود ارکان

10. *AH* omits یامن 11. The same in *GY*, *BUL* and *HG*. but *AH* gives 12. *AH* gives خطبهها 13. *AH* gives نور 14. *HG* gives خاطر .

و وثیفه عبودیت ابن مخاض خالص طوبی در دار الفضای عقیبت جانی بفرامین
عواطف¹ سخنامین سلطانی مسجل سود - شعر :-

سلیان ذو ملک بقصد هدهدا

و اصغر ما فی الطایرات الهداهد

بیت :- گر بگذرم بخاطر باک بو دور نسبت

خاساک نیز بر دل درنا گذر کند

و دیگر از روی جرأت و احلاص بنددانه و جسامت و اختصاص مخلصانه بر ضمیر
خدام حورسید سوبر ، که ناظر رخسار حسن ندیس و رافع نقاب عرایس بقدراسبت ،
عرصه² مدارد که خون نعال حوافر مرا لب³ آن سکا در فر هلال آسما فح و
طهر است و روانای آثار خفافس سجنه ده جاه⁴ سمان بجز و بر ، حق و انس و
سروس مهائل لیل همه بی کونین اند ناحبر اسلای آن فریدون هوس رود بر سونند
بل کواکت سمار مساکل عمر تمام ندن بصر اند نا غمار عیسا کر فوج مآدرس بحشم
سر نشند - بیت :-

نسب درار ز بهر غبار موکب او

کسند عون کواکت همسنه ببداری

و اسعه استحقاق خلافت آفاق⁵ از مطلع جبین خورسید اشراق آن سلطان علی
الاطلاق ناهر است و بسبب فاضل و اکبر کلمات بر سخن جمع حواسب قادر-
نفس است که کمند اطاعت آن مهر اساعت جبل الورد کردن نبی نوع انسان
خواهد بود و وفه حساد و دسمان سر انصاف و ادعان بر خالک عجز و هوان خواهند
فرسود- سقمه رجا در بحر النجا جار بست و طلام زلزل از⁶ حواسب سانی بوکل بالکلبه
سوزاری که عقرب تمام مهالك سرفا و عربا و جمع حلالی رعبا و رهبا⁷ مسر
فرمان جهام مطاع و مطع برابغ واجب الاتباع گردید⁸ -

بیت :- در جهان حکم روان و این جهان بکسر چون

کس جهان زنده بچکم جانفرای حوسین

زیادت برین نراب ساحب نای آن کعبه حاجب را بنادر سجود امام قلم و ساسونان

1. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* omits عواطف , while *HG* gives طوایف

2. *AH* gives عرض 3. *AH* gives مرک 4. *GY* and *HG* give حهام 5. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* omit خلافت آفاق 6. The same in *BUL* and *AH*, but *GY* and *HG* give برابر له آن 7. *GY* and *HG* omit مسر 8. *GY* gives گرداند , while *HG* gives گردد .

عجب ندارم از الطاف حق که زود کند
سر عده نو بر خاک در گهت موضوع

بعد از عرض خلوص عبودت بر خدام با نام ملائک سبودت معروف سدارد که
جون جبات فخر الاساجد جامع المحاسن و المحامد حواحه حال الدس
حسن ، حفظه الله تعالى عن حوادب الزین ، با مستور فاضل النور بنده نواز و
طغرای کرامت فرای عدو گداز ، واسطه¹ ولاده علمه البیان ، آئینه جلال اجلال
انه من سلیمان² ، سرف فدوم بنسارت مضموم ارزانی دانسه³ ناج افخار بر مفرو⁴
دل بنده اخلاص مناص موضوع آمد و علم دعای مستجاب و سای بیحد و حساب
بحضرت وهاب مرفوع - بیت :-

ذره را گفتم تو خاکی این چه نام و شهرت
گف عسفی آفابم السجین مسهور ساحب

الحمد لله الذی انزل علی عبده الکتاب و جعله من عنده⁵ لهم لزلفی و حسن مات -
بیت :- آفات اندر بدخسان لعل سازد سنگ را

جز بخاموسی چه گوید سنگ شکر آفاب

و اجل الهاس ار دربه سهر اساس است که سمع جان بنده حوسن⁶ را ، که
برسنه جان مزین است ، ار برنو نور⁷ اوامر سعادت مظاهر کمسکوه فهما مصباح
روسن فرمابد - بیت :-

دروسس پس بکلمه خود سپرد هوس
آن سمع کس ملائکه بروانه ضیاست

و زلال کلمات ساسبر الفات بنات را منضر سجره حیات و منمر نمره نبات گرداند⁸ ، شعر :-

ولو نضحوا⁹ منها نری قبر مت
لعاد البه الروح و انعس الجسم

تا هاسه بنا و قرار این بنده اخلاص سعار بعاهه اوامر دولت مظاهر منجمل¹⁰ گردد

1. *AH* omits and merely gives 2. *AH* gives عدو وار قلاده 3. *The same in AII*, but *GY*, *BUL* and *HG* give داشت

من آند سلمان 4. *AH* gives 5. *The same in GY* and *HG*, but *BUL*

and *AH* give 6. *The same in BUL* and *AH*, but *GY* and

HG give 7. *GY* and *HG* omit : while *BUL* and *AH* give

حق نشین 8. *The same in BUL*, but *AH* omits the expression

omitting , نور 9. *GY* and *HG* omit only. 10. *The same in BUL* and *HG*, but *GY* and *AH* give

مضمر شعره .. گرداند 9. *AH* gives 10. *The same in BUL* and *HG*, but *GY* and *AH* give

نصحو 10. *The same in BUL* and *HG*, but *GY* and *AH* give

مسجل .

دست و اموی عمر باقی معانی عذرای حصول نلای باد و مردم دنده سر بکمدخضوط
 سعاع نصر برکنگرهٔ قصر حظه^۱ نظر رای - بعد هدا بر خاطر نوار، که جام جهان
 نمای اسرار است و مسکوهٔ مصباح بصنی ولولم تمسه نار، مخفی نماند که خون از
 گلشن فحوای مکتوب فایحهٔ سلامت ذات آن سعادت مصحوب بمسام جان بعفوف
 دل رسید، در بست الاحزان نلطف و ناسف نسیم ای لاحد ریح یوسف فایز گشت و
 نمس ناطفه ارس بشارت سابقه گنجینهٔ حصول آمال فایقه را حاضر - بهین دانم که
 عندلب لسان برگذمهای صفت آن گلبن باغ دودمان میر نه است و طوطی جان
 در قفس جهان بسکر حمد و سکر آن نمرهٔ نجرهٔ خاندان مکلم - و آنچه در باب
 ابلاغ و صیدهٔ رائهٔ مستور بود، بیرون الهی و اسعلاء انسان ارسال سمت اسحکام
 ناهب - همواره کلس خاطر عاقرس مضاف انار افکار حوروس باد و کموان قصر پدر
 بلدس نکبانهٔ موهبهٔ نسر ارحمدس سمس -

قصیده

۱. عین عمرم کر عمار غربت و غم بود نار
 نند کنون روسن ز کحل خاک نای سهرنار
 ۲. شه هایون ناه بهمن اصل دارائی که هست
 عقل کل را خاطرس در که اسبا مسسار^۲
 ۳. گر نه در عالم سواد طل خنراو بدی
 کی سواد هسنی عالم گرفتگی اسنهار
 ۴. ناکه بندهمحو او صاحبقران در^۳ ملک کون
 حسنم امکان باز ماید تا ابد در انتظار
 ۵. از فروغ سهر داس در سراپسان دهر
 بر سربک عصن امکان خرخ و انجم دک انار

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives خط 2. The same in *BUL*. but *GY* and *HG*, give مستاد - Prof. H. K. Sherwānī in his recently published monograph *Mahmūd Gāwān* (p. 94), accepts مستاد as the correct reading, but the order of lines given by the learned Professor is not maintained in the *MSS* collated by me for the present edition; probably the seven lines quoted are selected to show the particular point in view, viz., the excellent character of Humāyūn Shāh.

3. The same in *HG*, but *GY* and *AH* omit در .

انامل بشت حم مفسس نکر: و عذار ماه رخان حسن اعتماد را ، که ساکنان
 حجله فواد اند ، بپوک سر نبر خامه مسوس نساخت - همواره اطاعت و اتباع آن^۱
 یادساز مالک طباع فیک ارتفاع بر کافه قطان سطح ارض عن فرض باد و میدان
 بکران عزسی تمام افالیم بالطول والعرض - بیت :-

ناد نس رخس عرسس دور عالم نیم تگ
 عقل کل درانکر رای جهانگرتن بزگ

(۱۳۵)

مهاکت الی بعض افاریه فی الجواب^۲

کتاب فرح وهاب^۳ ، برج سها ، آئمه جهل مقال آبناء^۴ الحکمه و فصل الحطاب ،
 طره وحده بلاعب آنا کبری ، غره جبهه ان من المان لسجرا ، از خناب فضائل لوازم ،
 حلالیل مکارم ، ممبر سمیر کمال داب ، نازک ناچ اجمل صفات ، مشرف نواف
 مهاب ، واسطه عقدا کبر دوی مراب ، لازالت سحاب مواهب الواجب منصه
 علی ریاض رغایه من دل حاب و عماهب مواهب المآرب رابله بیور رابه الماب
 و بر فکره الصائب فلانا در احسن ارسه و امن آونه سراف وصول و کرامت
 حلول ارزانی داس ، سراف دعوات عجابت آنا ، که انسان عن اخلاص
 آنرا اعناق محذره بیول مندول ناسد و حمهور روسان فلک و مغربان ملک را نظاره
 صفوس اعاب ماسول . در اسداد ظهور و عروب سمن خصوصا عقب ادا ی صلوه
 خمس سمت مواجبه و صنت مسامیه باف - اگر دل ملایع بمیدان سرح التیاع
 کمال سعادت و جبارت نماید^۵ تا بعضی ارکفت هونت سوف و صبات درحلل
 عمارت و کابل کتاب آورد همانا که عمان سمند باد پای عزمت را نانامل دست
 حابکسوار هم داده سخاوه که ناده اساع مونت بان و معونت براع طی کرده
 رخت خیال محال را محمول^۶ حل مقال ساحه تمهل وجود عنی انفال دهد - بیت :-

خیال حوصله بجرمی بزدد^۷ هسها
 حماس در سر اس قطره محال اندیس

1. *All omtis* اطاعت و 2. This letter is not traceable in *All*.
3. *BUL* gives وهامه 4. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give آتیا
5. *HG* gives محول 6. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give
7. The same in *BUL*, but *GY* and *HG* give بر .

- ۱۹ با وجود فیض دستت از حیا ابرافگند
آب فم بر چشم و روی هر یک ارکان نگار
- ۲۰ گر نه ذات تو بنقد از کان امکان آمدی
نقد امکان بر محک عقل بودی کم عبار
- ۲۱ عقل و نفس و چرخ و انجم از عناصر تا نناح
ببینکشی شد شاه قدرت را قطار اندر قطار
- ۲۲ از بلندی نای قدرت اندر آنجائی که هست
چرخ اعظم از غبار بای قدرت آشکار
- ۲۳ ملکها گبری بنیغ و دشمنان داری بدار
این^۱ همه شاهان سگ کوی بو با این گمرو دار
- ۲۴ ای سلیمان فلک قدر و فضا امری که هست
در امرت گویس هوش انس و جان را گوتسوار
- ۲۵ ملتسم مال است از تو دیگران را لک من
گنج معنی دارم و مالست گردا گرد مار
- ۲۶ در شب یلدای حیرت کاروان فکرا
صد شباهنگست از سئوق ضمیرم مسعار^۲
- ۲۷ تا بدوزم بر قد لطف قبای حمد و شکر
طبع نیزم سوزن است و رنسه عمرست نار
- ۲۸ تا کم صید معانی بهر خوان مدحنت
عقل مرکب فکر صحرا، طبع نفادم سوار^۳
- ۲۹ نامه ترجیح اعمال مرا بر کل کون
نقش طغرای ثباتت بس بود روز شمار
- ۳۰ بنده را حالست کان از حضرتت نتوان نهفت
از سر لطف و کرم یک لحظه حالم گونس دار
- ۳۱ علت غائی ز هندم نیست الا خاک بات
ورنه بی آب بقا در ظلمت آبادم چه کار

1. The same in *GY* and *HG*, but *BUL* gives ۱. 2. *BUL* omits this couplet. 3. This seems to be the correct reading, although *MSS.* give مستار. 3. *BUL* omits this completely.

- ۶ سد فبای فد فدرت را زا بزد در ازل
جریخ اطلس بخیه انجم عقل کل اسناد کار
- ۷ بود جسم مهر بس بی نور دور از روی نو
از عبار موکب سد نور عین روزگار
- ۸ ابدای اعتبار عالم از دور توسد
گر نبودی دور بو عالم کجا واعسار
- ۹ درخور دیوان قدرت دفتر اوراق جریخ
کک و بحر ماه و محور عقل کل مجموعدار
- ۱۰ بهر حوان نعمت کان نا ابد گسرده باد
حاسد و آه حسد سد همه بر دود و نار
- ۱۱ مطبخت را حمه جریخ از روی از دود و بخار
محور و فطیس عمود و کم کسان آمد نوار
- ۱۲ اسهب فدر ترا نعلی ار منجمهای^۱ جریخ
حارج المرکز^۲ سده بر دست سندیز سوار
- ۱۳ گر حوادث در جهان خواهی نباید مدخلی
باروی نا سب بگرد (؟)^۳ عالم اسکان بر آر
- ۱۴ آسمان با فصر قدرت زد جو لاف همسری
دست فدرت بین که چون کرد از نجومس سنگمار
- ۱۵ واله است دریا و کف بر سر زنان از دست نو
ورنه اطرافش حرا از موج شد زنجیر وار
- ۱۶ کوه اعبر در محط بحر بودی مضطرب
گر نه از کوه وفارت با فی طبعش فرار
- ۱۷ در زمان دولت و عهد هابونت ندید
کس بجز زلف بنان گسه بعالم تار نار
- ۱۸ گر نسیم خلق نو بر سطح دریا بگذرد
ماهان در فعر بجر آند بکسر مشکبار^۴

1. *GY* and *HG*, give متهمانی while *BUL* gives مرجان ها 2. The same in *BUL* and *HG*, but *GY* gives خارج از مرکز 3. *HG* gives بازوئے پاست کرو 4. This, as also the succeeding hemistich, is omitted in *BUL*.

مکمن غیب در ساحت ظهور شرف هدم ارزانی دانسته است حقا که ازین خبر سارا الجنان سجدهات شکر حضرت منان و حمد و ثنای بیحد و پایان بلسان و جنان و ارکان بتقدیم رسانیده آمد - و بعد از ادای شکر صدقات بخش و صفر بقریب و بعید و احرار و عبید و اصل گرداننده شد ، چه ، سکر و سباس بدموم چنین نعمت موهوب و قره بصائر فلوب امری واجب و حکمی لازم است زیرا که مجدیست¹ طارف که مضاف بشرف تالد است و کرامت فدوشش سبب مسرت جنان والد و موجب بهجت اقارب و اباعد - اسأل الله تعالی ان يجعل هذا النزع² کاصله و یفان فصله بفضله و یصیر ماثره علی وفقی الصدر قلاند النحر و تبجان النحر - بعد هذا مخفی نماند که همیشه دریای الباع متلاطم بود و غصون³ دوحه انسیاق متراکم اما چون بشارت مقدم فرزند سعادت توأم رسید ، تخن بلتای ولد و والد بطرزی متزاید گشت و شعله نار شوق بنوعی مساعد که نسمع بیان از سوز رشه جان قطرات دموع منسکب است⁴ و بحر وار از هبوب عواصف دوری و قواصف صبری مضطرب - و آثار شیخوخت کنار علی علم⁵ از رخسارس⁶ ظاهر و دست مقدرت از تعانق صوری آنجباب قاصر ، و تطاول دهر جانی در نیز بازار عمر امری باهر - صهبای تلاق حسانی از جام حیات این جهانی منسوب باد و کسای هجر از کنف دیده سر عنقریب سلوب

بیت :- بخت خواب آلود من بیدار خواهد شد اگر

میزند بر دیده آب روی رخنان ترا

بعد هذا بر خاطر عاطر هویدا باد که دایره کثرت اشغال محیط مرکز بال است و مهر دل افروز فراغ حال از غم غم و ملال ساکن بیت الاحزان و بال - بیت :-

درد سرم میدهد عقل و مشوش⁷ دماغ

کو ز رخت⁸ یک فروغ و ز همه عالم فراغ

و خلاصه جان در خوف و هراس است که مبادا کثرت خلطت اناس علت تامه افلاس گردد و اشتغال ماسور لازم الاخلال⁹ سبب اسندلال زلال بنمودار سراب خیال - و ازین معنی عظام ضلوع منکسر است و سیلاب دسرع منتهم -¹⁰ توقع که همت دریغ ندارند و در مظان اجابت دعا بر وفقی من تقرب الی سیرا تقربت الیه ذرا عا بدعای خشوع

1. The same in *HG*, but *BUL* gives 2. *BUL* gives الدعای است
 3. *BUL* gives leaving blank space for ن 4. *BUL* gives انست
 5. *BUL* gives 6. The same in *BUL*, but *HG* gives
 7. *BUL* omits 8. *BUL* gives 8. *BUL* gives 8. *BUL* gives 8. *BUL* gives
 9. *BUL* gives 9. *BUL* gives 10. *BUL* gives لازم درختلال .
 10. *BUL* gives 10. *BUL* gives 10. *BUL* gives 10. *BUL* gives 10. *BUL* gives

- ۳۲ شد بجای خود مراساکن شدن در هند از انکه
مردم دیده نباشد ساکن الّا جای تار
- ۳۳ این زمانم یک مراد است از تو ای کان کرم
گر نشد آن حاصل از تو، جان کند از تن فرار
- ۳۴ گونه خواهی که گردم منزوی از کل کون
و آنگهی آرم بیخاک کوی وحدت افتخار
- ۳۵ غیر ازین گر باشدم مقصود اصلی در جهان
چشم دل ار کثرت موسوم بادا پر غبار
- ۳۶ نا بود سا برسان و از سراو زاید زمان
باد هر یک بر درت آرنده اخبار سار
- ۳۷ نا بود نکوین ممکن نا بود امکان کون
دات تو بادا بعالم کون و ممکن راسدار
- ۳۸ فصر قدرت باد در رفعت بحدی کاندرو^۲
برده بانسد سا کبریا هندو^۳ برده دار^۴

(۱۴۶)

ما^۵ کتب الی بعض اقاریه لازال لال افی باله فی سماء الکمال سستیرا باشعه
شمس تربیمه^۶ ندرا سنیرا نکثرا لعدد الاحفاد و موفرا لکمد الحساد -

از مضمون مکتوب مسرت مسجون چنان معلوم شد که در نوقت از برکت حرکت
فلک دوار و استمرار زمان غیر فار جراح انظار بمرهم فوز سراهم سلنم^۷ گشته-
دری، که محسود دراری^۸ درج سیمهر سیار و واسطه فلاده بهجت لیل و نهار است،
در سلک حصول منتظم آمده است، یعنی فرزند دلسد و سفا بخش جان سسمنند از

1. The same in *GY* and *HG*. but *BUL* gives چشم از کثرت مرحوم باد این عباد
2. The same in *GY* and *HG*. but *BUL* gives قصر رومه ناد رومه بجائی کاندورد
3. *BUL* gives 1. *GY* comes to an end with this line. In the space left, there was evidently the name of some one but its subsequent possessor has, more or less, succeeded in erasing it. 5. *GY*, *BH* and *AH* do not give this and the following letters, only *BUL* and *HG* contain these.
6. The same in *HG*, but *BUL* gives بر بلد 7. The same in *HG*, but *BUL* gives برهم مون تمام ملن 8. *BUL* gives داری .

آفایست که هرگز نکند میل افول
در جهان دل من مهر رخ روشن تو

بدایع ثنا و عبودیت ، که طره زان حرر جنان مسحه¹ کلک بیان آن باشد ، و روایع دعا و مدحت ، که بیتش نقد گنجینه صفوت آن دنانیر دار الضرب آسان بر محک اعتبار کم عیار نماید ، بر جراح های میمون فال صباح و بال طاؤس کواکب جلاجل رواج معنود دانشه درهرای فضای ابلاغ و ارسال روان میدارد - و فورت حرارت اشیافی خدمت ، که افروخته نفس صعداى² فراق ملازمت است ، نه چنان محیط بروز و کمون دل مغبونست³ که بانصباب زلال کلام و انسکاب سحاب اقلام سمت انظفا و صنت انفا پذیرد - توفیق سعادت ملازمت ، که فهرست کتاب کمال کرامت است⁴ ، از حضرت متعال بمونت تضرع و ابتهال مرزوق باد و بقوت⁵ معونت و اعتضاد حضرت بیچیزن حجب موانع دهر یو فلمون بالکلبه محروم - بیت :-

بخت خواب آلود من بیدار خواهد تند اگر
میزند بر دیده آب روی رخشان ترا

این صحیفه الضراعة و حسن الاعتقاد از دارالسداء⁶ محمد آباد در اوایل شوال⁷ سمرات یافت مبنی بر آنکه از تائیر دهر غدار و مرور زمان غیر فار صورتی غریب و حالتی عجیب⁸ روی نمود که بی سرو پا گردیدن فلک مال آن حالست و سیل عیون کواکب و کسوت مانم گیاهب از کثرت کربت و ملال ، و کسوف مهر و خسوف ماه از ارتفاع هجوم دود آه ، و صراخ رعد صاعقه و حرق نوب بحار باآتش بارته از نوافر آن ضجرت و سنوه و شکره آن اندوه است - عقل بیر ازین حال در حیرت و پیچ گشت و نفس ناطقه ازان⁹ احلال حیران و کج که مگر زنجیر تاخیر از پای روز¹⁰ رسنجیز مرفوع است و علم علامت قیامت بر کنف عالم موضوع تا لسان حال از سر جزع و ملال در مقال¹¹ آمد که نه آنست و نه این بلکه ، بیت :-

سخمی که بود اکمل حکام¹² کائنات

او یافت از نعرض دست اجل وفات

حتا که از ورود این خبر و عروض این ابر جحون خون از ینایع¹³ عیون جار گشت و مهر بهجت و مسرب از افنی خاطر مطلقا متواری ، و روز نوار در چشم عالم

1. The same in HG, but BUL gives محمد 2. The same in HG, but BUL gives عیون 3. The same in HG, but BUL gives مودس

4. BUL omits است 5. BUL gives موه 6. BUL gives درالسلطة

7. BUL omits است 8. BUL gives حالت عجیب ; while HG reads

مکرر تا حرار ماندون سحر 9. BUL gives امان 10. BUL gives

11. BUL gives معادل 12. BUL gives احکام 13. BUL omits از ینایع

منشا مدد نمایند تا باشد که از مشاق کثرت و طریق مذاق فکرت خلاص یافته
بمقام محو و حیرت رسد - بیت :-

جان میان بست ¹ یقین باد به حیرت را
مددی میطلبد ، روی به راهی دارد
ع :- فواحیرتی لولم یکن فیک حیرتی

همواره خرمن مرهوم ² کثرت باننش عشق جهان سوز سوخته باد و کسوت عاشقی
و نیاز بر قامت آنجناب والا همت دوخته - بیت :-

جان بفداست عاشقان خورش هوساست عاشقی
عشق پرست ای بسر باد هراست مابقی

(۱۴۷)

ماکتب الی بعض سادات السلاطین ⁸

بالیست که طائر ذهن ناقد باجنحه افکار صایب برامون مناقب مناشیر آن سلطان
ملایک مراب مبرسد ناخطیب فصیح لسان مدارج سابر مخارج را بشرافت القاب
لابفة الانتساب آن شهنشاه افلاک مراکب مسرف میساخت و گوس هوس بلغا
را بجزا هر مدارج متناسب آن جسمید خورسید مواهب سندن میگردد انبد لان محاسنه
التي تلورها السنة الوری و انسان العین بالاها داب علی بیاضها مکسب و مکارمها
التي تسمعها آذان البرایا و لسان الحال بشهد و محطب شعلة من نار علمه و رشائنه
من سحاب شیمه - بنابراین سمنند قلم را از سمت ننا منصرف و بصوب دعا منعطف
داست - موجد ماهیت و هویت و مخصص سجایای بریت ⁴ ، علت قدرته و جلالت ،
آن مهر سپهر خلافت ، قمر برج اوج عاطفت ، قره العین سلطان انبیا ، فلذة ⁵ کبد
پادشاه اولیا ، غایت ایجاد سلاطین مکارم مآثر ، آئینه صورت ⁶ کمال عقل عاشر را
ازعروض کسوف زوال مصون و از لحروف خسوف انتقال مامون داراد ، بالنون والصاد -
مخلص اخلاص نوام ، که حله صفوت نیت و کسوت صورت حسن عقیدتش مطرز
بطر از دم است و لسان مقال در بیان کینف و کم آن ابکم و مصون از تعرض دست
زوال وعدم ، بیت :-

1. *BUL* omits میان بست 2. The same in *BUL*, but *HG* gives مرهوم
3. The same in *BUL* but in *HG* blank space is left for the superscription
4. The same in *HG*, but *BUL* gives مرد 5. *BUL* gives فلان ; while *HG*
gives اسد و صودة 6. *BUL* gives اسد و صودة .

برنوا فر مراحم و مكارم آنحضرت معتمد است ، و ذلك لان البحر ، و ان لم اره
 لكن سمعت خبره ، و من رأى من الشبيء اثره فقد رأى اكثره - و نالد اصل و طارف
 فضل آن دودمان نبى نسب على حسب را متون دفاتر و اخبار متوانر شاهد بى عيب
 و سند بى ريب است - و ذلك فضل الله يؤببه من شاء - و ابن الناس جهت
 آنست كه آن خراها از آبا و اجداد رسیده¹ و اگر نه برون نام آن نه لایق شان ابن
 مخلص صفوت نشان است - نوقع از خدام با نام آنست كه غبار این جرأت² و جسارت ،
 نه عارض این اخلاص نامه گنجه است³ ، باستین كرم عمم و لطف جسم محو
 فرمایند و فلاة حسن عقیدت كمینه را به لآلى فرامین مسوالی مزین گردانند تا
 به اعداد فراسین عالی مفتخر و مباهی باشد و در تمشیت ماسورات غیر ساهی -
 ریادت برین چابكسوار قلم در میدان ممال غبار ملال نه انگیخت و صهبای معانی
 از صراحی یراع در جام كلام نه ریخت - بيب :-

نا مس این مدید كه ایزد كمال لطف
 در لفظ بر حلاوت اهل لسان ما -
 باد بقا كه مرغ سحر بهر مدح تو
 بر شاخ شكردن زبان آسیان نهاد

(۱۴۸)

ما كتب الى بعض افاضل الوزراء⁴

فوت صرام غرام و سورب لوعت دل مسهام بسوعی محیط درون و برون و بجدی
 شامل حیطة بروز و كمون است كه اگر آهنگ عید بان را و درى⁵ بلندتر گردانند
 اوار حروف بنوك مضراب فلم مقطوع گردد و سعلة⁶ سسط سمع و ولوح بسمك
 سهاك سرفوع - و اگر از کیفیت سعلة لوعت فواد بعضی د صفحه بیاض مواد
 نماید ، یقین است كه جیب جامة عبارت ندسب حاسة سرگردان امارت مخروف

1. The same in *HG*, but *BUL* omits the expression ... اجداد رسیده

2. *BUL* gives حوادث 3. *BUL* omits است 4. The same in *BUL*, but *HG* leaves blank space for this superscription.

5. *BUL* gives عدد 6. *BUL* gives فیه

تیر¹شب تار شد ، و گل‌های چمن جنان در دیدهٔ مردم دیده خار آمد و صدای
صراخ و عویل از مضییق زمین بگرس اکلیل رسید و طایر لذت² حبات از قضای
وجود و ثبات به بیدای نهایت ناپدیدای عدم برید - بیت :-

گردون بدود³ حادثه عالم سیاه کرد
ایام خاک بر سرگردون و ماه کرد
چندان گریست مردم ازین غم که چون حباب
اختر بر آب دیدهٔ مردم شناه کرد

اما⁴ چون سهام ارادت فاعل مخنار را جز سکون و اضطبار و تحمل و قرار هیچ تدبیر
نیست و حکم مطاع لازم الاباع سبحانی را جز سر اطاعت بر آستان انقیاد و متابعت
نهادن هیچ چاره نه ، صبر و طمانیت را شعار ساخته بدعای دولت ابد⁵ بیرونند آن
حضرت فلک رفعت افزود ، چه⁶ اگر از⁷ صدسهٔ نکبای خزان زبان و رواج چمن حنان
ذبول یافته است اما بحمد الله تعالی که آفتاب و جود آنحضرت نسیم سیرت ، فرشته
سریرت ، مخضر بال اهل جهانست و منضر نهال آمال انس و جان - بیت :-

گر کو کب منیر فروشد ز آسمان
خورشید آسمان سعادت مدام باد

بعد از رفع سوز درون و عرض هموم خاطر محزون بعرض سدنهٔ دلایک دیدنه ، که
خاطر پاک شان محیط بروز و کمون عالم ادراک و محسود روشنان قباب⁸ افلاک است ،
میرساند که بعضی از متعلقان بنده⁹ درگاه فلک آستان بر حکم حب الوطن من
الایمان ساکن آن دیار و مقیم عقبهٔ آن شهریار اند - اگر ظلال مرحمت و افضال
بز مزارع بال آن مکتسیان کسوت اهانت و اذلال مبسوط گردانند ، از سکارم شیم و
لوازم کرم¹⁰ آن دیم همم بعید نخواهد بود - و بعضی از اسلاک خاصه ، که از
آبا و اجداد ظهرا بعد ظهر میراث است و حضرت سلطان مغفور مبرور دست
تعرض از گریبان آن دور فرموده بودند ، درین وقت بخلاف آن سمت ظهور یافته
است و این اهانت¹¹ و عدم اعانت در افواه بادی و حاضر و مقیم و مسافر افتاده -

شعر :- حاشا قریشا و ان الله فضلهم
علی البریة بالاسلام و الدین

اگرچه مخلص اخلاص طوبیت از اظهار این جرأت و جسارت مرتعد است لیکن

1. The same in *BUL*, but *HG* gives لذت در چشم عالم بین
2. *BUL* omits لذت
3. *BUL* gives بدود
4. *BUL* omits اما
5. *BUL* omits ابد
6. *BUL* omits چه
7. *HG* omits از
8. *BUL* gives آفتاب
9. *BUL* omits بنده
10. *BUL* omits کرم
11. *BUL* gives جهات

صداع آن ذات قدسی طباع دانست - بیت :-
 خیمه سلطان دل یعنی که تن را تا بود
 رخ کجاج و قد سترن و پای میخ و رگ طناب
 خیمه ذات تبر برپا باد در صحرای عمر
 و اندرو سلطان دل بر ملک صحت کامیاب

تمت بالخیر

خواهد شد و حلّی و حلّ تشبیه و استعار برتن مخدّمه¹ فخرای کتاب² محروق - ایزد متعال، جلّ عن الشبه و المثال، صهبای سلاطین بهجت مضاهات آن³ گنجور کنوز فضایل، جامع جلال مسایل و محاسن سایل، موصل نصال فکر بر هدف مراد، راسی نبال ندبیر بکمال سداد، مربع نواظر و اماع، مطلع نجوم فزاید و ابداع، منبع زلال افکار صائب، مجمع منافب کواکب ثواب، لازالت السنة السیوف والاقدام علی تجرّیح معادیه⁴ و تعدیل موالیه وارده⁵ و حبات نقاط حروف کلامه بظهور ارواح بلغاء ایامه حائمه، را در جام جهان تمامی دیده مشهور دارد، بالبی وآله الایجاد و صجیه الایجاد - محب معتقد، که صوفی⁶ جانشین در حلقه دهان بینان لسان و سبحه اسنان⁷ بقای آن بقبه نعبه خاندان علم و شرف را خواهانست، سرایف تحیات صافه و لطایف نسلیات واقفه، که طایران عوالمی همم بر مدارج و مصاعد کیف و کم اخلاص آن نتوانند پرید، و اگر برید نوزام فکرت دامن سعی بر کمر زند بذروه شاهن بیان صمعی آن نتواند رسید، بر بال حایمه ناسه نام در فضای ابلاغ و ارسال روان مینارد - این صحیفه الموده در اواخر دی القعه از دارالسناد محمد آباد سمت سواد باف منی از آنکه بعدات حضرت واجب الوجود و برکت همت ان وافر الفضل و الجود صور آمال، که نمیند خال بر صحیفه صحیفه بال کشیده بود، در آئینه حصول به احسن وجه مطور آمد - الحمد لله علی فضله و علی صرف جمیع النعم فیما خلق لاجله - بعد هذا بر خاطر عاظر، که بلا ریب ناظر جلال مستورات سرا برده غیب است، هوبدا باد که درین حین جهت قبص اسوال، که در تصرف حسن تمجانی (?) باغی⁸ و فیه محمد گیلانی رحمه الله برید، سید حسن گیلانی و شهاب الدین گیلانی را وکیل کرده فرستاد، سده است .. موع و مسرف آنست که آجیناب اهلام موده اسوال مذکوره را⁹ نسلم و کلبین مذکورین کرده درینطرف روان گردانند و اگر دست اجل گریبان حاکمکی را از و کلبین مذکورین بگیرد، اسوال مذکوره را نسلم بکی ازین دو وکیل کرده بطاربت مسلمان دیگر، که همراه اند، سرافت ارسال ارزانی دارند و سوا بر ابراب¹⁰ عبت را بمنفاح مکتوب مسرت مصحوب مفتح ساخته خاطر فایر را به نام فرح الزام مسرح فرمایند - زیادت برین کسوت استعار و امهام برانست عدرای کلام دوختن و سوددای دل مستهام را بانس جانسوز غرام در مجمر کتابت و اسخدام سرحدن سرجب عروض

1. *BUL* gives محدوده 2. *BUL* gives کتابت 3. *BUL* gives این
 4. *BUL* gives معاده 5. *BUL* and *HG* give وارده 6. *BUL* gives مع
 7. *BUL* gives. سادات 8. *HG* omits ، که در تصرف ، while *BUL* gives
 9. *BUL* omits را 10. *BUL* gives. ابراب .
 حمن omitting . مجال باغ

اسماء الرجال والاماكن والكتب

الف

۷۰، ۶۹	..	آسیر - شهری در ممالک دکن
۲۶۳		ابراهیم برهان الدین - برادر زاده خواجه محمود گاوآن
۱۳۳	..	ابراهیم بن سید الشریف
۲۷	..	ابو سعید گورگان ، سلطان
۳۵۵، ۱۲۲	..	ابو سعید گورگان ، مولینا
۲۶۰، ۹۵	..	احمد شاه بهمنی ، سلطان
۲۶۰	..	اريسه - صوبه در بلا دهنه
۱۹۸	..	اسحق - جاد امجد شاهان گیلان
۹۳	..	اسحق ، طاهر قاضی
۲۳۸، ۲۳۳، ۱۸۱	..	اسعد خان - سپه سالار
بینید برهان مآثر صفحه ۱۱۵		
۲۶۲، ۲۳۲، ۱۸۹	..	اسلام خان - خان اعظم
۳۸۸	..	اسمعیل ، مولینا
۱۱۷، ۱۱۸، ۱۹۱، ۲۳۱، ۲۵۰	..	الغ خان ، بن خواجه محمود گاوآن
۲۵۱، ۲۵۲، ۲۵۳، ۲۶۶		
۹۹، ۱۳۲، ۱۳۶	..	انوری - شاعر مشهور
۳۸۳	..	ایران
۲۶۰	..	ایلچپور - در ممالک دکن

ب

۲۶۳		بسرستگن - یکی از دشمنان سلاطین بهمنیه
۷۰، ۱۹۰		پلواره ، سحاب ناره - حصارى در ممالک دکن
۲۳۳، ۱۰۲، ۹۵	..	بهمنی ، خاندان سلاطین دکن
		بهمنی ، احمد شاه سلطان - بینید احمد شاه بهمنی
		بهمنی ، فیروز شاه سلطان - بینید فیروز شاه بهمنی
		بهمنی ، محمد شاه سلطان - بینید محمد شاه بهمنی
		بهمنی ، نظام شاه سلطان - بینید نظام شاه بهمنی

- ۲۰۵ .. جهان‌شاه ، ادب‌اللااری ، امیر الکبیر ..
 ۱۱۵ .. جونپور - در بلاد هند ..
 ۲۸۹ ، ۲۸۸ ، ۲۸۷ .. جویی ، خواجه شمس‌الدین صاحب دیوان ..
 ۲۸۷ .. جویی ، خواجه علاء الدین صاحب دیوان ..

ح

- ۲۳۹ .. چاکنده - حصاری در بلاد دکن ..
 ۲۵۸ .. حدبری ، شهری در بلاد هند ..
 ۱۱۵ .. جبول ..

ح

- ۶۵ .. حاجی محمد ، امیر محمد - سپه سالار لشکر ..
 ۱۹۲ .. حجاز - یکی از اصوات موسیقی ..
 ۱۹۸ .. حسین دایقرا ، سلطان ..
 ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۱۶۸ .. حسن جونپوری ، سلطان ..
 ۳۳۹ .. حسن دلوی ، الملقب بساب حان ..
 ۱۹۱ .. حسینی - یکی از اصوات موسیقی ..

خ

- ۲۳۲ .. خاغانی - شاعر مشهور ..
 ۱۵۵ ، ۲۵۲ .. خراسان ..
 ۷۰ ، ۸۳ ، ۸۵ ، ۹۳ ، ۹۵ ، ۹۶ .. خلجی ، سلطان ..
 ۳۰۳ .. الخلیفالی ، شیخ نایزید - یکی از علمای عصر ..
 ۷۳ ، ۱۷۵ .. خلیل الله بن کمال الدین الرومی ..
 حواجه جمال الدین حسن - سفیر بهمنیان در دربار روم -
 سینه‌به جمال الدین ..
 حواجه شمس الدین جویی ، صاحب دیوان - بنیید جویی ..
 حواجه عبدالله ، حواجه خواجگان - بنیید عبدالله ..
 حواجه علاء الدین جویی ، صاحب دیوان - بنیید جویی ..
 ۱۹۲ .. خیبر ..

د

- دابھول (وابهول) - جريرة بر ساحل هند - بنیید وابهول ..
 ۹۳ ، ۹۵ ، ۲۳۵ ، ۲۳۶ .. داؤد ، شیخ الہاندوی - خلف المسایح سفیر خلجیان ..

بهنی ، هایون شاه سلطان - بینید هایون شاه بهمی
بیجانگر

۱۳۱، ۱۶۳، ۱۷۰، ۱۹۵، ۲۰۶ ..
۲۰۷، ۲۱۷، ۲۳۹، ۲۶۵

بندر ، دارالخلافة بهمنیان - بینید محمد آباد

۳۷۸ .. بنگ ، سلطان حسین والی عراق
۲۰۱، ۳۳ .. بیگ ، سلطان مراد الرومی

پ

۱۸۳ .. ربولی - شهری از بلاد دکن

ت

۱ ۶ .. تاج الدین ابن نجم الدین
۱۲۴ .. نر یزی ، سید مهدی
۳۷۹، ۳۷۵ .. ترخان ، خواجه جلال الدین لطف الله سفیر والی عراق
۲۵۷ .. تلنگه (تلنگانه)
۳۰۸ .. تیمجانی (نیمجانی) ، حسن
۳۱ .. تیمور خان (ممر خان) ، صاحبقران
۷۰ .. تیمورخان ، خان اعظم - سفیر بهمنیان بدربار کجرات
۲۵۷ .. حاجنگر - شهری در هند

ج

۱۲۳، ۱۶۳، ۲۳۹ .. جاکهو رای - والی کوکس
۱۹، ۱۵۲، ۱۶۵، ۲۰۷، ۲۲۷، ۲۵۲ .. جامی ، مولیاً عبد الرحمن - شاعر و صوفی مشهور
۳۶۵، ۳۰۰ .. جبل - بلاد مشهور
۶۷ .. جرجانی ، سید شریف
۸۰ .. جرون - شهری مشهور
۲۰۶، ۲۰۵ .. جلال الدین ، امیر
۲۰۳ .. جلال الدین دوآنی - بینید دوآنی
۳۸۳ .. جلال الدین بن سلطان علاء الدین گیلانی
جلال الدین لطف الله ترخان ، خواجه ، بینید ترخان
۳۹۶ .. جمال الدین ، حسن خواجه
جمال الملة والدين حسين - برادرزاده خواجه محمود گوان ۱۹۱

۲۸۲	..	شرف خان
		شرف الدين شومستری ، قاضی القضاہ صدر جهان - بینید
		صدر جهان
	..	شرف الملک - بینید صدر بن کبیر
۶۵		شمس الدین سخ محمد ، سمس الملہ والدین
۶۶		شہاب الدین احمد - برادر خواجہ محمود گاو
۳۰۸	..	شہاب الدین گیلانی
		شومستری قاضی القضاہ ، سرف الدین صدر جهان
	..	بینید صدر جهان
۶۱	..	شیخ اوس ، گنجی خواجہ
۱۰۸ ، ۶۶ ، ۶۵		شیخ علی - وزیر و دیر سلطان محمد کیلانی
۳۸۰ ، ۳۷۵	..	شیخ محمد احمد خونجی ، مولیاً
۳۷۵		شروانی ، خواجہ شمس الدین محمد

ص

۵۶	..	صابی (ابو اسحق ابراہیم بن ہلال)
۳۳۲ ، ۵۶	..	صاحب بن اسمعیل بن عباد ، وزیر
		صدر جهان - لمب قاضی القضاہ سرف الدین سومری -
۲۷۲ ، ۲۳۹ ، ۱۸۵	..	اوستاد سلطان محمد البہمی
		صدر جهان ، الحجی والدین رواسی - بیسید رواسی
۲۳۸		صدر جهان ، خان خان اعظم - سفیر بہمنان بدر پارخاجیان
۱۳۱		صدر جهان بن کبیر الوزير الملقب بشرف الملک
۶۹	..	صفدر خان ، خان اعظم
		صفی الملک - لمب خواجہ فخر الدین احمد عمراء
		خواجہ محمود گاو

ض

۲۰۷ ، ۲۰۶	..	ضیاء باعی
-----------	----	-----------

ط

۳۸۳ ، ۱۶۱	..	طبرستان
۲۹	..	طغرل
۳۳۲		طوسی خواجہ نظام الملک وزیر سلجوقیان

۴۱۴

۱۸۳	..	دکن
۱۷۲	..	دوانی ، مولینا جلال الدین
۶۷	..	دیلم

ر

۳۳۸	..	راجپوری - در بلاد هند
۱۹۵	..	رشت - در خراسان
۱۳	..	رواسی ، صدرالحق والدین
۳۳۹	..	رونی - یکی از باغیان
۱۲	..	ریاض الانشا - کتاب هذا
'۱۲۲ ، '۱۶۱ ، '۱۸۰ ، '۱۸۱ ، '۱۹۰	..	رینگنه - حصارى در بلاد دکن
۲۳۹		

س

۱۳۲	..	سارنگپور - در گجرات دکن
۸۵		سراج الملک - سپه سالار عسکر خلجیان
۲۹ ، ۲۷۷ ، ۳۸۲	..	سنجر ، سلطان سلجوق
۳۳۹	..	سنگن ، باغی
'۱۱۵ ، '۱۱۷ ، '۱۵۳ ، '۱۵۷ ، '۱۶۱	..	سنگیسر - حصارى در بلاد دکن
'۱۶۳ ، '۱۷۰ ، '۱۷۳ ، '۱۷۵ ، '۱۸۰		
'۱۸۱ ، '۱۸۳ ، '۱۸۳ ، '۱۹۰ ، '۱۹۱		
'۱۹۲ ، '۲۳۳ ، '۲۳۸ ، '۲۳۹		
۸۰	..	سید اشرف ، سید السادات
۳۸۶		سید جمال الدین اسحق
۳۲۹	..	سید جمال الدین حسین
۳۰۸	..	سید حسن گیلانی
۱۳۲	..	سید محمود ، سید السادات

ش

۱۳۲		شادی آباد (ماندو) - دارالخلافه مشهور
		شتاب خان - لقب حسین دلوی - بینید حسین دلوی
۲۳۱	..	شرح شمسیه
۱۵۶	..	شرح نصوص الحکم

ق

۱۳۲، ۹۳	قاصی احمد نائب ، زین الفصاه ، اقصى القضاة -
۱۱۱	بینید برهان مآثر صفحه
۹۳	قاصی شیخن ، محتسب - سفیر خلجی سلطان بدربار بهمیان
۲۳۳	قاصی عثان ، زین الافاضل فی الزمان
۹۳	قاصی لادن ، طاهر - سفیر خلجی سلطان بدربار بهمیان
۱۰۷	.. قاهره (قبه الاسلام مصر)
۱۲۹	.. قسطنطنیه (الروم)
۲۳۱	.. وطنی - صاحب شرح شمسیه

ک

۲۳۱، ۱۸۲	.. کافیه - کتاب مشهور
۲۳۹	.. کرهر - شهری در بلاد دکن
۱۸۱	.. کشور خان - افسری در عسکر بهمیان (علام خواجه محمود گوان)
۱۱۵	.. و بینید برهان مآثر صفحه
۲۶۳	.. کنار
۱۳۲	.. کمال الدین اسماعیل ، الاصفهای خلاق المعانی
۱۷۳	.. کمال الدین ، الفاضل الرومی مولینا
۱۶۰	.. کوچستان
۱۸۳	.. کوکن - خطه در بلاد دکن
۱۹۵، ۱۶۰	.. کوه دم
۲۳۶، ۲۳۵، ۸۷، ۸۵	.. کهرله - شهری در کوکن
۱۱۱ - ۱۱۰	.. و بینید برهان مآثر صفحات
۱۶۳، ۱۲۳، ۱۲۳، ۱۲۲، ۷۳	.. کوهیله - یکی از قلاع مشهور کوکن
۱۹۲، ۱۹۰، ۱۸۳	..

گ

۸۳	.. گاوان - بینید محمود بن شیخ محمد الکیلانی
۲۳۸، ۲۳۳، ۱۸۱، ۱۷۰، ۱۶۳، ۱۲۲	.. گلبرگ
۲۳۹، ۲۳۳	.. کووه

۱۷۵ .. الطهرانی ، ابوبکر
۲۹ .. طیمور

ظ

۲۵۸ ظهیر الملک - سپہ سالار و وزیر

ع

۱۷۷ .. عبدالله ، خواجہ خواجہا
۱۹۷ ، ۱۶۴ ، ۱۵۷ ، ۱۲۹ ، ۴۷ ، ۴۳ .. عبدالله ابن خواجہ محمود گواں
۲۸۰ ، ۲۷۹ ، ۲۷۸ ، ۲۲۴ ، ۲۱۸
۳۵۶ ، ۳۳۱ ، ۲۹۹ ، ۲۹۵ ، ۲۹۳
۳۸۲ ، ۳۷۰ ، ۳۶۰ ، ۳۵۹ ، ۳۸۲
۳۱۳ .. عبد اللہ ، سید نور الملہ والدین
۳۷۷ .. عبد اللہ ، حافظ
۲۳ .. عبید اللہ ، نور الملہ خواجہ
۵۷ .. عجبی - مصنف مسطور
۶۱ .. عثمان بن عفان رض - حلیفہ سوم
۱۹۳ ، ۱۵۷ ، ۱۱۰ ، ۹۸ ، ۴۴ ، ۳۷ .. عملاء الدین - سلطان گبلان
۳۸۱ ، ۳۳۰ ، ۲۹۶ ، ۲۲۰
۳۱۸ .. علی بن سلطان محمد گیلانی
۱۲۱ .. عمدہ الملک
۳۵۳ ، ۳۲۴ ، ۲۳۵ ، ۲۱۱ ، ۱۷۹ ، ۹۷ ، ۸۳ عمید الملک - برادر زادہ خواجہ محمود گواں

ف

۲۹۳ .. فارس خان - معتمد
۸۵ ، ۶۹ .. وح اناد
۸۳ .. وخر الدین احمد ، اسفرائینی مولینا
بینید وخر الدین احمد ، الملقب بصی الملک خواجہ - بینید
.. صی الملک
۴۰۸ .. وفسہ محمد ، گیلانی
۲۶۰ .. بیورور ساه ، سلطان بہنی

	مراد بیگ ، محمد سلطان الرومی - بینید محمد
۳۳۹، ۳۳۸	.. مررضی آباد
۱۹۸	.. مرداویج
۱۹۰	.. مریاد
۳۳۹	مصطفیٰ آباد ، وابهول -
۳۸۹ ، ۳۸۷ ، ۳۳۹ ، ۲۶۲ ، ۱۹۰	مظفر الدین ، محمود سید السادات
۳۰۰ ، ۲۸۶ ، ۲۸۰	.. معتمد سرور
۱۷۷ (حاشیه) ، ۲۱۱	.. معین الدین ، امام
۲۱۱ ، ۱۹۱ ، ۹۷ ، ۸۳ ، ۸۱ ، ۶۷ ، ۵۱	.. مگه (وکعبه معطمه)
۲۸۶ ، ۲۳۳ ، ۲۳۵	
۱۳۱ ، ۱۲۱	ملك الجار - خطاب خواجه محمود گاوان
۲۸۱ ، ۲۶۵ ، ۱۹۷	ملك التجار - خطاب پسر خواجه محمود گاوان
۲۵۸ ، ۹۶	.. ملك شاه ترك
	ملك الشرق صدر ، بن كبير الوزير الملقب بشرف الملك - بينيد صدر بن كبير
۲۳۳ ، ۱۹۰ ، ۱۲۲	.. ملييار
۲۵۸	.. مهابت خان - حاكم چنديرى
۳۳۹ ، ۳۳۸	.. مهاتم
۲۶۰ ، ۸۵	.. سهور

ن

۲۸۹ ، ۲۵۶	نجم الدين ، محمود الهاندوى ، شيخ العالم
۲۶۰	.. نورسنگ راي - والى تلنگانه
۲۳۸	نصير ملك - سفير خلجيان بدر بار بهمنيان
۸۷	.. نصير خان - افسر بهمنى
۳۸۷	.. .. خان اعظم - سفير گجراتيان
۱۰۲	نظام شاه ، بهمنى سلطان
۲۳۶ ، ۸۵	نظام الملك - لقب ملك يوسف ترك مسند على
	.. .. طوسى خواجه - وزير سلجوقيان بينيد طوسى
۳۱۳ ، ۳۲۲ ، ۳۲۳ ، ۳۲۷ ، ۳۳۱	نعمت الله ، مولينا سفير - بهمنيان بدر بار كيلانى
۱۹۵	.. نگر - شهرى در كوكن

۱۱۵	..	زهر
۲۸۶، ۲۷۷، ۱۲۹، ۱۱۰، ۶۵، ۵۶، ۵۱	..	گیلان (کیلان و جیلان)
۳		۳۷۵، ۳۶۰، ۲۹۵

ل

	..	اللاری ، امیر جهانشاه امیر الکبیر - بینید جهانشاه
۲۳۸، ۱۲۰	..	اللاری ، شمس الدین محمد مولینا
۱۰۸		لاهیجان - دارالسلطنت مملکت لاهیجان

م

۱۹۰، ۱۶۳، ۱۶۲، ۷۲	..	ماچال - صاری در بلاد کویکن
۲۶۱	..	مالوه - خطه مسهور
۵۷	..	متنی - ساغر مسهور
۱۷۵، ۱۶۳، ۱۲۷، ۸۹، ۷۸، ۵۰، ۴۶	..	محمد آهاد (یدر) - دارالسلطنت بهمینیان
۳۱۳، ۳۱۱، ۲۹۵، ۲۱۳، ۲۰۶، ۲۰۵		
۳۱۵، ۳۱۷، ۳۵۶، ۳۶۳، ۳۶۹		
۶۷، ۶۵	..	محمد امیر
۱۵۰، ۱۳۷، ۱۳۳، ۱۱۳، ۹۳، ۶۹	..	محمد شاه بهمی
۲۵۳، ۲۳۷، ۲۳۳، ۲۳۲، ۱۸۹، ۱۸۰		
۳۹۱، ۳۸۷، ۳۳۸، ۲۶۳، ۲۶۱		
۳۹۳، ۳۹۱	..	محمد شاه ، الرومی
۳۰۶، ۲۱۳، ۷۰	..	محمد شاه کیلانی
۲۰، ۱۳۳	..	محمد مراد بیگ ، الرومی سلطان
۲۸۰	..	محمد مولینا ؛ مغفور
۲۶۳، ۲۳۷، ۲۳۵، ۹۳	..	محمود شاه خلجی، سلطان
۳۶۱، ۲۵۳، ۲۳۳، ۱۵۱، ۱۱۳، ۹۳	..	محمود ساه گجراتی سلطان
۳۸۷، ۳۳۸		
۱۲۵	..	محمود الوزير الرومی
	..	محمود بن شیخ محمد کیلانی ، ملك التجار خواجه
۸	..	المشهور بخواجه محمود گوان
۲۳۵	..	مخدومه جهان

Corrigenda

غلط نامہ

صحیح	غلط	سطر	صفحہ
مصبرن	مصئون	۲۳	۶
طوق	نطوق	۳	۹
Edition	Edition Footnote	۶	۱۳
الآمن	الامن	۶	۲۰
و صدر والسک للزوار منشورا	و صدروا الیک الزوار منشورا	۲	۲۸
النیمة	القیمہ	۶	۴۳
امراً فوق	امراً فوق	۹	۵۳
الہ	آذہ	۹	۷۸
لان النعمة	لان النعمہ	۱۶	۷۹
حزم	حرام	۵	۸۱
براءت	براءات	۱	۹۳
طیب	طیب	۱۸	۹۷
بودند	بادند	۲	۱۰۸
چون	چو	۲۳	۱۱۰
الحقیقة	الحقیقہ	۲۳	۱۱۳
سعادت	سعادت ؟	۶	۱۱۹
اذا انجز	اذا انجز	۱۱	۱۱
فيكون	فیلون	۴	۱۳۲
از موج	امواج	۱	۱۳۵
The same in BH	BH gives Footnote	۱	،،
تل	ابل	۱۰	۱۳۷
بدل	بدل (؟)	۶	۱۳۸
أهذی	اهدی	۳	۱۵۰

ه

۳۷۱، ۲۸۶، ۲۵۲	..	هرمز (هرموز)
۳۹۹، ۱۸۷، ۱۰۳، ۱۰۲	..	هایون شاه، بهمنی سلطان
۱۳۲		همدانی، بدیع الزمان صاحب مقامات
۱۸۱، ۱۷۶، ۱۶۳، ۱۲۹، ۱۰۸، ۵۰	..	هند (هندوستان)
۱۶۳	..	هنور - شهری در بلاد دکن

ی

۶۲	یزدی، سید علی شرف المله والدین
	یوسف ترک ملک، مسند عالی الملقب بنظام الملک -
	بینید نظام الملک

وفاد تخليۀ	وفاد تخليۀ	١	١٤٣
مقدر	مدور	٤	١٨٦
كهيلنه	كيلنه	٨	١٩٢
خنك	خنك	٩	١٩٣
مستبشرين	متبشرين	١٣	٢٠٢
يوتنه	تونه	٢٢	٢٠٥
متشبت	متشبت	٣	٢١٠
وصم	فطن	٦	٢١٥
طويت بساط المدح عجزاً لانه	نركت بيان المدح عجزاً لانه	٨	،،
قرص خور حساي صبح	قرص خوار حسناى صبح	١٠	٢٢٠
والخلافة	والخلافة	١٣	٢٢٠
غياهب	غياहत	٢٠	٢٣٢
امآ	ما	١٥	٢٣٢
لازمه السرور	لارمه السرور	٨	٢٣٥
العرى	القرلى	٢١	٢٣٤
جواب مکتوب کتب الی خدمۀ	الى خدمة المولى	١٤	٢٣٨
المولى العاضل سمس الملة	من عسكر سنكيسر		
والدين محمد لارى من عسكر			
سنكيسر			
يحتق	يحنى	١٣	٢٥٦
كشاده ام	كشاده امت	٢٠	٢٦٣
يكره بسوى	بكره يسوى	٢١	٢٤٠
بالسۀ جداد و اسنۀ حداد	بالسۀ جداد و السنۀ حداد	١١	٢٤٣
بخشد	بخشنا	٢٥	٢٤٣
لاسنغت	لاسنغت	١٦	٢٤٤
خبايى	خيايى	٢٣	٢٤٨
رذالت	رذال	١٣	٢٤٩
وقع فيها	وقع فيه	١٢	٢٨٣

اوان	اوان	۷	۱۵۰
اوان	اوان	۹	،،
جب و رايي	جب راي	،،	،،
بهاء	بهاو	۱۰	،،
سهرى له	شهدى لى	،،	،،
اوان	اوان	۱۱	۱۵۰
سراي مجرة	سرامى مره	۱۱	،،
اوان	اوان	۱۳	،،
اوان	اوان	۱۳	،،
بطن حواملا	بطن حامل	،،	،،
فى بطنها المنى ويناي لها جمل	وفى بطنها منى ومن تعى؟ حمل	۱۵	،،
رضى لها عزل	رضى عزل	۱۹	،،
حكم له وحل	حكما له وجل؟	۲۱	،،
امة	امب	۲۲	،،
يكنه	ممكنه	۲۳	،،
وصار	وسائر	۲۵	،،
بهاك	دهاك (دهانك)؟	۲۷	،،
بشانك لها	بشاشتك	۱۳	۱۵۱
ثقل	ثفل	۱۸	،،
حبس	حبس	۲۰	،،
وصم	تصم	۲۱	،،
وان الثانى	وان ثنائى	۲۸	،،
اصلى	اصل	۲۹	،،
انشاك	انشادك	،،	،،
الدواء	للدواة	۵	۱۵۲
دعاة	دعات	۶	،،
نسخه شرح	شرح نسخه	۳	۱۵۶

در اقطار	در اقطاع	۵	۳۷۳
زمان	میان	۶	،،
مماس	با اس	۷	،،
و اقل	و قل	۱۱	،،
و بر	حبر	۱۶	۳۷۳
و هویداست	وهویدست	۱۶-۱۷	،،
خشوع	نشوع	۱۹	،،
قضا	فضا	۸	۳۷۳
لمعافه	للمعا نقته	۱۳	،،
معدلته	معدلتة	۲۳	،،
آئینه	ئینه	۷	۳۷۸
سالت	سالب	۸	،،
آید	ید	۱۱	۳۸۰
ایتلاف	یتلاف	۱۲	،،
قرطه	برطه	۵	۳۸۱
مخلصان	لمصان	۶	،،
وسلاله بحر درر عرر ،	سلاله بحر درر ع ،	۳	۳۸۲
درنسا هوار	در هوار	۵	،،
علت	لمت	۲۵	،،
بود	بو	۲۲	۳۸۳
ادا	ذا	۵	۳۸۵
فرسماده	فرستاد	۲۲	۳۸۷
یسمة مممة	یسمة ممیه	۱۳	۳۸۸
مدن	شدن	۱۰	۳۸۹
رشحات	اعجات	۱۱	،،
عبارت	رمارت	۱۲	،،
و اهتمام	اهتمام	۲۳	۳۹۰
بارگه	بارگا	۸	۳۹۳

واکسیر اکبر	وکسیر اکبر	۵	۳۸۵
با خاک راه	یا خاک را	،،	،،
مجلی جبال	مجلی جال	۱۹	۱۸۷
می	می	۷	۳۹۸
الله	الله	۱۳	۳۰۰
حیب	حیب	۹	۳۰۳
می	می	۱۳	۳۰۳
ناصر	عنا ودر	۳	۳۰۷
سوی	شواق	۱۳	۳۱۱
ناد	جاد	۱۹	،،
اسب	اسمت	۴	۳۱۲
حسن	چسن	۵	،،
مناب	متاب	۱	۳۱۳
الانصاف	لا نصاب	۲۲	۳۳۱
ظاهر	ظاهه	۱۳	۳۳۰
نامی	با النبی	۲۰	،،
المحوت	انجذت	۱۷	۳۳۱
شاهد	شاد	۲۲	۳۳۳
عاریب	ناربت	۲۰	۳۳۷
محمول	عنقول	۲۱	،،
زبور	مبور	۲۲	،،
اقدام	زقدام	۲۳	،،
مراکب	امراکب	۲۴	،،
شمسهاهی	شمسهاهی	۱۵	۳۵۱
سلاله اکبر العظام	سلاله کابر العظام	۳	۳۵۳
حیب	جسب	۱۵	۳۵۹
مرحب	مرحب	۱۶	۳۶۰
بر دوس ریان	بر دوش بان	۱۲	۳۷۳
مسافر	مسات	۱۵	۳۷۰
بخت ازل	خت ارل	۱	۳۷۲

سلسلہ مطبوعات مجلس مخطوطات فارسىہ حيدرآباد دکن

تغلق نامہ امر خسرو	....	....	.... (پانچ روپہ)
برهان ماثر سید علی طباطبائی	....	....	.... (بارہ روپہ)
چچ نامہ علی بن حامد بن ابی بکر الکوفی	....	....	.... (سات روپہ)
ریاض الانشاء خواجہ محمود گوان	..	..	.. (بارہ روپہ)

اعزازی معتمد، مجلس مخطوطات فارسىہ
باغ نارنج - خیریت آباد - حیدرآباد - دکن

صوت ،	صوت ، ه	۹	
ونیر	ونبر	۱۳	۳۹۸
ز	از	۱۳	۳۰۰
بگرد	بگرد (؟)	۱۶	
ارقه	بارته	۱۸	۳۰۰